

Auction 97 מכירה
Part I חלק I

אוסף היודאיקה של סולומון דוד שלום
(1911-1815)

The Judaica Collection of Solomon David Schloss
(1815-1911)

Production Ronen Fridman	הפקה רונן פרידמן
Writing Shneur Hertzel Oriël Leibzon Shay Mendelovich Ronen Fridman Eli Stern	כתיבה שניאור הרצל אוריאל ליבזון שי מנדלוביץ רונן פרידמן אלי שטרן
Editing Shay Mendelovich	עריכה שי מנדלוביץ
Translation Dani Barkai	תרגום דני ברקאי
Photography Yigal Pardo	צילום יגאל פרדו
Design Ettie Naftaly	עיצוב אתי נפתלי
Administration Ido Eren, COO Omri Talmor Miryam Tal-Tzucker, CPA, CFO Esther Strauss	אדמיניסטרציה עדו ארן, מנהל תפעול עמרי טלמור מרים טל-צוקר, רו"ח, מנהלת כספים אסתר שטראוס
Logistics Yaniv Ilan	לוגיסטיקה יניב אילן
Executive Management Meron Eren, Founder, Partner-CEO Angelo M. Piattelli, Partner-CEO	הנהלת בית המכירות מרון ארן, מייסד, מנכ"ל משותף אנג'לו פיאתלי, מנכ"ל משותף
Print A.R. Printing Ltd, Tel Aviv March 2024	הדפסה ע.ר. הדפסות בע"מ, תל-אביב מרץ 2024

This catalogue requires Genizah

הקטלוג טעון גניזה

אוסף היודאיקה של סולומון דוד שלוש (1815-1911)
The Judaica Collection of Solomon David Schloss (1815-1911)

מכירה 97 Auction
חלק I Part

יום רביעי, ל' ניסן תשפ"ד, 8 במאי 2024, 19:00

Wednesday, May 8, 2024, at 7:00 pm

התצוגה והמכירה תתקיימנה במשרדנו
רחוב רמב"ן 8, ירושלים

The preview and the auction will be held at our offices
8 Ramban St. Jerusalem

	Auction Preview on	ימי תצוגה				
Thursday	May 2, 2024	12:00 - 20:00	12:00 - 20:00	כ"ד ניסן	02.05.24	יום ה'
Sunday	May 5, 2024	12:00 - 20:00	12:00 - 20:00	כ"ז ניסן	05.05.24	יום א'
Monday	May 6, 2024	by appointment		כ"ח ניסן	06.05.24	יום ב'
Tuesday	May 7, 2024	12:00 - 20:00	12:00 - 20:00	כ"ט ניסן	07.05.24	יום ג'
Wednesday	May 8, 2024	11:00 - 14:00	11:00 - 14:00	ל' ניסן	08.05.24	יום ד'

תצוגה במועד אחר תתאפשר בתיאום מראש

Preview at other times can be arranged through our offices

טלפון בזמן התצוגה +972-77-5140223 Phone during preview

Online bidding is possible (pre-registration is required) (בהרשמה מראש) ניתן להשתתף במכירה בזמן-אמת
via the Kedem website באמצעות אתר האינטרנט של קדם

www.kedem-auctions.com

קדם Kedem

תוכן Contents

הקדמה Foreword	6
בית הכנסת The Synagogue	18
ימי החול והשבת Weekdays and Sabbath	38
חנוכה Hanukkah	86
פורים Purim	104
חג הפסח Passover	124
פריטים שנרכשו בידי יורשי סולומון דוד שלום Items Purchased by Solomon David Schloss' Heirs	126
נספח Appendix	146

הקדמה

בית המכירות הפומביות "קדם" מתכבד להציג לציבור ולהעמיד למכירה פומבית את אוסף סולומון דוד שלוש, אוסף קטן בכמותו אך רב באיכותו. אוסף זה התגבש ברובו במהלך המחצית השנייה של המאה ה-19 ובראשית המאה ה-20, ופריטים רבים הכלולים בו הוצגו בתערוכות יודאיקה חשובות ובמוזיאונים אירופיים החל משלהי המאה ה-19 ובמהלך המאה ה-20. נוסף על איכותם המובהקת ועל נדירותם של כמה מהפריטים שבאוסף - בהם מספר חפצים מהמאה ה-18 אשר כמותם מופיעים במכירות פומביות אך לעתים נדירות - אוסף שלוש שופך אור על סוגיות מעניינות הנוגעות במסורת אספנות היודאיקה ובמצבו של שוק זה במחצית השנייה של המאה ה-19 ובמפנה המאה ה-20. המגוון הרחב של הפריטים - חפצים מסוגים שונים, מחומרים שונים, מארצות-מוצא שונות ומתקופות שונות - מאפשר הצצה מרתקת אל מצב-הדברים כפי שהתקיים בשוק היודאיקה והאספנות לפני כחמישה דורות. הערות הנוגעות לכך תימצאנה בתיאורי הפריטים בקטלוג זה, וכן בהמשך הקדמה זו, בה שטוחים תולדותיו של סולומון דוד שלוש כמו גם תולדותיו של אוסף היודאיקה הייחודי שיצר.

משפחת שלוש

תולדות משפחת שלוש בעיר פרנקפורט-על-המיין מתחילים ביעקב - צובע בדים ונגן לאוטה - אשר עזב את נירשטיין (Nierstein) שבחבל הריין והשתקע בפרנקפורט בסביבות שנת 1550; בשנת 1569 תועד יעקב כאחד מארבעה-עשר מלוויים בריבית יהודים הפועלים בעיר. הוא התגורר ברחוב היהודים (ה-Judengasse) וגבה ריבית מאחד-עשר בעלי חוב. עם יוצאי חלציו בני המאה השבע-עשרה נמנים דיין ברבנות העיר ובנו הנוטריון. במאות השמונה-עשרה והתשע-עשרה עסקו צאצאיו של יעקב שלוש במסחר בבדים. בשנים 1797-1799 נאמד הונם של פייסט-פיליפ יעקב שלוש (Feist / Philipp Jakob Schloss, 1751-1839) ושל אשתו יטה (Jette) אופנהיים ב-12,500 גילדן (לשם השוואה, הונה של משפחת רוטשילד נאמד באותה תקופה ב-60,000 גילדן). המשפחה נהנתה מרווחה כלכלית יחסית, וייתכן שאף

דיוקנאות שלושה דורות של בני משפחת שלוש. מיניאטורות מצוירות ביד, המאה ה-19. מימין: (למעלה ולמטה) לואיס רפאל שלוש ואשתו, רוזטה בנימין; במרכז: סולומון דוד שלוש ואשתו, ז'נט רפאל; משמאל: דוד פייסט שלוש (ציור מאת Johann Gauff, פרנקפורט, 1830 בקירוב), ואשתו עמליה שטיבל. צילום: Oz Hotz de Baar. אוסף פרטי.

Three generations of Schloss family portraits. Hand-painted miniatures, 19th century. Left (above and below): David Feist Schloss (by Johann Gauff, Frankfurt, c. 1830) and his wife, Amalia Stiebel; center: Solomon David Schloss and his wife, Jeannette Raphael; right: Lewis Raphael Schloss and his wife, Rosetta Benjamin. Photo: Oz Hotz de Baar. Private collection.

היו בבעלותה מספר כלי כסף. בנו של פיליפ שלוש, דוד פייסט-פיליפ (1786-1842), אף הוא סוחר בדים, נשא לאישה את מלכן-עמליה שטיבל (Malchen / Amalia Stiebel), בת למשפחה חשובה ברחוב היהודים שבין בניה יהודי חצר ובנקאים. דוד נודע כיהודי אדוק ורחב לב; בערבי ראש-חודש נהג להכין מעות לצדקה, אותם חילק בבוקר ליהודים עניים אשר התגוררו מחוץ לפרנקפורט, והורשו להיכנס אליה אחת לחודש. דיוקנאות זעירים של דוד ושל עמליה (משנת 1830 בקירוב) מציגים את הזוג לבוש בהידור. סולומון דוד שלוש, מייסד האוסף שלפנינו, היה הרביעי מבין תשעת ילדיהם של בני הזוג דוד ועמליה שלוש.

סולומון דוד שלוס (1815-1911)

מוד הול-ניל (Maud Hall-Neale), דיוקן סולומון דוד שלוס, שנות 90- של המאה ה-19. שמן על בד. אוסף פרטי.

Maud Hall-Neale, portrait of Solomon David Schloss, 1890s. Oil on canvas. Private collection.

סולומון דוד שלוס נולד ב-7 ביוני 1815, בבית מס' 57 ברחוב היהודים הצפוף שבפרנקפורט. מכיוון שאחיו הגדול, יעקב, ירש את העסק המשפחתי בעיר, סולומון בן החמש-עשרה עזב את בית אביו והיגר למנצ'סטר, אנגליה, מרכז תעשיית הטקסטיל העולמית באותה עת. ממנצ'סטר המשיך בעקבות אחיו המבוגר ממנו, זיגיסמונד, והיגר לקינגסטון בירת ג'מייקה, שם החל לעבוד בחברת ספנות שייסד דודו מצד אמו, זיגיסמונד שטיבל (Sigismund Stiebel). בקינגסטון הצטרפו האחים שלוס לקהילת בית הכנסת "האנגלי והגרמני"; סולומון נבחר לסגן-נשיא מועדון האתנאום של קינגסטון (Kingston Athenaeum) – מוסד חברתי אשר עסק בקידום התרבות והאמנות בג'מייקה) והיה חבר בוועדת לשכת המסחר של חברות הספנות. בשנת 1839 הוענקה לסולומון תעודת התאזרחות בריטית, אשר אפשרה לו לימים, בשנת 1866, לקבל אזרחות בריטית בלונדון. בדומה לבני משפחת רוטשילד ולמהגרים יהודים-גרמנים אחרים, גם האחים שלוס המשיכו לדבוק במסורת הפילנתרופית הענפה של יהודי פרנקפורט האמידים, ושמרו על קשרים קרובים עם משפחתם בעיר.

בשנת 1847 השתקע סולומון באנגליה. שבע שנים לאחר מכן, בהיותו בן 39, נשא לאישה את ז'נט רפאל (Jeanette Raphael) בת העשרים-וחמש, בתו של בנקאי ספרדי אמיד בשם לואיס רפאל. הזוג התגורר בסמוך להוריה של ז'נט בכיכר ווברן (Woburn) מס' 18 בלונדון. תשעה חודשים לאחר

החתונה ילדה ז'נט את בתם, עמליה (אימי); שלוש שנים לאחר מכן, ב-9 במאי 1858, נולד בנם לואיס רפאל שלוס. שלושה שבועות לאחר לידתו נפטרה ז'נט ממחלת טיפוס הבטן. באבלו הכבד שמר סולומון את כל חפציה, בהם בגדיה, תכשיטיה ואביזרים שונים שהיו בבעלותה, אשר סימלו עבורו את אהבתו לאשתו המנוחה ואת אובדנה. סולומון שלוס מעולם לא נישא מחדש ומיום מותה של אשתו מיעט לבוא בחברה.

שלוס אף אצר בקפדנות מזכרות מהוריו המנוחים: תליון עם דיוקן מצויר של אביו, דיוקנאות מיניאטוריים של הוריו, ותצלום דאגרוטיפ של אמו ושלו לבושים בתלבושת אלגנטית. סולומון שלוס שימש כגבאי ב"בית הכנסת החדש" בבישופסגיט הסמוך למשרדו במרכז לונדון. סביב לשנת 1863 עבר עם ילדיו להתגורר במערב לונדון, ונמנה עם החברים הראשונים בבית הכנסת האורתודוקסי "בייזוואטר" (Bayswater). הוא שימש בוועדות של ה-"Jewish Board of Guardians for the Relief of the Jewish Poor" – מארגוני הסיוע המרכזיים ליהודים נזקקים בבריטניה – והתנגד לתמיכתו של הארגון בגירושם מאנגליה של פליטים יהודים חסרי-כל בחזרה לארצות מוצאם. הוא אף ישב ב"ועד שליחי הקהילות" (הגוף המייצג הנבחר של יהודי בריטניה) ובמועצת "ק"ק כנסת ישראל" (The United Synagogue). שני ילדיו של סולומון נישאו בטקסי חתונה יהודיים; הוא תרם סכומים נדיבים לצדקה ונודע כאדם נדיב, אשר מעולם לא השיב את פניהם של אלו אשר פנו אליו בבקשה לעזרה.

סולומון שלוס פרש מעסקיו בשנת 1888 והקדיש את שנותיו האחרונות למשפחתו ולפיתוח אוסף היודאיקה שלו; שאיפתו להרחיב את האוסף השתלבה היטב עם רצונו לסייע למהגרים יהודים ממזרח אירופה, מהם קנה חפצי יודאיקה בכסף מלא. דאגתו של שלוס לעתיד האוסף שהרכיב בעמל רב ושגדש את ביתו ניכרת בפסקאות הראשונות של צוואתו, אותה ערך בשנת 1907, בגיל 92, בהיותו כמעט עיוור: שלוס הוריש לבנו, לואיס רפאל שלוס, "את כל פריטי הכסף העתיקים אשר משמשים או שימשו בעבר, בהקשר כלשהו, בטקסים או במנהגים יהודיים", ואת "כל הספרים וכתבי-היד בעברית או בשפות אחרות, אשר קשורים באופן כלשהו למנהגים או לספרות היהודית", עם בקשה מיוחדת ש"לא למסור אף פריט מפריטים אלה, ובמיוחד לא מאלה שעל גביהם מופיעים כיתובים או אותיות כלשהן, מלבד בדרך של הוספת נספח לצוואה, וגם במקרה כזה יש להעבירם רק לאדם מבני משפחתי". סולומון שלוס הלך לעולמו ב-23 בספטמבר 1911. דברי הספד לא-חתומים ב-"Jewish Chronicle" שיבחו את אישיותו החביבה, את שכלו החרוף ואת העניין העמוק שגילה בכל נושא הקשור בקהילה היהודית. יורשיו של שלוס קיבלו על עצמם בחפץ לב את האחריות לשמירת האוסף, הציגו אותו בבתייהם, והשתמשו בחלק מן הפריטים בחגי ישראל; חלק מהיורשים הרחיבו את האוסף ואף השאילו פריטים מתוכו למטרות חינוכיות שונות, כפי שנהג סולומון שלוס עצמו לעשות.

האוסף

בשנת 1887, כאשר העמידה הקהילה היהודית המבוססת בלונדון את תערוכת ה-"Anglo-Jewish Historical Exhibition" ברויאל אלברט הול לציון יובל הזהב למלכותה של ויקטוריה, הוצגו בה מחזיק לנר הבדלה ומנורת חנוכה, שניהם בני "המאה הי"ז", שניהם בבעלותו של סולומון שלוס (פריטים 16 ו-22 בקטלוג זה). תצלום המציג את המחזיק לנר הבדלה נכלל במהדורת הדה-לוקס של קטלוג התערוכה, שראתה אור ב-1888.

מחזיק לנר הבדלה מאוסף שלוס, מס' 1677 (שורה תחתונה, פריט רביעי מצד ימין). תצלום מתוך: Catalogue of The Anglo-Jewish Historical Exhibition, Publications of the Exhibition Committee IV. London, Royal Albert Hall, de-luxe ed., 1888, מול עמ' 101.

Photographic plate, showing no. 1677, Schloss's Havdalah candle-holder (bottom row, fourth from right). Catalogue of The Anglo-Jewish Historical Exhibition, Publications of the Exhibition Committee IV. London, Royal Albert Hall, de-luxe ed., 1888, facing p. 101.

התמונה נדפסה בשנית בספר "Geschichte der Deutschen Juden" (אדולף קוהוט, ברלין, 1900 בקירוב) העוסק בהיסטוריה היהודית-גרמנית. "Anglo-Jewish Historical Exhibition" הוצגו לציבור תשמישי קדושה יהודיים מרהיבים ביופיים בבעלותם של בתי כנסת אנגליים, כאלה שנמצאו באוספים פרטיים באנגליה, כאלה שהשתייכו לאוספיו של המנצח היהודי-צרפתי איסאק שטראוס (1806-1888, Isaac Strauss), מפריז, ולאוספי משפחת ששון (רבים מחפצי משפחת ששון היו קודם לכן בבעלותו של פיליפ סלומונס). מקור החפצים שהציג שלוס בתערוכה הוא כפי הנראה בירושות משפחתיות או במתנות חתונה, אם כי ייתכן שנרכשו בידי שלוס עצמו במהלך ביקוריו בפרנקפורט. אף אם ייחס שלוס לחפצי הכסף הגרמניים שבאוספו ערך נוסטלגי, הקשור לשימוש שנעשה בהם בבית אביו בחגים ובשבתות, משעה שהוצגו בתערוכה בשנת 1887 נטענו החפצים במשמעות חדשה, והפכו ליצירות אמנות. בשנת 1906 נחנכה בגלריית וייטצ'אפל בלונדון התערוכה "Exhibition of Jewish Art and Antiquities", בה הוצגו, על-פי הקטלוג, שלושים ואחד פריטים מאוספו של סולומון שלוס. בין הפריטים שהשאל שלוס לתערוכה היו מנורת חנוכה, טסים לספר תורה, "ידיים" לקריאה בספר תורה, כלי בשמים להבדלה, כוסות קידוש, מגילות אסתר מאוירות, ספרי קודש כרוכים בכריכות כסף, בתי תפילין עשויים כסף, קופסת כסף לאתרוג, וצלחת כסף עליה חקוק איור המציג ערב שבת בבית יהודי. אין זה ידוע האם שלוס עסק באיסוף חפצי יודאיקה קודם לתערוכה הגדולה בשנת 1887, אך מחקר שהתחקה אחר מקורות האוסף חשף שחלק מן החפצים שבו נרכשו בין השנים 1887 ל-1905. ה-"Jewish Chronicle" הבריטי סיקר בהרחבה את התערוכה בשנת 1906, תוך שימת דגש על כמה מחפציו של שלוס; העיתון אף פרסם תמונות של כמה מתיבות התצוגה, ובחלקן נראים חפצים מאוסף כלי היודאיקה של סולומון שלוס.

טרם ה-"Anglo-Jewish Historical Exhibition" בשנת 1887, היו בנמצא מעט אספנים פרטיים שתיקדו את תשומת לבם בתשמישי קדושה יהודיים. בעלות על תשמישי קדושה ועל כלים מכסף היוותה במשך שנים רבות סמל סטטוס בקרב יהודים ונוצרים כאחד; בתי כנסת שבקהל מתפלליהם יהודים אמידים שבבעלותם תשמישי קדושה מכסף הקדימו את זמנם, והיו למעין מוזיאונים לחפצי יודאיקה. במהלך המאה התשע-עשרה היגרו יהודים רבים מן האזורים הכפריים אל הערים הגדולות, וכתוצאה מכך בתי כנסת רבים נסגרו ותשמישי הקדושה ששימשו בהם הפכו מיותרים. לאחר שנת 1887, שלוש ויהודים אמידים נוספים כמותו שמו להם למטרה לשמר את המורשת התרבותית שחפצים אלה סימלו, ואשר היוו חלק ממנה, מפני שזו עמדה – על-פי השקפתם – בסכנה מפאת תהליכי ההגירה, העיור והחילון שהלכו והואצו בקרב היהודים. במהלך תשע-עשרה השנים שחלפו בין שתי התערובות בהן הוצגו חפציו, הגדיל שלוש את האוסף שבבעלותו; במקביל, הוקמו באירופה חברות היסטוריות יהודיות ומוזיאונים יהודיים, שרכשו חפצי יודאיקה במאמץ לשמר את המורשת התרבותית היהודית. לצד זאת, פעילותם של סוחרים יהודים, דוגמת סולומון ג'ואל פיליפס מלונדון, אשר התמחה בחפצי כסף משומשים – ולימים, השמאי שהעריך את שווי של אוסף שלוש בשנת 1923 (ראו נספח, עמ' 148-146) – הביאה ליצירת שוק משגשג של תשמישי קדושה ומצווה יהודיים. אומנים יהודים החלו לבצע שינויים בכלי כסף ישנים על מנת להתאימם לצורכיהם או לבקשותיהם של לקוחותיהם היהודים; דוגמה לכך היא צלחת ה-Freitag Abend (ערב שבת) באוסף שלוש (פריט 10); אחרים יצרו חפצי יודאיקה חדשים, המיועדים לאספנים, דוגמת "מגילת רוטשילד" (פריט 27).

קורות האוסף מאז שנת 1911

לאחר פטירתו של סולומון שלוש ירש את האוסף בנו, לואיס רפאל, ברוקן במקצועו, אשר בשנת 1914 תירגם את שם משפחתו מ"שלוש" הגרמני ל"קסל" (Castle) בעל הצליל האנגלי, עת נשטפה בריטניה בהלך-רוח אנטי-גרמני. לואיס קסל הציג את האוסף בביתו, מרחק דקות הליכה ספורות מביתו של אביו. אין ראייה לכך שלואיס תרם להגדלת האוסף. לאחר פטירתה של אשתו, ולאחר שילדיו הנשואים עזבו את ביתו, עבר לואיס להתגורר לסירוגין אצל אחד מצאצאיו, ובבתי מלון בדרום אנגליה ובצרפת. באוקטובר 1923 הסמיך לואיס את צורך הכסף וסוחר העתיקות ס. ג'יי. פיליפס, הנזכר לעיל, להעריך את שווי האוסף לצורכי ביטוח. רשימת המצאי כללה 56 פריטים ששוויים הכולל הוערך ב-395 לירות סטרלינג (ראו נספח, עמ' 148-146).

לאחר פטירתו המוקדמת והפתאומית של בנו, וולטר קסל, בשנת 1926, ערך לואיס רפאל קסל את צוואתו לפיה יועבר אוסף היודאיקה של אביו לרשות נכדו, פיטר צ'ארלס קסל, עם הגיעו לגיל 23. הוא השתמש באותו נוסח בו השתמש אביו לפניו, כולל הוראה לנכד, שלא יעביר את הפריטים לרשותו של אף אדם אחר שאינו בן משפחה.

פיטר קסל היה בן עשר בלבד כאשר הלך אביו לעולמו. אימו נישאה מחדש בשנת 1930 ואבי החורג של פיטר, הנרי לוי, היה לאפטרופוס של האוסף עד שיועבר לרשותו של פיטר, על פי תנאי הצוואה. האוסף הוצג בארון שניצב בבית המשפחה ברחוב Porchester Terrace, באזור Bayswater בלונדון. לוי, אביו-החורג האהוב של פיטר, אשר גדל בבית יהודי-מסורתי במונטריאל (קנדה), לקח ברצינות יתרה את האחריות שהוטלה עליו כאפטרופוס. בשנת 1931 הזמין לוי את ראלדה המרסלי-סמית' (Ralda Hammersley-Smith) לצלם את הפריטים הנאים ביותר באוסף. לוי עצמו אף הוסיף מספר פריטים לאוסף, בהם מחזור בכתב-יד (פריט 30), וכן, טבעת חותם עשויה פליז וחותם מאבן יַשְפֵּה (jasper) עם כיתוב עברי (פריט 36), אותם קנה משותפו לעבודה בחברה למסחר במתכות בה הועסק.

בשנת 1940 הפקיד לוי את פריטי האוסף למשמרת בכספת בנק Westminster, ברחוב Stratford Place בלונדון, שם נותרו עד 1950. כאשר פיטר קסל נישא והפך בעל בית בעצמו, דאג שיוכן עבורו ארון תצוגה מיוחד לאוסף שעבר לבעלותו. בפברואר 1951 השאיל פיטר קסל שמונה-עשר פריטים מהאוסף לתערוכה שנערכה במסגרת הפסטיבל לאמנות יהודית בגלאזגו, גרסה יהודית של "פסטיבל בריטניה", שבין מטרתיו עמד הרצון לסייע ליהודי גלאזגו לגבש מסגרת זהות יהודית חדשה המותאמת לעידן שאחרי המלחמה – ובמיוחד לצעירים שבהם, שהפגינו עניין מועט במורשתם היהודית. כאשר חזרו הפריטים מהתערוכה, שניים מפריטי שלוש היו חסרים, ושניהם לא הושבו מעולם. בערך באותה תקופה רכש פיטר מספר קמעונות עם כתובות עבריות מסוחר שפעל בסמוך למוזיאון הבריטי (פריט 35).

בשנת 1956 עבר פיטר קסל להתגורר בז'נבה (שווייץ), ובהתבסס על חוות דעתו של ארתור גרימווייד (Arthur G. Grimwade), אנטיקוואר ומומחה בעל שם לכלי כסף, רשם בעפרון הערכות מחיר חדשות על טופס הערכת השווי משנת 1923. גם בביתו החדש בז'נבה הציג לראווה את האוסף המשפחתי. יתרה מזו, בני משפחת קסל אף השתמשו במנורות חנוכה מאוסף שלוש להדלקת נרות חנוכה, ובירכו על היין בגביעים מן האוסף במהלך סדר הפסח. בשלהי שנות השבעים של המאה העשרים החל פיטר להתעניין במכירות פומביות של חפצי יודאיקה, שהלכו וצברו פופולאריות בניו יורק, בלונדון ובמקומות נוספים, והחליט להרחיב את האוסף שברשותו כך שיהיה שלם יותר. בין הפריטים שרכש: סכין מילה ואבזם לאבנט ליום כיפור (פריטים 33 ו-34). עליית המחירים המשמעותית אפשרה לו למכור במחירים גבוהים כמה מגילות וסידורים מאוספו של שלוש בהם לא מצא

עניין מיוחד. אולם, בדרך כלל מילא קסל את משאלותיהם של זקניו וחילק פריטים מן האוסף לבני משפחה שונים – חלקם אף השתמשו בפריטים אלה בחגים ובשבתות. כאשר נעדר קסל מביתו לתקופות מסוימות, נהג להחביא את החפצים יקרי הערך ביותר בעליית הגג. בשנת 1981, במהלך היעדרות כזו, חדר פורץ אל הבית וגנב שמונה-עשר פריטים מארון התצוגה, בהם מספר פריטים מאיכות נמוכה מאוספו המקורי של סולומון שלוש וכמה פריטים שנוספו לאוסף לאחר מותו של שלוש. בדומה לפריטים שלא שבו מהתערוכה בגלאזגו, גם הפריטים הגנובים מעולם לא הושבו לאוסף. לאחר ייסוד המוזיאון היהודי השווייצרי בבאזל השאיל קסל למוסד חמישים ושמונה פריטי יודאיקה, כך לפי רשימת המצאי משנת 1983; ד"ר גאורג סגל, אנטיקוואר יהודי מבאזל, ומרטין קינר, אנטיקוואר מציריך, סייעו בתיעוד הפריטים ובהערכת שוויים.

כאשר היה פיטר קסל בשנות השמונים לחייו, החלה ד"ר מישל קליין לחקור את חייו של סולומון שלוש. במסגרת מחקרה תיעדה את מוצאו ואת מקורו של כל חפץ באוסף שלוש, בעבר ובהווה. לרשותה של קליין עמדו זכרונות של קסל, המסמכים ששמר, גוף מחקר עשיר ועדכני העוסק בחפצי אמנות יהודית, ומאגרי מידע מקוונים. מחקרה הוביל לגילוי מחדש של מחזיק לנר הבדלה מאוסף שלוש המקורי, שתועד בדצמבר 1985 באוסף מוזיאון ויקטוריה ואלברט בלונדון (פריט 16). בשנת 2005 הוצב הפריט באולם כלי הכסף במוזיאון, לצד העידיית שבתשמישי הקדושה היהודיים והנוצריים שבאוספי המוזיאון. אולם, ברשות המוזיאון לא נמצאו כל מסמך או תעודה המעידים על רכישתו או על קבלתו כתרומה. כאשר צוואתו של סולומון שלוש ומסמכים שונים המתעדים את תולדות האוסף הוצגו בפני המוזיאון, קיבל המוזיאון את תביעתם של יורשי שלוש והכיר בבעלותם החוקית על הפריט. מאז שנת 2016 הוצג הפריט ב-Judengasse Museum בפרנקפורט, העיר בה נוצר. כעת מוצג פריט זה למכירה כאחת מגולות הכותרת של אוסף שלוש.

אחרית דבר

במהלך השנים, ככל שהחליפו בעלים ואכסנויות, הלכה והתפתחה המשמעות הטבועה בחפצי אוסף שלוש. סולומון שלוש נקשר בקשר רגשי עמוק לחפצי האוסף, הן לאלה שירש ממשפחתו, והן לאחרים, למשל "טס" לספר תורה המנציח את שמו של יהודי אשר נהרג על קידוש השם (פריט 1), ומגילת אסתר בנרתיק עץ ייחודי, אשר חוטב בידי בעל מלאכה יהודי בהרי הקרפטים (פריט 27). פריטים מן האוסף הוצגו במגוון מקומות – בתערוכה ברובע ה"ווסט אנד" היוקרתי בלונדון, בגלריה ברובע המהגרים "איסט אנד" בלונדון, ובגלאזגו שלאחר מלחמת העולם השנייה – ובכל מקום שבו נחשפו לעיני הציבור, משמעותם וחשיבותם פורשו אחרת, על-פי מידת אדיקותם והרקע חברתי-כלכלי אליו השתייכו הצופים. לאחר שבמשך שנים ארוכות נשמרו פריטים מהאוסף בעליית גג ובכספת בנק – בדומה לתכשיטים יקרי ערך – זכו חלקם לחיים חדשים כשהחלו לשמש ענפים שונים של בני משפחת קסל בחגים ובמועדים.

פיטר קסל חזר והבהיר שאם צאצאיו יהיו מעוניינים למכור פריטים מן האוסף הם חופשיים לעשות כן, ועליהם לראות עצמם משוחררים מצוואותיהם של אבות האוסף הראשונים. מאחורי כל פריט באוסף נחבא סיפור, שאותו השתדלנו לשחזר ולספר. מוצאם של הפריטים באוסף תועד בקפידה, ומתוך מודעות לייחודיותו של האוסף כולו – נדירים הם האוספים אשר ניתן להתחקות עד אחד אחר מקורות החפצים המרכיבים אותם – סיפקו בעליו הנוכחיים את כל המידע המצוי בידיהם. זאת בתקווה שבעליהם החדשים של הפריטים ימשיכו גם הם במלאכת הנצחת הסיפורים שמאחוריהם, וידבקו במסורת משפחת שלוש-קסל, שראתה ערך בהצגת הפריטים ובהשאלתם לתערוכות.

ידיים רבות אחזו בחפצי האוסף והשתמשו בהם: הם נישאו והועברו מארץ לארץ, מבית לבית, וממקום למקום, ועברו בין בעלים שונים; ניכרים בהם עקבות השימוש – אך אלה אינם אלא בלאי קל וחינני שרק מדגיש את אופיים המיוחד. תשמישי הקדושה היהודיים שמהם מורכב האוסף נוצרו על מנת להוסיף יופי לטקסים היהודיים, והפכו בעצמם לחפצי נוי, לאביזרים דידיקטיים ולחפצים העוברים בירושה מדור לדור.

סיפור חייו של סולומון שלוש וסיפוריהם של הפריטים באוסף שהרכיב בעמל ובאהבה מסופרים כבר למעלה מ-136 שנה. גלומה בהם משמעותם המשתנה, המתפתחת תדיר, של תשמיש הקדושה היהודי; סיפורים אלה עודם נכתבים בימינו אנו, וזוכים כעת לפרק נוסף בתולדותיהם.

• ההקדמה מבוססת במידה רבה על מחקרה של מישל קליין, ועל מאמרה "Preserving Jewish heritage: Solomon Schloss's collection of Jewish ritual art", *Journal of the History of Collections*, Volume 34, Issue 3, October 2022, pp. 441-454.

פריטים מתוך אוסף סולומון שלוש, 1931. תצלום: Ralda Hammersley-Smith. אוסף פרטי.
Some of the Jewish ritual art in the Schloss collection, 1931. Photo: Ralda Hammersley-Smith. Private collection.

סולומון שלוש ושני ילדיו, לואיס רפאל ועמליה (אמי). פרנקפורט, 1880 בקירוב. צילום: אוטו ואן בוש. אוסף פרטי.

Solomon Schloss and his two children, Lewis Raphael and Amelia/Amy, Frankfurt, c. 1880. Photo: Otto van Bosch. Private collection.

צילום סטודיו של סולומון דוד שלוש. צלם לא ידוע. אוסף פרטי.

Studio photograph of Solomon David Schloss. Unknown photographer. Private collection.

his children to a terraced house in west London and became one of the original seat-holders of the new (Orthodox) Bayswater Synagogue. He served on committees of the Jewish Board of Guardians for the Relief of the Jewish Poor, and opposed that organization's support for the repatriation of penniless Jewish refugees. He also sat on the Board of Deputies of British Jews (the elected, national representative body of the British Jewish community) and on the council of the United Synagogue. Both his children were married, in synagogue, to foreign-born Jews. Solomon donated to multiple charitable causes and was reportedly generous to all those who knocked at his door.

Schloss retired from business in 1888. He devoted his final years to enlarging his existing collection of Jewish ritual objects, partly as a charitable effort to help immigrant Jews from Eastern Europe.

Schloss's concern for the future of his Jewish articles that cluttered his home is evident from the first two paragraphs of his will, written in 1907, when he was 92, by which time he was almost blind. He bequeathed to his son Lewis Raphael Schloss, "all my antique silver articles which are or have been used in connection with Jewish rites or ritual" and "all my books and manuscripts, whether in Hebrew or any other language, which in any way relate to or are connected with Jewish ritual or literature" with the request not to "dispose of such articles, particularly those which have any letters or other inscriptions engraved thereon otherwise than by Will codicil or other testamentary instrument and then only to some member or members of my family". Solomon died on 23 September, 1911. An unnamed correspondent in the Jewish Chronicle eulogized his sympathetic and endearing personality, his "vigorous intellect" and his deep interest in all that concerned the Jewish community. Schloss's heirs willingly accepted the responsibility of guardianship, displayed the collection in their homes, and used some of his articles when celebrating Jewish festivals. Some added to it and loaned it for didactic display, as Schloss had done in his lifetime.

Foreword

Kedem Auction House proudly presents the high-end sale of the Solomon David Schloss Collection. Small in quantity but large in quality, the Schloss Collection was formed predominantly during the second half of the 19th century and early 20th century. Many of the items included in the collection were showcased in important Judaica exhibitions and exhibited in various European museums, from the late 19th century onwards.

Beyond the sheer quality and scarcity of most items in this collection, which includes some rare 18th century pieces seldom seen in public auctions, the Schloss Collection offers insights into the traditions of Judaica collecting and the state of the Judaica market at the end of the 19th and the turn of the 20th centuries. This diverse array of ritual objects from various countries, spanning different periods and crafted from different materials, allows for a glimpse into the Judaica market of five generations ago. Such insight is provided in the foreword, reviewing the life of Solomon David Schloss and the creation of his unique collection, and in the item descriptions that follow.

The Schloss Family

The history of the Schloss family in Frankfurt am Main goes back to Jakob, a dyer and lute-player who left the Rhineland town of Nierstein and settled in Frankfurt ca. 1550. In 1569, he was among Frankfurt's fourteen Jewish money lenders. He lived in the gated Judengasse, the street of the Jews, and had eleven debtors. His seventeenth-century descendants included a dayan in the Rabbinate and his son, a notary. In the 18th and 19th centuries, Schloss' descendants were engaged in the cloth trade. Feist/Philipp Jakob (1751-1839), also known as Philipp Schloss, who married Jette Oppenheim, had a taxable fortune of 12,500 Gulden in 1797-1799, not much compared to Rothschild's 60,000 Gulden, but the family was well off and may have owned some silver objects. Philipp's son, David Feist/Philipp (1786-1842), also a cloth merchant, married Malchen/Amalia Stiebel, whose family in Frankfurt's Judengasse included court agents and financiers. David Feist was a pious and charitable man. On every eve of a new moon, he prepared money to distribute the next morning to the poor Jewish itinerants who were allowed to enter Frankfurt once a month. Miniature portraits of David and Amalia (c. 1830) reveal this couple elegantly dressed. Solomon David Schloss, the founder of the present collection, was the fourth of their nine children.

Solomon David Schloss (1815-1911)

Solomon David Schloss was born on 7 June, 1815, in the house with the sign of the Golden Swan, no. 57 on Frankfurt's overcrowded Judengasse. As his eldest brother Jakob David Schloss would continue the family business in Frankfurt, 15-year-old Solomon left home for Manchester, a center of textile manufacture. He followed his other older brother, Sigismund, to Kingston, Jamaica, where he joined his maternal uncle Sigismund Stiebel, who had set up a shipping company in the Caribbean. The Schloss brothers became members of Kingston's 'English and German' synagogue. Solomon was elected vice-president of the Kingston Athenaeum and served on the committee of the Commercial Rooms used by merchant shippers. In 1839 he acquired a British naturalization certificate, which would facilitate his acquisition of British citizenship in London in 1866. Like the Rothschilds and other German-Jewish émigrés, the Schloss brothers maintained strong links with the Jewish philanthropic tradition and their family in Frankfurt.

Solomon settled in Britain in 1847. Seven years later, aged 39, he married 25-year-old Jeannette Raphael, daughter of a wealthy Sephardi banker, Lewis Raphael. The couple lived near her parents, at 18 Woburn Square. Nine months later she gave birth to their daughter, Amelia (Amy); their son, Lewis Raphael Schloss, was born three years later, on 9 May, 1858. When Lewis was only three weeks old, Jeannette died of typhoid fever. Bereft, Solomon kept her possessions, including her clothing, jewellery, and other feminine accessories, which symbolized his love and his loss. He commissioned a memorial bracelet made from her hair, adorned with a clasp that enclosed a hand-painted portrait of her, copied from a photograph. He never remarried and from that time on avoided social life.

Solomon also treasured mementos of his parents: a pendant with a hand-painted portrait of his father, framed miniatures of both his parents, and a daguerreotype showing him and his mother fashionably dressed. He served as warden of the New Synagogue in Bishopsgate, near his office in the City of London. By 1863 he had moved with

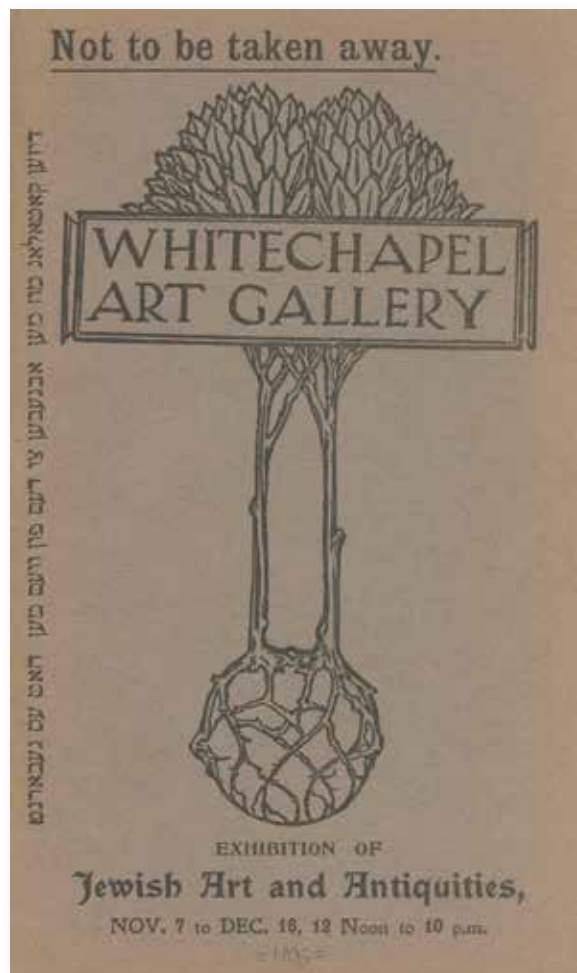
After the sudden, premature death of his son Walter Castle, in 1926, Lewis Raphael Castle wrote his will bequeathing his father's collection of Jewish ritual articles to his grandson Peter Charles Castle, on his attaining the age of twenty-three. He used the same wording as his father in regard to the collection, including the desire that his grandson would not dispose of these articles except to some member or members of his family.

Peter Castle was only ten years old when Lewis died. His mother had remarried in 1930 and Peter's step-father, Henry Levy, became the guardian of the collection until Peter was old enough to take possession of it. It was displayed in a cabinet in the family home, at Porchester Terrace, Bayswater, London. Levy, whom Peter loved and admired, had grown up in an Orthodox home in Montreal and took seriously the responsibility of guardianship. In 1931, Levy commissioned Ralda Hammersley-Smith to photograph the finest pieces of the collection. He also contributed a few items to the collection, including a manuscript Mahzor (lot no. 30), a brass signet ring, and a silver and jasper seal with a Hebrew inscription (lot no. 36). He worked in a company in Hatton Garden that dealt in metals and bought these items from a colleague.

In 1940, Levy placed the whole collection of Jewish ritual objects in a vault at Westminster Bank, Stratford Place, London for safe-keeping. It remained there until 1950, by which time Peter had married, had bought his own home and had a display cabinet specially made for the collection. In February 1951, Peter Castle loaned eighteen pieces for exhibition at the Festival of Jewish

Arts in Glasgow, a Jewish version of the Festival of Britain, which aimed to provide a new post-war cultural identity for Glasgow's Jews, particularly young Jews who had no interest in their heritage. When Peter's loans were returned, however, two of Schloss's pieces were missing. Neither was ever recovered. At about this time, he bought some amulets with Hebrew inscriptions from a dealer near the British Museum (lot no. 35).

In 1956, Castle moved to Geneva, Switzerland, to start a new job and, following consultation with Arthur G. Grimwade of Christie's, penciled updated values on the old 1923 inventory. In his new home in Geneva, he again displayed the family collection. He and his family lit the Schloss Hanukkah lamps for the winter festival of lights, and blessed over Schloss wine cups at Passover Seders. In the 1970s, he began to take an interest in the increasingly frequent Judaica auctions in New York, London, and elsewhere, and decided that he too would add to the collection a few items that

קטלוג ה-Exhibition of Jewish Art and Antiquities, גלריית ווייטצ'אפל, לונדון, 1906.

Catalogue of the Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, London, 1906.

The Making of the Collection

In 1887, when the established Jewish community in London displayed the Anglo-Jewish Historical Exhibition in the Albert Hall to celebrate Queen Victoria's Jubilee, it included a 'seventeenth-century' Havdalah candle-holder and Hanukkah lamp that belonged to Solomon Schloss (lot nos. 16 and 22 in the present catalogue). A photograph showing the Havdalah item was printed in the De Luxe exhibition catalogue that was published in 1888, and this photograph was later reproduced in the German handbook of German-Jewish history, *Geschichte der Deutschen Juden* (Adolph Kohut, Berlin, ca. 1900). The exhibition offered the public a view of the most beautiful pieces of Jewish ritual art in the possession of English Jews and synagogues, as well as those amassed by the French chef d'orchestre Isaac Strauss (1806-1888) in Paris, and the immigrant Sassoon family, much of which had belonged to the British financier Philip Salomons (1796-1867). Some of Schloss's objects may have been family heirlooms, wedding gifts, or purchased on one of his visits to Frankfurt. If Schloss nostalgically associated his German silver with the Jewish rituals practiced in his parents' home, their display in the 1887 exhibition changed them into something new – works of art.

In 1906, the Exhibition of Jewish Art and Antiquities opened in Whitechapel, London, displaying 31 articles of Jewish ritual objects owned by Schloss, according to the exhibition catalogue. This time, Schloss's loans included Hanukkah lamps, Torah shields (breastplates) and pointers for reading the Torah, spice containers for the Havdalah ritual, Kiddush cups used in the blessing over wine, decorated Esther scrolls for the Purim festival, liturgical books in silver bindings (some with chains), silver phylacteries, a silver etrog (citron) box for the Festival of Tabernacles, and a silver plate engraved with a Friday evening scene. We do not know if he had been collecting prior to the 1887 exhibition, but provenance research reveals that some of his acquisitions date to the years between 1887 and 1905. The Jewish Chronicle documented much of the exhibition, highlighting some of Schloss's loans. The newspaper also published photographs of some of the display cases, in which a few of Schloss's pieces are identifiable.

Prior to the Anglo-Jewish Exhibition of 1887, there were few private collectors of Jewish ritual objects. Ceremonial silver had long been a status symbol, signifying wealth and power among Jews, as also among Christians. By 1887, some synagogues with wealthy congregants and many silver articles had become proto-museums. As nineteenth century Jews migrated from villages to cities, many small synagogues closed down and their ritual objects became redundant. After 1887, Schloss and others set out to safeguard the Jews' cultural heritage that was seen to be at risk of extinction owing to migration and secularization. The nineteen years between the two exhibitions of Jewish art, during which Schloss enhanced his collection, saw the foundation of Jewish historical societies and Jewish museums which acquired Jewish ceremonial articles for conservation. Jewish dealers, such as Solomon Joel Phillips in London, who specialized in second-hand silver and who would later provide a valuation of the Schloss collection (see appendix, pp. 146-148), supplied the booming market for Jewish ceremonial art. Some Jewish craftsmen adapted old silver for Jewish clients to enhance its value, such as the Freitag Abend plate in Schloss's collection (lot no. 10); others created new objects of Jewish ritual art for collectors, as in the case of Schloss's 'Rothschild Megillah' (lot no. 27).

The Life of the Collection after 1911

Solomon's son, Lewis, a stockbroker who anglicized his surname to Castle in 1914 when anti-German sentiment was rife in Britain, inherited the Judaica collection and displayed it in his home, just a few minutes' walk from his father's. There is no evidence that he added to the collection. After his wife died and his married children moved away, he stayed in the home of one of his children or in a hotel in southern England or France. In October 1923, he commissioned the London silversmith and antique dealer S. J. Phillips to value the collection for insurance purposes. The list, with 56 entries, was valued at £395 (see appendix, pp. 146-148).

were not represented in the collection, to make it more comprehensive. His purchases included and a Yom Kippur sash buckle (lot no. 33) and a circumcision knife (lot no. 34). Noticing the boom in prices, he sold a few of Schloss's Megillot and prayer books that did not interest him.

Castle followed the wishes of his grandfather and great-grandfather, however, by giving pieces from the collection to members of his family, some of whom also used these items in their observance of Jewish ritual. Whenever Castle went away, he hid the best items in the attic. In 1981, during one such absence, a burglar emptied the display case of its eighteen items, which included a few original Schloss pieces of low quality and some recent acquisitions. These too were never recovered. After the founding of the Jewish Museum of Switzerland in Basel, he loaned it 58 articles of Jewish ritual, according to the 1983 inventory. Antiquarians in Basel and Zurich, Dr. George Segal and Martin Kiener, assisted with the documentation, research, and valuations of the articles.

When Castle was in his eighties, Dr. Michele Klein researched Schloss's life and documented the provenance of each item of the collection, past and present. Klein was able to draw on Castle's memory, the documents he had kept, a wealth of scholarship about Jewish ritual art that had been published in recent years, and online archival sources. Her study led to the discovery of Schloss's lost Havdalah candle-holder, which was photographed in 1887, and re-surfaced in December 1985 in the collection of the Victoria and Albert Museum (lot no. 16). The museum displayed the candle-holder in its new Sacred Silver room in 2005, amid some of its finest examples of silver made for Christian worship and Jewish ritual. However, the museum had no accession record for it, no evidence of purchase or donation. When presented with Schloss's will and the paper trail of his collection, the trustees of the Victoria and Albert Museum accepted that the candle-holder belongs to the heir of the Schloss collection. Since 2016, this piece, made in Frankfurt, ca. 1750, returned to Frankfurt, on display in the Judengasse Museum. It is now offered as one of the crowning glories of the Schloss collection.

Epilogue

The meaning of Schloss' collection changed in each new venue in which it was housed. Solomon Schloss had an emotional bond with the objects he acquired, whether they were heirlooms from his own family, a Torah breastplate that recorded the death of a Jewish martyr (lot no. 1), or the Megillah that enriched a skilled craftsman in the Carpathian Mountains. When placed in an exhibition hall in London's wealthy West End, in a gallery in London's impoverished, immigrant East End, or in post-war Glasgow, its significance altered in the eyes of the beholders, according to the level of their religiosity and their socio-economic background. After hibernating like jewels in an attic or bank vault, parts of the collection gained new life when put to use in family celebrations of Jewish festivals.

Peter Castle made it clear that if his descendants chose to sell articles from the collection, they should no longer feel bound by their ancestors' wills. Each object tells a story, which we have tried to decipher. Aware of the uniqueness of this collection today, due to its known provenance, the sellers of this collection have supplied as much information as possible in this catalogue, in the hope that the new guardians of these articles will perpetuate the stories associated with it and continue the family tradition of didactic display.

Touched by many hands, passed from country to country, venue to venue, owner to owner, these objects reveal some wear and tear, which enhance their character. Jewish ceremonial objects made to beautify Jewish ritual became objets d'art per se, commodities, didactic artefacts, and heirlooms.

The stories of Schloss's life and his acquisitions, the collection and its exhibition, span over 136 years and embody the changing, ever evolving meanings of Jewish ritual articles. These stories are now entering a new chapter in their history.

• The foreword is largely based on research conducted by Dr. Michele Klein, and on her article "Preserving Jewish heritage: Solomon Schloss's collection of Jewish ritual art", *Journal of the History of Collections*, Volume 34, Issue 3, October 2022, pp. 441-454.

1. טס מוקדם לספר תורה – גרמניה, שלהי המאה ה-17 – כתובת הקדשה משוונפלד, בוואריה

מותו של יעקב (אביו של מאיר), אשר כפי שמשתקף מנוסח הכתובת ומן השימוש בביטוי "הי"ד" – "ה' יקום דמו" – נרצח או נהרג על קידוש השם.

העיירה **שוונפלד** (שוואנפלד) הנזכרת בכתובת ההקדשה ממוקמת במחוז שוויינפורט (Schweinfurt), בין פרנקפורט ונירנברג, וסמוכה לוויירצבורג. הנוכחות היהודית בשוונפלד מוזכרת לראשונה בשנת 1298, במסמכים המתעדים את חורבן הקהילות בעת "פרעות רינדפלייש". אחר כך, ועד לשנות ה-40 של המאה ה-16, אין ידיעות נוספות על יישוב יהודי במקום. קהילה יהודית של ממש נוסדה ככל הנראה בשליש האחרון של המאה ה-16, כאשר בשנת 1579 ניתנה ליהודי המקום רשות לפתוח אולם תפילה, להקים בית דין ולמנות להם רב. באותה שנה אף הוקצה לקהילה שטח להקמת בית עלמין יהודי אשר נעשה בהמשך לבית עלמין אזורי המשרת גם כעשר קהילות יהודיות סמוכות. בתעודה משנת 1622 נזכר כי בעלותו של היהודי הירש שני בתים וכי הוא מתפרנס ממסחר בסוסים ומחקלאות. במאות הבאות חוותה הקהילה גידול ניכר. יהודיה התפרנסו ממסחר, ממלאכה ומחקלאות וחויבו בתשלום מס גולגולת שנתית, והקימו מספר מוסדות ציבור וארגונים חברתיים, בהם "חברה קדישא" (כפי שמעידה כתובת משנת 1712 על הכיור בחדר הטהרה), ארגון "גמילות חסדים" ואגודה לעידוד המלאכה והאמנויות. בשנת 1786 בנתה הקהילה בית כנסת קבוע ובהמשך נוסד גם בית ספר יהודי. היישוב היהודי בשוואנפלד הלך וגדל והגיע לשיא התפתחותו במאה ה-19.

משפחות יהודיות רבות בשם "שלוס" מוצאן בעיירה שוונפלד ובסביבתה, אך כיוון שאין בידינו תיעוד לאופן בו הגיע הטס לידי של סולומון שלוס, לא ניתן לקבוע האם היה שייך בעבר לאחד מאבותיו בפרנקפורט על המיין, או האם השמות הנזכרים בכתובת קשורים למשפחת שלוס.

גובה: 16.5 ס"מ, רוחב: 18 ס"מ. גובה כולל שרשרת ופעמונים: 44 ס"מ. לוחיות: 9x2.5 ס"מ בקירוב. שברים ופגמים קלים. שאריות הזהבה. שבר חסר בכתר בפינה הימנית העליונה. אבני זכוכית חסרות.

כסף יצוק, מקודח, רקוע, חקוק ומולחם; מסמרות כסף; הזהבה חלקית; אבני זכוכית.

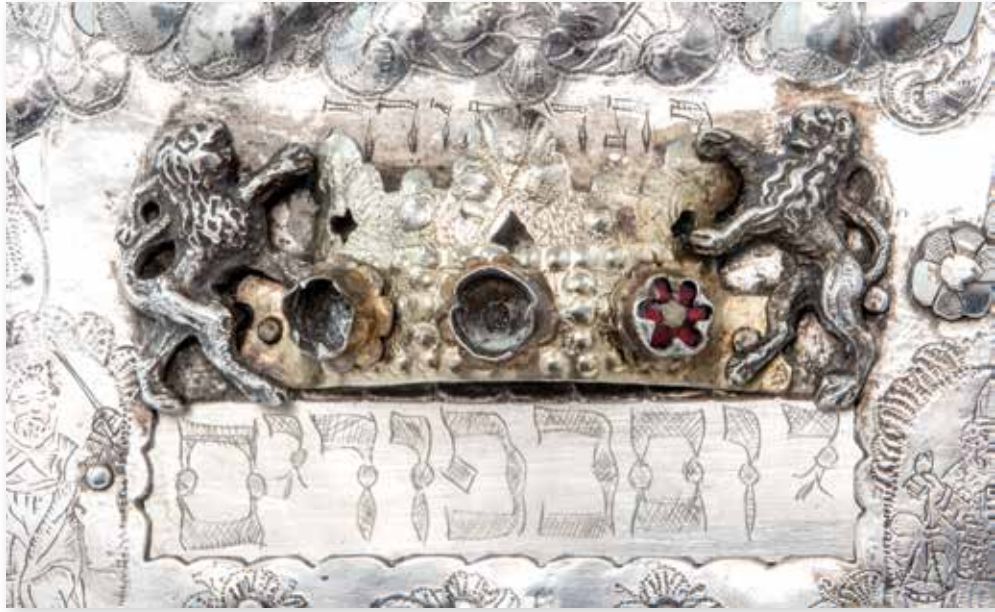
חתום: • חותמת עיר מטושטשת מגרמניה (נשר), כנראה מהמאה ה-17 (שוויינפורט?); • האותיות VR במסגרת אובאלית, כנראה חותמת יצרן, אולי Veit Reutter, פעל בשוויינפורט בעשורים האחרונים של המאה ה-17.

טס קטן-ממדים ומוקדם, המצטרף לקבוצה המונה כ-20 טסים אשר נוצרו בגרמניה בין השנים 1680-1720 בקירוב.

הטס עשוי לוח כסף מלבני (אופקי) שבמרכזו עיטור גדול ומזהב בצורת כתר הבולט כלפי החזית ונתמך בידי שני אריות. מעל עיטור הכתר חקוקה הכתובת "כתר תורה" ותחתיו שקועה קופסה מלבנית ללוחיות המתחלפות. שטח הפנים של הטס מקודח ורקוע בדגמים צמחיים ובעיטורי פרחים ופירות; עם שלושה עיטורי כתרים נוספים המקודחים בשוליים העליונים. הכתר המזהב הבולט כלפי החזית ועיטור הכתר המרכזי שבשוליים העליונים משובצים אבני-זכוכית אדומות. מימין לקופסת הלוחיות חקוקה דמותו של אהרן הכהן חבוש מצנפת ואוחז כלי לקטורת, ומשמאלה חקוקה דמותו של משה המניף מטה ואוחז בשני לוחות הברית. שלושה פעמונים תלויים על טבעות בשוליים התחתונים. אל צדו האחורי של הטס מולחמים שלושה קולבים, אליהם מחוברות בטבעות שלוש שרשראות כסף ארוכות, המתחברות לקולב גדול ומסוגנן (השרשראות והקולב כנראה אף הן מהתקופה). **שבע לוחיות כסף** עליהן חקוקים משני הצדדים שמות המועדים והפרשיות המיוחדות מאוחסנות בקופסה, הנסגרת באמצעות בריח הנע על גבי ציר: "ראש השנה / יום כפורים", "סוכות / שות [=שמיני עצרת ושמחת תורה]", "חנוכה / פורים", "שבועות / פסח", "שבת / ראש חודש", "פ' שקלים / פ' פרה", "פ' זכור / פ' החדש".

בצדו האחורי של הטס, על גב קופסת הלוחיות, חקוקה כתובת הקדשה מהתקופה: "זה הטס שייך למאיר בן הקדש ר' יעקב הי"ד ולזוגתו פייאלה בת יוסף ז"ל מק"ק שוונפלד". לא עלה בידינו למצוא אזכורים היסטוריים לשמות הנזכרים בכתובת – מאיר בן יעקב וזוגתו פייאלה בת יוסף – או לסיפור

ספרות:

Rafi Grafman, *Crowning Glory: Silver Torah • Ornaments of the Jewish Museum*, New York, New York, 1996, pp. 17-18, 24-34.

Pinkas ha-kehilot (Encyclopedia of Jewish • Communities), Jerusalem, 1972, Germany (vol. 1), Bavaria, pp. 569-570.

Michele Klein, "Preserving Jewish heritage: • Solomon Schloss's collection of Jewish ritual art", *Journal of the History of Collections*, vol. 34, no. 3, 2022, pp. 441-454.

טס דומה במידת-מה מתועד במאמרו של רודולף האלו, *Jüdische Kultaltertümer aus Edelmetall in der Ausstellung Religiöse Kunst aus Hessen und Nassau: Marburg a/Lahn, Sommer 1928*, in: *Notizblatt der Gesellschaft zur Erforschung jüdischer Kunstdenkmäler e.V.*, 1929, no. 23, Abb. 9.

לטסים מוקדמים אחרים, ראו: המוזיאון היהודי, ניו יורק, JM 29-52; מוזיאון ישראל, פריט B86.0133; המוזיאון הלאומי הגרמני, נירנברג, פריט JA24; המוזיאון הבריטי, פריט 0518.2. 1893.

תערוכות:

1. לונדון, Whitechapel Art Gallery, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, 1906, פריט 1105 (מתואר שם: "son of a martyr to his faith"). נזכר במאמר הסוקר את התערוכה הנ"ל: *The Exhibition: The Jewish Chronicle*, "The Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Part 2 – Ecclesiastical Art", November 16, 1906, p. 19.

2. באזל, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1003.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוס (1815-1911).

2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.

3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.

4. יורשיו של הנ"ל.

הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוס משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 148-146) ומתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$70,000

הערכה: \$100,000-120,000

וְיִסְבְּבוּהֶם

לְאַשְׁתְּרֵתָהּ

שֵׁוֹת

סִוְכֵת

שֵׁוֹבְעֵת

פֶּסַח

פִּירְיָם

הַזֵּבֶחַ

שֵׁוֹכֵת

לְאַשְׁתְּרֵתָהּ

בַּפֶּרֶת

פֶּסַחֵם

פִּירְיָם

פִּירְיָם

1. Early Torah Shield – Germany, Late 17th Century – Dedicatory Inscription from Schwanfeld, Bavaria

Silver, pierced, repoussé, engraved, and soldered; silver rivets; parcel gilt; glass stones.

Hallmarks: • Faded German municipal mark (eagle), probably from the 17th century (Schweinfurt?); • The initials "VR" in an oval, probably maker's mark, possibly referring to Veit Reutter, active in Schweinfurt in the latter decades of the 17th century.

Torah shield, early and small in size, relating to a group of some 20 Torah shields created in Germany between ca. 1680 and 1720.

The Torah shield is made of a horizontally rectangular plate of silver with a large gilt ornament at its center in the form of a protruding, convex crown, flanked by a pair of rampant lions. The Hebrew inscription "**Keter Torah**" ("Crown of Torah") is engraved on the crown, and underneath is a rectangular "window" to accommodate interchangeable plaques. Vegetal patterns and images of flowers and fruit are either pierced or depicted in repoussé on the surface of the Torah shield, and three additional crowns are pierced in the upper margin. Both the large, protruding, gilt crown in the center, and the central crown of the three in the upper margin above it, are adorned with red glass stones. Engraved to the right of the window for interchangeable plaques is the figure of Aaron, wearing a priestly headdress and holding an incense burner; and to the left of the window stands Moses, holding his staff in one hand and

the Tablets of the Law in the other. Three bells are suspended by rings from the shield's bottom edge. A fancy suspension device is attached to three long silver chains, attached, in turn, by rings to three suspension devices soldered onto the upper back of the shield; the device and the silver chains attached to it are all apparently contemporary with the shield itself. **Seven interchangeable silver plaques**, engraved on either side with the names of the special occasions and special Torah portions, are housed in a box opened and closed by means of a hinged bolt. The following names appear (in Hebrew) on the plaques: "Rosh HaShanah / Yom Kippur"; "Sukkot / Shut [= acronym for Shemini Atzeret and Simchat Torah]"; "Hanukkah / Purim"; "Shavu'ot / Passover"; "Sabbath / New Month"; "P. [abbrev. for "parshat"] Shekalim / P. Parah"; "P. Zakhor / P. HaChodesh".

Engraved in Hebrew on the reverse side of the Torah shield, on the back of the box holding the interchangeable plaques, is the following inscription: "**This Torah shield belongs to Meir son of the martyr R. Ya'akov, 'heh-yud-daleth', and his spouse Feile daughter of Yosef of blessed memory of the Holy Congregation of Schwanfeld**". We were unable to find historical documents mentioning the names of any of the individuals referred to in this inscription, neither Meir ben Ya'akov nor his spouse Feile bat Yosef; nor have we discovered any records regarding the circumstances of the death

aus Hessen und Nassau", Marburg a/Lahn Sommer 1928. Notizblatt der Gesellschaft zur Erforschung jüdischer Kunstdenkmäler e.V., 1929, no. 23, Abb. 9.

For other early examples of Torah shields, see: Collection of the Jewish Museum, New York, item no. JM 29-52; Collection of the Israel Museum, Jerusalem, item no. B86.0133; Germanisches Nationalmuseum, Nuremberg, Germany, item no. JA24; The British Museum, London, item no. 1893,0518.2.

Exhibitions:

1. London, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, item no. 1105 (titled there as follows: "Breastplate, very antique, belonging to the son of a martyr to his faith"). Mentioned in an article reporting on this

exhibition: The Jewish Chronicle, "The Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Part 2 – Ecclesiastical Art", November 16, 1906, p. 19.

2. Jewish Museum of Switzerland, Basel, JMS 1003.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148), and is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$70,000

Estimate: \$100,000-120,000

of Meir's father, Ya'akov, though the Hebrew suffix/title "heh-yud-daleth" ("HaShem yikom damo") suggests martyrdom in the name of the Jewish faith.

The small town (municipality) of Schwanfeld, mentioned in this Torah shield's dedicatory inscription, is located in the Schweinfurt region of Bavaria, near Würzburg, between Frankfurt and Nuremberg. The earliest mention of a Jewish presence in Schwanfeld dates to 1298, in documents relating the destruction of Jewish communities in the course of the "Rintfleisch-Verfolgung" ("Rintfleisch Pogrom") that took place in the summer of that year. Subsequent to this, as late as the 1540s, there is no reference to the existence of a Jewish population here. A viable Jewish community was apparently reestablished only in the last third of the 1500s, with permission being granted to the local Jewish population in 1579 to establish a prayer hall and "beit din", and appoint a rabbi. The same year, the Jews were also allotted a parcel of land for a cemetery, which, over the years, would also serve some ten adjacent Jewish communities. In a document dated 1622, it is stated that a Jew by the name of "Hirsch", a horse trader and farmer, is the registered owner of two houses. In subsequent centuries, the community grew substantially in size. The Jews supported themselves as merchants, laborers, and farmers; they were required to pay an annual poll tax, and established a number of communal institutions and organizations, including a "Chevra Kadisha" burial society (as documented in an inscription dated 1712, over the sink in the room housing the ritual bath), a "G'milut Chassadim" charitable

society, and a union created to promote trade and craftsmanship. In 1786, the community built itself a permanent synagogue, and subsequently, a Jewish school was also established. From then on, the Schwanfeld Jewish community continued to develop and grow, reaching its peak in the 19th century.

Numerous Jewish families with the surname "Schloss" lived in Schwanfeld and its environs, but as we lack any documentation regarding just how this Torah shield came into the possession of Solomon Schloss, we cannot definitively establish whether it had previously belonged to any of his forebearers, or whether the names mentioned in its inscription are associated with the Schloss family in any way.

Height: 16.5 cm. Width: 18 cm. Height including chains and bells: 44 cm. Interchangeable plaques: approx. 9x2.5 cm. Slight fractures and minor blemishes. Remnants of gilt. Open fracture to crown in upper right corner. Missing glass stones.

Literature:

- Rafi Grafman, *Crowning Glory: Silver Torah Ornaments of the Jewish Museum*, New York, New York, 1996, pp. 17-18, 24-34.
- "Pinkas Ha-Kehilot" (Encyclopedia of Jewish Communities), Jerusalem, 1972, "Germany (vol. 1)", "Bavaria", pp. 569-570.
- Michele Klein, "Preserving Jewish heritage: Solomon Schloss's collection of Jewish ritual art", *Journal of the History of Collections*, vol. 34, no. 3, 2022, pp. 441-454.

A slightly similar Torah Shield is documented by Rudolf Hallo in his article "Jüdische Kultaltertümer aus Edelmetall in der Ausstellung Religiöse Kunst

2. טס קטן לספר תורה - מזרח אירופה, כנראה גליציה, [המחצית הראשונה של המאה ה-19 / 1824?]

גובה: 16.5 ס"מ, רוחב: 13 ס"מ. מצב טוב.

תערוכות:

1. לונדון, Whitechapel Art Gallery, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, 1906, פריט 1103.
2. גלאזגו, McLellan Galleries, Festival of Jewish Arts Exhibition, 1951, פריט 242.
3. באזל, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1002.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוש (1815-1911).
 2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.
 3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.
 4. יורשיו של הנ"ל.
- הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוש משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 148-146) ומתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$7,500

הערכה: \$12,000-16,000

כסף יצוק, מקודח, רקוע וחקוק; הזהבה.

חתום: חותמת איכות: "84".

טס קטן וחינני, עשוי דופן גב כסופה וחלקה, אליה קבועים במסמרות לוחות כסף מזהבים המעוטרים בדגמים ארכיטקטוניים מפוארים ובדגמי רוקיות ועלי אקנותוס. בין העיטורים האדריכליים והצמחיים משולבים בעלי חיים שונים, בהם זוגות של אריות, זוגות נשרים, זוג ברבורים זוג ארנבים. במרכז הטס שתי דלתות מקודחות הנפתחות על גבי צירים, ומאחוריהן עיטור בצורת לוחות הברית - שקוע בלוח הכסף התחתון - בו חקוקים עשרת הדיברות. כתובת (מוקדמת) חקוקה מאחור: "JH 824" (ייתכן כי היא מתייחסת לשנת יצירתו של הטס). שרשרת ארוכה לתלייה.

הטס מעוצב בהשראת ארונות קודש מזרח-אירופאיים המגולפים בעץ וגם עיטורי בעלי החיים המופיעים בו אופייניים למלאכת העיטור של גליציה (אוקראינה-פולין).

להשוואה, ראו: Crowning Glory, פריטים 186, 190; Synagoga, Recklinghausen: Städtische Kunsthalle, 1960, item C55; וראו גם חיה בנז'מין, אוסף שטיגליץ, מוזיאון ישראל, 1987, פריטים 22-23, 28.

Exhibitions:

1. London, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, item no. 1103.
2. Glasgow, Festival of Jewish Arts Exhibition, McLellan Galleries, 1951, item no. 242.
3. Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1002.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148), and is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$7,500

Estimate: \$12,000-16,000

2. Small Torah Shield – Eastern Europe, Probably Galicia, [First Half of 19th Century / 1824?]

Silver, cast, pierced, repoussé, and engraved; gilt.

Hallmark: Quality mark: "84".

Small, graceful Torah shield, consisting of a plain, undecorated silver back plate overlaid with gilt silver plates, bearing ornate architectonic patterns and rocaille and acanthus patterns, nailed onto it with rivets. In addition to the architectonic and vegetal decorations, there are images of various animals, including a pair of lions, a pair of vultures, a pair of swans, and a pair of rabbits. At the center of the Torah shield is a pair of pierced doors that open and close (on hinges) to expose an underlying ornament in the form of the Tablets of the Law, inscribed with the abbreviated Ten Commandments, embedded in the silver back plate. An (early) inscription is engraved on the

back: "JH 824"; this is most likely a reference to the year the Torah shield was created. Lengthy suspension chain.

This Torah crown is fashioned after carved wooden Eastern European Torah arks; the animal images that appear upon it are characteristic of the decorative art of Galicia (today, southeastern Poland and western Ukraine).

For comparison, see: *Crowning Glory*, item nos. 186 and 190; *Synagoga*, Recklinghausen: Städtische Kunsthalle, 1960, item no. C55; and see also Chaya Benjamin, *The Stieglitz Collection: Masterpieces of Jewish Art*, exhibition catalogue, The Israel Museum, Jerusalem, 1987, item nos. 22-23, and 28.

Height: 16.5 cm. Width: 13 cm. Good condition.

3. זוג "רימונים" גדולים לספר תורה - טורינו, שלהי המאה ה-18

גובה: 51-50.5 ס"מ, קוטר הבסיס: 9 ס"מ. תיקונים ישנים.
 ספרות: Vittore Colorni, *Judaica Minora*, Milano, 1991, pp. 1-5; Renata Segre, *The Jews of Piedmont. Jerusalem and Tel Aviv*, 1990, vol. 3, nos. 3146, 3277
 ראו גם: הספרייה הלאומית, פריט 990026129770205171 (מאוסף JTS).

תערוכות:

1. גלאזגו, McLellan Galleries, Festival of Jewish Arts, Exhibition, 1951, פריט 239.
2. באזל, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1001.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוש (1815-1911).
 2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.
 3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.
 4. יורשיו של הנ"ל.
- הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוש משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 148-146) ומתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$50,000

הערכה: \$60,000-80,000

כסף יצוק, רקוע, מוחתם וחוקוק.
 חתומים: • חותמות העיר טורינו; • בוחן הכסף Bartolomeo Bernardi (פעל בטורינו בשנים 1778-1816).

"רימונים" גבוהים, מעוצבים כמגדלים משושים בעלי שלוש קומות ההולכות וצרות כלפי הקומה העליונה, בראשם גג רעפים משושה ובקצהו אגרטל נושא פרחים. צלעות ה"רימונים", הרגליים והבסיסים מעוטרים ברוקיות ובדגמים צמחיים אחרים האופייניים למאה ה-18; בקומה התחתונה חקוקים שלושה עיטורים הקשורים לבית המקדש: שולחן הפנים ועליו לחם הפנים, צנצנת המן ומנורה בעלת שבעה קנים. עמודים בולטים סביב כל קומה (פילסטרים) ותריסר שרשראות ארוכות - עם פעמונים בקצותיהן - תלויות מן הקומה התחתונה. רגליים גליליות גבוהות, ההולכות ומתרחבות כלפי התחתית, ניצבות על בסיסים כיפתיים רחבים.

כתובות חקוקות על שולי הבסיסים (כתובת זהה בשני ה"רימונים"): "יהושע בעז בר אברהם חי לבית ברוך". שמו של יהושע בעז בן אברהם לבית ברוך, או בשמו האיטלקי Salvador Boniforte De Benedetti Nizza, נזכר בכמה תעודות ממחוז פיימונטה, לפיהן נולד בניצה מונפרטו (Monferrato) בשנת 1739.

3. Large Pair of Torah Finials – Turin, Italy, Late 18th Century

Silver, cast, repoussé, punched, and engraved.

Hallmarks: • Municipal mark of the city of Turin; • Mark of assayer Bartolomeo Bernardi, active Turin (1778-1816).

Tall Torah finials, in the form of hexagonal, three-tiered towers, tapering upward, with a roof in the shape of a hexagonal shingled spire, surmounted by a double-handled vase filled with flowers. The sides of the finials, their shafts, and their bases are all adorned with rocailles and other vegetal patterns characteristic of the 18th century. Three adornments associated with the Temple in Jerusalem are engraved onto the lower tier: the showbread laid out upon its table, the Jar of Manna, and the seven-branched Menorah. Architectonic pillars (pilasters) protrude at the corners of each tier, and a dozen long chains with bells at their ends are suspended from the bottom tier. The shafts are tall and cylindrical, widening bottomward, and supported on broad, dome-shaped bases. Hebrew inscriptions engraved along the rims of the bases, identical on both finials: "Yehoshua Boaz son of Avraham Hai of the Barukh family". The name "**Yehoshua Boaz ben Avraham of the Barukh family**", or, by his Italian name, Salvador Boniforte De Benedetti, is mentioned in a number of documents originating

from the Piedmont Region of Italy; according to these documents, he was born in the Piedmontese municipality of Nizza Monferrato in 1739. Height: 50.5-51 cm. Diameter at base: 9 cm. Old repairs.

References:

Vittore Coloni, *Judaica Minora*, Milan, 1991, pp. 1-5; Renata Segre, *The Jews of Piedmont*, vol. 3, Jerusalem and Tel Aviv, 1990, item nos. 3146 and 3277. See also National Library of Israel (NLI), item no. 990026129770205171 of the Jewish Theological Seminary (JTS) Collection.

Exhibitions:

1. Glasgow, Festival of Jewish Arts Exhibition, McLellan Galleries, 1951, item no. 239.

2. Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1001.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).

2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.

3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.

4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148), and is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$50,000

Estimate: \$60,000-80,000

4. "יד" לספר תורה – כנראה גיברלטר – נושאת כתובת הקדשה של משפחת בן זמרה, תקצ"ו (1836)

מבתי כנסת ממרוקו הספרדית, מוזיאון ארץ ישראל, תל אביב, 1989, פריט 34.

אורך: 27 ס"מ בקירוב, רוחב: 1 ס"מ. מצב טוב.

תערוכות:

1. קרוב לוודאי לונדון, Whitechapel Art Gallery, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, 1906, פריט 932.
2. באזל, JMS 1006, Jewish Museum of Switzerland.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוס (1815-1911).
 2. לוואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.
 3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.
 4. יורשיו של הנ"ל.
- הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוס משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 148-146) ומתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$2,500
הערכה: \$4,000-6,000

כסף יצוק, חרוט וחקוק (אינו חתום). המפרק המרכזי מצולע ונושא כתובת הקדשה החקוקה על ארבע צלעותיו: "ספר התורה הזה הקדש / לבהך [לבית הכנסת] לזכות המנוח הר' / רפאל יעקב ז' זמרה נ' בח' / אלול ש' התקצו יר' לה'". כף יד קפוצה עם אצבע מורה ארוכה; בקצה נקב עם טבעת לתלייה. עיטור קטן בצורת פרח סמוך לתחילת כתובת ההקדשה.

משפחת בן זמרה (גם: אבן זמרה ובן זמרה) היא משפחה ממוצא ספרדי אשר כמה מבניה היו לרבנים חשובים, בהם ר' אברהם בן זמרה, ר' דוד אבן זמרה (הרדב"ז) ור' יעקב בן זמרה. השם בן זמרה נפוץ בערי מרוקו, אך צאצאיה חיו גם בליוורנו שבאיטליה ובגיברלטר, שם קיימת גם סמטה הנושאת את השם Benzimra's alley, בסמוך לבתי הכנסת של העיר. ייתכן כי ה"יד" שלפנינו, אשר מזכירה בעיצובה "ידיים" שמקורן באירופה, שימשה באחד מבתי הכנסת בגיברלטר, אך ייתכן גם שמוצאה באחת מערי צפון מרוקו. להשוואה, ראו: ניצה בהרוזי, בפאתי מערב, תשמישי קדושה

4. Torah Pointer – Probably Gibraltar – Dedicatory Inscription of the Benzimra Family, Dated 1836

Silver, cast, turned and engraved (unmarked).

The middle segment of this Torah pointer is four-sided, and bears a Hebrew dedicatory inscription (with multiple abbreviations) extending over all four of its sides: **"This Torah scroll is dedicated / to the synagogue by virtue of the departed one, the R. / Raphael Ya'akov Benzimra, may he rest in Eden, in the Month of / Elul Year 5596..."** The tip of the pointer is in the form of a clenched fist, with the index finger extended. The other end has a hole through which a suspension ring is attached. A small flower-shaped ornament appears next to the beginning of the dedicatory inscription.

The Benzimra family (also Ibn Zimra, and with different Hebrew spellings of "zimra") is a clan of Sephardi origins. Several of its members were noted rabbis; included among the renowned Torah scholars of this family were Rabbi Abraham Ben Zimra, Rabbi David Ibn Zimra (the Radba"z), and Rabbi Jacob Ben Zimra. "Ben Zimra" was a common Jewish surname in the cities of Morocco, but descendants of the family also made their way to Livorno, Italy, as well as Gibraltar, where one particular alleyway – located in close proximity to the city's synagogues – bears the name "Benzimra's Alley".

It is possible that the present Torah pointer –

insofar as it resembles Torah pointers of European origin – was originally used in one of Gibraltar's synagogues; it is also possible that it originated from one of the cities of nearby northern Morocco.

For comparison, see: Nitza Behroozi Baroz, From the Remotest West: Ritual Articles from Synagogues in Spanish Morocco, The Hananiah Dahan Collection, exhibition catalogue, Eretz Israel Museum, Tel Aviv, 1989, item no. 4ג.

Length: approx. 27 cm. Width: 1 cm. Good condition.

Exhibitions:

1. Probably, London, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, item no. 932.
2. Jewish Museum of Switzerland, Basel, JMS 1006.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148), and is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$2,500

Estimate: \$4,000-6,000

5. סידור תפילה ולוח שנה בספרדית - כריכה מפוארת עם עיטורי כסף - אמשטרדם, 1656

הסידור: [2], 697, [3], 9 עמ'; הלווח: [25] עמ'. גובה הכריכה: 9 ס"מ. חיתוך דפים מזהב, עם עיטורי פרחים וציפורים מוטבעים בעובי הדפים. מצב כללי טוב. כתמים, בחלקם מעט כהים. בלאי קל בחלק מהדפים. קרעים חסרים עם פגיעות בטקסט במספר מקומות. דף השער ודף נוסף מנותקים. פגמים קלים בכריכה (שבר עם חסרון קל בראש השדרה).

תערוכות:

1. כנראה לונדון, Whitechapel Art Gallery, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, 1906, פריט 1096.
2. באזל, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1015.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוש (1815-1911).
 2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.
 3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.
 4. יורשיו של הנ"ל.
- הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוש משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 148-146) ומתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$2,500
הערכה: \$4,000-6,000

כרך בפורמט מיניאטורי הכולל סידור תפילה ולוח שנה בספרדית, בכריכה מפוארת עם אבזמי-כסף. אמשטרדם, המאה ה-17.

Orden de oraciones, de mes con los ayunos del solo y congregacion y Pascuas nuevamente emendaco y anedido [סדר התפילות לימות החול, לשבתות ולמועדים]. אמשטרדם, דפוס lehudah Machabeu, עבור Elijah y David Uziel Cardoso, שנת 5416 (תט"ז) [1656]. ספרדית. הסידור נדפס כולו בספרדית, ונועד לאנוסים ולבני הקהילה הספרדית שבאמשטרדם. מהדורה נדירה; אינה מופיעה בקטלוג הספרייה הלאומית.

נדפס עם: Calendario de las Fiestas que Celebran los Hebreos, En cada un ano... Del a criacion del mundo 5417 hasta 5436 [לוח חגים ומועדים לשנים ת"ז-תל"ו]. אמשטרדם, דפוס Gillis Joosten (בעריכת lehudah Machabeu), תט"ז [1656]. ספרדית.

הכריכה מעוטרת משני צדדיה בעיטורי-פינה עשויים כסף ובצמד אבזמי כסף מסוגננים. עיטורי כסף נוספים משמשים כצירים המחברים את הכריכות הקדמית והאחורית לשדרת הספר (כל עיטורי הכסף מזהבים).

Weekdays and Sabbath

5. Spanish-Language Siddur and Calendar in Elegant Binding with Silver Ornamentation – Amsterdam, 1656

Miniature volume in Spanish including a siddur and pocket calendar, both in Spanish, in a splendid binding with silver buckles. Amsterdam, 17th century.

"Orden de oraciones, de mes con los ayunos del solo y congregacion y Pascuas nuevamente emendado y anedido" ["Order of the Prayers for the Regular Days of the Week, for Sabbaths, and for Holidays"]. Amsterdam: printed by Iehudah Machabeu on behalf of Eliau y David Uziel Cardoso, 5416 [1656]. Spanish.

The siddur was printed entirely in Spanish, and was specifically intended for Marranos (conversos) and other members of Amsterdam's Spanish-Jewish community. Rare edition, not in NLI.

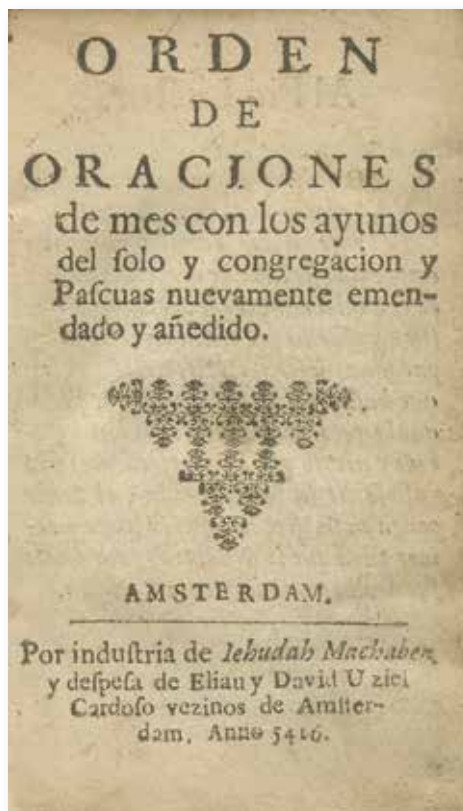
Printed along with: "Calendario de las Fiestas que Celebran los Hebreos, En cada un ano... Del a criacion del mundo 5417 hasta 5436" ["Calendar of Holidays and Festivals for the Years 5417-5436 (1656-1676)"]. Amsterdam: Gillis Joosten (edited by Iehudah Machabeu), 1656. Spanish.

The binding is adorned on both sides with silver corner ornaments and with a pair of fancy silver buckles. An additional pair of silver ornaments serve as hinges connecting the front and rear binding to the book's spine (all silver ornaments gilt).

Siddur: [2], 697, [3], 9 pages. Calendar: [25] pages. Height of binding: 9 cm. Gilt leaf edges, gaufered with a pattern of flowers and birds. Overall good condition. Stains, some with moderate browning. Slight wear to some leaves. Open tears affecting text in several places. Title page and additional leaf detached. Minor blemishes to binding (fracture, slightly open, to top of spine).

Exhibitions:

1. Presumably, London, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, item no. 1096.
2. Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1015.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148), and is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$2,500

Estimate: \$4,000-6,000

6. סידור תפילה ולוח שנה ספרדי בכריכה מפוארת - אמשטרדם, 1663

כרך בפורמט מיניאטורי הכולל סידור תפילה עברי ולוח שנה בספרדית, בכריכה מפוארת עם אבזמי-כסף. אמשטרדם, המאה ה-17.

סדר תפלות מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו כמנהג ק"ק ספרד. אמשטרדם, בבית ובמצות דוד די קראשתו [צ"ל: קאשתרו] תארטס, שנת ה' ישמ'ע' ב'ק'ר'א'י' אליו [תכ"ג 1663]. כרוך עם: Calendario de ros-hodes, fiestas y ajunos que los hebreos celebran cada año בספרדית לשנים תל"ו-ת"ס (1675-1700). אמשטרדם, Jahacob de Jehuda Senior, דפוס Gillis loosten, Zaagman, [תל"ו, 1675]. ספרדית.

הכריכה מעוטרת בארבעה עיטורי כסף, בצמד אבזמי כסף ובעיטורי כסף נוספים החובקים את השדרה (לא תתומים); כל העיטורים מזהבים ויצוקים ביציקה עדינה ואיכותית, חלקם בדגמים צמחיים וחלקם מעוטרים בדגמי מלאכים (פוטי).

מהדורה נדירה. ידוע רק עותק סידור התפילה מספריית הבודליאנה, כרוך עם לוח אחר. ראו: שטיינשיידר, קטלוג הבודליאנה, מס' 2162, Lajb Fuks and R. G. Fuks-Mansfel, Hebrew typography in the Northern Netherlands, 1585-1815, Part 2. Leiden: Brill, 1987, p. 349, no. 435. הסידור: קצב דף; הלוח: 32, [3] עמ', 10.5 ס"מ. גובה הכריכה: 11 ס"מ. נקבים בכריכה (שרשרת או עיטורים חסרים) וכמה שברים חסרים. חיתוך-דפים מזהב, עם עיטורי פרחים מוטבעים בעובי הדפים.

תערוכות:

1. כנראה לונדון, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906. 1096.
2. באזל, JMS 1016, Jewish Museum of Switzerland.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוס (1815-1911).
 2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.
 3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.
 4. יורשיו של הנ"ל.
- הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוס משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 146-148).

פתיחה: \$2,500
הערכה: \$4,000-6,000

6. Siddur with Spanish Calendar, in Elegant Binding – Amsterdam, 1663

Miniature combination of a siddur in Hebrew and a pocket calendar in Spanish, in a splendid binding with silver buckles. Amsterdam, 17th century. Sephardi version of the standard Hebrew siddur (prayer book) for both regular days and the Sabbath. Amsterdam: David de Castro Tartas, 1663. Bound together with: *Calendario de ros-hodes, fiestas y ajunos que los hebreos celebran cada año*, a Spanish calendar for Hebrew years 5436-5460 (1675-1700). Amsterdam: Jahacob de Jehuda Senior (publisher) Gillis loosten Zaagman (printer), 1675. Spanish.

The binding is adorned with four silver ornaments: two buckles, and two additional ornaments reinforcing the spine (unmarked). All four ornaments are gilt. They are delicately and meticulously cast, partly with vegetal patterns and partly with images of infant angels (putti).

Rare edition. Only one copy known to exist, in the Bodleian Library, bound with a different calendar. See: Steinschneider, CB, no. 2162; and Lajb Fuks and R. G. Fuks-Mansfel, *Hebrew typography in the*

Northern Netherlands, 1585-1815, Part 2. Leiden: Brill, 1987, p. 349, no. 435.

Siddur: 192 leaves; Calendar: 32, [3] pages, 10.5 cm. Height of binding: 11 cm. Minute holes to binding (chain or ornaments missing) and several open fractures. Gilt leaf edges, with gauffered floral pattern.

Exhibitions:

1. Presumably, London, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, item no. 1096.
2. Basel, Jewish Museum of Switzerland, Basel, JMS 1016.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148).

Opening price: \$2,500

Estimate: \$4,000-6,000

7. סידור תפילה לאישה – כריכת כסף מפוארת ומעוטרת, עם שרשרת – הולנד, 1718-1714

שנת תע"ח לפ"ק". בדפים האחרונים נוספה תפילה אישית ביידיש, בכתב יד, כפי הנראה אף הוא כתב ידה של בעלת הסידור גיטל בת אברהם.

לפריט דומה, ראו: אוסף משפחת גרוס, תל אביב, 025.001.007 (המרכז לאמנות יהודית, פריט 23636).

הסידור: [1], רעט; קלו דף. דפים קיג-קטו בספירת הדפים הראשונה מנותקים, קרועים וחסרים (דף קיג חסר ברובו). גובה הכריכה: 18.5 ס"מ. מצב כללי טוב. כתמים, חלקם כהים. קמטים ובלאי קל. קרעים בשולי הדפים, בהם קרעים חסרים, עם פגיעות בטקסט בכמה מקומות. חיתוך דפים מזהב, עם עיטורי פרחים וציפורים מוטבעים בעובי הדפים.

תווית נייר עם שמו של סולומון שלוש, מהתערוכה בגלריה וויטצ'אפל בלונדון (1906), מודבקות בצדה הפנימי של הכריכה הקדמית.

תערוכות:

1. לונדון, Whitechapel Art Gallery, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, 1906, פריט 1098.
2. גלאזגו, McLellan Galleries, Festival of Jewish Arts Exhibition, 1951, פריט 251.
3. באזל, JMS 1009, Jewish Museum of Switzerland, פריט 1009.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוש (1815-1911).
 2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.
 3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.
 4. יורשיו של הנ"ל.
- הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוש משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 148-146) ומתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$10,000
הערכה: \$15,000-20,000

סדר תפילות מכל השנה עם לשון אשכנז, כמנהג אשכנזים. כולל: תהלים וסדרתחינות, עם דפי-שערנפרדים. אמשטרדם, דפוס שלמה בן יוסף פרופט, תע"ד (1714). כרוך בכריכת כסף מעוטרת, עם כתובות הקדשה חקוקות ועם שרשרת לנשיאה או לקשירת הסידור לרהיט בבית הכנסת.

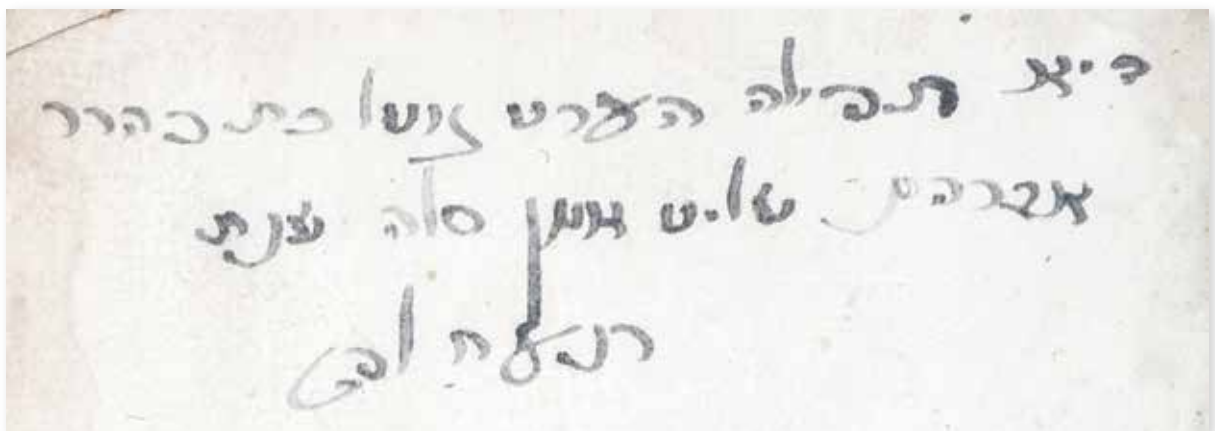
כסף מקודח, רקוע, חקוק ומולחם (אינו חתום); הדפסה על נייר; עץ ועור.

סידור לנשים. עמוד השער מעוטר בתחריט מאת Joannes Lamsvelt, בו מופיעות דמויות נשים – חוה, רבקה, רחל, לאה, מרים, דבורה וחנה – באפיזודות תנ"כיות שונות, ובתחתית מופיעה הכתובת "בשכר נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים".

נראה כי הסידור ניתן כמתנת "טבלונות" – שי מאת החתן לארוסתו, לאחר אירוסיהם; הוא כרוך בכריכת כסף מפוארת, עליה מחופה עור מגורען, הנתונה בכריכת כסף מפוארת, עליה מופיעים שמותיהם של בני הזוג. העיטורים השונים מקודחים בלוח הכסף וחיפוי העור הכהה נראה מבעד להם ומשמש להם כרקע.

שני צדי הכריכה מעוטרים באופן זהה בדגמים צמחיים, כשבמרכז צמד אריות חורצי לשון, אוחזים במדליון דמוי לב, שמעליו עיטור גדול בצורת כתר. על המדליון שבכריכה הקדמית חקוק שם החתן: "חיים בר / אורי כהן / ז"ל. תע"ז / לפ"ק" (מעליו חקוק עיטור קטן בצורת כתר), ועל המדליון שבכריכה האחורית חקוק שם הכלה: "גיטל בת / רבי אברהם / ש'לייט' ת'ע'ז' / ל'פ'ק". השדרה (אינה מקודחת) מעוטרת אף היא בדגם תואם; צמד עיטורי כסף מולחמים לשדרה בראש ובתחתית (מחפים על עובי הספר); צמד אבזמי כסף מעוטרים ושרשרת לנשיאה, המחוברת לחלקה העליון של הכריכה בשתי טבעות ייעודיות.

רישום בעלות בכתב יד בדפי הבטנה הקדמיים (יידיש): "דיא תפילה הערט גיטל בת כהרר אברהם שליט אמן סלה"

ותקה מפריו ותאכל והתקנס לאישה עמה ויאכל

הפעם אורחאתה

סדר תפלות

מכל השנה

עם לשון אשכנז

כמנהג אשכנזים

נדפס

באמשטרדם

ויעתר יצחק לווינו

ותקח מרים אתהתף

ויזכר להיא אתרחל

ותתפלל חנה

בדפוס כהר"ר שלמה בן

כהר"ר יוסף כ"קזצ"ל

פרופס מוכר ספרים :

יראתה לאשימ דעת לפ"ק :

והשר דבורה וברק

בשכר נשים צדקניות נגאל אבותינו ממצרים

Ulamivelt. inv. fec

7. Siddur for Women – Elegant Silver Binding, with Chain – The Netherlands, 1714-1718

Siddur for the entire year, in Yiddish, arranged according to Ashkenazic custom. Includes Psalms and prayers of supplication, with separate title pages. Amsterdam: Press of Solomon Ben Yosef Proops, 1714. In decorated silver binding with engraved dedicatory inscriptions and chain, used for suspension or for fixing the siddur to the synagogue furniture.

Silver, pierced, repoussé, engraved, and soldered (unmarked); Print on paper; wood and leather.

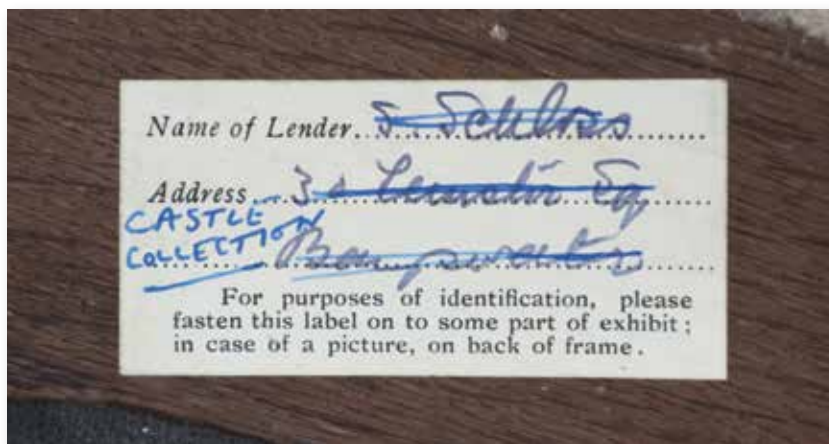
Dutch women's siddur. Title page with engraving by Joannes Lamsvelt, depicting biblical heroines: Eve, Rebecca, Leah, Miriam, Deborah, and Hannah. The Talmudic teaching "In the merit of righteous women were our fathers redeemed from Egypt", appears at the bottom of the title page.

Apparently, this siddur was given by a bridegroom to his bride-to-be in accordance with the custom of "sivlonot", namely gifts sent by a newly-betrothed couple to one another following their betrothal. It is bound in its original wooden binding, and coated in full-grain leather encased within an elegant silver binding, engraved with the names of the bride and groom. The various decorations in the silver binding are created by piercing, such that the underlying dark leather appears in the background.

The back and front of the binding are identically adorned with vegetal patterns, and, in the center, a pair of lions with outstretched tongues, grasping a heart-shaped medallion surmounted by a large, crown-shaped ornament. The medallion on the front binding is engraved with the name of the bridegroom and the Hebrew year, "**Hayyim son of / Uri Cohen / of blessed memory. 5477 [1717]**", surmounted by a small, engraved, crown-shaped ornament. The medallion on the rear binding is engraved with the name of the bride and the Hebrew year, "**Gittel daughter of / Rabbi Abraham / may he live for many long years 5477...**" The unpierced spine bears matching patterns. A pair of silver ornaments, spanning the width of the book block, are perpendicularly soldered onto the top and bottom of the spine. The book block is locked with a pair of decorated silver buckles attached to the silver binding, and a suspension chain spans the top of the book block, connected to the front and rear silver binding by means of a pair of rings.

A handwritten notation attesting ownership to the bride, Gittel daughter of Abraham, appears in Yiddish on the front endpapers. It is dated 1718. A personal prayer, also in Yiddish, is handwritten onto the final pages of the siddur. In all likelihood, like the ownership notation in the front, it was written by the book's owner, namely the bride herself.

For a similar item, see: The Gross Family Collection, Tel Aviv, item no. 025.001.007 (Center for Jewish Art, item no. 23636).

Siddur: [1], 279, 136 Leaves. Leaves 113-136 in first leaf count detached, torn, and missing (most of leaf 113 missing). Height of binding: 18.5 cm. Overall good condition. Stains, with some browning. Creases and minor wear. Tears, including open tears, at leaf margins, affecting text in some places. Gilt leaf edges, with gauffered patterns of flowers and birds.

Paper label (English print form, filled in with handwritten script) bearing the name of Solomon Schloss, from the exhibition at Whitechapel Art Gallery, London, 1906, pasted to inside front cover.

Exhibitions:

1. London, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, item no. 1098 (paper label glued onto inside flap of binding).
2. Glasgow, Festival of Jewish Arts Exhibition, McLellan Galleries, 1951, item no. 251.
3. Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1009.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815–1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148), and is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$10,000

Estimate: \$15,000-20,000

8. חומש עם הפטרות בכריכת כסף מעוטרת - אמשטרדם, 1734

שלוש, מהתערוכה בגלריה וויטצ'אפל בלונדון (1906), מודבקת בצדה הפנימי של הכריכה הקדמית.

תערוכות:

1. לונדון, Whitechapel Art Gallery, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, 1906, פריט 1100.
2. באזל, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1001.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוש (1815-1911).
2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.
3. פיטר קסל (2011-1922), נכדו של הנ"ל.
4. יורשיו של הנ"ל.

הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוש משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 148-146) ומתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$6,000

הערכה: \$10,000-15,000

חמשה חומשי תורה וחמש מגלות עם תרגום אונקלוס (לחומש בלבד), פירוש רש"י והפטרות. אמשטרדם, דפוס שלמה בן יוסף פרופס, [תצ"ד, 1734]. כרוך בכריכת כסף מעוטרת.

כסף מקודח, רקוע, חקוק ומולחם (אינו חתום); הדפסה על נייר; עור.

החומש כרוך בכריכת עור אדמדמה מתקופת ההדפסה ונתון בכריכת כסף מפוארת, המקודחת בשני צדדיה ובשדרה בעיטורים תואמים וסימטריים, בדגמי פרחים שונים ובדגמים צמחיים עשירים. זוג אבזמי כסף מעוטרים.

החומש: ב-תצא דף (דף השער חסר); נו דף, 12.5 ס"מ. שער נפרד להפטרות. קרעים ובלאי בדפים הראשונים והאחרונים. קרעים חסרים בדף האחרון. חותמות צנזורה רוסיות. חיתוך דפים מוזהב, עם עיטורים מוטבעים בעובי הדפים.

כריכת הכסף: 13.8 ס"מ. רישום בעלות מוקדם בדף הבטנה הקדמי: "אביגדור קיפער". תווית נייר עם שמו של סולומון

8. Chumash with Haftarat, in Decorated Silver Binding – Amsterdam, 1734

Five Books of the Torah and the Five Scrolls with Targum Onkelos (only for the Pentateuch), Rashi commentary, and the Haftarah portions. Amsterdam: Press of Shlomo Ben Yosef Proops, [1734]. In decorated silver binding.

Silver, pierced, repoussé, engraved, and soldered (unmarked); print on paper; leather.

This Chumash is bound in a reddish leather binding dating from the time of the printing of the volume, superimposed with a magnificent silver binding, pierced with various symmetrical, matching floral and other rich vegetal patterns on the front and rear, as well as on the spine. The piercing exposes the leather underneath. Silver binding includes a pair of decorated silver buckles.

Chumash: 2-491 leaves (title page missing); 56 leaves, 12.5 cm. Separate title page for the haftarat. Wear and tears on first and last leaves. Open tears to final leaf. Inked stamps of Russian censor. Gilt edges, with gauffered patterns on edges of book block.

Silver binding: 13.8 cm. Early ownership notation

(Hebrew) on front flyleaf: "Avigdor Kieffer". Paper label (English print form, filled in with handwritten script) bearing the name of Solomon Schloss, from the exhibition at Whitechapel Art Gallery, London, 1906, pasted to inside front cover.

Exhibitions:

1. London, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, item no. 1100.
2. Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1011.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148), and is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$6,000

Estimate: \$10,000-15,000

9. זוג בתי תפילין מעוטרים מכסף – מזרח אירופה (כנראה גליציה), מחצית המאה ה-19 בקירוב

כסף גזור, מולחם וחקוק.

חתומים: • חותמת איכות "12"; • חותמת יצרן, ראשי התיבות "AJ".

בתי תפילין המעוצבים כקופסאות מרובעות עם בסיס נפתח, המחובר בצירים. מעוטרים בכל פאותיהם בדגמים צמחיים חוזרים, עם עיטורי פרחים גדולים ותואמים. כתובות חקוקות על הפאות העליונות: "ש"י" [של יד], "ש"ר" [של ראש].

אורך: 7.5 ס"מ, רוחב: 5.5 ס"מ, גובה: 5 ס"מ. מצב טוב.

תערוכה: לונדון, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, פריט 1169. מתועדים במאמר הסוקר את התערוכה הנ"ל: – The Jewish Chronicle, "The Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Part 2. – Ecclesiastical Art", November 16, 1906, p. 18

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוס (1815-1911).
2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.
3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.
4. יורשיו של הנ"ל.

פתיחה: \$3,000

הערכה: \$5,000-7,000

9. Pair of Decorated Silver Cases for Tefillin – Eastern Europe (Probably Galicia), Ca. Mid-19th Century

Hallmarks: • Quality mark "12"; • Maker's mark "AJ".

Pair of decorated cases for housing phylacteries, with each case consisting of a cube-shaped box rising from a flat base. Adorned on all sides with recurrent vegetal patterns, including large, matching floral decorations. Inscriptions engraved on upper faces: the Hebrew letters "shin-yud" ("shel yad": "of the arm") and "shin-resh" ("shel rosh": "of the head").

Height: 5 cm. Length: 7.5 cm. Width: 5.5 cm. Good condition.

Exhibition: London, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, item no. 1169. Documented in the following article in which the above exhibition is reviewed: "The Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Part 2: Ecclesiastical Art", "The Jewish Chronicle", November 16, 1906, p. 18.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

Opening price: \$3,000

Estimate: \$5,000-7,000

10. צלחת כסף – אמשטרדם, 1822 – מעוטרת על-פי הציור "ערב שבת" מאת מוריץ אופנהיים (העיטור מאוחר, נוסף בין השנים 1867–1906)

כסף רקוע, חקוק ומולחם.

חתומה: • חותמת שנה – האות N = 1822; • חותמת הצורך – ראשי התיבות JS – Jacob Hendrik Stellingwerff, פעל באמשטרדם בשנים 1812–1826; • חותמות איכות.

צלחת עגולה, ניצבת על שלוש רגליים כדוריות. במרכז הצלחת, בתוך מסגרת עגולה, חקוקה סצנה המתארת אב המברך את ילדיו בשונו מבית הכנסת בערב שבת ("ברכת הבנים"); תחתיה חקוקה הכתובת "Freitag Abend" (ערב שבת). בשוליים חקוקים עיטורים שונים: סמל משפחה (מגן ובו קו זוויתי ושלשה מגני-דוד), צמד מלאכים האוחזים בספרים ותוקעים בחצוצרות, שלושה מגני-דוד ושתי קרני שפע.

העיטור שבמרכז הצלחת מבוסס על ציורו הידוע של הצייר היהודי-גרמני מוריץ דניאל אופנהיים, "ערב שבת" (1867), אשר נדפס במהדורות רבות ובפורמטים שונים החל משנת 1868, כחלק מהסדרה Bilder aus dem Altjüdischen Familienleben ("תמונות מחיי משפחה יהודית מסורתית"). לא מן הנמנע כי שלוש, שהיה יליד העיר פרנקפורט – בה פעל גם אופנהיים – הזדהה עם הסצנה המתוארת על גבי הצלחת, אותה זכר מילדותו.

העיטורים השונים נוספו על גבי הצלחת בעשורים האחרונים של המאה ה-19 (בוודאי לפני 1906), כנראה כחלק ממגמת ההתעוררות וההתעניינות המתחדשת בשוק היודאיקה (ראו על כך בהקדמה לקטלוג זה, עמ' 9).
קוטר: 26 ס"מ. מצב טוב.

תערוכות:

1. לונדון, Whitechapel Art Gallery, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, 1906, פריט 1122.

2. באזל, JMS 1035, Jewish Museum of Switzerland.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוס (1815–1911).

2. לואיס רפאל קסל (1858–1932), בנו של הנ"ל.

3. ביטר קסל (1922–2011), נכדו של הנ"ל.

4. יורשיו של הנ"ל.

הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוס משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 148–146) ומתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$2,000

הערכה: \$3,000–4,000

FREITAG ABEND

10. Silver Platter – Amsterdam, 1822 – With Illustration after "Friday Evening Blessing" by Moritz Oppenheim (Added Later, Between 1867 and 1906)

Silver, repoussé, engraved, and soldered.

Hallmarks: • Year mark, the letter "N" = 1822; • Maker's mark, the initials "JS" – Jacob Hendrik Stellingwerff (active in Amsterdam, 1812-1826); • Fineness marks.

Round platter, supported on three spherical legs. At center, enclosed within a round frame, is a scene depicting a father blessing his children – the so-called "Blessing of the Sons" – upon returning home from synagogue on Shabbat eve. Inscribed underneath the illustration are the German words "Freitag Abend" ("Sabbath Eve"). Various items are engraved in the margins: the family emblem (a shield marked with pair of diagonal lines forming an inverted "V", and three Stars of David) flanked by a pair of angels holding books and blowing trumpets, and three additional Stars of David, the bottom one flanked by a pair of cornucopias. The illustration at the center of the platter is based on a renowned painting by the German-Jewish artist Moritz Daniel Oppenheim (1800-1882), "Friday Evening Blessing" ("Sabbath Anfang", 1867), which, as early as 1868, was reproduced in numerous editions and various formats as part of the series titled "Bilder aus dem Altjüdischen Familienleben" ("Pictures from the Life of the Traditional Jewish Family"). In all likelihood, Schloss – as a native of Frankfurt where Oppenheim was active – could readily identify with the scene depicted on the platter, insofar as it portrayed a memorable weekly experience from his own childhood.

The other decorations were added to the platter in the latter decades of the 19th century (certainly prior to 1906), probably as a product of the Jewish reawakening in the late 19th and early 20th centuries, and a consequent trend toward a renewed interest in the Judaica market (for more on this subject, see the introduction to this catalogue, p. 15).

Diameter: 26 cm. Good condition.

Exhibitions:

1. London, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, item no. 1122.
2. Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1035.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148), and is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$2,000

Estimate: \$3,000-4,000

11. מגדל בשמים מוקדם וייחודי – מעוטר בדמויות זעירות – גרמניה ומולהאוס (מילו / מולהאוזן), אלזס, המחצית השנייה של המאה ה-18 וקודם לכן

כסף יצוק, חרוט, מקודח וחקוק; הזהבה. חתום (בבסיס בלבד): • חותמת מהעיר מולהאוס, בשימוש במאות ה-17 וה-18; • חותמת יצרן, ראשי התיבות IIK - Johann Jacob Kielmann (1728-1819, צורף מוסמך מ-1756).

"הדס" מעוצב כמגדל בעל כמה קומות, עם מרפסות, דגלים, עיטורי קשתות ומפתחים בדגמים שונים. מכל הבשמים מרובע, מקודח בשלוש דפנות בדגם שבכה עם עמוד במרכזו, ובחזיתו שלושה חלונות. דלת עם ידית נעה על גבי ציר וננעלת באמצעות בריח זעיר. על המרפסת שבראש מכל הבשמים ניצבות ארבע דמויות זעירות: שתי דמויות בכובעים גגולים אוחזות פטיש ושופר (או קרן); לשתי הדמויות הנוספות – החובשות כובעים בני זמן – חסרים הכלים. מרפסת נוספת מעוטרת בארבעה דגלים ומעליה קומת-פעמון גבוהה (ללא פעמון) וגג-רעפים הנשען על עמודים מסוגננים. עיטור מוזהב בראש הגג ובקצהו דגל. ניצב על רגל דמוית כד בעל שלוש ידיים (הידיים מעוצבות בדגם צמחי, עם ראשי-ציפורים בקצותיהן), עם בסיס כיפתי המעוטר ברוקיות ובפרחים.

ב"הדס" שלפנינו משולבים חלקי-כסף מתקופות שונות: החלק העליון – המעוצב כמגדל – נוצר בגרמניה בשלהי המאה ה-17 או בראשית המאה ה-18; הרגל מוקדמת יותר, ומתוארכת לשנים 1620-1640 בקירוב, ואילו הבסיס, הנושא את חותמות הכסף ממולהאוס, מתוארך לעשורים האחרונים של המאה ה-18. נראה כי ה"הדס" הגיע לתצורתו הנוכחית במהלך המאה ה-19, אז גם חודשה הזהבה בחלקיו השונים.

לשאלת מהותן של הדמויות הזעירות הניצבות בפניות המרפסת – לפי השערת המוזיאון היהודי בבאזל, (שם הוצג במשך שנים רבות), ייתכן כי הדמויות הללו מייצגות את שמש בית הכנסת (או הגבאי), אשר היה עובר בין בתי היהודים ומקיש על דלתם באביזר ייעודי דמוי פטיש (ביידיש: "שול קלאפער") על מנת להעירם לתפילה. גובה: 34.5 ס"מ. קוטר הבסיס: 9 ס"מ בקירוב. הדגל העליון אינו מקורי. כתובות לא ברורות חקוקות בתחתית הבסיס. ידיהן של שתיים מן הדמויות שבורות וחסרות.

ספרות: Katia Guth-Dreyfus (ed.), *Juden im Elsass: Jüdisches Museum der Schweiz, Schweizerisches Museum für Volkskunde: Ausstellung 1992/93, Exhibition Catalogue, Basel, 1992*. פריט מס' 84, מצולם בעמ' 23 ומתואר בעמ' 53.

תערוכות:

1. לונדון, Whitechapel Art Gallery, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, 1906, פריט 1106.
2. באזל, JMS 1038, Jewish Museum of Switzerland.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוס (1815-1911).
 2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.
 3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.
 4. יורשיו של הנ"ל.
- הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוס משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 146-148) ומתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$40,000
הערכה: \$80,000-100,000

As to the significance of the miniature figures standing in the corners of the balcony, in the estimation of the Jewish Museum of Switzerland, where the item was on display for many years, they are likely meant to represent a synagogue attendant or manager (shamash or gabay), who would go from house to house in the Jewish neighborhood and knock on the doors with an instrument resembling a miniature sledgehammer (known in Yiddish as a "shul-klapper") in order to awaken the residents for morning synagogue services.

Height: 34.5 cm. Diameter at base: approx. 9 cm. Uppermost flag not original. Unclear inscriptions engraved on bottom of base. The hands of two of the figures are missing.

Reference: Katia Guth-Dreyfus (ed.), *Juden im Elsass: Jüdisches Museum der Schweiz, Schweizerisches Museum für Volkskunde: Ausstellung 1992-1993*, Basel, Switzerland, 1992. Exhibition catalogue, item no. 84, illustrated on p.23, described in p. 53.

Exhibitions:

1. London, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, item no. 1106.
2. Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1038.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148), and is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$40,000

Estimate: \$80,000-100,000

11. Early Tower-Shaped Spicebox – Adorned with Miniature Figures – Germany and Mulhouse (Milhusa / Mühlhausen), Alsace, Second Half of the 18th Century and Earlier

Silver, cast, turned, pierced, and engraved; gilt

Hallmarks (marked on base only): • The municipal mark of the city of Mulhouse, in use during the 17th and 18th centuries; • Maker's mark, the initials "IIK" – Johann Jacob Kielmann (1728-1819, certified silversmith from 1756).

Havdalah spicebox designed in the form of a multi-tiered tower, with balconies, flags, arches, and other apertures and openwork, in various forms and patterns. Cubic spice compartment, pierced on three sides with an openwork lattice pattern with an architectonic column in the middle; and on the front face with three small windows above a large, hinged door to be opened and closed. The door has a handle and can be locked by means of a key attached to a small dead bolt. Standing on the balcony above the spice compartment, at the corners, are four miniature male figures: two are wearing round hats; of these, one wields a small sledgehammer-like implement while the other blows a "shofar" (or some other type of horn); the other two wear contemporary hats (their hands are missing). Another balcony has four flags rising up from its corners. This balcony is surmounted by a belfry and bell chamber (with no bell) topped with a tall, domed, shingled roof supported by fancy columns. The roof is in turn surmounted by a gilt ornament supporting a flag. The shaft of the spicebox is in the form of a three-handled pitcher; the handles are fashioned in a vegetal pattern and are surmounted by bird heads. The dome-shaped base is adorned with floral patterns and rocailles.

The spicebox ("Hadas") presented here comprises silver elements dating from different periods. It appears that the upper, tower-shaped section was created in Germany in the late 17th or early 18th century. The pitcher-shaped shaft is earlier, and is dated to ca. 1620-1640. The base – the part bearing the silver mark from Mulhouse – is dated to the late decades of the 18th century. It assumed its present form sometime in the 19th century, at which time the gilt was restored to its various parts.

12. מגדל בשמים איכותי עשוי פיליגרון - מעוטר בדמויות המתארות את טקס ההבדלה - ממלכת הונגריה, Nitra, (כיום סלובקיה), או פשט (כיום בודפשט), המאה ה-18

כסף יצוק, מנוטר וחקוק; הזהבה חלקית; פיליגרון חתום: • שתיים מהדמויות חתומות: "13"; • ראשי התיבות AM, אולי חותמת היצרן.

"הדס" בשמים איכותי, מעוצב כמגדל פעמון, בעל צריח גבוה ומחודד עם דגל בראשו. מכל הבשמים בעל דלת זעירה הנסגרת באמצעות בריח, מעוטר בארבע פינותיו בחוטי כסף סליליים עבים שבקצותיהם העליונים דגלים מזהבים וארבע דמויות מיניאטוריות (מזהבות אך הן), המתארות את מנהגי טקס ההבדלה: דמות אחת אוזחת גביע, דמות שנייה אוזחת סידור, דמות שלישית כלי לבשמים (דמוי מגדל) ודמות רביעית נר הבדלה קלוע. ניצב על רגל מזהבת, עם בסיס דמוי כיפה עשוי פיליגרון, ומסגרת מזהבת.

להשוואה, ראו: חיה בנז'מין ומרילין גולד קוליק, מגדלי בשמים, מסורת צורת המגדל בקופסאות לבשמי הבדלה, מוזיאון ישראל, ירושלים, 1982, פריטים 65-68, V, XIX, ובייחוד פריט 67. שני כלים להבדלה מניטרה מן המאה ה-18, מעוטרים בדמויות זעירות וחתומים בחותמת "13" דומה, נמצאים באוסף שטיגליץ, פריטים 60-61.

גובה: 31.5 ס"מ. שברים ותיקונים ישנים בפיליגרון, בבסיס. שבר בפיליגרון בבסיס התורן, משוקם שיקום מקצועי. גולת הכסף אינה מקורית.

תערוכות:

1. כנראה לונדון, Whitechapel Art Gallery, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, 1906, פריט 1127.
2. כנראה גלאזגו, McLellan Galleries, Festival of Jewish Arts Exhibition, 1951, פריט 247.
3. באזל, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1041.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוס (1815-1911).
 2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.
 3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.
 4. יורשיו של הנ"ל.
- הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוס משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 146-148) ומתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$20,000

הערכה: \$50,000-70,000

Exhibitions:

1. Presumably, London, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, item no. 1127.
2. Presumably, Glasgow, Festival of Jewish Arts Exhibition, McLellan Galleries, 1951, item no. 247.
3. Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1041.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148), and is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$20,000

Estimate: \$50,000-70,000

12. Fine Tower-Shaped, Filigreed Spicebox – Adorned with Figures Enacting the Havdalah Ceremony – Kingdom of Hungary, Probably Nitra (Today, Slovakia), or Pest (Today, Budapest), 18th century

Silver, cast, sawed, and engraved; parcel gilt; filigree

Hallmarks: • Two of the figures marked "13"; • The initials "AM", perhaps a maker's mark.

High-quality havdalah spicebox ("Hadas") in the form of a belltower, with a tall, tapering steeple surmounted by a flag. Cubic, filigreed spice compartment with a small door, to be closed with a dead bolt lock. The compartment's four corners are each adorned with thick, coiled silver-thread flagpoles with gilt flags on top of them. Surmounting each of the four flags are miniature male figures (also gilt) enacting the four essential, customary parts of the havdalah ceremony, with one figure holding a wine cup, another holding a siddur, a third, a tower-shaped spicebox, and a fourth, a braided havdalah candle. Spicebox supported on a gilt shaft, on top of a dome-shaped filigreed base with a gilt rim.

Height: 31.5 cm. Fractures and old repairs to filigree, in the base. Fracture to filigreed base of steeple/flagpole, professionally mended. Gilt silver spherical knob not original.

Reference: Chaya Benjamin and Marilyn Gold Koolik, *Towers of Spice: The Tower-Shape Tradition in Havdalah Spiceboxes* (exhibition catalogue), The Israel Museum, Jerusalem, 1982, item nos. 65-68, V, XIX (in the Hebrew version), especially item no. 67. Two 18th-century Havdalah objects originating from Nitra, featuring miniature figures and bearing a similar "13" hallmark, are showcased in the Stieglitz collection, item nos. 60-61.

13. מגדל בשמים איכותי עשוי פיליגרון - כנראה לבוב, גליציה, שלהי המאה ה-18 או ראשית המאה ה-19

כסף גזור (אינו חתום); פיליגרון; הזהבה.
עשוי מלאכת-פיליגרון איכותית ומעוצב כמגדל-פעמונים המעוטרים פרחים (רוזטות) ודגמים צמחיים סימטריים. מכל הבשמים מוקף מעקה ובארבע פינותיו ממוקמים ארבעה עמודים סליליים שבקצותיהם תרנים עם דגלים (מוזהבים) ופרחים; במרכזו פעמון. מעליו חלל נוסף, מוקף חלונות כפולים ומקושטים מכל צדדיו (ייתכן שבמקור נמצא הפעמון בחלל זה). בראש התורן עיטורי פיליגרון כדוריים ודגל (מוזהב). ניצב על בסיס מרובע עם ארבע רגליים כדוריות.

גובה: 30 ס"מ, רוחב הבסיס: 6 ס"מ. עיטורי פרחים חסרים ושברים חסרים בפיליגרון. דגל חסר. תיקוני הלחמה ישנים.

להשוואה, ראו: חיה בנז'מין ומרילין גולד קוליק, מגדלי בשמים, מסורת צורת המגדל בקופסאות לבשמי הבדלה, מוזיאון ישראל, ירושלים, 1982, פריטים 27, 45, 46; אוסף מוזיאון ישראל, פריטים B50.02.0915, B50.02.1147.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוס (1815-1911).
 2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.
 3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.
 4. אבא וסוזי אבן, שי לחתונת-הכסף שלהם (1970) מאת הנ"ל.
 5. יורשיו של פיטר קסל.
- הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוס משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 148-146) ומתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$5,000
הערכה: \$8,000-10,000

13. Elegantly Filigreed Havdalah Spicebox – Probably Lvov (Lviv), Galicia, Late 18th or Early 19th Century

Silver (unmarked), cut; filigree; gilt.
Belltower-shaped havdalah spicebox ("Hadas"); high-quality filigree work. Adorned with symmetrical floral (rosette) and vegetal patterns. The square spice compartment, housing a bell, is encompassed by a square railing; Mounted on each of the four corners of the railing are slender, spiraling columns surmounted by masts bearing (gilt) double-tongued flags, and flowers. Openings in the form of double-arched windows appear on all four sides of the upper compartment (which may have originally housed the bell). The spire is surmounted by a pair of spherical filigreed ornaments separated by a mast bearing an additional (gilt) double-tongued flag. Tower supported by a square pyramidal base with four spherical legs.

Height: 30 cm. Width at base: 6 cm.
Flower-shaped ornaments missing; open fractures to filigree. One missing flag. Old soldering repairs.

For comparison, see: Chaya Benjamin and Marilyn Gold Koolik, *Towers of Spices: The Tower-Shape Tradition in havdalah Spiceboxes* (exhibition catalogue), The Israel Museum, Jerusalem, Israel, 1982, item nos. 27, 45, and 46; The Israel Museum Collection, item nos. B50.02.0915 and B50.02.1147.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Abba and Shoshana "Suzy" Eban, gifted by Peter Castle on the occasion of their silver (25th) wedding anniversary.
5. Heirs of Peter Charles Castle.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148), and is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$5,000

Estimate: \$8,000-10,000

14. מגדל בשמים גבוה ואיכותי עשוי פיליג'רן - מזרח אירופה (גליציה), שלהי המאה ה-18 או ראשית המאה ה-19

כסף (אינו חתום); פיליג'רן, גרנוולציה.
"הדס" עשוי מלאכת פיליג'רן איכותית בדגמים צמחיים סימטריים, מעוצב כמגדל בעל מספר קומות, עם צריח גבוה שבראשו מתנוסס דגל. בבסיס הצריח ארבעה צמדים של חלונות מקושטים ומעליהם ארבעה עיטורי פרחים. סביב קומת-הפועמון ארבעה תרנים קצרים עם בסיסים כדוריים. מכל לבשמים בעל דלת מקושטת נעה על ציר, עם מנגנון נעילה (ללא מפתח). סביב הקומה התחתונה מרפסת עם עיטורי פרחים בארבע פינותיה.
גובה: 35.5 ס"מ. הדגל והעיטור הכדורי שבראש אינם מקוריים. המפתח חסר.

תערוכות:

1. כנראה לונדון, Whitechapel Art Gallery, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, פריט 1127.
2. באזל, JMS 1042, Jewish Museum of Switzerland.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוס (1815-1911).
 2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.
 3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.
 4. יורשיו של הנ"ל.
- הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוס משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 148-146) ומתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$5,000
הערכה: \$8,000-10,000

14. Tower-Shaped Spicebox in High-Quality Filigree – Eastern Europe (Galicia), Late 18th or Early 19th Century

Silver (unmarked); filigree, granulation.

Multi-tiered tower-shaped havdalah spicebox ("Hadas"), made of high-quality filigree, with symmetrical vegetal patterns. With tall steeple surmounted by flag. Each of the four corners at the base of the steeple is marked with a floral ornament. The belfry underneath the steeple has four pairs of arched windows exposing the bell inside, and a decorated spherical ornament at each of the four corners of its base. The spice compartment under the belfry has a hinged, arched door with a locking mechanism (without a key). The lowest tier is surrounded by balconies throughout, and adorned with floral ornaments at the corners. Height: 35.5 cm. Uppermost gilt flag, and gilt sphere surmounting it, not original. Key missing.

Exhibitions:

1. Presumably, London, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, item no. 1127.
2. Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1042.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148), and is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$5,000

Estimate: \$8,000-10,000

15. מגדל בשמים גדול מעוטר בעיטים - האימפריה הרוסית, 1889

כסף יצוק; פיליג'רן.
 חתום: • חותמת איכות "84" בדגל ובשתיים מהרגליים; • חותמת עם ראשי התיבות OM (בוחר הכסף); • השנה 1889. "הדס" מעוצב כמגדל גבוה, עם צריח חרוטי שבראשו עיטור עיט במעופו, דגל וגולה. שלושה עיטים מעטרים את בסיס החרוט. מכל משושה לבשמים, מעליו שישה עיטים ניצבים על כדוריות ובתחתיתו שישה פעמונים. ניצב על בסיס רחב וגבוה, דמוי כתר, עם שלוש רגלי-חיה. ארבעה עיטים על החישוק התחתון.
 גובה: 35 ס"מ.

תערוכות:

1. לונדון, Whitechapel Art Gallery, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, 1906, פריט 1102 או 1109. מתועד בתצלום במאמר הסוקר את התערוכה הנ"ל: The Jewish Chronicle, "The Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Part 2 – Ecclesiastical Art", November 16, 1906, pp. 17-20 (illustrated on p. 20).
2. גלאזגו, McLellan Galleries, Festival of Jewish Arts Exhibition, 1951, פריט 248.
3. באזל, JMS 1040, Jewish Museum of Switzerland.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוס (1815-1911).
 2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.
 3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.
 4. יורשיו של הנ"ל.
- הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוס משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 146-148) ומתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$1,500
 הערכה: \$2,000-4,000

15. Large Tower-Shaped Spicebox Adorned with Eagles – Russian Empire, 1889

Silver, cast; filigree.

Hallmarks: • Marked on flag and on two of the legs with fineness mark "84"; • The initials "OM" (assayer's mark); • The year "1889".

Havdalah spicebox ("Hadas") in the form of a tall tower with a conical spire surmounted by a sphere, a flag, and an eagle in flight. Three eagles adorn the base of the spire's cone. Hexagonal spice compartment, surmounted by six eagles, each perched on a sphere. Six bells dangle from the corners at the bottom of the spice compartment. Supported by a tall, broad, crown-shaped base in turn supported on three legs, shaped like animal legs. Four eagles sit perched on top of the large ring that forms the base of the crown.

Height: 35 cm.

Exhibitions:

1. London, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, London, 1906, item no. 1102 or 1109. Documented in a photograph in an article reporting on this particular exhibition: "The Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Part 2 – Ecclesiastical Art", The Jewish Chronicle, November 16, 1906, pp. 17-20 (illustrated on p. 20).
2. Glasgow, Festival of Jewish Arts Exhibition, McLellan Galleries, 1951, item no. 248.
3. Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1040.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148), and is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$1,500

Estimate: \$2,000-4,000

16. מחזיק לנר הבדלה עם רגל מעוצבת בצורת דמות אדם – פריט חשוב ונדיר מעשה ידי הצורך רטגר הרפורט – פרנקפורט על המיין, 1750 בקירוב

כסף יצוק, רקוע, מקודח, חקוק ומולחם.

חתום: • חותמת העיר פרנקפורט על המיין (נשר) מאמצע המאה ה-18; • חותמת הצורך, ראשי התיבות RH במסגרת מלבנית – Rötger (Rüdiger) Herfurth, חי בשנים 1722-1776; צורך מוסמך משנת 1748.

מחזיק איכותי לנר הבדלה (ללא מכל לבשמים), מורכב משני חלקים (שניהם חתומים): החלק התחתון כולל בסיס עגול עם רגל קצרה, עליו ניצבת דמות אדם, והחלק העליון – המחובר בבוגר לראש הדמות – כולל בסיס מרובע בעל גדר משוננת ומעוטרת, אליו מולחמים מוטות כסף עגולים וגבוהים. מוטות הכסף מושחלים בארבעה נקבים ייעודיים דרך בסיס נוסף, הניתן להגבהה ולהנמכה (זהה בעיצובו לבסיס התחתון) שבמרכזו בית-נר גלילי. בקצה כל אחד מן המוטות הדקים מולחם עיטור מיניאטורי בצורת פני-אדם.

הדמות המיניאטורית – שבעה סנטימטרים גובהה – מעוצבת לעילא, ומציגה גבר מזוקן, עטוי אדרת ותחתיה מעיל עליון ארוך רכוס חלקית בכפתורים, סביב צווארו צווארון רחב ומהודר ולראשו כובע עגול, אוזח בימינו כלי לבשמים, המעוצב כמגדל מרובע, ובשמאלו גביע להבדלה.

כלי איכותי ונדיר, מעשה ידי צורך ידוע – אחד מתוך קבוצה קטנה של כלים דומים להבדלה מהמאה ה-18, בעלי רגל בצורת דמות אדם – וכנראה היפה מבין אלו הנמצאים בידיים פרטיות. ידועים כשעשה כלים דומים להבדלה, בדרגות איכות שונות, רובם נמצאים באוספים מוזיאליים.

להשוואה, ראו: המוזיאון היהודי, ניו יורק, JM 36-52 (אף הוא מעשה ידי הרפורט); מוזיאון ישראל, ירושלים, B86.0084 (a-b), 124/396 ו-124/535; המוזיאון היהודי, אמשטרדם, MB00155; מוזיאון סקרברול, לוס אנג'לס, 28.5 (אינו שלם). למידע נוסף, ראו: Michele Klein, "The Havdalah Candle-holder", Ars Judaica, 2012, pp. 31-54 בעמ' 31.

גלגוליו של הפריט:

בשנת 1887 היה הפריט שלפנינו בבעלותו של סולומון דוד שלוס, אשר השאילו לתצוגה ב-Anglo-Jewish Historical Exhibition שנערכה בריאל אלברט הול באותה שנה, ותמונתו נדפסה במהדורת הדו-לוקס של הקטלוג (ראו עמ' 8); בשל איכותו האמנותית הניכרת ובשל חשיבותו, תמונתו הופיעה לאורך השנים בכמה פרסומים חשובים בתחום היודאיקה (ראו להלן). בשלב כלשהו הופרד הפריט משאר אוסף שלוס. בשנת 1985 אותר הפריט בידי מייקל קין (Michael Keen) במוזיאון ויקטוריה ואלברט בלונדון, ונרשם לראשונה באוסף המוזיאון כ-NN (not numbered), דהיינו, פריט ללא מספר סידורי). לא ידוע כיצד מצא הפריט את דרכו לאוסף המוזיאון, ואין עדויות נוספות לקורותיו ב-98 השנים שחלפו מאז הוצג בתערוכה בריאל אלברט הול ועד שנמצא מחדש במוזיאון ויקטוריה ואלברט; בידי המוזיאון לא נמצאו הוכחות לכך שהפריט נרכש בידי או נתרם לו. ייתכן שהופקד בו בידי סולומון דוד שלוס הקשיש לתיקון, ונשכח שם. בשנת 2009 הושב הפריט לרשות יורשיו של שלוס.

גובה: 30 ס"מ. קוטר הבסיס: 10 ס"מ. מצב טוב.

ספרות:

1. Catalogue of the Anglo-Jewish Historical Exhibition, Publications of the Exhibition Committee IV, London, Royal Albert Hall, 1st ed., 1887; deluxe ed., 1888, no. 1677, p. 105, depicted in the photographic plate facing p. 101.

2. Adolph Kohut, Geschichte der Deutschen Juden, Berlin, ca. 1900. P. 341 features a detail of the 1888 photograph depicting, among other pieces, the present Herfurth candlestick.

3. Rudolf Hallo, Notizblatt der Gesellschaft zur Erforschung Jüdischer Kunstdenkmaeler, 1929, no. 24, mentioned on p. 168.

4. Michael E. Keen, Jewish Ritual Art in the V&A Museum, London, HMSO, 1991, item 55, with image, descriptive text and a note: "This would appear to be the candlestick illustrated in the deluxe (1888) edition of the Anglo-Jewish historical exhibition catalogue; at that time it belonged to Solomon Schloss".

5. Louise Hofman, "Silver for Holy Days", Apollo Magazine, vol. 163, no. 529, Mar. 2006, pp. 72-79.

6. Michele Klein, "Art of Havdalah", Jewish Renaissance, vol. 6, no. 1, Oct. 2006, p. 12.

7. Michele Klein, "The Havdalah Candle-holder", Ars Judaica, vol. 8, 2012, pp. 31-54.

8. Fritz Backhaus, Raphael Gross, Sabine Kosling and Mirjam Wenzel (eds.), The Judengasse in Frankfurt, Munich, 2016, p. 90.

9. Michele Klein, "Wild Oats", Shemot, Journal of the Jewish Genealogical Society of Great Britain, vol. 28, no. 2, Aug. 2020, Cover and p. 2.

10. Michele Klein, "Preserving Jewish heritage: Solomon Schloss's collection of Jewish ritual art", Journal of the History of Collections, vol. 34, no. 3, 2022, pp. 441-454.

תערוכה:

1. לונדון, Royal Anglo-Jewish Historical Exhibition, Albert Hall, 1887, no. 1677.

2. לונדון, Victoria & Albert Museum, Sacred Silver Gallery, 2005 until 2.11.2009.

3. פרנקפורט, Judengasse Museum, The Jewish Museum Frankfurt.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוס (1815-1911).

2. יורשיו של הנ"ל.

פתיחה: \$100,000

הערכה: \$150,000-250,000

16. Figure-Stemmed Havdalah Candleholder – Rare Item Created by Silversmith Rötger (Rüdiger) Herfurth – Frankfurt am Main, Ca. 1750

Silver, cast, repoussé, pierced, engraved, and soldered.

Hallmarks: • Municipal mark of the city of Frankfurt am Main (an eagle) from the mid-18th century; • Maker's mark, the initials "RH" in a rectangular frame – Rötger [Rüdiger] Herfurth (1722-1776), certified silversmith, 1748.

Fine havdalah candleholder (with no spicebox), composed of two parts (both marked). The lower part consists of a round base surmounted by a short leg in turn surmounted by a miniature human figure. The upper part – fastened by a screw to the head of the human figure in the lower part – includes a square base enclosed within a fancy, serrated fence; soldered onto this are four tall cylindrical rods. The four rods are threaded through four designated holes in an upper base, matching the base underneath it, but with a cylindrical candleholder in the middle; the base bearing the candleholder can be adjusted up and down the rods, and thus raised and lowered. Soldered onto the end of each of the four thin rods is a miniature ornament in the form of a human face, gazing outward.

The miniature human figure at the top of the base – standing seven centimeters tall – is expertly sculpted. The statuette is of a bearded gentleman, donning a cape, with a long, partly buttoned overcoat underneath. The costume also includes a fancy ruff collar around the neck, and a round hat on the head. In its hands, the figure holds two havdalah vessels, a tall, tower-shaped spicebox in the right hand and a wine cup in the left.

This candleholder is a rare, exquisite item, created by an eminent silversmith; it is one of only a handful of similar 18th century havdalah vessels, likewise supported atop statuettes. Among the few items in this small group in private hands, this may well be the finest. Some nine similar havdalah vessels of various levels of quality are known to be extant, and most of these belong to museum collections.

For comparison see: The Jewish Museum, New York, item no. JM 36-52 (also created by Rötger Herfurth);

Collection of the Israel Museum, Jerusalem, item nos. B86.0084 (a-b), 124/396 and 124/535; collection of the Jewish Museum, Amsterdam, item no. MB00155; Skirball Museum, Hebrew Union College, Los Angeles, item no. 28.5 (not intact).

For further information, see: Michele Klein, "The Havdalah Candle-holder", *Ars Judaica*, 2012, pp. 31-54, illustrated on p. 31.

The Disappearance and Reappearance of the Candleholder

Early in 1887, the candleholder presented here was in the possession of Solomon David Schloss. That same year, the collector submitted it on loan to the Anglo-Jewish Historical Exhibition – staged at the time at London's Royal Albert Hall – to be put on display. A photograph of the object was published in the Deluxe edition of the exhibition catalogue (see p. 8). Thanks to the outstanding craftsmanship that distinguished the item, and its immeasurable significance, the photo was republished several times over the years in a number of notable publications dealing with Judaica. At some point in time, the candleholder was separated from the rest of the Schloss Collection. But finally, in 1985, it was located and identified by Michael Keen at the Victoria and Albert Museum, London; it had initially been listed in the museum records as "NN" – "not numbered", i.e., as an item with no serial number. It is unknown just how the item managed to become part of the Victoria and Albert Collection; there is no documentation regarding the object's whereabouts during the intervening 98 years – from the time it was exhibited at the Royal Albert Hall until its mysterious reappearance in the V&A, where no records could be found attesting to its acquisition by the museum through either purchase or donation. It is quite possible that the elderly Solomon Schloss entrusted the item to the V&A for repair, and simply forgot about it. In 2009, the candleholder was returned to Schloss's heirs.

Height: 30 cm. Diameter of base: 10 cm. Good condition

Reference:

1. Catalogue of the Anglo-Jewish Historical Exhibition, Publications of the Exhibition Committee IV, Royal Albert Hall, London, 1st ed., 1887; Deluxe ed., 1888, no. 1677, p. 105, depicted in the photographic plate facing p. 101.
2. Adolph Kohut, *Geschichte der Deutschen Juden*, Berlin, ca. 1900. Page 341 features a detail of the 1888 photograph depicting, among other pieces, the present Herfurth candleholder.
3. Rudolf Hallo, *Notizblatt der Gesellschaft zur Erforschung Jüdischer Kunstdenkmaeler*, 1929, item no. 24, mentioned on p. 168.
4. Michael E. Keen, *Jewish Ritual Art in the V&A Museum*, London, HMSO, 1991, item no. 55, with image, descriptive text, and a note: "This would appear to be the candlestick illustrated in the deluxe (1888) edition of the Anglo-Jewish Historical Exhibition catalogue; at that time it belonged to Solomon Schloss".
5. Louise Hofman, "Silver for Holy Days", *Apollo Magazine*, vol. 163, March, 2006, pp. 72-79, item no. 529.
6. Michele Klein, "Art of Havdalah", *Jewish Renaissance*, vol. 6, no. 1, Oct. 2006, p. 12.

7. Michele Klein, "The Havdalah Candle-holder", *Ars Judaica*, vol. 8, 2012, pp. 31-54.
8. Fritz Backhaus, Raphael Gross, Sabine Kossling, and Mirjam Wenzel (eds.), "The Judengasse in Frankfurt", Munich, 2016, p. 90.
9. Michele Klein, "Wild Oats", *Shemot, Journal of the Jewish Genealogical Society of Great Britain*, vol. 28, no. 2, Aug. 2020, Cover and p. 2.
10. Michele Klein, "Preserving Jewish heritage: Solomon Schloss's collection of Jewish ritual art", *Journal of the History of Collections*, vol. 34, no. 3, 2022, pp. 441-54.

Exhibitions:

1. London, Anglo-Jewish Historical Exhibition, Royal Albert Hall, 1887, item no. 1677.
2. London, Sacred Silver Gallery, Victoria & Albert Museum, 2005 until February 11, 2009.
3. Frankfurt, The Jewish Museum Frankfurt / Judengasse Museum.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Heirs of the above.

Opening price: \$100,000

Estimate: \$150,000-250,000

17. מחזיק לנר הבדלה ו"הדס" לבשמים - דגם ייחודי - צרפת / גרמניה, כנראה המאה ה-19

לכלים אחרים להבדלה עם מכסה הנפתח בהזזה, ראו: Musée d'Art et d'Histoire du Judaïsme (mahJ, פריז), פריטים, D.98.04.091.CL, D.98.04.096.CL (שניהם מאוסף שטראוס-רוטשילד, מוזיאון קלוני); אוסף שטיגליץ, פריט 74. לכלים אחרים להבדלה בעלי צורה ייחודית מאזור אלזס-לורן, ראו: Musée Alsacien, פריטים D.66.002.0.53, D.66.002.0.339, D.66.002.0.133, D.66.002.0.305. כלים דומים מהעיר מץ נדונים במאמרה של מישל קליין, "The Havdalah Candle"-holder" (Ars Judaica, 2012), pp. 31-54. גובה: 23.5 ס"מ, רוחב: 9.5 ס"מ, עומק: 6.5 ס"מ. מצב טוב. שבר קל באחת הרגליים, תוקן בהלחמה.

תערוכות:

1. גלאזגו, McLellan Galleries, Festival of Jewish Arts Exhibition, 1951, פריט 249.

2. באזל, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1037.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוס (1815-1911).

2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.

3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.

4. יורשיו של הנ"ל.

הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוס משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 148-146) ומתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$12,000

הערכה: \$20,000-30,000

כסף רקוע, מקודח ומולחם. חתום: • חותמת מהעיר רואן? (האות G עם כתר, תחתיה כוכב); • טווס?; • האות M בכתב (אולי חותמות כחבות מהנאו, גרמניה, שלהי המאה ה-19); • חותמת איכות צרפתית זעירה (סרטן), בשימוש החל משנת 1838.

כלי בעל עיצוב ייחודי, המשלב מכל לבשמים ופמוט לנר הבדלה. חלקו התחתון של הכלי משמש כמכל לבשמים. הוא מעוצב כקופסה מלבנית אשר חלקה הפנימי מחולק על ידי מחיצות לחמישה תאים, עם מכסה בעל ידית קטנה הנפתח בהזזה הצדה. חלקו המרכזי של המכסה קמור ומולחם אליו בית-נר גלילי ונמוך, אליו מולחם עיטור בצורת כיפה בעלת שוליים מסוגננים. ארבעה מוטות כסף עגולים וגבוהים מולחמים אל הבסיס הכיפתי ובקצותיהם מולחמים שני עיטורים המעוצבים ככפות ידיים הפרוסות כלפי מעלה (כל כף יד מולחמת לשני מוטות). עיטור נוסף דמוי כיפה המושחל בארבעת המוטות משמש כפמוט לנר וניתן להגבהה ולהנמכה; מחלקו הקעור של עיטור זה משתלשל פעמון גדול. כפות הידיים שבקצה המוטות משמשות לתמיכת נר הבדלה. הכלי ניצב על ארבע רגליים בצורת האות ר'.

ידועים כלים דומים להבדלה - בעלי מכסה הנפתח בהזזה - מאזור אלזס-לורן, אך הכלי שלפנינו מתייחד בעיטורי כפות הידיים שבראשו. ייתכן כי חלקו התחתון מוקדם יותר, וכי החלק העליון עם המוטות ועיטורי כפות הידיים נוסף במהלך המאה ה-19.

17. Havdalah Candleholder and Spicebox Compendium – Unique Model – France / Germany, Probably 19th Century

Silver, repoussé, pierced, and soldered.

Hallmarks: • Possibly municipal mark of Rouen – crowned G with star underneath; • A peacock?; • The letter M in script (possibly false marks from Hanau, Germany, late 19th century); • French fineness mark (a crab) in use beginning 1838.

An item of unique design, combining the two havdalah functions of candleholder and spicebox.

The spicebox occupies the bottom portion of the device; it takes the form of a rectangular box, with the interior divided by partitions into five compartments. A small handle enables the lid to slide back and forth, for opening and closing. The lid is dome-shaped in the middle. Soldered onto it is the candleholder, consisting, in the center, of two additional domes with fancy, variously undulating rims. Four tall, cylindrical silver rods are soldered onto the middle dome (the one soldered onto the top of the lid of the spicebox). A pair of large, hand-shaped ornaments with palms open and all fingers pointing upward is soldered onto the ends of the rods – one per each pair of rods. The uppermost dome-shaped ornament is threaded onto the four rods and serves as the candleholder, whose position can be adjusted by sliding it up and down the rods. A large bell is suspended from the concave bottom of this ornament. The pair of "hands" at the ends of the rods serve to secure the havdalah candle from the sides. The spicebox underneath is supported by four inverted "L"-shaped legs.

Similar havdalah items with sliding lids originating from the region of Alsace-Lorraine are known to exist. But the hand-shaped ornaments at the top make this compendium unique. It is possible that the bottom, spicebox section, is earlier, and the

upper section, comprising the rods and hand-shaped ornaments, was added sometime in the course of the 19th century.

For other havdalah vessels with a sliding lid, see: Musée d'Art et d'Histoire du Judaïsme (mahJ, Paris), item nos. D.98.04.096.CL and D.98.04.091.CL (both from the Strauss-Rothschild Collection, Cluny Museum, Paris); The Stieglitz Collection, 1987, item no. 74.

For other uniquely shaped havdalah vessels from the region of Alsace-Lorraine, see: Musée Alsacien, item nos. D.66.002.0.53, D.66.002.0.339, D.66.002.0.133, and D.66.002.0.305. Similar vessels from the city of Metz in northeastern France are discussed by Michele Klein in her article "The Havdalah Candle-holder", *Ars Judaica*, 2012, pp. 31-54.

Height: 23.5 cm. Width: 9.5 cm. Depth: 6.5 cm. Good condition. Minor fracture to one leg, repaired.

Exhibitions:

1. Glasgow, Festival of Jewish Arts Exhibition, McLellan Galleries, 1951, item no. 249.
2. Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1037.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148), and is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$12,000

Estimate: \$20,000-30,000

18. מחזיק לנר הבדלה ו"הדס" לבשמים - מעוטר בדמויות זעירות - שלהי המאה ה-19 / בקירוב

כסף גזר, יצוק, מולחם וחקוק.
חתום: • חותמת חלקית (בצורת כתר?); • חותמת יצרן מטושטשת עם ראשי תיבות - "FD/--" (?). כנראה חותמות כחזות, אולי חיקוי של חותמות מן המאה ה-18.
ארבעה מוטות כסף עגולים וגבוהים מולחמים לבסיס מרובע, בראשם טבעת לתמיכה בנר הניתנת להגבהה ולהנמכה. בקצות המוטות אומים דמויי פרחים המשמשים כמעצור לטבעת. מכל הבשמים ממוקם בבסיס המוטות, מעוצב כמגירה נמוכה בעלת ארבעה תאים ומעוטר בדגמים צמחיים וגיאומטריים. בראש המכל מולחמים עיטור משונן וארבע דמויות - כפופות לאחור - האוחזות כלים שונים: שופר, נר הבדלה גדול וקלוע, כלי לבשמים (קופסה מרובעת בעלת ארבעה תאים) וגביע קידוש. ניצב על בסיס עגול, דמוי כיפה, עם רגל קצרה. ייתכן שמכל הבשמים מוקדם יותר, וכי הבסיס והדמויות נוספו לו בשלב מאוחר יותר.
לפריטים דומים, אשר בהשראתם עוצב, כפי הנראה, הפריט שלפנינו, ראו: Stephen S. Kayser, *Jewish Ceremonial Art*, Philadelphia, 1959, פריט 96; מוזיאון ישיבה יוניברסיטי, פריט 1986.167; סות'ביס, ניו יורק, 28 במאי 1986, פריט 289.
גובה: 21 ס"מ, קוטר הבסיס: 9 ס"מ בקירוב. מצב טוב. שברים ופגמים במכל הבשמים. הברגות רופפות. הדמויות כפופות ומעוקמות בחלקן.

תערוכות:

1. אולי לונדון, Whitechapel Art Gallery, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, 1906, פריט 1125.
2. גלאזגו, McLellan Galleries, Festival of Jewish Arts Exhibition, 1951, פריט 250.
3. באזל, JMS 1036, Jewish Museum of Switzerland.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוס (1815-1911).
 2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.
 3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.
 4. יורשיו של הנ"ל.
- הפריט מתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$4,000

הערכה: \$8,000-10,000

For similar items, after which the present compendium was presumably modeled, see: Stephen S. Kayser (ed.), *Jewish Ceremonial Art: Philadelphia*, 1959, item no. 96; Yeshiva University Museum, New York, item no. 1986.167; Sotheby's, New York, May 28, 1986, lot no. 289.

Height: 21 cm. Diameter at base: 9 cm. Overall good condition. Fractures and blemishes to spicebox. Loose screw connections. Human figures partly bent out of shape.

Exhibitions:

1. Possibly, London, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, item no. 1125.
2. Glasgow, Festival of Jewish Arts Exhibition, McLellan Galleries, 1951, item no. 250.
3. Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1036.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$4,000

Estimate: \$8,000-10,000

18. Havdalah Candleholder and Spicebox Compendium – Adorned with Human Figures – Probably Germany, Late 19th Century / Ca. 1900

Silver, cut, cast, soldered, and engraved.

Hallmarks: • Partial mark (in form of a crown?); • Blurred maker's mark, with initials – "FD/--" [?]. Probably false hallmarks, perhaps an imitation of 18th century marks.

Four tall, cylindrical rods soldered onto a square base. A ring whose purpose is to support the havdalah candle is positioned toward the top. The four rods are threaded through four designated holes in the rim of the ring, allowing the height of the ring to be adjusted upward and downward. At the upper ends of the rods are flower-shaped nuts that serve as stoppers for the upward motion of the ring. The spicebox – also serving as a base for the rods and adorned with floral and vegetal patterns – is in the form of a shallow drawer that can be pulled in and out; it is divided into four compartments. Soldered onto the top of the spicebox is a square ornament enclosed within a fancy, serrated fence. Standing atop the four corners of the fence are four miniature human figures, inclined inward and holding an assortment of objects: a "shofar" (ram's horn); a large, braided havdalah candle; a spicebox (in the form of an open box with four compartments); and a wine cup.

The entire compendium is supported on top of a dome-shaped base surmounted by a short leg. The spicebox alone may be of earlier origin than the other elements in the compendium – the base and the miniature human figures – which may have been added at a later stage.

19. מנורת חנוכה הולנדית מכסף – דגם נדיר ומוקדם עם דופן-גב מעוטרת, מעשה ידי הצורף יואכים (יואכמוס) קון – אמשטרדם, 1760

ראוי להזכיר בהקשר זה גם את מנורת החנוכה הולנדונית המכונה Lindo Lamp – אשר נוצרה בידי הצורף John Ruslen בלונדון בשנת 1709 עבור אליאס לינדו (המזיאון היהודי, לונדון, JM 230) – אף היא דומה בעיצובה למנורות הנזכרות לעיל.

ייתכן כי המנורה שלפנינו הגיעה לאוספו של שלוש דווקא מצד משפחתה של רעייתו, ז'נט (לבית רפאל, 1829-1858), אשר סבה ושניים מדוידה היו בנקאים ממוצא ספרדי שפעלו באמשטרדם.

גובה: 40.5 ס"מ, רוחב: 25 ס"מ, עומק: 9 ס"מ. פגמים באחד מעיטורי הכדים. שרידי נקב מרובע בצדה השמאלי של הדופן האחורית, משוקם (שיקום ישן).

ספרות: Niklaus Flüeler, Museen in der Schweiz, Zürich, 1988, Michele Klein, מצולמת בעמ' 24; "Preserving Jewish heritage: Solomon Schloss's collection of Jewish ritual art", Journal of the History of Collections, vol. 34, no. 3, 2022, pp. 441-454.

תערוכות:

1. לונדון, Whitechapel Art Gallery, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, 1906, פריט 238.
2. באזל, JMS 1019, Jewish Museum of Switzerland.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוש (1815-1911).
 2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.
 3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.
 4. יורשיו של הנ"ל.
- הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוש משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 148-146) ומתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$100,000

הערכה: \$150,000-250,000

כסף מולחם, רקוע, מוטבע ומוחתם. חתומה באגן הנטף: • חותמת איכות מאמשטרדם; • חותמת העיר אמשטרדם; • האות A (שנת 1760); • חותמת היצרן KUEN (פעל בשנים 1755-1783). • חותמת על השמש: חותמת-מס? (מאוחרת).

מנורת חנוכה גדולה ומפוארת. דופן הגב מעוצבת כקרטוש גדול בסגנון ברוקי, עם עיטור גדול דמוי צדפה בראשו ומחזירור קמור וחלק במרכזו. מעוטרת בדגמים צמחיים סימטריים, בצמד כדים ובצמד של פני מלאכים. אגן נטף מלבני – עמוק ורחב ומעוטרת בדגמים צמחיים תואמים – בולט כלפי החזית ומולחם אל תחתית הדופן האחורית. שורת בזיכים עם פיות צבוטים קבועה בתחתית הדופן האחורית, באמצעות פנים וברגים עם אומים. השמש, בעל ידית מסולסלת, קבוע בקצה מוט המתחבר לצדה האחורי של המנורה (נשלף). נקב בתחתית עיטור הצדפה העליון (כנראה, לתליה, אך ייתכן כי שימש בעבר למיקום השמש).

דגם מוקדם ונדיר ממנו ידועות אך דוגמאות בודדות השמורות באוספים מוזיאליים, רובן היו בשימוש בקרב משפחות הולנדיות ממוצא ספרדי-פורטוגזי.

ידועות שתי מנורות דומות מאמשטרדם, מעשה ידי הצורף Harmanus Nieuwenhuys: אחת משנת 1751, מאוסף המלכה וילהלמינה (נרכשה על ידה בשנת 1907), הנמצאת בהשאלה במוזיאון היהודי באמשטרדם (MB02280); השנייה, משנת 1747, מאוסף משפחת מאדורו, נמכרה בבית המכירות הנוטריוני (Venduehuis der Notarissen) בהאג בשנת 2016 (דומה מאוד בעיצובה למנורה שלפנינו). מנורה שלישית, מעשה ידי הצורף Reynier de Haan, האג, 1752, נמצאת באוסף המוזיאון היהודי בניו יורק (F 3693). נוסף על אלו ידועות שתי מנורות אשר נוצרו במאה ה-17 (המוזיאון היהודי באמשטרדם, MB00081 והרייקסמוזיאום, אמשטרדם, BK-1970-116) ושלוש מנורות נוספות מראשית המאה ה-18, בהן הבזיכים ערוכים בצורת חצי-מעגל.

In this context, it is also worth noting the Dutch-style Hanukkah lamp known as "the Lindo Lamp", created by silversmith John Ruslen in London in 1709 on behalf of Elias Lindo (housed today in the Jewish Museum of London, item no. JM 230), which also resembles the items in the family of lamps described here.

It is likely that the Hanukkah lamp presented here entered the Schloss collection from the direction of the family of Solomon Schloss's young wife, Jeanette (née Raphael, 1829-1858); her grandfather and two of her uncles were Jewish bankers of Spanish origin, active in Amsterdam.

Height: 40.5 cm. Width: 25 cm. Depth: 9 cm. Minor Blemishes to one of the pitcher-shaped ornaments. Remnants of square hole to left side of the backplate, repaired (old soldering repair).

Reference: Niklaus Flüeler, "Museen in der Schweiz", Zürich, 1988, see photo on p. 24; Michele Klein, "Preserving Jewish heritage: Solomon Schloss's collection of Jewish ritual art", *Journal of the History of Collections*, vol. 34, no. 3, 2022, pp. 441-454.

Exhibitions:

1. London, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, item no. 238.
2. Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1019.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815–1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148), and is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$100,000

Estimate: \$150,000-250,000

19. Dutch Silver Hanukkah Lamp – Rare, Early Model with Splendidly Decorated Back Plate, by Silversmith Joachim (Joachimus) Kuen – Amsterdam, the Netherlands, 1760

Silver, soldered, repoussé, and punched.

Hallmarks: On drip pan: • Fineness mark from Amsterdam; • Amsterdam city mark; • The letter "A" (1760); • Maker's mark "KUEN" (active 1755-1783). On servant light: later hallmark (tax mark?). Large, magnificent Hanukkah lamp. The back plate is made to look like a large, baroque-style cartouche, with a large, scallop-shaped ornament on top and an extensive, shiny, convex reflecting surface in the middle. Adorned with symmetrical vegetal patterns, in addition to a pair of pitcher-shaped ornaments and a pair of angel-faced ornaments, positioned symmetrically. At the bottom, soldered to the bottom of the back plate and protruding outward, is a deep, wide, rectangular drip pan adorned with matching vegetal patterns. The row of oil fonts, with pinched, pointed spouts for the wicks, is attached to the back plate just above the drip pan by means of pins and nuts-and-bolts. The removable servant light has a spiraling wire for a handle, surmounting a rod to be inserted into a narrow tube positioned at the upper part the back plate. An aperture at the base of the upper scallop-shaped ornament is probably intended for suspension, although it may have formerly served for attachment of the servant light.

This is a rare, early model of Hanukkah lamp, and only a handful of examples are known to exist in museum collections, most of these had once belonged to Dutch Jewish families of Spanish-Portuguese origin.

Two lamps of this type, originating from Amsterdam, were created by the silversmith Harmanus Nieuwenhuys: one dated 1751, from the collection of Queen Wilhelmina of the Netherlands (acquired by her in 1907), is kept on loan at the Jewish Museum (of the Jewish Cultural Quarter, Amsterdam, item no. MB02280); and another, dated 1747, from the Maduro Family Collection, was sold by the auctioneers Venduehuis der Notarissen, the Hague, in 2016. The latter is very similar in design to the Hanukkah lamp presented here. A third lamp, created by silversmith Reynier de Haan, the Hague, 1752, is part of the collection of the Jewish Museum, New York (item no. F 3693). In addition to these, we know of two Hanukkah lamps of this type both made in the 17th century (Jewish Museum, Amsterdam, item no. MB00081; and the Rijksmuseum, Amsterdam, item no. BK-1970-116), as well as three other lamps, from the early 18th century, whose rows of oil fonts are arranged in a semicircle.

20. מנורת חנוכה ייחודית מכסף, עם תיאור של יהודית וראשו של הולופרנס, מעשה ידי הצורף יוהאן ארנסט בראונגרט – ברסלאו, גרמניה (כיום, ורוצלב, פולין), 1761-1776 – דגם נדיר

כסף רקוע, מוחתם וחוקוק. חתומה: • חותמת היצרן, ראשי התיבות IEB – Johann Ernst Braungart (פעל בברסלאו בשנים 1793-1754); • חותמת העיר ברלסאו; • האות G – 1761-1776; • FW באותיות כתב – חותמת מס פרוסית, בשימוש החל מ-1809; • חותמת מס הולנדית מאוחרת, בשימוש בשנים 1893-1905.

במרכז הדופן האחורית מנורה גדולה בעלת שמונה קנים (מנורת חנוכה), מוקפת מעין קרטוש גדול המורכב מעיטורי רוקיות ודגמים צמחיים. מימין מופיעה דמותה של יהודית, אוזת בימינה חרב ארוכה ובשמאלה בראשו הערוף של הולופרנס (שר צבאו של נבוכדנצר); משמאל מופיעה נערתה של יהודית (משרתת), אוזת בימינה לפיד בוער ובשמאלה כד שמן. בחלקה התחתון של הדופן שורת בזיכים מוארכים דמויי כפות, עם לשוניות עבור הפתילות, קבועה בברגים מעל אגן נטף מלבני עם שוליים גליים. שמש תואם (נשלף), עם ידית, קבוע בחישוק המולחם בשולי עיטור המנורה. ניצבת על ארבע רגליים המעוצבות כעלים.

למנורת חנוכה דמות עם תיאור של יהודית, ראו: מוזיאון ישראל, פריט מס' 118/869, B86.0029 (אוסף שטיגליץ, מס' 135); המוזיאון היהודי, ניו יורק, JM 26-64; סות'ביס, ניו יורק, 14 בדצמבר 2011, פריט 12. ידועים כמה טסים לתורה וכן "רימון" בודד מעשה ידי בראונגרט, ראו: Grafman, Crowning Glory, מס' 267; המרכז לאמנות יהודית (CJA), פריט 37298. גובה: 29 ס"מ, רוחב: 26 ס"מ, עומק: 8 ס"מ. מצב טוב. פגמים קלים באחת הרגליים, עם תיקוני הלחמה ישנים. נקב ותיקוני הלחמה ישנים בצדה השמאלי העליון של הדופן האחורית.

תערוכות:

1. גלאזגו, McLellan Galleries, Festival of Jewish Arts Exhibition, פריט 240.

2. באזל, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1054.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוס (1815-1911).

2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.

3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.

4. יורשיו של הנ"ל.

הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוס משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 148-146) ומתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$60,000

הערכה: \$100,000-150,000

20. Unique Silver Hanukkah Lamp with Depiction of Judith Holding the Head of Holofernes, by Silversmith Johann Ernst Braungart – Breslau, Germany (Today, Wrocław, Poland), 1761-1776 – Rare Model

Silver, repoussé, punched, and engraved.

Hallmarks: • Maker's mark, the initials "IEB", for Johann Ernst Braungart (active in Breslau, 1754-1793); • Municipal mark of the city of Breslau; • The date-letter "G" – 1761-1776; • The initials "FW" in script – Prussian tax mark, in use beginning in 1809; • Later Dutch tax mark, in use in the years 1893-1905.

At the center of the back plate is a large depiction of an eight-branched Hanukkah menorah, encircled by a large cartouche composed of rocailles and vegetal patterns. To the right is the figure of Judith, holding a long sword in her right hand, and the severed head of Holofernes (a Chaldean general at the head of the army of Nebuchadnezzar) in her left. Judith's maidservant appears on the left side of the back panel, holding a burning torch in her right hand, and a pitcher of oil in her left. Attached to the lower part of the back plate is a row of oil fonts shaped like elongated spoons, with tabs inside them for the wicks. The row of oil fonts is fastened to the back plate with screws, and is suspended above a drip pan with a rim whose undulations are designed to accommodate the oil fonts. A matching, removable servant light with a handle is attached to the lamp by means of a holder, soldered onto the upper left surface of the back plate. The lamp is supported on four leaf-shaped legs.

For similar Hanukkah lamps bearing depictions of Judith, see: The Israel Museum Collection, item no. B86.0029, 118/869 (The Stieglitz Collection, item no. 135); The Jewish Museum, New York, item no. JM 26-64; Sotheby's, New York, December 14, 2011, lot no. 12.

Regarding the works of the silversmith Johann Ernst Braungart, several Torah shields and a single Torah finial are known to be extant; see: Grafman, *Crowning Glory*: item no. 267; and Center for Jewish Art (CJA), the Hebrew University of Jerusalem, item no. 37298.

Height: 29 cm. Width: 26 cm. Depth: 8 cm. Good condition. Minor blemishes to one of supporting legs, with old soldering repairs. Minor hole and old soldering repairs to upper left side of back plate.

Exhibitions:

1. Glasgow, Festival of Jewish Arts Exhibition, McLellan Galleries, 1951, item no. 240.
2. Jewish Museum of Switzerland, Basel, JMS 1054.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148), and is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$60,000

Estimate: \$100,000-150,000

21. מנורת חנוכה בדגם אדריכלי עם שמש דמוי סירת מפרש – גרמניה, 1800 בקירוב

בסנקט פטרבורג, (FP-3098) וכן בספר Gli antichi sepolcri (רומא, 1697, לוח 110).

להשוואה, ראו: אוסף מוזיאון ישראל, מס' B76.0225, 118/701 (כנראה מעשה ידי אותו אומן); נרקיס, מנורת החנוכה, עמ' 63 ופריט 151 (מנורה מאוסף פויכטונגר, גם בה מופיעה סצנה מיתולוגית); אוסף שטיגליץ, מוזיאון ישראל, מס' 139; המוזיאון היהודי, לונדון, JM 269; Braunstein, מס' 173.

מוצאה של המנורה שלפנינו אינו ודאי: נרקיס מזכיר בספרו ה"נ"ל מנורות דומות אשר נוצרו בברלין ובנירנברג. המנורה שבאוסף מוזיאון ישראל משויכת אף היא לברלין, ושתי מנורות דומות שנמכרו בבית המכירות סות'ביס בשנות ה-80 שויכו לפרנקפורט על המיין.

גובה: 38 ס"מ (ללא הגמלון: 26 ס"מ), רוחב: 26 ס"מ, עומק: 8.5 ס"מ. מצב טוב.

תערוכה: באזל, JMS, Jewish Museum of Switzerland, 1021.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוס (1815-1911).

2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של ה"ל".

3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של ה"ל".

4. יורשיו של ה"ל".

הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוס משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 148-146) ומתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$15,000

הערכה: \$20,000-30,000

עץ, צבע; כסף מקודח, מוטבע וחקוק; חוטי כסף סליליים (פיליגרין); הזהבה.

חתומה בכל החלקים: • חותמות איכות "13"; • האותיות "ML", אולי בוחן-הכסף; • חותמות "ML" משולבות עם המספר 13; • חותמות היצרן - ראשי התיבות MA/T בתוך תלתן.

מנורת חנוכה בדגם ארכיטקטוני: לוח עץ מלבני צבוע שחור, בחזיתו קבוע עיטור המעוצב כקשת-ניצחון ובראשה אריה האוחז בפיו טבעת עם שתי שרשראות המתחברות ללולאות שבבסיסי עמודי הקשת. בראש לוח העץ משקוף המשמש כאגן-שמן: מעוצב כתיבה מלבנית שבמרכזה פסיס-כסף בו קבועים צינורות דקים לפתילים. גמלון מקודח בדגמים צמחיים ובמגינים קבוע באמצעות שלושה מוטות שטוחים בחריצים ייעודיים בצדו האחורי של המשקוף (נשלף). במרכז הגמלון מדליון אובאלי, בו מופיעה סצנה מיתולוגית לא-שגרתית (ראו להלן). שמש גדול - מעוצב להפליא כסירת מפרש מיניאטורית אשר חבליה עשויים חוטי-כסף סליליים - קבוע בקצה מוט המתחבר לגמלון בצדו האחורי (נשלף). ניצבת על בסיס עץ מדורג, אף הוא צבוע שחור.

במדליון שבמרכז הגמלון מוצגת סצנה מתוך המיתולוגיה היוונית, בה גנימדס, נער יפה תואר ובנו של מלך טרויה, מאכיל את העיט אשר יישאו בהמשך אל האולימפוס. סצנה מיתולוגית זו זכתה לביטויים לא מעטים באמנות אירופה, וביתר שאת במאות ה-18 וה-19, בוואריאציות שונות ובמדיומים שונים; עם זאת, נראה כי הדוגמה המופיעה על המנורה שלפנינו הושפעה דווקא מתיאור המופיע בתבליט שיש רומי מהמאה ה-1 לפנה"ס (אוסף מוזיאון ההרמיטאז')

21. Hanukkah Lamp in Architectural Design, with Sailboat-Shaped Servant Light – Germany, Ca. 1800

Wood, paint; silver, pierced, stamped, and engraved; coiled silver thread (filigree); gilt.

Hallmarks (marked in all parts): • Fineness mark "13"; • Initials "ML", possibly in reference to the silver assayer; • The initials "ML", combined with the number "13"; • Maker's marks – the initials "MAT" inside a cloverleaf.

Hanukkah lamp in architectonic design, consisting of a rectangular wooden panel, painted black, overlaid in front with a metal ornament shaped like a victory arch, surmounted by a lion's head, with a ring in its mouth, from which two chains hang down to connect to the bases of the columns of the arch, through a pair of holes near the bottom of each column.

On top of the wooden panel is a metal lintel, shaped like an open chest, which serves as the lamp's drip pan. Suspended above the center of the drip pan is a strip of silver. Fixed into this metal strip is a row of narrow cylindrical tubes for the wicks. Above the silver strip is a removable silver gable pierced with vegetal patterns and shields, and inserted by means of three flat rectangular tabs into three corresponding slots situated just behind the back side of the chest-shaped lintel. At the center of the gable is an oval-shaped medallion, bearing a depiction of a markedly unusual scene (see above). The large, removable servant light – exquisitely fashioned in the shape of a miniature sailboat, with ropes made of twined silver thread running down from the masthead – has a zigzagging rod attached to the bottom of the hull, to be inserted into a ring at the top of the back of the gable. The entire lamp is supported on a rectangular stepped wooden base, which is painted black to match the main, vertical wooden panel.

A scene borrowed from Greek mythology appears on the medallion in the center of the gable. It shows the ethereally handsome divine hero Ganymede, son of the King of Troy, feeding the eagle which is about to abduct and transport him up to Mount Olympus. This mythological scene was to become a recurrent theme in European art, all the more so

in the 18th and 19th centuries, expressed in a wide assortment of variations and mediums. But the version that appears here was apparently modeled specifically after a particular Roman marble relief dating from the first century BCE (collection of the State Hermitage Museum, Saint Petersburg, Russia, item no. ГР-3098). The scene also appears in the book titled "Gli antichi sepolcri" (Rome, 1697, plate no. 110).

For comparison, see: Collection of the Israel Museum, Jerusalem, item no. B76.0225, 118/701 (apparently created by the same craftsman); Mordechai Narkiss, *The Hanukkah Lamp, "Bnei Bezael"*, Jerusalem, 1939, p. 63 and item no. 151 (a Hanukkah lamp from the Feuchtwanger Collection, similarly featuring a mythological scene); The Stieglitz Collection, item no. 139; and The Jewish Museum London, item no. JM 269 ; Braunstein, item no. 173.

The precise original provenance of the Hanukkah lamp presented here is uncertain; in his book, Narkiss mentions similar lamps created in Berlin and Nuremberg. The lamp belonging to the Israel Museum collection is also attributed to Berlin, and two similar Hanukkah lamps sold through Sotheby's in the 1980s were attributed to Frankfurt am Main.

Height: 38 cm (without gable: 26 cm.). Width: 26 cm. Depth: 8.5 cm. Good condition.

Exhibition:

Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1021.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148), and is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$15,000

Estimate: \$20,000-30,000

22. מנורת חנוכה – גרמניה, אוגוסטבורג או הנאו, המאה ה-19 – "טיפוס פרנקפורט"

כסף רקוע, יצוק וחקוק; שאריות הזהבה.

חתומה: חותמות אצטרובל חלקיות, כנראה כחבות.

הדופן האחורית מעוטרת בצמד אריות, במנורה בעלת שבעה קנים ובכתר גדול, סביבם עיטורי רוקיות ועלי אקנתוס. בחזית ממוקם מכל מלבני לשמן, עם מכסה מעוטר ושמונה בזיכים, ניצב על ארבע רגליים המעוצבות כאריות. השמש (נשלף) ממוקם בקצה מוט סלילי.

המנורה מעוצבת בסגנון שרווח בפרנקפורט במאה ה-18, ומזכירה במיוחד את מנורות החנוכה שיצר הצורף רוטגר (רודיגר) הרפורט (ראו פריט 16 בקטלוג זה). ידועות דוגמאות שנעשו גם בברלין, בהנאו, ובהמבורג (כפי שמעיר מרדכי נרקיס בספרו "מנורת החנוכה", ירושלים, 1939, עמ' 62).

להשוואה, ראו: המוזיאון היהודי, ניו יורק, פריטים JM 188-68, F 5237; אוסף שטיגליץ, פריטים 136-137; סות'ביס, ניו יורק, 4 ביוני 1996, פריט 67.

גובה: 16 ס"מ, רוחב: 17 ס"מ. מצב טוב.

תערוכות:

1. לונדון, Anglo-Jewish Historical Exhibition, Royal Albert Hall, 1887, פריט 1742 (מתוארכת למאה ה-17).

2. לונדון, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, either item nos. 232, 245 or 248.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוס (1815-1911).

2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.

3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.

4. יורשיו של הנ"ל.

הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוס משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 146-148) ומתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$5,000

הערכה: \$8,000-10,000

22. Hanukkah Lamp – Germany, Augsburg or Hanau, 19th Century – “Frankfurt Type”

Silver, repoussé, cast, and engraved; remnants of gilt.

Hallmarks: fragmentary marks bearing a pinecone emblem, apparently false.

The back plate is adorned with a pair of rampant lions flanking a seven-branched Menorah surmounted by a large royal crown. The rim of the back plate is decorated with rocailles and acanthus leaves. In front is a rectangular container consisting of eight oil fonts and covered with a hinged lid and supported by four legs shaped like crouched lions. The removable servant light is positioned on top of a spiralling rod.

This lamp is representative of a style that was prevalent in Frankfurt in the 18th century, and is particularly reminiscent of Hanukkah lamps created by the silversmith Rötger (Rüdiger) Herfurth (see lot no. 16 in the present catalogue). Items such as these are also known to have been made in Berlin, Hanau, and Hamburg, as noted by Mordechai Narkiss ("The Hanukkah Lamp", Jerusalem, 1939, p. 62).

For comparison, see: The Jewish Museum New York, item nos. JM 188-68, F 5237; The Stieglitz Collection, item nos. 136-137; Sotheby's, New York, June 4, 1996, lot no. 67.

Height: 16 cm. Width: 17 cm. Good condition.

Exhibitions:

1. London, Anglo-Jewish Historical Exhibition, Royal Albert Hall, 1887, item no. 1742 (dated to the 17th century).
2. London, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, either item nos. 232, 245, or 248.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148), and is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$5,000

Estimate: \$8,000-10,000

23. מנורת חנוכה – גרמניה או אוסטרו-הונגריה, מחצית המאה ה-19 בקירוב

ספרות ותערוכות:

1. לונדון, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, פריט 232, 245 או 248. מתועדת בתצלום במאמר הסוקר את התערוכה הנ"ל: The Jewish Chronicle, "The Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Part 2. – Ecclesiastical Art", November 16, 1906, pp. 17-20. (מצולמת בעמ' 20).
2. באזל, JMS 1055, Jewish Museum of Switzerland.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוס (1815-1911).
 2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.
 3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.
 4. יורשיו של הנ"ל.
- הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוס משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 148-146) ומתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$5,000
הערכה: \$8,000-10,000

כסף גזר, רקוע, חקוק ומוחתם.

חתומה: • חותמת איכות "12"; • האות "E" בכתב, אולי חותמת היצרן.

הדופן האחורית מעוטרת במעוינים; בשוליה רקועים עלים מפותלים ובמרכז זר פרחים גדול. בחזית ממוקם מכל מלבני לשמן, עם מכסה שגזורים בו פתחים לצינורות המשמשים פיות לפתילים. שמש טרפזי עם ידית מסולסלת ממוקם מאחור (נשלף). ניצבת על ארבע רגליים כדוריות.

הדגם העיטורי המקשט את הדופן האחורית מופיע גם בטסים גרמניים לתורה ובמנורות חנוכה גרמניות מהמאה ה-18; במהלך השנים הוא הועתק גם בפולין ובאוסטרו-הונגריה (ראו: מרדכי נרקיס, מנורת החנוכה, עמ' 64; מס' 149). גובה: 19 ס"מ, רוחב: 21 ס"מ. תיקוני הלחמה ישנים. יזז נוסף לשמש מולחם מאחור.

23. Hanukkah Lamp – Germany or Austria-Hungary, Ca. Mid-19th Century

Silver, cut, repoussé, engraved, and punched.

Hallmarks: • Fineness mark "12"; • The letter "E" in script (possibly maker's mark).

The back plate bears a pattern of diamond shapes; its rim is lined in repoussé with entwined leaves, and the center is ornamented with a large bouquet of flowers. In front is a rectangular container consisting of eight oil fonts and covered with a hinged lid. Cut into the lid are eight openings for hollow cylindrical tubular spouts through which the wicks are to be inserted. A removable trapezoidal servant light with a spiraling handle is positioned on the right, in back. The lamp is supported by four spherical legs.

This particular decorative pattern adorning the back plate can also be found on German Torah shields as well as on 18th century German Hanukkah lamps; over the years, use of this design spread to Poland and Austria-Hungary (Mordechai Narkiss, "The Hanukkah Lamp", Jerusalem, 1939, p. 64, item no. 149).

Height: 19 cm. Width: 21 cm. Old soldering repairs. An additional bracket for servant light is soldered onto the back.

Exhibitions and references:

1. London, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, either item nos. 232, 245, or 248. Documented in a photograph appearing in the following article in which the above exhibition is reviewed: "The Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Part 2: Ecclesiastical Art", "The Jewish Chronicle", November 16, 1906, pp. 17-20 (illustration on p. 20).

2. Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1055.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148), and is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$5,000

Estimate: \$8,000-10,000

24. מגילת אסתר על קלף - עיטורים צבועים ביד, על פי פרנצ'סקו גריזליני / דף ברכות המגילה עם סמל משפחת לוי-מינצי - כנראה ונציה, אמצע המאה ה-18 בקירוב

תחריט, דיו וצבע על קלף; עץ חרוט. מגילת אסתר "המלך" (מרבית העמודות פותחות בתיבת "המלך"), כתובה על גבי 4 יריעות קלף, 19 עמודות טקסט, 26 שורות בכל עמודה. טקסט המגילה נכתב בתוך מסגרות ארכיטקטוניות, אשר עיצובן מבוסס על מגילות אסתר מעוטרות שיצר החרט פרנצ'סקו גריזליני (1717-1787, Francesco Grisellini) בוונציה בשנות ה-40 של המאה ה-18. גלולה על ידית עץ.

כל עמודת טקסט נתונה בתוך מבנה מקושת בעל שני עמודים, שמעליו מעקה המעוטר במדליונים, בדגמים צמחיים עשירים, באגרטי פרחים ובבתולות-ים האוחזות ביצורים ימיים. בראש כל מעקה מופיעים גם צמדי בעלי חיים, בהם ציפורים ממינים שונים, תרנגולים, אריות, וחיות נוספות. בחלקה התחתון של כל עמודה - בין בסיסי העמודים - מופיע איור המתאר אפיזודה מסיפור המגילה. העיטורים והאיורים צבועים ביד, בגוונים עשירים של סגול, כחול, ירוק, צהוב וכתום.

אל המגילה נלווה דף קלף עליו כתובות "ברכות המגילה"; ברכת "הרב את ריבנו" מסתיימת במלים "ארורים כל ע"ז [עובדי עבודה זרה]". הדף מעוטר בדגם אדריכלי; איוריו תואמים לאלו שנדפסו במגילה והם צבועים ביד בגוני סגול וכתום. משמאל לברכות מופיע איור נוסף בתוך מדליון מעוטר - כד נוטה באלכסון, ממנו נוצקים מים אל תוך אגן - הוא סמל משפחת לוי-מינצי. מקור השם "מינצי" בעיר הגרמנית מיינץ, ובני משפחה זו חיו בפאדובה החל מהמאה ה-15. במאה ה-17 עברה המשפחה לוונציה ובניה חיו בה עד שלהי המאה ה-18 (ראו: Elvio Giuditta, *Araldica ebraica in Italia*, [Società Italiana di Studi Araldici, Torino], 2007, עמ' 136).

למגילות זהות, ראו: כריסטיט, אמשטרדם, 19 בדצמבר 1990, פריט 469; Hebrew Union College, Cincinnati, Klau Library, *Scrolls 26* (VIII.6) (מאוסף סאלי קירשטיין); אוסף רנה בריגנסקי, S2.

גובה הידית: 25 ס"מ, גובה הקלף: 10 ס"מ בקירוב, אורך הקלף: 126 ס"מ. קרעים קלים ובלאי בתחילת היריעה הראשונה, עם פגיעות בטקסט ובאיורים. מעט כתמים. דף הברכות: 10x16 בקירוב. מצב טוב. קרעים קלים בשוליים (משוקמים). קמטים וכתמים קלים. המגילה שבאוסף בריגנסקי תחומה במסגרת נוספת.

תערוכות:

1. כנראה לונדון, Whitechapel Art Gallery, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, 1906, פריט 1162 (ארבע מגילות בהשאלת סולומון שלוס).
2. גלאזגו, McLellan Galleries, Festival of Jewish Arts Exhibition, 1951, פריט 256.
3. באזל, JMS 1028, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1029-1.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוס (1815-1911).
 2. לואיס רבאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.
 3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.
 4. יורשיו של הנ"ל.
- הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוס משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 146-148).

פתיחה: \$35,000
הערכה: \$60,000-80,000

Purim

24. Esther Scroll on Parchment – Hand-Painted Decorations, after Francesco Grisellini / Emblem of the Levi-Minzi Family on Accompanying Sheet – Probably Venice, Ca. Mid-18th Century

Engraving, ink and paint on parchment; turned wood.

"HaMelekh" Esther scroll – the Hebrew word "HaMelekh" ("The King") appears at the top of most of the columns – written on four sheets of parchment, with 19 columns of text, 26 lines per column. The columns of text are enclosed within architectonic frames whose design is based on Esther scrolls created by the engraver Francesco Grisellini (1717-1787) in Venice in the 1740s. The scroll is wrapped around a wooden shaft with elegant polished handles at either end.

Each column of text is enclosed within an arched architectonic structure consisting of columns on either side and topped with a "railing" adorned with medallions, elaborate vegetal patterns, vases with flowers, and mermaids grasping sea creatures. Surmounting each railing are pairs of living creatures, including birds of various sorts, roosters, lions, and other animals. Scenes from the Book of Esther are depicted at the bottom of each column of text, between the bases of each pair of architectonic columns. The decorations and illustrations are all hand-painted in rich shades of purple, blue, green, yellow, and orange.

Accompanying the scroll is a parchment sheet bearing the blessings to be recited over the reading of the Esther scroll; the blessing "harav et riveinu" concludes with the words "cursed be all idolaters" (Hebrew). The sheet is adorned in an architectonic pattern; its illustrations match those of the Esther scroll and are hand painted in shades of purple and orange. To the left of the blessings is an additional illustration enclosed within a fancy elliptical medallion. It consists of a tilted pitcher, from which water pours into a basin; it represents the emblem of the Levi-Minzi family. The name "Minzi" derives from the German city of Mainz.

Beginning in the 15th century, the family resided in Padua, and then moved to Venice in the 17th century, where its descendants remained until the late 18th century (see: Elvio Giuditta, "Araldica ebraica in Italia", [Società Italiana di Studi Araldici, Torino], 2007, p. 136).

For similar Esther scrolls, see: Christie's, Amsterdam, December 19, 1990, lot no. 469; Hebrew Union College, Cincinnati, Klau Library, Scrolls 26 (VIII.6) (from the Salli Kirschstein Collection); and the René Braginsky Collection, S2.

Height of shaft and handles: 25 cm. Height of parchment sheets: approx. 10 cm, length of parchment sheet: 126 cm. Minor tears and wear to leading edge of first sheet, affecting text and illustrations. Few stains. Accompanying sheet of blessings: approx. 16x10 cm. Good condition. Minor tears at edges (repaired). Minor creases and stains. The Esther scroll in the Braginsky Collection is enclosed within an additional frame.

Exhibitions:

1. Presumably, London, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, item no. 1162 (four scrolls on loan from Solomon Schloss).
2. Glasgow, Festival of Jewish Arts Exhibition, McLellan Galleries, 1951, item no. 256.
3. Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1028 and JMS 1029.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148).

Opening price: \$35,000

Estimate: \$60,000-80,000

המלך
 גם הנה הענין אשר עשה
 המן למרדכי אשר דבר טוב על
 המלך עמד בבית המן נבה חמשים
 אמה ויאמר המלך תלו עליו ויתלו
 את המן על הענין אשר הכון למרדכי וחמת
 המלך שכחה
 ביום
 ההוא נתן המלך אחשוורוש לאסתר המלכה
 את בית המן צר היהודים ומרדכי בא לפני
 המלך כי הגידה אסתר מה הוא לה ויסר
 המלך את טבעתו אשר העביר סהמן ויתנה
 למרדכי ותשם אסתר את מרדכי על בית
 המן ותוסף אסתר
 ותדבר לפני המלך ותפל לפני רגליו ותבך
 ותתחנן לו להעביר את דעת המן האגב
 ואת מחשבתו אשר חשב על היהודים
 ויושם המלך לאסתר את שרביט הזהב
 ותקם אסתר ותעמד לפני המלך ותאמר
 אם על המלך טוב ואם מצאתי חן לפני
 וכשר הדבר לפני המלך וסובח אני בעיני
 יכתב להשיב את הספרים מחשבת המן
 בן המדינת האגב אשר כתב לאבד את
 היהודים אשר בכל מדינות המלך כי
 איכבה אוכל וראיתי ברעיה אשר
 ימצא את עמי ואיכבה אוכל וראיתי
 באבן מולדתי

המלך
 הגענו ויבדלו להביא
 את המן אל המשתה אשר
 עשתה אסתר ויבא המלך והמן
 לשותות עם אסתר המלכה ויאמר המלך
 לאסתר גם ביום השש במשתה היון מר
 שאלתך אסתר המלכה ותנתן לי ומה בקשתך
 עד חצי המלכות ותעש ותען אסתר המלכה
 ותאמר אם מצאתי חן בעיני המלך ואסעל המלך
 טוב תנתן לי נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי כי
 נמכרנו אנו ועמי להשמיד להרע ולאבד ואלו
 לעבדים ולשפלות נמכרנו החרשתי כי אין
 הער שוה בנזק המלך
 ויאמר
 המלך אחשוורוש ויאמר לאסתר המלכה מי
 הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו לבו לעשות
 כן ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע
 הזה והמן נבעת מלפני המלך והמלכה
 והמלך קם בחמתו ממשנתה היק אל גנת
 הביטן והמן עמד לבקש על נפשו
 מאסתר המלכה כי ראה כי כרתה ארצו
 הרעה מאת המלך והמלך שב בגנת
 הביטן אל בית משתה היון והמן נפל
 על המטה אשר אסתר עליה ויאמר
 המלך הנם לכבוש את המלכה עמי בבית
 הדבר יא מפי המלך ופע המן רפס
 ויאמר חריבנה אחד בן הסריסים לפני

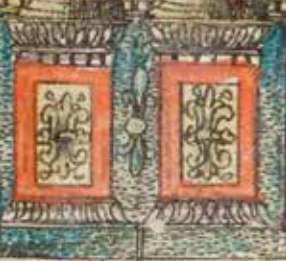

המלך

אחשורוש לאסתר המלכה
ולמרדכי היהודי הנק בנות חקן נתע
לאסתר ואתו תלו על הזנף על אשר שלח
ידו ביהודים ואתם כתבו על היהודים כגוב
בעיניכם בשם המלך וחתמו בטבעת המלך כי נתב
אשר נכתב בשם המלך וחתמו בטבעת המלך אין להשיב
ויוקראו ספרי המלך בעת ההיא ככל אשר צוה
חדש סוף בשלושה ועשרים בו וכתב ככל אשר צוה
מלכו אל היהודים ואל האחשדרפנים והפתחושי
המדינות אשר מהרו וער כוש שבע ועשרים
ומאה מדינה מדינה ומדינה ככתבה ועם ועם
כלשון ואל היהודים ככתבם וכלשונם
ויכתב בשם המלך אחשורוש וחתם בטבעת
המלך וישלח ספרים בוד הרצים בסוסים
רכבי הרמש האחשתינים בני הרמכים
אשר נתן המלך ליהודים אשר ככל עיר
ועיר להקהל ולעבד על נפשם להשיב
להרג ולאבד את כל חיל עם ומדינה הערים
אתם טף ונשים ושלים לבוז ביום אחד
בכל מדינות המלך אחשורוש בשלושה
עשר לחדש שנים עשר הוא החדש אדר
פתשן החדש להנתיח דת בכל מדינה ומדינה
גלו לכל העמים ולהיות היהודים עתודים ליום
הזה להנקם מאיביהם הרצים רכבי הרמש
האחשתינים יצאו מבבלים ודחפים בדבר

המלך

והרת נתנה כשואש
הבירה
יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תבוא
דחור ועשרת זהב גיולה ותכריך בוץ
וארנבן והעיר שמשן עדה ושמה ליהודים
היתה אורה ושמה וששן ויקר ובכל מדינה
ומדינה ובכל עיר ועיר מקום אשר דבר המלך
ודתו מוטע שמחה וששון ליהודים משתד
ויום טוב וריבם מעמי הארץ סתוהדים כי נפל
לחד היהודים עליהם ובשנים עשר חדש הוא
חדש אדר בשלושה עשר יום בו אשר הגיע
דבר המלך ודתו להעשות כיום אשר שברו
איבו היהודים לשלום בהם ונהפוך הוא אשר
ישלטו היהודים המה בשנאיהם נקדוהו
היהודים בעריהם בכל מדינות המלך
אחשורוש לשלח יד במקשי רעתם ואיש
לא עמד בפניהם כי נפל פחדם על כל
העמים וכל עמי המדינות והאחשדרפנים
והפתוח ועמי המלאכה אשר למלך משאום
את היהודים כי נפל לחד מרדט עריהם
כי גדול מרדט בבית המלך ושמען הולך
בכל המדינות כי האיש מרדט הולך וגדול
ויכו היהודים בכל איביהם מכת חרב והרג
ואבדו וינשו בשנאיהם כרצונם וכששון
הרגו היהודים ואבד חמש מאות

25. מגילת אסתר מיניאטורית - נתונה בנרתיק כסף מעוטר בזמורות ובאשכולות ענבים - מזרח אירופה, כנראה גליציה, ראשית או המחצית הראשונה של המאה ה-19

דיו על קלף; כסף יצוק, חרוט, מקודח וחקוק; מסמרות; הזהבה.

חתומה: חותמת חלקית, אולי חותמת איכות "12".

כתובה על גבי שתי יריעות קלף, 12 עמודות טקסט, 33 שורות בכל עמודה, עם תגים על אותיות שעטנ"ז ג"ץ ותגים מעוטרים בכמה מראשי העמודות.

המגילה נתונה בנרתיק כסף גלילי, מזהב, אליו מוצמדת במסמרות יריעת כסף עבה, מקודחת בדגמים צמחיים המתארים זמורות מפותלות, עלי גפן ואשכולות ענבים. סוגר כסף עם שוליים גלילים וידית קטנה.

כתובות חקוקות בשולי יריעת הכסף: "ימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים" (בשוליים העליונים) ו"זכרם לא יסוף מזרעם, החתן ---- לפ"ק" (בשוליים התחתונים); שם החתן נמחק).

לפריטים דומים, ראו: המוזיאון היהודי, לונדון, פריט JM 298; המרכז לאמנות יהודית (CJA), פריט 2908 (Museum of Historical Treasures of Ukraine), אף היא נושאת הקדשה (לחתן).

גובה הקלף: 8.5 ס"מ, גובה הנרתיק: 10.5 ס"מ, גובה כולל הידית: 17.5 ס"מ. בגמים קלים.

תערוכות:

1. כנראה לונדון, Whitechapel Art Gallery, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, 1906, פריט 1162 (ארבע מגילות בהשאלת סולומון שלוש).
2. באזל, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1025.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוש (1815-1911).
 2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.
 3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.
 4. יורשיו של הנ"ל.
- הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוש משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 148-146) ומתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$8,000

הערכה: \$15,000-20,000

Exhibitions:

1. Presumably, London, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, item no. 1162 (four scrolls on loan from Solomon Schloss).
2. Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1025.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148), and is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$8,000

Estimate: \$15,000-20,000

25. Miniature Esther Scroll in Silver Case – Adorned with Grapevine Branches and Grape Clusters – Eastern Europe, Probably Galicia, Early or First Half of the 19th Century

Ink on parchment; silver, cast, turned, pierced, and engraved; rivets; gilt.

Hallmark: partial mark, possibly fineness mark "12".

Scroll inscribed on two sheets of parchment, 12 columns of text, with 33 rows per column; with "tagim" (decorative "crowns") over certain letters, and decorative adornments at the tops of some columns of text.

The scroll is housed in a cylindrical gilt silver case, superimposed with a thick sheet of silver – pierced with vegetal patterns consisting of twisting grapevine branches, grape leaves, and clusters of grapes – attached with rivets. Silver pull bar with undulating edge and small handle.

Inscriptions engraved in margins of silver sheet: "**and these days of Purim shall not be revoked from amidst the Jews**" (Esther 9:28, in the upper margin; Hebrew), "**and their memory shall not cease from their seed, the bridegroom [...]**" (in the lower margin; the name of the bridegroom has been erased).

For similar items, see: The Jewish Museum London, item no. JM 298; Center for Jewish Art (CJA), item no. 2908 (Museum of Historical Treasures of Ukraine; this particular scroll similarly bears a dedicatory inscription to a bridegroom).

Height of parchment sheets: 8.5 cm. Height of case: 10.5 cm; incl. handles: 17.5 cm. Minor blemishes.

26. מגילת אסתר בנרתיק כסף - ברלין, המחצית הראשונה של המאה ה-19

דיו על קלף משוח; כסף יצוק, חרוט וחקוק.
חתומה: • חותמת העיר ברלין עם האות K (בשימוש בשנים 1821-1850) • האות A (בשימוש בשנים 1821-1841) • חותמת נוספת, מטושטשת.
מגילת אסתר "המלך", כתובה בכתיבה אשכנזית, בדיו שחורה, על גבי חמש יריעות קלף משוח התפורות זו לזו, 22 עמודות טקסט, 22 שורות בכל עמודה.
המגילה נתונה בנרתיק כסף גלילי, חלק ברובו, המעוטר בדגמים צמחיים עדינים. שתי ידידות-גלילה ממוקמות בשני קצותיו. טבעת במרכז פס הכסף התפור לתחילת המגילה. ראשי-התיבות "CN" חקוקים בחלקו העליון של הנרתיק.
גובה הנרתיק (כולל הידידות): 29.5 ס"מ, גובה הקלף: 14 ס"מ. מצב טוב.

תערוכות:

1. כנראה, לונדון, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, פריט 1162 (ארבע מגילות בהשאלת סולומון שלוש).
2. באזל, JMS 1024, Jewish Museum of Switzerland.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוס (1815-1911).
 2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.
 3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.
 4. יורשיו של הנ"ל.
- הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוס משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 148-146) ומתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$5,000
הערכה: \$8,000-10,000

26. Esther Scroll in Silver Case – Berlin, First Half of the 19th Century

Ink on treated parchment; silver, cast, turned and engraved.

Hallmarks: • Municipal mark of the city of Berlin, featuring the letter "K" (in use in the years 1821-1850) • The letter "A" (in use in the years 1821-1841); • An additional blurred mark.

"HaMelekh" ("The King") Esther scroll, written in Ashkenazi script in black ink, on five sheets, sewn together, of treated parchment, with 22 columns of text, 22 lines per column.

The scroll is housed in a cylindrical silver case, with a pair of scrolling handles on top and bottom. Much of the surface is plain. The decorations consist of delicate vegetal patterns. A ring is attached to the center of the pull bar sewn onto the leading edge of the scroll. The engraved initials "CN" appear on the upper part of the case.

Height of case (incl. scrolling handles): 29.5 cm. Height of parchment sheets: 14 cm. Good condition.

Exhibitions:

1. Presumably, London, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, item no. 1162 (four scrolls on loan from Solomon Schloss).

2. Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1024.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).

2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.

3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.

4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148), and is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$5,000

Estimate: \$8,000-10,000

27. מגילת אסתר על קלף בנרתיק עץ אֶלְגוּם (Sandalwood) – מעשה ידי הנגר-האומן יהושע מייזלש מדולינה (Dolyňa), גליציה – תרנ"ב, 1892 – כתובת הקדשה לברון שמעון זאב (וולף) רוטשילד

שפות הנרתיק מעוטרות בדגמי חבלים שזורים; ידית הגלילה העליונה מקושטת בעלי אקנתוס ובעיטורים עדינים נוספים, וידית הגלילה התחתונה מעוטרת בדגם סבכה. מעל לחריץ ממנו נשלף קלף המגילה מגולפת השנה העברית בה נוצר הנרתיק – שנת תרנ"ב. הסוגר מעוטרת אף היא במלאכת-מחשבת של עץ מחוטב: הוא עשוי מוט מוארך ועל גביו שני אריות גדולים, האוחזים בשיניהם טבעות פליז אליהן מחוברת שרשרת טבעות עץ, אשר נראה כי גולפה מפיסת עץ אחת.

מעבר להיותו פריט יודאיקה יוצא דופן ביופיו ובנדירותו, גלגולו של נרתיק המגילה שלפנינו ייחודי אף הוא. הוא נוצר בשנת תרנ"ב בידי נגר-אומן יהודי בשם [יחזקאל] יהושע מייזלש, בן העיירה דולינה שלמרגלות הרי הקרפטים (חלק מגליציה האוסטרו-הונגרית דאז וכיום במערב אוקראינה), עבור הברון רוטשילד.

הרב הבריטי מייקל אדלר פרסם בשנת 1902 מאמר ב'ג'ואיש כרוניקל', העוסק בהיבטים האומנותיים המסורתיים של מגילות אסתר, ולקראת סופו מוקדשת פסקה לנרתיקים מקושטים למגילות אסתר. אדלר מזכיר שם נרתיקים מכסף, מזהב, מעצם ומאמייל שהוצגו ב-Anglo-Jewish Historical Exhibition בלונדון ב-1887, ולבסוף קובע: **"נרתיק [המגילה] הנאה ביותר שראיתי גולף בעץ ואורכו כ-20 אינץ'.** הוא נוצר בשנת 1892 בידי יהודי רוסי שחקק עליו את שמו של הברון ווילי רוטשילד והציע אותו למכירה לגביר. אולם, הברון סירב לשלם את המחיר המבוקש למגילה ולנרתיק והם נרכשו בידי אספן כתבי יד פרטי בלונדון..." (אנגלית). "אספן כתבי היד" המדובר הוא סולומון שלוס.

ווילי רוטשילד הנ"ל הוא הברון שמעון זאב רוטשילד (בשמו הלוטני: Wilhelm Carl von Rothschild, 1828-1901), נכדו של מאיר אנשל רוטשילד, היחיד מבין בני המשפחה בדורו שקיים אורח חיים יהודי-אורתודוקסי. ווילי רוטשילד הרבה לתמוך במוסדות תורה וצדקה ביישוב הישן בארץ ישראל, ועל כך נודע בשמו "הברון הצדיק" או "השר הצדיק".

נרתיק דומה למגילת אסתר, אשר נוצר בידי אותו אומן כ-21 שנים מאוחר יותר, נמצא כיום באוסף רנה ברגינסקי, ציריך (Schöne Seiten, Jüdische Schriftkultur aus der Braginsky Collection, 2011, pp. 324-325, no. 106).

גובה הקלף: 24 ס"מ בקירוב. מצב טוב. כתמים. קרעים קלים בראש היריעה הראשונה. גובה הנרתיק: 64 ס"מ. פגמים ונקבים זעירים בנרתיק העץ (קדחי מסמרים). מסמר בידיית הסוגר. המכסה הסוגר את חלקו התחתון של הנרתיק רופף מעט. המכסה הסוגר את חלקו העליון של הנרתיק מחוזק בדבק.

דיו על קלף; עץ חרוט, מנוטר ומחוטב; טבעות פליז. מגילת אסתר "המלך", כתובה בכתיבה אשכנזית על גבי שתי יריעות קלף התפורות זו לזו, 10 עמודות טקסט, 42 שורות בכל עמודה.

נרתיק המגילה עשוי מלאכת מחשבת של עבודת חיטוב עדינה וזעירה בעץ, המהווה דוגמה יוצאת-דופן לאומנות הגילוף היהודית המזרח-אירופאית, ומזכירה בסגנונה עיטורי ארונות קודש המחוטבים בעץ. מעוטרת בתגליפים עשירים בפרטים – בהם פסוקים ממגילת אסתר עם איוורים נלווים, אריות, דגמים צמחיים מגוונים, פרחים, סבכות, טבעות, ועיטורים נוספים – המכסים בצפיפות את כל שטח פני הנרתיק.

הנרתיק נושא את שם האומן, מקום יצירתו ושנת היצירה: **"נעשה ע"י יהושע מייזלש מדאלינא", "תרנ"ב", "1892"** וכן כתובת הקדשה לכבוד הברון שמעון זאב (וולף) רוטשילד: **"להשר הנדיב והטפסר באראן ראטשולד (!)".**

גופו הגלילי של הנרתיק מחולק לשלוש רצועות רוחביות, ובהן ארבעה תקשיטים (vignettes) עם פסוקים מן המגילה ותגליפים המתארים אותם: הרצועה העליונה מורכבת משני תגליפים המלווים את הפסוקים "ויתלו את המן..." (אסתר ז', י') ו"ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב אשר בידו..." (אסתר ה', ב'). בתיאור תלייתו מופיע המן כשהוא כפות בידיו וברגליו, תלוי בצווארו על מכשיר עינויים ונחנק בחבל בידי אדם חבוש כובע צילינדר; על המכשיר ניצב עוף דורס המנקר את ראשו. ברצועה זו משולבים גם סמל העיט הדו-ראשי של האימפריה האוסטרו-הונגרית והשנה בה נוצר הנרתיק, 1892. בתחתית מופיעה כתובת המעוצבת כשלט מוארך, אחוז משני קצותיו בכפות ידיים מגולפות, בה מופיע שם האומן.

הרצועה המרכזית מורכבת מתגליף עשיר בפרטים לפסוקים "ויבא המלך והמן לשנות עם אסתר המלכה; ויאמר המלך לאסתר... מה שאלתך אסתר המלכה ותנתן לך ומה בקשתך עד ח'ה'ז' [חצי המלכות ותעש]" (אסתר ז', א'-ב'). בתחתית רצועה זו מופיעה כתובת הקדשה לכבוד הברון רוטשילד (ראו לעיל); כתובת זו אף היא מעוצבת כשלט בו אוחזות שתי ידיים; תחתיה מופיע צמד אריות שפניהם פונים זה אל זה, וסביבם עיטורים בדגמים צמחיים ואשכולות ענבים.

הרצועה התחתונה מוקדשת לפסוק "ויקח המן את הלבוש ואת הסוס וילבש את מרדכי וירכיבוהו ברחוב העיר ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך ח'ב' [חפץ ביקרו]" (אסתר ו', י"א) התוחם במעגל תגליף בו נראה מרדכי היהודי רכוב על סוס ומובל בידי המן, וסביבם עיטורים צפופים של אשכולות ענבים ועלי גפן.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוס (1815-1911).
 2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.
 3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.
 4. יורשיו של הנ"ל.
- הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוס משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 146-148).
- פתיחה: \$100,000
הערכה: \$150,000-200,000

ספרות: המגילה תוארה בידי מייקל אדלר במאמרו "The Purim Megillah" (The Jewish Chronicle, 1902 משנת 1902, ומצולמת ב-Joy, London, 21 March 1902, p. 25 Ungerleider-Meyerson, Jewish Folk Art, New York, 1987, עמ' 178).

תערוכות:

1. כנראה לונדון, Whitechapel Art Gallery, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, 1906, פריט 1162 (ארבע מגילות בהשאלת סולומון שלוס).
2. באזל, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1022.

at London's Anglo-Jewish Historical Exhibition of 1887. He subsequently states that "the most ornate [Esther scroll] case that I have seen is one, some twenty inches long, carved in wood. It was made in the year 1892, by a Russian Jew, who carved the Hebrew name of Baron Willy Rothschild upon it and offered it to that gentleman for sale. The Baron, however, declined to pay the price asked for the Megillah with its case, and it became the property of a private collector of MSS. in London..." The "private collector of MSS. in London" mentioned here was Solomon Schloss.

The "Willy Rothschild" identified by Adler was none other than Baron Wilhelm Carl von Rothschild (1828-1901), grandson of the patriarch and founder of the Rothschild dynasty, Mayer Amschel Rothschild. Wilhelm Carl headed the Frankfurt house of the banking dynasty, where it had originated. As the only fully practicing Orthodox member of the Rothschild clan of his generation, Willy Rothchild assumed the role of patron of Torah institutions and charitable Orthodox organizations of the "Old Yishuv" in Eretz Israel – and was thus titled the "Tzadik Baron" or the "Tzadik Minister".

An Esther scroll case similar to the one presented here, created by the same master craftsman some 21 years later, is today part of the René Braginsky Collection, Zurich (see: *Schöne Seiten, Jüdische Schriftkultur aus der Braginsky Collection*, 2011, pp. 324-325, no. 106).

Height of Parchment sheets: approx. 24 cm. Good condition. Stains. Slight tears to top edge of first sheet. Height of case: 64 cm. Blemishes and tiny pinholes (result of nailing) to wooden case. Nail in handle of pull bar. Lower lid of case slightly loose. Upper lid of case reinforced with glue.

References: The Esther scroll and its case were described in the article by Michael Adler, "The Purim Megillah", in *The Jewish Chronicle*, London, March 21, 1902, p. 25. Illustration of the item appears in: Joy Ungleider-Meyerson, *Jewish Folk Art*, New York, 1987, p. 178.

Exhibitions:

1. Presumably, London, Exhibition of Jewish Art and Antiquities, Whitechapel Art Gallery, 1906, item no. 1162 (four scrolls on loan from Solomon Schloss).
2. Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1022.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148).

Opening price: \$100,000

Estimate: \$150,000-200,000

27. Esther Scroll on Parchment, in Magnificent Sandalwood Case Made by Yehoshua Meisels of Dolyna (Galicia), 1892 – Dedicatory Inscription to Baron Wilhelm Carl von Rothschild

Ink on Parchment; turned wood, sawed and carved; brass rings.

"HaMelekh" Esther scroll, written in Ashkenazi script on two sheets of parchment, sewn together, with 10 columns of text, 42 lines per column.

This Esther scroll is housed in an expertly crafted wooden case, delicately and meticulously carved, representing a masterpiece example of Eastern European Jewish wood carving, and reminiscent in style of the characteristic artwork appearing on carved wooden Torah arks. Adorned with richly detailed carvings that include Hebrew verses from the Book of Esther with accompanying illustrations, as well as lions, tendrils and a wide range of other vegetal patterns, flowers, lattice patterns, rings, and other decorative patterns that, together, densely cover the entire surface area of the case.

The details regarding the making of the case – the sculptor's name, the location, and the Hebrew and Gregorian year – are all indicated on the surface with the following (Hebrew) inscriptions: **"Made by Yehoshua Meisels of Dolyna"; "5652"; and "1892";** alongside a dedicatory inscription addressed in Hebrew to the Baron Shimeon Wolf (Wilhelm Carl) von Rothschild: **"To the Philanthropic Minister and Senior Officer Baron Rothschild"**.

The case's cylindrical body is divided into three wide bands that together contain four vignettes with verses from the Book of Esther along with carved illustrations depicting the scenes associated with them: The upper band consists of two carved illustrations corresponding to the verses "And they hanged Haman..." (Esther 7:10) and "and the king extended to Esther the golden scepter that was in his hand..." (Esther 5:2). In the depiction of his hanging, Haman is portrayed with his wrists and ankles tied, suspended by his neck from a gallows, while the rope passes over a wheel and is grasped at the other end by an executioner wearing a top hat, as a bird of prey perched on the gallows pecks at the top of Haman's head. Also shown in this band is the two-headed eagle, emblem of the Austro-Hungarian Empire, and the year the case was created, 1892. Toward the bottom of this band is the inscription bearing the sculptor's name, carved onto an elongated sign, grasped at either end by a carved pair of hands.

The middle band includes a richly detailed carved illustration corresponding to the verses "So the

king and Haman came to drink with Queen Esther. And the king said to Esther... What is your petition, Queen Esther, and it shall be given to you. And what is your request, even up to half the kingdom, and it shall be granted" (Esther 7:1-2). At the bottom of this band is the dedicatory inscription addressed to the Baron Rothschild (see above); here too, the inscription is carved onto an elongated sign, grasped at either end by a carved pair of hands.

The bottom band is dedicated to the verse "And Haman took the raiment and the horse, and he dressed Mordecai and paraded him in the city square and announced before him, So shall be done to the man whom the king wishes to honor!" (Esther 6:11). The inscription bearing this verse forms the border of a carved illustration showing Mordechai mounted on the back of a horse being led by Haman. All this is encircled by dense patterns of clusters of grapes and grape leaves.

The rims of the case are adorned with patterns of entwined ropes. The upper scroll handle is decorated with acanthus leaves and other delicate patterns. The bottom handle bears a lattice pattern. The Hebrew year – 5652 – appears above the slot through which the scroll is withdrawn. The rod forming the pull bar is similarly adorned with expertly carved decorations, including a pair of mighty lions grasping brass rings in their teeth; the brass rings are connected by a chain of wooden rings which appear to have been carved from a single block of wood.

This Esther scroll represents an extraordinary piece of Judaica not just because of its sheer beauty and rarity, but also on account of its unique history. It was created in 1892 by a Jewish master wood carver by the name of [Yechezkel] Yehoshua Meisels, from the town of Dolyna in the Carpathian foothills (part of Austro-Hungarian Galicia at the time; today in southwestern Ukraine), and dedicated to the Baron Wilhelm Carl von Rothschild.

In 1902, the British historian and Orthodox rabbi, Michael Adler (1868-1944; the British Army's first Jewish military chaplain to serve in wartime), published an article in *The Jewish Chronicle*, dealing with the traditional artistic aspects of Esther scrolls. Towards the end of this article, he devotes a paragraph to the subject of decorated Esther scrolls. Here he discusses scroll cases made of silver, gold, bone, and enamel, put on display

28. גביע קידוש לפסח מעשה ידי אנטוניוס יאקובוס הנדריקוס דה-רויטר, עם עיטורים המתארים את סעודת ליל הסדר - אמשטרדם, 1881

כסף חרוט, חקוק ומולחם.
 חתום: • חותמת היצרן - Antonius Jacobus Hendricus de Ruiter - פעל באמשטרדם בשנים 1874-1900;
 • חותמת איכות הולנדית; • בוחן הכסף (Assay office);
 • חותמת שנה.

גביע בעל צורה גלילית, ההולך ומתרחב כלפי השפה. שטח הפנים מחולק לארבע רצועות בהן חקוקים שלושה עשר איורים המתארים את השלבים השונים של סעודת ליל-הסדר; ביניהם חקוקים באותיות מרובעות ארבעה עשר סימני הסדר ("קדש", "ורחץ", "כרפס", "יחץ"...).

האיורים המופיעים על הגביע נעשו בהשראת חיתוכי העץ שנדפסו ב"הגדת ונציה". הגדה זו - מן ההגדות המאירות המוקדמות ביותר שהופיעו בדפוס - נדפסה בוונציה בשנת שס"ט (1609) בידי ישראל הצפרוני בבית הדפוס של יוואני (ג'ובאני) די גארה.

שני חפצי יודאיקה אחרים מעשה ידי דה רויטר נמצאים באוסף המוזיאון היהודי של אמשטרדם (טס לספר תורה, MB00818 ו"רימון" בודד, M000122). גביע דומה הופיע בקטלוג סות'ביס, תל-אביב, אפריל 1994, פריט 106.

גובה: 12.7 ס"מ; קוטר שפה עליונה: 8.6 ס"מ. מצב כללי טוב.
תערוכה: באזל, JMS, Jewish Museum of Switzerland, 1033.

מקור:

1. אוסף סולומון דוד שלוס (1815-1911).
2. לואיס רפאל קסל (1858-1932), בנו של הנ"ל.
3. פיטר קסל (1922-2011), נכדו של הנ"ל.
4. יורשיו של הנ"ל.

הפריט מופיע ברשימת-המצאי של אוסף שלוס משנת 1923 (ראו נספח, עמ' 148-146) ומתועד בתצלום האוסף משנת 1931 (ראו עמ' 11).

פתיחה: \$7,000
 הערכה: \$10,000-15,000

28. Passover Kiddush Cup by Silversmith Antonius Jacobus Hendricus de Ruiter – With Depictions of the Passover Seder – Amsterdam, 1881

Silver, turned, engraved, and soldered.

Hallmarks: • Maker's mark – Antonius Jacobus Hendricus de Ruiter, active in Amsterdam, 1874-1900; • Dutch fineness mark; • Silver inspector (Assay Office); • Year mark.

Flat-bottomed kiddush cup, tapering upward toward the rim. Surface divided into four bands, engraved with thirteen illustrations of the customary proceedings of the traditional Passover seder. Engraved within the borders separating the bands and inscribed in square Hebrew letters are the fourteen elements in the order of events that make up the seder ("Kadesh", "Urchatz", "Karpas", "Yachatz", etc.).

The illustrations on the cup are modeled after woodcuts first published in the "Venice Haggadah". This particular Haggadah – among the earliest illustrated Haggadot to appear in print – was published in Venice in 1609 by Israel ben Daniel HaZifroni of Guastalla in the printing house of Giovanni di Gara.

Two other pieces of Judaica created by De Ruiter

are in the collection of the Jewish Museum, Amsterdam: a Torah shield, item no. MB00818; and a single Torah finial, item no. M000122. A similar cup auctioned by Sotheby's, Tel Aviv, April 1994, lot no. 106.

Height: 12.7 cm. Diameter at upper rim: 8.6 cm. Overall good condition.

Exhibition: Basel, Jewish Museum of Switzerland, item no. JMS 1033.

Provenance:

1. Collection of Solomon David Schloss (1815-1911).
2. Lewis Raphael Castle (1858-1932), son of the above.
3. Peter Castle (1922-2011), grandson of the above.
4. Heirs of the above.

This item appears in the inventory list of the Schloss Collection, dated 1923 (see appendix, pp. 146-148), and is documented in a 1931 collection photograph (see p. 11).

Opening price: \$7,000

Estimate: \$10,000-15,000

29. סידור תפילה בספרדית כרוך בכריכה מפוארת - אמשטרדם, 1663

צמחי השדרה מעוטרת אף היא בעיטורים תואמים ומחולקת לארבעה חלקים.

הסידור: [13], 165 [צ"ל 265], [1] דף; הלוחות: [6], [6] דף. 9.5 ס"מ. גובה הכריכה: 10 ס"מ. מצב טוב. חיתוך-דפים מזהב, עם עיטורי פרחים מוטבעים בעובי הדפים.

תערוכה:

באזל, JMS 1017, Jewish Museum of Switzerland.

מקור:

1. אוסף פיטר קסל (1922-2011), נינו של סולומון דוד שלוס; נרכש לפני 1981.
2. יורשיו של הנ"ל.

פתיחה: \$2,500

הערכה: \$4,000-6,000

כרך בפורמט מיניאטורי הכולל סידור תפילה ולוח שנה בספרדית, בכריכה מפוארת עם עיטורי-כסף ואבזמי-כסף. אמשטרדם, המאה ה-17.

Libro de oraciones de mez y la orden de Hanukah y Purim, dispuesto con toda curiosidad. אמשטרדם, David de Crasto [i.e. Castro] Tartaz, תכ"ג [1663]. עם שני לוחות: לוח לשנים תכ"ג-תל"א [1662-1671], ולוח נוסף לשנים תל"א-תל"ט [1670-1679]. ספרדית.

הסידור והלוחות נדפסו בספרדית בלבד ונועדו לאנוסים ולבני הקהילות הספרדיות והפורטוגזית שבאמשטרדם.

שולי הכריכה תחומים בחוטי כסף ובעיטורים משוננים וגללים המשמשים לה כמסגרת. נפתחת באמצעות צירי-כסף, עם צמד אבזמי-כסף מסוגננים ושני עיטורי-כסף בעובי הכרך (לא חתומים), בראש ובתחתית, הגזורים ומעוטרים בדגם

Items Purchased by Solomon David Schloss' Heirs

29. Miniature Spanish-Language Siddur, in Elegant Binding – Amsterdam, 1663

Miniature volume in Spanish including a siddur and pocket calendar, both in Spanish, in a splendid binding with silver ornaments and buckles. Amsterdam, 17th century.

Libro de oraciones de mez y la orden de Hanukah, y Purim, dispuesto con toda curiosidad. Amsterdam: David de Crasto [i.e. Castro] Tartaz, 1663. Two pocket calendars for Hebrew years 5423-5431 [1662-1671] and 5431-5439 [1670-1679]. Spanish.

Both the siddur and pocket calendars are printed entirely in Spanish, and were specifically intended for Marranos (conversos) and other members of Amsterdam's Spanish-Portuguese Jewish communities.

The binding is bordered in silver thread, with a frame marked by serrated and undulating patterns. The book is locked with a pair of silver hinges, with buckle-like silver clasps, above and below, bearing handsomely styled ornaments cut in a vegetal pattern, spanning the thickness of the block (unmarked). The spine is divided into four compartments by decorative lines in a pattern that matches the border frame.

Siddur: [13], 165 [i.e. 265], [1] leaves; calendars: [6], [6] leaves, 9.5 cm. Height of binding: 10 cm. Good condition. Gilt edges, with gauffered floral pattern.

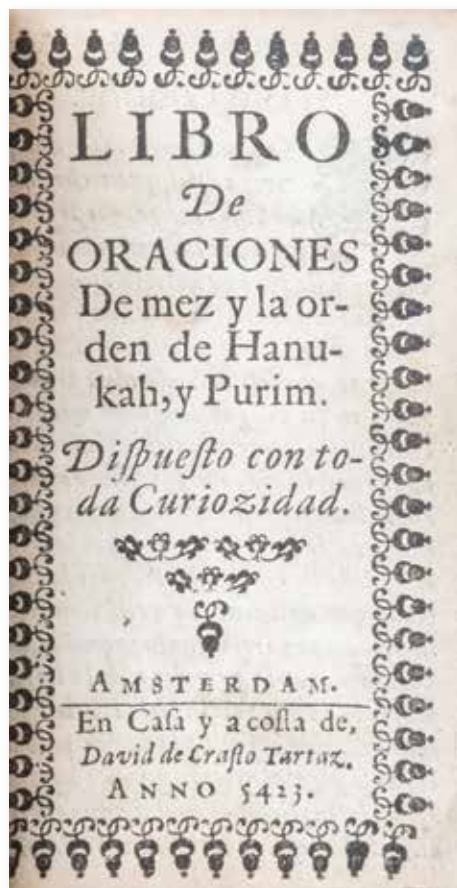
Exhibition: Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1017.

Provenance:

1. Collection of Peter Castle (1922-2011), great-grandson of Solomon David Schloss; acquired prior to 1981.
2. Heirs of the above.

Opening price: \$2,500

Estimate: \$4,000-6,000

30. כתב-יד מעוט - מחזור כמנהג אפ"ם לראש השנה וליום הכפורים - כנראה אסטי, איטליה, תצ"ב, 1732

מחזור בפורמט גדול. כפי הנראה, יועד לחזן בית הכנסת. כתיבה איטלקית, מרובעת (מנוקדת בחלקה) ובינונית. לאורך המחזור תיקונים והגהות בכתיבה איטלקית רהוטה. שער ארכיטקטוני מאויר, בהשראת תחריטי נחושת של שערי ספרים מודפסים (בתוכו רישום בכתב יד של הפיוט "אדון עולם"); אותיות פתיחה, תיבות פתיחה וכתורות מעוטרת בתגים, בכתרים או במסגרות; חלק מההוראות נכתבו בתוך קרטושים המעוטרים בכתרים; עיטורי פרחי ציפורן צבעוניים וגדולים בסוף הפיוט "היום תאמצנו".

קולופון בעמוד האחרון: "ותשלם כל המלאכה היום יום ג' ששה לחדש ניסן שנת וחסדי מ'א'ת'ך' ל'א' [=תצ"ב] ימוש". בדפים הריקים שבסוף המחזור מופיעים רישומים משפחתיים (בכתיבה איטלקית), משני כותבים: רישום משנת תקט"ז של יהונתן שלמה הרטום, על לידת בנו אברהם אליעזר; ורישום מחודש כסלו תקע"ו, של שלמה משה יונה, על פטירת אביו.

מנהג אפ"ם

מנהג אפ"ם הוא מנהגן של שלוש הקהילות אסטי, פוסאנו ומונקלבו (Asti, Fossano, Moncalvo), אותן ייסדו גולי צרפת שהתיישבו במחוז פיימונטה (Piemonte) שבאיטליה, לאחר הגירוש מצרפת במאה ה-14. רוב הגולים מצרפת קיבלו עליהם את מנהגי התפילה של המקומות אליהם הגיעו, ורק יהודי שלוש הקהילות הנזכרות המשיכו במנהגם ושימרו בכך את נוסח התפילה העתיק של מנהג צרפת. נוסח צרפת קרוב במקצת לנוסח האשכנזי, אך שונה ממנו גם בנוסח התפילה וגם בפיוטים הייחודיים לו. נוסח זה, שכונה בהמשך "מנהג אפ"ם" על שם שלוש הקהילות, לא נדפס מעולם ונותר רק בכתבי-יד (על מנהג אפ"ם ראו: יט"ל צונץ, מנהגי תפילה ופיוט בקהילות ישראל, ירושלים תשע"ז, עמ' 64-65; גולדשמידט, לקט שכחה ופאה למחזור אפ"ם, קריית ספר, ל, ירושלים תשט"ו, עמ' 136-118).

במחזור שלפנינו נשתמרו הפיוטים והנוסח הייחודי של מנהג אפ"ם, ביניהם נוסח מיוחד ל"כל נדרי", הפתיחה "אתן תהלה לאל" לסדר העבודה "אתה כוננת", ועוד. בעמוד 4: "ומנהג יפה בבני צרפת שבראש השנה קודם לדוד בשנותו וגומר אומרים מזמור י"ז..."

[244] עמ', 40.5 ס"מ. שוליים רחבים. נייר עבה ואיכותי. מצב טוב. כתמים, בהם כתמים כהים. במספר דפים שרידים של כתמי עובש או פטריה, משוקמים. כריכה חדשה (ראשית שנות ה-1980; נכרך בידי המוזיאון היהודי של שוויץ בבאזל).

תערוכה: באזל, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1018.

מקור:

1. פיטר קסל (1922-2011). נרכש בידי הנרי לוי (1887-1980), אביו החורג של פיטר קסל, בלונדון, לפני מלחמת העולם השנייה.
2. יורשיו של הנ"ל.

פתיחה: \$4,000
הערכה: \$6,000-8,000

אמן יהיא שמיה רבא מכרך לעלם ולעלמי עלמויא

יתכרך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה

ויתהלל שמיה דקודשא בריך הוא :

לעילא מכל ברכתא שירתא תושבחתא ונחמתא דאמירן

בעלמא ואמרו אמן

תתקבל צלותהון ובעותהון דכל בית ישראל קדם אבוהון

רבשמיא ואמרו אמן :

יהוה שלמא רבא מן שמיה וחיים טובים עלינו ועל כל

ישראל ואמרו אמן :

עושה שלום במרומיו הוא ברחמיו יעשה שלום עלינו ועל כל

ישראל ואמרו אמן :

חזן ואחכ קהל —

יין הוא האלדים

יין הוא האלדים

יין הוא האלדים

יין הוא האלדים

יין הוא האלדים

יין הוא האלדים

יין הוא האלדים

שמע ישראל יין אלדינו יין אחד

ותוקעים מיד זכר לזיבל

כדי להבדיל בין

קדש לחול

תקיעה שכרים תרועה תקיעה :

וזמרים שיר התעלות יבוא והוא רחום ברכו יבוא וספקכלין באחר חילתו שבתות קדיש שבסב
 נולדו קדיש דנום ובמסות שבת חומר ויקן וחס חלבנה נחית מקדישן חלבנה חף לוב
 חילו חילת שבת וסבד לין וחברכן על הנר חבל לח על הבאים ובחילתו שבת חילתו
 גם על הבאים יקחף חמר ההבלתה חבכין ולען וקנן לתעסק בחזה ובר בטובה

ותשלם כל המלאכה היום יום ג' ששה לחדש ניסן שנת וחסדי כואתך לא (תצב 1732)

יבזש:

אִם עֲשֵׂה לִמְעַן בְּאֵי בָאֵשׁ וּבִמְיֻם עַל־ אִם עֲשֵׂה לִמְעַן שִׂמְךָ הַגְּדוֹל הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא קְדוֹשׁ שִׂמְךָ

עֲלֵינוּ אִם חֲנֻנוּ וְעַנּוּנוּ כִּי אֵין בְּנוּ מַעֲשִׂים וְעֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וְחֶסֶד וְרַחֲמִים וְרַחֲמִים רַבִּים

תפלת מוסף

יְיָ שִׁפְתֵי תִפְתַּח וּפִי יַעֲדֵר תְּהַלְתֵּךְ : כִּי שֵׁם יְיָ אֲקַרָא הַבּוֹזֵר לֹא אֶל־דַּיָּו :
כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵינוּ וְאֵלֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יְיָ יִצְחָק וְאֵלֵינוּ יְיָ יִצְחָק הַגְּדוֹל הַגְּבוּר
וְהַנּוֹרָא אֵל עֲלִיּוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה אֶת הַכֹּל וְזוֹכֵר חֲסָדֵי אֲבוֹת וּמְבַרֵךְ
גּוֹל לְבָנָי בְּנֵיהֶם לִמְעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה :

מִסוּד חַכְמִים וְנְבוֹנִים יִמְלֹךְ דַּעַת מְבִינִים אֲפַתְחָה פִּי בְּתַפְלָה וּבְחֲנֻנִים לְחַלּוֹת
וּלְחַנֵּן פְּנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לְעוֹנִים מֵלֵא רַחֲמִים :

אֲרַעַד וְאֲפַחַד כְּאִמְתָּה וּפַחַד כְּבוֹאֵי לְחַלּוֹת פְּנֵי אֲחֵד
גִּשְׁתִּי כְּתַחַן פְּנֵי לֹא יִקַּח שׁוֹחַד הַגּוֹן כִּי אֵינְנִי לְבַקֵּשׁ תַּחְנָה
זָחַלְתִּי וְאִירָא מְשׁוֹכֵן מַעֲוֹנָה טוֹרְפָה דַּעֲתִי וּנְפִשִׁי נִבְהַלָה
כְּכַדָם בְּזִכְרֵי מֵלֵאֲתִי חֲלַחְלָה מַעֲרִכֵי לֵב עָרַכְתִּי בְרוּחַ נְדִיבָה
סְדוּרָה מֵאֵז כַּעֲלַתָּה בְּמַחֲשָׁבָה פְּנִיתִי עוֹד לְיוֹשֵׁר אֲמַרִים
קָרַבְן כַּעֲת אֵין וּדְשָׁן אִימּוּרִים שׁוֹב נַחֲרַת כְּסִפֵּר שִׁירָה
מִרְבְּרֵי שְׂאוֹל בֶּן הָעֵקֶרֶה הַחֲפֵץ לֵיָל בְּעוֹלוֹת וּזְבָחִים
רְצוֹנוֹ עוֹשִׂים הֵם הַמְשׁוֹבְחִים מְכַלֵּאֵה בִינָה הַכִּינּוֹתִי
אֲדוֹן אֵל תִּשְׁקָץ עֲנוֹתִי

דֵּאנָה וּרְעָרָה אֲחֻזּוֹנִי כְּאֵחֵד
וּבְעַד אֲנֹכִי מֵאִישׁ וְחֶסֶד בִּינָה
חַלּוֹת פְּנֵינוּ בְּעַד מִימָנָה
יִרְאֵתִי וְחֲרַדְתִּי מִפֶּשַׁע וְעוֹלָה
לְפַתּוּחַ פִּה וּלְבַקֵּשׁ מַחִילָה
נִשְׁעַנְתִּי וְנִסְמַכְתִּי בַכָּה הַתְּשׁוּבָה
עוֹנוֹת לְמַחּוֹל מִבֵּית הַשׁוֹבְבָה
צְרוּפִים וְנַחֲקִים כְּכַתֵּב וְסִפְרִים
רַחֵשׁ שִׁפְתֵינוּ שְׁעָה כְּשִׁילוֹ פְּרִים
תּוֹמַת זְבָחֵי אֲדִים רוּחַ נִשְׁבְּרָה
שִׁיחַרְתִּי לִקַּח וְסִבְרָה
כַּעֲת יוֹפֵר דְּבָרוֹ הַמְקוּיִים לְנֹצְחִים
שְׁמוֹעַ מוֹבַח טוֹב לְהַקְשִׁי מְעוֹלוֹ מְחֻב
בְּכֵן כֵּלֵב נִשְׁבֵּר וְנִרְכָּה עֲדִיךָ בְּאֵתִי
כַּעֲת אֲבַקֵּשׁ רַחֲמִים מִמֶּךָ בְּעַד עֲרַדְתִּי :

30. Illuminated Manuscript – Machzor for High Holidays, Apam Version – Presumably, Asti, Italy, 1732

Machzor in large format. Presumably, intended for the synagogue cantor. Italian script; square Hebrew script, (partly vocalized), and semi-cursive Hebrew script. Corrections and glosses inserted throughout the book, in cursive Italian script. Title page illuminated in architectonic style, inspired by copper engravings made for title pages of printed books; inside the architectonic frame, the Hebrew liturgical poem "Adon Olam" is jotted down in handwriting. Initials, decorative text openings, and titles with letters adorned with "tagim", and with crowns, flowers, and frames. Some of the instructions are inscribed inside cartouches adorned with ceremonial crowns. Large, colorful carnations appear at the end of the piyyut "HaYom Te'amtzeinu".

Colophon on final page, inscribed in Hebrew: "And thus all the work was completed on this day, Tuesday, 6 Nisan, [1732].

On the blank sheets at the end of the machzor there are Hebrew notations relating to family matters in Italian script, written by two writers: a note by Yehonatan Shlomo Hartom, dated 5516 (1755-1756), regarding the birth of his son Avraham Eliezer; and another note by Shlomo Moshe Yonah, dated to the month of Kislev, 5576 (late 1815), mentioning the passing of his father.

Tradition of the Apam Jewish Communities

"Apam" is a Hebrew acronym for the Italian "comune" (township) of Asti, the town of Fossano, and the village of Moncalvo – three small Jewish communities who together practiced what was known as "Minhag Apam". All three communities were established by Jewish exiles from France who settled in the Piemonte Region of Italy after being expelled from France in the 14th century. Once in Italy, most Jewish émigrés from France adopted the customs and traditions of the communities that absorbed them, and only the ones who settled in these three places insisted on clinging stubbornly to the French traditions they

arrived with, thus preserving a very old version of French-Jewish prayer. The French version of prayer ("Nusach Tzarfat") is somewhat similar to "Nusach Ashkenaz", but differs from it both in its own particular versions of some of the prayers, and in the distinctive piyyutim that are peculiar to this tradition alone. Prayer books associated with the "Minhag Apam" tradition were never put into print or published by any printing press; thus, they survive only in manuscript form.

With regard to "Minhag Apam", most of the available academic literature is in Hebrew. For references to this literature, see Hebrew description.

The machzor presented here preserves the piyyutim and the particular version of prayer unique to "Minhag Apam" and the small Jewish communities it represents. These unique elements include a little-known version of "Kol Nidre"; the "Eten Tehilla La-El" introduction to Yom Kippur's "Seder Ha-Avodah", and more. The following intriguing note appears (in Hebrew) on page 4: "And it is a praiseworthy practice of the people of Tzarfat that on Rosh HaShanah, prior to "LeDavid BeShanoto etc. [Psalms 36], they read 'Mizmor yud-zayin' [Psalms 17]..."

[244] pages, 40.5 cm. Wide margins. Thick, high-quality paper. Good condition. Stains, some with browning. Several leaves with remnants of mold or other fungus, restored. New binding (from early 1980s; rebound by the Jewish Museum of Switzerland, Basel).

Exhibition: Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1018.

Provenance:

1. Peter Castle (1922-2011). Purchased by Henry Levy (1887-1980), stepfather of Peter Charles Castle, in London, prior to WWII.
2. Heirs of the above.

Opening price: \$4,000

Estimate: \$6,000-8,000

31. מחזיק לנר הבדלה ו"הדס" לבשמים – אוגסבורג, 1800 – פרנץ אנטון גוטוויין

עבודותיו מצויות, בין היתר, באוספי המוזיאון היהודי בניו יורק, המוזיאון היהודי באמשטרדם, מוזיאון מאגנס (ברקלי) ומוזיאון ישראל.

השוואה ולמידע נוסף, ראו: Crowning Glory, פריטים 50-53, 269; סות'בייס, תל אביב, 9 בדצמבר 1999, פריט 9. גובה: 21 ס"מ, רוחב הבסיס: 7.5 ס"מ. מצב טוב. שבר חסר בידית מכל הבשמים.

ספרות: Michele Klein, "The Havdalah Candle-holder", *Ars Judaica*, 2012, pages 46, 52, and 53.

מקור:

1. פיטר קסל (1922-2011), נינו של סולומון דוד שלוש. נרכש ב-1991.
2. יורשיו של הנ"ל.

פתיחה: \$5,000
הערכה: \$15,000-20,000

כסף גזר, מולחם וחקוק.
כתום: • חותמת הצורך, ראשי התיבות Franz Anton – AG Gutwein (פעל בשנים 1759-1805); • חותמת העיר אוגסבורג עם האות L.
בית-נר גילי מולחם לבסיס מסוגנן בעל ארבעה נקבים, בהם מושחלים מוטות כסף עגולים וגבוהים המאפשרים את הגבתו באמצעות טבעת כסף קטנה המשמשת כידיית. בקצות המוטות ממוקמים דגלים וביניהם לוחית-כסף תואמת, עם נקב לנר במרכזה וטבעת גדולה המשמשת כידיית. מכל הבשמים מעוצב כמגירה נמוכה בעלת ארבעה תאים וממוקם בבסיס המוטות. ניצב על בסיס מרובע רחב, עם רגל קצרה, המעוטר בדגמים צמחיים עדינים של פרחים, עלים ואשכולות ענבים; עיטורים תואמים מופיעים גם על מכל הבשמים.

ידועים כ-20 חפצי יודאיקה שיצר הצורך פרנץ אנטון גוטוויין, בהם כתריסר "טסים" לתורה, כמה זוגות "רימונים", כמה גביעי קידוש, "הדס" אחד לבשמים וכלי אחד להבדלה;

31. Havdalah Compendium – Augsburg, 1800 – Franz Anton Gutwein

Silver, cut, soldered, and engraved.

Hallmarks: • Maker's mark, the initials "AG" – Franz Anton Gutwein (active 1759-1805); • Augsburg's municipal emblem with the letter "L".

Cylindrical candleholder soldered onto a fancy base with four perforations, through which tall cylindrical silver rods are inserted, enabling the candleholder and its base to be elevated by means of a small, silver ring-shaped handle. The rods are surmounted by flags. Just beneath the flags, the rods are held together by a silver plate with a large hole for a candle in its center. This plate matches the base of the candleholder beneath it, and is equipped with a large, ring-shaped handle. At the base of the rods is the spicebox, designed in the form of a shallow drawer. The entire contraption is supported by a wide, short-legged square base, adorned with delicate vegetal patterns consisting of flowers, leaves, and clumps of grapes. Matching patterns appear on the spicebox.

Some 20 items of Judaica created by the silversmith

Franz Anton Gutwein are known, including roughly a dozen Torah shields, a few pairs of Torah finials, several kiddush cups, one spicebox, and one other havdalah vessel. Among other places, his works can be found in the collections of the Jewish Museum, New York, the Jewish Museum, Amsterdam, the Magnes Collection of Jewish Art and Life, Berkeley, and the Israel Museum, Jerusalem.

For comparison and for additional information, see: Crowning Glory, item nos. 50-53, 269; and Sotheby's, Tel Aviv, December 9, 1999, lot no. 9.

Height: 21 cm. Width at base: 7.5 cm. Good condition. Open fracture to handle of spicebox.

Reference: Michele Klein, "The Havdalah Candle-holder", *Ars Judaica*, 2012, pages 46, 52, and 53.

Provenance:

1. Peter Castle (1922-2011), great-grandson of Solomon David Schloss, purchased in 1991.
2. Heir of the above.

Opening price: \$5,000

Estimate: \$15,000-20,000

32. מנורת חנוכה עשויה בדיל – שטרסבורג, אלזס, שלהי המאה ה-18 או ראשית המאה ה-19 (1769-1810) – דופן חקוקה עם ברכת "הנרות הללו"

למנורות בדגם דומה, ראו: Musée alsacien, פריטים D.66.002.0.62, D.66.002.0.63; אסתר מוצ'בסקי-שנפר, יהדות אלזס, מוזיאון ישראל, 1991, פריט 37. למנורה דומה מאת אותו יצרן, ראו: Willy Lindwer, *The beauty of Jewish Pewter*, (fig. 13)

גובה: 23 ס"מ, רוחב: 19.5 ס"מ. מצב בינוני. שברים ותיקוני הלחמה ישנים. פיסות מתכת חסרות משוקמות בתיקונים ישנים (עם פגיעה בכתובת שבחזית אגן הנטף). ללא שמש. בחלקן הפנימי של דפנות-הצד ניתן להבחין בשרידי מדף אשר עליו הייתה ממוקמת במקור שורת הביצים.

מקור:

1. פיטר קסל (1922-2011), נינו של סולומון דוד שלוס. נרכשה ב-Galerie Potterat, לוזאן, שווייץ, בשנת 1993.
2. ירשיו של הנ"ל.

פתיחה: \$5,000
הערכה: \$10,000-15,000

בדיל (פיוטר) יצוק, מולחם וחקוק.

חתומה: מגן ומעליו כתר, סמל העיר שטרסבורג, וסביבו ראשי התיבות IB (כנראה Jacques-Frédéric Borst, פעל בשנים 1769-1810).

דופן אחורית בצורת קשת גלית, עם פתח עגול בראשה. במרכז מולחם עיטור גלי מסוגן; דפנות-צד תואמות. בתחתית אגן רחב לאיסוף שמן, בו ממוקמת שורת הביצים (מולחמת). על הדופן האחורית ועל העיטור שבמרכז חקוקה ברכת "הנרות הללו", הנאמרת או מושרת לאחר הדלקת הנרות. הברכה נחקקה ביד בלתי-מאומנת (עממית), באותיות מרובעות - חלקן חלולות וחלקן בקו זיג-זג יחיד - ונוספו לה גם סימני ניקוד. מעל הברכה חקוקים שני עיטורי פרחים. שרידי כתובת בלתי-ברורה מופיעים גם בחזית אגן הנטף.

ידועות דוגמאות בודדות של מנורות חנוכה עשויות בדיל עם דופן-גב הנושאת ברכות להדלקת הנרות, בהן שלוש מנורות באוסף המוזיאון היהודי, ניו יורק (פריטים F2642, F2337, F2724).

32. Pewter Hanukkah Lamp – Strasbourg, Alsace, Late 18th or Early 19th Century (1769-1810) – Back Plate Inscribed with “HaNerot Halalu”

Pewter, cast, soldered and engraved.

Touchmark: shield surmounted by crown, Strasbourg’s municipal emblem, flanked by the initials "IB" (probably for Jacques-Frédéric Borst, active 1769-1810).

Arched, undulating back plate, with circular opening near top. Soldered onto the lower central portion is a gracefully styled undulating ornament. Matching side panels. Broad drip pan with a row of tapering oil fonts soldered to its bottom.

A Hebrew inscription consisting of the Hanukkah prayer "HaNerot Halalu", recited or sung immediately following the lighting of the Hanukkah lights, is engraved onto the back plate. The prayer was unprofessionally inscribed here in square Hebrew script, with vocalization marks occasionally added. The circular hole at the top of the back plate is flanked by a symmetrical pair of engraved floral patterns. Remnants of a faded, indecipherable Hebrew inscription appear on the front of the drip pan.

Only a handful of pewter Hanukkah lamps inscribed with a prayer for the lighting of the Hanukkah lights on the back plate are known to exist. Included among these are three lamps belonging to the Collection of the Jewish Museum, New York (item nos. F2337, F2642, and F2724).

For Hanukkah lamps of similar design, see: Musée alsacien, item nos. D.66.002.0.62 and D.66.002.0.63; Ester Muchawsky-Schnapper, "Les Juifs d'Alsace: Village, Tradition, émancipation / rédactrice", The Israel Museum, Jerusalem, 1991, item no. 37.

For a similar Hanukkah lamp by the same maker, see: Willy Lindwer, "The Beauty of Jewish Pewter", Fig. 13.

Height: 23 cm. Width: 19.5 cm. Fair condition. Old fractures and soldering repairs. Missing strips of metal mended with old repairs (causing damage to inscription on front of drip pan). No servant light. Remnants of a metal shelf that originally supported the row of oil fonts appear on the inner faces of the side panels.

Provenance:

1. Peter Castle (1922-2011), great-grandson of Solomon David Schloss. Acquired from Galerie Potterat, Lausanne, Switzerland, 1993.

2. Heir of the above.

Opening price: \$5,000

Estimate: \$10,000-15,000

33. אבזם לאבנט ליום הכיפורים – "ונתנה תוקף קדושת היום" – כנראה מזרח אירופה, שלהי המאה ה-19 או ראשית המאה ה-20 בקירוב

כסף מוטבע, מוחתם וחוקוק; הזהבה.

חתום: • המספר "15"; • ראשי התיבות "TB" (כנראה חותמות כוזבות).

האבזם עשוי שלוש לוחיות כסף: הימנית והשמאלית מעוטרות בשוליהן בפרח (Fleur de lis) ומובלטת בהן הכתובת "ונתנה תקף / קדשת היום", מתוך הפיוט הפותח במילים אלה, הנאמר בתפילות ראש השנה ויום כיפור; בלוחית המרכזית אריה רובץ. הלוחית הימנית מחוברת בקרס וניתנת לשליפה; הלוחית השמאלית קבועה על ציר. נקבים בשולי הלוחיות, אשר נועדו, כנראה, לתפירתו לאבנט.

אבזמים מסוג זה, המעוטרים בדרך כלל באריות או בתיאור עקידת יצחק, שימשו את המתפללים ביום הכיפורים, אשר נהגו לחגור חגורה מיוחדת להידוק ה"קיטל", חלוק התפילה הלבן.

לא ידוע לנו על מקבילות לאבזם בעיצוב זה, להוציא עותק אחד, זהה, המצוי באוסף פרטי בתל אביב. ייתכן כי נוצר כחלק ממגמת ההתעוררות וההתעניינות המתחדשת בשוק היודאיקה בשלהי המאה ה-19 או בראשית המאה ה-20 (ראו על כך בהקדמה לקטלוג זה, עמ' 9, וראו גם פריט הבא).

רוחב: 19 ס"מ, גובה: 3 ס"מ בקירוב. מצב טוב.

תערוכה: באזל, JMS 1046, Jewish Museum of Switzerland.

מקור:

1. פיטר קסל (1922-2011).

2. יורשיו של הנ"ל.

פתיחה: \$1,000

הערכה: \$2,000-4,000

33. Sash Buckle for Yom Kippur – “Unetaneh Tokef Kedushat HaYom” – Presumably, Eastern Europe, Ca. Late 19th or Early 20th Century

Silver, stamped, punched, and engraved.

(Marked: "15" and the initials "TB"; markings most likely false); gilt.

Consists of three silver plates; the farthest right and farthest left are both adorned on their outer edges with a fleur-de-lis, and the Hebrew inscription "Unetaneh Tokef / Kedushat HaYom" – the opening words of the famous piyyut recited during the Mussaf prayers of Rosh HsShanah and Yom Kippur – appears on them in relief. The middle plate bears the image of a crouched lion, in relief. The plate on the right is connected to the middle plate by means of a hook, and is thus detachable. The left plate is connected to the middle one by a hinge. The lines of perforations along the edges of the three plates are most likely meant to enable sewing them onto the sash.

Buckles of this type – typically adorned with images of lions or depictions of the Binding of Isaac – would often serve, on Yom Kippur, as a clasp for the avnet, the sash wrapped around the waist, over the kittel, the white robe worn by many Ashkenazi Jews on the High Holidays.

We are unfamiliar with parallel buckles of this particular design, apart from one identical item, part of a private collection in Tel Aviv. These buckles were likely products of the Jewish reawakening of the late 19th and early 20th centuries, and a consequent trend toward a renewed interest in the Judaica market (for more on this subject, see the introduction to this catalogue, p. 15; in addition, see next item).

Width: 19 cm. Height: approx. 3 cm. Good condition.

Exhibition: Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1046.

Provenance:

1. Peter Castle (1922-2011).
2. Heirs of the above.

Opening price: \$1,000

Estimate: \$2,000-4,000

34. סכין מילה עם ידית מעוטרת ובקבוקון נסתר לאבקה – אירופה (אולי איטליה), שלהי המאה ה-19 או ראשית המאה ה-20

כסף יצוק וחקוק (אינו חתום); פח כסף מולחם ומנוקב; גרנולציה; פלדה. הידית (ניצב) מעוטרת משני צדדיה בסצנות הקשורות לטקס ברית המילה: בצדה האחד תיאור של מוהל אחוז בסכין מילה, ובצדה השני, ככל הנראה, תיאור של סנדק המחזיק את התינוק ומביאו לטקס המילה. כתובת חקוקה בשוליים התחתונים (תחת הדמויות): "הק' יוסף ב' / נח מיוב (?)". הידית חלולה ומשמשת כבית-קיבול למכל נסתר המיועד לאחסון אבקה (לעצירת הדימום ולחיסוי). בחלקו התחתון של המכל מכסה נשלף, ובחלקו העליון עיטור דמוי כתר, המשמש לשליפתו. העיטור העליון ושולי הידית מעוטרים בכדוריות כסף (גרנולציה). לא ידוע לנו על מקבילות לפריט זה. ייתכן כי נוצר כחלק ממגמת ההתעוררות וההתעניינות המתחדשת בשוק היודאיקה בשלהי המאה ה-19 או בראשית המאה ה-20 (ראו על כך בהקדמה לקטלוג זה, עמ' 9, וראו גם פריט קודם).

אורך: 15.5 ס"מ, רוחב: 2.5 ס"מ, עובי: 2 ס"מ בקירוב. מצב טוב.
תערוכה: באזל, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1044.

מקור:

1. אוסף איגנט מאהר.
2. פיטר קסל (1922-2011), נרכש במכירה פומבית ב-1970 (Valuable Judaica: From the Collection of the Late Ignat Mahler, Parke-Bernet Galleries, 1970, lot no. 132).
3. יורשיו של ה"ל".

פתיחה: \$1,000
 הערכה: \$2,000-4,000

34. Circumcision Knife with Decorated Handle and Hidden Compartment for Disinfectant Powder – Europe (Possibly Italy,) Late 19th or Early 20th Century

Silver, cast and engraved (unmarked); silver sheet, soldered and perforated; granulation; steel.

Knife handle bears illustrations on both its sides of images connected to the circumcision ritual: on one side is a depiction of a "mohel" (circumcisionist) holding a knife, while the other side bears an illustration of the "sandak" (godfather), holding the newborn in his arms. Inscription engraved on lower borders (beneath illustrations): "... Yosef son of / Noah Mayov (?). (Hebrew)"

The handle is hollow, and houses a small, hidden container for powder (used both as a disinfectant and to stop bleeding). At the bottom of the container is a removable lid, and at the top is a crown-shaped ornament which also surmounts the handle, and serves as a knob for pulling out the container. Both the knob and the sides of the handle are adorned with rows of spherules, created by granulation.

We are unfamiliar with parallel items resembling this knife. It was likely a product of the Jewish reawakening at the late 19th and early 20th centuries, and a consequent trend toward a renewed interest in the Judaica market (for more on this subject, see the introduction to this catalogue, p. 15; in addition, see previous item). Length: approx. 15.5 cm. Width: 2.5 cm. Thickness: 2 cm. Good condition.

Exhibition: Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1044.

Provenance:

1. Ignat Mahler Collection.
2. Peter Castle (1922-2011), acquired at a public auction in 1970 ("Valuable Judaica: From the Collection of the Late Ignat Mahler", Parke-Bernet Galleries, 1970, lot no. 132).
3. Heirs of the above.

Opening price: \$1,000

Estimate: \$2,000-4,000

35. ארבעה קמעות כסף לנשים - איראן-כורדיסטן, שלהי המאה ה-19 או ראשית המאה ה-20 בקירוב

3. **קמע תליון עגול.** נושא כתובות לשמירה, בהן ראשי תיבות "אנא בכח". בחלקו העליון שני קולבים לתלייה, בחלקו התחתון חמש טבעות לפעמונים. שלושה פעמונים חסרים.

4. **קמע תליון בעל שוליים גליים.** חקוק משני צדדיו, עם שמות ארבעת נהרות גן עדן, שמותיהם בחילוף אותיות ובשילובי אותיות שונים. בתחתית חקוק שם בעליו: "שרה בת צפרו". שני קולבים לתלייה, עם שרידי חוט כותנה מקורי. גודל ומצב משתנים.

מקור:

1. אוסף פיטר קסל (1922-2011), נינו של סולומון דוד שלוש. נרכשו ב-Cameo Corner (משה עובד), לונדון, ראשית שנות ה-50.
2. ירשיו של הנ"ל.

פתיחה: \$1,000
הערכה: \$2,000-4,000

כסף יצוק, גזור, מולחם וחקוק.

1. **מערכת קמעות לאישה (כנראה ליולדת), לענידה על הזרוע.** כוללת שני נרתיקים מצולעים (עם פסוקים לשמירה, ראשי תיבות ושמות מלאכים) וקמע מרכזי בצורת עלה מסוגנו, שבחזיתו ראשי תיבות "שיר למעלות" (תהלים קכ"א) ובסופם הכתובת "טפטפיה אלהא דרבי מאיר עניני"; בצדו האחורי חקוק שם בעליו: "שרחה נולדת מן ברכודאר". חוטי כותנה מקוריים, כחולים, עם שלושה גדילים ועיטורי כסף בקצותיהם. אחד הנרתיקים ללא מכסה.

2. **קמע בצורת אבזם, לענידה על הזרוע.** בעל שלושה חלקים המחוברים אלה לאלה בצירים. נושא כתובות לשמירה, בהם שמות מלאכים, ראשי תיבות וסופי תיבות של פסוקים תנ"כיים וראשי תיבות "אנא בכח". במרכזו מופיע שם בעליו: "בלחה בת צרויה".

35. Four Silver Amulets for Women – Iran-Kurdistan, Ca. Late 19th or Early 20th Century

Silver, cast, cut, soldered, and engraved.

1. Women's ensemble of amulets (probably for childbearing women), to be worn on the arm. Includes two pencil-shaped cases (containing verses ascribed with protective attributes, and the initials and names of angels), and an amulet in the form of a stylized leaf, with, on the front, the initials of the words to one of the "Songs of Ascent" (Psalm 121), followed by an additional protective inscription, and on the back, the engraved name of the owner, in Hebrew: "Sharha born from Barkurdar". Original blue cotton-thread, forming three tassels with silver ornaments at their ends. One case with missing cover.

2. Buckle-shaped amulet, to be worn on the arm. Consists of three parts, connected to each other with hinges. Bears Hebrew inscriptions ascribed with protective attributes, including names of angels, and initials and ending letters of words of biblical verses, and initials of words of the kabbalistic prayer "Ana BeKoach". The name of the amulet's owner – "Bilha daughter of Tzruya" – appears in the center.

3. Round amulet pendant. Bears Hebrew inscriptions ascribed with protective attributes, including initials of words of the kabbalistic prayer "Ana BeKoach". Two suspension hooks on top, and suspension rings for bells at bottom. Three missing bells.

4. Amulet pendant with an undulating, rounded perimeter. Engraved on both sides with Hebrew inscriptions bearing the names of the four rivers of the Garden of Eden, and with the letters of these names jumbled, and with various other letter combinations. The name of the amulet's owner – "Sarah daughter of Sefrou" – appears at the bottom. Two suspension hooks on top, with remnants of original cotton-thread cord.

Size and condition varies.

Provenance:

- 1. Collection of Peter Castle (1922-2011), great-grandson of Solomon David Schloss. Acquired from Cameo Corner (Mosheh Oved), London, early 1950s.
- 2. Heirs of the above.

Opening price: \$1,000

Estimate: \$2,000-4,000

36. חותם עם ידית כסף וטבעת-חותם – כתובות עבריות

1. אבן-חותם עם ידית כסף. [אירופה, שלהי המאה ה-19 או ראשית המאה ה-20].
כסף יצוק; אבן ישפה (Jasper) חקוקה.

אבן ישפה מרובעת, בעלת פינות קטומות, נתונה בידיית כסף מסוגנת. במרכז האבן חקוקה הכתובת "הנה לא ינום / ולא ישן שמר / ישראל" (תהלים קכ"א, ד') ותחתיה עיטור בצורת שני ענפי זית קשורים בסרט.
אבן החותם: 2.5x2.5 ס"מ. גובה הידית: 4.5 ס"מ.

תערוכה: באזל, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1050.

2. טבעת-חותם. [אירופה, המאה ה-19?].

פליז יצוק וחקוק.

חותם בעל צורה אובאלית, עם מסגרת דקה, עיטורי כוכבים, פרח ופס עקלקל. כתובות חקוקות: "יום ד" (באותיות גדולות) ו-"כץ" באותיות קטנות יותר.

החותם: 1.5x1 ס"מ. קוטר הטבעת: 2.5 ס"מ בקירוב.

תערוכה: באזל, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1049.

מקור:

1. הנרי לוי (1887-1980), לונדון (אביו החורג של פיטר קסל); הפריטים נרכשו בלונדון בין 1930 ל-1939 מאדם שעבד עמו.

2. פיטר קסל (1922-2011).

3. יורשיו של הנ"ל.

פתיחה: \$500

הערכה: \$1,000-1,500

36. Impression Seal with Silver Handle, and Signet Ring – Hebrew Inscriptions

1. Impression seal on jasper stone, with silver handle [Europe, late 19th or early 20th century].

Silver, cast; engraved jasper stone.

Square jasper stone, with cut corners, equipped with a decorative handle. In the center of the stone, the Hebrew inscription "Behold the Guardian of Israel will neither slumber nor sleep" (Psalms 121:4). Beneath the inscription is the image of a pair of olive branches, held together with a ribbon, tied in a bow.

Stone of the seal: 2.5x2.5 cm. Height of handle: 4.5 cm.

Exhibition: Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1050.

2. Impression seal ring [Europe, 19th century?].

Brass, cast and engraved.

Ring featuring an elliptical seal with a slender frame, and decorated with stars, a flower, and a wavy line. Engraved inscriptions (Hebrew): in large letters, "The Fourth Day" (Wednesday), and, in smaller letters, "Katz".

Seal: 1 x 1.5 cm. Diameter of ring: approx. 2.5 cm.

Exhibition: Basel, Jewish Museum of Switzerland, JMS 1049.

Provenance:

1. Henry Levy (1887-1980), London (stepfather of Peter Charles Castle); both items were acquired in London between 1930 and 1939 from a private individual Henry worked with.

2. Peter Castle (1922-2011).

3. Heirs of the above.

Opening price: \$500

Estimate: \$1,000-1,500

נספח. רשימת מצאי בת 56 פריטים, שנערכה באוקטובר 1923
 בידי הצורך וסוחר העתיקות אס. ג'יי. פיליפס

670

S. J. Phillips
E. A. PHILLIPS
 Licensed Appraiser

113, New Bond Street,
 London, W. 1.

Valuation of Silver the property of
 J. R. Leattle, Esq.,
 16, Grosvenor Hill, W. 1.
 for Insurance. 10th October 1923

elongated chased & fluted casket, 1783	60	10
large lobed part gilt cup	20	10
flat chased beaker	80	10
hexagonal gilt drinking cup	10	10
straight fluted	25	5
straight	10	7
hexagonal part chased	40	7
small 2 masted ship	20	
barred wooden skegilla with scroll & chain	25	20
chased rope pattern no scroll	35	3
figures birds with	25	10
scrolls & flowers	40	8
flat chased skegilla, with scroll	10	12
Pierced vine leaf	25	6
scroll small	20	6
Ivory	20	3
antique prayer book, chased silver cover	50	4
pierced flower	25	7
. on		
velvet	80	4
. cover		
on chain	20	6
pierced & flat chased		
cover & chain	150	6
leather & silver		
mounted cover	50	4
Forward	198	

Appendix. Inventory list, containing 56 items, created in October 1923
by the London silversmith and antiques dealer S. J. Phillips

	Forward	178	
Antique prayer book, chased scrolls & flowers			
	cover	120	4
	chased figures & scrolls		2
	flat chased	100	4
2 Tortoiseshell & silver mounted prayer			
	books	14	9
light leather bound prayer book		10	
large tortoiseshell		50	4
leather bound Spanish			10
Pair tall bells on wooden stands		180	15
1 chased spart gilt bell		40	5
metal gilt incense burner		75	2
flat chased	fluted base	60	8
4 Filigree	burners	165	12
Plain round	burners, part filigree	25	2
Pierced	with bells	35	5
2 Branch bhanucab		80	15
chased	4 leaf feet	100	8
Tall	chased figures & matting	250	10
bhanucab, chased trellis pattern		75	4
3 small chased bhanucabs		80	14
metal & silver bhanucab, wooden base		40	2 10
metal		30	2
oblong	small ewers	50	2
spice box with hand clasp		40	3
	bell	25	3
Pierced, chased & gilt badge		40	10
	scene with 2 figures	80	3
oval pierced & chased badge			3
6 chased badge, with chain & bell		80	5
	chain		3
	Forward	307	5

	Forward	551
#lat chased circular plate		50 10
3 Pointers, 1 with chain		75 6
felt badge with bells in red case		50 6
Part gilt badge, with pointer, chains & bells in leather case		18 12
Small fluted & chased Italian lamp		10
80 shells		39 5
		2

Silver beaker Augsburg 1690	25
Sophant? Silver goblet. Egypt 1800	15
2 Tephallin frame Early 19th C	30
7 Seals of Esther	15 0
2 Parchment Amn Prayers	2 5
5 Amulets	3 0
Latin Spine box Early 19th C	25
Large Rosover dish	50
Casket, Egypt 1783	60
Lead gilt Cup frame - Large	30

תנאי מכירה

1. "קדם - בית מכירות פומביות" (להלן "קדם") פועלת כשלושה טעם מוכרי הפריטים המוצעים למכירה פומבית.
2. "קדם" תפיק קטלוג לכל מכירה (להלן: "הקטלוג") ובו יפורטו, בין היתר, הפריטים המוצעים למכירה, מספריהם ומחירי הפתיחה שלהם. למען הסר ספק, הנתונים המופיעים בקטלוג נועדו לשמש לצרכי מידע בלבד לקונה ואין בהם כל אחריות לגבי תאור, יחוס, בעלים קודמים, תקופה, מקור או כל נתון אחר. הזכות על התמונות המופיעות בקטלוג שמורות ל"קדם".
3. המחירים אשר מופיעים ברשימת הפריטים, הינם מחירי מינימום ואינם מהווים הערכה.
4. "קדם" תמנה אדם לתפקיד מנהל מכירה, שיהיה אחראי מטעמה, בין היתר, לעריכת המכירה הפומבית וניהולה.
5. מנהל המכירה שומר לעצמו את הזכות למנוע השתתפות במכירה מאנשים שאינו מעוניין בהשתתפותם. למנהל המכירה הסמכות הבלעדית לקבוע מי זכה במכירה, לבטל מכירה של פריט כלשהו (גם אחרי מכירתו), או להעמידו מחדש למכירה וזאת עפ"י שיקול דעתו הבלעדי. כן רשאי מנהל המכירה להוסיף או להוציא פריט מהמכירה, או לשנות נתונים לגבי פריט המוצע למכירה שנתקבל לאחר הדפסת הקטלוג.
6. השתתפות במכירה מותנית בקבלת שלטית ממוספרת. הקונה בכוח יצטייד לפני המכירה, בשלטיט ממוספרת כאמור, אשר תשמש לצורך הצגתה במכירה.
7. המכירה תתנהל בדולרים בלבד.
8. מחיר פטיש" לעניין המכירה הפומבית משמע הסכום הנקוב כהצעת קונה בכוח שהצעתו נתקבלה עפ"י תנאים אלה. מיד לאחר הקשת הפטיש" והכרזת מספרו הסידורי של הקונה בכוח ע"י מנהל המכירה, תיחשב הצעת הקונה בכוח כנתקבלה והפריט שהוצג למכירה יהפוך לקניין של אותו קונה מציע הצעה (להלן: "הקונה הזוכה"), בכפוף לביצוע מלוא התחייבויותיו ותשלום עפ"י הסכם זה. הקונה בכוח שהצעתו נתקבלה ישלם ל"קדם", בתוספת למחיר הפטיש, עמלה (בתוספת מע"מ) בשיעור 25% עבור \$250,000 הארשוני שבעל כורחו, 20% עבור הסכום שבין \$250,000 ל-\$1,000,000, שבכל פריט 12% עבור הסכום שמעבר ל-\$1,000,000, שבכל פריט. התשלום המלא יעשה מיד בסיום המכירה.
9. הסימן בכרטיס מציען קונה פריט שיוצא על ידי קדם מחוץ לישראל, ולכן הוא כפוף לחוקי המס הישראליים ויחייב בתשלום מע"מ על מלוא מחיר הפטיש ועמלת הקונה. עם זאת, אזרח זר שיקנה את הפריט יבוקש לייצא מחוץ לישראל באמצעות חברת השילוח הנובדת עם קדם והיה פטור מס זה.
10. התשלום עבור הרכישות יעשה בהעברה בנקאית. יתקבל גם תשלום במזומן עד לסכום של 11,000 ש"ח (בכפוף לחוק). בהתאמה לא סחירה ובכרטיס אשראי עד לסכום של \$25,000.
11. באחריות הקונה לדאוג להוצאת הפריטים שרכש, ישירות ממשרד "קדם", או באמצעות שליח או חברת משלוחים מטעמו. במקרה שהרכוש יבוקש, "קדם" תוכל, ללא אחריות מצדה, לארוז ולשלוח את הפריטים בתשלום מלא על חשבון הקונה. לתעריפי אריזה ומשלוח יש

Terms of Sale

1. "Kedem" Public Auction House ("Kedem") acts as agent for sellers of items to be offered for sale to the public ("the Sellers").
2. "Kedem" will produce a catalogue for every sale ('The Catalogue'), which will include a list of items available at the sale, their serial numbers and opening prices. For the avoidance of doubt, information provided in the Catalogue, including opening prices, descriptions of items and any other information concerning the items, are solely for the purpose of information for potential buyers and are in no way to be construed as stand and/or obligation on behalf of "Kedem" and/or its employees and/or representatives. Kedem reserves all rights to the pictures that appear in the catalog.
3. "Kedem" will appoint a person as manager of the sale ('the Auctioneer') who will be responsible on its behalf for the execution and management of the auction.
4. The Auctioneer reserves the right to prevent participation in the auction of any person. The auctioneer reserves the right to determine the winner of each lot, to cancel the sale of any item (even after it's sold) or to re-enter it for sale, at his own discretion and at any stage whatsoever. The auctioneer also has the right to withdraw or add items to the sale and to add or withdraw from the Catalogue any information about an item to be offered in the auction on the basis of information received by "Kedem" after publication of the Catalogue.
5. In order to participate in the auction, a potential purchaser must obtain a numbered paddle before the auction which will enable him to bid at the auction.
6. The auction will be conducted using US Dollars as currency.
7. On the fall of the hammer and the acknowledgment of the numbered paddle of the offeror by the Auctioneer, the offeror's offer will be binding and will be considered to be accepted and title to the item will pass to the offeror whose offer was accepted ('the Purchaser'), subject to the fulfillment by the Purchaser of all payment obligations to "Kedem" as set out hereunder.
8. The amount mentioned in an offer at a sale by a Purchaser which is accepted (the Hammer Price) shall be paid to "Kedem" by the Purchaser, together with a commission ('the Commission') and Israeli VAT on commission only. The commission per lot will be 25% of the hammer price up to and including \$250,000, 20% of the portion of the hammer price above \$250,000 up to and including \$1,000,000, and 12% of the portion of the hammer price above \$1,000,000. Payment to "Kedem" shall be effected immediately upon the conclusion of the auction but, at any event, not later than seven days after the date of the auction.
9. The sign by the opening price indicates an item that arrived from outside Israel and is subjected to the Israeli tax laws, meaning a 17% value added tax on the purchase price and the buyer's commission. This tax will not be collected from foreign residents paying in foreign currency and exporting the item(s) via a shipper recognized by Kedem.
10. The payment for items can be remitted by bank transfer. Kedem also accepts cash payments which do not exceed NIS 11,000 (subject to Israeli law) and checks and credit card payments which do not exceed \$25,000. Kedem accepts only non-negotiable checks.
11. It is the responsibility of the buyer to collect the purchased items directly from the offices of "Kedem", or have them collected by a delivery service or courier on his behalf. In certain cases in which a buyer so requests, "Kedem" can, at its sole discretion and without taking or accepting any responsibility for damages or loss, pack and ship the items to the buyer, provided the

1. **buyer pays in advance for the full cost of shipping and handling. The cost of shipping and handling varies according to type, size and weight of the package, the shipping method and the shipping destination. For further information about shipping methods and charges, please contact "Kedem".**
2. An item which is priced in US dollars will be calculated in New Israel Shekels in accordance with the representative rate of exchange as published by Israel Bank on the date of the auction or on the date of payment, the higher of the two exchange rates.
3. A Purchaser is liable to pay interest on any delay in payment, at the rate of 2% per month of the amount payable, with adjustments to index-link all outstanding amounts payable to the Dollar Exchange Rate.
4. The purchaser, whether for himself or for another, is obliged to pay for the items and take them. The auctioneer has the right to take any means he thinks appropriate to ensure the purchaser keeps his obligation, among these to cancel a sale, sell the item to another, charge the purchaser with an expenses caused to the auctioneer including interest and index linkage, sue for compensation, delay the release of the item and add all expenses to the sum due.
5. "Kedem" is responsible for the information given regarding the items' nature, originality and condition. However all information given by "Kedem", in its capacity as agent for the consignor, and based on accumulated information and the experience of its experts. It is entirely the responsibility of the prospective purchaser to check and inspect the items to determine condition, quality, authenticity, size, authorship during the allocated time prior to the auction. The purchaser may submit in writing, any doubts regarding the authenticity and condition of the item within 30 days of the sale. If it is proven to "Kedem" that there has clearly been an error in the information which was given relating to any item, "Kedem" shall refund any sums paid by the purchaser and the item shall be returned to the possession of "Kedem". Subject to this obligation, the purchaser shall have no claims and/or further demands with respect to that item.
6. A purchaser is obliged to collect the purchased item and to fulfill his obligations to pay for the item no later than seven days from the date of the sale of the item. For the avoidance of doubt, the right to possession of the item will pass only once the purchaser has fully filled his payment obligations as set out in these conditions.
7. "Kedem" will represent, free of charge, potential purchasers who do not wish or who are unable to attend the auction. These potential purchasers are requested to complete the Absentee bidding form in the catalogue or website, no later than one day prior to auction. "Kedem" will not be liable, under no circumstances, for any error, emissions in connection therewith. Absentee bidding forms will be received no later than 3 hours before the auction.
8. Any potential purchaser who wishes to participate in the auction via telephone shall make the necessary arrangements within a reasonable time before commencement of the auction and no later than 3 hours before the auction.
9. The courts of Jerusalem, Israel, shall have the sole jurisdiction in any dispute between "Kedem" and the purchaser or any potential purchaser, based on the details of this agreement and/or related to the sale and/or to the transfer of any item.
10. In any case of doubt the Hebrew version of this Terms Of Sale will be the binding document.

פרט מפריט 11

Detail from Item 11

מכירה 97 Auction
חלק II Part

פריטים נדירים ומיוחדים
Rare and Important Items

Production

Ronen Fridman

הפקה

רונון פרידמן

WritingShneur Hertzal | Yonatan Jacoby
Oriel Leibzon | Shay Mendelovich
Ronen Fridman | Moshe Schochat | Eli Stern**כתיבה**שניאור הרצל | יונתן יעקבי
אוריאל ליבזון | שי מנדלוביץ
רונון פרידמן | משה שוחט | אלי שטרן**Editing**

Yonatan Jacoby | Eli Stern

עריכה

יונתן יעקבי | אלי שטרן

Translation

Dani Barkai | Ariel Weinreich

תרגום

דני ברקאי | אריאל וינריך

Photography

Yigal Pardo

צילום

יגאל פרדו

Design

Ettie Naftaly

עיצוב

אתי נפתלי

AdministrationIdo Eren, COO | Omri Talmor
Miryam Tal-Tzucker, CPA, CFO | Esther Strauss**אדמיניסטרציה**עדו ארן, מנהל תפעול | עמרי תלמור
מרים טל-צוקר, רו"ח, מנהלת כספים | אסתר שטראוס**Logistics**

Yaniv Ilan

לוגיסטיקה

יניב אילן

Executive ManagementMeron Eren, Founder, Partner-CEO
Angelo M. Piattelli, Partner-CEO**הנהלת בית המכירות**מרון ארן, מייסד, מנכ"ל משותף
אנג'לו פיאטלי, מנכ"ל משותף**Print**

A.R. Printing Ltd, Tel Aviv

הדפסה

ע.ר. הדפסות בע"מ, תל-אביב

April 2024

אפריל 2024

This catalogue requires Genizahהקטלוג טעון גניזה

Front Cover: Item 39

כריכה קדמית: פריט 39

Back Cover: Item 110

כריכה אחורית: פריט 110

Page 1: Detail from Item 53

עמ' 1: פרט מפריט 53

פריטים נדירים ומיוחדים
Rare and Important Items

מכירה 97 Auction
חלק II Part II

יום רביעי, ל' ניסן תשפ"ד, 8 במאי 2024, 20:00

Wednesday, May 8, 2024, at 8:00 pm

התצוגה והמכירה תתקיימנה במשרדנו
רחוב רמב"ן 8, ירושלים

The preview and the auction will be held at our offices
8 Ramban St. Jerusalem

	Auction Preview on	ימי תצוגה				
Thursday	May 2, 2024	12:00 - 20:00	12:00 - 20:00	כ"ד ניסן	02.05.24	יום ה'
Sunday	May 5, 2024	12:00 - 20:00	12:00 - 20:00	כ"ז ניסן	05.05.24	יום א'
Monday	May 6, 2024	by appointment		כ"ח ניסן	06.05.24	יום ב'
Tuesday	May 7, 2024	12:00 - 20:00	12:00 - 20:00	כ"ט ניסן	07.05.24	יום ג'
Wednesday	May 8, 2024	11:00 - 14:00	11:00 - 14:00	ל' ניסן	08.05.24	יום ד'

תצוגה במועד אחר תתאפשר בתיאום מראש

Preview at other times can be arranged through our offices

טלפון בזמן התצוגה +972-77-5140223 Phone during preview

Online bidding is possible (pre-registration is required) ניתן להשתתף במכירה בזמן-אמת (בהרשמה מראש)
via the Kedem website באמצעות אתר האינטרנט של קדם

www.kedem-auctions.com

קדם Kedem

תוכן Contents

לוחות אלף-בית Aleph-Bet Charts	6
חפצים Jewish Ceremonial Art	10
כתבי-יד על קלף Manuscripts on Parchment	38
כתבי-יד - קהילות ישראל Manuscripts – Jewish Communities	48
דפוסי ירושלים הראשונים Early Hebrew Books Printed in Jerusalem	62
דפוסי סלאוויטא וזיטומיר Books Printed in Slavita and Zhitomir	81
ספרים עם כריכות מיוחדות Books in Fine Bindings	85
חסידות - חפצי קודש Chassidut – Jewish Ceremonial Objects	90
חסידות - מכתבים Chassidut – Letters	94
חסידות - עותקים מיוחסים - חתימות, רישומי בעלות והגהות Chassidut – Books of Important Ownership, Signatures, Ownership Inscriptions and Glosses	102
עותקים מיוחסים - חתימות, רישומי בעלות והגהות Books of Important Ownership, Signatures, Ownership Inscriptions and Glosses	109

כתבי-יד - קבלה Manuscripts – Kabbalah	121
כתבי-יד - הלכה וחידושי סוגיות Manuscripts – Halachah and Talmudic Novellae	127
מכתבי רבנים Rabbinic Letters	139
דפוסי ערש ודפוסים עתיקים Incunables and Early Printed Books	158
סידורים ומחזורים עתיקים Early Siddurim and Machzorim	186
מהדורות ראשונות, ביבליופיליה ותחריטים First Editions, Bibliophilia and Engravings	197
אנטישמיות ושואה Antisemitism and Holocaust	216
אוטוגרפים Autographs	227
הרצל, ציונות, וארץ ישראל העות'מאנית Herzl, Zionism and Ottoman Palestine	232
המנדט הבריטי, הכרזת העצמאות והקמת מדינת ישראל Mandatory Palestine, the Declaration of Independence, and the Establishment of Israel	257

37a

37. לוח אלף-בית מודפס - פיראה, ת"ו בקירוב - לוח נדיר

לוח אלף-בית מודפס, עם סדר ברכת המזון מקוצר, וברכות נוספות, קריאת שמע וטקסטים נוספים מן התפילה. פיראה, דפוס הפילוני (Filoniana), [ת"ו, 1690 בקירוב].

לוח המיועד ללימוד קריאה לילדים. בחלקו העליון של הדף מופיעות אותיות האלף-בית בתנועות שונות. בצדו הימני של הדף מופיעות פרשת שמע, ברכת נטילת ידים וברכות הנהנין, ובצדו השמאלי מופיעים פסוקי "המלאך הגואל" ו"סדר ברכת המזון בקיצור". בנוסף, מופיעים מספר מזמורי תהלים, בהם מזמור "ויהי נועם", וקטע טקסט נוסף "הנער הקטן גדול יהיה".

במרכז הדף איור של כיתת תלמידים, בו נראים מספר נערים לומדים לצד שולחן, ודמות מלאך המרחף מעליהם ומרעיף עליהם דברי מתיקה. לצדו נראה מורה עם שוט בידו, העומד להכות תלמיד סורר.

לוחות כדוגמת הלוח שלפנינו נדפסו באיטליה החל מאמצע המאה ה-17 ועד למאה ה-19. מרבית הלוחות נדפסו בפורמט דומה, הכולל את לוח האלף-בית במרכז, ואת הטקסטים הנלווים (עם שינויים טיפוגרפיים). גם האיור במרכז הדף מופיע בכל הדפים, עם שינויים קלים בפרטי האיור בין הלוחות (בלוחות המוקדמים יותר נעשה האיור בחיתוך עץ, ואילו במאוחרים יותר בתחרית נחושת).

34x47 ס"מ בקירוב. מצב טוב. כתמים. סימני קיפול וקמטים. קרעים ופגמים זעירים, משוקמים במילוי נייר. רישומים בכתב-יד מצדו השני של הדף. מוצמד לפספרטו.

לוח נדיר. נרשם במפעל הביבליוגרפיה על פי עותק מצולם, ואינו מופיע בקטלוג הספרייה הלאומית.

לפירוט על לוחות אלף-בית נוספים שנדפסו באיטליה, ועל משמעות ההבדלים בין האיוורים, ראו: 'יודלוב, לוחות אלף-בית איטלקיים, קרית ספר, סב, תשמ"ח-תשמ"ט, עמ' 930-932 (הלוח שלפנינו הוא מס' 6 ברשימתו של יודלוב).

פתיחה: \$1,500
הערכה: \$2,500-3,500

Aleph-Bet Charts

37b

37. Printed Aleph-Bet Chart – Ferrara, Ca. 1690 – Rare Chart

Printed Aleph-Bet chart, with an abridged Birkat HaMazon and additional blessings, Shema and additional prayer texts. Ferrara: Filoniana, [ca. 1690].

Chart for the instruction of Hebrew to children. The upper part of the leaf shows the letters of the Hebrew alphabet with various vowel points. The alphabet is flanked on the right by the first paragraph of Shema, the blessing recited over washing the hands and foods; and on the left by verses including HaMalach HaGoel and an abridged version of Birkat HaMazon. The chart also features several Psalms, including Psalm 91 (starting with Psalms 90:17 – Viyhi Noam), and an additional text "the small boy will be great".

The center of the leaf is occupied by a fine illustration of a class of students. Several students are seen studying by a table, with a winged figure hovering over them and showering them with treats. Near them is a teacher brandishing a whip, ready to hit a disobedient student.

Charts such as this one were printed in Italy from the mid-17th century until the 19th century. Most of the charts were printed in a similar format, with the Aleph-Bet chart in the center and accompanying texts (with typographic variations). The illustration at the center of this leaf also appears in all other charts, with minor variations in the details (in earlier charts the illustration is a woodcut, while in later ones it is engraved).

Approx. 47x34 cm. Good condition. Stains. Folds and creases. Minute tears and damage, repaired with paper filling. Handwritten inscriptions on the reverse side of the leaf. Matted.

Rare chart. Listed in the Bibliography of the Hebrew Book based on a photocopy and does not appear in the NLI catalogue.

For details about other Aleph-Bet charts printed in Italy, and about the variations between the illustrations, see: Y. Yudlov, Italian Alphabet Charts, Kiryat Sefer, 62, 1988-1989, pp. 930-932 (Hebrew; the present chart is no. 6 in Yudlov's list).

Opening price: \$1,500

Estimate: \$2,500-3,500

38b

38. Printed Aleph-Bet Chart – Hebrew and Italian – Livorno, 1846

Printed Aleph-Bet chart, with morning prayers, an abridged Birkat HaMazon and other blessings, Shema and other prayer texts. Livorno: Moise ed Israel Palagi e Salomone Belforte, 1846. Hebrew, Italian and some Ladino.

Chart for the instruction of Hebrew and Italian to children. The upper part of the leaf shows the letters of the Hebrew alphabet with various vowel points, as well as the Latin alphabet and the digits. The alphabet is flanked on the right by the morning prayers, Shema and blessings over food; and on the left by an abridged version of Birkat HaMazon and other blessings. The chart also contains Torah Tzivah Lanu Moshe and other verses.

Adjacent to the center of the leaf, in two separate columns, the letters of the Latin alphabet with various vowels are shown in a smaller size, with basic texts for learning to read in Italian. There also appear numbers (normal digits and Roman numerals), a multiplication table, and the days of the week, months and seasons, in Italian.

The short titles introducing the blessings and prayer sections are printed in Ladino.

The center of the leaf is occupied by an illustration of a class of students. Several students are shown studying by a table, with a winged figure hovering over them and showering them with treats. Near them is a teacher brandishing a whip, ready to hit a disobedient student.

Charts such as this one were printed in Italy from the mid-17th century until the 19th century. Most of the charts were printed in a similar format, with the Aleph-Bet chart in the center and accompanying texts (with typographic variations). The illustration at the center of this leaf also appears in all other charts, with minor variations in the details (in earlier charts the illustration is a woodcut, while in later ones it is engraved). Charts printed from the mid-19th century, such as the present item, along with the Hebrew text, which was left practically unchanged over the years, added the letters of the Latin alphabet, digits and numbers, syllables, words and short texts for beginning to learn to read in Italian.

Approx. 57x44 cm. Good condition. Stains. Folds and creases. Tear, affecting text (without loss), repaired with paper filling. Minute tears to folds, repaired with paper filling. Blurred stamp.

For details about other Aleph-Bet charts printed in Italy, and about the variations between the illustrations, see: Y. Yudlov, Italian Alphabet Charts, Kiryat Sefer, 62, 1988-1989, pp. 930-932 (Hebrew; the present chart is no. 10 in Yudlov's list).

Opening price: \$1,500

Estimate: \$2,000-2,500

39. פרוכת וכפורת מפוארות עם כתובת הקדשה של בני הזוג זלמן בן יעקב קליף גומפרץ ואשתו בלה גנץ – דוכסות קלווה (גרמניה), 1768

כפורת ופרוכת תואמות לארון קודש. [דוכסות קלווה, מערב גרמניה], 1768. יריעות בד משי ברוקד מדוגם ברקמת חוטי משי צבעוניים (דגמי צמחים, פרחים ופירות); רקמת חוטי מתכת זהובים וכסופים במגוון טכניקות; במגוון טכניקות; זהרונ מתכת ("פייטים"); טבעות פליז לתלייה.

צמד פריטי טקסטיל תואמים ומפוארים – מעוטרים ברקמה עשירה, במגוון יוצא דופן של טכניקות משולבות יחדיו – אשר נתרמו לבית הכנסת על ידי "שתדלן המדינה", יהודי-החסות זלמן בן יעקב קליף גומפרץ ורעייתו.

הכפורת מעוצבת כיריעה מלבנית רחבה, עליה רקומים חמישה עיטורים גדולים הקשורים בבית המקדש: "מזבח נחשת" ועליו קרבן שעיר (עז), "כיסור נחשת", "אהל מועד" (רקמה תלת-ממדית, חזית האוהל מתרוממת כלפי החזית), "מחתה" ו"לחם פנים" מונח על שולחן הפנים. הפרוכת - יריעה כמעט-מרובעת בעלת שולי-צד גליים - מעוטרת אף היא במגוון סוגי רקמה בטכניקות שונות. בחלקה העליון עיטור גדול בצורת לוחות הברית (עם רקמה של עשרת הדברות), נתמכים בידי שני אריות גדולים חורצי-לשון ומעליהם כתר גדול. מעל הכתר מופיע עיטור דמוי סרט עם הכתובת "כתר תורה" ותחת לוחות הברית אפליקציה עשירה בסגנון אופייני לתקופה (רוקוקו).

במרכז הפרוכת רקומה כתובת-הקדשה ארוכה ומפורטת (בחוטי מתכת סליליים המלופפים על תשתיות קרטון): "לזכרון בהיכל ה' לנו / ה"ה / כהר"ר זלמן בן הקצין / פו"מ [פרנס ומנהיג] ושתדלן [שתדלן] המדינה / כה' יאקב קליף ז"ל // ואשתו / א"ח [אישה חשובה / אשת חיל] מ' בילה בת הקצין / כהרר דוד גנץ מבון / ז"ל". תחת הכתובת מופיע עיטור נוסף דמוי סרט, עליו רקום פרט השנה: "לפרט א'ז' אמר' ש'למה ה' אמר לשכ'ון בערביל לפק" (= תקכ"ח 1768).

מקורה של הפרוכת בדוכסות קלווה (קליווא; Kleve), מערב גרמניה, ככל הנראה בעיר קלווה. נוכחתם של יהודים בעיר תועדה לראשונה בשנת 1242, ובשיאה מנתה אוכלוסייתה היהודית פחות מ-200 איש. בפוגרומים שנעשו ביהודים בימי מגפת המוות השחור נחרבה הקהילה, והוקמה מחדש לאחר מלחמת שלושים השנים בידי אחד מענפיה של משפחת הבנקאים הידועה גומפרץ. בשנת 1670 הקים בעיר הבנקאי אליאס גומפרץ בית כנסת ומקווה. בעשורים הראשונים של המאה ה-19 הוקמו בה בית כנסת חדש ובית ספר יהודי. עם עליית הנאצים לשלטון בגרמניה החל תהליך התפוררותה של הקהילה, ובליל הבדולח בשנת 1938 נשרף בית הכנסת וחולל בית הקברות, ובתיהם של היהודים המקומיים נבזזו. בראשית שנות ה-40 גורשו אחרוני היהודים מהעיר אל מחנות הריכוז וההשמדה.

יעקב קליף גומפרץ (Jakob Cleve Gomperz, 1743-1863), בן יוסף אליאס גומפרץ, ממשיך דרכו של אביו כבנקאי, כשתדלן המדינה וכפרנס הקהילה היהודית בדוכסות קלווה; יליד אמריך; לצד גיסו, רבי יהודה ליב ליון קלווה, רבה הראשי של הדוכסות, ניהל את עסקי המשפחה - בראשם בנק האחים גומפרץ (Gebrüder Gomperz). קשריו העסקיים הענפים השתרעו עד לערים קלן, לייפציג וברלין. תודות לשירותים הפיננסיים שהציעו לשלטונות, נהנו הוא וגיסו מזכויות יתר מיוחדות שהעניק להם פרידריך השלישי, הנסיך הבוחר של ברנדנבורג. לימים, הורחב כתב זכויות היתר שניתן ליעקב וליהודה ליב בידי בנו של הנסיך הבוחר, המלך פרידריך וילהלם הראשון מפרוסיה, וניתנה להם הרשאה מלכותית שאפשרה להם ולמשפחותיהם לנוע בחופשיות בגבולות הממלכה ולעסוק במסחר בכל מקום שיחפצו.

יעקב קליף גומפרץ ורבי ליון קלווה ניצלו את קשריהם הענפים ואת הונם הרב לשיפור מצבה של יהדות הדוכסות, הם תרמו סכומים גדולים לצדקה, ונחשבו לרוח החיה שבניהול ענייני הקהילה. בשנת 1703 נבחר יעקב בידי הקהילה היהודית להיות לשתדלן העיר קלווה, המייצג את הקהילה מול השלטונות בכל העניינים, ואף עלה בידו להקל על עול מיסי הקהילה לשלטונות. בשנת 1707, תודות לשתדלנותו, זכו יהודי הדוכסות לפריבילגיות מיוחדות.

בנו, **זלמן יעקב קליף גומפרץ** (Salomon Salman Cleve Gomperz, 1712?-1775), יהודי-חסות, ממשיך דרכו של אביו בניהול עסקי המשפחה; כשתדלן הגה בשנת 1742 תוכנית לביטול "מס הגוף" (Leibzoll) שהושת על יהודי מיינץ (כשם שהוטל על קהילות יהודיות רבות במרחב הדובר גרמנית): הוא פנה לארכיבישוף של מיינץ, פיליפ קארל, בבקשה לביטול המס הכבד והמפלה, וכפיצוי על אבדן ההכנסה שייגרם מביטול המס תתקיים הגרלה שנתית בה יוכלו המשתתפים היהודים לזכות בדרכונים מיוחדים, אשר יאפשרו להם לנוע ולסחור בחופשיות לתקופה של עד 25 שנה. הרשויות במיינץ, ואף בפרנקפורט ובלייפציג, וראשי הקהילה היהודית גילו עניין בתוכנית, אך זו לא עלתה יפה. לבסוף נותר "מס הגוף" על כנו עד שבוטל בעקבות כיבושי נפוליאון בשנת 1798.

זלמן יעקב סייע לקהילה היהודית בקלווה בדרכים שונות: הוא העלה את משכורתו של הרב המקומי, העמיד את הסכום הדרוש לבנייה מחדש של חומת בית הקברות, תרם כספים רבים לצרכי הקהילה השוטפים ונשא בתואר הרשמי "סגן יושב ראש הקהילה" (Assistance Vorsteher), עד פטירתו בשנת 1775. אשתו, בלה בת ריינכס (Reinches) ורבי דוד גנץ (Gans) מבון, נפטרה אחריו; הזוג לא הותיר אחריו צאצאים.

למידע נוסף, ראו:

- פנקס הזכרת נשמות בקהילת קליווא, הספרייה הלאומית, Ms. Heb. 2398=8.
- David Kaufmann and Max Freudenthal, Die Familie Gomperz. Frankfurt am Main: Kommissionsverlag von J. Kauffmann, 1907.

כפורת: גובה: 48-44 ס"מ, רוחב: 182 ס"מ, עם 18 לולאות לתלייה (מאחורות); פרוכת: גובה: 181.5 ס"מ, רוחב: 186 ס"מ, עם 20 לולאות לתלייה (מאחורות). מצב כללי טוב. פגמים ברקמה, חוטי מתכת חסרים או פרומים, כתמים ובלאי בתשתית הברוקד. פיטות בד חסרות וקרועות בשני העיטורים דמויי הסרטים בראש הפרוכת ותחת כתובת ההקדשה. שני הפריטים תפורים לבדי כותנה חדשים. מקור: אוסף מחס היימן גנז (1917-1987), אמשטרדם. הפריטים היו בבעלותו קודם מלחמת העולם השנייה (ראו מכתב מצורף).

פתיחה: \$30,000
הערכה: \$80,000-100,000

39a

The provenance of the Torah ark curtain and valance is the Duchy of Kleve, northwestern Germany, presumably the town of Kleve. The presence of Jews in the town was first documented in 1242; even at its height, the Jewish population numbered no more than 200 individuals. The community appears to have been entirely wiped out because of pogroms waged against the Jews during the onslaught of the Black Death, but it was reestablished, following the Thirty Years' War, by one of the branches of the renowned Gomperz banking family. In 1670, the banker Elias Gomperz founded a synagogue and built a mikveh. A new synagogue and Jewish school were established in the early decades of the 19th century. With the rise of Nazis to power in Germany, the community rapidly began to crumble; during the Kristallnacht in 1938, the synagogue was burnt down, the cemetery desecrated, and the homes of the local Jews were plundered. The last of the town's Jews were deported to concentration camps and death camps early in the 1940s.

Jakob Cleve Gomperz (1653-1743), son of Joseph Elias Gomperz, followed in his father's footsteps as a banker, "state lobbyist", and Jewish community leader in the Duchy of Kleve. A native of Emmerich, he managed the family businesses – most notably, the Gebrüder Gomperz banking enterprises – in conjunction with his brother-in-law, Rabbi Judah Leib Levin Cleve, the chief rabbi of the Duchy. His vast network of business connections extended as far as the cities of Cologne, Leipzig, and Berlin. In return for the financial services they offered the authorities, he and his brother-in-law were granted special privileges by Frederick III, Prince-Elector of Brandenburg. Over time, the Writ of Privilege extended to Jakob and Judah Leib was broadened by King Frederick William I of Prussia, son of Frederick III (the Prince-Elector), and a royal permit was issued to them and their families, giving them complete freedom of movement throughout the kingdom and enabling them to conduct trade anywhere they desired. Jakob Cleve Gomperz and Rabbi Levin Cleve made use of their extensive connections and their considerable financial resources to improve the living conditions of the Jewish population of the Duchy; they donated generously to local charities and were regarded as the community's vital guiding hands for contributing their own personal administrative skills to the successful management of its affairs. In 1703, the Jewish community of the city of Kleve elected Jakob to be its official lobbyist, representing the community before the authorities in all matters of significance. Thanks to his efforts, the tax burden on the community was alleviated, and in 1707, the Jews of the Duchy of Kleve were granted special privileges.

39b

39. Exquisite Torah Ark Curtain and Matching Torah Ark Valance – With Dedicatory Inscription of Salman son of Jakob Cleve Gomperz and his Wife Bella Gans – Duchy of Kleve (Germany), 1768

Matching Torah Ark Curtain ("parochet") and Torah Ark Valance ("kaporet"). [Duchy of Kleve (Cleves), Western Germany], 1768.

Pieces of brocade silk fabric with colorful silk-thread embroidery (vegetal, floral, and fruit patterns); gilt and silver metal-thread embroidery in a variety of techniques; colorful metal thread and silk thread embroidered onto sheets of cotton with cardboard underpinnings; embroidered appliqués; metal lace bands in a wide array of techniques; metal sequins; brass suspension rings.

Magnificent matching pair of cloth fabric items – adorned in rich embroidery in an extraordinarily diverse combination of techniques – donated to the synagogue by the "state lobbyist" and "Schutzjude" ("Protected Jew") Salman son of Jakob Cleve Gomperz, and his wife.

The valance ("kaporet") consists of a rectangular fabric cloth, bearing large, embroidered illustrations of five of the elements connected to Jerusalem's Great Temple: the so-called "Copper Altar", with a sacrificial goat upon it; the ritual "Copper Laver"; the tent of the Tabernacle (this illustration in three-dimensional embroidery, with the cloth panels of the façade of the tent protruding outward); the Firepan; and the Showbread laid down upon the Table of Showbread. The cloth fabric forming the Torah ark curtain ("parochet") is almost square, with undulating borders on the right and left, and like the valance, it is adorned with embroidery in a wide variety of techniques. The upper part bears a large depiction of the Tablets of the Law (with the abbreviated Ten Commandments embroidered onto them) surmounted by a large crown and symmetrically flanked on either side by a large pair of heraldic rampant lions, langued. Above the crown is a banner inscribed with the Hebrew words "Keter Torah" ("Crown of Torah"); beneath the crown is a rich appliqué with a rococo-style design characteristic of the contemporary art of that period.

At the center of the curtain is a rather lengthy and detailed Hebrew dedicatory inscription (embroidered using coiled metal thread, wound around cardboard underpinnings): **"As a memory in the Lord's Sanctuary for us, R. Zalman son of community leader and state lobbyist R. Jakob Cleve, and his wife Mrs. Bella daughter of R. David Gans of Bonn".** Beneath this inscription is an additional embroidered inscription on a banner, alluding to the Hebrew year 5528 (1768).

39c

39d

Jakob's son, **Salomon Salman Jakob Cleve Gomperz** (1712-1775), recognized as a "Schutzjude" (lit. "Protected Jew"); continued in his father's and grandfather's footsteps in managing the family's business enterprises. As lobbyist, in 1742 he conceived a program to abolish the so-called "Leibzoll" (lit. "body tax", i.e., poll tax) originally imposed on the Jews of Mainz (as it was on many Jewish communities throughout much of German-speaking Europe); he appealed to the Archbishop of Mainz, Philipp Karl, to abolish the burdensome and discriminatory tax, and convinced the authorities that as compensation for their loss of revenue, they could hold an annual lottery wherein local Jewish participants could win the right to acquire passports enabling them to move about freely and conduct trade anywhere they desired for a period of 25 years. The authorities in Mainz (as well as those in Frankfurt and Leipzig) expressed great interest in the program, but it was unfortunately never implemented. In the end, the "Leibzoll" remained in effect until it was finally abolished in the wake of Napoleon Bonaparte's conquest in 1798.

Still, Salman Jakob managed to significantly aid the Jews of Kleve in several different ways; he raised the salary of the local rabbi, funded the rebuilding of the walls surrounding the local cemetery, and generously contributed money for the day-to-day functioning of the community. For all this and more, he was granted the official title of "Assistence Vorsteher" ("Community Deputy Chairman"), a title he retained until his death in 1775. He was survived by his wife, Bella, daughter of Reinches and Rabbi David Gans of Bonn. The couple was childless.

For more information, see:

- "Pinkas Hazkarat Neshamot BiKehillat Kleve" (record book of deceased individuals of the Kleve Jewish community), original document, National Library of Israel (NLI), Ms. Heb. 2398=8 (Hebrew).
- David Kaufmann and Max Freudenthal, "Die Familie Gomperz", Frankfurt am Main: Kommissionsverlag von J. Kauffmann, 1907.

Valance: Height: 44-48 cm. Width: 182 cm. With 18 suspension rings (not original). Torah ark curtain: Height: 181.5 cm. Width: 186 cm. With 20 suspension rings (not original). Overall good condition. Blemishes to fabric, metal threads missing or unraveled, stains and wear to brocade underpinnings. Strips of fabric missing or torn, from both the upper depiction of a banner at the top, and the lower banner depiction underneath the dedicatory inscription. Both items are sewn onto new cotton fabric cloths.

Provenance: Collection of Mozes Heiman Gans (1917-1987), Amsterdam. The items were in his possession prior to the outbreak of World War II (see enclosed letter).

Opening price: \$30,000

Estimate: \$80,000-100,000

39g

39f

39e

40a

40. תיק גדול ומפואר לספר תורה, עם זוג "רימונים" תואמים וכתובות הקדשה - רנגון, בורמה, 1924

תיק לספר תורה, עם זוג "רימונים" תואמים. [רנגון, בורמה (כיום ינגון, מיאנמר)], כתובת הקדשה משנת תרפ"ד [1924]. עץ מחופה כסף רקוע, מוטבע וחקוק; כסף יצוק, חרוט וחקוק (לא חתום); מסמרות כסף וברגים מפליז. בד קטיפה. ללא ספר תורה. דוגמה יפה, נדירה ומפוארת לתיק מקהילות העיראקים שבבורמה, המשמר את צורת התיקים לתורה מעיראק ומהמזרח הקרוב, אך מעוטר בטניקות ובדגמים האופייניים למזרח הרחוק (סין, בורמה והודו). תיק גדול, מחופה יריעת כסף הרקועה ומעוטרת בדגמים צמחיים ייחודיים ועשירים (פרחים גדולים - כנראה רדים - בדגם חוזר). בשולי התיק העליונים עטרה בדגם חוזר. בראש התיק כיפה גדולה, מעוטרת בדגמים צמחיים תואמים; לראשה עיטור דמוי-אגס הנושא תריסר שרשראות ופעמונים. זוג "רימונים" נשלפים ממוקמים בשני צדי הכיפה. גוף ה"רימונים" דמוי אגס ומעוטר בדגמים צמחיים תואמים; בראשם דיסקית עליה תלויות שש שרשראות עם פעמונים. תחתית התיק מחופה אף היא בכסף. אבזמי כסף לסגירת התיק. חלקו הפנימי של התיק מחופה בד קטיפה בצבע ארגמן. כתובת הקדשה חקוקה בשתי רצועות-טקסט, בראש התיק ובתחתיתו: "תיק הזה וס"ת שבו של ה"מ אהרן שלום יחזקאל עזרא אהרן דויד נ"ע נלב"ע יום ב' כ"ד לחודש ניסן שנת התרפ"ד תנצב"ה" / "על מנת בעלי הס"ת ותיקו בכל עת שירצו יוציאוהו ויקחוהו ואפילו למקום אחר ישלחוהו הרשות בידם וביד באי כחם". כתובות נוספות חקוקות בחלקו הפנימי של התיק: בלוח הימני פסוקי תורה ("זאת התורה אשר שם משה...", "תורה צוה לנו משה...", "אלה החוקים והמשפטים והתורות..."). ובלוח השמאלי כתובת הקדשה נוספת: "תיק הזה וספר תורה שבו קודש לעלוי ולמנוחת נר"ן המרוחם אהרן שלום יחזקאל עזרא אהרן דויד נ"ע נלב"ע יום ב' כ"ד לחודש ניסן שנת התרפ"ד תנצב"ה". כתובת הקדשה נוספת חקוקה על רגל אחד ה"רימונים": "המ' אהרן שלום יחזקאל עזרא אהרן דויד נ"ע".

40c

40b

במרכז לאמנות יהודית (CJA) מתועדת פרוכת הנושאת כתובת הקדשה זהה, לעילוי נשמת אהרן שלום יחזקאל עזרא אהרן דויד, עם תאריך זה, מרנגון, בורמה (מאוסף המוזיאון למורשת היהדות החוברת הונגרית, צפת), ראו: CJA, פריט 9611. לתיק דומה שנעשה ברנגון, ראו: אוסף מוזיאון ישראל, פריט B94.0541.

קהילת יהודי בורמה היא אחת הקהילות היהודיות הקטנות במזרח הרחוק. הקהילה הוקמה במאה ה-19 עם הגיעם של יהודים מבגדאד, כלכותה, קוצ'ין ופרס.

גובה התיק: 88.5 ס"מ, קוטר הבסיס: 27.5 ס"מ; גובה ה"רימונים": 18 ס"מ. מצב כללי טוב. כיפוף קל באחד ה"רימונים". רגלי ה"רימונים" קטומות באלכסון לצורך התאמתן לכיפת התיק.

פתיחה: \$8,000

הערכה: \$15,000-20,000

40d

The Center for Jewish Art (CJA) is in possession of records regarding a "parochet" (Torah ark curtain) bearing a virtually identical inscription, dedicated to the transcendence of the soul of Aharon Shalom Yechezkel Ezra Aharon David – with an identical date of passing – of Rangoon, Burma (from the collection of the Memorial Museum of Hungarian-Speaking Jewry, Safed); see: The Center for Jewish Art (CJA), item no. 9611. For a similar Torah case also from Rangoon, see: Collection of the Israel Museum, Jerusalem, no. B94.0541.

The Jewish community of Burma is and was one of the smallest of Jewish communities in East Asia. It was established in the 19th century with the arrival of Jews from Baghdad, Kolkata (Calcutta), Cochin, and Persia.

Height of case: 88.5 cm. Diameter at base: 27.5 cm. Height of finials: 18 cm. Overall good condition. Slight warping to one of the two finials. Shafts of finials trimmed diagonally to fit curvature of case's domed "roof".

Opening price: \$8,000

Estimate: \$15,000-20,000

40f

40e

40. Large, Ornate Torah Case, with Matching Pair of Finials and Dedicatory Inscriptions – Rangoon, Burma, 1924

Torah case with matching pair of finials. [Rangoon, Burma (today, Yangon, Myanmar)], dedicatory inscription dated 5684 [1924].

Wood dressed in a coat of sheet silver, repoussé, stamped, and engraved (unmarked); silver, cast, turned and engraved; silver rivets and brass screws. Velvet cloth. Without Torah scroll.

A fine, magnificent, and rare example of a Torah case typical of Burmese Jewish communities of Iraqi origin, which on one hand adheres to distinctive aspects from Iraq and the Near East but is on the other hand adorned using techniques and patterns characteristic of the Far East (China, Burma, and India). Large case, dressed in a coat of sheet silver, repoussé, and adorned with distinctive, rich vegetal motifs (large flowers – probably roses – in a recurrent pattern). The upper rim of the body is surmounted by a circular tiara-shaped adornment ("atarah") with a recurrent pattern. The "roof" of the case is a large, dome-like structure with matching vegetal patterns, finally surmounted with a pear-shaped ornament. A dozen chains with bells at their ends are suspended from the base of the domed "roof". The top of the case is flanked on either side by a pair of removable finials. Like the top of the case, the two finials are pear-shaped and adorned with matching vegetal patterns. Near the top of each finial is a disk from which six chains with bells at their ends are suspended. The bottom surface of the case is also coated in silver sheet. The case is opened and closed by means of a pair of silver buckles. A purple velvet cloth lines the inside of the case.

A Hebrew dedicatory inscription is engraved in the upper and lower margins of the body of the case: **"This case and the Torah scroll contained within are of Aharon Shalom Yechezkel Ezra Aharon David, he passed away Monday 24th Nissan 1924" / "On condition that the owners of the Torah scroll and its case may, whenever they wish, remove it and take it, and even to send it elsewhere, they and their representative are allowed"**. More inscriptions are engraved on the interior surfaces of the case; on the right side of the case are verses from the Torah, and on the left side is another dedicatory inscription: **"This case and the Torah scroll contained within were dedicated for the soul of Aharon Shalom Yechezkel Ezra Aharon David, he passed away Monday 24th Nissan 1924"**. Yet another dedicatory inscription is engraved on the shaft of one of the two Torah finials: **"Aharon Shalom Yechezkel Ezra Aharon David, may he rest in Eden"**.

41. זוג "רימונים" לספר תורה – כסף-פיליג'רן – רוטרדם, המאה ה-19

זוג "רימונים" לספר תורה. רוטרדם, הולנד, [1860 בקירוב].
כסף יצוק; פיליג'רן.

חתומים: • חותמת איכות; • חותמת היצרן, Freen W. פעל בדורדרכט (Dordrecht) הסמוכה לרוטרדם, בשנים 1856-1866 בקירוב.
זוג "רימונים" כבדים, מעוטרים בחוטי-כסף צפופים (פיליג'רן) בדגמים צמחיים. בעלי גוף משושה המעוצב כמגדל בן שלוש קומות, עם מרפסות המפרידות בין קומה לקומה (גוף כל "רימון" מורכב משבעה חלקים נפרדים). בכל אחת מהצלעות קבוע חלון עם נקב לפעמון (הפעמונים חסרים ברובם). בראש כל "רימון" כתר עם גולה גדולה בראשו. בעלי בסיס משושה דמוי גביע, מעוטר בפיליג'רן ובפעמונים, ורגל גלילית. במזיאון היהודי באמשטרדם שמורים כתר תורה עשוי פיליג'רן ושני זוגות "רימונים" הדומים מאוד ל"רימונים" שלפנינו, שלושתם מעשה ידי הצורף Freen W. (פריטים MB00285, M014232, MB00685).
גובה: 42 ס"מ. מצב כללי טוב. פעמונים חסרים.
מקור: בית הכנסת ב"בית יוליאנה", הרצליה.

פתיחה: \$3,000

הערכה: \$10,000-15,000

41a

41. Pair of Torah Finials – Filigreed Silver – Rotterdam, 19th Century

Pair of Torah finials. Rotterdam, the Netherlands, [ca. 1860].

Silver, cast; filigree.

Hallmarks: • Fineness mark; • Maker's mark, "Freen W." (active Dordrecht, near Rotterdam, ca. 1856-1866).

Weighty pair of Torah finials, exhibiting dense filigree in vegetal patterns. Hexagonal, three-tiered tower-shaped bodies, with "balconies" separating the various tiers. The body of each finial consists of seven distinct parts, including the three tiers. Each face features a window with a small aperture for a bell; most of the bells are missing. Each finial is surmounted by a crown, in turn surmounted by a large sphere. The lower tier of each finial has a filigreed, cup-shaped hexagonal base, with bells suspended above it. Each base is supported by a short cylindrical shaft.

The collection of the Joods Historisch Museum, Amsterdam, includes a Torah crown, as well as two other pairs of Torah finials very similar to the present finials. All three items (nos. MB00285, M014232, and MB00685) were created by the silversmith Freen W.

Height: 42 cm. Overall good condition. Numerous bells are missing.

Provenance: Synagogue of the Beth Juliana Parents Home, Herzliya.

Opening price: \$3,000

Estimate: \$10,000-15,000

41b

41c

42a

42. טס "חצי כתר" לספר תורה - איטליה, המאה ה-18

טס לספר תורה. איטליה, [שלהי המאה ה-18].

פח-כסף גזור, רקוע וחקוק (אינו חתום); פח-ברזל.

טס שמתארו ככתר, מעוטר בעלי אקנתוס ובקונכיות - עיטורים האופייניים לאמנות הרוקוקו. בבסיסו מופיעה הכתובת "ספר ראשון". בצדו האחורי שתי טבעות, אליהן מחוברת שרשרת לתלייה. חלקו האחורי של הטס מחוזק ביריעת פח-ברזל הקבועה בברגים עם אומים.

טסים שצורתם ככתר מיוחדים ליהדות איטליה והבלקן, וכינוים היה "חצי כתר", להבדיל מן העטרה השלמה המונחת בראש ספר התורה. באוסף משפחת מולדובן נמצא טס דומה, מאנקונה, המתוארך לשנת 1792 (ראו: חיים יהודיים בראי אמנות יהודית: מבחר מאוסף משפחת מולדובן, תל אביב, 1999, פריט 48). **לפריטים דומים, ראו:** המרכז לאמנות יהודית (CJA), פריט 37212 (אוסף משפחת גרוס). אוסף מוזיאון ישראל, ירושלים, פריט B50.06.2642.

גובה: 15.5 ס"מ (עם השרשרת: 45 ס"מ), רוחב: 26 ס"מ. מצב טוב. כיפופים וסדקים קלים. כתובת בכתב-יד מאחור: No 118.

פתיחה: \$2,500

הערכה: \$4,000-6,000

42. "Half-Crown" Torah Shield – Italy, 18th Century

Torah shield. Italy, [Late 18th century].

Cut silver sheet, repoussé and engraved (unmarked); iron sheet. Crown-shaped Torah shield, bearing ornaments in the form of acanthus leaves and scallop seashells, characteristic of Rococo-style art. At its base, it is inscribed with the Hebrew words "Sefer Rishon" ("First Book"). On the reverse side are a pair of rings to which the suspension chain is attached. The back of this Torah shield is reinforced with a plate of sheet iron, attached with five sets of nuts and bolts. Crown-shaped Torah shields are peculiar to the Jewish communities of Italy and the Balkans and are termed "half-crowns" to distinguish them from the ornaments known as Torah crowns, which are placed on top of Torah scrolls.

The Moldovan Family Collection includes a similar Torah shield, originating from Ancona, Italy, and dated 1792 (see: A Mirror of Jewish Life: A Selection from The Moldovan Family Collection, Tel Aviv, 1999, item no. 48).

For similar items, see: Center for Jewish Art (CJA), item no. 37212 (Gross Family Collection); and the Israel Museum Collection, item no. B50.06.2642.

Height: 15.5 cm (incl. chain: 45 cm). Width: 26 cm. Good condition. Minor warping and cracks. Handwritten inscription on back: "No 118".

Opening price: \$2,500

Estimate: \$4,000-6,000

42b

43. טס ו"יד" לספר תורה - אנתוני רידל - ורשה, 1884

1900 / בקירוב

טס ו"יד" לספר תורה, שניהם מעשה ידי הצורף אנתוני רידל (Antoni Riedel, פעל בשנים 1878-1910), ורשה.

1. טס לספר תורה. ורשה, 1884.

כסף רקוע, יצוק וחקוק; הזהבה חלקית.

חנות: • חותמת הצורף, "A. Riedel"; • חותמת הסדנה (סמליל); • חותמות העיר ורשה; • חותמת איכות "84"; • חותמת בוחן הכסף והשנה, "OC 1884" = [Osip Sosnkovski].

טס בצורת מגינית (קרטוש) - לוח כסף רקוע, ששוליו ושטח הפנים שלו מעוטרים בדגמים צמחיים עשירים הכוללים ענפים, פרחים ורוקיות. בחלקו העליון קבוע כתר קמור הנתמך משני צדדיו בזוג אריות זקופים. במרכז הטס עיטור בצורת מגינית קטנה וחלקה (הנועד לחקיקת כתובת הקדשה), מוקף בצמד עמודים שבראשם מעקה עליו יושבים צבי וזוג אריות זעירים. בשוליים התחתונים קופסה מלבנית עם דלת להכנסת הלוחיות המתחלפות. זרי הפרחים היצוקים משני צדי הטס, כמו גם העמודים, המעקה, הכתר והאריות, מחוברים אל הטס באמצעות ברגים ואומים. שלוש שרשראות כסף ארוכות, המתחברות לטבעת תלייה גדולה (חתומה אף היא). כולל לוחית כסף עליה חקוקים משני הצדדים שמות החגים: "פסח / שבועות".

לטסים דומים מאת רידל, ראו: המרכז לאמנות יהודית (CJA), פריטים 338, 11434; *Crowning Glory* (New York, 1996); פריטים 204, 206; וראו גם: אוסף שטיגליץ, פריט 3.

גובה: 30 ס"מ, רוחב: 26 ס"מ. גובה כולל השרשראות: 55.5 ס"מ. מצב כללי טוב. הזהבה דהויה.

2. "יד" לספר תורה. ורשה, [שלהי המאה ה-19 או ראשית המאה ה-20].

כסף יצוק וחקוק; הזהבה חלקית.

חנות: • חותמת הצורף, "A. Riedel"; • חותמת הסדנה (סמליל); • חותמות העיר ורשה; • חותמת איכות "84".

מעוטרת בדגמים צמחיים. מפרק עליון גלילי, מתרחב וצר לסירוגין; מפרק תחתון סלילי, ובקצהו יד קמוצה מורה באצבע בעלת חפת ארוך ומעוט. בקצה המפרק העליון עיטור דמוי כיפה שבקצהו ניצב אריה קטן (תואם לאריות המופיעים בטס שלעיל), אליו מחוברת שרשרת.

ל"ידיים" דומות מאת רידל, ראו: המרכז לאמנות יהודית (CJA), פריטים 542, 659.

"יד": 26.5 ס"מ; כולל שרשרת: 46 ס"מ.

ראו גם פריט הבא.

פתיחה: \$4,000

הערכה: \$8,000-10,000

43a

43d

43c

43b

43e

43f

43. Torah Shield and Torah Pointer – Antoni Riedel – Warsaw, 1884 / Ca. 1900

Torah shield and Torah pointer, both created by silversmith Antoni Riedel (active 1878-1910), Warsaw.

1. Torah shield. Warsaw, 1884.

Silver, repoussé, cast, and engraved; parcel gilt.

Hallmarks: • Maker's mark, "A. Riedel"; • Workshop mark (logo); • Municipal mark of the city of Warsaw; • Fineness mark, "84"; • Assayer's and year mark, "OC 1884" [= Osip Sosnkowski].

Torah shield in shape of a cartouche, consisting of a plate of repoussé silver with the surface and borders adorned with rich vegetal patterns including branches, flowers and rocailles. In the upper portion is an ornate, convex crown flanked by a pair of rampant lions. At the center is a small, fancy cartouche framing a surface left blank for an engraved dedicatory inscription. The cartouche is flanked by a pair of architectonic columns, in turn flanked by a cast pair of bouquets of flowers in vases; it is surmounted by a balcony railing immediately beneath the crown. Over the center of the band at the base of the crown is a relief of a deer, and a tiny pair of lions. Toward the bottom is a rectangular box with a door, enabling the insertion of interchangeable plaques. The principal ornaments – the bouquets, columns, railing, crown, and lions – are all attached to the plate of the Torah shield by means of nuts and bolts. Three long silver chains connect the top of the shield to a large suspension ring (also marked). Includes two silver interchangeable plaques engraved with the names (in Hebrew, on either side) of the holidays of "Passover" and "Shavuot".

For similar Torah shields by Riedel, see: The Center for Jewish Art (CJA), item nos. 338 and 11434; "Crowning Glory", item nos. 204 and 206; and see also "The Stieglitz Collection", item no. 3.

Height: 30 cm. Width: 26 cm. Height incl. chains: 55.5 cm. Overall good condition. Gilt coating faded.

2. Torah pointer. Warsaw, [late 19th or early 20th century].

Silver, cast and engraved; parcel gilt.

Hallmarks: • Maker's mark, "A. Riedel"; • Workshop mark (logo); • Municipal mark of the city of Warsaw; • Fineness mark, "84".

Adorned in vegetal patterns. Upper section cylindrical, alternately widening and narrowing. Lower section spiraling, and at its tip is the "hand", emerging from a lengthy, decorated "cuff". At the end of the upper section is a dome-shaped ornament, surmounted by a tiny lion (matching the lions appearing on the Torah shield described above). A suspension chain is connected to the lion.

For similar Torah pointers by Riedel, see: The Center for Jewish Art (CJA), item nos. 542 and 659.

See also following item.

Length (Torah pointer): 26.5 cm; incl. chain: 46 cm.

Opening price: \$4,000

Estimate: \$8,000-10,000

43g

44. מנורת חנוכה גדולה מכסף – אנתוני רידל – ורשה, 1892

מנורת חנוכה, מעשה ידי הצורף אנתוני רידל (Antoni Riedel, פעל בשנים 1878-1910). ורשה, 1892. כסף רקוע, מוטבע ויצוק.

חתימה: • חותמת הצורף, "A. Riedel"; • חותמת הסדנה (סמליל); • חותמות העיר ורשה; • חותמת איכות "84"; • חותמת בוחן הכסף והשנה, "OC 1892" = [Osip Sosnkowski]; • מספר חותמות פולניות מאוחרות.

הדופן האחורית מוקפת מסגרת של רוקיות, פרחים ועלים, הנמשכת גם לרוחבה; בראשה כתר ועליו רובץ צבי, עם אריות הרלדיים חורצי-לשון התומכים בכתר משני צדדיו. במרכז הדופן האחורית מנורה בעלת שבעה קנים, ומשני צדדיה עמודים מסוגננים.

בחזית המנורה מדף המעוצב כגזזטה, עליו ניצבים עצי תמר ושורת עמודים מחוטי כסף סליליים הנושאים צמד תרנגולים, ציפור, צבי ונשר הניצב על גולת כסף; צמד אריות נוסף תומך בעצי התמר. בחזית הגזזטה – המוקפת סורג של עמודים ושרשרות פרחים – ניצבים שמונה נשרים הנושאים כל אחד בזיך בין כנפיו. המנורה כולה ניצבת על ארבע רגליים בדגם עלים ובסיסן גולות כסף. לימין הדופן האחורית קבוע השמש (נשלף), ולשמאלה – כד שמן (נשלף אף הוא), על מוטות עשויים חוט כסף סלילי.

למטרות נוספות שיצר רידל, ראו: המרכז לאמנות יהודית (CJA), פריט 1861; המוזיאון היהודי, ניו יורק, פריטים JM 1-72, JM 120-65. ראו גם פריט קודם.

גובה: 34.5 ס"מ. רוחב: 27.5 ס"מ בקירוב. מצב טוב. כיפופים קלים. שברים קלים.

מקור:

1. אוסף פרטי, הולנד.

2. הושאלה למוזיאון היהודי באמסטרדם בשנים 1967-2017 (מס' קטלוגי MB00355).

פתיחה: \$5,000

הערכה: \$8,000-12,000

44a

44. Large Silver Hanukkah Lamp – Antoni Riedel – Warsaw, 1892

Hanukkah lamp, created by silversmith Antoni Riedel (active 1878-1910), Warsaw, 1892.

Silver, repoussé, stamped, and cast.

Hallmarks: • Maker's mark, "A. Riedel"; • Workshop mark (logo); • Municipal mark of the city of Warsaw; • Fineness mark, "84"; • Assayer's and year mark, "OC 1892" [= Osip Sosnkowski]; several later Polish marks.

The back plate enclosed within a frame consisting of rocaille, flowers, and leaves, extending widthwise above the row of candleholders. Surmounted by an ornate crown – in turn surmounted by a crouched deer – and flanked on either side by a large pair of heraldic rampant lions, langued. At the center of the back plate is a seven-branched menorah, flanked by elaborate architectonic pillars.

Protruding frontward at the base of the back plate is a shelf in the form of a balcony enclosed by a railing, consisting of pillars connected by sloping floral garlands. Toward the rear of the "balcony" is a row of five coiled, silver-thread posts. The posts at either end are surmounted by a pair of roosters; two of the posts in between are surmounted by another type of bird and a deer; the tallest, center post is topped with an eagle perched on a silver sphere. The bottom section of the back plate is flanked on either side by a tall pair of palms, in turn flanked by another (protruding) pair of heraldic langued and rampant lions. Toward the front of the "balcony" is the row of eight candleholders, each supported on the back of an eagle, between its outstretched wings. The lamp is set on four foliate legs with ball supports. A removable servant light is attached to the upper right of the back plate, and a similarly removable oil jug is symmetrically attached to upper left; both are positioned on top of coiled, sigmoid, silver-thread wires.

For other Hanukkah lamps created by Riedel, see: The Center for Jewish Art (CJA), item no. 1861; and The Jewish Museum, New York, item nos. JM 1-72, and JM 120-65. See also previous item.

Height: 34.5 cm. Width: approx. 27.5 cm. Good condition. Minor warping. Slight fractures.

Provenance:

1. Private collection, The Netherlands.

2. On loan to the Jewish Historical Museum, Amsterdam, 1967-2017, item no. MB00355.

Opening price: \$5,000

Estimate: \$8,000-12,000

44b

45

45. Brass Hanukkah Lamp, Adorned with Putti Figures – Italy, 18th-19th Century

Hanukkah Lamp. Italy, [probably 18th-19th century].
Brass, cast, chased.

The triangular back plate features various decorative motifs typical of Italian Hanukkah Lamps of the 16th and 17th centuries: the lower part consists of two seated cherubs (Putti), holding bouquets of flower, flanking a female face (Medusa?); between the cherubs' wings is located a blank cartouche, topped by a vase of flowers, whose large, stylized handles are modeled as grotesque masks. A row of rectangular oil fonts with long, pinched spouts for wicks is fastened to the back plate with screws and nuts (the row of oil fonts is shorter than the back plate and was likely added later).

Rare model.

For an identical Hanukkah Lamp, see: Sotheby's, New York, the Steinhardt Collection, April 29, 2013, item no. 203; a similar lamp, with additional decorations, formerly part of the S.M. Solomon collection, is illustrated in: Hebraica, Documents d'Art Juif Orfèvrerie, Peinture, Préface de Henri Guttman, pl. XII. This lamp was sold at Bonhams Skinner, Boston, May 21, 2009, item no. 175.

Height: 18.5 cm, width: 21.5 cm. Overall good Condition.
Suspension ring. Without servant light.

Opening price: \$2,000
Estimate: \$3,000-5,000

45. מנורת חנוכה עם עיטורי מלאכים - איטליה, המאה ה-18-19

מנורת חנוכה. איטליה, [כנראה המאה ה-18-19].
פליז יצוק, עבודת אזמל.

הדופן האחורית בעלת צורה משולשת וכוללת מוטבים אשר מופיעים במנורות חנוכה איטלקיות מהמאות ה-16 וה-17: בחלקה התחתון שני מלאכים (פוטי) יושבים, אוזנים זר פרחים, וביניהם פני אישה (מדוזה?); בין כנפי המלאכים מדליון (חלק) ומעליו כד נושא פרחים, עם ידיות גדולות המעוצבות בצורת מסכות גרוטסקיות. שורת בזיכים מרובעים בעלי פיות צבטות וארוכות - כנראה מאוחרת יותר וקצרה מן הדופן - קבועה באמצעות ברגים ואומים. דגם לא מצוי.

למנורה זהה, ראו: סות'ביס, ניו יורק, אוסף שטיינהרדט, 29 באפריל 2013, פריט 203; מנורה דומה, בעלת עיטורים נוספים בצדדים, לפנים באוסף ש"מ סלומון, מצולמת ב-Hebraica, Documents d'Art Juif Orfèvrerie, Peinture, Préface de Henri Guttman, pl. XII, נמכרה בבונהמס סקינר, בוסטון, 21 במאי 2009, פריט 175. גובה: 18.5 ס"מ, רוחב: 21.5 ס"מ. מצב כללי טוב. קולב וטבעת לתלייה. ללא שמש.

פתיחה: \$2,000
הערכה: \$3,000-5,000

46a

46. מנורת חנוכה - תוצרת "שארית הפליטה" במחנה העקורים במרקטרדוויץ - בוואריה, תש"ח

בדו"ח מיוחד נובמבר 1947, המתעד את פעילות הג'וינט באזור הכיבוש האמריקני בגרמניה, מסופר על סדנת המלאכה לקרמיקה במחנה העקורים במרקטרדוויץ ועל יצור המנורות בידי העובדים שורדי השואה: "סדנת המלאכה לקרמיקה היא אחד ממיזמי הייצור הטובים ביותר שלנו... הזמנה של מנורות חנוכה שהתקבלה מהמחלקה הדתית הושלמה, ומוצר איכותי ביותר הופק, נמסר וכעת מופץ". הדו"ח ממשיך ומספר: "לעובדים בסדנה זו אין ניסיון קודם במלאכת הקרמיקה, עם זאת, הם עשו התקדמות יוצאת דופן בלימוד המקצוע. העבודה מלוכלכת וקשה ויש להעריך את העובדים על המאמץ" (ראו: ארכיון הג'וינט, Artifact_00580).
 תערוכה: מינכן, המחזיאון היהודי, 2011-2012: Jews 45/90
 From here and there - Survivors from East Europe
 Juden 45/90 Von da und dort - Überlebende aus Osteuropa, ברלין, 2011, פריט מס' 5.5.
 גובה: 11 ס"מ, רוחב: 25.5 ס"מ, עומק: 14 ס"מ בקירוב. מצב טוב. פגמים קלים.

פתיחה: \$5,000
 הערכה: \$8,000-12,000

מנורת חנוכה, תוצרת "שארית הפליטה" בגרמניה לאחר השואה. מחנה העקורים מרקטרדוויץ (Marktredwitz), אזור הכיבוש האמריקני בגרמניה, תש"ח [1947-1948].
 לקרמיקה צבועה בגוון ירקרק, מזוגגת.
 במרכז המנורה גזע עץ כרות, שחציו מוטל על הקרקע. השמש ממוקם על הגדם, בקצה ענף צעיר המצוי בראשית צמיחתו - סמל לצמיחה המחודשת של העם היהודי. שורת הבזיכים ממוקמת בחזית, ובסמוך לה הכתובת: "הוועד המרכזי במינכן - התש"ח". בתחתית המנורה חותמת (מטושטשת מעט): "תוצרת שארית הפליטה בגלות גרמניה - EMPLOYMENT BOARD".
 לפי ארכיון הג'וינט (JDC Archives), המנורה שלפנינו הינה אחת מ-351 מנורות חנוכה שנוצרו בסדנת המלאכה לקרמיקה במחנה עקורים במרקטרדוויץ שבצפון-מזרח בוואריה, בין יוני 1947 לפברואר 1948. הסדנה הוקמה על ידי "מועצת תעסוקה" (Employment Board) - גוף שהוקם באביב 1947 על ידי הג'וינט, הסוכנות היהודית לארץ ישראל והוועדה המרכזית של יהודי בוואריה (ZK) על מנת ליצור מקומות עבודה עבור העקורים, לצייד אותם במימונויות עבודה במקצועות מעשיים כגון מלאכת יד, ולספק להם מוצרים שימושיים לחיי היומיום וחפצי יודאיקה לשמירה על מצוות הדת.

46b

46. Hanukkah Lamp – Produced by "She'erit HaPletah" in the Marktredwitz DP Camp – Bavaria, 1947-1948

Hanukkah Lamp – Produced by "She'erit HaPletah" in Germany. Marktredwitz displaced persons camp, American occupation zone in Germany, 1947-1948.

Ceramic painted green, glazed.

The center of the lamp features a tree stump, half of which is cut down, and lying on the ground. The servant light is located on top of a young shoot, branching out of the stump, a symbol for the revival of the Jewish nation. The line of oil fonts is located in the front of the lamp, flanked by the inscription: "The Central Committee in Munich – 5708 [1947-1948]".

The bottom part of the lamp is marked with a stamp (somewhat blurred): "Produced by She'erit HaPletah in the German Exile – EMPLOYMENT BOARD".

According to the archives of the American Jewish Joint Distribution Committee (JDC), the present lamp is one of a series of 351 Hanukkah lamps produced in the ceramic workshop of the Marktredwitz DP camp in north-eastern Bavaria between June 1947 and February 1948. The workshop was established by the "Employment Board", an organization founded by the JDC, the Jewish Agency for Palestine and the Central Committee of Liberated Jews of Bavaria (ZK), with the aim to provide work for holocaust survivors, equip them with new skills, and furnishing them with materials for everyday life and religious observance.

A report from November 1947, recording the activities of the JDC in the American Zone, reports on the ceramics workshop of the Marktredwitz DP camp, and on the production of Hanukkah lamps by holocaust survivors: "the ceramic workshop is one of our best producing units... an order received from the religious department for Chanukah candleholders has been completed and a very successful product has been manufactured, delivered, and is now being distributed". The report goes on to say: "the people employed in this workshop have never had any previous experience with ceramic work but have made remarkable progress in learning the trade. The work is dirty and hard, and the workers must be given credit for their efforts" (see: JDC Archives, Artifact_00580).

Exhibition: Munich, the Jewish Museum, 2011-2012: Jews 45/90 From here and there – Survivors from East Europe. This item was illustrated in the exhibition catalogue, "Juden 45/90 Von da und dort – Überlebende aus Osteuropa", Berlin, 2011, no. 5.5.

Height: 11 cm, length: 25.5, depth: approx. 14 cm. Good condition. Minor blemishes.

Opening price: \$5,000

Estimate: \$8,000-12,000

47a

47. נרתיק כסף איכותי לקמע - פירארה, איטליה, המאה ה-18

נרתיקים מסוג זה שימשו לנשיאת קמעות אשר קופלו ואוחסנו בחללם הפנימי. לעתים נכתבו הקמעות לכבוד אדם מסוים או למען מטרה ספציפית, ואלה הוחלפו כאשר הנרתיק עבר לרשותו של אדם אחר; במרוצת הימים, גם הנרתיקים עצמם החלו לשמש כקמעות.

לפריטים דומים מעשה ידי הצורך פרנצ'סקו רוביני II, ראו: המרכז לאמנות יהודית (CJA), פריט 5022; כריסטי'ס, 1 בינואר 1970, פריט 397.

גובה: 12.5 ס"מ, רוחב: 9 ס"מ, עובי: 3 ס"מ. מצב כללי טוב. שני עיטורים יצוקים חסרים. כיפופים קלים.

פתיחה: \$7,000

הערכה: \$8,000-12,000

נרתיק לקמע. פירארה, איטליה, המחצית השנייה של המאה ה-18. כסף יצוק, רקוע, מוחתם וחוקוק.

חתום: • חותמת העיר פירארה (נשר דו-ראשי, בשימוש בשנים 1762-1776); • חותמת הצורך, "[F]R" - Francesco Rubini II, פעל בשנים 1744-1784.

נרתיק דו-צדדי איכותי לקמע, מעוטר ברוקיות ובדגמים צמחיים בסגנון הרוקוקו. בקצהו העליון עיטור דמוי חופה ומעליו מתלה תלתני, עם טבעת לתלייה. בקצהו התחתון עיטור בצורת אשכול ענבים, המסמל פוריות ושפע. בשני הצדדים מופיע במרכז קרטוש שבמרכזו שם ה'; באחד הצדדים מופיעים שני עיטורים נוספים: ארון העדות (מכונף) ומצנפת כהונה - שניהם נושאים את שם ה'. בתחתית פתח להכנסת הקמע, מכוסה במכסה נשלף המהודק בבורג עם אום בצורת פרח.

47b

47c

47. Exquisite Silver Amulet Case – Ferrara, Italy, 18th Century

Amulet case. Ferrara, Italy, second half of the 18th century.

Silver, cast, repoussé, punched and engraved.

Hallmarks: • Marked with the emblem of the city of Ferrara (double-headed eagle, the city's emblem in the years 1762-1776); • Maker's mark: "[F]R" – Francesco Rubini II, active 1744-1784.

Double-sided amulet case, decorated with roccailles and rococo-style vegetal patterns and motifs. At the top is a wedding canopy surmounted by a suspension ring (part of a clover-shaped ornament). Dangling from the bottom is a bunch of grapes, symbolizing fertility and prosperity. At the center of both faces is a cartouche bearing the Divine name "Shaddai". Two additional ornaments – also labeled "Shaddai" – appear on one face: a depiction of the Ark of the Covenant, bearing wings; and a conical ritual priestly head covering (or mitre). At the bottom of the case is an opening for

insertion of the amulet; it is capped with a removable cover secured with a bolt with a flower-shaped nut.

Amulet cases of this type were intended for folded amulets, to be kept inside their inner cavity. At times, such amulets were written with a specific person or purpose in mind; such amulets would be exchanged when the amulet case changed hands. Over the years, the amulet cases themselves would begin serving as amulets.

For similar items similarly created by the silversmith Francesco Rubini II, see: Center for Jewish Art (CJA), item no. 5022; and Christie's, January 1, 1970, item no. 397.

Height: 12.5 cm. Width: 9 cm. Thickness: 3 cm. Overall good condition. Missing two cast ornaments. Minor warping.

Opening price: \$7,000

Estimate: \$8,000-12,000

48a

48b

48. Four Ornamental Amulets / Gold Pendants – The Sassoon Family Collection

Four ornamental amulets. [India, Iraq / Near East, late 19th to early 20th centuries].

1-2. Two ornamental amulets, 21K gold, stamped in the center with a two-line (Hebrew) inscription: The Holy Name Shin Dalet Yod (top line) and the Tetragrammaton (bottom line). The inscription is encircled by geometric and vegetal patterns.

Diameter: 3 cm; 3.5 cm. Suspension rings.

3. Gold amulet, 21K, to be sewn onto garment. Stamped at its center is the three-line (Hebrew) inscription of the Holy Name Shin Dalet Yod, the Tetragrammaton, and again the Holy Name.

Diameter: 3 cm. Pair of holes for sewing. Warping and blemishes.

4. Ornamental amulet, 21K gold, sawed into shape of Star of David, with the Hebrew letter "Heh" engraved into each of its six points.

2.8 cm. Suspension ring.

Provenance: Kedem, auction 52, lot 423 (formerly of the Sassoon Family Collection).

Opening price: \$1,200

Estimate: \$2,500-3,000

48. ארבעה קמיעות-עדיים / תליוני זהב - אוסף משפחת ששון

ארבעה קמיעות-עדיים. [הודו, עיראק / המזרח הקרוב, סוף המאה ה-19 עד ראשית המאה ה-20].

1-2. שני קמיעות-עדי עשויים זהב 21 קראט, במרכזם מוטבע הכיתוב "שד-י ה'", מוקף בעיטורים בדגמים גיאומטריים וצמחיים. קוטר: 3 ס"מ, 3.5 ס"מ. קולב לתלייה.

3. קמיע עשוי זהב 21 קראט, לתפירה על הבגד. במרכזו מוטבע הכיתוב "שד-י ה' שד-י", בשלוש שורות.

קוטר: 3 ס"מ. נקבים לתפירה, כיפופים ופגמים.

4. קמיע-עדי עשוי זהב 21 קראט, מנוסר בצורת מגן דוד, שהאות ה"א חקוקה בששת חודיו.

2.8 ס"מ. קולב לתלייה.

מקור: קדם, מכירה 51, פריט 423 (קודם לכן מאוסף משפחת ששון).

פתיחה: \$1,200

הערכה: \$2,500-3,000

49a

49. קערית שתייה מעוטרת - אפגניסטן-פרס, שנות ה-40-30 של המאה ה-20 - כתובת הקדשה

קערית שתייה ("ג'אמטאס"). [אפגניסטן או פרס (איראן), שנות ה-40-30 של המאה ה-20].
 כסף חקוק; הזהבה חלקית.

קערית קטנה אשר שימשה בקרב יהודי אפגניסטן ופרס לשתייה בשמחות ובחגים. בחלקה הפנימי עיטורים עשירים וכתובות. במרכז עיטור מוזהב של מגן דוד ובתוכו הכתובת: "מ"ד" [מגן דוד]; מעליו רצועה היקפית של שמונה מסגרות מקושטות עם עיטורי דגים ועופות-מים, טוסס ואיילה, שולחן ערוך בכלי שתייה, זרי פרחים ואגרטים, ודגם סטראוטיפי של הכותל-המערבי ומבני הר-הבית (עם הכתובות: "כותל" / "מערבי"). כתובת הקדשה מעל המסגרות: "לחיים בשמחת ירושלים מזכרת אהבה לכבוד מ"ו אקאגאן יעקבאך בצל, מאתי אקאגאן פלטיאך". בקרב יהודי אפגניסטן ופרס היו נפוצים שמות המשפחה "יעקבוף" ו"בצל", כמו גם כינוי הכבוד "אקאג'אן" (=מר/אדון בפרסית).

ראו: זהר הנגבי וברכה יניב, אפגניסטאן, בית הכנסת והבית היהודי. המרכז לאמנות יהודית והאוניברסיטה העברית בירושלים, 1991. עמ' לח, פריטים 74-72.

קוטר: 9 ס"מ. מצב טוב. כיפופים קלים.

פתיחה: \$1,000

הערכה: \$1,500-2,500

49b

49c

49. Small, Decorated Drinking Bowl – Afghanistan-Persia, 1930s-1940s – Dedicatory Inscription

"Jam-tas"-type drinking bowl. [Afghanistan or Persia (Iran), 1930s-1940s].

Silver, engraved; parcel gilt.

Small bowl used by Jews of Afghanistan and Persia as a drinking vessel during celebrations, festivals, and holidays. The inner surface is richly adorned with artwork and inscriptions. At the center (or bottom) of the inner surface is a gilt Star of David inscribed in the middle with the Hebrew initials "Mem-Daleth" ["Magen David" = "Star of David"]. Encircling this is a band of eight framed illustrations – fish, waterfowl, a strutting peacock, a female deer, drinking vessels on a table, bouquets of flowers and vases, and a pair of stereotypical images of the Western Wall and, behind it, the buildings and trees of the Temple Mount (the latter labeled with the Hebrew words "Kotel / Ma'aravi" ["Western Wall"]). Dedicatory inscription (Hebrew) on a band encircling the illustrations: **"To life, in the joy of Jerusalem, a souvenir [with] love in honor of our teacher and rabbi [?] Akajan Yakaboff Bassal, from Akajan Paltiyeff"**. Among Jews from Afghanistan and Persia/Iran, "Yakaboff" and "Bassal" are common surnames, and "Akajan" ("Mister" or "Sir") is a customary title in Farsi.

Reference: Zohar Hanegbi and Bracha Yaniv, *Afghanistan: The Synagogue and the Jewish Home*, The Center for Jewish Art (CJA), Hebrew University of Jerusalem, Jerusalem, 1991, nos. 72-74.

Diameter: 9 cm. Good condition. Minor warping.

Opening price: \$1,000

Estimate: \$1,500-2,500

50a

50. מגילת אסתר בנרתיק כסף-פיליג'רן - האימפריה העות'מאנית (יוון)

מגילת אסתר, נתונה בנרתיק כסף מעוטר. [האימפריה העות'מאנית, כנראה יוון, שלהי המאה ה-19 או ראשית המאה ה-20].

דיו על קלף; כסף יצוק, חרוט ומולחם; פיליג'רן, גרנולציה.

מגילה בפורמט מיניאטורי, כתובה בכתיבת סת"ם ספרדית, עם תגים על אותיות שעטנ"ז ג"ץ, על גבי שש יריעות קלף, 26 עמודות טקסט, 15 שורות בכל עמודה.

המגילה נתונה בנרתיק גלילי עשוי פיליג'רן וגרנולציה המעוטר בדגמים צמחיים, בסגנון ובטכניקה המופיעים בבריטים דומים מיוון (יואנינה). מוט גלילה ארוך וכפוף, בסגנון האופייני אף הוא לאימפריה העות'מאנית ולארצות הבלקן. עיטור תלתני מולחם לבס הכסף התפור לתחילת המגילה ומשמש כידית.

להשוואה, ראו: המרכז לאמנות יהודית (CJA), פריטים 40969, 22044; המוזיאון היהודי, ניו יורק, פריט F 6544.

גובה הקלף: 9 ס"מ. גובה הנרתיק: 17.5 ס"מ, כולל הידית והעיטור בראשו: 33.5 ס"מ. תיקוני טקסט במספר מקומות. כיפופים ופגמים קלים בפיליג'רן.

פתיחה: \$1,500

הערכה: \$5,000-7,000

50b

50. Esther Scroll in Filigree Silver Case – Ottoman Empire (Greece)

Esther scroll, housed in a finely decorated silver case. [Ottoman Empire, probably Greece, late 19th or early 20th century].

Ink on parchment; silver, cast, turned and soldered; filigree, granulation.

Esther scroll in miniature format, inscribed in square Sephardi script, with "tagim" (decorative crowns) over designated letters, covering six sheets of parchment with 26 columns of text, 15 rows per column.

The scroll is housed in a cylindrical case made using filigree and granulation techniques and featuring vegetal patterns in a style and technique characteristic of similar items from Greece (Ioannina). Long scrolling rod with crank-shaped handle – another feature typical of the craftsmanship of the Ottoman Empire and the Balkans. Pull bar (sewn onto leading edge of scroll) with delicate, cloverleaf-shaped handle soldered on.

For comparison, see: The Center for Jewish Art (CJA), item nos. 22044 and 40969; The Jewish Museum, New York, no. F 6544.

Height of parchment sheets: 9 cm. Height of case: 17.5 cm; incl. crank-shaped handle: 33.5 cm. Corrections to text in several places. Minor warping and blemishes to filigree.

Opening price: \$1,500

Estimate: \$5,000-7,000

51. דף קלף – "ברכות המגילה" במסגרת תחריט מעוטרת, צבועה ביד – איטליה, המאה ה-16 – עותק יחיד בעולם – אחד משלושה דפי-ברכות ידועים המעוטרים בתחריט מאת אנדראה מרלי

דף קלף עם "ברכות המגילה" הנאמרות בפורים עם קריאת המגילה. מסגרת תחריט איכותית, צבועה ביד, מעשה ידי החרט אנדראה מרלי (Andrea Marelli). [רומא, 1572-1570 בקירוב].

דף קלף עם "ברכות המגילה", כתובות בכתב יד נאה במיוחד. המסגרת נעשתה בידי הצייר והחרט האיטלקי אנדראה מרלי, אשר פעל ברומא בשנים 1572-1567 בקירוב. המסגרת מעוטרת בתחריט עדין ואיכותי בו מופיעות שתי דמויות חשופות חזה, שתי דמויות ילדים (פוטי) שרועות ושתי דמויות פוטי האוחזות בידיהן ארנבות. בין הדמויות משולבות מסגרת ארכיטקטונית, וילונות, זרי פרחים ופירות ומסכות גרוטסקיות, בסגנונו האופייני של מרלי.

זיהויה הוודאי של המסגרת כעבודתו של מרלי מתבסס על השוואה למסגרת מעשה ידי, המופיעה בספר "Il perfetto scrittore" שנדפס ברומא בשנת 1570 (ראו חומר מצורף, וכן ראו מאמרה של פרוימוביץ, להלן).

ידועות שלוש מגילות אסתר בלבד שבהן מסגרות תחריט מאירות בידי מרלי, והן נחשבות למגילות אסתר המוקדמות ביותר המעוטרות בתחריט: אחת באוסף היברו יוניון קולג' באוהיו, השנייה באוסף הספרייה הבריטית, לונדון, והשלישית באוסף ד"ר דוד וימימה יסלזון בציריך. מבין שלוש המגילות הללו, רק השלישית כוללת גם דף-ברכות תואם. דף ברכות נוסף מתועד ב-Jüdisches Lexikon (ברלין, 1930), אך מיקומו העכשווי אינו ידוע.

דף הברכות שלפנינו מצטרף אפוא לשני דפי-הברכות האחרים הידועים, אך הוא נבדל מהם בעיצובו, ומהווה דוגמה חדשה ובלתי-מוכרת לדף-ברכות של מרלי. לפי עיצובו (ולפי סגנון צביעתו) ייתכן כי במקור ליווה את המגילה השמורה באוסף הספרייה הבריטית.

דף: 17x24.5 ס"מ. תחריט: 16x21.5 ס"מ. מצב בינוני-טוב. כתמים. קרעים בשוליים ושני נקבים. קמטים. שאריות דבק בצדו האחורי של הדף (כתוצאה ממסגור ישן).

ספרות:

Mendel Metzger, the Earliest Engraved Italian Megilloth. Bulletin of the John Rylands Library, Vol. 48, no. 2, 1966, pp. 1. 381-432.

Eva Frojmovic, The "Perfect Scribe" and an early engraved Esther scroll. The British Library Journal, Vol. 23, no. 1, Spring. 2. 1997, pp. 68-80.

להשוואה: המרכז לאמנות יהודית, פריט 39632; אוסף הספרייה הבריטית, פריט Klau Library, item no. IX. 6; Christie's, Amsterdam, auction no. 2537, June 18, 2022, lot no. 389.

פתיחה: \$2,500

הערכה: \$4,000-6,000

includes a matching sheet of Megillah blessings. An additional sheet of blessings over the Megillah is documented in the "Jüdisches Lexikon" (Berlin, 1930), but its current whereabouts are unknown.

The present sheet of "Blessings over the Megillah" can thus be included with the other two known sheets, but it is distinguishable from them in its distinct design, and as such represents a new and previously unknown type of sheet of Esther scroll blessings engraved by this artist. Its particular design, and the particular way it was painted, suggest that it was originally attached to the Esther scroll kept in the British Library, mentioned above.

Parchment sheet: 17x24.5 cm. Engraving: 16x21.5 cm. Fair-good condition. Stains. Tears to edges and two pinholes. Creases. Remnants of glue on verso (resulting from old framing).

References:

1. Mendel Metzger, "The Earliest Engraved Italian Megilloth", Bulletin of the John Rylands Library, Vol. 48, no. 2, 1966, pp. 381-432.

2. Eva Frojmovic, "The 'Perfect Scribe' and an early engraved Esther scroll", The British Library Journal, Vol. 23, no. 1, Spring 1997, pp. 68-80.

For comparison, see: The Center for Jewish Art (CJA), item no. 39632; Collection of the British Library, item no. Or 13028; Hebrew Union College, Cincinnati, Klau Library, item no. IX. 6; Christie's, Amsterdam, auction no. 2537, June 18, 2022, lot no. 389.

Provenance: the Richard Levy (1930-2019) Collection, Florida.

Opening price: \$2,500

Estimate: \$4,000-6,000

51

51. Parchment Sheet – "Blessings over the Megillah" Framed by a Hand-Painted Engraving – Italy, 16th Century – Only Extant Copy – One of Only Three Blessings Sheets Decorated with an Engraving by Andrea Marelli

Parchment sheet containing the "Blessings over the Megillah" recited on Purim before and after the reading of the "Megillah" (Esther scroll). Framed within a hand-painted engraving of fine quality by the engraver Andrea Marelli, [Rome, ca. 1570-1572].

Parchment sheet containing the "Blessings over the Megillah", handwritten in particularly beautiful square script. Framing the manuscript is an engraving created by the Italian painter and engraver Andrea Marelli, active in Rome ca. 1567-1572. The engraving is of a fine and delicate quality. It features two bare-breasted figures, a pair of recumbent infants (putti), and an additional pair of putti holding rabbits. These human figures are superimposed over an architectonic frame which includes curtains, bouquets of flowers and fruit, and grotesque masks, all in a style typical of Marelli's works. The identification of this engraving as one by Marelli is based on a comparison with another frame he created, which appears in the book by G.F. Creci entitled "Il perfetto scrittore", printed in Rome in 1570 (see enclosed material, and article by Eva Frojmovic, listed below).

Only three Esther scrolls framed with engravings by Andrea Marelli are known to be extant, and they are thought to be the earliest examples of Esther scrolls bearing engraved illuminations ever created: The first is part of the Collection of the Hebrew Union College, Cincinnati, Ohio; the second belongs to the Collection of the British Library, London; and the third can be found in the collection of Dr. David and Jemima Jeselsohn, Zurich. Of these, only the third

52b

52a

52. כתב-יד מיניאטורי על קלף - תפילת הדרך וקידוש לבנה - לונדון, תק"ד - שער מאויר

כתב-יד על קלף, סדר תפילת הדרך, עם קידוש לבנה וקריאת שמע שעל המטה. לונדון, תק"ד [1744]. פורמט כיס. דיו על קלף. כתיבה אשכנזית נאה, מרובעת ובינונית, מנוקדת בחלקה. כריכת עור מקורית, עם עיטורים פרחוניים נאים. שער מאויר בדיו כחולה, בסגנון פיתוחי הנחושת המופיעים בספרים שנדפסו באמסטרדם ובמקומות אחרים - משני צדי השער דמויות משה ואהרן, מעליהן זוג אריות אוחזים מגינית.

בשער נכתב: "סדר תפילת הדרך עם סדר קדוש הלבנה ותיקון קריאת שמע בלילה, כפי שנדפס בתפילה של הגאון מוה"ר ישעיה הורוויץ ז"ל בעל מחבר ספר של"ה, הכל כתיבת יד על קלף, בשנת ת'ק"ד' לפ"ק, בעיר לונדין המהוללה". סופר כתב-היד הוא כפי הנראה שמחה פיהם סג"ל ממנהיים, סגנון הכתיבה ואיור השער תואמים לכתבי-היד שהעתיק, כולם בדרך כלל מן הסוג שלפנינו - ספרונים בפורמט קטן, עם סדר ברכת המזון, או קידוש לבנה, וכדומה. ידועים מספר כתבי-יד שהכין (בהם כת"י המוזיאון היהודי בלונדון, 15; כת"י הרזנטליה באמסטרדם, 698; כת"י גרוס, GR.012.004; וכת"י טרינטי קולג', F 30 12), כולם הועתקו במנהיים, חלקם בשנת תק"ג, וחלקם בשנת תק"ה. זהו כתב-היד היחיד ממנו שנכתב בלונדון, בשנת תק"ד.

רישומי בעלות בדף הבטנה הקדמי, בדף הראשון והאחרון, חלקם מחוקים, של "כ"ה אברהם זאלצבאכער". [19] דפי קלף. 10.5 ס"מ בקירוב. מצב טוב. כתמים, בהם כתמים כהים במספר מקומות. מספר דפים מנותקים חלקית. כריכת עור מקורית, עם פגמים קלים. תודתנו לפרופ' אמיל שרייבר, על עזרתו בזיהוי הסופר.

פתיחה: \$50,000
 הערכה: \$60,000-70,000

52c

52d

52e

52. Miniature Parchment Manuscript – Tefillat HaDerech and Kiddush Levanah – London, 1744 – Illustrated Title Page

Parchment manuscript, Tefillat HaDerech with Kiddush Levanah and the bedtime reading of Shema. London, 1744.

Pocket format. Ink on parchment. Neat square and semi-cursive Ashkenazic script partially vocalized. Original leather binding, with fine floral decorations.

Title page illustrated in blue ink, in the style of copper engravings appearing in books printed in Amsterdam and elsewhere – the figures of Moses and Aaron on the two sides of the frame, with a pair of lions holding a cartouche above them.

On the title page is written: "Tefillat HaDerech with Kiddush Levanah and the nighttime reading of Shema, as printed in the prayer of R. Yeshayah Horowitz author of Shlah, all handwritten on parchment in 5504 [1744], in the magnificent city of London".

The scribe of the manuscript is apparently Simchah Pihem Segal of Mannheim; the style of writing and illustration of the title page match the manuscripts he copied, all generally of the same type as the present item – booklets in a small format, with Birkat HaMazon, Kiddush Levanah and the like. Several manuscripts of his are known (including Jewish Museum London, Ms. 15; Bibliotheca Rosenthaliana, Ms. 698; Gross Family Collection, Ms. GR.012.004; Trinity College, Ms. F 12 30), all copied in Mannheim, some in 1733 and others in 1735. This is the only manuscript scribed in London, in 1734.

Ownership inscription on front endpaper, first leaf and last leaf, some deleted, by "R. Avraham Solzbacher".

[19] parchment leaves. Approx. 10.5 cm. Good condition. Stains, including dark stains in several places. Several leaves partially detached. Original leather binding, with light damage.

We thank Prof. Emile Schrijver for his assistance in identifying the scribe.

Opening price: \$50,000
Estimate: \$60,000-70,000

52f

53a

53. כתובה מאוירת על קלף – קהילת היהודים העיראקים בסינגפור, תרנ"ט

כתובה מאוירת על קלף לנישואי החתן יוסף כליפא מעתוק, עם הכלה כתון בת ראובן ששון. סינגפור, ה' תמוז תרנ"ט [13 ביוני 1899].
דיו וצבע על קלף.

יריעת קלף, עם איורים בצבעים עזים בגוני ירוק, אדום, ורוד וכחול, ומסגרות מעוטרת בזהב, ערוכה ומעוצבת בדומה לכתובות של עדת הבגדאדים בכלכותה (קולקטה), הודו. המסגרת העליונה מעוצבת כמשולש בעל פינות קטומות וכתובים בה פסוקי ברכה באותיות מרובעות. המסגרת התחתונה מלבנית ומופיע בה נוסח הכתובה, בכתובה ספרדית (השמות והמספרים באותיות מרובעות). שוליים רחבים מעוטרים בדגם צמחי הכולל פרחי שושנים וביניהם ציפורי שיר צבעוניות; בשוליים התחתונים צמד דגים השוחים זה לקראת זה (מוטיב האופייני אף הוא לכתובות של עדת הבגדאדים מכלכותה).

בתחתית נוסח הכתובה מופיעות חתימות החתן והעדים: "הצעיר עזרא מאיר אברהם שלום סלימאן", "הצעיר אהרן שלמה יוסף אלייאו". תחת החתימות מופיע אישור בכתב-ידו וחתימתו של "אלייאו יוסף שרידא" - רב בסינגפור, עם חותמתו וחותמת רשמית של "ק"ק סינגאפור יע"א - מגן אבות". לצד אישורו של הרב שרידא נוסף אישור באנגלית, על מקוריות חתימתו של הרב, משנת 1921, חתום בכתב-יד, עם חותמת מוטבעת של ה-Colonial Secretary הבריטי. בשוליים השמאליים בול וחותרת מס.

ראשוני היהודים אשר הגיעו לסינגפור בעשורים הראשונים של המאה ה-19 היו סוחרים ממוצא בגדאדי, אשר הגיעו בעיקר מהודו, מעיראק ומאיראן. בשנת 1840 נרשמו כ-22 תושבים יהודים באי. בית הכנסת "מגן אבות" נחנך בשנת 1878 ונחשב לבית הכנסת הוותיק ביותר בדרום-מזרח אסיה; בתקופה בה נחנך מנתה הקהילה היהודית כ-172 חברים.

ידועות כתובות אחדות מסינגפור, בהן שתיים באוסף מוזיאון ישראל (מהשנים תר"ם ותרצ"ח, פריטים B05695 ו-B00.0652 בהתאמה) ושלישית לפניו באוסף ששון (משנת תרל"ט, אהל דוד, מס' 432, עמ' 383).
47x30 ס"מ. מצב כללי טוב. מעט כתמים. קמטים וקפלים.

• אל הכתובה מצורף:

דף נייר גדול, מודפס במכונת כתיבה, עם הוספות בכתב-יד - Abstract of Marriage Document [תקציר חוזה נישואין], מסמך רשמי שהונפק עבור הרשויות הבריטיות בסינגפור, הכולל תרגום מקוצר של הכתובה הנ"ל. סינגפור, [1899]. אנגלית.
לפי המסמך, נישואיהם של בני הזוג (Joseph Khaliffa ו-Khatoon Reuben Sassoon), נערכו ב-13 ביוני 1898 [צ"ל 1899], בבית הכנסת "מגן אבות" ברחוב וטרלו, סינגפור.

במסמך מצוטטים דבריו של החתן לכלה במהלך טקס הנישואין, בהם פירוט התחייבויותיו כלפיה על פי ההלכה היהודית. כן, מצוטטת התחייבותה של הכלה כלפי החתן למלא אחר הדרישות ההלכתיות מאישה נשואה. על פי המסמך, טקס החתונה נערך על ידי הרב שרידא, ומצוינים בו שמות העדים הנ"ל. בשולי מסמך זה מופיעה חתימת הרב (בעברית: "אלייאו יוסף שרידא"), חותמתו (באנגלית), וחותרת בית הכנסת "מגן אבות" בסינגפור (בעברית).

בראש הדף ובתחתיתו הודבקו שני בולי מס (בהם נקובים הערכים 1 דולר ו-5 דולרים), ומופיעות שתי חותמות רשמיות (בהטבעה ודיו).

בצד חתימת הרב נוספו מספר שורות ובהן אישור על נכונות הדברים, חתום בידי שופט שלום בריטי מקומי (Justice of Peace).

בתחתית הדף אישור בכתב-יד על מקוריות חתימתו של הרב שרידא, משנת 1921, חתום בכתב יד, עם חותמת הטבעה של ה-Colonial Secretary הבריטי.

בגב הדף, חותמת דיו עם מילוי בכתב יד (הולנדית), ולצדה חותמת רשמית של הקונסוליה ההולנדית בסינגפור (אישור על רישום הנישואין?).
40x33.5 ס"מ בקירוב. מצב טוב-בינוני. כתמים. קמטים וסימני קיפול. קרעים וקרעים חסרים קטנים בשולי הדף.

פתיחה: \$3,000
הערכה: \$6,000-8,000

53. Illustrated Parchment Ketubah – Iraqi Community in Singapore, 1899

Illustrated parchment ketubah for the marriage of Yosef Khaliffa Matook and Khatoon daughter of Reuven Sassoon. Singapore, 5th Tammuz (June 13) 1899.

Ink and paint on parchment.

Parchment membrane, with vibrantly colored illustrations in green, red, pink and blue, and decorated golden frames, arranged and designed in a similar fashion to ketubot of the Baghdadi community in Calcutta (Kolkata), India. The upper frame is designed as a triangle with truncated corners, with verses of blessings written in square letters. The lower frame is rectangular, containing the text of the ketubah, in Sephardic script (the names and numbers in square script). Wide margins, decorated with a vegetal motif including colorful roses and songbirds; on the bottom margin are a pair of fish swimming toward each other (another motif characteristic of the Calcutta Baghdadi community).

At the bottom of the text of the ketubah appear signatures of the bridegroom and the witnesses: "Ezra Meir Avraham Shalom Suleiman", "Aharon Shlomo Yosef Eliyahu". Below the signatures appears a confirmation handwritten and signed by "Eliyahu Yosef Sherida" – a Singapore rabbi, with his stamp and the official stamp of the "Singapore community – Magen Avot". Next to R. Sherida's confirmation is an additional confirmation in English on the genuineness of his signature, dated 1921, with an embossed stamp of the British Colonial Secretary. On left margin, stamp and tax stamp.

The first Jews to reach Singapore in the first decades on the 19th century were merchants originating from Baghdad, having arrived mainly from India, Iraq and Iran. In 1840, about 22 Jewish residents were registered on the island. The Magen Avot synagogue, inaugurated in 1878, is considered the oldest in Southeast Asia; at the time of its inauguration the Jewish community numbered some 172 members.

There are a few known ketubot from Singapore, including two in the Israel Museum collection (from 1880 and 1938, items B05695 and B00.0652 respectively), and a third formerly in the Sassoon collection (from 1879, Ohel David, no. 432, p. 383).

30x47 cm. Overall good condition. Some stains. Creases and folds.

• Enclosed with the ketubah:

A large paper leaf, typewritten, with handwritten additions – "Abstract of Marriage Document", an official document issued for the British authorities in Singapore, containing a brief translation of the above ketubah. Singapore, [1899]. English.

According to the document, the wedding of the couple (Joseph Khaliffa and Khatoon Reuben Sassoon) was held on June 13, 1898 [should be 1899], in the Magen Avot synagogue on Waterloo Street, Singapore.

The document cites the groom's promises to the bride during the wedding ceremony, with a detailed listing of his halachic duties towards her, as well as the bride's promises to the groom to fulfill the halachic duties of a married woman. According to the document, the wedding was officiated by R. Sherida, and the names of the above witnesses are cited. At the bottom of this document appear the signature of R. "Eliyahu Yosef Sherida" (in Hebrew), his stamp (in English) and the stamp of the Magen Avot synagogue in Singapore (in Hebrew).

At the top and bottom of the leaf are two tax stamps (marked one dollar and five dollars) and two official stamps (embossed and ink).

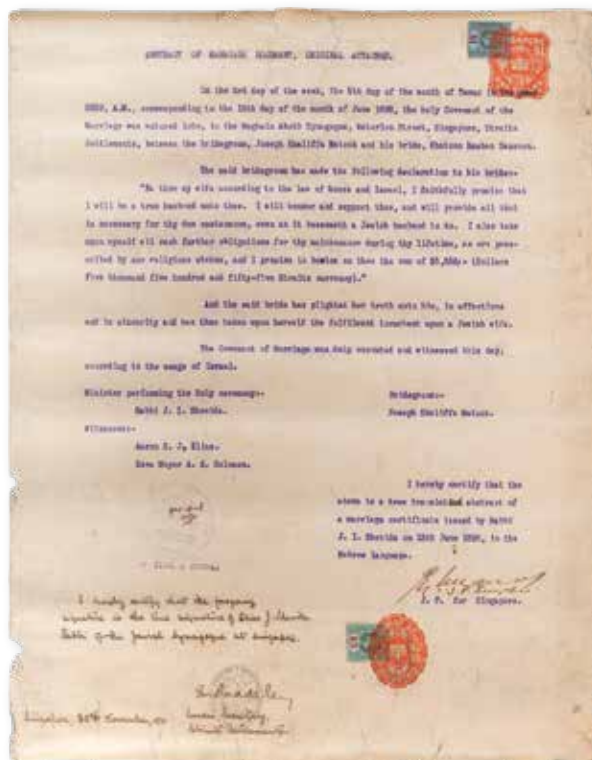
Next to the rabbi's signature are several lines confirming the veracity of the contents, signed by the local British Justice of Peace.

At the bottom of the leaf is a handwritten confirmation of the genuineness of R. Sherida's signature, dated 1921, with a handwritten signature and an embossed stamp of the British Colonial Secretary.

On the verso of the leaf is an ink stamp filled in by hand (Dutch), next to an official stamp of the Dutch Consulate in Singapore (confirmation of the registration of the marriage?).

Approx. 33.5x40 cm. Good-fair condition. Stains. Creases and folding marks. Small marginal tears and open tears.

Opening price: \$3,000
Estimate: \$6,000-8,000

53c

54

54. תעודה משפטית על קלף – הקהילה היהודית באנקונה – רומא, ת"ע, 1710

תעודה משפטית בכתב יד על קלף: פסיקת הקרדינל ג'וזפה רנאטו אימפריאלי, לטובת הקהילה היהודית בעיר אנקונה, בדיון שהתנהל בעניינה. רומא, 1710 [ת"ע]. לטינית.

מסמך רשמי המתעד את פסיקתו של הקרדינל ג'וזפה רנאטו, בתביעה שהתנהלה בין נציגי העיר אנקונה ובין הקהילה היהודית בעיר. נערכה ברומא, ביום 19 ביולי 1710, חתומה בחותם שעווה רשמי ובחתימת ידו של נוטריון.

העיר אנקונה (מחוז מארקה, איטליה) סופחה במאה ה-16 למדינת האפיפיור. בעיר פעל נמל חשוב שהיה למוקד סחר עם ארצות האימפריה העות'מאנית, והתקיימה בה קהילה יהודית מגוונת, אשר רוכזה בגטו בכוח צו אפיפיורי. על יהודי אנקונה הוטלו מיסים שונים, תקנות ומגבלות, אך לצד זאת, נודעה להם השפעה חשובה על כלכלת העיר בזכות קשרי המסחר שקיימו דרך נמל העיר עם ארצות הלבנט.

על פי התעודה שלפנינו, בשנת 1652 קבע נציג ה-Congregazione del Buon Governo (גוף מנהלי של הכס הקדוש אשר פיקח על התנהלותן הכלכלית של רשויות מקומיות בשטחי מדינת האפיפיור) שבכל מקרה בו יעברו חיילי צבא האפיפיור בשטחי העיר אנקונה, יישאו רשויות העיר בעלות אחזקת החיילים בשיעור של שלושה רבעים מעלות אחזקתם הכוללת, ואילו הקהילה היהודית המקומית, במסגרת המגבלות והמיסים המיוחדים שהוטלו עליה, תישא בעול בשיעור של רבע אחד מהעלות הכוללת, בכסף או בסחורות.

ב-13 בפברואר 1710, פנו נציגי העיר אנקונה אל ה-Congregazione del Buon Governo בבקשה להגדיל את שיעור השתתפותה של הקהילה היהודית באחזקת חיילים במקרים כנ"ל, ולהקטין את סכום השתתפותה של העיר. הקהילה היהודית התנגדה לכך והנושא הובא בפני הרשויות. בתעודה שלפנינו נרשמה החלטתו של הקרדינל ג'וזפה רנאטו אשר דן בעניין, בה נקבע: "quo ad utensilia Communitatem teneri pro nunc ad satisfactionem pro tribus ex quatuor partibus". דהיינו, המצב יישאר כפי שהיה עד לאותה עת – העיר אנקונה תמשיך לשאת בשלושה רבעים מעלות אחזקת החיילים הכוללת, והקהילה היהודית ברבע אחד ממנה.

הקרדינל שבפניו הובא המקרה, ג'וזפה רנאטו אימפריאלי (Giuseppe Renato Imperiali, 1651-1737; בתעתיק הלטיני המופיע בראש התעודה: Ioseph Renatus), איש דת בכיר, יליד העיר פרנקווילה פונטנה (ממלכת נפוליו), בן למשפחת אימפריאלי הידועה; אספן ספרים נלהב, וממייסדי ספריית אימפריאלי. היה מועמד לכהונה כאפיפיור, והפסיד מינויו לתפקיד על חודו של קול.

פתיחה: \$1,500
הערכה: \$2,500-3,500

54. Legal Document on Parchment – Jewish Community of Ancona – Rome, 1710

Handwritten legal document on parchment: ruling of Cardinal Giuseppe Renato Imperiali in favor of the Jewish community of Ancona, in a proceeding held regarding it. Rome, 1710. Latin.

Official document reporting the ruling of Cardinal Giuseppe Renato, in a suit involving the representatives of the city of Ancona and the city's Jewish community. Held in Rome, on July 19, 1710, signed with an official wax seal and signature of a notary.

The city of Ancona (Marche region, Italy) was annexed to the Papal States in the 16th century. The city had an active port which was a center of commerce with Ottoman lands, and it contained a diverse Jewish community which was centered in a ghetto by force of papal decree. Various taxes, decrees and restrictions were imposed on the Jews of Ancona, while they nevertheless exerted a heavy influence on the city's economy, due to their commercial ties between the port and the Levantine regions.

According to the present document, in 1652 the representative of the Congregazione del Buon Governo (the church's governing body which supervised the financial conduct of local authorities in the Papal States) prescribed that whenever the papal military would pass through Ancona, the city authorities would pay for three-fourths of the total maintenance costs of the soldiers, while the local Jewish community, as part of its particular restrictions and taxes, would pay for one fourth of the total cost, in money or merchandise.

On February 13, 1710, representatives of Ancona applied to the Congregazione del Buon Governo to increase the Jewish community's share of the costs of upkeep of the soldiers in the above case, and to decrease the city's share. The Jewish community opposed the move, and the issue was brought to the authorities. The present document cites the ruling of Cardinal Giuseppe Renato, determining: "quo ad utensilia Communitatem teneri pro nunc ad satisfactionem pro tribus ex quatuor partibu", i.e. the status quo would remain unchanged – the city of Ancona would continue to bear three-fourths of the total maintenance costs of the soldiers, while the Jewish community would pay one fourth.

Cardinal Giuseppe Renato Imperiali (1651-1737; in the Latin appearing at the beginning of the document: Ioseph Renuatus), a senior clergyman, born in Francavilla Fontana (Kingdom of Naples) to the famous Imperiali family; an avid bibliophile and founder of the Imperiali Library. A candidate for pope, he lost the election by a single vote.

26x35 cm. Good condition. Several holes, slightly affecting text. Folding marks to height and width.

Opening price: \$1,500

Estimate: \$2,500-3,500

55a

55. Miniature Illuminated Manuscript – Sefirat HaOmer, with Birkat HaLevanah and Piyyutim – Turin, 19th Century

Manuscript, Sefirat HaOmer, with Birkat HaLevanah, blessings and piyyutim for Simchat Torah and Shabbat. Turin (Italy), [19th century]. Miniature format. Vocalized square script. Title page illustrated and painted in watercolor (inscribed in the center: "Sefirat HaOmer, in Turin"). Small illustrations of birds and flowers on most leaves, also painted in watercolor, and several additional decorations.

Includes: blessing for Sefirat HaOmer and the recitation for each day (a separate page dedicated to each day); a Lamnatzeach menorah; Birkat HaLevanah; various blessings: for laying tefillin, for the reading of the Torah, for thanksgiving, for seeing a rainbow, for thunder; Ana BeKoach; Birchot HaNehenin; piyyutim for Simchat Torah and Shabbat: Sisu VeSimchu, Ashreichem Yisrael, Hitkabtzu Malachim, Echad Yachid UMeyuchad; Shalom Aleichem (followed by Ribon Kol HaOlamim and Eshet Chayil), Bar Yochai, Yah Ribon.

[45] leaves. 7 cm. Good condition. Stains, including dark stains to several leaves. Original leather binding, with minor damage.

Opening price: \$1,000

Estimate: \$3,000-6,000

55. כתב-יד מיניאטורי מעוטרי – סדר ספירת העומר, עם ברכת הלבנה ופיוטים – טורינו, המאה ה-19

כתב-יד, סדר ספירת העומר, עם ברכת הלבנה, ברכות ופיוטים לשמחת תורה ולשבת. טורינו (איטליה), [המאה ה-19].

פורמט מיניאטורי. כתיבה מרובעת, מנוקדת. שער מאויר וצבוע בצבעי מים (במרכז נכתב: "סדר ספירת העומר, בטורינו יע"א"). איורים קטנים ברוב הדפים, של ציפורים ופרחים, צבועים אף הם בצבעי מים, ומספר קישוטים נוספים.

כולל: ברכת ספירת העומר וסדר ספירת העומר לכל יום (לכל אחד מהימים הוקדש עמוד נפרד); מנורת למנצח; סדר ברכת הלבנה; ברכות שונות: להנחת תפילין, לעליה לתורה, ברכת הגומל, ברכת "הרואה את הקשת", ברכת הרעמים; תפלת אנא בכח; ברכות הנהנין; פיוטים לשמחת תורה ולשבת: "שישו ושמחו בשמחת תורה...", "אשריכם ישראל אשריכם...", "התקבצו מלאכים...", "אחד יחיד ומיוחד אל נדרש...", "שלום עליכם מלאכי השרת..." (ואחריו תפילת "רבון כל העולמים" ו"אשת חיל"), "בר יוחאי נמשחת אשריך...", "יה רבון עלם ועלמיא..."

[45] דף. 7 ס"מ. מצב טוב. כתמים, בהם כתמים כהים במספר דפים. כריכת עור מקורית, עם פגמים קלים.

פתיחה: \$1,000

הערכה: \$3,000-6,000

55b

 היום עומר
 עומר
 שלשה נשלשים יום לעומר שהם
 ארבעה שבועות וחמשה ימים

היום
 שנים ושלושים יום לעומר שהם
 ארבעה שבועות וארבעה ימים

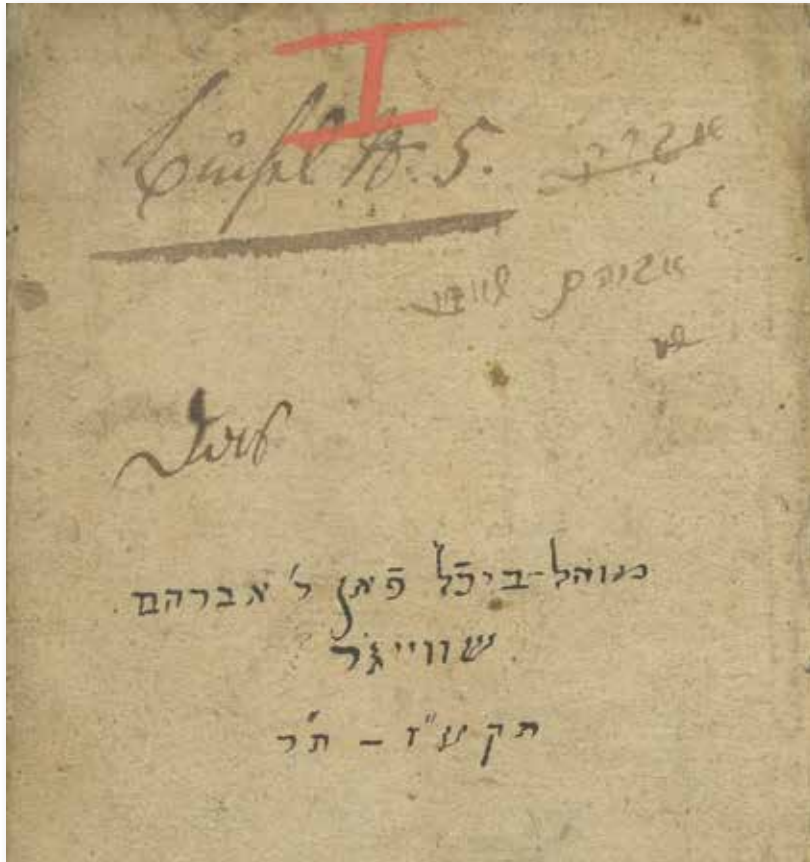
55c

בר יוחאי עצי שטים עומדים למורי
 ה' הם למורים אגד מפלה אור תקוד
 הם יקדים תלא רמא יודק מוקד:
 בר יוחאי
 בר יוחאי באת לשורה תפוחים עליו
 לקלוקט בו שר לקחים סוד תורה בצאים
 ופוחים געשה אדם טמא עובד ל' ב' יוחאי
 בר יוחאי נאדת בזבחה ובמלמלתאש

בר יוחאי נמשחת אשירי' שמן ששון
 מתברר:
 בר יוחאי שמן משחת קיש נמשחת
 נמדת וקיש נשאת ציע נזר פקדוש
 נבוש על ראשך פארך: בר יוחאי
 בר יוחאי מושב טוב שבת יום נסת
 יום ארש' זנות במערת צורים שושן
 שם קצת הורף והרף: בר יוחאי

55d

56a

56. כרך פנקסי מוהלים מהעיר סגד - תיעוד של אלפי בריתות, מהשנים תקס"ו-תרי"ט

העיר, שהיה מעורב בשנת 1847 בפרשת הדחתו של הרב דניאל פיליץ מתפקיד רבה של סגד, בשל תמיכתו בתיקונים בדת, ראו: הרב יקותיאל יהודה גרינוואלד, קורות התורה והאמונה בהונגריה, בודפשט תרפ"א, עמ' 63).

• פנקס של המוהל ר' ליב פישר ושל בנו ר' יהונתן פישר - כולל כ-80 רישומים על בריתות שערך ר' ליב פישר בשנים תקע"ו-תקצ"ז (בהם גם מילת בנו יהונתן בשנת תקפ"א). בסוף הפנקס רישום על פטירתו של ר' ליב: "תהי' נפשו צרורה... זאת תפילתי עבור חביבי תלמידי היקר הר"ר ליב פישר ז"ל ויעמוד לו זכות מצות מילה, משה גאטיין" (ר' משה גוייטין היה אף הוא מוהל בסגד ופנקסו כרוך אף הוא בקובץ זה, ראה להלן). בראש הפנקס נוספו כ-15 רישומים על מילות שערך הבן, ר' יהונתן פישר, בשנים תר"ה-תרי"א. לפני הרישום הראשון פסקת פתיחה (מבוססת על תפילה למוהל מספר סוד ה' נפוצה בפנקסי מוהלים): "...והנני מודה ומשבח לשמו הגדול שנתן לי מתנת חנם שזכיתי להיות אמצעי להכניס בני ישראל תחת כנפי השכינה למול ולפרוע בשר ערלתם, בספר את שמות הילדים הנמולים ע"י, שנת תר"ה לפ"ק". מספר רישומים משפחתיים בדפי הפנקס.

• פנקס של המוהל ר' דוד אויזלענדער, כרוך עם ספר סוד ה' לרבי

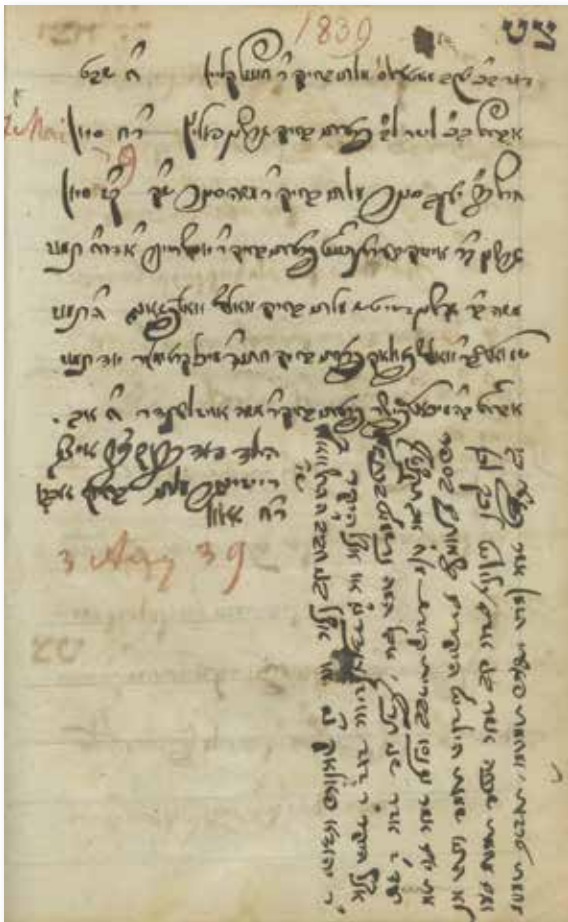
כרך הכולל תשעה פנקסי מוהלים ("מוהל ביכל") מהעיר סגד (Szeged, סעגדין, הונגריה), מהשנים תקס"ו-תרי"ט (1806-1859). תשעה פנקסים בכתב-יד, של מוהלים מן העיר סגד, שנכרכו בכרך אחד. הפנקסים מתעדים את פעילותם של מוהלי העיר במחצית הראשונה של המאה ה-19, והם כוללים אלפי שמות של בני הקהילה ופרטים ביוגרפיים ומשפחתיים רבים. לפנינו מקור תיעודי רב ערך לקורות יהודי סגד במאה ה-19.

בראש הכרך רישום (בהונגרית) על החלטה משנת 1850 להעביר לרבה של סגד, הרב ד"ר לאופולד לעף, פנקס מילה. רישום נוסף חתום על ידי בנו וממלא מקומו, הרב ד"ר עמנואל לעף, המציין כי הפנקסים נכרכו יחד בשנת 1880.

על גבי הפנקסים נוספו רישומים (שנעשו בעת איסוף הפנקסים), עם שמות המוהלים, המספור שלהם בכרך, ועוד. בדפי הפנקסים מופיעות חותמות של "Szegedi Főrabbişag 1850" [=הרב הראשי של סגד, 1850] (שנת 1850 היא תחילת תקופת רבנותו של הרב ד"ר לאופולד לעף).

פירוט הפנקסים:

• פנקס של המוהל ר' אברהם שווייגר - כולל 188 רישומים על בריתות בשנים תקע"ז-ת"ר (על רבי אברהם שווייגר, מעסקני

56c

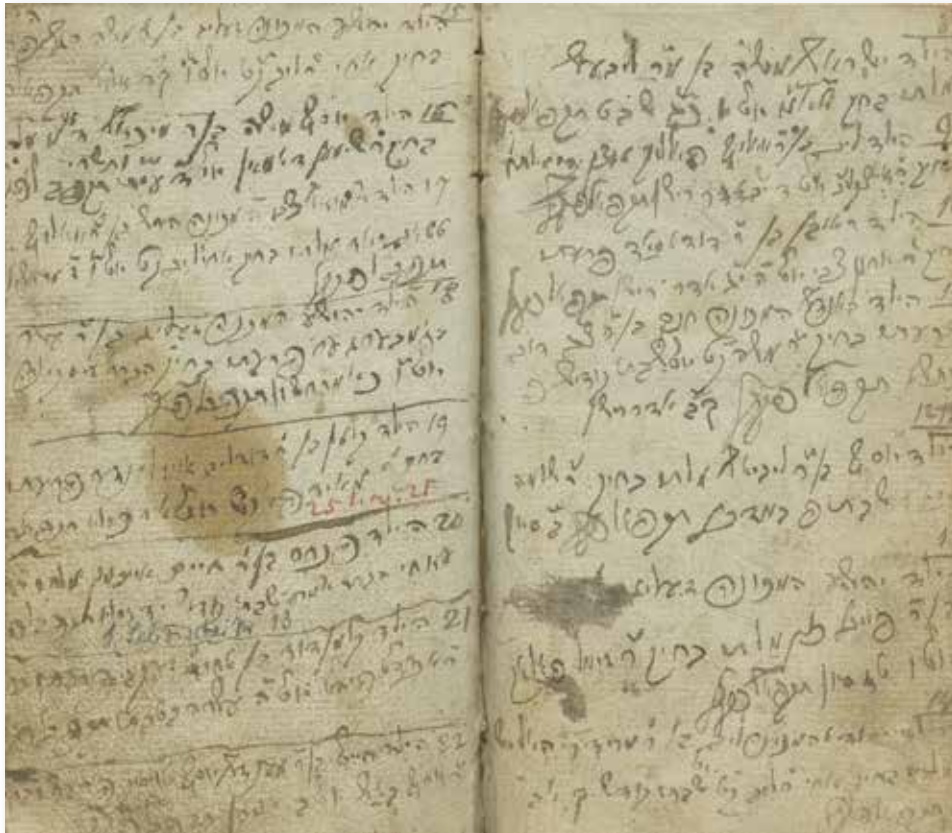
1837 (מהדורה שלא נרשמה ביבליוגרפית). חתימה בשער הספר: "שייך לי הק' הרש וואלף גויטיין פה סעגעדין". הפנקס הראשון, של הבן ר' הירש וולף, כולל רישומים על 159 בריתות מהשנים תקצ"ב-תרי"ב. בראש הפנקס פתיחה (בכתיבה מרובעת): "באתי להתיי תיו ולרשום את שמות הילדים אשר יזכני ה' להיות אמצעי להכניס אותם תחת כנפי השכינה ולמול ולפרוע... צבי זאב בן עלא" (מעל השורה נוסף: "[בן] ה' משה"). אחריו מופיע פנקסו של האב, ר' משה גויטיין, ובו רישומים על למעלה מ-500 בריתות מהשנים תקס"ו-תרי"ב. בתוך הרישומים משולבים גם רישומים משפחתיים. במקומות רבים הוסיף המוהל מאוחר יותר על חלק מן השמות הנרשמים בפנקס כי הם "יצאו מהדת", בתוספת קללות נגדם. בסוף שנת תקצ"ט מופיע הרישום: "מחמת טרודתי ומחמת פגעי הזמן אשר פגע בי וגם מחמת שכחה אשר בני אדם עלולים לכך לכן לא התיי שמות הילדים היקרים בשמותם בספר את יום אשר נכנסו בברית קודש מן ח' אב תקצ"ט עד ז' אדר שני ת"ר, אבל המה נרשמים בכתב אצל היקר ר' דוד אויזלענדר נ"י או אצל היקר ר' יהודא פאלאק נ"י או אצל בני חביב ה' הרש וואלף שי". בין שני הפנקסים ובסוף הפנקס השני כ-20 עמודים עם ליקוטים שונים: סגולות, רפואות, מליצות, ועוד (ביידיש ובעברית).

56b

דוד לידא, [וינה, תקס"א 1801] (חסר דף שער ודף יא). בדף הראשון חתימת המוהל: "דוד אויזלענדר תקע"ט לפ"ק". כולל למעלה מ-470 רישומי בריתות מהשנים תקע"ט-תרי"ב. בדפי המעטפת רישומים מוקדמים יותר של כמה מן הבריתות, שהועתקו לאחר מכן לרישום המסודר בדפי הפנקס.

- שני פנקסים של המוהל ר' יודא פאלאק, הפנקס הראשון כרוך עם ספר סוד ה', וינה, [תקע"ד] 1814; ובו רישומים על כ-90 בריתות מהשנים תקע"ט-תקצ"ג (עם פיסות נייר מודבקות על בריתות מהשנים תקצ"ד ותקצ"ח).
- בפנקס השני רישומים על למעלה מ-200 בריתות מהשנים תקע"ט-תרי"ג. חלק מן הרישומים חוזרים על עצמם בשני הפנקסים. בין שני הפנקסים דף עם רישומים על ארבע בריתות מהשנים תרי"ד-תרי"ט.
- פנקס של המוהל ר' משה צינר, עם רישומים על 102 בריתות, מהשנים תרי"ב-תרי"י. בראש הפנקס פתיחה (בנוסח דומה לזה של ר' יהונתן פיישר), עם פרט השנה תרי"ב. בדף האחרון רישומים בידיש, בהם נזכרים שמות מוהלים אחרים שנגד (שפנקסיהם מופיעים לפנינו): ר' יהודא פאלאק, ר' הרש גויטיין ור' דוד אויסלענדר.
- שני פנקסים של המוהל ר' משה גויטיין (גאטיין) ושל בנו ר' צבי זאב (הירש וולף) גויטיין, כרוכים בסוף ספר סוד ה', וינה, [תקצ"ז]

56d

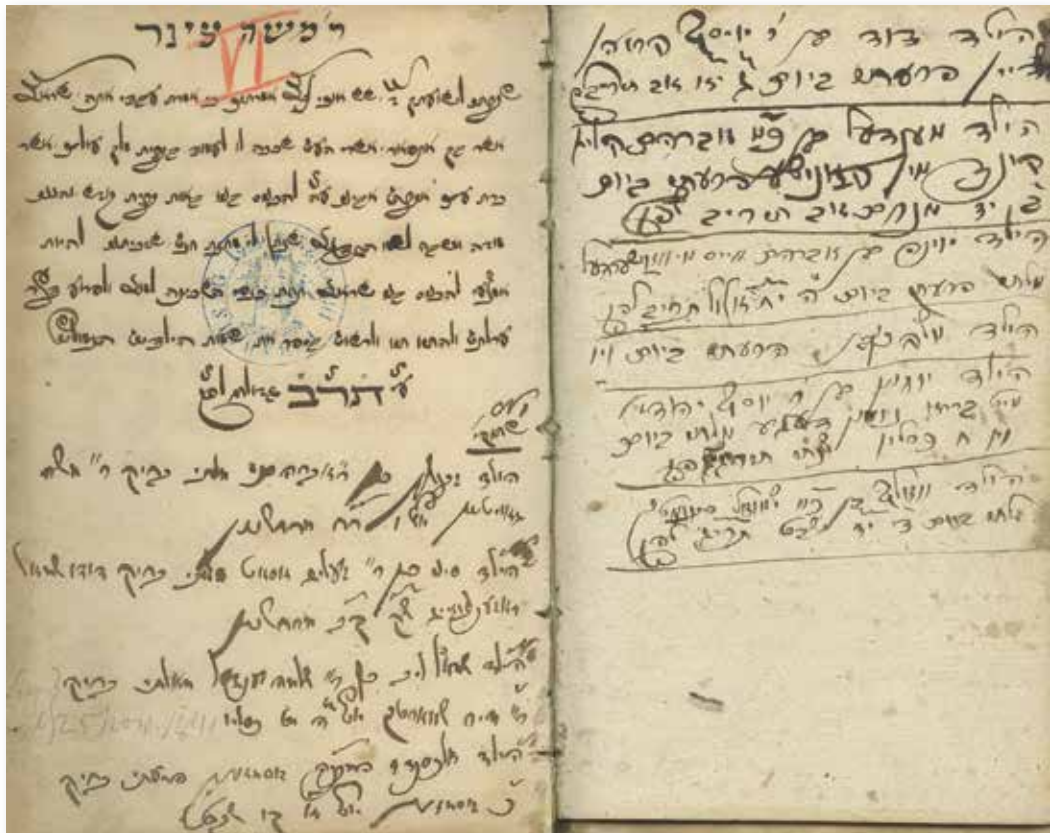
בנו, הרב ד"ר עמנואל (אברהם חיים) לעף (1854–1944), חוקר תנ"ך ותלמוד, מגדולי החוקרים בתחום הבלשנות השמית. ממלא מקומו של אביו כרב ראשי בסגד. ממנהיגי היהדות הנאולוגית בהונגריה. פרסם חיבורים ומחקרים מדעיים שונים, בהם "שמות הצמחים בארמית" (Aramäische Pflanzennamen) ו"צמחי היהודים" - מחקר לזכר הקדיש את מרבית חייו, ושנחשב עד היום לאחד מחיבורי היסוד בתחום.

[130] דפים בכתב-יד (מלבד דפי הספרים "סוד ה'"), ועוד דפים ריקים. 17-18 ס"מ בקירוב. מצב טוב-בינוני. כתמים ובלאי. חותמות. כריכה מקורית (בשדרתה מודבקת פיסת נייר עם כיתוב בהונגרית: ספרי מילה). בלאי ופגמים בכריכה.

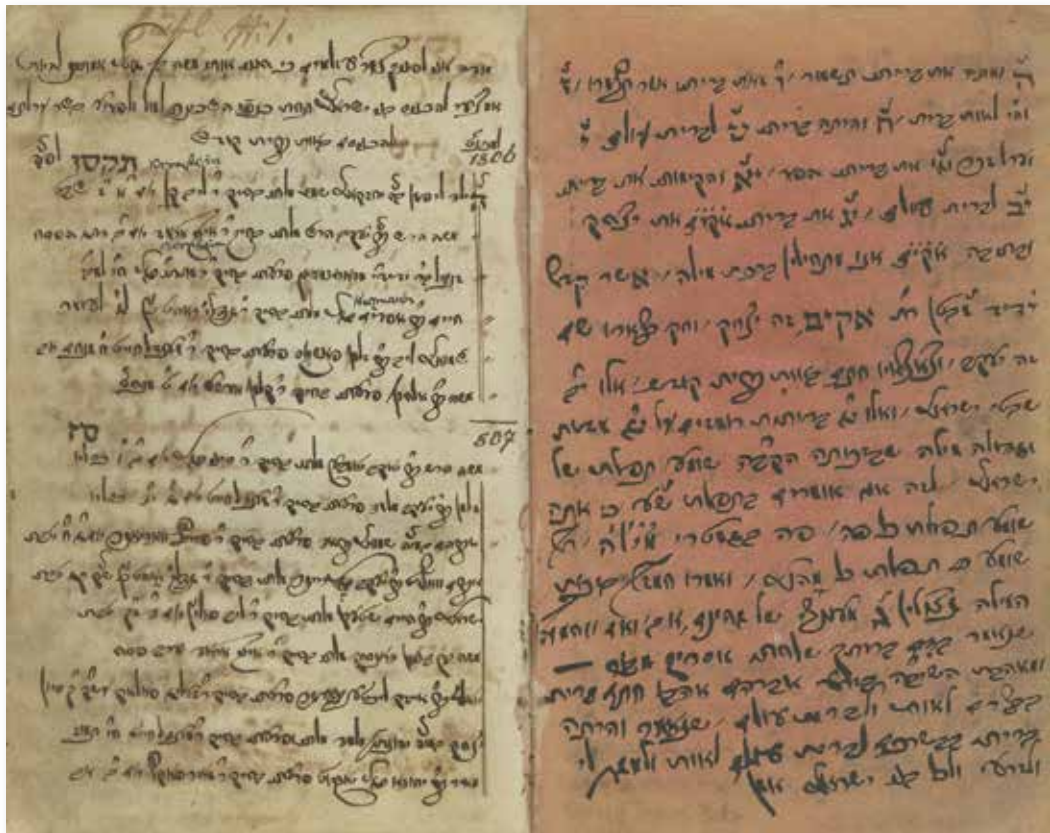
פתיחה: \$2,000
הערכה: \$4,000-6,000

• פנקס מוהל, הכולל 29 רישומים על בריתות בשנים תקצ"ד-תר"ו. בראש הפנקס נכתב: "פה אבאני" (Abony, הונגריה). בשני רישומים נכתב "פה קעטשקע" (כנראה קצ'קמט, Kecskemét, שבקרבת אבוני). ברישום אחד נכתב "בכפר קרושאיפל". בעמוד האחרון רישום בעפרון: "פנקס ר' יוסף קליין דיין דפה ק"ק סעגעדן יע"א - Abony".

הרב ד"ר ליאופולד (ליפוט) לעוו (Löw, לב) (1811-1875), היסטוריון וראשון הרבנים הניאולוגים בהונגריה. לעוו נולד ב- Černá Hora (דרום מורביה), התחנך במספר ישיבות ולמד בלשנות, חינוך ותיאולוגיה נוצרית. בשנת 1841 החל לכהן כרב בנאג' קאניז'א (Nagykanizsa, הונגריה), למד הונגרית והיה הראשון שהשתמש בשפה זו בדרשות בבית הכנסת. החל משנת 1850 כיהן כרבה הראשי של העיר סגד עד לפטירתו. בשנים 1858-1867 ערך כתב-עת עברי בשם "בן חנייה".

56e

56f

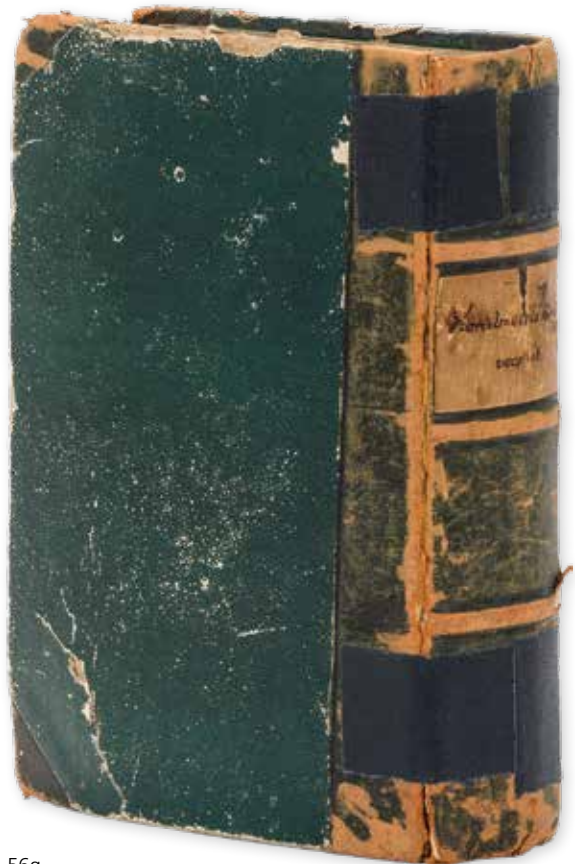
the children that G-d has granted me the merit of being the means of bringing them under the wings of the divine presence, and circumcising and removing their foreskin... Tzvi Ze'ev son of Ella" (above the line is added: "[son] of Moshe"). Afterwards appears the ledger of the father, R. Moshe Goitein, with inscriptions on over 500 circumcisions from 1806-1852. The inscriptions also include family inscriptions. In many places, the Mohel added later to some of the names inscribed in the ledger that "they left the religion", adding curses against them. In 1839 appears the inscription: "Due to being occupied and having suffered misfortunes, as well as forgetfulness which human are wont to have, I did not note in this book the names of the dear children who were circumcised from 8th Av 1839 to 7th Adar II 1840, but they are recorded by the dear R. David Ausländer or by the dear R. Yehudah Pollak or by my dear son R. Hirsch Wolf".

Between the two ledgers and at the end of the second ledger are about 20 pages with various selections: Segulot, cures, sayings and more (in Yiddish and Hebrew).

- Mohel ledger, containing 29 inscriptions on circumcisions from 1834-1846. The beginning of the ledger is labeled "Abony" (Hungary). Two inscriptions are labeled "Kecske" (apparently Kecskemét, near Abony). One inscription is labeled "Körösújfalú". On the last page is an inscription in pencil: "Ledger of R. Yosef Klein, dayan here, Segedin – Abony".

R. Dr. Leopold (Lipót) Löw (1811-1875), a historian and one of the first Neolog rabbis in Hungary. Löw was born in Černá Hora (South Moravia), was educated in several yeshivas and studied linguistics, education and Christian theology. In 1841, he began to serve as Rabbi in Nagykanizsa (Hungary), learned Hungarian and was the first to use this language in synagogue sermons. He served as Chief Rabbi of Szeged from 1850 until his passing. In 1858-1867 he edited a Hebrew periodical called Ben Chananja.

His son, **R. Dr. Immanuel (Avraham Chaim) Löw (1854-1944)**, was a Biblical and Talmudic scholar and a leading researcher of Semitic languages. Successor of his father as Chief Rabbi in Szeged, and a leader of Neolog Judaism in Hungary. He published various works and

56g

scientific studies, including "Aramaic Plant Names" (Aramäische Pflanzennamen) and "Flora of the Jews" – a study to which he dedicated most of his life, and which is considered to this day a foundational work in the field.

[130] leaves in manuscript (in addition to leaves of the books of Sod Hashem), and more blank leaves. Approx. 17-18 cm. Good-fair condition. Stains and wear. Stamps. Original binding (on its spine is mounted a piece of paper labeled in Hungarian: books of circumcision). Wear and damage to binding.

Opening price: \$2,000

Estimate: \$4,000-6,000

56. Volume of Mohel Ledgers from Szeged – Documentation of Thousands of Circumcisions From 1806-1859

Volume containing nine Mohel ledgers ("Mohel bichels") from Szeged (Segedin, Hungary), from the years 1806-1859.

Nine handwritten ledgers of Mohalim (circumcisers) from Szeged, bound in one volume. The ledgers document the activity of the city's Mohalim in the first half of the 19th century and contain thousands of names of community members and many biographical and genealogical details. The present item is a valuable documentary source for the history of the Jews of Szeged in the 19th century.

At the beginning of the volume is an inscription (in Hungarian) recording a decision that a circumcision ledger was to be handed over to the Rabbi of Szeged, R. Dr. Leopold Löw. An additional inscription signed by his son and successor, R. Dr. Immanuel Löw, states that the ledgers were bound together in 1880.

At the beginning of the ledgers are added inscriptions (made when the ledgers were assembled), with the names of Mohalim, their numbering in the volume, and more. Stamps of "Szegedi Főrabbság 1850" [=Chief Rabbi of Szeged, 1850] appear on the leaves of the ledgers (1850 was the beginning of R. Dr. Leopold Löw's tenure as Rabbi).

Description of ledgers:

- Ledger of Mohel R. Avraham Schweiger – contains 188 inscriptions on circumcisions between 1817-1840 (on R. Avraham Schweiger, an activist of the city involved in the deposition of R. Daniel Pillitz in 1847 for his support of religious reforms, see: R. Yekutiel Yehudah Grünwald, *Korot HaTorah VehaEmunah BeHungaria*, Budapest 1921, p. 63).
- Ledger of Mohel R. Leib Fischer and his son R. Yehonatan Fischer – contains about 80 inscriptions on circumcisions performed by R. Leib Fischer between 1816-1837 (including the circumcision of his son Yehonatan in 1821). At the end of the ledger is an inscription on the passing of R. Leib, "my beloved, dear disciple R. Leib Fischer", signed "Moshe Gottein" (R. Moshe Goitein was also a Mohel in Szeged, and his ledger is bound in this volume; see below). At the beginning of the ledger are added about 15 inscriptions on circumcisions performed by the son, R. Yehonatan Fischer, from 1845-1851. Before

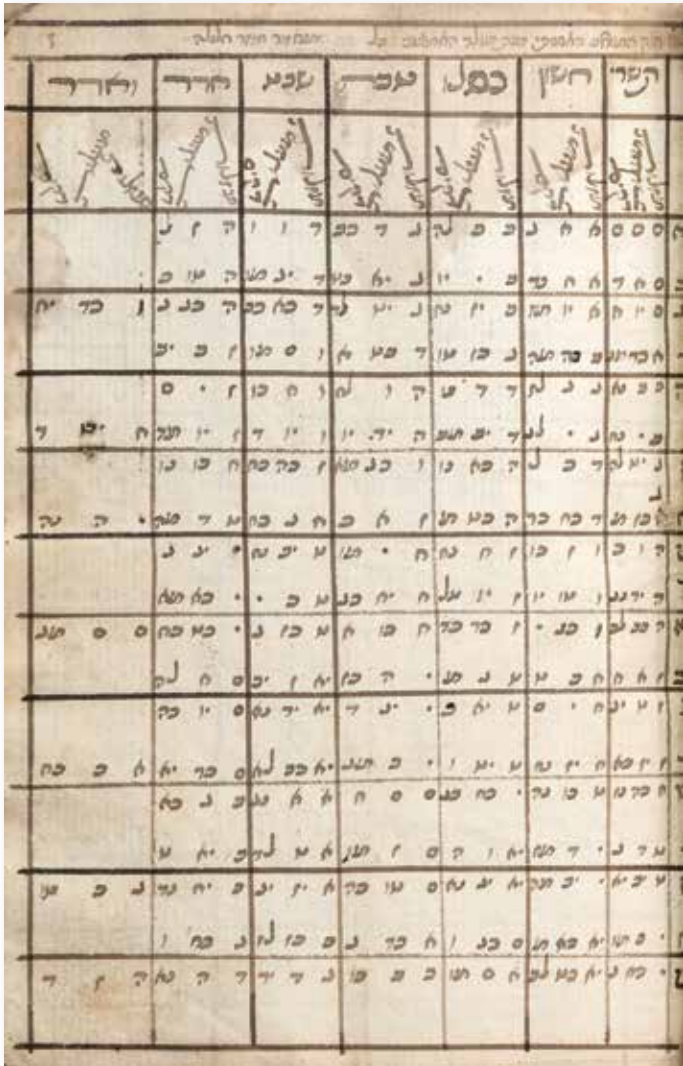
the first inscription is an opening paragraph (based on the prayer for a Mohel from Sod Hashem, widespread in Mohel ledgers): "...I give thanks and praise to His great name, for graciously granting me the merit to be the means of bringing Jewish children under the wings of the divine presence by circumcising them and removing their foreskins. In this book are the names of children circumcised by me, 1845". Several family inscriptions on the leaves of ledger.

- Ledger of Mohel R. David Ausländer, bound with Sod Hashem by R. David Lida, [Vienna, 1801] (missing title page and leaf 11). On the first leaf is the signature of the Mohel "David Ausländer, 1819". Contains over 470 circumcision inscriptions from 1819-1852. On the wrappers are early inscriptions of some of the circumcisions, which were later copied to the ordered inscriptions on the leaves of the ledger.

- Two ledgers of the Mohel R. Yehudah Pollak – the first ledger is bound with Sod Hashem, Vienna, 1814, with inscriptions on about 90 circumcisions between 1819-1833 (with mounted pieces of paper on circumcisions from 1834 and 1838). In the second ledger are inscriptions on over 200 circumcisions between 1819-1853. Some of the inscriptions overlap in the two ledgers. Between the two ledgers is a leaf with inscriptions on four circumcisions from 1854-1859.

- Ledger of the Mohel R. Moshe Zinner, with inscriptions on 102 circumcisions from 1842-1850. At the beginning of the ledger is an opening section (worded similarly to that of R. Yehonatan Fischer), dated 1842. On the last leaf are inscriptions in Yiddish mentioning names of other Mohalim in Szeged (whose ledgers are included in the present item): R. "Yehudah Pollak", R. "Hirsch Goitein" and R. "David Ausländer".

- Two ledgers of the Mohel R. Moshe Goitein (Gottein) and his son R. Tzvi Ze'ev (Hirsch Wolf) Goitein, bound at the end of Sod Hashem, Vienna, 1837 (an edition unknown bibliographically). Signature on title page: "Belongs to me, Hirsch Wolf Goitein, here, Segedin". The first ledger, of the son R. Hirsch Wolf, contains inscriptions on 159 circumcisions from 1832-1852. At the beginning of the ledger is an opening section (in square script): "I have come to note and record the names of

57a

57. Manuscript, Work on the Hebrew Calendar – Damascus, Ca. 18th Century

Manuscript, work on the Hebrew calendar, Moladot and Tekufot. [Damascus or elsewhere in the region, ca. 18th century].

Oriental semi-cursive and cursive script. Contains a neat copying of a work on calendrical matters, with calculations of Tekufot, Moladot and constellations, with tables and charts, as well as leaves with various calculations. These include a chart of the solar cycle beginning in 5501 (1740/1), and on other leaves there are charts and calculations for various years in the 5500s (ca. 18th century), including 5515 (1754/5), 5521 (1760/1), 5545 (1784/5) and other years. A leaf with calculations for the year 5544 (1783/4) is bound with the other leaves, with reference to various historical events (in Arabic numerals), including: "completion of the Mishnah", "Talmud Yerushalmi", "French expulsion", "coming of Arabs to Thessaloniki", "Spanish expulsion", "Portuguese expulsion", and "Naples expulsion".

At the top of one of the calendars is written: "This calendar is for Damascus".

[39] leaves. 24 cm. Fair condition. Stains, including dampstains and dark stains. Tears and wear. Large open tears to several leaves, affecting text. One leaf detached. New binding.

Opening price: \$1,000
 Estimate: \$2,000-4,000

57. כתב-יד, חיבור בענייני הלוח העברי - דמשק, שנות הת"ק

כתב-יד, חיבור בענייני הלוח העברי, מולדות ותקופות. [דמשק או מקום אחר באזור, שנות הת"ק, המאה ה-18 בקירוב].

כתיבה מזרחית, בינונית ורהוטה. כולל העתקה מסודרת של חיבור בענייני הלוח, עם חישובי תקופות, מולדות ומזלות, עם טבלאות ולוחות, וכן דפים עם חישובים שונים. בין הלוחות - "לוח מחזור גדול" שמתחיל בשנת תק"א, ובדפים אחרים לוחות וחישובים לשנים שונות משנות הת"ק, בהן שנת תקט"ו, שנת תקכ"א, שנת תקמ"ה, ועוד. בין הדפים נכרך דף עם חישובים ל"שנת תקמ"ד ליצירה" ובו ציונים לאירועים היסטוריים שונים (בספרות ערביות), בהם: "חתימת משנה", "תלמוד ירושלמי", "גלות צרפת", "ביאת ישמעאלים לסלוניקי", "גלות ספרד", "גלות פורטוגל" ו"גלות נבוליי".

בראש אחד הלוחות נכתב: "הלוח זה לדמשק יע"א". [39] דף. 24 ס"מ. מצב בינוני. כתמים, בהם כתמי רטיבות וכתמי כהים. קרעים ובלאי. קרעים חסרים גדולים במספר דפים, עם פגיעה בטקסט. אחד הדפים מנותק. כריכה חדשה.

פתיחה: \$1,000
 הערכה: \$2,000-4,000

זהו ספר הכותב ליהודים וכו' והוא מורה על כל המעשים אשר הם עושים
 והוא נקרא ספר חסידים וכו' והוא נקרא ספר חסידים וכו' והוא נקרא ספר חסידים וכו'

ה' קס"ג	ה' קס"ד	ה' קס"ה	ה' קס"ו	ה' קס"ז	ה' קס"ח	ה' קס"ט	ה' ק"ל	ה' ק"א	ה' ק"ב
ה' ק"ג	ה' ק"ד	ה' ק"ה	ה' ק"ו	ה' ק"ז	ה' ק"ח	ה' ק"ט	ה' ק"י	ה' ק"יא	ה' ק"יב

הדוכן ימים ישיבות דכ"ס
 ישיבות דכ"ס ימים ישיבות דכ"ס
 ישיבות דכ"ס ימים ישיבות דכ"ס

ומה שאמרתי לכם על זה וכו' והוא נקרא ספר חסידים וכו' והוא נקרא ספר חסידים וכו'

57b

זהו ספר הכותב ליהודים וכו' והוא מורה על כל המעשים אשר הם עושים
 והוא נקרא ספר חסידים וכו' והוא נקרא ספר חסידים וכו' והוא נקרא ספר חסידים וכו'

ה' קס"ג	ה' קס"ד	ה' קס"ה	ה' קס"ו	ה' קס"ז	ה' קס"ח	ה' קס"ט	ה' ק"ל	ה' ק"א	ה' ק"ב
ה' ק"ג	ה' ק"ד	ה' ק"ה	ה' ק"ו	ה' ק"ז	ה' ק"ח	ה' ק"ט	ה' ק"י	ה' ק"יא	ה' ק"יב

ומה שאמרתי לכם על זה וכו' והוא נקרא ספר חסידים וכו' והוא נקרא ספר חסידים וכו'

57c

58a

58. פנקס הכנסות והוצאות של חב"א קדישא של המוסתערבים בירושלים - עם הוספות וחתומות ה"ש"א ברכה" וחכמי ירושלים - תרי"ג-תרי"ז

כתב-יד, פנקס הכנסות והוצאות של חב"א קדישא "מבני העיר הנק' מורישקוס" (המוסתערבים), עם הוספות בכתב-יד ובחתומת רבי יעקב שאול אלישר - ה"ש"א ברכה" וחתומות חכמי ירושלים. תרי"ג-תרי"ז [1853-1857]. עברית ולאדינו.

פנקס בפורמט כ"ס. כתיבה מזרחית, ממספר כותבים. גדוש במאות רשימות, שמות ופרטים הקשורים לענייני החברה ופעילותה בירושלים, באמצע המאה ה-19. לפנינו מקור תיעודי רב ערך על יהודי ירושלים באותה תקופה.

הפנקס היה שייך לגבאי בשם "חיים דאן המ' [כונה] יעיש". על שדרת הכריכה מופיעה הטבעת שמו: "חיים דאן", ושמו מופיע פעמים רבות בתוך הפנקס. הרישומים נכתבו בידי מספר כותבים, אחד מהם הוא רבי יעקב שאול אלישר - ה"ש"א ברכה" (שכיהן בהמשך כ"ראשון לציון"). בתוך הפנקס מופיעים מספר פעמים רישומים של סיכומי החשבונות שנעשו על ידי כמה מחכמי ירושלים, עם חתימותיהם (ראה פירוט להלן). בראש העמוד הראשון נכתב: "חש' [בון] דילאס מצות מהחברה הק' [דושה] מבני העיר הנק' מורישקוס יכ"ץ, טהרנו חש' [בון] מר"ח אדר א' משנת התרי"ג... והתחלנו חש' [בון] חדש מי"ח ניסן התרי"ג ואילך". במספר מקומות נוספים מוזכר הביטוי "בני העיר" (כנראה כינוי נוסף למוסתערבים, שהיו תושבי העיר הוותיקים; לדוגמה, בדף 19/א: "חש' [בון] די הוצאה דילה חברה הקדושה הי"ו מבני העיר מש' [נת] התרי"ג מתחיל אין 18 ניסן").

הפנקס כולל רשימות רבות של הכנסות החברה (דפים 10/א-27/א); בהן רישומים רבים על פטירות אנשים שונים בירושלים, חלקם הגדול נזכרים ללא שמם אלא על שם מוצאם, לדוגמה: "אישכנזי" (או: "אישכנזית"), "מעריב", "מוגראבי", "שאלוניקלי", "איסטאנבולי", "אזמירלי" (לדוגמה, בדף 2/ב: "אזמירלי זקן בישי[בה] של חר"י הלוי נר"ו"), ועוד.

לעתים נרשמה גם החצר שבה נפטרו (כגון בדף 7/ב: "אישכנזי בח' [צ'ר] רובי ישראל מאדפיז" - הוא רבי ישראל ב"ק המדפיס הנודע בירושלים), או שנפטרו ב"איספיטאל" (בית החולים) ("איספיטאל כשר" [בית חולים יהודי], "אשפיטאל טרף" [בית חולים לא יהודי] - ראה חומר מצורף), "אשפיטאל אינגליז" [בית החולים האנגלי], או ב"הקדש", ועוד. כמו כן, נזכרו חלקות הקבורה: "סאנבוסקי", "בוראק", "זכרייא", "חסידיים", "עטיאס".

בין ההכנסות מופיעים גם רישומים על תרומות, לעתים בתוספת שם התורם (כגון: "ע"י הרב ח"ר בכור אלישר יצ"ו מסי' רפאל מדמשק" - דף 22/ב; "מאורח אסכאנדאראני [אורח מאלכסנדריה] ע"י הרב ח"ר אלישר יצ"ו" - דף 23/ב).

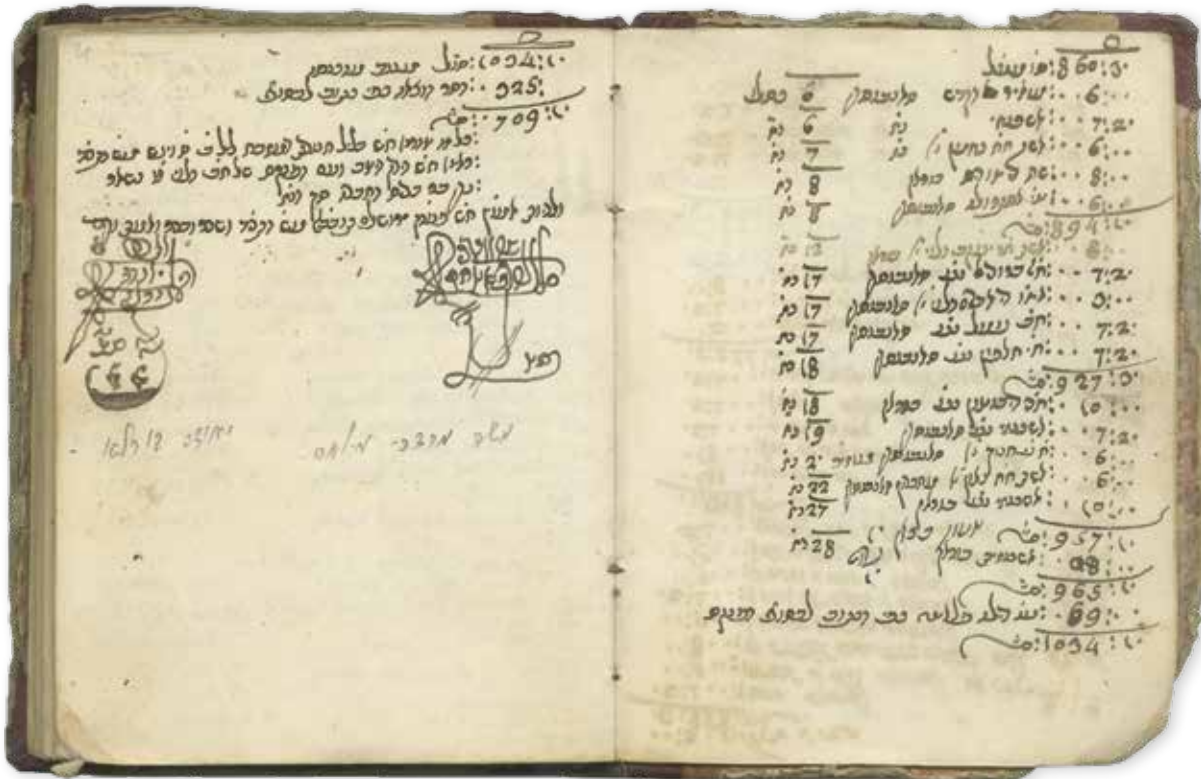
בדפים 11/א-22/א מופיעים רישומי הוצאות של החברה, בהן הוצאות עבור קפה וסוכר, יין, וכיבוד לאירועים שונים ("קונפ'טיס" [סוכריות], "בוג'ה" [קנקן], "דולטורה" [מיני מתיקה]), שמן לל"ג בעומר, הוצאות על חולים, ועוד.

ברישומים מוזכרים שמות אישים שונים. בין היתר מוזכר כמה פעמים "ח' עט"ר [=עטרת ראשון] מוהר"ן" (לדוגמה, בדף 11/ב: "בוג'ה לעט"ר מוהר"ן שבת ס' נח [תרט"ו]", ובאותו עמוד: "חברה בבית עט"ר מוהר"ן"; בדף 21/א: "בוג'ה ודולטורה לחתן עט"ר מוהר"ן") - לא התברר לנו למי הכוונה. בדף 14/ב: "...לסי' סי' משה מונטיפ'ורי הי"ו"; בדף 15/א: "בוג'ה לח"ן [לחכם נסים] נבון בנשואין"; "למשה כהן הי"ו בעד שרותו שישה חדשים"; בדף 15/ב: "קאהבי" [=קפה] לח' מוריניו נבון נ"י לאבילות בנו"; ועוד. בפנקס נזכרים פעמים רבות חכמים ואישים מבני משפחת פרנס (לדוגמה, בדף 15/א: "בוג'ה לח"ן פרנס הי"ו בשבת ארוסין בנו"; "לבן זכר לאליהו פרנס הי"ו"), משפחת בורלא ומשפחות נוספות של נכבדי הספרדים בירושלים (ידוע כי משפחת פרנס מירושלים היו מוחזקים בתפקידים כקבלני בית העלמין בירושלים במשך יותר ממאה שנה, ראו קטלוג קדם, מכירה 61, פריט 14, שם הופיע פנקס דומה מאותה תקופה, אך בעל ייעוד שונה מזה שלפנינו).

במספר מקומות בפנקס מופיעים רישומים ופרוטוקולים על סיכום החשבונות עד כה ("טיהור החשבון"), בחתימות מסולסלות נאות של כמה מחכמי ירושלים, שעמדו בראש החב"א קדישא: בדף 4/א - "טהרנו חש' לביל חנוכת המזבח... מש' התרי"ד..."; בחתימות רבי משה מרדכי רפאל מיוחס ורבי יאודה בורלא; בדף 6/ב - רישומי ההכנסות בדף זה נכתבו ברובם על ידי הרב יש"א ברכה" (באחד הרישומים הוא כותב: "עוד נדבה מסי' אברהם הכהן... ע"י הכותב יש"א ברכה"), ואחריהם רישום בכתב-ידו המסכם את החשבון ("היום חמישי לח' רחמים מש' תדי"ר ומקודש..."), עם חתימות רבי משה מרדכי רפאל מיוחס, רבי רפאל אברהם יוסף מיוחס והיש"א ברכה; בדף 10/א - רישום ארוך על סיכום החשבון "בבית ח"ר בכור בורלא הי"ו לביל ח' לח' אייר מש' התרי"ו... והיתה לבאר שנשאר קרן קיים סך... ביד ח' חיים דאן המ' [כונה] יעיש הי"ו..."; בחתימות רבי יאודה בורלא, רבי אברהם חיים אבישי[?]; ורבי מרדכי ביטראן; בדף 26/א - רישום על סיכום החשבון "עם ח' חיים יעיש הי"ו... פעה"ק ירושת"ו... ניסן התרט"ו" [=תרי"ז]..."; בחתימות רבי יוסף שיבילי ורבי מרדכי ביטראן; בדף 22/א - רישום (לא חתום) בכתב-ידו של היש"א ברכה: "היום חמשה לח' רחמים התרי"ד...".

[28] דף כתובים, ועוד דפים רבים ריקים. 11 ס"מ. מצב טוב. מעט כתמים ובלאי. כריכה מקורית, עם קרעים ופגמים.

פתיחה: \$2,000
הערכה: \$3,000-6,000

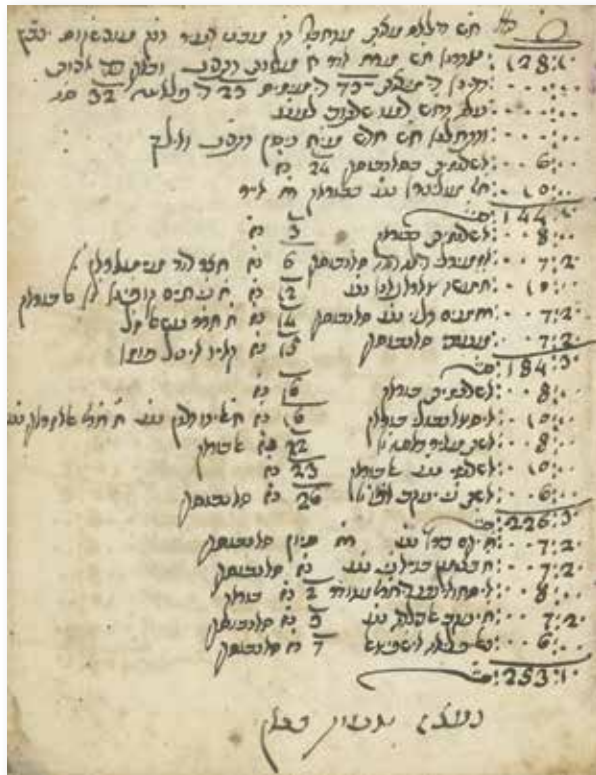
58b

58c

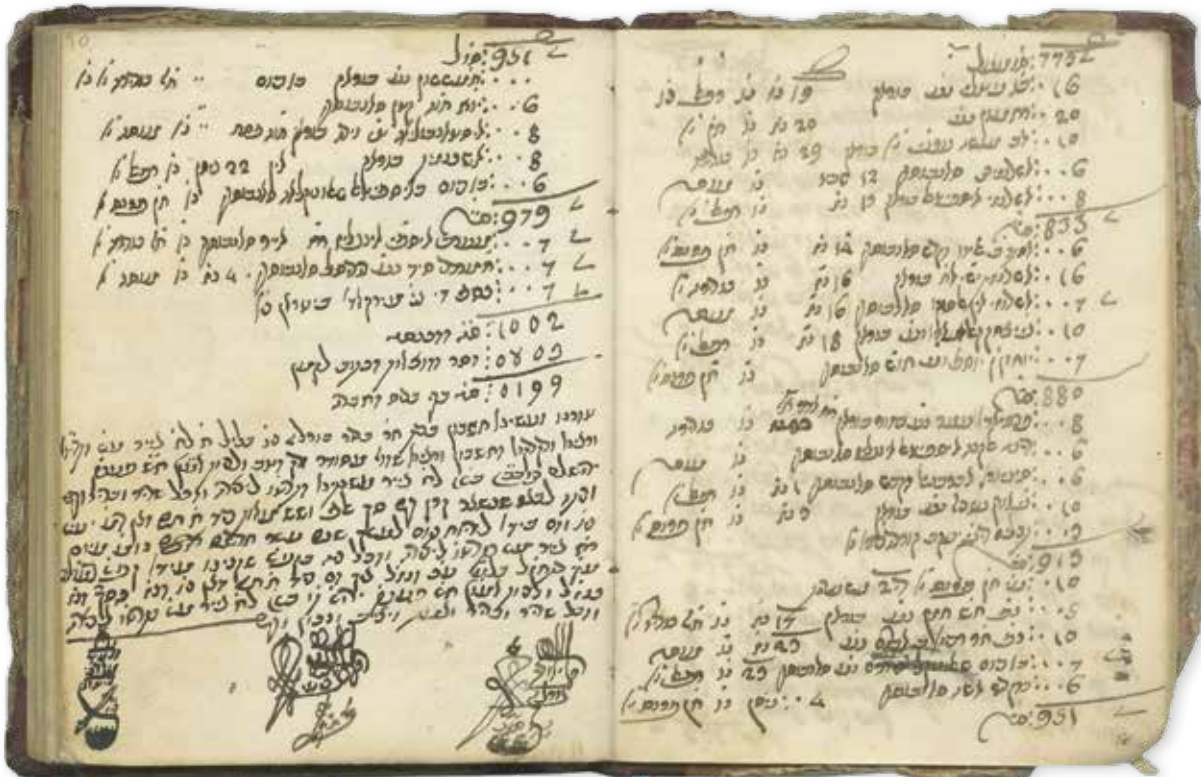
58e

58d

Bechor Elyashar, from Mr. Refael of Damascus – p. 22b; "from an Alexandrian guest by R. B. Elyashar" – p. 23b). On pp. 11a-22a, entries detailing the expenses of the Chevra Kadisha, including expenditures on coffee, sugar, wine and refreshments for various events (candy, drinks and sweets), oil for Lag BaOmer, expenses for the sick and more. The entries mention the names of various people, including "Rabbi N." (for example, on p. 11b: "Gathering in the home of the crown of our head, Rabbi N.") – the identity of this rabbi is unclear. On p. 14b: "For Mr. Moses Montefiore"; on p. 15a: "Flask for R. N[issim] Navon at a wedding"; "For Moshe Cohen for his service for six months"; on p. 15b: "Coffee for Rabbi Navon for his mourning for his son"; and more. The ledger frequently mentions rabbis and other members of the Parnas family (for example, on p. 15a: "Flask for R. N. Parnas on the Shabbat of his son's betrothal"; "For a son born to Eliyahu Parnas"), the Burla family and other distinguished Sephardi families in Jerusalem (the Parnas family are known to have served as trustees of the Jerusalem cemetery for over 100 years; see Kedem, Auction 61, lot 14, featuring a similar ledger from the same time, but with a different purpose than the present item). In several places, the ledger contains entries and protocols with sums of accounts up to a certain date, with fine calligraphic signatures of several Jerusalem rabbis who managed the Chevra Kadisha. On p. 4a – "We have summed up accounts on the 8th night of Chanukah... 1854...", signed by R. Moshe Mordechai Refael Meyuchas and R. Yehudah Burla; on p. 6b – entries detailing income written mostly by R. Yaakov Shaul Elyashar (the Yisa Berachah; in one inscription he writes: "Another donation from Mr. Avraham HaKohen... by the writer, Yisa Berachah"), followed by an entry in his handwriting summing up accounts ("today, 5th Elul 1854"), with signatures of R. Moshe Mordechai Refael Meyuchas, R. Refael Avraham Yosef Meyuchas and the Yisa Berachah; on p. 10a – lengthy entry summing up accounts "in the home of R. Bechor Burla, 8th Iyar 1856... to explain that there remain funds totaling... held by R. Chaim Dan called Ya'ish...", signed by R. Yehudah Burla, R. Avraham Chaim Avishai(?) and R. Mordechai Bitran; on p. 26a – entry on summing up of accounts "with R. Chaim Ya'ish... Jerusalem... Nisan 1857...", signed by R. Yosef Seville and R. Mordechai Bitran; on p. 22a – (unsigned) entry handwritten by the Yisa Berachah: "Today, 5th Elul 1854...". [28] written leaves + many blank leaves. 11 cm. Good condition. A few stains and wear. Original binding, with tears and damage.

Opening price: \$2,000
 Estimate: \$3,000-6,000

58f

58. Ledger of the Chevra Kadisha of the Musta'arabi Community in Jerusalem – With Additions and Signatures by the Yisa Berachah and Jerusalem Rabbis – 1853-1857

Manuscript, ledger of income and expenses of the Chevra Kadisha of the "Moriscos community" (Musta'arabi Jews), with signature and additions handwritten by R. Yaakov Shaul Elyashar – the Yisa Berachah, and signatures of Jerusalem rabbis. 1853-1857. Hebrew and Ladino.

Ledger in pocket-size format. Oriental script, by several writers. Replete with hundreds of entries, names and details relating to the Chevra Kadisha's affairs and activities in Jerusalem, in the mid-19th century. The present item is a highly valuable documentary source on the Jews of Jerusalem at the time.

The ledger belonged to a gabbai named "Chaim Dan, called Ya'ish". His name, "Chaim Dan", is inscribed on the spine of the binding, and his name appears many times in the ledger. The entries were written by several writers, including R. Yaakov Shaul Elyashar – the Yisa Berachah (who later served as Rishon LeTzion). The ledger also contains several inscriptions with sums of accounts by other Jerusalem rabbis (listed below), with their signatures.

At the top of the first page: "Account of mitzvot of the Morisco community Chevra Kadisha. We have summed up the account from Rosh Chodesh Adar I 1853... and we have begun a new accounting starting 18th Nisan 1853". Here and in several other places (for example, on p. 19a), the expression "sons of the city" is used, apparently in reference to the Musta'arabi community, who were the early residents of the city.

The ledger contains many entries detailing the Chevra Kadisha's income (pp. 1a-10a; 22b-27a), including many inscriptions on the passing of people in Jerusalem, most of whom are mentioned without a name but only by their origin; for example: "Ashkenazi", "Maghrebi", "of Thessaloniki", "of Istanbul", "of Izmir" (for example, on p. 2b: "an old man of Izmir in the yeshiva of R. Y. HaLevi"), and more.

Sometimes the entry mentions the "courtyard" where they passed away (as in p. 7b: "an Ashkenazi in the courtyard of R. Yisrael Madpis" – R. Yisrael Bak, the famous Jerusalem printer), or that they passed away in a hospital, a Jewish "kosher hospital", a non-Jewish "non-kosher hospital" (see enclosed material), the English Hospital, in the "Hekdesh" or elsewhere. Likewise, the entries mention the burial plots: "Sanbuski", "Burak", "Zechariah", "Chassidim", "Attias". The income includes inscriptions on donations, sometimes with the name of the donor added (for example: "by R.

59a

59. עבודת הקודש - הספר הראשון שנדפס בירושלים - ירושלים, תר"א

ספר עבודת הקודש, דינים, הנהגות, סגולות ותיקונים, מאת רבי חיים יוסף דוד אזולאי - החיד"א. ירושלים, דפוס רבי ישראל ב"ק, תר"א [1841]. שני דפי שער. השער הראשון מאויר (בתחרית עץ). הספר הראשון שנדפס בירושלים. בראש הספר "הקדמת המדפיס" (דפים [2/4]-[4]). הקדמה זו שלפנינו היא מקור היסטורי חשוב לתולדות ארץ ישראל, הגליל ויהודי דמשק. רבי ישראל ב"ק מספר בה על קורותיו טרם הגיעו לירושלים: עלייתו לארץ ישראל והקמת הדפוס בגליל; רעש האדמה בשנת תקצ"ז בו נהרגו אלפי יהודים; הפרעות בערי הגליל בשנים תקצ"ד-תקצ"ח ע"י שודדים פראיים, שהמשיכו במעשיהם גם לאחר רעידת האדמה, כאשר התנפלו בכפאות על פליטי הרעש ובזזו והחריבו את רכושם הנוותר. רבי ישראל מספר על פרשיית "עלילת דמשק" בשנת ת"ר, ועל מעורבותו בה. הוא כותב כי עורר את משה מונטיפיורי להתערב בעניין, במכתבים ששיגר אליו ולונדון מהעיר אלכסנדריה בה שהה באותם ימים. בדבריו הוא מזכיר לשבח את חכמי הספרדים והמשקיעים שעזרו לו להקים מחדש את בית דפוסו בירושלים. בסיום הקדמתו כותב ר"י ב"ק: "...ובכדי לזכות את הרבים, נתתי אל לבי להדפיס בתחלה את הספר היקר ונחמד הנקרא ס' עבודת הקדש, מאדונינו הגאון הקדוש רב חיד"א זללה"ה את כל השבעה ביחד... למען ימצא כל אחד מבוקשו וכל איש ישראל אשר ישארו בחיקו וילמדו ממנו..."

המדפיס הנועד רבי ישראל ב"ק (תקנ"ז-תרל"ה), תלמידם של גדולי תנועת החסידות האדמו"רים רבי לוי יצחק מברדיטשוב ורבי ישראל מרח"ץ. נולד בברדיטשוב. עסק בענייני דפוס כבר מצעירותו, ובשנת תקע"ה הקים בית דפוס (שני) בעיר ברדיטשוב, בו הדפיס כ-26 ספרים טרם עלייתו ארצה. לפי המסופר הוא גם היה המעצב של אותיות הדפוס בסלאוויטא. לאחר עלייתו לארץ ישראל, בערך בשנת תקצ"א, התיישב בצפת ובה הקים בית דפוס שפעל תקופה קצרה, עד לחורבן העיר ב"רעש" - רעידת האדמה הגדולה בשנת תקצ"ז. בשנת תר"א, הקים ר' ישראל ב"ק את בית דפוסו בירושלים, שהיה בית הדפוס הראשון בירושלים להדפסת ספרים עבריים, והבלעדי בעיר עד אמצע שנות התר"כ (שנות ה-60 של המאה ה-19).

על רבי ישראל ב"ק ובית דפוסו בצפת ובירושלים, ראו: שושנה הלוי, ספרי ירושלים הראשונים, ירושלים תשל"ו, עמ' טו-כז; מאיר בניהו, בית-דפוסו של ר' ישראל ב"ק בצפת וראשית הדפוס בירושלים, ארשת, ד, ירושלים תשכ"ו, עמ' 271-295.

חתימות בדפי השער: "הצעיר אליהו אהרן שוויכה ס"ט", "הצעיר אהרן שוויכה ס"ט".

[4], קיא דף. 15.5 ס"מ. מרבית הדפים במצב טוב. כתמים. בלאי קל. קרעים חסרים זעירים בשולי דף השער הראשון ומספר דפים נוספים. בדף השער השני, שוליים תחתונים מעט חתוכים. כריכת עור חדשה.

הספר העברי הראשון שנדפס בירושלים. ש' הלוי, מס' 1.

פתיחה: \$4,000
הערכה: \$5,000-6,000

Early Hebrew Books Printed in Jerusalem

59. Avodat HaKodesh – First Book Printed in Jerusalem – Jerusalem, 1841

Avodat HaKodesh, laws, practices, segulot and Tikkunim, by R. Chaim Yosef David Azulai – the Chida. Jerusalem: R. Yisrael Bak, 1841. Two title pages, the first one with a woodcut border.

The first book printed in Jerusalem. The book begins with a foreword by the printer (leaves [2b]-[4]). This foreword is an important source documenting the history of Eretz Israel, the Galilee and Damascene Jewry. R. Yisrael Bak relates his experiences before reaching Jerusalem: his immigration to Eretz Israel and establishment of the printing press in the Galilee; the earthquake of 1837 which claimed the lives of thousands of Jews; the riots in Galilean towns in 1834-1838 by marauders who renewed their attacks on the earthquake survivors, plundering and destroying their remaining possessions. R. Yisrael relates his involvement in the 1840 Damascus affair, reporting that he urged Moses Montefiore to get involved by sending him letters to London from Alexandria, where he was residing at that time. He acclaims the Sephardi Torah scholars and investors who assisted him in reestablishing his printing press in Jerusalem.

At the end of his introduction, R. Yisrael Bak writes: "... In order to benefit the public, I resolved to first print the precious book called Avodat HaKodesh by the Chida... so that each person can find what he is looking for, and every Jew who carries it can study from it..."

The renowned printer R. Yisrael Bak (1797-1874), a disciple of the Chassidic masters Rebbe Levi Yitzchak of Berditchev and Rebbe Yisrael of Ruzhin. Born in Berditchev, he was involved in the printing profession already in his youth, and in 1815, he established the (second) printing press in Berditchev, where he printed some 26 books before immigrating to Eretz Israel. Reputedly, he designed the Slavita typeface. Following his immigration to Eretz Israel, ca. 1831, he settled in Safed, where he established a printing press which operated for a short while, until the great 1837 earthquake which completely destroyed the town. In 1840 he established a printing press in Jerusalem – the first printing press in Jerusalem to print Hebrew books and the only press in the city until the 1860s.

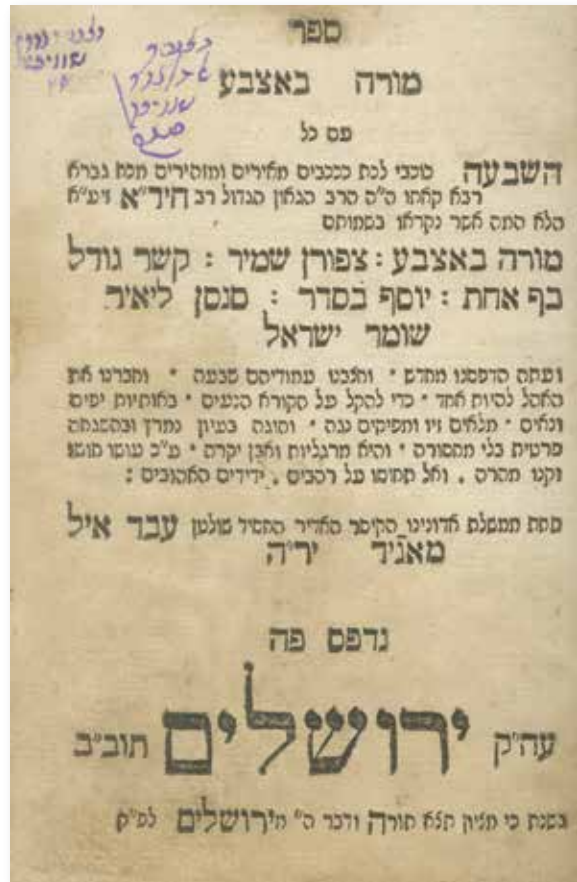
For more information about R. Yisrael Bak and his printing press in Safed and Jerusalem, see: Shoshana Halevy, *Sifrei Yerushalayim HaRishonim*, Jerusalem 1976, pp. 15-27; Meir Benayahu, *R. Yisrael Bak's Printing Press in Safed and the Beginning of Printing in Jerusalem*, Areshet, IV, Jerusalem 1966, pp. 271-295 (Hebrew).

Signatures on title pages: "Eliyahu Aharon Shweka", "Aharon Shweka".

[4], 111 leaves. 15.5 cm. Most leaves in good condition. Stains. Light wear. Minute marginal open tears to first title page and several other leaves. Bottom margin of second title page closely trimmed. New leather binding.

The first Hebrew book printed in Jerusalem. Sh. Halevy, no. 1.

Opening price: \$4,000
Estimate: \$5,000-6,000

59b

60a

60. עבודת הקודש - הספר הראשון שנדפס בירושלים - ירושלים, תר"א - וריאנט

ספר עבודת הקודש, דינים, הנהגות, סגולות ותיקונים, מאת רבי חיים יוסף דוד אזולאי - החיד"א. ירושלים, דפוס רבי ישראל ב"ק, תר"א [1841]. שני דפי שער. השער הראשון מאויר (בתחריט עץ). הספר הראשון שנדפס בירושלים.

לפנינו וריאנט בו מופיע שינוי בהדפסה בדף השער השני: "ספר מורה באצבע... הרב הגאון הגדול המפורסם כמוהר"ר חיים יוסף דוד אזולאי זיע"א". במרבית העותקים נדפס שמו של המחבר בראשי תיבות: "הרב הגאון הגדול רב חיד"א זיע"א", והמילה "המפורסם" נשמטה.

בראש הספר "הקדמת המדפיס" (דפים [2/ב]-[4]). הקדמה זו שלפנינו היא מקור היסטורי חשוב לתולדות ארץ ישראל, הגליל ויהודי דמשק. רבי ישראל ב"ק מספר בה על קורותיו טרם הגיעו לירושלים: עלייתו לארץ ישראל והקמת הדפוס בגליל; רעש האדמה בשנת תקצ"ז בו נהרגו אלפי יהודים; הפרעות בערי הגליל בשנים תקצ"ד-תקצ"ח ע"י שודדים פראיים, שהמשיכו במעשיהם גם לאחר רעידת האדמה, כאשר התנפלו בפראות על פליטי הרעש ובזזו והחריבו את רכושם הנותר. רבי ישראל מספר על פרשיית "עלילת דמשק" בשנת ת"ר, ועל מעורבותו בה. הוא כותב כי עורר את משה מוונטיפיורי להתערב בעניין, במכתבים ששיגר אליו ללונדון מהעיר אלכסנדריה בה שהה באותם ימים. בדבריו הוא מזכיר לשבח את חכמי הספרדים והמשקיעים שעזרו לו להקים מחדש את בית דפוסו בירושלים.

בסיום הקדמתו כותב ר"י ב"ק: "...ובכדי לזכות את הרבים, נתתי אל לבי להדפיס בתחלה את הספר היקר ונחמד הנקרא ס' עבודת הקדש, מאדונינו הגאון הקדוש רב חיד"א זללה"ה את כל השבעה ביחד... למען ימצא כל אחד מבוקשו וכל איש ישראל אשר יסאהו בחיקו וילמדו ממנו...".

המדפיס הנודע רבי ישראל ב"ק (תקנ"ז-תרל"ה), תלמידים של גדולי תנועת החסידות האדמו"רים רבי לוי יצחק מברדיטשוב ורבי ישראל

מרוז"ן. נולד בברדיטשוב. עסק בענייני דפוס כבר מצעירותו, ובשנת תקע"ה הקים בית דפוס (שני) בעיר ברדיטשוב, בו הדפיס כ-26 ספרים טרם עלייתו ארצה. לפי המסופר הוא גם היה המעצב של אותיות הדפוס בסלאוויטא. לאחר עלייתו לארץ ישראל, בערך בשנת תקצ"א, התיישב בצפת ובה הקים בית דפוס שפעל תקופה קצרה, עד לחורבן העיר ב"רעש" - רעידת האדמה הגדולה בשנת תקצ"ז. בשנת תר"א, הקים ר' ישראל ב"ק את בית דפוסו בירושלים, שהיה בית הדפוס הראשון בירושלים להדפיס ספרים עבריים, והבלעדי בעיר עד אמצע שנות התר"כ (שנות ה-60 של המאה ה-19).

[על רבי ישראל ב"ק ובית דפוסו בצפת ובירושלים, ראה עוד: שושנה הלוי, ספרי ירושלים הראשונים, ירושלים תשל"ו, עמ' טו-כז; מאיר בניהו, בית-דפוסו של ר' ישראל ב"ק בצפת וראשית הדפוס בירושלים, ארשת, ד, ירושלים תשכ"ו, עמ' 295-271]. רישומים בדף השער השני, ובדף ע"ג/1, משנת תר"ם [=תרמ"ו], חתומים: "הצב"י ע"ה שלמה ו' זכריא ס"ט", "הצב"י שלמה ו' זכריא אלמליח ס"ט".

[4], קיא דף. 15 ס"מ בקירוב. מצב ביוני-טוב, דפים אחרונים במצב ביוני. כתמים רבים, בהם כתמי רטיבות וכתמים כהים. בלאי. קרעים, בהם קרעים בדפי השער, עם פגיעות קלות בטקסט, וקרע חסר לאורך שוליו של אחד מהדפים, עם פגיעה קלה בטקסט. בדפים האחרונים סימני עש עם פגיעות בטקסט. כריכה חדשה.

הספר העברי הראשון שנדפס בירושלים. ש' הלוי, מס' 1. וריאנט.

מקור: לשעבר אוסף ד"ר ישראל מהלמן (עם רישומים בכתב-ידו בדף המגן הקדמי).

פתיחה: \$4,000

הערכה: \$5,000-6,000

60. Avodat HaKodesh – First Book Printed in Jerusalem – Jerusalem, 1841 – Variant

Avodat HaKodesh, laws, practices, segulot and Tikkunim, by R. Chaim Yosef David Azulai – the Chida. Jerusalem: R. Yisrael Bak, 1841. Two title pages, the first one with a woodcut border.

The first book printed in Jerusalem.

The present item contains a variant in the printing of the second title page, with the author's full name: "R. Chaim Yosef David Azulai". In most copies, the author is referred to by the acronym of his name: "Chida". In addition, the present variant refers to the author as "renowned", a word omitted in the other copies.

The book begins with a foreword by the printer (leaves [2b]-[4]). This foreword is an important source documenting the history of Eretz Israel, the Galilee and Damascene Jewry. R. Yisrael Bak relates his experiences before reaching Jerusalem: his immigration to Eretz Israel and establishment of the printing press in the Galilee; the earthquake of 1837 which claimed the lives of thousands of Jews; the riots in Galilean towns in 1834-1838 by marauders who renewed their attacks on the earthquake survivors, plundering and destroying their remaining possessions. R. Yisrael relates his involvement in the 1840 Damascus affair, reporting that he urged Moses Montefiore to get involved, by sending him letters to London from Alexandria, where he was residing at that time. He acclaims the Sephardi Torah scholars and investors who assisted him in reestablishing his printing press in Jerusalem.

At the end of his introduction, R. Yisrael Bak writes: "...

In order to benefit the public, I resolved to first print the precious book called Avodat HaKodesh by the Chida... so that each person can find what he is looking for, and every Jew who carries it can study from it..."

The renowned printer R. Yisrael Bak (1797-1874), a disciple of the Chassidic masters Rebbe Levi Yitzchak of Berditchev and Rebbe Yisrael of Ruzhin. Born in Berditchev, he was involved in the printing profession already in his youth, and in 1815, he established the (second) printing press in Berditchev, where he printed some 26 books before immigrating to Eretz Israel. Reputedly, he designed the Slavita typeface. Following his immigration to Eretz Israel, ca. 1831, he settled in Safed, where he established a printing press which operated for a short while, until the great 1837 earthquake which completely destroyed the town. In 1840 he established a printing press in Jerusalem – the first printing press in Jerusalem to print Hebrew books and the only press in the city until the 1860s.

For more information about R. Yisrael Bak and his printing press in Safed and Jerusalem, see: Shoshana Halevy, Sifrei Yerushalayim HaRishonim, Jerusalem 1976, pp. 15-27; Meir Benayahu, R. Yisrael Bak's Printing Press in Safed and the Beginning of Printing in Jerusalem, Aresheet, IV, Jerusalem 1966, pp. 271-295 (Hebrew).

Inscriptions on second title page and p. 73a from 1886, signed "Shlomo son of Zechariah", "Shlomo son of Zechariah Elmaliach".

[4], 111 leaves. Approx. 15 cm. Fair-good condition, last leaves in fair condition. Many stains, including dampstains and dark stains. Wear. Tears, including tears to title pages, slightly affecting text, and an open tear across margin of one leaf, slightly affecting text. Worming to last leaves, affecting text. New binding.

The first Hebrew book printed in Jerusalem. Sh. Halevy, no. 1.

Variant.

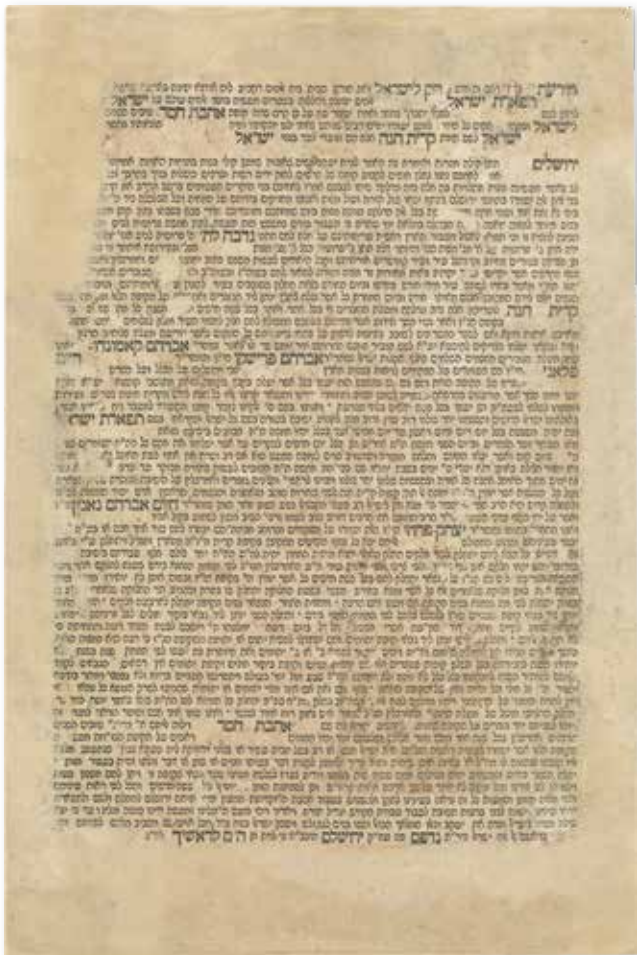
Provenance: Formerly of the collection of Dr. Israel Mehlman (with his handwritten inscriptions on front endpaper).

Opening price: \$4,000

Estimate: \$5,000-6,000

60b

61

61. הכרזת הראשון שנדפס בירושלים – "מודעת זאת ראה זה חדש חק לישראל" – ירושלים, תר"א

כרז מודפס, "מודעת זאת ראה זה חדש חק לישראל" – קריאה לנשים צדקניות בארץ ובחוץ לארץ, לתרום מכספן בזמנים קבועים, לקופת "קרית חנה" – ממנה יועבר הכסף לקופות שונות בירושלים. ירושלים, [דפוס רבי ישראל ב"ה, תר"א 1841].

לפנינו הכרזת הראשון שנדפס בירושלים, ופריט הדפוס השני שנדפס בעיר, באותה השנה בה נדפס ספר "עבודת הקודש", הספר הראשון שנדפס בירושלים.

הכרזת פונה לנשים בבקשה לתרום סכומי כסף קבועים, בזמני מילוי המצוות המוטלות עליהן, לקופה מיוחדת שתיקרא "קופת חנה" – ראשי התיבות: חלה, נדה, הדלקת הנר). מחצית מהכסף בקופה זו יועבר לשיבת תפארת ישראל" בירושלים, לשם סיוע לתלמידי חכמים בישיבה, והמחצית האחרת תתחלק בין ארבע קופות שונות בעיר: קופה לעניים, קופה לחולים שתנוהל על ידי גבאי "ביקור חולים", קופה מיוחדת לעזרה בהשאת יתומים, וקופת "אהבת חסד", שתספק הלוואות לצרכים, תמורת משכון וללא ריבית.

[1] דף. 21.5x32.5 ס"מ. מצב בינוני. כתמים. קרעים חסרים רבים, עם פגיעות בטקסט, משוקמים במילוי נייר. הדף הודבק על נייר לשיקום. על חלקים פגומים בטקסט הודבקו קטעי טקסט מקוריים מתוך שרידים של עותק אחר.

הכרזת נתגלה לראשונה על ידי היבילוגרף אריה טויבר, בתוך כריכת ספר. ראה: אריה טויבר, תעודות מימים שבערו, בתוך: מזרח ומערב, ג, ירושלים תרפ"ט, עמ' 67-71 (חומר מצורף).

הכותרת השני שנדפס בירושלים. ש' הלוי, מס' 2.

מקור: בית המכירות קסטנבאום, ניו יורק, מרץ 2003, מס' 119.

פתיחה: \$1,000
הערכה: \$2,000-3,000

61. First Poster Printed in Jerusalem – Mudaat Zot – Jerusalem, 1841

Printed poster, Mudaat Zot – a call for righteous women in Eretz Israel and abroad to donate money regularly to the Kiryat Chanah fund, which would go on to transfer the money to various funds in Jerusalem. Jerusalem: [R. Yisrael Bak, 1841].

The present item is the first poster printed in Jerusalem, and the second printed item in Jerusalem, printed the same year as Avodat HaKodesh, the first book to be printed in Jerusalem.

The poster appeals for women to donate regular sums of money to the fund while performing the mitzvot of Challah, Nidah and Hadlakat HaNer (candle lighting; the three words form the acronym of the fund's name, Chanah). Half of the money in the fund would be transferred to the Tiferet Yisrael yeshiva in Jerusalem to assist the yeshiva's Torah scholars, and the other half would be divided between four different Jerusalem funds: the fund for the poor, the fund for the sick to be directed by the gabbai of Bikur Cholim, a special fund to assist in marrying off orphans, and the Ahavat Chesed fund to provide interest-free collateral-based loans for the needy.

[1] leaf. 21.5x32.5 cm. Fair condition. Stains. Many open tears, affecting text, repaired with paper filling. Repaired by mounting on paper. Original text fragments from another copy mounted on damaged parts of text.

This poster was first discovered by the bibliographer Aryeh Tauber, inside the binding of a book. See: Aryeh Tauber, Teudot MiYamim SheAvru, in: Mizrach UMaarav, III, Jerusalem 1929, pp. 67-71 (enclosed).

The second title printed in Jerusalem. Sh. Halevy, no. 2.

Provenance: Kestenbaum & Company, New York, March 2003, no. 119.

Opening price: \$1,000
Estimate: \$2,000-3,000

62

62. ספר התקנות - ירושלים, תר"ב - כולל דף הסכמה נדיר - הספר העברי השני שנדפס בירושלים

ספר התקנות והסכמות, תקנות ציבוריות ומנהגים הלכתיים שתקנו חכמי ירושלים במשך הדורות, מאת רבי חיים אברהם גאגין. ירושלים, דפוס רבי ישראל ב"ק, תר"ב [1842]. שני שערים. השער הראשון מאויר בפיתוחי עץ (בו נעשה שימוש קודם לכן בספר עבודת הקודש - ראו פריטים 59 ו-60 בקטלוג זה). השער השני מופיע בדף [5], לאחר הקדמת הרב גאגין.

הספר העברי השני שנדפס בירושלים. נדפס בדפוס שהוקם ע"י המדפיס מברדיטשוב וצפת, רבי ישראל ב"ק, תלמידים של רבי לוי יצחק מברדיטשוב ורבי ישראל מרוזין.

בשער נכתב: "ספר התקנות והסכמות ומנהגים הנוהגים" [ם] פה ירושלים ת"ו...". הספר כולל שני חלקים: בחלק הראשון, הקדמות הרב גאגין ותשובה ארוכה (משנת תקפ"ד) של רבי שלמה משה סוזין, על כח בית דין לתקן תקנות בעיר; החלק השני כולל ליקוט תקנות ומנהגי ארץ ישראל לפי סדר ד' חלקי שו"ע. בסוף הספר מופיעים דפי הסכמות הרבנים וממוני הקהל משנת תר"א ומשנת תר"ב, המעניקים בלעדיות על זכויות הדפסה בארץ ישראל לבית הדפוס של רבי ישראל ב"ק. בהסכמות אלה מספרים הרבנים על הדפוס החדש שהוקם בירושלים, לאחר שבית הדפוס שהקים המדפיס רבי ישראל בצפת נהרס ונבזז ע"י שודדים [ישנם טפסים שלא נדפס בהם הדף האחרון עם ההסכמה משנת תר"ב. ראה על כך במפעל הביבליוגרפיה רשומה 123175, ובספרה של ש' הלוי "הספרים העבריים שנדפסו בירושלים", מס' 3].

הביבליוגרף א' טויבר כותב במאמרו "לדברי ימי הדפוס בארץ ישראל" (מחקרים ביבליוגרפיים, עמ' 10-11; קובץ ירושלים - לחקירת ארץ ישראל, ירושלים תרפ"ח, עמ' קעט-קצב) כי המטרה העיקרית של הדפסת הספר היתה, כפי הנראה, חיזוק כמה תקנות שהתעורר עליהן פולמוס באותה תקופה ("תקנת העזבונות", "תקנת החזקות" ועוד). לצורך הדפסת ספר זה, עודדו הרב גאגין וממוני הקהלה

הספרדית בירושלים את הקמת בית הדפוס החדש של רבי ישראל ב"ק, וספר זה היה אמור להיות הספר הראשון שיודפס בו. הרב גאגין שסבל מרדיפות מתנגדיו, יזם את הדפסת הספר כדי לענות למבקריו בתשובות שבראש הספר. כדי שלא יוכר שהספר נתחבר למגמה מסוימת, הוסיב הרב גאגין שניים מחכמי ירושלים, רבי יעקב קאפילוטו ורבי אברהם אשכנזי, ללקט ממקורות שונים את תקנות ומנהגי ארץ ישראל לפי סדר ד' חלקי שו"ע, ולצרף אליהם את התשובות כנגד המערערים על ענייני התקנות שעליהם יצא הקצף באותו פולמוס.

כפי הנראה, נדפס הספר בשלבים, לפי התקדמות עבודת העורכים הנ"ל. לדבריו של טויבר, חלקו הראשון של "ספר התקנות" שלפנינו נדפס כנראה כבר בשנת תר"א (לפני הדפסת הספר "עבודת הקודש" - הידוע כיום כספר העברי הראשון שנדפס בירושלים), וסיום ההדפסה נעשה רק לאחר שהרבנים קאפילוטו ואשכנזי גמרו ללקט ולערוך את חלקו השני של הספר.

הגהה בכתב-יד באחד מהדפים האחרונים. חתימה מעבר לדף האחרון (מחוקה מעט): "ע"ה יצחק דהאן בן אברהם נר"ו".

[16], יג-עב, [4] דף. שיבוש בסדר דפים טו-טז. ספירת דפים משובשת. 15 ס"מ. מרבית הדפים במצב טוב. כתמים. קרעים חסרים קטנים בשולי דף השער ומספר דפים נוספים, משוקמים במילוי נייר. כריכה חדשה.

הספר העברי השני שנדפס בירושלים. ש' הלוי, מס' 3 (למעשה זהו הספר העברי השני שנדפס בירושלים, כי רשומה מספר 2 בספרה של ש' הלוי, היא רשומה על כרוז ולא כותר ספר, ראו פריט קודם).

כולל דף ההסכמה משנת תר"ב, שאינו מופיע בכל העותקים.

פתיחה: \$1,000
הערכה: \$3,000-4,000

62. Sefer HaTakanot – Jerusalem, 1842 – Including Rare Leaf of Approbations – Second Hebrew Book Printed in Jerusalem

Sefer HaTakanot VeHaskamot, public regulations and halachic customs established by Jerusalem rabbis over the generations, by R. Chaim Avraham Gagin. Jerusalem: R. Yisrael Bak, 1842.

Two title pages. The first title page is decorated with a woodcut (previously used for Avodat HaKodesh – see lots 59 and 60 in the present catalogue). The second title page is on leaf [5], after R. Gagin's preface.

The second Hebrew book printed in Jerusalem. Printed in the press established by R. Yisrael Bak of Berditchev and Safed, disciple of R. Levi Yitzchak of Berditchev and R. Yisrael of Ruzhin.

This book is comprised of two parts: the first contains R. Gagin's preface and a long responsum (dated 1824) by R. Shlomo Moshe Suzin regarding the authority of the Beit Din to issue public regulations. The second part includes a compilation of the regulations and customs of Eretz Israel following the order of the four sections of Shulchan Aruch. At the end of the book, approbations dated 1841 and 1842, by rabbis and community officials, according R. Yisrael Bak the exclusive rights to printing in Eretz Israel. The approbations describe how R. Yisrael established a new printing press in Jerusalem after his press in Safed was destroyed and looted. [There are some copies without the final leaf containing the approbation from 1842. See Bibliography of the Hebrew Book listing 123175, and Sh. Halevy, HaSefarim Halvriyim Shenidpesu BiYerushalayim, no. 3].

The bibliographer A. Tauber, in his article "History of Printing in Eretz Israel" (Mechkarim Bibliographim, pp. 10-11; Kovetz Yerushalayim – Lachakirat Eretz Yisrael, Jerusalem 1928, pp. 179-192), posits that the main purpose of this book was to reinforce several controversial public regulations (especially regulations regarding estate and ownership titles). In order to print this book, R. Gagin and the Sephardic community officials encouraged the establishment of R. Yisrael Bak's printing press, intending this book to be the first published there. R. Gagin, who was persecuted by his opponents, initiated the printing of this book in order to answer their contentions. In order that this should not be obvious, R. Gagin instructed R. Yaakov Capiloto and R. Avraham Ashkenazi, two Jerusalem scholars, to research the customs and ordinances of Eretz Israel, arrange them in the order of the four sections of Shulchan Aruch, and combine them with the rebuttals to those questioning the controversial ordinances.

This book was presumably printed in stages, according to the progress of the abovementioned editors. According to Tauber, the first part of Sefer HaTakanot was already printed in 1841 (before the printing of Avodat HaKodesh, which is recognized as the first Hebrew book printed in Jerusalem). The printing was only concluded after R. Capiloto and R. Ashkenazi finished compiling and editing the second part of the book.

Handwritten gloss to one of the last leaves. Signature on verso of last leaf (somewhat deleted): "Yitzchak Dahan son of Avraham".

[16], 13-72, [4] leaves. Leaves 15-16 bound out of sequence. Misfoliation. 15 cm. Most leaves in good condition. Stains. Small marginal open tears to title page and several other leaves, repaired with paper filling. New binding.

The second Hebrew book printed in Jerusalem. Sh. Halevy, no. 3 (this is in fact the second book printed in Jerusalem, since listing no. 2 by Sh. Halevy is actually a broadside and not a book, see previous lot).

Includes leaf with approbation from 1842, which is not included in all copies.

Opening price: \$1,000

Estimate: \$3,000-4,000

63

63. "סידור תפילת ישראל" - ירושלים, תר"ב - הסידור הראשון שנדפס בירושלים

סידור תפלת ישראל, כמנהג ק"ק ספרדים, עם דינים, פיוטים ובקשות. ירושלים, דפוס רבי ישראל ב"ק, תר"ב [1842]. הסידור הראשון שנדפס בירושלים.

בשער מזכרות מעלתו וקדושתו של הסידור, שנדפס בעיר הקודש ירושלים על טהרת הקודש - "כי כל העוסקים במלאכת הקדש בני ישראל המה..."

בראש הסידור הסכמות רבות מחכמי הספרדים בירושלים, צפת, טבריה וחברון, והסכמות מחכמי האשכנזים בירושלים (האדמו"ר רבי אהרן משה מבראד, רבי ישעיה ברדקי חתן רבי ישראל משקלוב, ורבי משה ריבלין "דורש לציון" - המגיד משקלוב). הסכמת רבני ירושלים שנדפסה מעבר לשער היא למעשה "הסכמה" מחודשת טבת תר"א המעניקה לרבי ישראל ב"ק רישיון בלעדי להדפיסת ספרים בירושלים. בדף ג' נדפסה הסכמה נוספת (מחודש אייר תר"ב) מאת רבני ירושלים.

בהקדמה מספר המדפיס על תלאותיו בצפת: "ואחרי כל הרפתקאי בישי דעדו עלי דבר וחורב ורעב... רעש גדול... הוכרחתי לעלות ההרה וקבעתי דירתי פה... ירושלים". בין היתר הוא מודה לגביר יוסף אמזלאג "אשר הי' לי לעזר בהדפסות סדר תפלה".

המדפיס הנודע רבי ישראל ב"ק (תקנ"ו-תרל"ה), תלמידים של גדולי תנועת החסידות האדמו"רים רבי לוי יצחק מברדיטשוב ורבי ישראל מרח"ן. נולד בברדיטשוב, וכבר בצעירותו החל לעסוק בענייני דפוס. בשנת תקע"ה הקים בית דפוס (שני) בעיר ברדיטשוב, שם הדפיס כ-26 ספרים טרם עלייתו ארצה. לפי המסופר הוא גם היה המעצב של אותיות הדפוס בסלאוויטא. לאחר עלייתו לארץ ישראל, בערך בשנת תקצ"א, התיישב בצפת והקים בה בית דפוס שפעל תקופה קצרה, עד לחורבן העיר ב"רעש" - רעידת האדמה הגדולה בשנת תקצ"ז. בשנת תר"א, הקים ר' ישראל ב"ק את בית דפוסו בירושלים, שהיה בית הדפוס הראשון בירושלים להדפיסת ספרים עבריים, והבלעדי בעיר עד אמצע שנות התר"כ (שנות ה-60 של המאה ה-19).

על רבי ישראל ב"ק ובית דפוסו בצפת ובירושלים, ראו: שושנה הלוי, ספרי ירושלים הראשונים, ירושלים תשל"ו, עמ' טו-כז; מאיר בניהו, בית-דפוסו של ר' ישראל ב"ק בצפת וראשית הדפוס בירושלים, ארשת, ד, ירושלים תשכ"ו, עמ' 271-295.

חתימה בדף השער: "יעקב די פינטו ס"ט" [מחכמי ונכבדי קהילת האג במאה ה-19].

קונב דף. שיבוש בסדר דפים כב-כג. 14 ס"מ. מצב טוב-בינוני. כתמים. בלאי קל וסימני שימוש. קרע חסר קטן באחד מהדפים עם פגיעה בטקסט, וקרעים ופגמים קלים נוספים, עם פגיעות קלות בטקסט. שיקומים במילוי נייר בשוליים הפנימיים של דף השער ומספר דפים נוספים. חיתוך דפים עם פגיעות בטקסט בחלק מהדפים. כריכה חדשה.

הספר העברי השלישי שנדפס בירושלים, והסידור הראשון שנדפס בירושלים. ש' הלוי, מס' 4 (מלבד שני ספרים שקדמו לו רשמה הלוי כותר נוסף: כרוז לנשים צדקניות בארץ ישראל ובחו"ל, ראו שם, מס' 2, וראו פריט 61 בקטלוג זה).

פתיחה: \$2,000

הערכה: \$3,000-4,000

63. Siddur Tefillat Yisrael – Jerusalem, 1842 – First Siddur Printed in Jerusalem

Siddur Tefillat Yisrael, Sephardic rite, with laws, piyyutim and supplications. Jerusalem: R. Yisrael Bak, 1842. The first siddur to be printed in Jerusalem.

The title page lauds the virtue and sanctity of the book, which was printed in Jerusalem in absolute holiness, and "all those involved in this holy production were Jewish".

Many approbations from Sephardi Torah scholars of Jerusalem, Safed, Tiberias and Hebron, and from Ashkenazi Torah scholars of Jerusalem (Rebbe Aharon Moshe of Brody, R. Yeshayah Bardaki son-in-law of R. Yisrael of Shklow, and R. Moshe Rivlin "Doresh LeTzion" – the Maggid of Shklow). The "approbation" by the Jerusalem rabbis printed on the verso of the title page is actually an authorization from Tevet 1841 granting R. Yisrael Bak the exclusive rights to print books in Jerusalem. Additional approbation from the rabbis of Jerusalem (dated Iyar 1842) on leaf 3.

In his introduction, the printer recounts the ordeals he underwent in Safed: "After all the travails that befell me – pestilence, sword and hunger... a great earthquake... I was compelled to ascend to the mountain, and I have established my dwelling here... Jerusalem". He thanks Yosef Amzalag "who assisted me in printing the siddur".

The renowned printer R. Yisrael Bak (1797-1874), a disciple of the Chassidic masters Rebbe Levi Yitzchak of Berditchev and Rebbe Yisrael of Ruzhin. Born in Berditchev, he was involved in the printing profession already in his youth, and in 1815, he established the (second) printing press in Berditchev, where he printed some 26 books before immigrating to Eretz Israel. Reputedly, he designed the Slavita typeface. Following his immigration to Eretz Israel, ca. 1831, he settled in Safed, where he established a printing press which operated for a short while, until the great 1837 earthquake which completely destroyed the town. In 1840 he established a printing press in Jerusalem – the first printing press in Jerusalem to print Hebrew books and the only press in the city until the 1860s.

For more information about R. Yisrael Bak and his printing press in Safed and Jerusalem, see: Shoshana Halevy, *Sifrei Yerushalayim HaRishonim*, Jerusalem 1976, pp. 15-27; Meir Benayahu, *R. Yisrael Bak's Printing Press in Safed and the Beginning of Printing in Jerusalem*, Areshet, IV, Jerusalem 1966, pp. 271-295 (Hebrew).

Signature on title page: "Yaakov de Pinto" (a Torah scholar and a leading member of the Jewish community of The Hague in the 19th century).

152 leaves. Leaves 22-23 bound out of sequence. 14 cm. Good-fair condition. Stains. Light wear and signs of use. Small open tear to one leaf, affecting text, and other light tears and damage, slightly affecting text. Inner margins of title page and several other leaves repaired with paper filling. Close trimming, affecting text of some leaves. New binding.

The third Hebrew book printed in Jerusalem, and first siddur printed in Jerusalem. Sh. Halevy, no. 4 (apart from the two books which preceded it, Halevy lists another publication: a broadside for righteous women in Eretz Israel and abroad, *ibid.* no. 2; see lot 61 in the present catalogue).

Opening price: \$2,000

Estimate: \$3,000-4,000

64

64. הגדה של פסח - ירושלים, תר"ב - ההגדה הראשונה שנדפסה בירושלים

הגדה של פסח, עם קבלת שבת, ערבית וסדר ספירת העומר. ירושלים, דפוס רבי ישראל ב"ק, [תר"ב 1842].

ההגדה הראשונה שנדפסה בירושלים, באחד הכותרים העבריים הראשונים שנדפסו בירושלים, בדפוס שהקים רבי ישראל ב"ק. בראש ההגדה הקדמה מאת המדפיס, הכותב על הקמת הדפוס החדש בעיר הקודש: "...זכינו לשכון כבוד בארצינו, וד' האיר את רוחי בחכמה ובתבונה לעשות מלאכת הדפוס כאשר עיניכם רואות ולזכות אחב"י ללמוד וללמד מתוך ספרי קודש אשר המה נדפסים בקודש פנה"ק ירושלים טובב"א..."

המדפיס הנודע רבי ישראל ב"ק (תקנ"ז-תרל"ה), תלמידים של גדולי תנועת החסידות - האדמו"רים רבי לוי יצחק מברדיטשוב ורבי ישראל מרוז'ין. נולד בברדיטשוב. עסק בענייני דפוס כבר מצעירותו. בשנת תקע"ה הקים בית דפוס (שני) בעיר ברדיטשוב, שם הדפיס כ-26 ספרים טרם עלייתו ארצה. לפי המסופר, הוא היה גם המעצב של אותיות הדפוס בסלאוויטא. לאחר עלייתו לארץ ישראל, בערך בשנת תקצ"א, התיישב בצפת והקים בה בית דפוס שפעל תקופה קצרה, עד לחורבן העיר ב"רעש" - רעידת האדמה הגדולה בשנת תקצ"ז (1837). בשנת תר"א, הקים ר' ישראל ב"ק את בית דפוסו בירושלים, שהיה בית הדפוס הראשון בירושלים שהדפיס ספרים עבריים, ובית הדפוס היחיד בעיר עד אמצע שנות התר"כ (שנות ה-60 של המאה ה-19).

על רבי ישראל ב"ק ובית דפוסו, ראו: שושנה הלוי, ספרי ירושלים הראשונים, ירושלים תשל"ו, עמ' טו-כז; מאיר בניהו, בית-דפוסו של ר' ישראל ב"ק בצפת וראשית הדפוס בירושלים, ארשת, ד, ירושלים תשכ"ו, עמ' 271-295.

[30] דף. 15 ס"מ. מצב בינוני. כתמים, בהם כתמים כהים, וסימני עובש. סימני עש, קרעים וקרעים חסרים, עם פגיעה בטקסט. קרע עם פגם הדפסה ופגיעה בטקסט. שיקומים בהדבקה ומילוי נייר ברוב הדפים. רישומים רבים בעמוד השער. כריכת עור חדשה.

הספר העברי הרביעי שנדפס בירושלים. ש' הלוי, מס' 5; יערי 618; אוצר ההגדות 849.

פתיחה: \$5,000
הערכה: \$8,000-12,000

64. Passover Haggadah – Jerusalem, 1842 – First Haggadah Printed in Jerusalem

Passover Haggadah, with Kabbalat Shabbat, Maariv and Sefirat HaOmer service. Jerusalem: R. Yisrael Bak, [1842].

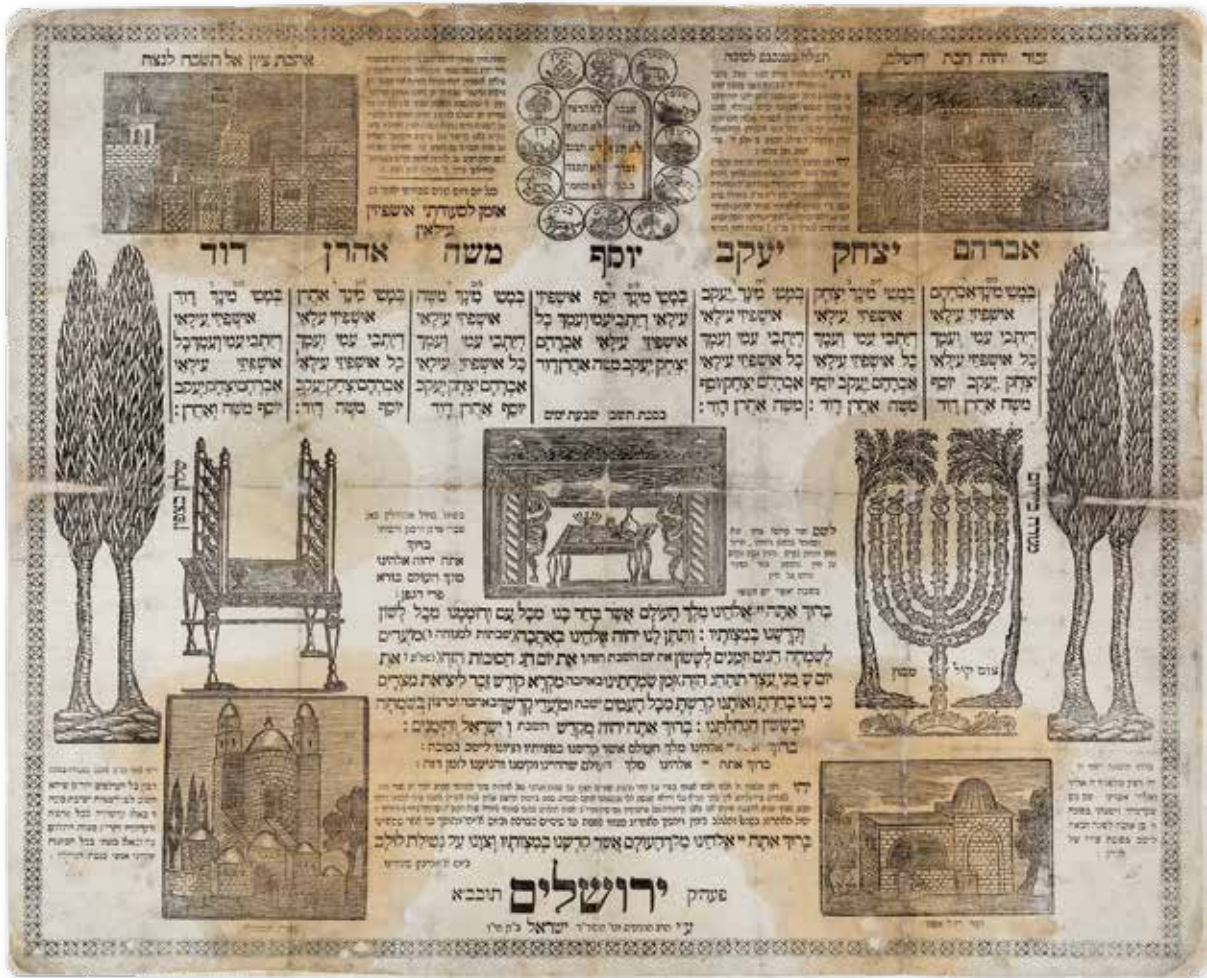
This is the first Haggadah printed in Jerusalem, and one of the first Hebrew titles printed in Jerusalem, in the press founded by R. Yisrael Bak. In his foreword at the beginning of the Haggadah, the printer writes about the founding of the press in Jerusalem: "G-d inspired me with wisdom and understanding to do the work of printing as you see, and to grant our fellow Jews the merit of studying and teaching from holy books printed in holiness here in Jerusalem...". The renowned printer R. Yisrael Bak (1797-1874), a disciple of the Chassidic masters Rebbe Levi Yitzchak of Berditchev and Rebbe Yisrael of Ruzhin. Born in Berditchev, he was involved in the printing profession already in his youth, and in 1815, he established the (second) printing press in Berditchev, where he printed some 26 books before immigrating to Eretz Israel. Reputedly, he designed the Slavita typeface. Following his immigration to Eretz Israel, ca. 1831, he settled in Safed, where he established a printing press which operated for a short while, until the great 1837 earthquake which completely destroyed the town. In 1840 he established a printing press in Jerusalem – the first printing press in Jerusalem to print Hebrew books and the only press in the city until the 1860s.

For more information about R. Yisrael Bak and his printing press in Safed and Jerusalem, see: Shoshana Halevy, Sifrei Yerushalayim HaRishonim, Jerusalem 1976, pp. 15-27; Meir Benayahu, R. Yisrael Bak's Printing Press in Safed and the Beginning of Printing in Jerusalem, Areshet, IV, Jerusalem 1966, pp. 271-295 (Hebrew).

[30] leaves. 15 cm. Fair condition. Stains, including dark stains, and signs of mold. Worming, tears and open tears, affecting text. Tear with printing defect, affecting text. Paper repairs to most leaves. Many inscriptions on title page. New leather binding.

The fourth Hebrew book printed in Jerusalem. Sh. Halevy 5; Yaari 618; Otzar HaHaggadot 849.

Opening price: \$5,000
Estimate: \$8,000-12,000

65a

65b

65. לוח מודפס לסוכה - סדר האושפיזין וברכות הסוכה וארבעת המינים - ירושלים - דפוס ישראל ב"ק - לוח נדיר במיוחד ולא-ידוע

לוח מודפס לסוכה, עם סדר האושפיזין, תפלה לכניסה וליציאה מן הסוכה, ברכות סוכה וארבעת המינים, ואירורים רבים. ירושלים, דפוס ישראל ב"ק, [שנות התר"י 1850, בקירוב].

לוח מודפס לתלייה בסוכה. בראש הלוח נדפסה תפלה לכניסה לסוכה, ומתחתיה סדר האושפיזין. במרכז הלוח אזור של סוכה, ומתחתיו סדר הקידוש ליום טוב, ברכות הסוכה וארבעת המינים. הלוח מעוטב במספר אירורים. בחלקו העליון מופיעים אירורים של לוחות הברית ושנים עשר השבטים, החתול המערבי ומקום המקדש, ובתים בירושלים. בחלקו התחתון מופיעים אירורים של קבר רחל ומערת המכפלה, ובחלקו האמצעי מופיעים משני צדי הלוח מנורת "למנצח" ואזור השולחן בבית המקדש, ולצד כל אחד מהם, בצמוד למסגרת המקיפה את הלוח, מופיעים שני עצים.

32 x 39 ס"מ. מצב ביוני. כתמים, בהם כתמים גדולים. סימני קיפול. קרעים, בהם קרעים חסרים בסימני הקיפול ובשולי הדף, עם פגיעות באירורים ובטקסט. הדף כולו הודבק על נייר לחיצוק.

לוח נדיר במיוחד, לא נרשם במפעל הביבליוגרפיה, ואינו מופיע בקטלוג הספרייה הלאומית. למיטב בדיקתנו, לוח זה אינו ידוע, לא נרשם אצל ש' הלוי (ש' הלוי רשמה במספר 37 לוח אושפיזין אחר, שהדפיס ישראל ב"ק בשנות תר"ז).

פתיחה: \$3,000
הערכה: \$5,000-6,000

65c

65. Printed Poster for a Sukkah – Ushpizin, Blessings over the Sukkah and Four Species – Jerusalem – Printed by Yisrael Bak – Unknown, Exceptionally Rare Poster

Printed poster for a sukkah, with Ushpizin service, prayers for entering and leaving the sukkah, blessings over the sukkah and the four species, and many illustrations. Jerusalem: Yisrael Bak, [ca. 1850s].

Printed poster to display in a sukkah. At the top of the poster is printed a prayer for entering the sukkah, with the Ushpizin service below it. At the center of the poster is an illustration of a sukkah, and below it the festival Kiddush, as well as blessings over the sukkah and the four species. The poster is decorated with several illustrations. At the top of the poster appear illustrations of the two tablets and the twelve tribes, the Western Wall and the site of the Temple, and houses in Jerusalem. At the bottom appear illustrations of the tomb of Rachel and the Cave of Machpelah. In the center, a Lamnatzeach menorah and an illustration of the Temple table of showbread appear on opposite sides, with two trees next to each of them, alongside the frame around the poster.

39x32 cm. Fair condition. Stains, including large stains. Folding marks. Tears, including open tears to folding marks and margins of leaf, affecting illustrations and text. The entire leaf is mounted on paper for reinforcement.

Exceptionally rare poster, to the best of our knowledge and research, it is unknown. Not documented by Sh. Halevy (who documented a different Ushpizin poster printed by Yisrael Bak in 1847, no. 37), nor in the Bibliography of the Hebrew Book, and does not appear in the NLI catalogue.

Opening price: \$3,000

Estimate: \$5,000-6,000

65d

66a

66. לוח "מזרח" - סדר הדלקת נר חנוכה ומגילת אנטיוכוס - איורי המנורה והמקומות הקדושים - ירושלים, תרכ"ג - לוח נדיר במיוחד שלא נרשם אצל שושנה הלוי

לוח "מזרח", עם סדר הדלקת נר חנוכה, מגילת אנטיוכוס, ואיורי המקומות הקדושים. ירושלים, הוצאת עיתון "הלבנון" - דפוס המוציאים לאור מכתב העת "הלבנון", תרכ"ג [1863].

לוח מודפס בפורמט גדול. במרכז הלוח איור מנורת המקדש ו"פך השמן", ומשני צדיה עמודים מעוטרים ובראשם שתילי זיתים. לצד המנורה מופיע הכיתוב "נס חנוכה". בחלקו העליון של הלוח, תחת המילה "מזרח", מופיעות הברכות להדלקת נר חנוכה, ומשני צדי הלוח מופיעה מגילת אנטיוכוס (על פי "נוסח הקדמון הנמצא בכ"י ישן בתוך ספרי ברייטש..."). בנוסף מופיעים ארבעה איורים של מקום המקדש, מערת המכפלה, קבר רחל, וקבר הנביא זכריה בן יהוידע. בתחתית הלוח מופיעים מקום ושנת הדפוס ושם המדפיסים, וכן שמו של המביא לדפוס, רבי "שמחה ברא"א מכולל חב"ד איש ירושלים".

45x57.5 ס"מ. מצב טוב-בינוני. כתמים (מצדו השני של הדף כתמים רבים, חלקם כהים). סימני קיפול. קרעים בשולי הדף, וקרעים חסרים זעירים בסימני הקיפול, עם פגיעות קלות באיורים ובסימני הקיפול.

לוח נדיר במיוחד, שלא נרשם בספרה של ש' הלוי. נרשם במפעל הביבליוגרפיה על פי צילום מאוסף פרטי (העותק שלפנינו), ואינו מופיע בקטלוג הספרייה הלאומית.

צילום של הלוח, מאוסף מוזיאון ישראל, מופיע בספר: אמנות ואומנות בארץ-ישראל במאה ה"ט, הוצאת מוזיאון ישראל, ירושלים, 1979, תמונה מס' 155.

פתיחה: \$2,000

הערכה: \$4,000-6,000

66b

66. Mizrach Plaque – Chanukah Candle Lighting and Megillat Antiochus – Illustrations of Menorah and Holy Sites – Jerusalem, 1863 – Exceptionally Rare Plaque, Not Documented by Shoshana Halevy

Mizrach plaque, with order of Chanukah candle lighting, Megillat Antiochus and illustrations of holy sites. Jerusalem: HaLevanon newspaper press, 1863.

Poster printed in large format. At the center of the poster is an illustration of the Temple menorah and jug of oil, with decorated columns headed by olive saplings. Next to the menorah appears the caption "Chanukah miracle". At the top of the poster, under the word Mizrach, appear blessings for Chanukah candle lighting, with Megillat Antiochus appearing on both sides of the poster (based on "an ancient text found in an old manuscript in the British Library..."). In addition, there are four illustrations of the site of the Temple, the Cave of Machpelah, the tomb of Rachel and the grave of the prophet Zechariah son of Jehoiada. At the bottom of the poster appear the place and year of printing and names of the printers, as well as the name of the publisher, R. "Simchah son of R. A. of Kollel Chabad, from Jerusalem". 57.5x45 cm. Good-fair condition. Stains (many stains on verso of leaf, some dark). Folding marks. Marginal tears, and minute open tears to folds, slightly affecting illustrations and folds.

Exceptionally Rare wall plaque, not documented by Sh. Halevy. Documented in the Bibliography of the Hebrew Book based on a photocopy from a private collection (the present copy). Not in the NLI catalogue.

A facsimile of the poster, from the Israel Museum collection, appears in: Arts and Crafts in Eretz Israel in the 19th Century, Jerusalem: Israel Museum, 1979 (Hebrew), illustration no. 155.

Opening price: \$2,000
 Estimate: \$4,000-6,000

67a

ש' הלוי, מס' 61 (ש' הלוי לא ראתה ספר זה, ומציינת כי הוא "יקר- המציאות ביותר"; רישומה נסמך על: נ' בן-מנחם, בשערי ספר, ירושלים תשכ"ז, עמ' 151).

נדיר ביותר.

החוברת שלפנינו היא מן הפריטים הראשונים שנדפסו בדפוס האבן שהקימו יואל משה סלומון ומיכל הכהן בירושלים, בשנת תרכ"ב. עד אז היה רבי ישראל ב"ק המדפיס היחיד בירושלים, ועם הקמת דפוס זה פג למעשה המונופול שלו על הדפוס העברי בארץ ישראל. ב"ק תבע אז לדין-תורה את השותפים, בטענה כי הם משיגים את גבולו, אך הם טענו מצדם שאופי הדפוס שלהם שונה מאחר שהוא דפוס ליטוגרפי, ואינו משיג את גבולו של ב"ק (ראו: ש' הלוי, ספרי ירושלים הראשונים, במבוא, עמ' כה-כז).

פתיחה: \$3,000

הערכה: \$6,000-9,000

67. "לוח ערך כל ימי השנה" - הדפסה ליטוגרפית נאה - ירושלים, תרכ"ב - נדיר במיוחד, מדפוסי האבן הראשונים שנדפסו בירושלים

קונטרס מודפס בדפוס ליטוגרפי, "חליץ - לוח ערך כל ימי השנה", כולל זמני עלות השחר וצאת השמש באופק ירושלים, על פי חישוביו של רבי יהוסף שווארץ - "נכתב על לוח אבן", בידי עזריאל אהרן יפה מקורלאנד. ירושלים, דפוס מיכל הכהן ויואל משה [סלומון], [תרכ"ב 1862]. דפוס ליטוגרפי נאה של כתב-יד. חלק מהמילים בדף השער, וכן מסגרת השער, נדפסו בדיו מזהבת.

אחד מהספרים הראשונים שנדפסו בדפוס אבן בירושלים (באותה השנה נדפסה בדפוסו החדש של סלומון ה"שושנתא" המפורסמת עם איורי מקומות בארץ ישראל בדפוס ליטוגרפי; בשנת תר"ז נדפס בירושלים, בדפוס אבן מכתב-יד, ספר משפט לאלקי יעקב, ש' הלוי מס' 43).

פרטי הזמנים המובאים בקונטרס מתייחסים אל "אופק ירושלים", ומבוססים על חישוביו של רבי יהוסף שווארץ, בעל הספרים "דברי יוסף" ו"תבואות הארץ". הקונטרס כולו נכתב בכתיבת-יד חתנו של רבי יהוסף שווארץ, רבי עזריאל אהרן יפה, ונדפס בדפוס ליטוגרפי. בהקדמה שמעבר לשער, מזכיר המעתיק רבי עזריאל אהרן את דברי חותנו רבי יהוסף שווארץ בהקדמה לספרו "דברי יוסף", כי ביסס את חישוביו על יותר מ-4000 בדיקות של רגע הנוץ החמה, כדי לוודא שלא יצאה שגיאה מתחת ידו. בשלושת העמודים האחרונים נדפסו "כללים" לחישובי הזמנים, וכן מופיעה התייחסות קצרה לחישובי הזמנים בערים נוספות בארץ ישראל (דוגמת חברון, צפת, טבריה ועוד), ואף לערים שונות ברחבי אירופה וארצות הברית.

רבי יהוסף שווארץ (תקס"ה-תרכ"ה 1804-1865) גאון ומקובל, מראשוני חוקרי ארץ ישראל. תלמיד רבי אברהם בינג בישיבת וויצבורג. בתקופת לימודיו בישיבה למד גיאוגרפיה ושפות באוניברסיטה בעיר. עוד בהיותו בגרמניה החל לעסוק בחקר ארץ ישראל, ובשנת 1829 הוציא את מפת ארץ ישראל בעברית ובגרמנית (מפה שהשתמשו בה ההיסטוריונים והגיאוגרפים בתקופתו). עלה לירושלים בשנת 1837. בבואו לירושלים התקבל ע"י רעיו יוצאי גרמניה (מייסדי כולל הו"ד - הולנד ודייטשלנד), רבי משה זאקס ורבי אליעזר ברגמן. רבי יהוסף המשיך כל ימיו לשקוד בלימוד התורה בנגלה ובנסתר, והיה מלומדי הקבלה בישיבת המקובלים "בית אל" בירושלים. בארץ המשיך במחקרי ההיסטוריה והגיאוגרפיה של ארץ ישראל, עבר ממקום למקום וחקר את הארץ, תוך שהוא מברר את שמות המקומות עפ"י השפה המקומית ועפ"י מקורות התנ"ך והתלמוד. זיהויו של רבי יהוסף מקובלים עד היום וספריו משמשים עד היום אבן יסוד לדיונים רבים בענייני הארץ, הן בתחום התורני-הלכתי והן בתחום המחקר המדעי-היסטורי. סדרת ספריו המכונה "תבואות הארץ" (על שם הספר העיקרי בסדרה) נדפסה בירושלים בעברית.

11 עמ' 21.5 ס"מ. נייר כחלחל. מצב טוב-בינוני. כתמים. בלאי. קרעים קטנים בשולי דף השער ודפים נוספים. סימני קיפול. חיתוך דפים עם פגיעה בטקסט במספר מקומות. מעטפת נייר קדמית בלבד, מנותקת בחלקה, ללא כריכה.

Handwritten calendar page with columns for months and dates. Includes the word 'September' and 'October' written in Hebrew.

דקדמה
ראתו ימים פתוחים
ואת עלות השחר
מבטא אל נבש
מבטא אל נבש
מבטא אל נבש

67b

Handwritten calendar page with columns for months and dates. Includes the word 'באלים' at the top.

יום א'
יום ב'
יום ג'
יום ד'
יום ה'
יום ו'
יום ז'

67c

67. Calendar of Attributes of Days – Fine Lithographic Print – Jerusalem, 1862 – Exceptionally Rare, One of the First Lithographs Printed in Jerusalem

Booklet in lithographic print, "Calendar of attributes of all the days of the year", including times of dawn and sunrise on Jerusalem's horizon, according to the calculations of R. Yehosef Schwarz – "on lithographic stone", by Azriel Aharon Yaffe of Courland. Jerusalem: Michel HaKohen and Yoel Moshe [Salomon], [1862]. Fine lithographic print of handwriting. Some words on title page, as well as title frame, printed in gilt ink.

One of the first lithographic prints in Jerusalem (the famous Shoshanta with illustrations of sites in Eretz Israel in lithographic print was printed that year by Salomon's new press; in 1847 Mishpat LeElokei Yaakov was lithographically printed from manuscript, Sh. Halevy no. 43).

The times detailed in the booklet refer to the "horizon of Jerusalem" and are based on the calculations of R. Yehosef Schwarz, author of Divrei Yosef and Tevuot HaAretz. The entire booklet was written in the handwriting of R. Yehosef Schwarz's son-in-law R. Azriel Aharon Yaffe and printed lithographically.

In the introduction on the verso of the title page, the copyist R. Azriel mentions his father-in-law R. Yehosef Schwarz's statement, in his introduction to Divrei Yosef, that his calculations were based on over 4000 measurements of the moment of sunrise, to assure that he would not err. The last three pages contain "principles" for calculating halachic times, as well as a short discussion of calculations for other cities in Eretz Israel (such as Hebron, Safed, Tiberias and others) and various cities across Europe and the United States.

R. Yehosef (Joseph) Schwarz (1804-1865) was an outstanding Torah scholar and kabbalist, one of the first researchers in the field of Land of Israel studies. Learning under R. Abraham Bing at the Würzburg yeshiva, he concurrently studied geography and languages at the local university. While still in Germany, he became involved in Land of Israel studies, and in 1829 he published a Hebrew-German map of Eretz Israel which came to be regarded as a reference by historians and geographers at the time. Immigrated to Jerusalem

in 1837. Upon arriving in Jerusalem, he was welcomed by two colleagues from Germany, the founders of the renowned German-Dutch Kollel Hod (an acronym for "Holland-Deutschland"), R. Moses Sachs and R. Eliezer Bergman. R. Schwarz persisted in Torah scholarship for the remainder of his life, including Kabbalah which he studied at the Beit El kabbalistic yeshiva. There he resumed his research on the history and geography of the Land of Israel, exploring the length and breadth of the country and closely studying a great number of its sites, recording place names according to local traditions and biblical and Talmudic sources. His identifications of various ancient sites are recognized to this day, and his literary works are regarded as starting points for a host of discussions regarding the history of the Land of Israel, from both halachic and academic standpoints. His series of books titled Tevuot HaAretz (named after the main work in the series) were published in Hebrew in Jerusalem.

11 pages. 21.5 cm. Bluish paper. Good-fair condition. Stains. Wear. Small marginal tears to title page and other leaves. Folding marks. Close trimming, affecting text in several places. Front paper wrapper only, partially detached, without binding.

Sh. Halevy, no. 61 (Sh. Halevy did not see this book and calls it "especially rare"; her listing is based on: N. Ben-Menachem, BeShaarei Sefer, Jerusalem 1967, p. 151).

Exceptionally Rare.

The present booklet is one of the first items printed in the lithography press established by Yoel Moshe Salomon and Michel HaKohen in Jerusalem in 1862. Until then R. Yisrael Bak was the only printer in Jerusalem, and the establishment of the new press effectively ended his monopoly over Hebrew printing in Eretz Israel. Bak then sued the partners in Beit Din, arguing that they were infringing on his recognized rights; they, however, argued that since theirs was a lithographic press, they were not encroaching on Bak's business (see: Sh. Halevy, Sifrei Yerushalayim HaRishonim, preface, pp. 25-27).

Opening price: \$3,000

Estimate: \$6,000-9,000

68. בת עין (אָבֶרִיטש) - מהדורה ראשונה - ירושלים, תר"ז - כולל הדף עם רשימת המנויים של היישוב החסידי בארץ ישראל

68

טבריה וחברון באמצע המאה ה-19. בין "תושבי עה"ק צפת" מופיעה רשימת "ב"ב [בני ביתן] של הרב הגאון... המחבר...". בין "תושבי עה"ק ירושלים... מכולל חסידים", מופיע בין היתר גם "הרב ר' ישראל מדפיס הי"ו" [רבי ישראל ב"ק, מדפיס הספר שלפנינו], ועוד.

זמן קצר לאחר הדפסת מהדורה זו בירושלים נדפסה מהדורה נוספת של הספר, בזיטומיר תר"י. ככל הנראה, לא ידע המדפיס בזיטומיר כי הספר כבר נדפס בירושלים. הספר בזיטומיר נדפס מכתב-יד אחר, ועל כן קיימים שינויים בין המהדורות (ראו: ג' בן-מנחם, קרית ספר, כרך לז, תשכ"ב, עמ' 402-401; בשערי ספר, ירושלים תשכ"ז, עמ' 53-49).

ש' הלוי, מס' 38.

פתיחה: \$1,500
הערכה: \$2,000-4,000

ספר בת עין על התורה, מאת האדמו"ר רבי אברהם דוב מאָבֶרִיטש. ירושלים, דפוס רבי ישראל ב"ק, [תר"ז 1847]. מהדורה ראשונה. מספרי היסוד של תורת החסידות, שיש בו מקדושת ארץ ישראל. נכתב ע"י תלמידיו של המחבר, אך הוגה ביסודיות על ידו לאחר שהאדמו"ר רבי מרדכי מטשרנוביל פקד עליו להדפיס את הדברים. הספר נדפס במהדורתו הראשונה דווקא בארץ ישראל ולא בחו"ל, וזאת בעקבות הוראתו של האדמו"ר רבי ישראל מרוז'ין, כפי שנכתב בהקדמת המו"ל. במהדורת זיטומיר תרכ"ט, נוספו בהקדמת המחבר שורות נוספות, בהן הוא כותב כי הכניס בספר מקדושת ארץ ישראל: "ושמו קראתיו בת עין מפני שעולה כשמי... עוד טעם מפני שהכנסתי בכתבים קדושת ארץ ישראל אשר עיני ה' אלהיך בה תמיד".

האדמו"ר רבי אהרן מטשרנוביל כותב בהסכמתו למהדורת תרכ"ט: "הנני... לברך... כל איש ואיש אשר יקח הספר הקדוש ההוא בכסף מלא שיזכו לראות שחר טוב בעמלם".

המחבר, האדמו"ר הקדוש רבי אברהם דוב מאָבֶרִיטש (תקכ"ה-תר"א), מגדולי החסידות המפורסמים. מתלמידי רבי נחום מטשרנוביל ובנו רבי מרדכי, ומתלמידי רבי זושא מאניפולי ורבי לוי יצחק מברדיטשוב. כארבעים שנה כיהן כאב"ד העיר אבֶרִיטש, ועל שמה נודע שמו "הרב הקדוש מאוריטש". בשנת תקצ"ג עלה לארץ ישראל והתיישב בעיר צפת, שם יסד את בית מדרשו והיה לרב ומונהיג של קהילות החסידים. מפורסם הסיפור על נס הצלתו בעת רעידת האדמה הקשה בשנת תקצ"ז, שארעה כידוע בשעת תפלת מנחה בבתי הכנסיות. הרב מאָבֶרִיטש הזהיר את חסידיו שלא לצאת מבית הכנסת, נשכב על הארץ, וכל הקהל סביבו אחז באבנטו. כל הבנין התמוטט, מלבד שטח מצומצם בו היו הרב והציבור. לאחר זמן, סיפר הרב מאָבֶרִיטש כי ראה שהרעש היה שלא כדרך הטבע מאחר שהאבנים נזרקו לצדדים ולא נפלו למטה לארץ מחמת הכובד. אזי הבין שכח הסט"א תקיף, לכן נשכב בהכנעה על הארץ - "חבי רגע עד יעבור זעם". לאחר הרעש שיקם מחדש את קהילת צפת, ולא נתן לנטוש את העיר הקדושה. נפטר במגפת הדבר בשנת תר"א ולאחר פטירתו פסקה המגפה. סיפורי מופת רבים מסופרים על גודל קדושתו וכוחו הגדול לפעול ישועות עבור עם ישראל. ספרו הקדוש "בת עין" נחשב לאחד מספרי היסוד של תורת החסידות. חותמות של "חבורה משניות חדשה דפה הואש" (הושי Huşi, רומניה).

[2], קכה, [1] דף. 20.5 ס"מ. מצב טוב-בינוני. כתמים, בהם כתמי רטיבות גדולים, וכתמי דיו בשולי דף השער. בלאי קל. קרעים קטנים בשולי מספר דפים. סימני עש עם פגיעות בטקסט (בדף האחרון סימני עש רבים, משוקמים בחלקם במילוי נייר). כריכה חדשה. העותק שלפנינו כולל גם את הדף האחרון, עם רשימת המנויים מערי ארץ ישראל, שאינו מופיע בחלק מהעותקים. דף זה מהווה תיעוד היסטורי ייחודי של אנשי היישוב החסידי בירושלים, צפת,

68. Bat Ayin (Ovruch) – First Edition – Jerusalem, 1847 – Includes Leaf with Pre-Subscribers from the Chassidic Settlement in Eretz Israel

Bat Ayin on the Torah, by Rebbe Avraham Dov of Ovruch. Jerusalem: R. Yisrael Bak, [1847]. First edition.

This book is a classic text of Chassidic thought and contains the holiness of Eretz Israel. It was written by the disciples of the author, but it was carefully edited by Rebbe Avraham Dov after Rebbe Mordechai of Chernobyl instructed him to print it. The first edition of the book was printed specifically in Eretz Israel and not in the diaspora, following the instructions of Rebbe Yisrael of Ruzhin, mentioned in the publisher's preface. The 1869 Zhitomir edition contains several additional lines in the author's introduction, where he writes that the holiness of Eretz Israel is included in his book: "I called this book Bat Ayin, since that title has the same numerical value as my name... and because I have included the holiness of Eretz Israel in my writings, and the land is referred to as being under the constant scrutiny of G-d's watchful eyes" (ayin in Hebrew).

In his approbation to the 1869 edition, Rebbe Aharon of Chernobyl blesses anyone who purchases the book with reward for all their toil.

The author, **Rebbe Avraham Dov of Ovruch** (1765-1841), was a renowned Chassidic master and disciple of R. Nachum of Chernobyl and his son R. Mordechai, as well as of R. Zusha of Anipoli and R. Levi Yitzchak of Berditchev. He served as Rabbi of Ovruch for 40 years and was known as "the holy rabbi of Ovruch". In 1833 he immigrated to Eretz Israel, and established his Beit Midrash in Safed, where he became the leader of the Chassidic communities. Miraculous stories are told of his deliverance from the tragic earthquake in 1837, which took place during the late afternoon Minchah prayers in the synagogues. The Rebbe warned his Chassidim not to leave the synagogue, and he himself lay on the floor of the Beit Midrash while the surrounding congregation held on to his belt. The entire building collapsed with the exception of the narrow area in which the Rebbe and his followers lay. Sometime later, the Rebbe related that he recognized that the earthquake was not a natural

event, since the stones were cast to the sides and did not fall directly to the ground in spite of their weight. He understood that great power had been granted to the forces of evil, and he therefore lay submissively on the ground in fulfillment of the verse "Hide a moment until the fury passes". After the earthquake, he restored the Safed community and did not allow the holy city to be left abandoned. He died of a plague in Safed in 1841, which ceased after his passing. Many miraculous stories are told of his lofty holiness and the wonders he performed for the Jewish people. His book Bat Ayin is considered a classic text of Chassidic thought.

Stamps of the "New Mishnah Society of Husi" (Romania). [2], 125, [1] leaves. 20.5 cm. Good-fair condition. Stains, including large dampstains, and marginal inkstains to title page. Light wear. Small marginal tears to several leaves. Worming, affecting text (extensive worming to last leaf, partially repaired with paper filling). New binding.

Including final leaf with list of pre-subscribers from Eretz Israel, not present in some copies. This leaf serves as a unique historical documentation of the members of the Chassidic settlement in Jerusalem, Safed, Tiberias and Hebron in the mid-19th century. Among others, the list of residents of Safed includes the family members of the author, and the list of residents of Jerusalem includes "R. Yisrael Madpis" (R. Yisrael Bak, printer of the present book).

Shortly after this edition was printed in Jerusalem, another edition of the book was printed in Zhitomir, 1850. The Zhitomir printer was evidently unaware that the book had already been printed in Jerusalem. The Zhitomir edition was based on another manuscript, leading to variants between the editions (see: N. Ben-Menachem, Kiryat Sefer, XXXVII, 1962, pp. 401-402; BeShaarei Sefer, Jerusalem 1967, pp. 49-53).

Sh. Halevy, no. 38.

Opening price: \$1,500

Estimate: \$2,000-4,000

69

69. מאור עינים (טשרנוביל) – מהדורה ראשונה – סלאוויטא, תקנ"ח

שפנינו), והחלק השני על אגדות הש"ס, תחת השם "ישמח לב". שני החלקים נדפסו במקביל בסלאוויטא באותה שנה. במהדורות הבאות צורפו שני החלקים ונדפסו יחד, תחת השם המשותף "מאור עינים". רבי נחום מצ'רנוביל נפטר באמצע הכנת ספרו לדפוס. גדולי החסידות הפליגו בדבר חשיבותו וקדושתו של הספר, והגו ללמוד בו בכל יום ולהחזיקו כשמירה. בשם החוזה מלובלין ובשם רבי יצחק מסקווירא (נכד המחבר) מובא כי בסגולת הספר להאיר את נשמת האדם, כמו ספר הזוהר הקדוש, ורבי יצחק אייזיק מקומראנא קבע: "ספר מאור עינים לא יזוז מעיניך וכל דבריו רמים וקדושים". [2], קס דף. 20.5 ס"מ. מצב בינוני. כתמים רבים, בהם כתמים כהים. סימני עש עם פגיעות בטקסט, משוקמים ברובם במילוי נייר. קרעים, בהם קרעים חסרים, עם פגיעות בטקסט במספר דפים, משוקמים במילוי נייר. שוליו התחתונים של דף השער שוקמו במילוי נייר (יתכן שמספר דפים הושלמו מעותקים אחרים). חותמות. רישומים בכתב-יד בדף השער. כריכת עור חדשה. ללא הספר "ישמח לב" שנדפס עמו באותה שנה.

פתיחה: \$5,000
הערכה: \$15,000-25,000

ספר מאור עינים, מאמרי חסידות על התורה, מאת האדמו"ר רבי מנחם נחום [טברסקי] מצ'רנוביל. סלאוויטא, [דפוס רבי משה שפירא, תקנ"ח, 1798]. מהדורה ראשונה. ספר מאור עינים הוא מחיבורי היסוד של תנועת החסידות ומספרי החסידות הראשונים המביאים מתורת הבעש"ט והמגיד ממזריטש. מחבר הספר, המגיד רבי מנחם נחום טברסקי מצ'רנוביל (ת"צ-תקנ"ח; אנצ' לחסידות, ג, עמ' קטס-קעה), מאבות החסידות וראש שושלת הצדיקים לבית צ'רנוביל. זכה להסתופף בצל הבעש"ט והיה תלמידו המובהק של המגיד ממזריטש. שימש כמגיד מישירים בנארינסק, פרוהוביטש וטשרנוביל. בעקבות הפצרת תלמידיו הסכים להדפיס את דברי תורתו. הוא סמך את ידו על תלמידו רבי אליהו ב"ר זאב וולף כ"ץ, וציווה עליו להדפיס את הכתבים "בדפוס נאה ומהודר אשר הוקם בסלאוויטא..." (בית הדפוס של רבי משה שפירא שהיה אז בשנותיו הראשונות). מספרים כי במקור היה החיבור רחב היקף פי שמונה-עשרה, אך בעת עריכת הספר ציווה רבי נחום מצ'רנוביל על תלמידיו לשרוף דפים רבים, והשאיר רק את הדברים שהיו בבחינת "שכינה מדברת מתוך גרונו". התורות חולקו בידי התלמידים לשני חלקים, החלק האחד על התורה וליקוטים, נדפס תחת השם "מאור עינים" (הספר

69. Meor Einayim (Chernobyl) – First Edition – Slavita, 1798

Meor Einayim, Chassidic discourses on the Torah, by Rebbe Menachem Nachum [Twersky] of Chernobyl. Slavita (Slavuta): [R. Moshe Shapira, 1798]. First edition.

Meor Einayim is a fundamental work of the Chassidic movement, and one of the first Chassidic works citing the teachings of the Baal Shem Tov and the Maggid of Mezeritch. The author, the maggid R. Menachem Nachum Twersky of Chernobyl (1730-1798, Encyclopedia LaChassidut, III, pp. 168-175), was a founding father of Chassidism and the progenitor of the Chernobyl dynasty. He studied directly from the Baal Shem Tov and was a close disciple of the Maggid of Mezeritch. He served as maggid in Norynsk, Pohrebyshche and Chernobyl. He acceded to his disciples' entreaties to print his teachings and delegated the task to his disciple R. Eliyahu son of R. Ze'ev Wolf Katz, instructing him to publish his writings in the "fine and magnificent printing press established in Slavita..." (the printing press of R. Moshe Shapira, then in its infancy).

The book was reputedly originally eighteen times longer, but when arranging it for printing, R. Nachum of Chernobyl commanded his disciples to burn many leaves, leaving only the teachings which were divinely inspired. His writings were divided by his disciples into two parts: one part on the Torah, including selections, published under the title Meor Einayim (the present book), and a second part pertaining to Talmudic aggadot, named Yismach Lev. The two parts were printed in Slavita the same year. In later editions, the two parts were combined and printed together under the title Meor Einayim. R. Nachum of Chernobyl passed away during the course of the book's preparation for print.

Chassidic leaders ascribed great importance and holiness to the book, studying it every day and preserving it for protection. The Chozeh of Lublin and R. Yitzchak of Skver (grandson of the author) reputedly said that the book has the power to light up a person's soul, similarly to the Zohar, and R. Yitzchak Eizik of Komarno asserted: "Meor Einayim should never budge from your eyes, and all its teachings are lofty and holy".

[2], 160 leaves. 20.5 cm. Fair condition. Many stains, including dark stains. Worming, affecting text, mostly repaired with paper filling. Tears, including open tears, affecting text of several leaves, repaired with paper filling. Bottom margin of title page repaired with paper filling (several leaves may have been supplied from other copies). Stamps. Handwritten inscriptions on title page. New leather binding.

Does not include Yismach Lev, which was printed with it the same year.

Opening price: \$5,000

Estimate: \$15,000-25,000

70b

70a

70. חומשים עם "אור החיים" וסדר התפילות (נוסח ספרד) - זיטומיר, תרי"ד - סט מקורי שלם, עם כל השערים

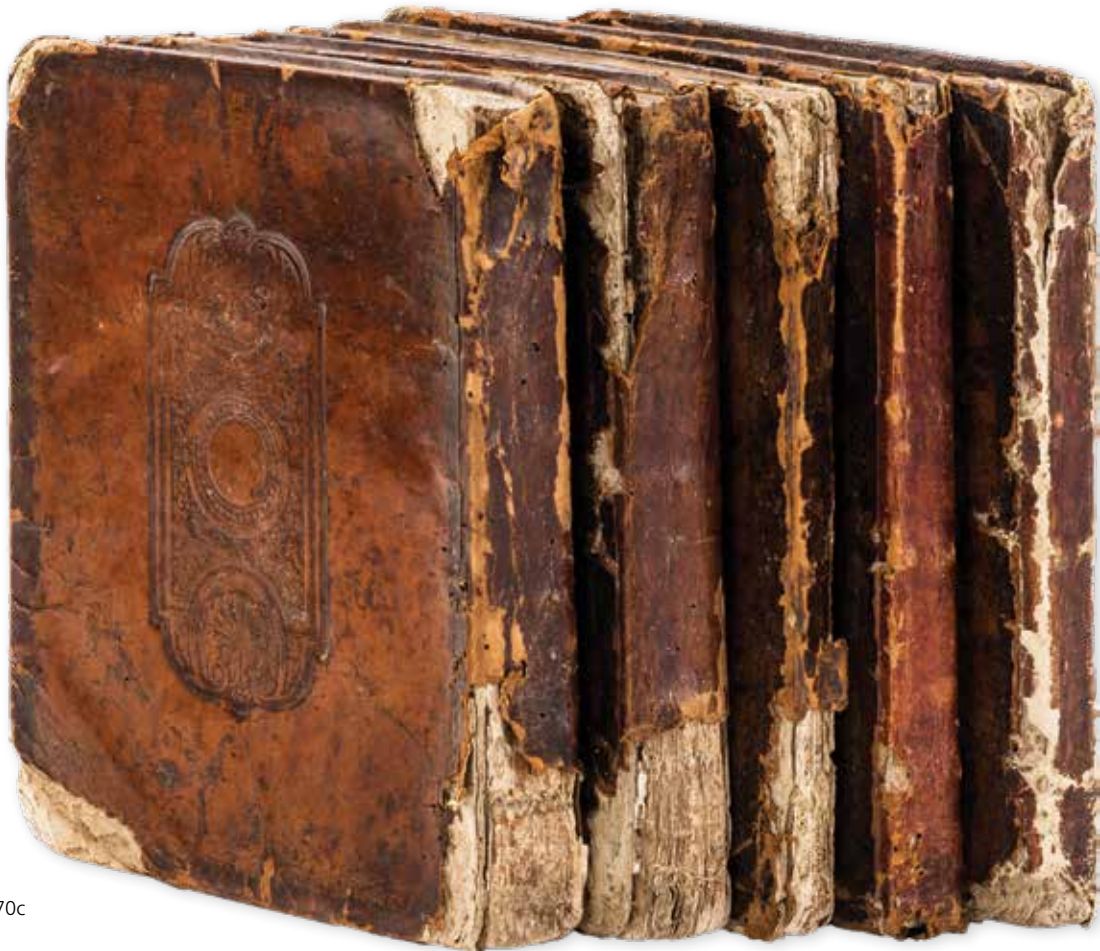
חמשה חומשי תורה, עם תרגום אונקלוס ותרגום יונתן בן עוזיאל, פירוש רש"י ובעל הטורים, פירושי ה"אור החיים" הקדוש ו"נחל קדומים" להחיד"א. זיטומיר, דפוס האחים רבי חנינא ליפא ורבי יהושע העשיל שפירא, תרי"ד 1854.

סט שלם מקורי של חמשת החלקים, עם כל השערים וההוספות, בפורמט גדול (27 ס"מ), ועם כריכות העור המקוריות. לכל אחד מחמשת הכרכים מצורפים בסופו סידור תפילות לשחרית של שבת - נוסח ספרד (חסדי), יוצרות, ולוח המולדות ל-29 שנים (תרי"ד-תרמ"ב).

בכרכים ויקרא ובמדבר, רישומי בעלות וחותרות של ר' משה [פייגין] ב"ר שבתי יצחק מטרנוקע.

5 כרכים. 27 ס"מ בקירוב. כרך בראשית: [2], א-ו, ט-י, ז-טב, סא-סב, סה-קעא דף; י דף. כרך שמות: [2], א-מח, מה-מו, נא-קנח, קסא-קסב, קטא-קסד, קסז-קעח דף; טז דף; יד, [1] דף. כרך ויקרא: [2], ג-פב, פה-קלה דף; טו דף. כרך במדבר: [2], ג-קמד דף (חסר דף קמה, עם סיום הפטרה לשבת ראש-חודש); ט, [1] דף. כרך דברים: [2], ג-קמח דף; ט, [1] דף. מצב בינוני-טוב. כתמים, בהם כתמי רטיבות וכתמים כהים (חלב-נרות ונקודות שחורות במספר דפים). בלאי ודפים מנותקים. קרעים, בהם מספר קרעים חסרים. סימני עש רבים (בעיקר בשוליים), עם מעט פגיעות בטקסט. בשני השערים של חומש שמות: קרעים והדבקות-נייר. רישומים וחותרות עתיקות. כריכות עור מקוריות מעוטרות, עם קרעים רבים, כגמים ובלאי.

פתיחה: \$5,000
הערכה: \$10,000-15,000

70c

70. Chumash with Or HaChaim and Prayer Service (Sefard Rite) – Zhitomir, 1854 – Complete Original Set, with All Title Pages

Five Books of the Torah, with Targum Onkelos and Targum Yonatan ben Uziel, commentary of Rashi, Baal HaTurim, Or HaChaim and Nachal Kedumim by the Chida. Zhitomir: R. Chanina Lipa and R. Yehoshua Heshel Shapiro, 1854.

Complete original five-part set, with all title pages and additions, in large format (27 cm), and with original leather bindings.

At the end of each of the five volumes is the Shabbat morning prayer service – Sefard (Chassidic) rite, Yotzrot and a molad chart for 29 years (1853-1882).

In volumes Vayikra and Bamidbar, ownership inscriptions and stamps of R. Moshe [Feigin?] son of R. Shabtai Yitzchak of Ternivka.

5 volumes. Approx. 27 cm. Bereshit volume: [2], 1-6, 9-10, 7-62, 61-62, 65-171 leaves; 10 leaves. Shemot volume: [2], 1-48, 45-46, 51-158, 161-162, 161-164, 167-178 leaves; 16 leaves; 14, [1] leaves. Vayikra volume: [2], 3-82, 85-135 leaves; 15 leaves. Bamidbar volume: [2], 3-144 leaves (missing leaf 145, with conclusion of haftarah for Shabbat Rosh Chodesh); 9, [1] leaves. Devarim volume: [2], 3-148 leaves; 9, [1] leaves. Fair-good condition. Stains, including dampstains and dark stains (wax and dark dots on several leaves). Wear and detached leaves. Tears, including several open tears. Worming in many places (mainly to margins), affecting text in a few places. On two title pages of Shemot volume: tears and paper repairs. Inscriptions and early stamps. Original decorated leather bindings, with many tears, damage and wear.

Opening price: \$5,000

Estimate: \$10,000-15,000

71b

71a

71. תיקון סופרים עם סדר הפטרות - אמשטרדם, תפ"ו - שערים מאוירים, עם תחריטים מאת ברנרד פיקאר - עותק נאה בכריכת עור מקורית מפוארת, מעוטרת באבזמי כסף

תיקון סופרים - "סדר פרשיות והפטרות כל השנה". אמשטרדם, נדפס במצות הגבירים חזן שמואל רודריגז מינדיז, משה צרפתי די גירונא, דוד גומיש דא סילווא, תפ"ו [1726].

עותק מפואר בכריכת עור מקורית, עם עיטורים מזהבים נאים, ועם אבזמי כסף (אחד מהם חתום בחותמת עם ראשי התיבות SE, כנראה חותמת הצורך).

שערים מאוירים בפיתוחי נחושת מאת ברנרד פיקאר. שער מיוחד לסדר הפטרות. כולל: חיבור לוח קריאת פרשיות המועדים, ולוחות בספרדית (דפים מקופלים). עם שער מיוחד בעברית ובספרדית: "אלה מועדי יהוד מקראי קודש" - Calendario Facil y Curioso. אמשטרדם, תפ"ו [1726].

דפנים שבראש הכרך מופיעים שירים בשבח המהדורה, הסכמות, טעמים, לוח קריאת המועדים, תיקוני "המגיה", ועוד.

חתימה בחלקו התחתון של דף השער המאיר: "Jacob Baruch Lousada, 18 may [18]92".

[11], ג-שכז, [2], שכט-תמו, [4] דף; 16-9 עמ'; [3] דפי לוחות מקופלים, [2] דף. שוליים רחבים. 17 ס"מ בקירוב. חיתוך דפים מזהב. מצב טוב. כתמים קלים. קרע עם פגיעה בטקסט באחד מהדפים, ללא חיסרון. כריכת עור מקורית. פגמים בכריכה (קרעים ושיקומים בשדרה ובשוליה).

נתון בקופסה נאה חדשה, עם שדרת עור.

מקור: אוסף ספריית קרן ולמדונה.

פתיחה: \$2,500

הערכה: \$5,000-7,000

71c

71. Tikkun Sofrim with Haftarat – Amsterdam, 1726 – Illustrated Title Pages, with Engravings by Bernard Picart – Fine Copy with Original Elegant Binding, Decorated with Silver Clasps

Tikkun Sofrim, year-round Torah portions and Haftarat. Amsterdam: for Samuel Rodrigues Mendes, Moses Sarfati and David Gomes da Silva, 1726.

Elegant copy in original leather binding, with fine gilt ornamentation and silver clasps (one of them marked with the initials SE, apparently the silversmith's mark).

Title pages illustrated with copper engravings by Bernard Picart. Divisional title page for Haftarat. Includes table of Torah readings for the festivals, and tables in Spanish (folding leaves), with divisional title page in Hebrew and Spanish.

On the leaves at the beginning of the volume appear poems in praise of the edition, approbations, cantillation, a chart for the festival readings, corrections by the proofreader, and more.

Signature on the bottom part of the illustrated title page: "Jacob Baruch Lousada, 18 may [18]92".

[11], 3-327, [2], 329-446, [4] leaves; 9-16 pages; [3] folding leaves with charts, [2] leaves. Wide margins. Approx. 17 cm. Gilt edges. Good condition. Light stains. Tear affecting text to one leaf, without loss. Original leather binding. Damage to binding (tears and repairs to spine and its margins). Placed in a fine new slipcase, with leather spine.

Provenance: Valmadonna Trust Library.

Opening price: \$2,500

Estimate: \$5,000-7,000

71d

72a

72. שו"ת תשב"ץ - אמשטרדם, תצ"ח-תצ"ט - עותק נאה במיוחד בכריכת "עור דג" מקורית מעוטרת - מהדורה ראשונה - וריאנט עם שמונה שערים

ספר שו"ת התשב"ץ, שלושה חלקים, מאת רבינו שמעון בן צמח דוראן. עם ספר שו"ת חוט המשולש, מאת נכדי המחבר. אמשטרדם, דפוס נפתלי הירץ לוי, [תצ"ח-תצ"ט 1738-1739]. מהדורה ראשונה. עם שמונה שערים.

מסופר על המחבר, רבי שמעון בן צמח דוראן, כי זכה שספרו יודפס בדפוס נאה וייכרך בכריכות יפות ומהודרות - "לפי שהיה נזהר לפרוש מפה מטפחת יפה, נאה וחשובה, על הספרים שהיו פתוחים לפניו ללמוד בהם" (רבי יצחק פאלאגי, יפה ללב, ג, יו"ד סימן רעז, ס"ק ג). אגדות נוספות מספרות שהיה הרשב"ץ מכבד מאוד את ספריו ומנקה אותם בכל יום במטלית של משי (ראו: ש"י עגנון, ספר סופר וסיפור, עמ' 152, עפ"י סיפור הרב אליעזרוב, בשם אדמו"ר הצמח צדק מליובאוויטש; נ' בן מנחם, גילי ספרים, עמ' יא-יב, עפ"י סיפור הרב זיון, בשם האדמו"ר רש"ב מליובאוויטש).

מעניין לציין שכל העותקים עם הכריכות המקוריות, נעשו בשעתו בעבודת יד אמנותית, עם עיטורים והטבעות נאות, ואין עותק הזהה לחברו. רוב הכריכות המקוריות עשויות מקלף נאה, או בשילוב של עור וקלף (שהיה נדמה לכמה אוצרי-ספרים ככריכה מ"עור דג"). בדף המגן חתימת פרופ' אליה שמואל הרטום (מפרש התנ"ך).

[12], צא; [1], סט; [1]; [2], סח; [1]; [1], לו; [2], לט-פג; [1], פה-קא; [1] דף 32. ס"מ. מצב טוב. כתמים (כתמים רבים בדפי השער בראש הכרך). קרע חסר בשולי אחד מהדפים, על גבול הטקסט. סימני עש קלים בדפי הבטנה האחוריים. כריכת קלף מקורית מפוארת, מעוטרת בעיטורים נאים, צבעוניים ומוזהבים, בעבודת אמן.

למהדורה זו ידועים מספר וריאנטים, הנבדלים זה מזה במספר דפי השער. ידועים עותקים עם שבעה דפי שער או ארבעה דפי שער בלבד (ראו מפעל הביבליוגרפיה, וראו דן וגיטה ירדני, "סדר הדפסתו לראשונה של 'ספר התשב"ץ' לרבי שמעון בר צמח דוראן בדפוס נפתלי הרץ לוי באמשטרדם", עלי ספר, י, תשמ"ב, עמ' 132-119).

העותק שלפנינו כולל שמונה דפי שער, שני שערים לחלק הראשון (בשניהם פרט השנה הוא תצ"ח), שער אחד לחלק השני, שני שערים לחלק השלישי, ושלושה שערים לשלושת "טורי" החלק הרביעי.

פתיחה: \$1,000
הערכה: \$3,000-5,000

72b

72c

72. Responsa Tashbetz – Amsterdam, 1738-1739 – Exceptionally Fine Copy with Original Decorated "Fish-Skin" Binding – First Edition – Variant with Eight Title Pages

Responsa Tashbetz, three parts, by R. Shimon son of Tzemaḥ Duran. With Responsa Chut HaMeshulash by grandsons of the author. Amsterdam: Naftali Hertz Levi, [1738-1739]. First edition. With eight title pages.

Reputedly, the author, R. Shimon son of Tzemaḥ Duran, merited to have his books beautifully printed and elegantly bound by virtue of his practice to cover his open books with a lavish kerchief (R. Yitzchak Palachi, Yafeh LaLev, III, Yoreh Deah 277:3). Furthermore, it is told that he deeply respected his holy books and would clean them daily with a silk cloth (Sh.Y. Agnon, Sefer Sofer VeSipur, p. 152, related by R. Eliezerov in the name of the Tzemaḥ Tzedek of Lubavitch; N. Ben Menachem, Gevilei Sefarim, pp. 11-12, related by R. Zevin in the name of the Rebbe Rashab of Lubavitch).

Interestingly, all copies of this book with the original bindings were artistically prepared by hand with fine ornamentation and decoration, with no copy identical to another. Most original bindings were made of fine parchment or a combination of leather and parchment, reminiscent of fish skin.

On the endpaper, signature of Prof. Elyah Shmuel Hartom (author of a commentary on the Tanach).

[12], 91; [1], 69, [1]; [2], 68, [1]; [1], 36; [2], 39-83; [1], 85-101, [1] leaves. 32 cm. Good condition. Stains (many stains to title pages at beginning of volume). Marginal open tear to one leaf, bordering the text. Light worming to back endpapers. Original elaborate parchment binding, with fine color and gilt artistic decorations.

This edition has several known variants, which can be differentiated by the number of title pages. Some copies are known to have only seven or four title pages (see Bibliography of the Hebrew Book, and see: Dan and Gita Yardeni, The "Tashbez" by R. Shimon b. Zemah Duran; Amsterdam, 1739-1742 (Hebrew), Alei Sefer, X, 1982, pp. 119-132).

The present copy contains eight title pages, two for Part I (both dated 1738), one for Part II, two for Part III, and one for each of the three sections of Part IV.

Opening price: \$1,000
 Estimate: \$3,000-5,000

73a

73. תפילין מהדורות הראשונים של תקופת החסידות - מיוחסות להמגיד מזלוטשוב שקיבלן מרבו הבעש"ט - מזרח אירופה, המאה ה-18

זוג תפילין מהדורות הראשונים לתקופת החסידות; התפילין מיוחסות להרה"ק רבי יחיאל מיכל - המגיד מזלוטשוב, שקיבלן מרבו הבעל שם טוב הקדוש. [מזרח אירופה, המאה ה-18].

זוג תפילין, של יד ושל ראש, עם פרשיות כתב האר"י, שנכתבו בידי סופר סת"ם מומחה בימיה הראשונים של החסידות [בתי התפילין והרצועות הם מתקופה מאוחרת יותר, כנראה משלהי המאה ה-19 או ראשית המאה ה-20].

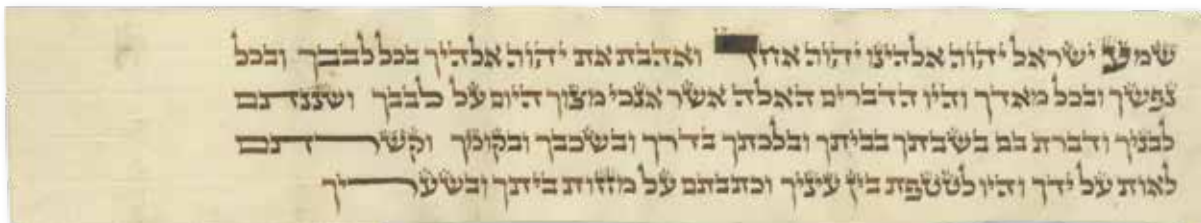
התפילין המיוחסות לבעל שם טוב הקדוש, הגיעו מידי האדמו"ר רבי שמואל גוטסמן מלאשקוביץ-יארטשוב, שהיה מצאצאי רבי מיכל מזלוטשוב והבעל שם טוב. התפילין הועברו בירושה דור אחר דור בקרב בני משפחת גוטסמן (גוטעסמאן) - בנים לשושלת אדמו"רי לאשקוביץ. על פי מסורת המשפחה, הבעל שם טוב מסר את התפילין הקדושות שלפניו לידי תלמידו המובהק רבי יחיאל מיכל המגיד מזלוטשוב. ממנו עברו התפילין בירושה לידי בנו הרה"ק רבי בנימין זאב וואלף מזבאריז, וממנו לידי חתנו הרה"ק רבי יצחק צבי מנחם אויערבאך מלעטשוב (נכד הרה"ק רבי ברוך ממזיבוז' נכד הבעש"ט), וממנו לידי חתנו האדמו"ר רבי אהרן אריה ליב גוטסמן מלאשקוביץ (בן רבי יוסף יוסקא גוטסמן מלאשקוביץ חתן רבי מאיר מפרמישלאן), וממנו לידי בנו האדמו"ר רבי יוסף יוסקא גוטסמן (השני) מלאשקוביץ-זאלישטיק, וממנו לידי בנו האדמו"ר רבי שמואל גוטסמן מלאשקוביץ-יארטשוב (תרס"ב-תש"ל; חתן האדמו"ר רבי חיים יוסף טייטלבוים מדינוב-וואלאווע).

בשנת ת"ש הצליח האדמו"ר רבי שמואל גוטסמן מלאשקוביץ-יארטשוב להימלט מאירופה לארה"ב כשברשותו שני פריטים המיוחסים לזקנו הבעל שם טוב - ספר תורה שנכתב ע"י רבי צבי הירש סופר (סופרו ותלמידו של הבעש"ט), והתפילין שלפניו. לאחר פטירתו של רבי שמואל, בשנת תשמ"ב, תרם בנו רבי אברהם יהושע העשיל גוטסמן את ספר התורה הנ"ל למוזיאון של ה"ישיבה יוניברסיטי" בניו יורק, ושם הוא נמצא עד היום. את התפילין הוא המשיך להחזיק ברשותו ונהג להניחן מדי יום ביומו. כמו כן, היו רגילים לבוא אליו נערי בר מצוה להניחן ביום הגיעם למצוות. לאחר פטירתו בשנת תשע"ג, התפילין נמסרו לבתו לאה שהפקידה אותם בידי בית המכירות "קדם". **מצורף אישור חתום ממנה.**

כתב-היד של הפרשיות שלפניו זוהה ככתיבת-יד עתיקה המתאימה לכתובת-ידם של סופרי הסת"ם בדורות הראשונים של החסידות. מצורף אישור מאת הרב דוד ליב גרינפלד מארה"ב, יו"ר ומייסד ועד משמרת סת"ם העולמי, מומחה לכתבי סת"ם ומחברם של כמה ספרי יסוד חשובים בהלכות כתיבת סת"ם - הרב גרינפלד כותב באישור (משנת תשע"ח) כי מרת לאה גוטסמן הביאה לפניו את התפילין הקדושות המיוחסות למגיד מזלוטשוב שקבלם מהבעש"ט. הוא כותב כי הוא מזהה את הכתיבה החסידיה העתיקה בפרשיות אלו ומעיד שלמרות גילן המופלג הן עדיין עומדות בכשרותן.

מצורף אישור נוסף של רבי יהושע ינקלביץ, ראש מכון "דורות" לחקר ספרי תורה ומונהגי ישראל, ומומחה לכתבי סת"ם עתיקים, המאשר כי ניכר על פי צורת הכתב העתיק, שהפרשיות נכתבו בידי סופר מהדורות הראשונים לחסידות. הרב ינקלביץ מתאר את יופיו והידורו המיוחד של הכתב בפרשיות אלו ומדגיש מספר מאפיינים המצביעים על כך שהכתב הינו סופר סת"ם מומחה, אומן מיוחד ויוצא מגדר הרגיל, מדקדק בהידורי הלכה וחסיד הבקי בתורת האר"י, שחי בדורות הראשונים של תקופת החסידות.

Chassidut – Jewish Ceremonial Objects

73b

73c

גובה הקלף: פרשיות של יד: 44 מ"מ; פרשיות של ראש: 60 מ"מ. בתי תפילין: 50 x 50 מ"מ; גודל התיתורא עם המעברתא: 75 x 95 מ"מ. גובה הבתים (לא כולל התיתורא): 55 מ"מ. הפרשיות במצב טוב (לפי האישור המצורף הן כשרות לברכה); הבתים במצב ביווני-גרוע; מכסי פלסטיק במצב טוב-ביווני; רצועות במצב טוב-ביווני. נתונות בנרתיק קטיפה חדש. מצורפים: שבעה דפים גדולים (עשרה עמודים) כתובים בכתב-יד קדשו של האדמו"ר רבי שמואל גוטסמן מלאשקוביץ-יאריטשוב, חידושים על פרשיות השבוע ועל תהילים שכתב בשנים הראשונות לאחר הגעתו לארה"ב. בראש הדפים כותרות: "א' דסליחות תש"ג לפ"ק - להתחלת תילים באמירת יו"ד קפיטל בכל יום"; "כ' אייר תש"ג לפ"ק, ניו יורק ג' בחקותי ל"ה למטמונים - הלולא רבה מכ"ק א"ז הרה"ק מלאשקאוויטץ זצ"ל זי"ע ועכ"ו"; "נשא - ש' תש"ח לפ"ק"; "כ"ו סיון תשי"ב לפ"ק"; ועוד.

פתיחה: \$10,000
הערכה: \$100,000-250,000

73d

73. Pair of Tefillin Dating to the First Generations of Chassidut – Given to the Maggid of Zlotchov by the Baal Shem Tov – Eastern Europe, 18th Century

Pair of tefillin dating to the first generations of Chassidut; the tefillin are attributed to R. Yechiel Michel, the Maggid of Zlotchov, who received them from his teacher the Baal Shem Tov. [Eastern Europe, 18th century].

Pair of tefillin, shel yad and shel rosh, with parashiot (parchment scrolls) in Arizal script, written by an expert scribe in the early days of Chassidut. [The batim (leather boxes) and straps date to a later period, apparently the late 19th or early 20th century].

The tefillin attributed to the Baal Shem Tov come from Rebbe Shmuel Gottesman of Lashkovitz-Yaritchov, a descendant of R. Michel of Zlotchov and the Baal Shem Tov. The tefillin were passed down from generation to generation in the Gottesman family – descendants of the Lashkovitz dynasty of rebbes. **According to family tradition, the Baal Shem Tov gave the present tefillin to his close disciple R. Yechiel Michel, the Maggid of Zlotchov,** and they passed by inheritance to his son R. Binyamin Ze'ev Wolf of Zbarazh, then to his son-in-law R. Yitzchak Tzvi Menachem Auerbach of Letychiv (grandson of R. Baruch of Mezhibuzh, grandson of the Baal Shem Tov), then to his son-in-law Rebbe Aharon Aryeh Leib Gottesman of Lashkovitz (son of R. Yosef Yoske Gottesman of Lashkovitz, son-in-law of R. Meir of Premishlan), then to his son Rebbe Yosef Yoske Gottesman (the second) of Lashkovitz-Zalishchyky, then to his son Rebbe Shmuel Gottesman of Lashkovitz-Yaritchov (1902-1970; son-in-law of Rebbe Chaim Yosef Teitelbaum of Dinov-Volova).

In 1940, Rebbe Shmuel Gottesman of Lashkovitz-Yaritchov managed to escape from Europe to the United States along with two items with ties to his ancestor the Baal Shem Tov – a Torah scroll written by R. Tzvi Hirsch Sofer (the scribe and disciple of the Baal Shem Tov), and the present set of tefillin. After Rebbe Shmuel's passing, his son R. Avraham Yehoshua Heshel Gottesman donated the Torah scroll to the Yeshiva University Museum in New York, where it remains to this day. He retained the tefillin and continued to lay them daily, and bar mitzvah boys would often visit him to put on the tefillin. After his passing in 2013, the tefillin were given to his daughter Leah, who deposited them with Kedem. **Her signed certificate of authenticity is enclosed.**

The script in the present item's parashiot has been identified as an exemplar of the ancient script used by

sofrim in the first generations of Chassidut. Enclosed is a certificate of authenticity from R. David Leib Greenfeld of the United States, chairman and founder of Vaad Mishmeret Stam, an expert on Stam scripts and author of foundational works on the laws of writing Torah scrolls, tefillin and mezuzot. R. Greenfeld writes in the certificate of authenticity (from 2018) that Ms. Leah Gottesman brought for his inspection the tefillin reportedly given by the Baal Shem Tov to the Maggid of Zlotchov. He writes that he identifies the writing in the parashiot as ancient Chassidic script, and attests that despite their antiquity they remain kosher.

Enclosed is an additional certificate of authenticity by R. Yehoshua Yankelevitz, head of the Dorot institute for research into Torah scrolls and Jewish customs and an expert on ancient Stam scripts, confirming that it is evident from the ancient script that the parashiot were written by a scribe from the first generations of Chassidut. R. Yankelevitz describes the particular beauty of the script in these parashiot and highlights several indications that the scribe was an expert sofer, an exceptional master of his craft, particular in halachic beautification and a Chassid versed in the teachings of the Arizal, who lived in the first generations of the Chassidic period.

Height of parchment – parashiot shel yad: 44 mm; parashiot shel rosh: 60 mm. Batim: 50x50 mm; size of base: 75x95 mm. Height of batim (not including base): 55 mm. Parashiot in good condition (according to enclosed certificate, they are kosher); batim in fair-poor condition; plastic protective cases in good-fair condition; straps in good-fair condition. Placed in new velvet pouch.

Enclosed: Seven large leaves (ten pages) handwritten by Rebbe Shmuel Gottesman of Lashkovitz-Yaritchov, novellae on the Torah portions and Tehillim, written in his first years after reaching the United States. Titles heading leaves: "First day of Selichot 1943 – for beginning Tehillim, reciting ten chapters per day"; "20th Iyar 1943, New York, Tuesday of Bechukotai, 35th day of Matmonim [the Omer] – yahrzeit of my grandfather and master the holy rabbi of Lashkovitz"; "Naso 1948"; "26th Sivan 1952"; and more.

Opening price: \$10,000

Estimate: \$100,000-250,000

74

74. קמיע עתיק על קלף, לשמירה על הבית, שנהגו לתת הצדיק רבי ישעיה קרעסטיר ובעל ה"ישמח משה"

קמיע עתיק לשמירה על הבית, שנהגו לתת הצדיק רבי ישעיה שטיינר מקרעסטיר ("ר' ישעיה'לה קרעסטיר"), האדמו"ר בעל "ישמח משה" ואדמו"רים נוספים. [אירופה, אמצע שנות הת"ר בקירוב].

כתיבת סת"ם על פיסת קלף: "ילשת באשר בולב / והאפה הבמוג ולה".

בספר "מופת הדור" על הצדיק הנודע רבי ישעיה קרעסטיר, מסופר שמרבית הקמיעות שנהג לתת היו בתבנית זו. שם מסופר על חנות של יהודי, שהרב מקרעסטיר שלח עבורה קמיעות כאלה וניצלה באורח פלא מהצתה של גוי מתחרה. ראו שם שני צילומים מקמיעות אלה. בספר "אלף כתב" (מהגאון רבי יצחק ווייס מווערבוי, אות תקט"ו) מובא פענוח קמיע זה: בקמיע נרשמו שלושה פסוקי שמירה. בשורה הראשונה משולבים לסירוגין ראשי התיבות של הפסוק "יְהִי שְׁלוֹם בְּחֵילְךָ שְׁלוֹהַּ בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ" (תהלים קכב, ז) והפסוק "לֹא תִאָּהַר אֱלֹהֵיךָ רַעַה וְנִגְעָלָא יִקְרַב בְּאֵהָלְךָ" (תהלים צא, י), ובשורה השנייה ראשי תיבות הפסוק "וְאֵת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר פָּתַח הַבַּיִת הֵכֵן בְּסַנְרִים מְקַטְנִן וְעַד גְּדוֹל וְיִלְאוּ לְמִצָּא הַפֶּתַח" (בראשית יט, א).

נוסח זה של קמיע נהג לתת האדמו"ר רבי משה טייטלבוים בעל "ישמח משה" לשמירה על הבית מפני גנבים ומזיקים. בקובץ "נחלת צבי" (טז, עמ' קכו-קכז) מובא צילום של קמיע דומה שכתב בעל "ישמח משה" ונתן אותו נכדו האדמו"ר בעל "ייטב לב" למשב"ק שלו - רבי מאיר שוורץ ז"ל. שם מסופר כי כאשר הגיע האדמו"ר בעל "דברי יואל" מסאטמר לארץ, הלך במיוחד לראות את הקמיע הזה והשתעשע בו. ידוע שקמיעות דומים ניתנו לאחר מכן גם על ידי אדמו"רי צאנז, בעלז, רוז'ין, סיגעט וליסקא. כמו כן, הגאון רבי הלל מקולומיא, בספרו "תשובות בית הלל החדש" (סימן לב), ממליץ לכתוב קמיע זה ו"להניחו על כל פתחי בית חדש לזמן מה, ורעה לא יאונה לא לו ולא לכל אנשי ביתו".

77x20 mm. Mounted on card, 98x40 mm. Good condition. Ink slightly faded and cracked.

מחיר: \$5,000

הערכה: \$10,000-20,000

74. Early Parchment Amulet for Protection of the Home – Customarily Given by Rabbi Yeshayah of Kerestir and the Yismach Moshe

Early amulet for protection of the home, customarily given by R. Yeshayah (Yeshayale) Steiner of Kerestir, the Yismach Moshe and other rebbes. [Europe, ca. late 19th century].

Stam script on piece of parchment.

The book Mofet HaDor about R. Yeshayah of Kerestir notes that most amulets he would give followed this formula. It further tells of a Jewish store which was miraculously saved from being set on fire by a non-Jewish competitor, through such an amulet received from R. Yeshayah of Kerestir. See there two photographs of such amulets.

The book Elef Ketav (by R. Yitzchak Weiss of Vrbové, section 515) interprets this amulet: the first line contains the initials of two verses of protections from Tehillim (122:7 and 91:10), alternating; the second verse contains the initials of a verse of protection from Bereshit (19:1).

Rebbe Moshe Teitelbaum, the Yismach Moshe, would give amulets containing this text for protection of the home from thieves and destructive forces. A photograph of a similar amulet written by the Yismach Moshe and given by his grandson the Yitav Lev to his attendant R. Meir Schwartz appears in Nachalat Tzvi (XVI, pp. 126-127), where it is related that when the Divrei Yoel of Satmar came to Eretz Israel, he went specially to view that amulet and took pleasure in it. Similar amulets were later given by the rebbes of Sanz, Belz, Ruzhin, Sighet and Liska. Likewise, R. Hillel of Kolomyia, in his book Teshuvot Beit Hillel HeChadash (section 32) recommends placing this amulet at every entrance of a new house for a period of time, to protect the household members from harm.

77x20 mm. Mounted on card, 98x40 mm. Good condition. Ink slightly faded and cracked.

Opening price: \$5,000

Estimate: \$10,000-20,000

75. מכתב האדמו"ר רבי מאיר רחנבויים - קרעטשניף, סיון תרס"ה - ברכת "הצלחה טובה וסיעתא דשמיא בכל הענינים"

מכתב על גבי גלויה (כ-16 שורות) בכתב ידו וחתמתו של האדמו"ר הרה"ק רבי "מאיר ראזענבויים". קרעטשניף, [סיון] תרס"ה [1905]. נשלח אל בנו הרה"ק רבי איתמר מנדבורנה שהתגורר אז בעיר טשרנוביץ. המכתב כולל ברכות רבות, ודיווח על מצב בריאותה של האם הרבנית שעברה ניתוח עיניים: "בעזרת הש"י... החיים והשלום וכל טוב סלה והצלחה טובה וסיעתא דשמיא בכל הענינים לכבוד בני ידידי הרב האברך החסידי המפורסים כו' מוה"ר איתמר נ"י שליט"א...". האדמו"ר מספר על המברק שקיבל על הצלחת הניתוח, על התקוות לרפואתה השלימה, והוא מבקש מהבן שיתפלל ויפעל ישועה לרפואתה של אמו: "...רק שצריכין עוד לרחמים גדולים שיהיה טוב עד גמירא... לכן עליך בני מוטל הדבר לקיים כיב[ו]ן אב וכיב[ו]ן אב, שתבקש רחמים מלפני אבינו בעל רחמים, שיופיע רחמיו וחסדיו ברפואה שלימה על אמך תחי' שתבוא במהרה לבית בחוש הראות בשלימות... לעורר רחמים בשביל אמך תחי' לרפואה שלימה מן השמים... מנאי אביך המצפה לשמוע ולהשמיע בשורות טובות וישועות ורפואות. מאיר ראזענבויים".

האדמו"ר רבי מאיר רחנבויים מקרטשניף (תרי"ב-תרס"ח), בנו של האדמו"ר רבי מרדכי לייפר מנדבורנה, וחתן רבי יחיאל מדורוהוי (נכדו של רבי חיים מטשרנוביץ בעל "באר מים חיים"). נהג כאדמו"ר בחיי אביו בעיר יאסי ובשנת תרנ"ו עבר לקרטשניף שליך סיגט. חסידים רבים הסתופפו בצילו. מפורסם במופתיו ונפלאותיו, והיה היחידי מבין אחיו שהורשה ע"י אביו לכתוב קמיעות. בנו האדמו"רים: רבי אליעזר זאב מקרטשניף, רבי איתמר מנדבורנה, רבי יעקב ישכר בער מסלוטפינא, רבי יצחק מראחוב ורבי מרדכי מראחוב.

בנו מקבל המכתב, האדמו"ר רבי איתמר מנדבורנה (תרמ"ו-תשל"ג, אנצ' לחסידות א', עמ' ריב-ריג), חתן רבי אשר ישעיה מקולבוסוב (רופשיץ). כבר בצעירותו בשנת תרס"א (בחיי אביו) הוכתר לאדמו"ר בצ'רנוביץ, ובהמשך כיהן כאדמו"ר על מקום אבותיו בעיר קרעטשניף. ניצל בשואה ועבר לארה"ב בשנת תש"ז. עלה לישראל בשנת תשכ"ט וקבע את חצרו בעיר תל-אביב, לשם נהרו אליו חסידים רבים להתברך מפיו. בסוף ימיו נחשב לזקן אדמו"רי נדבורנה בארץ-ישראל. מבניו, האדמו"רים רבי חיים מרדכי מנדבורנה, רבי יצחק אייזיק מזוטשקא, רבי אשר ישעיה מנדבורנה-חדרה, ועוד.

[1] גלוית דואר. 14x9 ס"מ בקירוב. מצב טוב-בינוני. כתמים כהים ובלאי.

פתיחה: \$5,000

הערכה: \$10,000-15,000

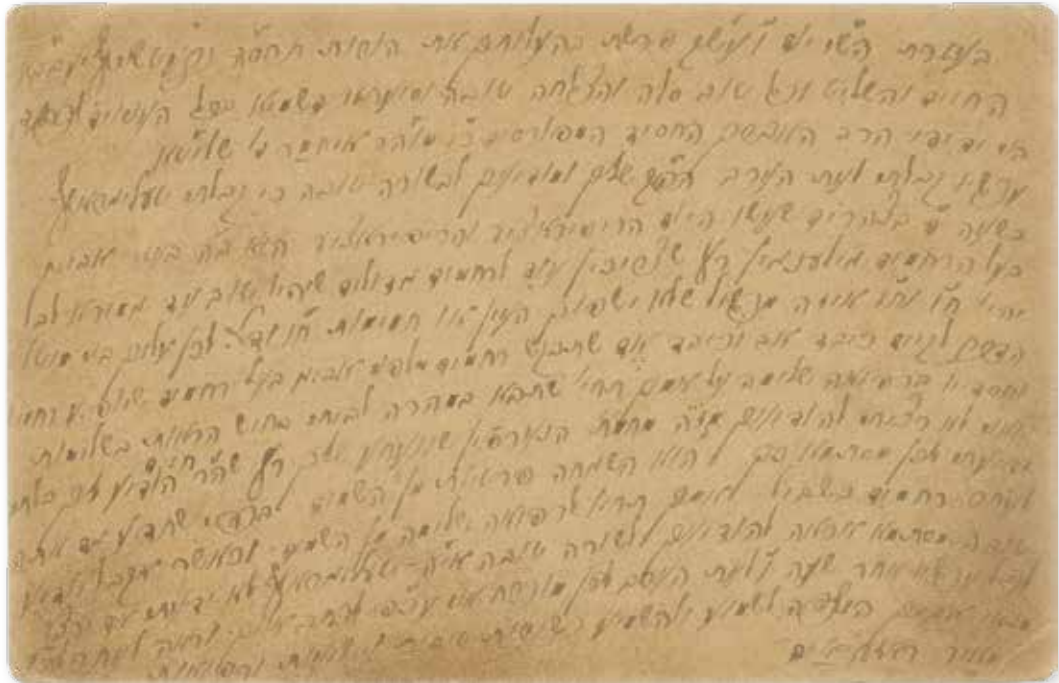
his father's lifetime, and moved to Kretshnif (Crăciunești, near Sighetu Marmației). Many Chassidim were drawn to his presence. He was celebrated for the many wonders he performed and was the only son permitted by his father to write amulets. His sons were: Rebbe Eliezer Ze'ev of Kretshnif, Rebbe Itamar of Nadvorna, Rebbe Yaakov Yissachar Ber of Solotvyno and Rebbe Mordechai of Rachów.

His son, the recipient of the letter, **Rebbe Itamar of Nadvorna** (1886-1973, Encyclopedia LaChassidut I, pp. 212-213), son-in-law of R. Asher Yeshayah of Kolbasov (Ropshitz). Already in his youth in 1901 (during his father's lifetime) he was appointed rebbe in Czernowitz (Chernivtsi), and later succeeded his father as rebbe in Kretshnif (Crăciunești). He survived the Holocaust and immigrated to the United States in 1947. He immigrated to Israel in 1969 and established his court in Tel Aviv, where many Chassidim visited him to receive a blessing in person. At the end of his life, he was considered the eldest Nadvorna rebbe in Eretz Israel. His sons include Rebbe Chaim Mordechai of Nadvorna, Rebbe Yitzchak Eizik of Zutshka, Rebbe Asher Yeshayah of Nadvorna-Hadera, and more.

[1] postcard. Approx. 14x9 cm. Good-fair condition. Dark stains and wear.

Opening price: \$5,000

Estimate: \$10,000-15,000

75

75. Letter of Rebbe Meir Rosenbaum – Kretshnif, Sivan 1905 – Blessing for "Good Success and Help of Heaven in All Matters"

Letter on postcard (about sixteen lines), handwritten and signed by Rebbe Meir Rosenbaum. Kretshnif (Crăciunești), [Sivan] 1905.

Sent to his son R. Itamar of Nadvorna, who was living at the time in Czernowitz (Chernivtsi). The letter contains many blessings and a report on the health condition of his mother who had undergone an eye surgery: **"With the help of God... life and peace and all good forever, and good success and help of heaven in all matters, for my dear son... R. Itamar"**. The Rebbe tells of the telegram he received on the success of the surgery, on the hope for her complete recovery, and he asks the son to pray and act for his mother's recovery: "...But we still need much mercy for it to be totally good... Therefore it is your duty, my son, to honor your father and mother, to ask for mercy from our merciful Father, for His mercy and kindness to manifest in the complete recovery of your mother, may she soon come home with her sense of sight intact... to arouse mercy for your mother for her complete recovery from heaven... From me, your father, hoping to hear and deliver good tidings, salvations and healings. Meir Rosenbaum".

Rebbe Meir Rosenbaum of Kretshnif (1852-1908), son of Rebbe Mordechai Leifer of Nadvorna and son-in-law of R. Yechiel of Dorohoi (grandson of R. Chaim of Czernowitz, author of Be'er Mayim Chaim). Served as Rebbe of Jassy in

76. מכתב האדמו"ר רבי "אהרן מבעלזא", אל האדמו"ר רבי ישראל מטשורטקוב - בעלז, תרפ"ח - למעלה משתי שורות בכתב-יד-קדשו וחתימתו

נערץ, שנודע בהנהגתו בקודש, עד שכונה בפי העם "אהרן קדוש השם". מגדולי האדמו"רים מנהיגי היהדות באירופה לפני השואה, וממקימי עולם החסידות בדור שלאחר השואה. בנו של האדמו"ר רבי יששכר דוב (המהרי"ד) מבעלזא נכדו של האדמו"ר רבי יהושע מבעלזא. מילדותו נודע בקדושתו הרבה ועמלו בתורה ובחסידות, מתוך פרישות מופלגת ובמיעוט אכילה ושינה. נודע כאיש מופת הצופה ברוח הקודש, ומעודד בברכותיו את רבבות אלפי ישראל, אשר נהרו לביתו בבקשת ברכות, עצות וישועות.

בשנת תרפ"ז הוכתר כאדמו"ר לחסידות בעלזא, ונעשה מנהיג לאלפי חסידים, ולאחד מגדולי המנהיגים של היהדות החרדית במזרח אירופה. בשנות השואה נרדף ע"י הנאצים בשל היותו אחד ממנהיגי היהדות העולמית. חסידי העלמיהו והבריחוהו, כשהוא נס על נפשו ונמלט מגטו לגטו, עד שבנסי ניסים הוברח לבודפשט שבהונגריה, שם שהה תקופה קצרה. משדרשו הנאצים את הסגרתו, הוברח לארץ ישראל במסע נדודים מפרך, דרך רומניה, בולגריה, יוון, טורקיה וסוריה. הגיע לארץ ישראל, אך בניו ונכדיו אשר נשארו בגיא ההריגה נרצחו ע"י הנאצים, הי"ד. במהלך בריחתו נתלווה אליו אחיו הצעיר הגאון הקדוש רבי מרדכי רוקח הרב מבילגורי (אשר איבד אף הוא את כל בני משפחתו בשואה, הי"ד, ונותר ממנו לפליטה בנו האדמו"ר מבעלזא רבי יששכר דוב שליט"א, אשר נולד לו מזיווגו השני בארץ ישראל). עם בואו לארץ ישראל קבע האדמו"ר רבי אהרן רוקח את מושבו בתל אביב, שם פעל לעודד את פליטי החרב, והקים יחד עם אחיו הרב מבילגורי את מוסדות חסידות בעלזא בארץ ישראל ובחו"ל - בתל אביב, ירושלים, בני ברק ומקומות אחרים.

מקבל המכתב: **הרה"ק רבי ישראל פרידמן**, האדמו"ר מטשורטקוב (תרי"ד - כסלו תרצ"ד). מגדולי התורה והחסידות המפורסמים, ומהמנהיגים הגדולים של הציבור החרדי בדור שלפני השואה. מייסדי אגודת ישראל ונשיא "מועצת גדולי התורה". בן הרה"ק רבי דוד משה מטשורטקוב וחתן הרה"ק רבי אברהם יעקב מסדיגורא (בניו הקדושים של רבינו ישראל מרוז"ן). מהאדמו"רים החשובים לבית רוז"ן. במלחמת העולם הראשונה חרבה חצרו בטשורטקוב שבגליציה, והוא עבר להתגורר בווינה. גדולי תורה רבים היו בקהל אלפי חסידיו כדוגמת המהר"ם שפירא מלובלין (שבעצתו הקים את "ישיבת חכמי לובלין"), מהר"ם אריק והגרא"מ שטיינברג מבראדי.

דף, 22 ס"מ בקירוב. מצב טוב. כתמים וסימני קיפול.

מכתב זה פורסם (עם צילומו) בקובץ "היכל הבעש"ט" (קובץ יא, תמוז תשס"ה, עמ' זז-עח), על פי המקור שלפנינו, שהיה בעבר בגניזת רבי מרדכי הארליג, משב"ק האדמו"ר מטשורטקוב.

מכתבים בחתימת יד-קדשו של רבי "אהרן מבעלזא" נדירים ביותר. המכתב שלפנינו מיוחד ביותר, שכן הוא מוסיף למעלה משתי שורות בעצם כתב-יד-קדשו, זאת מלבד תוכנו החשוב המתעד את מעורבותו ומעמדו הרם של האדמו"ר בהנהגת היהדות החרדית בפולין (על אסיפות הרבנים שיזם הרה"ק מבעלזא בשנת תרפ"ח, ראו: אדמו"רי בעלזא, חלק ד, עמ' רכה-רכו).

פתיחה: \$25,000

הערכה: \$50,000-60,000

מכתב בכתב-יד קדשו וחתימתו של האדמו"ר הקדוש מבעלזא רבי אהרן רוקח. [בעלזא, ראשית שנת תרפ"ח בקירוב].

מכתב בעניין ציבורי שנשלח לעיר וינה אל קרובו - האדמו"ר מטשורטקוב רבי ישראל פרידמן. רוב המכתב בכתובת ידי סופר, ובשוליו הוסיף האדמו"ר דברי-סיום בעצם כתב ידו (כשתי שורות ומחצה בדיו שונה): "דברי ש"ב הכותב למען חיזוק דתוה"ק ודו"ש כק"ה [שאר בשרו הכותב למען דת התורה הקדושה ודורש שלום כבוד קדושתו הרמה] באהבה, הק' אהרן מבעלזא".

גוף המכתב עוסק בצורך להתארגנות הציבור החרדי לקראת הבחירות למועצות הקהילות בפולין, והאדמו"ר קורא לקיים אסיפת רבנים בנושא: "בעצה"ש, בעלזא.

רב ברכות וכת"ס לכ"ק ש"ב ה"ה [לכבוד קדושת שאר בשרי הלא הוא] הרב הצדיק המפורסם בשער בת רבים בנש"ק חו"פ [בן של קדושים, חסידא ופרישא] שלשלת היוחסין עטרת ישראל כקש"ת מוה"ר ישראל שליט"א.

אחד"ש כק"ה [אחר דרישת כבוד קדושתו הרמה], מכתבו הגיעני, והנה אם בהענין של הבחירה להקהיל[ו]ת יש דורשין באיז[ו]ה[ה] מקומ[ו]ת לשבח, אבל יש עוד ענינים בהדיקרטט [=בפקודה הממשלתית] אשר ממש נוגעים להירוס דתוה"ק ח"ו [להריסת דת תורה הקדושה, חס ושלום], כמו שאלות בחירת הרבנים, ועוד. לזאת מוכרחים אנחנו לעשות אסיפה מרבנים לטכס עצה בזה, ויש תקוה טובה שע"י ארגינזאציע [=התארגנות ציבורית] מרבנים ביכולת לפעול לטובת אחב"י בכל ענינים. לזאת בקשתינו מכ"ק ש"ב שליט"א שימחול נא למען חיזוק דתוה"ק ולכתוב להרבנים אנ"ש שיחי' שימאספו ביום המוגבל אתנו יחד, ולהיות עמנו באגודה אחת, ומחמת גודל הניצוצות מהדברים והנחוץ שיהי' המכתב קדשו במקדמם אפשרי והשי"ת יגמור בעדינו לטובה...".

מהמכתב שלפנינו, שנכתב בראשית ימי כהונתו של הרב הקדוש רבי אהרן רוקח כאדמו"ר מבעלזא (על מקום אביו הקדוש שנפטר בחודש חשוון תרפ"ז), ניכר מעמדו הרם של האדמו"ר מבעלזא בהנהגה הכללית של היהדות החרדית בפולין. רבי אהרן פונה אל הרב הקדוש מטשורטקוב, שהיה מגדולי מנהיגי היהדות החרדית ונשיא "מועצת גדולי התורה", ומביע בפניו דעה ברורה וחדשה ביחס לחוק הבחירות למועצות של הקהילות היהודיות, מעורר את תשומת לבו לחששות שמעורר החוק החדש, וקורא לאסיפת רבנים להתארגנות ציבורית לבחירות אלו.

הרקע למכתב

ממשלת פולין שלאחר מלחמת העולם הראשונה, העניקה ליהודי ארצם אפשרות מיוחדת להקמת קהילות רשמיות ומאורגנות (זכות שנלקחה מהם ע"י הצאר הרוסי בשנת תר"ד). ההוראה להקמת הקהילות יצאה מטעם הממשלה הפולנית בשנים תרפ"ז-תרפ"ח, ובערים השונות החלו בהכנות לקראת בחירות להנהלת הקהילות. במבט ראשון עורר הדבר שמחה ברחוב היהודי. אולם האדמו"ר מבעלזא ראה בעיני-קדשו את החשש להריסת יסודות הרבנות ושמירת הדת, העלולה לצמוח מנתינת הכוח למפלגות השונות בהנהלת הקהילות.

האדמו"ר הקדוש רבי אהרן רוקח מבעלזא (תר"מ-תשי"ז), איש מופת

Rebbe Aharon Rokeach of Belz (1880-1957) was renowned as a miracle worker and a holy man, earning the epithet "Aharon, the holy one of God". A foremost rebbe and leader of European Jewry before the Holocaust, he also rebuilt Torah and Chassidut after the war. He was the son of Rebbe Yissachar Dov (Maharid) of Belz and grandson of Rebbe Yehoshua of Belz. From a young age, he was known for his great holiness and toil in Torah and Chassidut, together with his outstanding asceticism. He earned the reputation of a wonderworker benefiting from Divine Inspiration, and he encouraged the tens of thousands of Jews who flocked to his court to seek blessings, advice and salvation.

He was appointed rebbe of the Belz Chassidut in 1927 and became one of the foremost leaders of Eastern European Jewry. As a worldwide Jewish leader, he was especially targeted by the Nazis during the Holocaust. His followers smuggled him from ghetto to ghetto, until he miraculously managed to escape to Budapest, Hungary, where he remained for a short period, until the Nazis demanded his extradition. From there he was smuggled to Eretz Israel on a difficult journey that spanned Romania, Bulgaria, Greece, Turkey and Syria. His wife, children, grandchildren and entire extended family were killed by the Nazis, and he arrived in Eretz Israel accompanied only by his brother, R. Mordechai of Bilgoraj (who also lost his entire family, his only remnant being his son, Rebbe Yissachar Dov, current Belzer Rebbe, born of his second marriage in Eretz Israel). Rebbe Aharon of Belz settled in Tel Aviv, where he worked to encourage the survivors. Together with his brother R. Mordechai of Bilgoraj, he reestablished Belz Chassidut institutions in Eretz Israel and around the world – in Tel Aviv, Jerusalem, Bnei Brak and elsewhere.

The recipient of the letter, **Rebbe Yisrael Friedman of Chortkov** (1854-1933), prominent leader of Orthodox Jewry in the generation preceding the Holocaust. He was a founder of Agudat Yisrael and president of Moetzet Gedolei HaTorah. Son of R. David Moshe of Chortkov and son-in-law of R. Avraham Yaakov of Sadigura (sons of Rebbe Yisrael of Ruzhin), he was an important Ruzhin rebbe. In World War I his court in Chortkov, Galicia was destroyed, and he moved to Vienna. His thousands of followers included many Torah leaders such as R. Meir Shapiro of Lublin (who founded the Chachmei Lublin yeshiva at his behest), R. Meir Arik and R. Avraham Menachem Steinberg of Brody.

One leaf, approx. 22 cm. Good condition. Stains and folds.

This letter was published (with a photocopy) in *Heichal HaBesht* (XI, Tamuz 2005, pp. 77-78), based on the present item, which was previously in the possession of R. Mordechai Harlig, attendant of the Rebbe of Chortkov.

Handwritten letters by Rebbe Aharon of Belz are exceptionally Rare. The present letter is especially unique in that he adds more than two lines of his handwriting, in addition to the important content documenting his involvement and lofty status in leading Orthodox Jewry in Poland (on the assembly of rabbis initiated by the Rebbe of Belz in 1928, see further: *Admorei Belz*, IV, pp. 225-226).

Opening price: \$25,000

Estimate: \$50,000-60,000

76. Letter of Rebbe Aharon of Belz to Rebbe Yisrael of Chortkov – Belz, 1927 – Over Two Lines of Handwriting and Signature

Letter handwritten and signed by Rebbe Aharon Rokeach of Belz. [Belz, ca. fall 1927].

Letter on public affairs sent to his relative in Vienna, Rebbe Yisrael Friedman of Chortkov. Most of the letter is in scribal writing, in the margins of which the Rebbe concludes in his handwriting (about two and a half lines in a different ink): **"the words of his relative who writes for the strengthening of the holy Torah and seeks the welfare of his holy excellency with love, Aharon of Belz"**.

The main text of the letter deals with the need for the Orthodox community to organize for the elections to the Polish community councils, and the Rebbe calls for an assembly of rabbis on the topic.

"With the help of God, Belz.

Much blessing and all good forever to my relative... R. Yisrael.

After seeking the welfare of his holy excellency, his letter reached me. Now as to elections for the communities, while some see some good sides, there are other matters in the decree that relate to the very destruction of Torah religion, God forbid, such as the questions for electing rabbis, and more. Therefore, we are compelled to have an assembly of rabbis in order to come up with a plan for this. And there is a good chance that an organization of rabbis could facilitate acting for the good of our fellow Jews in all matters. Therefore, we ask of my relative to please, for the sake of Torah religion, write to our fellow rabbis to gather on a specific date together with us, and to join us in one group. And due to the great urgency of the matters, it is necessary for his holy letter to be as soon as possible, and may God complete this for our good...".

The present letter, written early on in Rebbe Aharon Rokeach's tenure as Rebbe of Belz (succeeding his father who passed away in Cheshvan 1926), demonstrates the Belzer Rebbe's high status in the leadership of Orthodox Jewry in Poland. R. Aharon addresses the Rebbe of Chortkov, who was one of the greatest Orthodox leaders and president of the Moetzet Gedolei HaTorah, and expresses a clear, new opinion about the law instating elections for the Jewish community councils, directs his attention to the concerns involved in the new law, and calls for an assembly of rabbis for communal preparation for these elections.

Background to the Letter

After World War I, the Polish government offered their country's Jews an option to establish official, organized communities (a right that they had been deprived of by the Russian tsar in 1844). The decree to establish the communities was made by the Polish government in the years 1927-1928, and people across the cities began to prepare for the elections for leadership of communities. While the Jewish public initially rejoiced, the Rebbe of Belz penetratingly noticed the danger of the destruction of the rabbinic office and observance of religion which was liable to arise from giving the various parties the power of leading the communities.

77

77. אישור נישואין - בחתימת הרה"ק רבי אלעזר רחנפלד מאושפיצין (חתן ה"דברי חיים" מצאנז) - ירושלים, תרצ"ז

אישור נישואין מודפס מ"ועד עיר לקהלת האשכנזים בעה"ק ירושלים", עם מילוי בכתב-יד על נישואין שנערכו בחודש אלול תרצ"ז [1937], בחתימת יד קדשו של מסדר הקידושין - הרה"ק מאושפיצין, "הק' אלעזר הלוי ראזענפעלד", חתנו של האדמו"ר הראשון מצאנז בעל ה"דברי חיים".

האדמו"ר הקדוש רבי אלעזר הלוי רחנפלד מאושפיצין (תרכ"ב-תש"ג), חתנו הצעיר של האדמו"ר בעל "דברי חיים" מצאנז ובנו של האדמו"ר רבי יהושע מקאמיניקא (בנו של האדמו"ר רבי שלום מקאמיניקא). תלמיד-חבר לבן-גיסו, האדמו"ר רבי שלמה הלברשטאם מבאבוב (הראשון). משנת תרמ"ה רב בבוכניה. בשנת תרנ"ז עלה לכהן על מקום אביו כאדמו"ר בקאמיניקא ובשנת תרס"ז עבר לכהן כרב וכאדמו"ר בעיר אושפיצין (אושוויץ), ועל שמה נקרא. בשנת תרצ"ו עלה לארץ ישראל והקים את בית מדרשו בעיר הקודש ירושלים (בית המדרש "אושפיצין" קיים עד היום ברח' חסד לאברהם, סמוך לשכונת "מאה שערים"). ערב מלחמת העולם השנייה חזר לפולין ונספה בגטו סוסנוביץ.

[1] דף. 25.5 ס"מ. מצב טוב. קמטים ונקבי תיוק.

פתיחה: \$1,000
הערכה: \$2,000-2,500

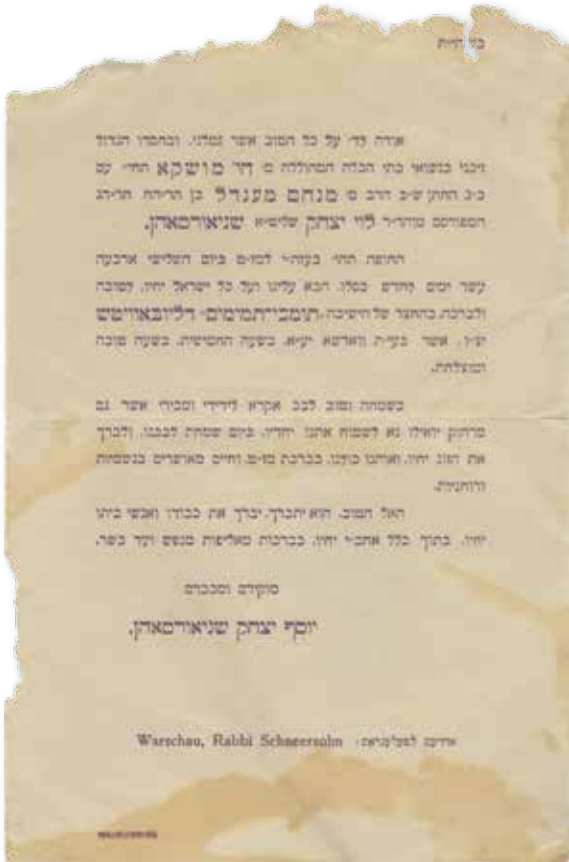
77. Marriage Certificate – Signed by Rebbe Elazar Rosenfeld of Oshpitzin (Son-in-Law of the Divrei Chaim of Sanz) – Jerusalem, 1937

Marriage certificate printed by the "city council of the Ashkenazi community in Jerusalem", filled in by hand with details of a wedding held in Elul 1937, with the signature of the officiating rabbi, the Rebbe of Oshpitzin, "Elazar HaLevi Rosenfeld", son-in-law of the Divrei Chaim, the first Rebbe of Sanz.

Rebbe Elazar HaLevi Rosenfeld of Oshpitzin (Oświęcim; 1862-1943), youngest son-in-law of the Divrei Chaim of Sanz and son of Rebbe Yehoshua of Kaminka (son of Rebbe Shalom of Kaminka). Peer and student of his brother-in-law's son, Rebbe Shlomo Halberstam (the first) of Bobov. Rabbi in Bochnia from 1885. Succeeded his father as rebbe in Kaminka in 1897, and in 1907 moved to serve as rabbi and rebbe in Oświęcim (Auschwitz), after which he is known as the Rebbe of Oshpitzin. He immigrated to Eretz Israel in 1936, establishing his Beit Midrash in Jerusalem (the Oshpitzin Beit Midrash exists to this day on Chessed LeAvraham St., near Mea Shearim), yet he returned to Poland just before the outbreak of World War II, and perished in the Sosnowiec ghetto.

[1] leaf. 25.5 cm. Good condition. Creases and filing holes.

Opening price: \$1,000
Estimate: \$2,000-2,500

78

78. הזמנה נדירה לחתונת הרבי מליובאוויטש – ורשה, י"ד כסלו תרפ"ט – נשלחה למחזמנים שנבצר מאתם לפקוד את השמחה – "אשר גם מרחוק יואילו נא לשמוח אתנו יחדיו"

הזמנה מאת רבי יוסף יצחק שניאורסון, האדמו"ר הריי"ץ מליובאוויטש, לחתונת בתו הרבנית חיה מושקא עם החתן רבי מנחם מענדל שניאורסון (לימים הרבי מליובאוויטש). ריגא, דפוס Splendid, [תרפ"ט 1928]. הזמנה מודפסת בדיו סגולה.

חתונת רבי מנחם מענדל שניאורסון, בנו בכורו של רבי לוי יצחק שניאורסון אב"ד יקטרינוסלב, עם הרבנית חיה מושקא, בתו השנייה של אדמו"ר הריי"ץ מליובאוויטש, נערכה בחצר ישיבת "תמימי תמימים" בעיר ווארשא שבפולין, ביום י"ד כסלו תרפ"ט. לקראת החתונה חילק אב הכלה האדמו"ר הריי"ץ מליובאוויטש ארבע-עשרה הזמנות שונות. ההזמנות נבדלו זו מזו בצורתן, בסגנון ובתוכן – בהתאם לסוג המוזמנים השונים ולמקום מגוריהם (הזמנה נוספת נדפסה על ידי אם הכלה הרבנית נחמה דינה, ונשלחה לידידותיה ומכריה הקרובים בלבד; הזמנה אחרת נשלחה על ידי הורי החתן, רבי לוי יצחק שניאורסון ואשתו הרבנית חנה, שנבצר מהם להגיע לוורשא לחתונת בנם, וחגגו את השמחה במקום מגוריהם יקטרינוסלב).

לפנינו הזמנה נדירה שנשלחה אל אנ"ש חסידי חב"ד, אשר מפני ריחוק המקום נבצר מהם לבוא ולהשתתף בשמחה, ועבורם הוסיף אדמו"ר הריי"ץ בנוסח הפסקה השלישית את הבקשה: **"אשר גם מרחוק יואילו נא לשמוח אתנו יחדיו"**. בשולי ההזמנה נדפסה כתובת למשלוח טלגרמות של אדמו"ר הריי"ץ בווארשא.

[1] דף. 24 ס"מ. מצב בינוני-טוב. סימני קיפול וקמטים. כתמים כהים. קרעים חסרים (חלקו העליון של הדף קרוע בצורה גסה, עם פגיעה קלה במילה בראש ההזמנה: בעזה"ת).

נדיר. הזמנה זו לא הופיעה במכירות פומביות.

פתיחה: \$1,000
הערכה: \$3,000-5,000

78. Rare Invitation to the Wedding of the Lubavitcher Rebbe – Warsaw, 14th Kislev 1928 – Sent to Guests Unable to Attend – "Let Them Rejoice Together with Us Even from Afar"

Invitation from R. Yosef Yitzchak Schneerson, the Rebbe Rayatz of Lubavitch, to the wedding of his daughter Rebbetzin Chayah Mushka and the bridegroom R. Menachem Mendel Schneerson (later the Lubavitcher Rebbe). Riga: Splendid, [1928]. Printed invitation, in purple ink.

The wedding of R. Menachem Mendel Schneerson, eldest son of R. Levi Yitzchak Schneerson, Rabbi of Yekaterinoslav (Dnipro), with Rebbetzin Chayah Mushka, second daughter of the Rebbe Rayatz of Lubavitch, was held in the courtyard of the Tomchei Temimim yeshiva in Warsaw, Poland, on 14th Kislev 1928. The bride's father, the Rebbe Rayatz, sent out fourteen different invitations. The invitations differed from each other in form, style and content, corresponding to different types of guests and different places of residence. An additional invitation was printed by the bride's mother, Rebbetzin Nechamah Dinah, and sent only to her friends and acquaintances; another invitation was sent by the bridegroom's parents, R. Levi Yitzchak Schneerson and his wife Rebbetzin Chanah, who were unable to attend their son's wedding in Warsaw and celebrated in Yekaterinoslav.

The present item is a rare invitation sent to Chabad Chassidim who were unable to attend the wedding. For their sake the Rebbe Rayatz added the request in the third paragraph: **"Let them rejoice together with us even from afar"**. At the bottom of the invitation is printed an address for sending telegrams to the Rebbe Rayatz in Warsaw.

[1] leaf. 24 cm. Fair-good condition. Folding marks and creases. Dark stains. Open tears (coarse tear to upper part of leaf, slightly affecting the word at the top of the invitation: "With the help of G-d").

Rare. This invitation has never been offered for auction.

Opening price: \$1,000
Estimate: \$3,000-5,000

79. לקוטי תורה (אריז"ל) - עותק האדמו"ר המהר"ש מליובאוויטש, עם חתימת-יד קדשו - למברג, 1854

ספר לקוטי תורה נביאים וכתובים, עם ספר "טעמי המצוות" - תורת האריז"ל מאת תלמידו רבינו חיים ויטאל. למברג (לבוב), דפוס M.F. Poremba, [תרט"ו] 1854.

העותק של האדמו"ר רבי שמואל שניאורסון, האדמו"ר המהר"ש מליובאוויטש, אותו קנה בצעירותו ובחיי אביו האדמו"ר ה"צמח צדק" מליובאוויטש - בדף השער מופיעה חתימת-יד קדשו: "שמואל באאמו"ר שליט"א שניאור סאהן". מימין לחתימה הוסיף המהר"ש בכתב-יד קדשו את עלות הספר: "במחיר 68" (להשוואה ראו חתימת-יד קדשו של המהר"ש על דף השער של ספר "פרדס רימונים", מהדורת קוריץ תקמ"ו, הנמצא בספריית חב"ד ליובאוויטש (תצלום החתימה מופיע אצל ר' שלום דובער לויך, "ספריית ליובאוויטש", ברוקלין, תשנ"ג, עמ' מ'; קטלוג "תערוכת ספריית ליובאוויטש", ברוקלין, תשנ"ד, עמ' כ"ח). אף ספר זה קנה המהר"ש בצעירותו ובחיי אביו ה"צמח צדק", ולצד חתימתו הוסיף בכתב-יד קדשו את מחיר הספר].

רבי שמואל שניאורסון האדמו"ר המהר"ש מליובאוויטש (תקצ"ד-תרמ"ג), צעיר בנו של האדמו"ר בעל ה"צמח צדק" מליובאוויטש, והאדמו"ר הרביעי בשושלת אדמו"רי חב"ד-ליובאוויטש. עוד בחיי אביו החל לעסוק בצרכי ציבור, ונסע לעיתים תכופות לקייב ולפטריבורג על מנת לפעול למען יהודי רוסיה וכדי לסכל גזירות שונות שהוטלו עליהם. ביקר גם במדינות שונות ברחבי אירופה כדי להתראות עם מנהיגים העוסקים בענייני הכלל ולפעול להטבת מצב היהודים. לאחר הסתלקות אביו ה"צמח צדק" בשנת תרכ"ו, עלה על מקומו בכס נשיאות חסידות חב"ד בליובאוויטש (ארבעה מאחיו הגדולים הקימו חצרות חסידיות משלהם בעיירות קאפוטסט, ליאדי, ניעז'ין ואוורוטש).

האדמו"ר המהר"ש רחש חיבה עמוקה לספרים ולכתבי-יד עתיקים, ובייחוד לכתבי יד אבותיו הקדושים אדמו"רי חב"ד. כבר בצעירותו ובחיי אביו החל לאסוף כתבי-יד וספרים נדירים, שאת חלקם אף היה מסדר וכורך במו ידיו, ומדביק עליהם מדבקה

79a

מיוחדת עליה רשם את שמם ותוכם. לאחר הסתלקות אביו ה"צמח צדק" ירש חלק מעזבון הספרים וכתבי-היד שלו, והמשיך להרחיב ולהגדיל את ספרייתו במשך כל שנות הנהגתו (על אוסף הספרים והכתבים של האדמו"ר המהר"ש ראה בהרחבה: ר' שלום דובער לויך, "ספריית ליובאוויטש", עמ' לו-מב).

[1], ב-מד, [מה-קייח]; לד דף. ספירת דפים משובשת. 20 ס"מ בקירוב. מצב טוב-בינוני. כתמים, בהם כתמי רטיבות. סימני עש בכריכה ובמספר דפים בוודים. קמטים ובלאי. חיתוך דפים לא אחיד. כריכה ישנה, פגומה ובלויה; ללא שדרה.

נדיר מאוד. למיטב ידיעתנו, חתימת-יד קדשו של האדמו"ר המהר"ש מליובאוויטש לא הופיעה מעולם במכירה פומבית.

פתיחה: \$5,000

הערכה: \$20,000-30,000

Chassidut – Books of Important Ownership, Signatures, Ownership Inscriptions and Glosses

79b

79. Likutei Torah (Arizal) – Copy of the Rebbe Maharash of Lubavitch, with His Signature – Lviv, 1854

Likutei Torah Neviim UKetuvim, with Taamei HaMitzvot – the teachings of the Arizal by his disciple R. Chaim Vital. Lemberg (Lviv): M.F. Poremba, 1854.

Copy of Rebbe Shmuel Schneersohn, the Rebbe Maharash of Lubavitch, who purchased it in his youth and during the lifetime of his father, the Tzemach Tzedek of Lubavitch – his signature appears on the title page: "**Shmuel – son of my father and master – Schneersohn**", with the blessing for the living following the mention of his father. To the right of the signature, the Maharash adds in his handwriting the cost of the book: "**for the price of 68**" [compare the signature of the Maharash to the title page of Pardes Rimonim, Korets 1786, in the Chabad Library (a photocopy of which appears in R. Shalom Dovber Levine, "Lubavitch Library", Brooklyn, 1993, p. 40 [Hebrew]; "Exhibition of the Lubavitch Library", Brooklyn 1994, p. 28 [Hebrew]). This book was also purchased by Maharash in his youth and during the lifetime of his father the Tzemach Tzedek, and he adds the price of the book next to his signature].

R. Shmuel Schneersohn, the Rebbe Maharash (1834-1882), the fourth Chabad Rebbe, was the youngest son of the Tzemach Tzedek of Lubavitch. Already in his father's lifetime he began to deal in community affairs and traveled often to Kyiv and St. Petersburg in order to agitate for Russian Jewry and foil various decrees made against them. He also visited various countries all over Europe in order to meet communal leaders and to act to improve the conditions of Jews. After the passing of the Tzemach Tzedek in 1866, he succeeded him as leader of the Chabad-Lubavitch dynasty (four of his older brothers established their own Chassidic courts in Kopust, Liadi, Niezhin and Avrutch).

The Rebbe Maharash was deeply fond of ancient books and manuscripts, and especially of the manuscripts of his predecessors, the rebbes of Chabad. Already in his youth, during his father's lifetime, he had begun collecting rare manuscripts and books, some of which he would arrange and bind by hand, adding a special sticker where he wrote their names and contents. After the passing of his father the Tzemach Tzedek, he inherited part of his library and manuscripts, and began to expand his library over the years of his leadership (on the collection of books and writings of the Rebbe Maharash, see at length: R. Shalom Dovber Levine, "Lubavitch Library", pp. 36-42 [Hebrew]).

[1], 2-44, [45-118]; 34 leaves. Misfoliation. Approx. 20 cm. Good-fair condition. Stains, including dampstains. Worming to binding and a few leaves. Creases and wear. Uneven trimming. Old binding, damaged and worn; missing spine.

Exceptionally rare. To the best of our knowledge, the autograph of the Rebbe Maharash of Lubavitch has never appeared in a public auction before.

Opening price: \$5,000

Estimate: \$20,000-30,000

80a

יש לציין כי רבי לוי יצחק מפאדאבראנקע נפטר בצעירותו והמידע אודותיו חלקי ולא מדויק. בספר "נחלת אבות" לר' לוי אובצינסקי (חלק א', ע' לד) המידע הביוגרפי אודותיו שונה מעט: "הרב הגדול רבי לוי בהרב הצדיק ר' ברוך שלום באדמו"ר בעל הצ"צ - רב מובהק חסידיא ופרישא בו"ק הי' רב ומ"ץ בוועליז ואחר זה עזב הרבנות. נפטר בשנת תרל"ב ערך בן ל"ח שנה".

[3], נב, נה-פ דף. 34 ס"מ. מצב בינוני. כתמים ובלאי. קרעים וסימני עש עם פגיעות בטקסט. הדבקות נייר לחיזוק בשולי כמה דפים. רישומים. חותמת. דפי בטנה מנותקים. כריכה ישנה, פגומה ובלויה; מנותקת חלקית וללא השדרה.

פתיחה: \$1,000
הערכה: \$4,000-6,000

80. תוספות בכורים - שקלוב, תקסט"ט - עותק הרה"ק רבי לוי יצחק שניאורסון מפאדאבראנקע (נכד ה"צמח צדק" מליובאוויטש), עם חתימת-יד קדשו

ספר תוספות בכורים, פירוש על התוספתא, מאת הגאון רבי מנחם נחום מטשאווטש. שקלאוו, דפוס צבי הירש בן מאיר הלוי, יצחק בן שמואל זנוויל סג"ל ויצחק בן שמואל, [תקסט"ט 1809]. מהדורה ראשונה.

העותק של הרה"ק רבי לוי יצחק שניאורסון (בהרה"ק רבי ברוך שלום בן אדמו"ר ה"צמח צדק"; זקנו של הרבי מליובאוויטש) - בדף השער חתימת-יד קדשו: "לוי יצחק בלא"א הרב מוהר"ר ברוך שלום שי"נ [=שיחיה נח] שניאורסאהן". חתימתו זו של רבי לוי יצחק היא מתקופת צעירותו, קודם הסתלקות אביו הרה"ק רבי ברוך שלום בשנת תרכ"ט. ככל הידוע לנו, חתימת-ידו זו הינה היחידה ששרדה עד לימינו, ולא ידוע על אף חתימה נוספת שלו (בספריית חב"ד-ליובאוויטש ישנה חותמת-שעווה עם כתובת בעלות חלקית המיוחסת לו: "[לוי יצחק בה"ר... ר' ברוך של' שניאור]סאהן").

בדפי המגן רישומי בעלות נוספים: "שייך לה"ה המופלג החסיד י"א חו"ש מהולל ומפואר כמו"ה ברוך במהור"ר אלכסנדר זיסקינד מק"ק יאנאוויטש"; "לכבוד ה"ה הרבני המופלא הוותיק וחסידי חו"נ י"א באמת מוהר"ר חיים ארי' ליב נ"י". חותמת: "משה לויב - אילשאנסקע".

הרה"ק רבי לוי יצחק שניאורסון (תקצ"ד-תרל"ח), בנו בכורו של הרה"ק רבי ברוך שלום שניאורסון, בנו בכורו של האדמו"ר בעל ה"צמח צדק" מליובאוויטש. כיהן בתחילה כרב ומו"ץ בעיירה פאדאבראנקע (פלך מוהילוב), ובסוף ימיו התקבל לרב בעיר בעשינאווויטש (פלך ויטבסק). לאחר הסתלקות אדמו"ר ה"צמח צדק" (תרכ"ו) היה הרה"ק רבי ברוך שלום היחיד מבין בניו שלא קיבל על עצמו את ההנהגה אלא דבק והתקשר באחיו הצעיר רבי שמואל האדמו"ר המהר"ש מליובאוויטש. כאביו, גם רבי לוי יצחק מפאדאבראנקע התקשר בדודו אדמו"ר המהר"ש, וכך גם בניו וצאצאיו. ברשימות בנו הרב"ש מובאים הנהגות שראה ודברים ששמע רבי לוי יצחק מסביו אדמו"ר ה"צמח צדק" ("רשימות הרב"ש", עמ' לג, ע). שם מסופר גם כיצד ישב פעם וניגן בסעודת שבת אצל דודו אדמו"ר המהר"ש בליובאוויטש: "...אאמו"ר זצללה"ה נ"ע, איך שהי' מנגן ומתפלל גדול בעילוי והפלאה, ושפעם אחת הי' בש"ק בסעודה אצל... אדמו"ר מהר"ש נ"ע זיע"א, וביקש ממנו לנגן בסעודה, ושורר את התפילה 'מלוך על העולם כולו...' (שם, עמ' קכ).

רבי לוי יצחק מפאדאבראנקע הותיר אחריו שלושה בנים: רבי אברהם, רבי מנחם מענדל מרעפקא ורבי ברוך שניאור זלמן (הרב"ש) - אביו של רבי לוי יצחק שניאורסון אב"ד יקטרינוסלב (דנייפרופטרובסק), אביו של הרבי מליובאוויטש. חיבוריו בתורה והלכה נותרו בכתובים בלבד. מכתב שו"ת ממנו בעיני טריפות נדפס בקובץ "יגדיל תורה" (חוברת ד'; ניו-יורק, תשל"ח, עמ' קפא ואילך).

80b

80. Tosefot Bikurim – Shklow, 1809 – Copy of R. Levi Yitzchak Schneersohn of Paddabranka (Grandson of the Tzemach Tzedek of Lubavitch), with his Signature

Tosefot Bikurim, commentary on Tosefta by R. Menachem Nachum of Chavusy. Shklow: Tzvi Hirsch son of Meir HaLevi, Yitzchak son of Shmuel Zanvil Segal and Yitzchak son of Shmuel, [1809]. First edition.

Copy of R. Levi Yitzchak Schneersohn (son of R. Baruch Shalom son of the Tzemach Tzedek; great-grandfather of the Lubavitcher Rebbe) – his signature on the title page: "**Levi Yitzchak son of my father and master R. Baruch Shalom Schneersohn**", with a blessing for the living following his father's name. This signature of R. Levi Yitzchak is from his youth, before the passing of his father R. Baruch Shalom in 1869. To the best of our knowledge, this signature of his is the only one that has survived to the present day, and no other signature of his is known (in the Chabad-Lubavitch Library there is a wax seal with a partial ownership inscription attributed to him: "[Levi Yi]tzchak son of... R. Baruch Shal[om] Schneer[sohn]").

On the endpapers are additional ownership inscriptions: "Belongs to... R. Baruch son of R. Alexander Ziskind of Yanavichy"; "In honor of... R. Chaim Aryeh Leib". Stamp: "Moshe Loeb – Elshanske".

R. Levi Yitzchak Schneersohn (1834-1877), eldest son of R. Baruch Shalom Schneersohn, eldest son of the Tzemach Tzedek of Lubavitch. Originally served as rabbi and posek in Paddabranka (Mogilev governorate), and at the end of his life he was appointed Rabbi of Beshankovichy (Vitebsk governorate). After the passing of the Tzemach Tzedek (1866), R. Baruch Shalom was the only of his sons who did not take a leadership role, instead becoming a follower of his younger brother R. Shmuel, the Rebbe Maharash of Lubavitch. Like his father, R. Levi Yitzchak of Paddabranka followed his uncle the Maharash, as did his sons and descendants. In the writings of his son, R. Baruch Shalom, he cites

practices he saw, and teachings heard by R. Levi Yitzchak from his grandfather the Tzemach Tzedek (Reshimot HaRabash, pp. 33, 70). It is there told how he once sat and sang a tune in a Shabbat meal by his uncle, the Rebbe Maharash of Lubavitch: "...how my father and master was a great singer and prayer, with wondrous loftiness, and that once on Shabbat by... the Rebbe Maharash, he asked him to sing during the meal, and he sang the prayer 'Meloch Al Kol HaOlam Kulo'..." (ibid., p. 120).

R. Levi Yitzchak of Paddabranka left three sons: R. Avraham, R. Menachem Mendel of Revka and R. Baruch Shneur Zalman (the Rabash) – father of R. Levi Yitzchak Schneersohn, Rabbi of Yekaterinoslav (Dnipropetrovsk), father of the Lubavitcher Rebbe. His works in Torah and halachah remain in manuscript. A responsum from him regarding the laws of kashrut is printed in the anthology Yagdil Torah (issue 4; New York, 1978, pp. 181).

Note that R. Levi Yitzchak of Paddabranka passed away young, and the information on him is meager and imprecise. In Nachalat Avot by R. Levi Ovchinski (Part I, 34), the biographical information about him is somewhat different: "The great R. Levi Yitzchak son of the Tzaddik R. Baruch Shalom son of the Rebbe author of Tzemach Tzedek – expert rabbi, saintly and ascetic... was rabbi and posek in Velizh, after which he left rabbinical posts. Died in 1872 around the age of 38".

[3], 52, 55-80 leaves. 34 cm. Fair condition. Stains and wear. Tears and worming, affecting text. Margins of some leaves reinforced with paper. Inscriptions. Stamp. Detached endpapers. Old binding, damaged and worn; partially detached and missing spine.

Opening price: \$1,000
Estimate: \$4,000-6,000

81a

81. סט חומשים מקראות גדולות - ורשא, תר"ך - העותקים של האדמו"ר רבי יהודה'לי מדז'יקוב

חמשה חומשי תורה, מקראות גדולות, עם ל"ב פירושים. ורשא, דפוס יואל לעבענזאהן, [תר"ך] 1860. סט בחמשה כרכים. הסכמות רבנים ואדמו"רים, בהם האדמו"ר רבי ישעיה מושקט מפראגא, האדמו"ר רבי יעקב דוד מווארקא, ה"אמרי בינה" מקאליש, הנצי"ב מוולוז'ין, ועוד. העותקים של האדמו"ר רבי יהודה הגר-הורביץ מדז'יקוב. רישומים בכתב-יד בדפי המגן של חלק מהכרכים, בהם חתימות ידו (בדף המגן של חלק שמות): "י' הורביץ". בכל הכרכים מספר הגהות בכתב-יד-קדשו.

האדמו"ר רבי יהודה הורוויץ-הגר מדז'יקוב (תרס"ה-תשמ"ט, אנצ' לחסידות ב', עמ' ג-ד), בן האדמו"ר רבי אלטר יחזקאל אליהו מדז'יקוב, משושלת רופשיץ. התחנך בגרוסוורדין בבית סבו (מצד אמו) האדמו"ר רבי ישראל הגר מויז'ניץ, בעל ה"אהבת ישראל", ונשא את בת דודו האדמו"ר רבי חיים מאיר הגר מויז'ניץ (ממנו קיבל את שם המשפחה הגר). בשנים תרצ"ו-תש"ד שימש כדיין ומו"צ בקלויזנבורג. לאחר השואה עלה לארץ ישראל והתיישב בירושלים, שם כיהן כר"מ ב"בית יוסף צבי" (דושינסקי), ובה העמיד הרבה תלמידים. היה מקורב מאד לבעל ה"חזון איש". סירב להנהיג עדה, אך התקבצו סביבו חסידים ומעריצים רבים. בסוף ימיו התגורר בלונדון ושם נהג באדמו"רות. נודע כמתמיד עצום, כאיש קדוש, וכעובד ה' בדביקות גדולה. כל ימיו יגע בתורה ביגיעה עצומה. את רוב חידושי תורתו בהלכה ואגדה כתב בקיצור נמרץ בשולי גליונות ספריו שבספרייתו הגדולה. מחידושו שנכתבו בשולי הגליונות נדפסו סדרת ספרים בשם "גליוני מהר"י".

5 כרכים. 31 ס"מ בקירוב. בראשית: [6], קלד, [20] דף. שמות: קלו, ח; ח, [1] דף (ללא דף אחד לא-ממוספר, עם "סדר קריאת הפרשיות ע"פ הגמרא" והפטרות פרשת שקלים, שאינו מופיע בכל העותקים). ויקרא: [2], פז; כ דף. במדבר: צו; ח, יג-טו דף (חסרים 4 דפים: ט-יב בספירה השנייה). דברים: [2], ד-צח; כד דף (דפים ה-ח בספירה הראשונה, נכרכו לאחר דף יב). מצב כללי ביוני. סימני שימוש רב. כתמים, בלאי רב וקרעים, בהם מספר קרעים חסרים. מספר דפים מנותקים. כריכות עור מקוריות, בלויות ופגומות (באחת הכריכות סימני עש קלים). הכרכים נתונים בקופסת קרטון מהודרת.

פתיחה: \$2,000
הערכה: \$3,000-6,000

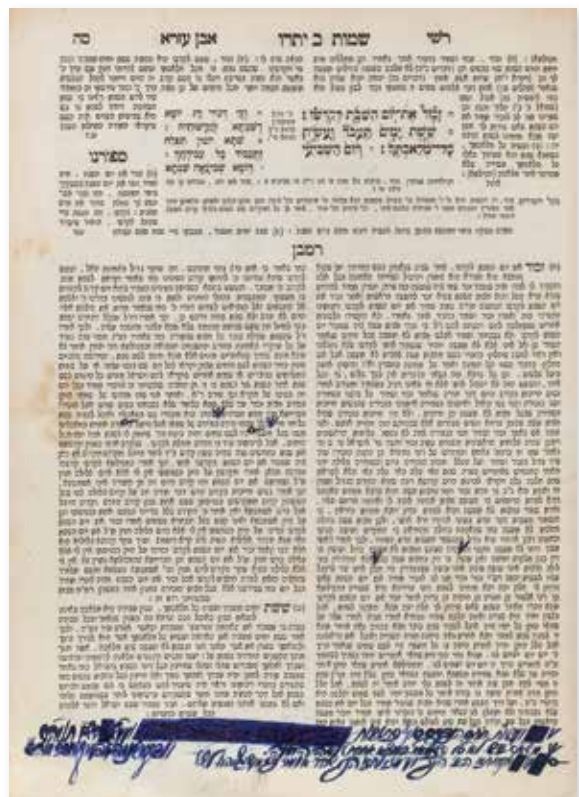
81c

81b

81e

81d

81. Set of Mikraot Gedolot Chumashim – Warsaw, 1860 – Copies of Rebbe Yehudale of Dzikov

Five Book of the Torah, Mikraot Gedolot, with thirty-two commentaries. Warsaw: Yoel Lebensohn, 1860. Set in five volumes. Approbations of rabbis and rebbes, including Rebbe Yeshayah Muszkat of Praga, Rebbe Yaakov David of Vurka, the Imrei Binah of Kalisz, the Netziv of Volozhin, and others.

Copies of Rebbe Yehudah Hager-Horowitz of Dzikov. Handwritten inscriptions on endpapers of some volumes, with his signature (on the endpaper of the Shemot volume): "Y. Horowitz". All of the volumes contain several glosses in his handwriting.

Rebbe Yehudah Horowitz-Hager of Dzikov (1905-1989, Encyclopedia LaChassidut II, pp. 3-4), son of Rebbe Alter Yechezkel Eliyahu of Dzikov, from the Ropshitz dynasty. He was raised in Grosswardein (Oradea) by his maternal grandfather Rebbe Yisrael Hager of Vizhnitz, the Ahavat Yisrael, and married the daughter of his uncle Rebbe Chaim Meir Hager of Vizhnitz (adopting his surname, Hager). In 1936-1944, he served as dayan and posek in Klausenburg. After the Holocaust, he immigrated to Eretz Israel and settled in Jerusalem, where he served as lecturer in the Beit Yosef Tzvi (Dushinsky) yeshiva, where he edified many disciples. He was an intimate associate of the Chazon Ish. He refused to lead a court, yet many Chassidim and admirers gathered around him. Near the end of his life, he lived in London, where he served as rebbe. He was known for his tremendous diligence, holiness, and tremendous devotion in his worship of God. He exerted himself his entire life in Torah study.

81f

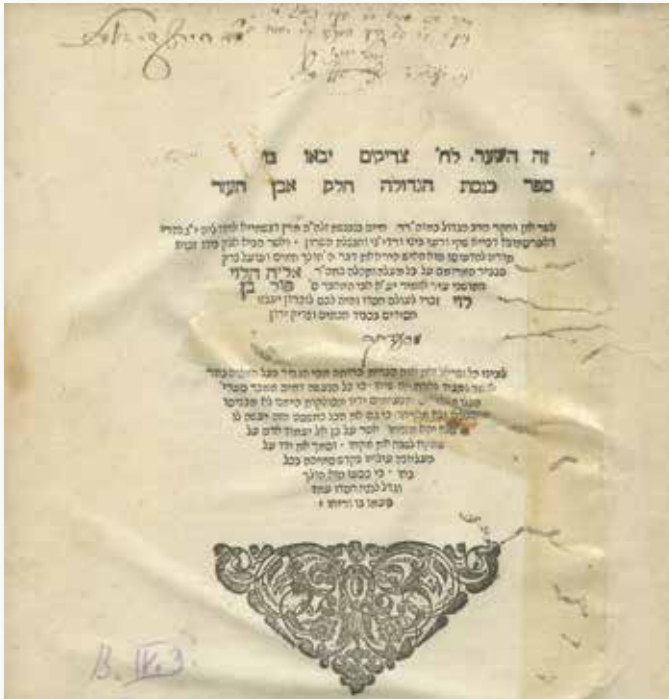
Most of his novellae on Halachah and Aggadah were recorded with great concision in the margins of the books in his large library. Some of these novellae were published in the Gilyonei Mahari series.

5 volumes. Approx. 31 cm. Bereshit: [6], 134, [20] leaves. Shemot: 136, 8; 8, [1] leaves (missing one unnumbered leaf with list of Torah readings and Haftarah for Parashat Shekalim, which does not appear in all copies). Vayikra: [2], 87; 20 leaves. Bamidbar: 96; 8, 13-15 leaves (missing 4 leaves: 9-12 from the second sequence). Devarim: [2], 4-98; 24 leaves (leaves 5-8 of the first sequence are bound after leaf 12). Overall fair condition. Signs of extensive use. Stains, heavy wear and tears, including several open tears. Several leaves detached. Original leather bindings, worn and damaged (light worming to one binding). Placed in elegant card slipcase.

Opening price: \$2,000
 Estimate: \$3,000-6,000

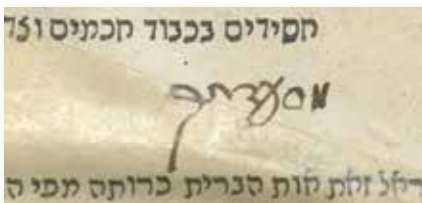

81g

82a

רבי יוסף לנדא אב"ד פוזנא, המכונה רבי ה"נודע ביהודה" – מדובר בחתנו השני של ה"נודע ביהודה" – רבי יוסף לנדא אב"ד פוזנא, המכונה רבי "יוסף הצדיק".

82b

במרכז דף השער, חתימה: "מסעדותך" שהיא השם "יחזקאל" בחילוף אותיות לפי צופן א"ת-ב"ש. כפי הנראה, חתימה זו היא בכתב-ידו של ה"נודע ביהודה". רישומים נוספים, בראש השער: "מר' הירש שידלוב" (ייתכן שהוא רבי צבי הירש שידלוב, שהוציא לאור את ספרו של אביו רבי אליהו שידלוב, עטרת אלי', בפירודא תקל"ו); "מספרי הרב הגדול מו"ה יעקב פיסלינג ז"ל, נתון לי ע"י בנו היקר המופלא מו"ה יהודה י"ה, יחיאל מיכל זקש שנת ברכ"ת ד' בהיותי בק"ק פראג" [הרב החוקר ד"ר יחיאל מיכאל זקש, רב בפראג וברלין, נפטר תרכ"ד; רבי יעקב פיסלינג, מחכמי פראג, מוזכר בשו"ת שיבת ציון לרבי שמואל לנדא (סימן טז): "ומחותני הרבני המופלג... מו"ה יעקב פיסלינג יצ"ו העירני בזה..."].

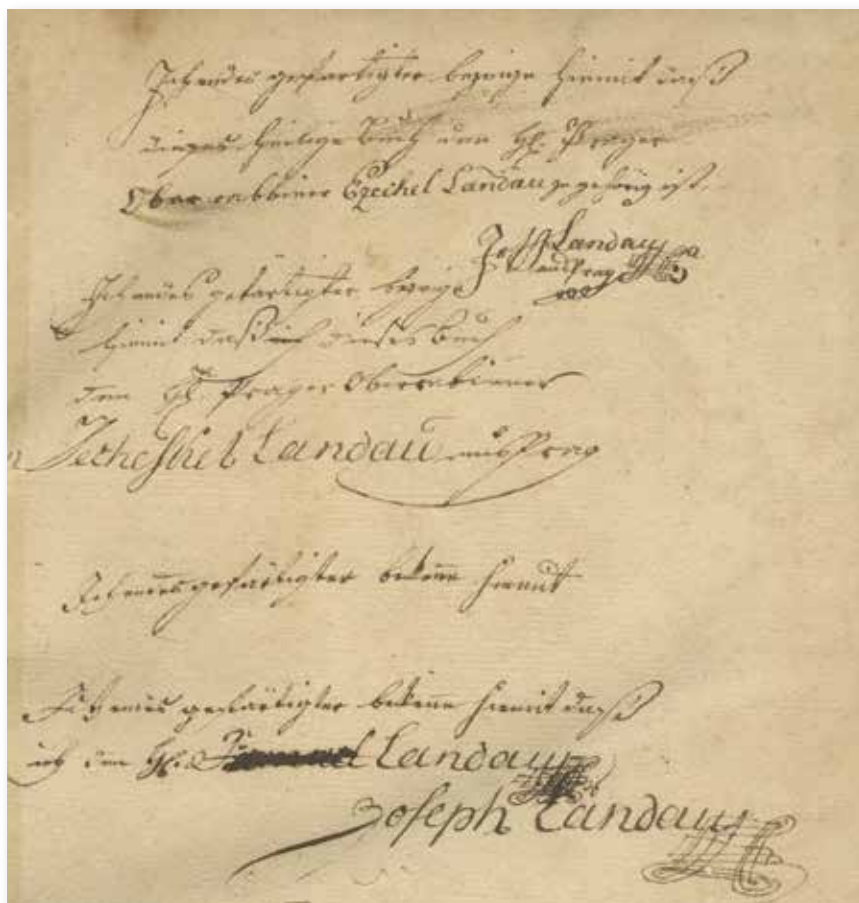
רבינו יחזקאל הלוי לנדא (תע"ד-תקנ"ג), מגדולי עמודי ההוראה שבכל הדורות. מגיל צעיר נודע כאחד מגדולי גאוני דורו. למד 17 שנה ב"קלויז" המפורסם של חכמי ברודי, גדולי דורם, שנודעו לתהילה בלימוד הנגלה והנסתר, בהם רבי חיים צאנזר ורבי גרשון מקיטוב (גיטו של הבעש"ט). בשנים ההן למד את כתבי האר"י בחברותא עם ר"ח צאנזר, גדול יושבי ה"קלויז". בברודי גם כיהן כ-10 שנים כאב"ד באחד מארבעת בתי הדין שהיו בה. בשנת תק"ה בערך עבר לכהן ברבנות העיר יאמפלא (Jampol), ובשנת תקי"ד עלה לכהן ברבנות העיר הגדולה פראג. בשנת פראג הקים ישיבה גדולה שבה העמיד אלפי תלמידים, מהם רבים מגדולי אותו הדור (תלמידו הנודע רבי אלעזר פלקס בעל "תשובה מאהבה", כותב עליו בהספדו: "העמיד כמה אלפים תלמידים בעולם, מהם כמה מאות מורי הוראות בישראל ויושבי כסאות למשפט". עולת החדוש השלישי, יז, דף פ ע"א). שאלות הלכתיות לאלפים נשלחו אליו ממקומות מרוחקים ביותר, ורבות מהן נדפסו בסדרת ספריו "נודע ביהודה". החיד"א בספרו "שם הגדולים" כותב על הספר "נודע ביהודה": "תשובותיו מיוסדות על אדני הפלפול והסברא חריפות ונקיאות, והרביץ תורה בישראל בספריו ותלמידיו... החכם בחכמתו יכיר מספריו כי רב הוא ומופלא מגדולי הדור, גאון עז תהלות ישראל וגדול כבודו...". הנודע ביהודה כותב באחת מתשובותיו, על אחד מחידושי שחידש: "ולדעתי כיוונתי בזה דבר אמיתי בתורת משה" (אבן העזר, מהדורא תניינא, סימן כג, ב). על תשובה זו כותב בעל ה"חתם סופר" באחת מתשובותיו (ח"ב, אבה"ע, סימן צה): "ודבר אלקים בפיו, אמת".

[2], רכ דף. 30 ס"מ. מצב בינוני. כתמים. סימני עש רבים, עם פגיעות בטקסט, משוקמים בחלקם בנייר דבק. חותמות. כריכה חדשה, עם שתי סימניות בד.

מקור: עזובן פרוץ אפרים אלימלך אורבך.

פתיחה: \$5,000

הערכה: \$10,000-20,000

82c

R. Yechezkel HaLevi Landau (1713-1793) was a leading Halachic authority of all times. From a young age, he was renowned as a leading Torah scholar of his generation. He studied for 17 years in the celebrated Kloiz of leading Brody Torah scholars, renowned in the revealed and hidden portions of the Torah, including R. Chaim Sanzer and R. Gershon of Kitov (brother-in-law of the Baal Shem Tov). During those years, he studied the Arizal's writings together with R. Chaim Sanzer, a leading scholar in the Kloiz.

In Brody he served for 10 years as Head of one Beit Din of the four that were there. In ca. 1745, he went to serve as Rabbi of Jampol, and in 1754, he began serving as Rabbi of Prague and the region. In Prague, he established a large yeshiva, where he educated thousands of disciples, including many of the leaders of that generation (his disciple R. Elazar Fleckeles, author of Teshuvah MeAhavah, eulogized him: "He edified several thousands of disciples, including hundreds of rabbis and dayanim"; Olat HaChodesh HaShlishi, 17, p. 85a). Thousands of queries were addressed to him from far-flung places, many of them published in his Noda BiYehudah.

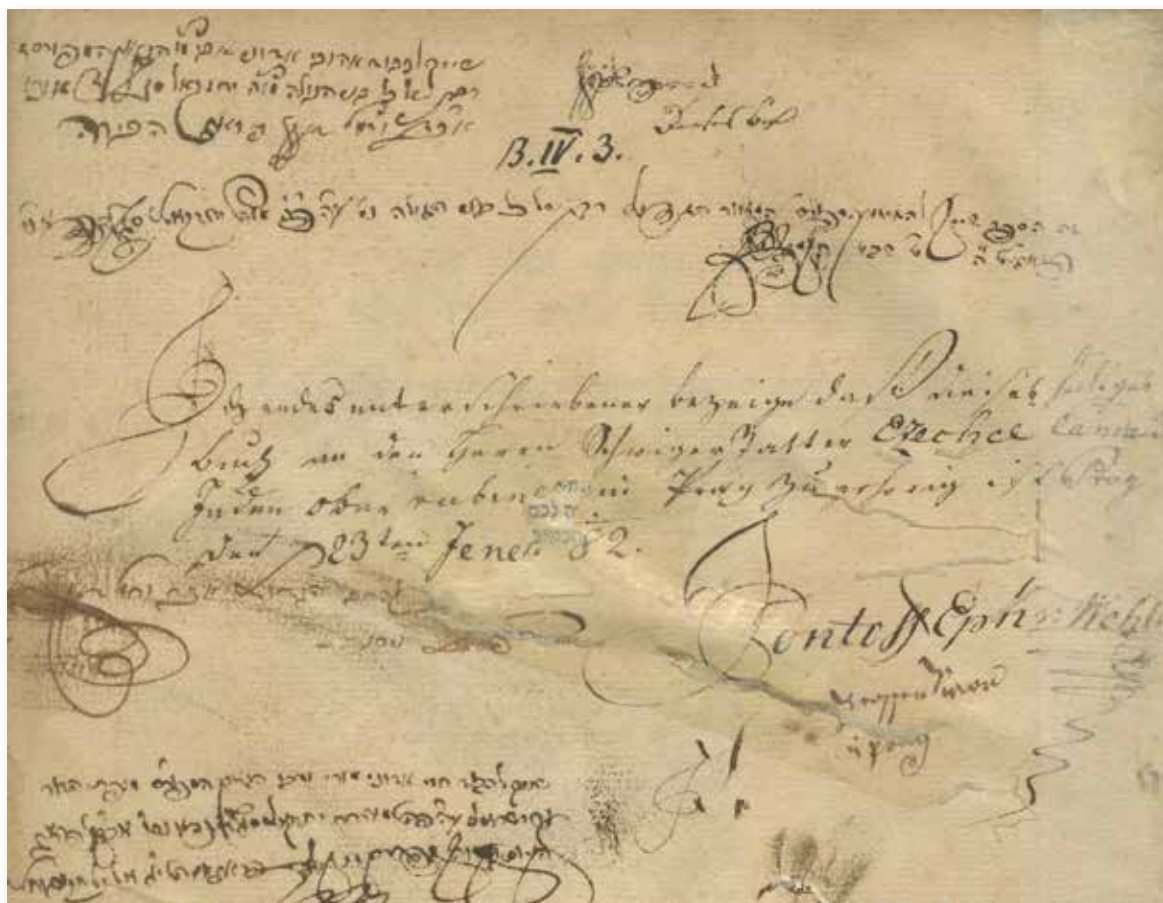
The Chida in Shem HaGedolim greatly praises the book Noda BiYehudah as well as its author, describing him as an exceptionally outstanding Torah scholar who disseminated much Torah through his books and disciples, and mentions the acuity and extensive Torah wisdom apparent in his responsa and books. The Noda BiYehudah himself wrote in a responsum regarding one of his novellae, that in his opinion it is "a true matter in the Torah of Moshe" (Even HaEzer, Mahadura Tinyana, section 23, 2). The Chatam Sofer writes of this responsum in one of his responsa (Part II, Even HaEzer, section 95): "The word of G-d in his mouth is true".

[2], 220 leaves. 30 cm. Fair condition. Stains. Much worming, affecting text, partially repaired with tape. Stamps. New binding, with two fabric bookmarks.

Provenance: Estate of Prof. Ephraim Elimelech Urbach.

Opening price: \$5,000

Estimate: \$10,000-20,000

82d

82. Knesset HaGedolah – Izmir, 1731 – Copy of the Noda BiYehudah, with his Signature

Knesset HaGedolah on Tur Even HaEzer, by R. Chaim Benveniste. Izmir: Yonah Ashkenazi and David Chazan, [1731]. First edition.

Copy of R. Yechezkel Landau, Rabbi of Prague, author of Noda BiYehudah, with his signature, and inscriptions by his son and sons-in-law.

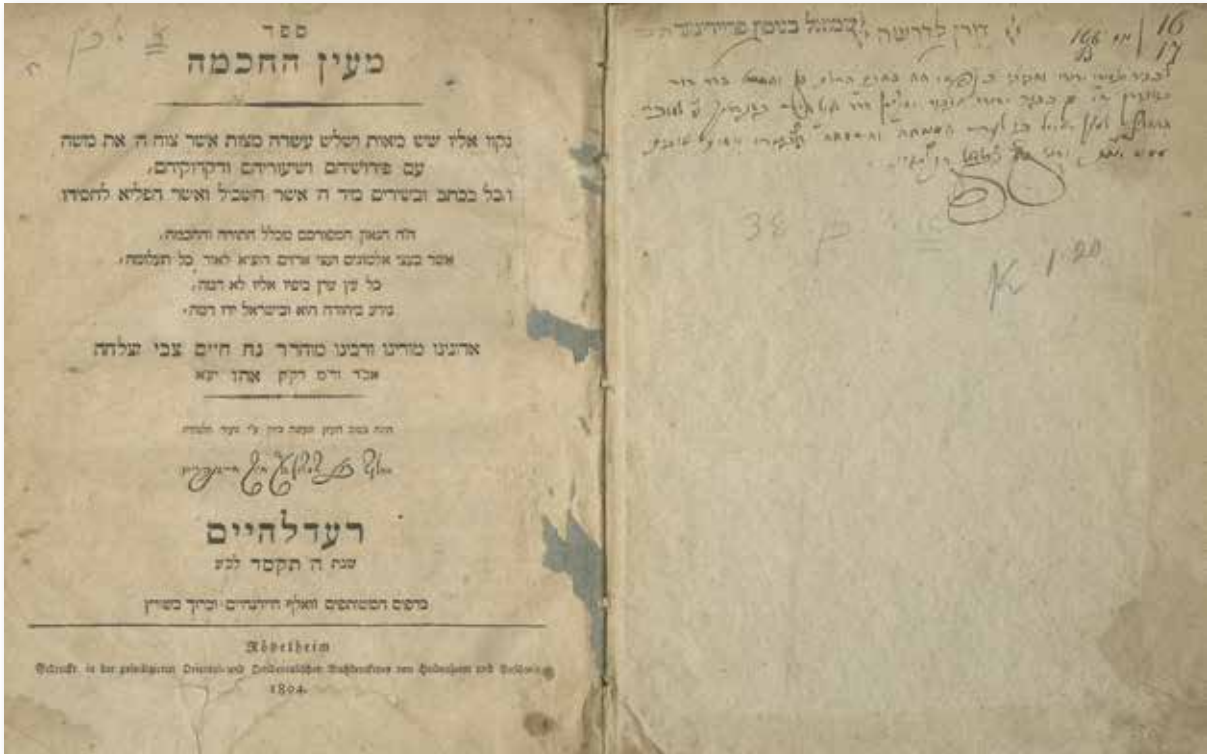
On the front endpaper is an ownership inscription handwritten by the son of the Noda BiYehudah: "Belongs to my beloved father, teacher and master, the famed Gaon, rabbi of all the diaspora, R. Yechezkel Segal Landau, Rabbi of Prague". Another ownership inscription is dated 1782.

Additional inscriptions on this leaf, handwritten by the son-in-law of the Noda BiYehudah – R. Yom Tov Wehly of Prague. One in Hebrew: "Belongs to my father-in-law, my master and teacher, the famed Gaon... R. Yechezkel Segal Landau, Rabbi of Prague – Yom Tov son of R. Efraim Wehly, Thursday, 13th Elul 1782". Another in German, from the same year, signed: "Jentoff Ephr. Wehly".

On the back endpaper are several inscriptions in German attesting that the book belongs to the Chief Rabbi of Prague R. Yechezkel Landau. Two of them are signed by Joseph Landau – apparently, this is the Noda BiYehudah's second son-in-law, R. Yosef Landau, Rabbi of Posen, known as "Yosef HaTzaddik".

In the center of the title page is a signature: the name "Yechezkel" encoded in the Atbash cipher. Apparently, this signature is in the handwriting of the Noda BiYehudah.

Additional inscriptions, at the top of the title page: "From R. Hirsch Shidlov" (possibly R. Tzvi Hirsch Shidlov, publisher of Ateret Eliyahu, by his father R. Eliyahu Shidlov, Fürth, 1776); "A book of R. Yaakov Pising, given to me by his dear, excellent son R. Yehudah – Yechiel Michel Sachs, [1862], when I was in Prague" (the rabbi and scholar Dr. Michael Sachs, Rabbi in Prague and Berlin, d. 1864; R. Yaakov Pising, a Torah scholar in Prague, mentioned in Responsa Shivat Tzion by R. Shmuel Landau, section 16: "and my mechutan the excellent... R. Yaakov Pising alerted me to this...").

83a

83. מעין החכמה – רדלהיים, תקס"ד – הקדשת רבי בצלאל רנשבורג – הגהות

ספר מעין החכמה, על תרי"ג מצוות, מאת רבי נח חיים צבי ברלין אב"ד אה"ו (בעל "עצי אלמוגים" ו"עצי ארזים"). רדלהיים, דפוס וואלף היידנהיים וברוך בשוויץ, תקס"ד 1804. מהדורה ראשונה.

בדף הבטנה הקדמי הקדשה בכתב-ידו וחתימתו של הגאון רבי בצלאל רנשבורג לתלמידו: "דורן לדרשה - לכבוד תלמידי ידידי וחביבי כנפשי ה"ה... הר"ר דוד באגדאן ש"י בן כבוד ידידי הגביר והקצין הר"ר זעקל הירש באגדאן נ"י למזכרת האהבה למען יטייל בו לעת המנוחה והשמחה בשבתות וימים טובים, ממני או"י [=אזהב נפשו] ורבו הק' בצלאל רנשבורג".

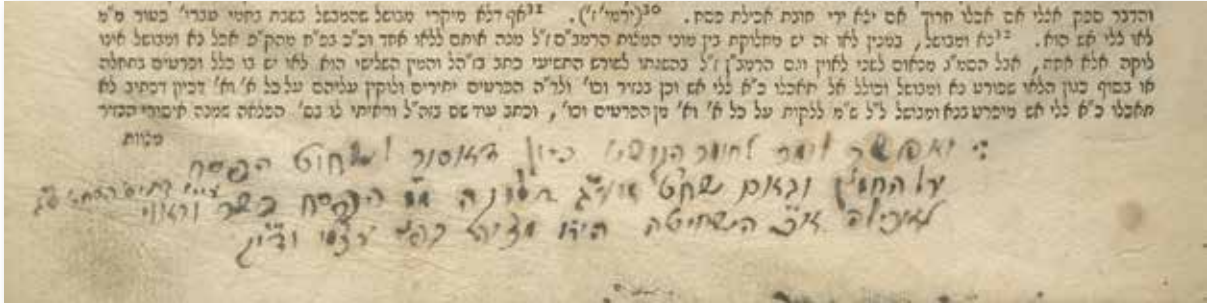
בדף סז/2 הגהה בכתב-ידו של רבי בצלאל רנשבורג: "נ"ל ליישב...", חתומה על ידו בראשי תיבות: "בצל"ר" [=בצלאל רנשבורג].

בדף ג ובדף ה שתי הגהות ארוכות, כנראה מכותב אחר (לא מזוהה).
 רישום בדף האחרון: "ספר הלז בא לידי בתורת שאלה... דוד יונאס".
 לצד ההקדשה בראש הספר - חותמת "שמואל בנימין פרידיגער דע אבודא [=בודפשט]".

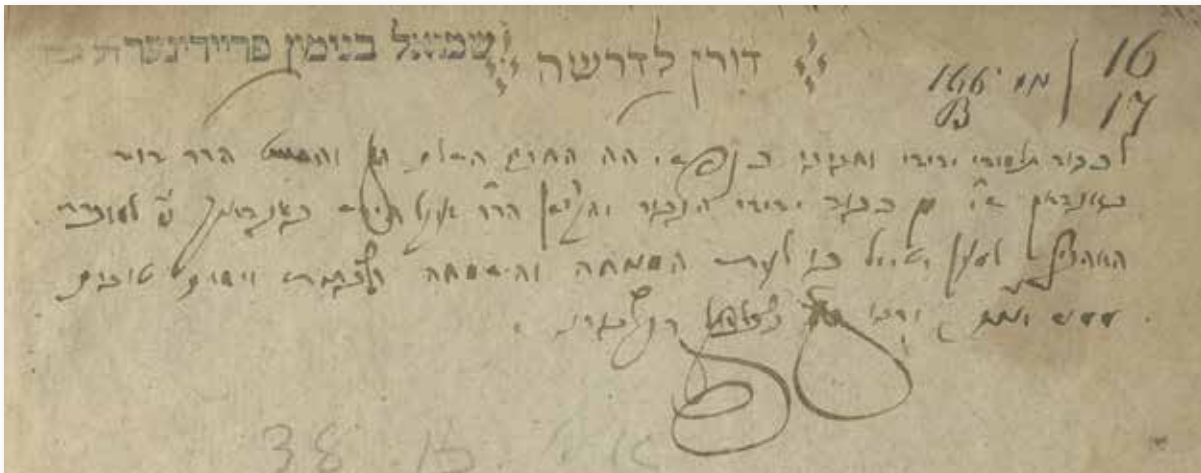
הגאון רבי בצלאל רנשבורג - מהר"ב רנשבורג (תקכ"ב-תקפ"א), מגדולי דורו ומחכמי פראג. תלמיד מובהק של בעל ה"נודע ביהודה". בהקדמת ספרו "הורה גבר" כותב רבי בצלאל על מורו ורבו: "מדי שבת בשבתו... לא מנעתי לשמוע תורה מפיהו" ובתשובותיו הוא מכנהו "גדול האחרונים". מספריו: "הורה גבר" על מסכת הוריות (שהוא הספר היחיד שזכה להדפיס בחייו). רבים מחיבוריו וחיידושויו אבדו ברבות הימים, ובדור האחרון נדפסו חיבורו "חכמת בצלאל - פתחי נדה" וספר השו"ת שלו. הגהותיו על הש"ס נדפסו במהדורת התלמוד שנדפסה בפראג, ולאחר מכן במהדורת ש"ס ווילנא, תחת השם "הגהות ר"ב רנשבורג". גם פירושו על הרא"ש - "שדה צופים" - נדפס במהדורות הש"ס.

[4], קמב דף. 24.5 ס"מ. מצב טוב. כתמים ובלאי. קרעים בדף השער ובמספר דפים. כריכה מקורית, עם פגמים ובלאי.

פתיחה: \$1,000
 הערכה: \$3,000-5,000

83b

83c

83. Maayan HaChochmah – Rödelheim, 1804 – Dedication of Rabbi Betzalel Ronsburg – Glosses

Maayan HaChochmah on the 613 commandments, by R. Noach Chaim Tzvi Berlin, Rabbi of Altona, Hamburg and Wandsbek (author of Atzei Almogim and Atzei Arazim). Rödelheim: Wolf Heidenheim and Baruch Baschwitz, 1804. First edition.

On the front endpaper, a dedication handwritten and signed by R. Betzalel Ronsburg, addressed to his disciple: "Wedding gift – to my disciple and friend as dear to me as myself... R. David Bogdan son of... R. Seckel Hirsch Bogdan, as a token of love for him to explore... on Shabbat and festivals. From his loving teacher, Betzalel Ronsburg".

Handwritten gloss by R. Betzalel Ronsburg on p. 67b, signed with his initials.

Two lengthy glosses on leaves 3 and 5, apparently by another (unidentified) writer.

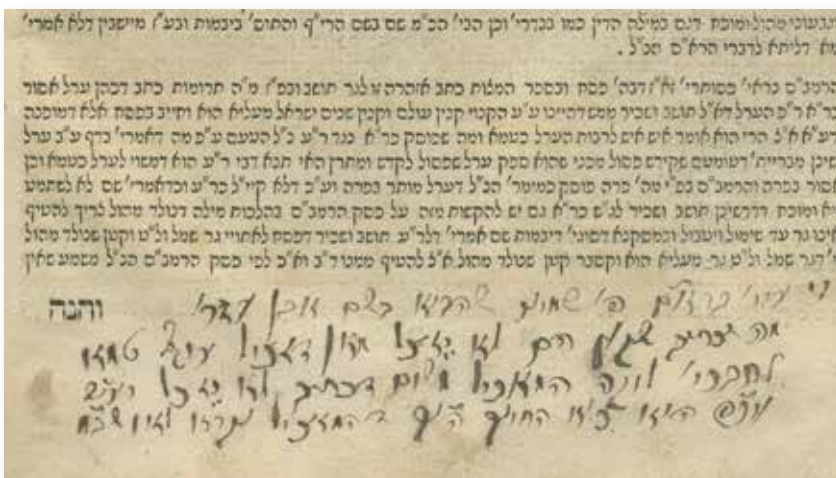
Inscription on last leaf: "This book was lent to me... David Jonas".

Next to the dedication at the beginning of the book – stamp of "Shmuel Binyamin Freudiger de Óbuda [Budapest]" .

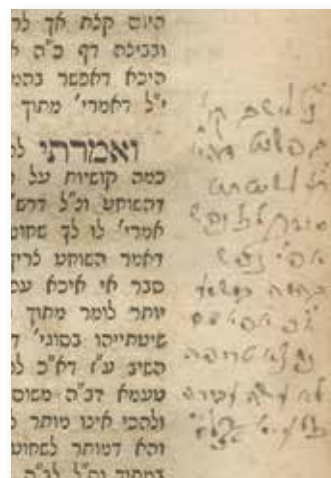
R. Betzalel Ronsburg (1762-1820), a leading Torah scholar of his generation located in Prague. He was a close disciple of the Noda BiYehudah. In his preface to his book Horah Gaver, R. Betzalel writes of his teacher: "Every single Shabbat... I did not desist from hearing Torah from him". In his responsa, he terms him "the greatest of the Acharonim". His works include Horah Gaver on Tractate Horayot (the only book which was published in his lifetime). Many of his works and novellae were lost over the years, and in recent time, his work Chochmat Betzalel – Pitchei Niddah and his book of responsa were published. His glosses on the Talmud were printed in the Prague edition of the Talmud, and later in the Vilna edition. His commentary on the Rosh, Sedeh Tzofim, is also printed in the Talmud editions.

[4], 142 leaves. 24.5 cm. Good condition. Stains and wear. Tears to title page and several leaves. Original binding, with damage and wear.

Opening price: \$1,000
 Estimate: \$3,000-5,000

83e

83d

84b

84a

84. מגן אברהם - אמשטרדם, תצ"ב - העותק של הגאון המקובל רבי נתן אדלר, רבו של ה"חתם סופר"

דמיין לאביו רבי יעקב שמעון אדלר. גאון בתורה וגדול בחכמת הקבלה. עמד בראשות ישיבה שייסד בביתו בפרנקפורט, והיה רבו המובהק של רבי משה סופר בעל ה"חתם סופר" - שמזכירו רבות בספריו בענייני הלכה ובענייני תורת הקבלה, וכותב עליו: "רבי המובהק הגאון החסיד המפורסם הנש"ר הגדול" ("נשר" - מליצה על משמעות השם "אדלר"), "מורי הגאון החסיד", "מורי החסיד שבכהונה". סבל רדיפות רבות מאנשי העיר, שאף אסרו עליו לקיים את המנין בבית מדרשו, שהיה מבוסס על מנהגיו המיוחדים עפ"י תורת הקבלה. בשנת תקמ"ב עזב רבי נתן אדלר את פרנקפורט והתיישב בבוסקוביץ שבמורביה. תלמידו רבי משה סופר (בעל ה"חתם סופר") דבק בו והתלווה עמו לבוסקוביץ ושם למד איתו. כשנתיים בלבד שימש רבי נתן אדלר כרב העיר בוסקוביץ, והיו אלה השנים היחידות שבהן שימש ברבנות. בשנת תקמ"ה בערך חזר לביתו ובית מדרשו שבפרנקפורט דמיין.

[2], ס דף. 19.5 ס"מ. מצב ביוני. כתמים, בהם כתמי רטיבות. מעט בלאי וקרעים. סימני עש במספר דפים, עם פגיעה בטקסט. מספר דפים מנותקים. ללא כריכה.

פתיחה: \$1,000
הערכה: \$4,000-5,000

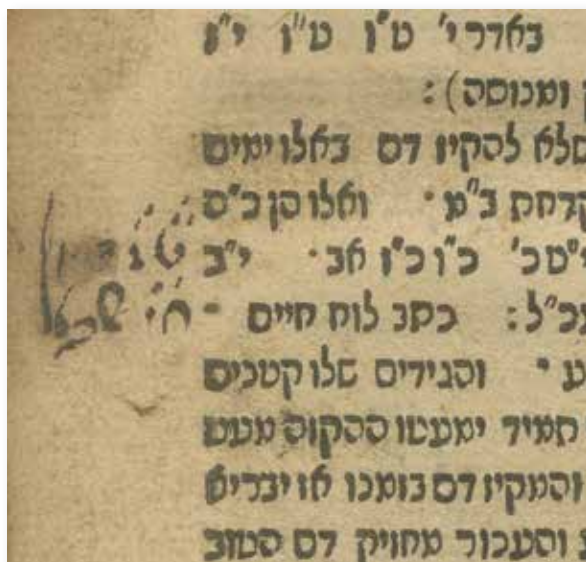
ספר מגן אברהם, פירוש על התוספתא, מאת רבי אברהם אבלי גומבינר (בעל "מגן אברהם" על השולחן ערוך), עם חלק שני מספר לחם הפנים (על שו"ע יורה דעה), מאת רבי משה יקותיאל קויפמן - חתן ה"מגן אברהם". אמשטרדם, דפוס שלמה כ"ץ פרופס, (תצ"ב 1732). מהדורה ראשונה. שער נפרד לספר לחם הפנים.

העותק של הגאון המקובל רבי נתן אדלר, רבו של ה"חתם סופר". בדף השער רישום בעלות: "שייך להתורני המופלא הר"ר נתן בהמנוח מהור"ר שמעון אדלר כ"ץ". רישום נוסף (על השוליים הפנימיים של השער): "זה הספר שייך לה"ה האלוף... כמהור"ר נתן... אדלר כ"ץ".

שתי חתימות מבעלים קודמים: "לה"ה הארץ ומלואה יוסף יחבל סג"ל מפירודא" (רבי יוסף יחבל סג"ל מפירודא - מחבר "עמק השוה" שנדפס בספר "עמק יהושע", אופיבאך, תפ"ב. חתנו של רבי שמעון סג"ל אב"ד הייצפלד ומדינת ווירצבורג).

בשער השני (של לחם הפנים), חתימה נוספת של רבי יוסף יחבל סג"ל מפירודא, מחוקה בהעברת קוים, ולצדה רישום בעלות: "שייך למהורר נתן אדלר כ"ץ".

בדף מז/1 הגהה קצרה בכתב-יד, יתכן שהיא בכתב-ידו של רבי נתן אדלר (ההגהה מסומנת בסימן סגול הפוך, כדרכו).
הגאון הקדוש רבי נתן הכהן אדלר (תק"ב-תק"ס), נולד בפרנקפורט

84c

84. Magen Avraham – Amsterdam, 1732 – Copy of the Kabbalist Rabbi Nathan Adler, Teacher of the Chatam Sofer

Magen Avraham, commentary on the Tosefta by R. Avraham Abele Gombiner (author of the Magen Avraham commentary on the Shulchan Aruch), with Part II of Lechem HaPanim (on Shulchan Aruch Yoreh Deah) by R. Moshe Yekutiel Kaufman, son-in-law of the Magen Avraham. Amsterdam: Shlomo Katz Proops, [1732]. First edition. Divisional title page for Lechem HaPanim.

Copy of the kabbalist R. Nathan Adler, teacher of the Chatam Sofer.

On title page, ownership inscription: "Belongs to the outstanding Torah scholar R. Natan son of the late R. Shimon Adler Katz". Additional inscription (on inner margin of title page): "This book belongs to... R. Natan... Adler Katz".

Two signatures of former owner: "Yosef Josbel Segal of Fürth" – R. Yosef Josbel Segal of Fürth, author of Emek HaShaveh printed in Emek Yehoshua, Offenbach, 1722. Son-in-law of R. Shimon Segal, Rabbi of Heidingsfeld and the Principality of Würzburg.

On second title page (for Lechem HaPanim), additional signature of R. Yosef Josbel Segal of Fürth, deleted by crossing out, next to an ownership inscription: "Belongs to R. Nathan Adler Katz".

On p. 47a, short handwritten gloss, possibly in the hand of R. Nathan Adler (the gloss is marked with his customary three dots).

R. Nathan HaKohen Adler (1742-1800), born in Frankfurt to R. Yaakov Shimon Adler. An outstanding Torah scholar and eminent kabbalist, he headed the yeshiva he established in his home in Frankfurt, and was the prime teacher of R. Moshe Sofer, the Chatam Sofer – who mentions him extensively in his books in halachic and kabbalistic matters, referring to him as "my prime teacher, the renowned and pious Torah scholar, the great eagle" (alluding to the name Adler, German for eagle), and other honorific titles. He suffered much persecution from the residents of his city, who even forbade him from holding prayer services in his Beit Midrash conforming with his singular kabbalistic customs. In 1782, R. Nathan Adler left Frankfurt for Boskowitz (Boskovice), Moravia. His disciple R. Moshe Sofer (the Chatam Sofer) remained with him, accompanying him to Boskowitz where he continued studying under him. R. Nathan Adler served as rabbi for only two years in Boskowitz, the only time he held a rabbinic position. In ca. 1785, he returned to his home and Beit Midrash in Frankfurt.

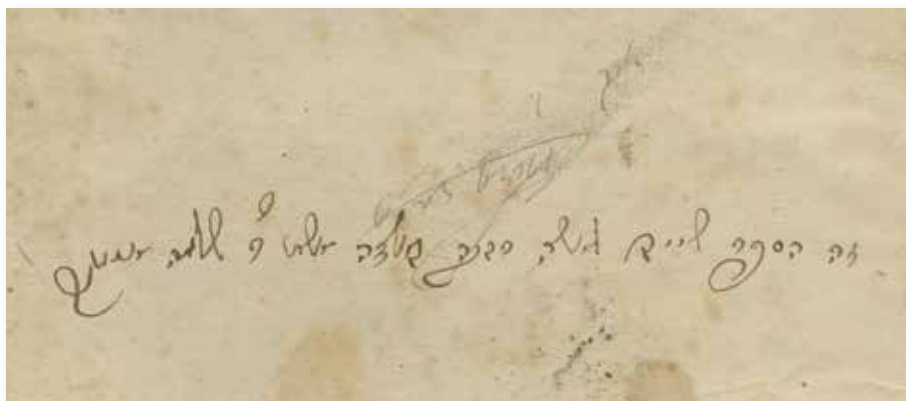
[2], 60 leaves. 19.5 cm. Fair condition. Stains, including dampstains. Some wear and tears. Worming to several leaves, affecting text. Several detached leaves. Without binding.

Opening price: \$1,000

Estimate: \$4,000-5,000

85a

85b

85. התנ"ך הראשון שנדפס ביידיש - אמשטרדם, תל"ו-תל"ט - העותק של רבי שלמה איגור עם חתימותיו, ועם רישום בעלות של אשתו הרבנית

"חמשה חומשי תורה בלשון אשכנז" - תורה נביאים וכתובים (תנ"ך) בלשון עברי טייטש (יידיש), "מועתקים ומבוארים" על ידי רבי יקותיאל בן יצחק בליץ, עם "תועליות הרלב"ג" מאת רבינו לוי בן גרשון (רלב"ג) על התורה ונביאים ראשונים. אמשטרדם, דפוס אורי וייביש הלוי, [תל"ו-תל"ט 1676-1679].

חמשה שערים נפרדים: לתורה, למגילות, לנביאים ראשונים, לנביאים אחרונים ולכתובים, עם שער נוסף מאויר (בפיתוח נחושת) בראש הכרך. הסכמות רבני ועד ארבע ארצות, רבני הספרדים ורבני האשכנזים באמשטרדם. בראש הספר, שני דפים עם "הסכמת אונ' פריווילעגיום" - רשות מיוחדת מ"מלך פולין יר"ה", להדפסה זו, ביידיש ובלטינית (שני הדפים נכרכו בנפרד; הדף הראשון, ביידיש, נכרך לאחר שני דפי השער וההקדמה בעברית, ואילו הדף השני בלטינית נכרך בין דפי ההסכמות).

העותק של רבי שלמה איגור. חתימה בדף השער הראשון (באותיות מרובעות): "הק' שלמה איגור", וחתימה בשער השני (מעט מטושטשת): "הקטון שלמה איגור". מעבר לשער הראשון רישום בכתב-יד: "זה הספר שייך לאשה רבקה גולדה אשת ר' שלמה איגור" (הרבנית רבקה גולדה, בתו של רבי ישראל הירשזון מוורשא).

בדפי השער חותמות עם האותיות "SE" [=Solomon Eger].

רישומים בדף המגן הקדמי, בהם רישום על פטירה בשנת תקע"ב ורישום לידה בשנת תרנ"ה.

הגאון רבי שלמה איגור (תקמ"ה-תרי"ב), מגדולי גאוני דורו, בנו השני של רבי עקיבא איגור (וגיסו של החתם סופר). אביו הגדול העריכו מאוד, וכפי שכתב בשבחו במכתב לרבי יעקב גזונדהייט: "תהלה לאל זיכני ה' בן אשר כגובה ארזים גבהו" (שו"ת וחי' רעק"א, ירושלים תש"ז, סימן כ"ב). בשנת תקס"א בקירוב בא בקשרי שידוכין עם הרבנית רבקה גולדה, בת למשפחת הירשזון, מעשירי ורשא, ולאחר נישואיהם באותה שנה עבר להתגורר בעיר ורשא. בבית חותנו המשיך רבי שלמה לשקוד על התורה והיה לאחד מגאוני העיר ועשיריה. בשנת תקצ"א, לאחר שהתרושש במרד הפולני (בו תמך יחד עם גאוני פולין רבי חיים דוידזון ורבי בעריש מייזליש), התמנה לרבנות קאליש. בשנת ת"ר עלה על מקום אביו ברבנות פוזנא (פוזן). ערך והוציא לאור את תשובות וחייושי אביו, בהם הדפיס מעט מחידושי. מלבד זאת נדפסו ממנו הספרים "גליון מהרש"א" על הש"ס ושו"ע; ספר שו"ת רבי שלמה איגור, ב' חלקים, שנדפסו ע"י מוסד הרב קוק (ירושלים, תשמ"ג-תשמ"ה) ו"ספר העיקרים - ביאורים בעקרי ההלכות", ב' חלקים (ירושלים, תשנ"א-תשנ"ו).

85d

85c

[7], סג, [1], סד-עה, עז-קלח, קמ-רנו, [1]; יח, [1] דף. כולל דף עם "התנצלות המתקן" ולוח ההפטרות, שאינו מופיע בכל העותקים. 31 ס"מ בקירוב. מצב ביוני. כתמים רבים, בהם כתמי רטיבות וכתמים כהים. בלאי. קרעים, בהם קרעים חסרים בדף השער ובדפים נוספים, עם פגיעות במסגרת השער המאוייר ובטקסט, משוקמים בחלקם בהדבקות נייר ובנייר דבק (דף השער המאוייר נגזר והודבק על דף אחר לחיזוק בתקופה מוקדמת, שכן חתימת רבי שלמה איגר והרישום על רעייתו מופיעים על דף החיזוק). הספר נחצה לשניים בשדרתו. חותמות. כריכה אחורית בלבד, רופפת, עם חלק מהשדרה (קרועה ומנותקת בחלקה).

בשערים מופיעים תאריכים שונים: תל"ו, תל"ח ותל"ט. ההסכמות מהשנים תל"א-תל"ז. באותה תקופה נדפסו באמסטרדם במקביל שתי מהדורות שונות של תרגום התנ"ך ליידיש, והן נחשבות למהדורות הראשונות של תנ"ך בשפת היידיש. על פולמוסי המדפיסים וקורותיהם סביב הדפסה זו, ראו: א"מ הברמן, פרקים בתולדות המדפיסים העבריים, עמ' 310-300.

פתיחה: \$1,000

הערכה: \$2,000-3,000

85. The First Bible Printed in Yiddish – Amsterdam, 1676-1679 – Copy of Rabbi Shlomo Eiger with his Signatures, and with Ownership Inscription of his Wife

"Five Books of the Torah in Yiddish" – Torah, Neviim and Ketuvim (Tanach) in Yiddish, "translated and explained" by R. Yekutiel son of Yitzchak Blitz, with Toaliyot HaRablag to Torah and Neviim Rishonim by R. Levi son of Gershon (Ralbag). Amsterdam: Uri Phoebus HaLevi, [1676-1679].

Five divisional title pages: for Torah, Megillot, Neviim Rishonim, Neviim Acharonim and Ketuvim, with an additional illustrated title page (copper engraving) at the beginning of the volume. Approbations of the rabbis of the Council of Four Lands, and the Sephardi and Ashkenazi rabbis of Amsterdam. The book begins with leaves of "approbation and privilegium" – special permission granted by the King of Poland for this printing, in Yiddish and in Latin (the two leaves are bound separately; the first leaf, in Yiddish, is bound after two title pages and the Hebrew introduction; while the second leaf in Latin is bound between the leaves of approbations).

Copy of R. Shlomo Eiger. Signature on the first title page (in square letters): "Shlomo Eiger", and signature on second title page (somewhat blurred): "Shlomo Eiger". On verso of the first title page is a handwritten inscription: "This book belongs to the woman Rivkah Golda, wife of R. Shlomo Eiger" (Rebbetzin Rivkah Golda, daughter of R. Yisrael Hirschsohn of Warsaw). On the title pages are stamps with the letters "SE" [=Solomon Eger].

Inscriptions on front endpaper, including an inscription on a death in 1812 and a birth in 1895.

R. Shlomo Eiger (1785-1852), leading Torah scholar of his times, second son of R. Akiva Eiger (and brother-in-law of the Chatam Sofer). His illustrious father held him in high esteem, as he praises him in a letter to R. Yaakov Gesundheit: "Praise to G-d Who granted me a son of a cedar's stature" (Responsa and Novellae of R. Akiva Eiger, Jerusalem 1947, section 22). In ca. 1801, he married Rebbetzin Rivkah Golda, daughter of the wealthy Hirschsohn family of Warsaw, and settled there

the year of their marriage. In his father-in-law's home, R. Shlomo continued applying himself to his Torah studies, and became one of the most prominent and wealthiest Torah scholars of Warsaw. After he lost his fortune in the Polish revolution of 1831 (which he supported along with the Polish Torah leaders R. Chaim Davidson and R. Berish Meisels), he was appointed Rabbi of Kalisch. In 1840, he succeeded his father as Rabbi of Posen. He edited and published his father's responsa and novellae and included some of his own novellae. His writings were also published in Gilyon Maharsha on the Talmud and Shulchan Aruch; Responsa of R. Shlomo Eiger, two parts, published by Mosad HaRav Kook (Jerusalem, 1983-1985) and Sefer Halkkarim, two parts (Jerusalem, 1991-1996).

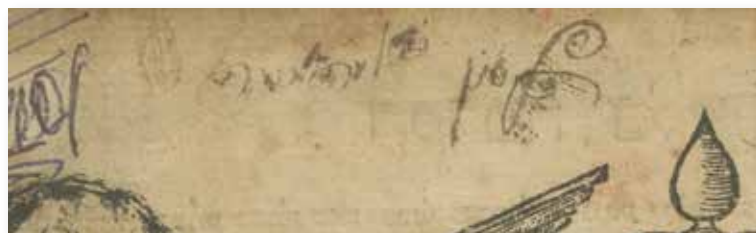
[7], 63, [1], 64-75, 77-138, 140-256, [1]; 18, [1] leaves. Including leaf with "apology of the corrector" and haftarat chart, which does not appear in all copies. Approx. 31 cm. Fair condition. Many stains, including dampstains and dark stains. Wear. Tears, including open tears to title page and other leaves, affecting illustrated title frame and text, partially repaired with paper and tape (the illustrated title page was cut off and mounted on another leaf for reinforcement at an early stage, as the signature of R. Shlomo Eiger and the inscription on his wife appear on the reinforcement leaf). The book is severed into two at the spine. Stamps. Only has back binding, loose, with part of the spine (torn and partially detached).

Various dates appear on the title pages: 1676, 1678 and 1679. The approbations are dated 1671-1677. Two different editions of the Bible translated to Yiddish were printed concurrently in Amsterdam in those days, considered to be the first Yiddish editions of the Bible.

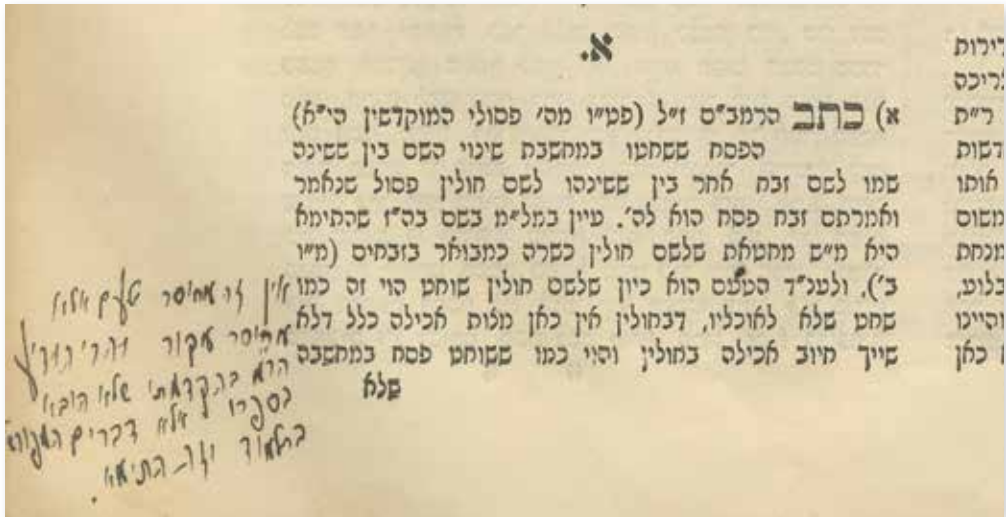
For further information regarding the controversy surrounding this printing, see: A.M. Habermann, Perakim BeToldot HaMadpism Halvriyim, pp. 300-310.

Opening price: \$1,000

Estimate: \$2,000-3,000

85e

86a

86. מרחשת - הגהות בכתב-ידו של ה"חזון איש"

ספר מרחשת, שו"ת וחיידושים מאת הגאון רבי חנוך העניך אייגעש מרבי ווילנא, חלק ראשון, על ענייני אורח חיים ויורה דעה, עם קונטרסים "בענין הזמה" ו"בענין יאוש". בילגורייא, דפוס נטע קרונברג, תרצ"א [1931]. מהדורה ראשונה.

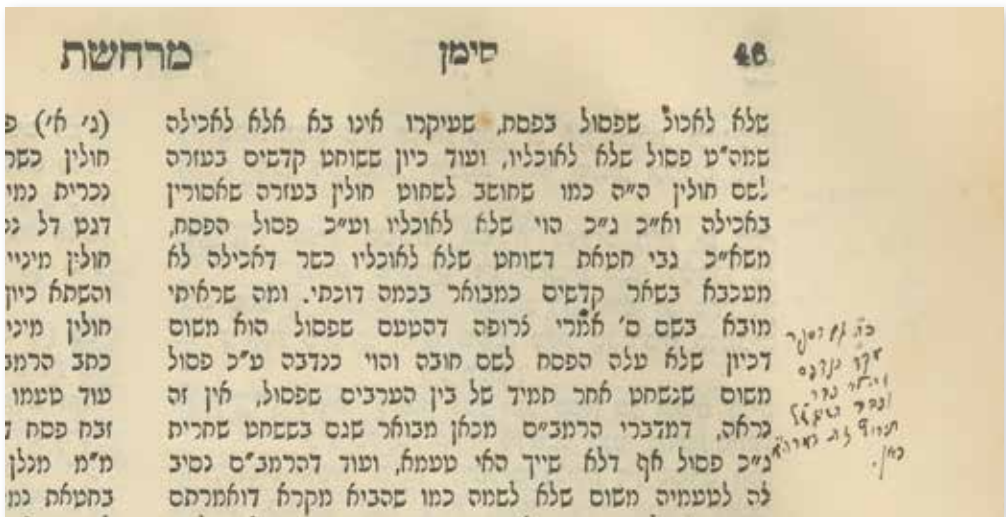
העותק של מרן הגאון בעל ה"חזון איש" עם הגהות בכתב-ידו. בדפי הספר תשע הגהות למדניות, כולן או חלקן בכתב-ידו של הגאון רבי אברהם ישעיהו קרליץ (יתכן שחלק מההגהות נכתבו על ידי אחד מבאי ביתו, או שנכתבו על-ידו בתנוחה המקשה על הכתיבה, כגון בעת שכיבה על המיטה. בכל מקרה, תוכן ונוסח ההגהות אופייניים לדרכי לימודו של מרן ה"חזון איש").

הגאון רבי אברהם ישעיהו קרליץ בעל "חזון איש" (תרל"ט-תשי"ד), גאון ההלכה והמחשבה בדורנו. גדול בתורה וצדיק נסתר, את ספרו הראשון "חזון איש" הוציא בשנת תרע"א בעילום שם, ומאז נקרא שמו על שם ספרו. ברוב צניעותו היה גם רגיל לחתום שמו בראשי תיבות בלבד: "איש". לאחר מלחמת העולם הראשונה בה גלה לרוסיה הלבנה, חזר בשנת תר"פ לליטא והתגורר כמה שנים בוילנא. בשנת תרצ"ג עלה לארץ ישראל, בה הוכר כגדול חכמי התורה ופוסקי ההלכה, ועמד מאחורי תחיית עולם התורה בדורנו. כתב והוציא את עשרות ספרי "חזון איש" שנכתבו בעמל ובעיון רב, כמעט על כל הסוגיות בש"ס.

בתקופה בה התגורר ה"חזון איש" בעיר ווילנא, עמד בידידות עמוקה ובקשר רב עם רבני העיר, רבי חיים גרודז'נסקי ורבי חנוך אייגעש בעל ה"מרחשת", שהיו עוסקים עמו בדברי תורה בסוגיות שונות ועולות על הפרק, והעריכוהו מאוד. בספר "פאר הדור" לתולדות מרן החזון איש (חלק א, עמ' שמ) מתוארת הפרידה ממרן החזון איש בעת שיצא לדרך לארץ ישראל, במוצאי שבת קודש ז' בתמוז תרצ"ג, כאשר בראש קהל המלווים בציף הרכבת הווילנאי, עמדו חכמי ווילנא רבי חיים עוזר ורבי חנוך אייגעש בעל ה"מרחשת".

[3], ג-קכד, [1] דף + [2] דף מעטפת מודפסת (קדמית ואחורית). 34 ס"מ. נייר איכותי. מצב טוב. כתמים ובלאי. כריכה מקורית (עם שדרה חדשה), עם פגמים קלים.

פתיחה: \$1,000
הערכה: \$3,000-6,000

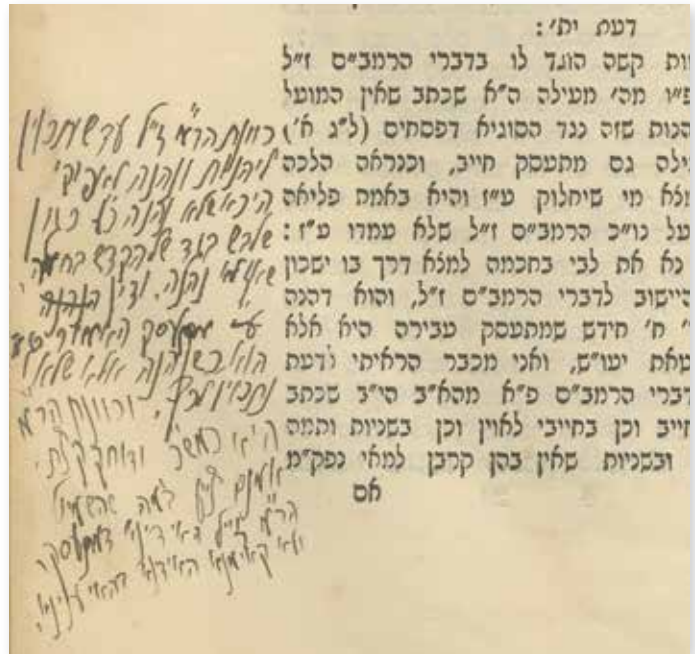
86b

86. Marcheshet – Handwritten Glosses by the Chazon Ish

Marcheshet, responsa and novellae by R. Chanoch Henoch Eigis, a rabbi of Vilna, Part I, on Orach Chaim and Yoreh Deah, with sections on the topics of Hazamah (refuting witnesses) and Ye'ush (despair). Bilgoraj: Notte Kronenberg, 1931. First edition.

Copy of the Chazon Ish, with glosses in his handwriting. The book contains nine scholarly glosses, some or all of them handwritten by R. Avraham Yeshayahu Karelitz, the Chazon Ish (some of the glosses may have been written by another member of his household, or written by him while lying in bed or another position that made writing difficult; in any case, the contents and style of glosses are typical of the Chazon Ish's study method).

R. Avraham Yeshayahu Karelitz (1879-1953), author of the Chazon Ish, a foremost scholar in Halachah and Jewish thought in our times. A preeminent Torah scholar and hidden righteous man, his first book Chazon Ish was

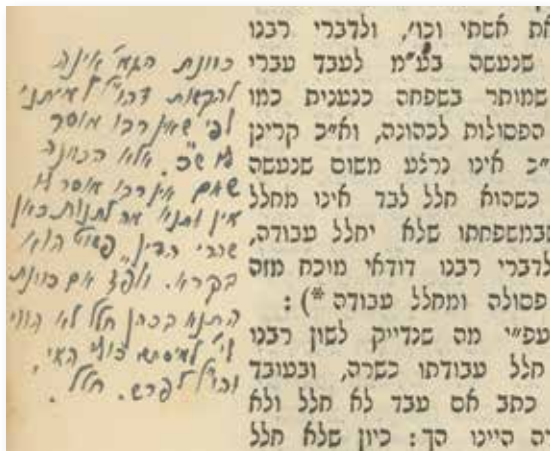
86c

published in 1911 anonymously, since then he has been known by the name of his book. In his great modesty, he would sign his name with his initials only: "Ish". After World War I, during which he fled to Belarus, he returned in 1920 to Lithuania and lived for several years in Vilna. He immigrated to Eretz Israel in 1933, where he became recognized as the leading Torah authority, and stood at the helm of the renaissance of the Torah world in our generation. He authored and published numerous volumes of Chazon Ish, which were written with great toil and in-depth study, covering nearly all Talmudic topics.

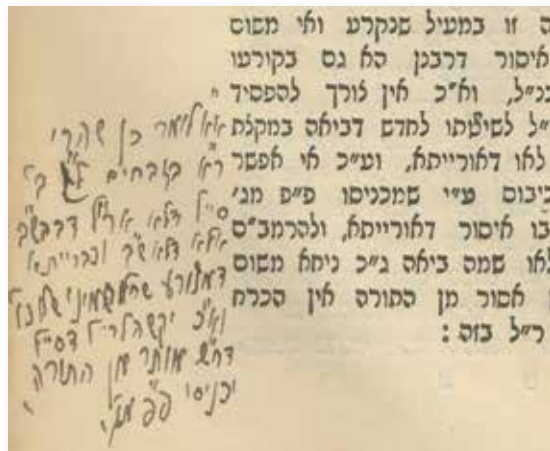
During the time the Chazon Ish lived in Vilna, he was a close associate of the rabbis of the city, R. Chaim Ozer Grodzinski and R. Chanoch Eigis, author of the Marcheshet, who would discuss Torah with him and held him in high esteem (Pe'er HaDor, a biography of the Chazon Ish (I, p. 340), describes the departure of the Chazon Ish for Eretz Israel on Motza'ei Shabbat 7 Tammuz 1933 – heading the crowd of well-wishers on the platform of the Vilna train station were R. Chaim Ozer and R. Chanoch Eiges).

[3], 3-124, [1] leaves + [2] leaves – front and back printed wrappers. 34 cm. High-quality paper. Good condition. Stains and wear. Original binding (with new spine), with minor damage.

Opening price: \$1,000
 Estimate: \$3,000-6,000

86e

86d

87b

87a

87. כתב-יד - קובץ חיבורי גלגולים - עריכה לא ידועה מבית מדרשו של רבי משה זכות - איטליה, שנות הת'

כתב-יד, קובץ חיבורים בעניין הגלגול בקבלת האר"י, בהם ספר הגלגולים לרבי חיים ויטאל בעריכה לא ידועה, מבית מדרשו של רבי משה זכות. [איטליה, שנות הת', המאה ה-17/18].

כתיבה איטלקית, משני כותבים. כולל שלושה חיבורים בעניין הגלגול על פי קבלת האר"י: "ספר הגלגולים" לרבי חיים ויטאל, בעריכה אלמונית, הידועה רק מכתב-יד זה - ראו להלן (דפים 88-1); "עוד כללים בסוד הגלגול" - דרושים שונים מכתבי מהרח"ו בעניין הגלגולים (דפים 114-89); "ענייני הגלגולים אשר קבל הרמ"ע מפאנו ממהר"ר ישראל סרוק זלה"ה" (דפים 133-117).

החיבור הראשון, המתפרסם על רובו של כתב-היד, הוא עריכה שונה ולא מוכרת של ספר הגלגולים מכתבי רבי חיים ויטאל. ידועות שתי עריכות של ספר הגלגולים - האחת, מאת רבי מאיר פופרש שסידר אותה כ"נוף רביעי" של ספר נוף עץ חיים (ולאחר מכן נדפסה כספר נפרד, בפרנקפורט תמ"ד), ובה ל"ו פרקים; ועריכה שנייה של ספר הגלגולים מאת רבי נתן שפירא, ובה ע"ב פרקים (נדפסה בפרמישלא תרל"ה). ספר הגלגולים שנכתיב כולל ל"ז פרקים והוא אינו אחד בעריכה עצמאית, ושנועדת לראשונה מכתב-היד שלפנינו. בעמוד הראשון מכתב: "ספר הגלגולים של האר"י זלה"ה, דרושי הנשמות והגלגל והעבור וכמה פרטים וחיידושים". בגליונות הוסף המעתיק הערות מאת רבי נתן שפירא (הפותחות "נלעד"ן" = נראה לעניות דעתי נתן שפירא), והערות מאת רבי משה זכות (הפותחות "מזל"ן" = משה זכות לי נראה; או "אמ" = אמר משה זכות). גם בשולי הדרושים שבחיבור השני נוספו הערות מאת רבי משה זכות. בדף [38] הוסף המעתיק בשוליים: "בס' מורי נר"מ מצאתי..." בדף [77]: "זה שייך בדף... והיא נ"א שמ"כ בס' מורי נר"ו".

שני החיבורים הראשונים נכתבו על ידי אותו כותב, ששמו לא נודע לנו. מכתבתו ומצורת כתב היד עולה כי היה אחד מן התלמידים שישבו באיטליה בבית מדרשו של רבי משה זכות. החיבור השלישי נכתב על ידי כותב אחר, מאותה תקופה (על מפעל עריכת והעתקת כתב-יד של קבלת האר"י בבית מדרשו של הרמ"ז, ראו: אביב"י, קבלת האר"י, חלק ב', עמ' 724 ואילך).

[133] דף. 22 ס"מ. מצב טוב. כתמים, בהם כתמי רטיבות (דהיית דיו במספר מקומות). מעט בלאי. קרעים וסימני עש במספר דפים, משוקמים באופן מקצועי בהשלמת נייר. כריכת עור חדשה.

נכתב על פי חוות-דעת-מומחה מאת הרב יוסף אביב"י (מצורפת).

פתיחה: \$5,000
הערכה: \$6,000-8,000

87d

87c

87. Manuscript – Anthology of Works on Reincarnation – Unknown Recension from Circle of Rabbi Moshe Zacuto – Italy, 17th/18th Century

Manuscript, anthology of works on reincarnation (Gilgul) in the Arizal's kabbalah, including Sefer HaGilgulim by R. Chaim Vital in an unknown recension from the circle of R. Moshe Zacuto. [Italy, 17th/18th century].

Italian script, by two scribes. Contains three works on reincarnation according to the Arizal's kabbalah: Sefer HaGilgulim by R. Chaim Vital, in an anonymous recension, known only from this manuscript – see below (leaves 1-88); "More principles in the secret of reincarnation" – various chapters from the writings of R. Chaim Vital on reincarnation (leaves 89-114); "Matters of reincarnation received by R. Moshe Azariah (Rama) of Fano from R. Yisrael Sarug" (leaves 117-133).

The first work, covering most of the manuscript, is a different, unknown recension of Sefer HaGilgulim by R. Chaim Vital. There are two known recensions of Sefer HaGilgulim – one, by R. Meir Poppers, who placed it as the fourth section of Nof Etz Chaim (which was later printed separately, in Frankfurt, 1684), containing 36 chapters; and a second recension of Sefer HaGilgulim by R. Natan Spira, containing 72 chapters (printed in Przemyśl, 1875). The present Sefer HaGilgulim contains 57 chapters, distinct from the two above recensions. It is an independent recension, first known from the present manuscript.

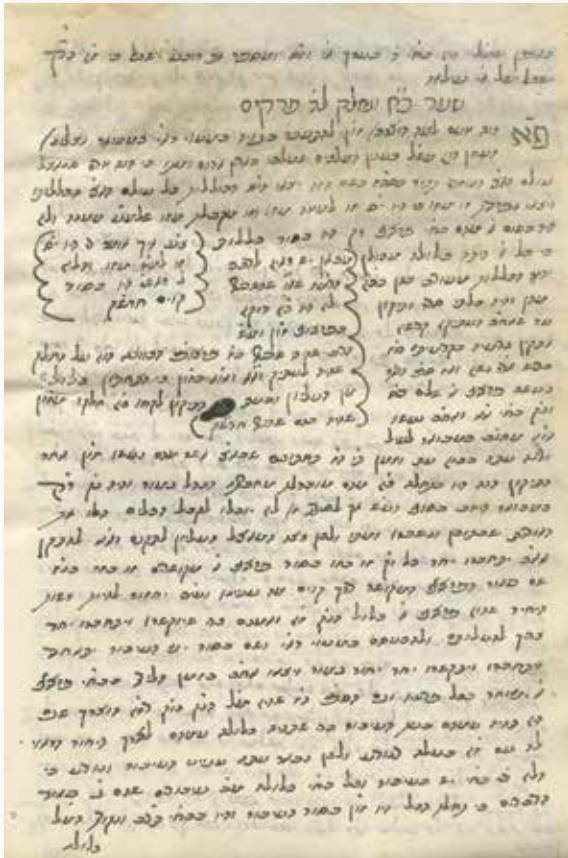
On the first page is written: "Sefer HaGilgulim by the Arizal, investigations on souls, reincarnation, rebirth and some details and novellae". On the margins, the copyist added notes by R. Natan Spira (marked with the abbreviation for "it seems in my humble view, Natan") and by R. Moshe Zacuto (with the abbreviation for "Moshe Zacuto, to me it seems" or "Moshe Zacuto says"). Notes by R. Moshe Zacuto are also added on the margins of the investigations in the second work. On leaf [38] the copyist added in the margins: "In the book of my teacher I found...". On leaf [77]: "This belongs to leaf... and it is another version that I found written in the book of my teacher".

Both of the first two works were scribed by the same copyist, whose name is not known to us. From his handwriting and the form of the manuscript, it can be deduced that he was one of the Italian disciples in the Beit Midrash of R. Moshe Zacuto. The third work was scribed by a different copyist, from the same period (on the program of editing and copying the manuscripts of the Arizal's kabbalah in the Beit Midrash of R. Moshe Zacuto, see: Avivi, Kabbalat HaAri, II, pp. 724 ff.). [133] leaves. 22 cm. Good condition. Stains, including dampstains (ink faded in several places). Some wear. Tears and worming to several leaves, professionally restored with paper. New leather binding.

Written based on an expert opinion by R. Yosef Avivi, enclosed.

Opening price: \$5,000

Estimate: \$6,000-8,000

88b

88a

88. כתב-יד, ספר עץ חיים למהר"ח - ארצות המזרח, המאה ה-18 - הגהות חרש"ק

כתב-יד, ספר עץ חיים, תורת האר"י הקדוש מאת רבינו חיים ויטאל (מהר"ח"ו). [ארצות המזרח, המאה ה-18].
כתיבה מזרחית הרוטה (אופיינית למרחב העות'מאני, אולי מארץ ישראל). הכרך שלפנינו מתחיל משער כה - שער דרושי הצלם, עד סוף הספר (שער מח, המכונה בדרך כלל "שער הקליפות", מכונה כאן: "שער דרושי הקליפות"; שער מט, המכונה בדרך כלל "שער קליפת נוגה", מכונה פה: "שער הקליפות"; ושער נ' המכונה בדרך כלל "שער קיצור אבי"ע", מכונה פה [בטעות?]: "שער קליפת נוגה").
הכותב שילב הגהות והפיניות בתוך סוגריים ברצף הכתיבה, ולעיתים ב"חלונות" בתוך הטקסט, בהן הגהות בודדות מרבי יעקב צמח ומהרמ"ז.
בין היתר מופיעות מספר הגהות בשם "חרש"ק".

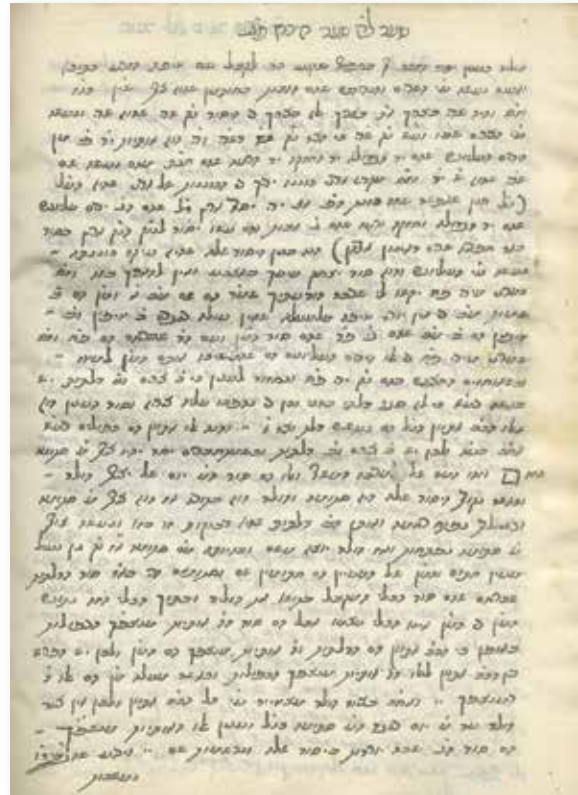
לא ברור מיהו החכם "חרש"ק" ומה פענוח ראשי התיבות. ידוע לנו כי הגאון רבי אברהם מיוחס בעל "שדה הארץ" מביאו פעמים רבות בחיבורו "דגלי אהבה" (פירוש על העץ חיים), שם הוא מכנהו בדרך כלל "מ"ד חרש"ק" (ראה במבוא לחיבור זה, הוצאת אהבת שלום, ירושלים תשס"ג, עמ' 26, ועמ' 50 הערה 96). הרב "שדה הארץ" הוא למעשה המקור היחיד שמביאו, כנראה מתוך כתב-יד שהיה לפניו. לפנינו מקור נוסף להגהות הרב "חרש"ק" הני"ל (שונכת באותה תקופה ואולי אף באותו אזור; הכתיבה דומה לכתיבת-ידו של בעל "שדה הארץ").

באחד המקומות מופיעה הגהה המתחילה "נ"ל חנו...". לא התברר לנו מיהו מגיה זה.
[235] דף. 21 ס"מ. מצב ביוני-טוב. כתמים, בהם כתמי רטיבות (עם הדיית דיו במספר מקומות). סימני עש, עם פגיעה בטקסט במספר דפים. כריכה חדשה.

פתיחה: \$3,000
הערכה: \$4,000-6,000

88d

88c

88. Manuscript, Etz Chaim by R. Chaim Vital – Sephardic Lands, 18th Century – Glosses by Charshak

Manuscript, Etz Chaim, kabbalah of the Arizal by R. Chaim Vital. [Sephardic lands, 18th century].

Cursive Oriental script (characteristic of the Ottoman regions, perhaps from Eretz Israel). The present volume begins from gate 25 – Shaar Derushei HaTzelem, until the end of the book (gate 48, normally called Shaar HaKelipot, here called Shaar Derushei HaKelipot; gate 49, normally called Shaar Kelipat Nogah, here called Shaar HaKelipot; and gate 50, normally called Shaar Kitzur Abia, here [mistakenly?] called Shaar Kelipat Nogah).

The scribe included glosses and references in parentheses within the text, and sometimes in "windows" inside the text, including a small number of glosses from R. Yaakov Tzemach and R. Moshe Zacuto.

Among others, there appear several glosses attributed to "Charshak".

It is unclear who "Charshak" is and what the initial letters of "Charshak" stand for. We know that R. Avraham Meyuchas, author of Sedeh HaAretz, cites him often in his work Daglei Ahavah (commentary on Etz Chaim), where he usually calls him "M. D. Charshak" (see preface to the work, Ahavat Shalom edition, Jerusalem 2003, p. 26, and p. 50, note 96). The Sedeh HaAretz is effectively the only source that cites him, apparently based on a manuscript he had. The present manuscript is an additional source for the glosses of this "Charshak" (which was written in the same period and perhaps in the same region; the writing resembles the handwriting of the Sedeh HaAretz).

In one place appears a gloss beginning "it appears to me, Chanan...". The identity of this writer is unclear to us.

[235] leaves. 21 cm. Fair-good condition. Stains, including dampstains (with ink fading in several places). Worming, affecting text in several leaves. New binding.

Opening price: \$3,000

Estimate: \$4,000-6,000

89a

89. כתב-יד, סידור כוונת הרש"ש - העותק של רבי חיים יצחק הכהן טראב - ראשית המאה ה-20

כתב-יד, סידור כוונת הרש"ש - תפילות לראש השנה, יום הכיפורים וחג הסוכות. [דמשק/מצרים?, ראשית המאה ה-20 בקירוב].
 כתיבה מזרחית, ביוונית ומרובעת. כולל כוונות לתפילת עמידה של ראש השנה, תקיעת שופר, תפילת עמידה של יום כיפור, מוסף של ראש השנה, סדר עבודה ליום כיפור, ברכת ונטילת לולב והקפות לחג הסוכות והושענא רבה.
 סידור זה היה בשימוש של הרב המקובל והשד"ר רבי חיים יצחק הכהן טראב מסלתון. על שדרת הכריכה הטבעת שמו באותיות מזהבות: "ע"ה חיים יצחק הכהן טראב ס"ט". מסתבר שהוא כותב הסיפור. בדף הראשון נכתב: "סידור תפלה שסדר מזה"ש זלה"ה... כפי מה שקבל מכתבי הק' מהרח"ו... על פי הקדוש האר"י החי זלה"ה לימים נוראים ראש השנה ויום כפור, הקב"ה ברחמי יזכני להתפלל בו עם החסידים בעיה"ק ירושלים תונב"א בקרוב כיר"א". מן המשפט האחרון עולה הרושם שהסידור לא נכתב בירושלים, ולא ברור אם נכתב בדמשק, טרם עלותו לארץ ישראל, במצרים בעת מגוריו בה, או במקום אחר אליו הגיע באחד ממסעותיו כשד"ר.
 רבי חיים יצחק הכהן מסלתון (נפטר תרצ"ה), נולד בדמשק ולאחר מכן עלה לארץ ישראל והיה לאחד מהכמי ומקובלי ירושלים. זמן מה התגורר גם במצרים. ראש כשד"ר של בית החולים "משגב לוד", ובמסגרת זו הסתובב בכמה מקהילות המזרח והמערב (בשליחותו בתוניס כתב שני קמיעות לרב מצליח מאזו, בהיותו פעוט, אחד מהם היה קמיע "האילן הקדוש", והרב מאזוז נשא קמיעות אלה על גופו כל חייו). בירושלים הצטרף לחבורת המקובלים ה"מכוונים", בראשותו של הרב השד"ר. בערוב ימיו הוציא לאור את הספר שארית יעקב, מאת חותנו רבי יעקב הכהן טראב מסלתון אב"ד ביירות (ירושלים, תר"ץ-תרצ"ב).
 [120] דפים כתובים (ועוד דפים ריקים). 24 ס"מ. נייר עבה ואיכותי. מצב טוב. מעט כתמים. הדף הראשון נגזר בחלקו התחתון. כריכה מקורית, עם שדרת עור. פגמים ובלאי בכריכה.

פתיחה: \$1,000
 הערכה: \$2,000-4,000

89b

89. Manuscript, Siddur Kavanat HaRashash – Copy of Rabbi Chaim Yitzchak HaKohen Tarab – Early 20th Century

Manuscript, Siddur Kavanat HaRashash – prayers for Rosh Hashanah, Yom Kippur and Sukkot. [Damascus/Egypt? ca. early 20th century].

Oriental semi-cursive and square script. Contains kavanot for the Amidah prayer of Rosh Hashanah, the blowing of the shofar, the Amidah prayer of Yom Kippur, Musaf for Rosh Hashanah, the Avodah for Yom Kippur, the blessing and waving of the lulav, and Hakafor for Sukkot and Hoshana Rabba.

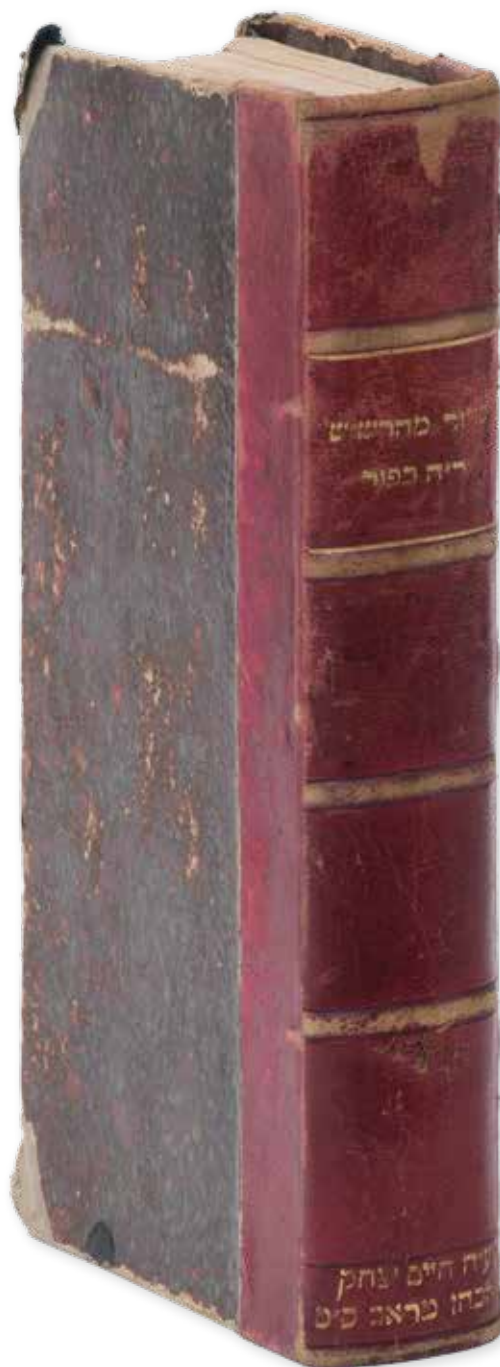
This siddur was used by the rabbi, kabbalist and emissary R. Chaim Yitzchak HaKohen Tarab-Maslaton. His name is inscribed in gilt lettering on the spine of the binding: "Chaim Yitzchak HaKohen Tarab". He is likely the scribe of the siddur. The first leaf reads: "Siddur arranged by the Rashash... in accordance with his tradition from the writings of R. Chaim Vital... based on the holy Arizal, for the High Holidays, Rosh Hashanah and Yom Kippur. May G-d in His mercy grant me the merit to soon pray from it with the pious of Jerusalem". The last sentence gives the impression that the Siddur was not scribed in Jerusalem, and it is unclear if it was scribed in Damascus before he immigrated to Eretz Israel, in Egypt while he lived there, or in another place he visited on a journey as an emissary.

R. Chaim Yitzchak HaKohen Tarab-Maslaton (d. 1935), born in Damascus and later immigrated to Eretz Israel, becoming one of the Torah scholars and kabbalists of Jerusalem. He also lived in Egypt for some time. He served as an emissary for the Misgav LaDach hospital, and as such he traveled to many Asian and North African communities (during his visit to Tunis he wrote two amulets, one containing an Ilan Sefirot, for the infant R. Matzliach Mazuz, who wore them his entire life). In Jerusalem he joined a group of kabbalists specializing in kavanot, headed by R. Shaul HaKohen Dweck. Towards the end of his life, he published She'erit Yaakov by his father-in-law R. Yaakov HaKohen Tarab-Maslaton, Rabbi of Beirut (Jerusalem, 1930-1932).

[120] written leaves (and many blank leaves). 24 cm. Thick, high-quality paper. Good condition. Some stains. Bottom of first leaf trimmed. Original binding, with leather spine. Damage and wear to binding.

Opening price: \$1,000

Estimate: \$2,000-4,000

89c

90a

הדבר גם לעתים לתקלות, כפי שהוא כותב שם, אך מאידך מחברות אלו היו הבסיס לחיבוריו. בעריכת ספריו "כרתי ופלתי" ו"אורים ותמים", הקפיד רבי יהונתן אייבשיץ לערוך שתי מהדורות לחידושי: תחילה, מהדורא-קמא ראשונית; ולאחר בדיקת מחברות תלמידיו הגדולים, שרשמו מפיו את חידושו, היה שב ועורך מתוך כתביו וכתבי תלמידיו את הדברים במהדורא-בתרא (ספריו האחרים: "יערות דבש", ושאר ספרי הדרשות וביאורי התורה, הם ברובם מתוך מחברות התלמידים).

אין בידינו פרטים על התלמיד משה הלברשטט. בספר "חדושים על הלכות י"ט להרמב"ם" מאת רבי יהונתן אייבשיץ, שנדפס בברלין תקנ"ט, מופיע שמו ("ר" משה האלברשטאט") כאחד "המתנדבים לבוא על החתום לקחת את הספר הזה". בהקדמת המו"ל הקודמת לרשימת החותמים הנ"ל, הוא כותב כי החידושים "היו מונחים בכ"י... באמתחת כתבי קודש מתלמידיו החשובים והגונים, כידוע להחתומים מעבר לדך...".

[66] דף 20 ס"מ בקירוב. מצב טוב-בינוני. כתמים ובלאי. קרעים במספר דפים, עם פגיעה בטקסט. דפים וקונטרסים מנותקים. ללא כריכה.

מתוך כתב-היד שלפנינו פורסם מאמר אחד, תחת השם "קונטרס הרחקת נזיקין" (לפנינו: "בשמעת" דחדרל"), בקובץ אוהל תורה ב' - בבא בתרא, ושיבת אור אלחנן, אייר תשנ"ב, עמ' ט-כה. שם נכתב כי כתב-היד שלפנינו היה לשעבר בגניזתו של הגאון רבי איצ'לה בלאזער אב"ד פטרבורג. למיטב ידיעתנו, שאר הדברים שבכתב-היד לא נדפסו.

פתיחה: \$2,000

הערכה: \$4,000-6,000

90. כתב-יד - חידושי רבי יהונתן אייבשיץ, בכתבות תלמידיו - חידושים שלא נדפסו

כתב-יד, חידושי רבי יהונתן אייבשיץ על הש"ס (סוגיות בנשים-נזיקין), בכתבית ידי תלמידיו. (צרפת וגרמניה, תק"י-תק"ל בקירוב). כתב-היד כולל קונטרסים ממספר כותבים, שלמדו אצל רבי יהונתן אייבשיץ במץ, אלטונה והמבורג. רוב הדברים נכתבו בחיי רבם ומפיו. הקונטרסים כוללים ברובם מאמרים בפלפול ("חלוקא דרבנן"), בסוגיות שונות בש"ס, ודרשה אחת לשבת הגדול. כתב-היד היה בידי רבי משה הלברשטט, מתלמידיו רבי יהונתן אייבשיץ, וחלק גדול מן הקונטרסים הם בכתב-ידו. חתימותיו מופיעות במספר מקומות, בסיומי המאמרים, כשהוא כותב: "שמעתי וכתבתי הקטן משה הלברשטט". בראשי המאמרים מופיעה לרוב כותרת עם הנושא, ייחוס הדברים לרבי יהונתן אייבשיץ, ולעתים גם ציון מקום ותאריך. לדוגמה: "חלוקא דרבנן בשמעתין דקידושין... שמעתי מאדמ"ו הגאון מהר"י נר"ו יום א' ט' שבט תק"ך לב"ק פה המבורג", "...מאדמ"ו הגאון הגדול ה"ה מהר"י ז"ל אב"ד דק"ק מיץ יע"א", "...הגאון המפורסם מהר"י נר"ו אב"ד דק"ק מיץ ומצ"פ על שלש קהילות אה"ו", "חלוקא דרבנן בשמעתין דכתובות... מאדמ"ו הגאון מהר"י... שמעתי... חשון תקכ"א... פה המבורג". בראש מספר דפים מופיעה הכותרת: "הסברות מהגאון מהר"י נר"ו על מס' ב"מ". בכמה מן העמודים בקונטרס זה נוסף גם הרישום: "פה אלטונא תקי"ז לב"ק". בראש עמוד אחר מופיע רישום עם התאריך תקי"ד, בחתימת משה הלברשטט הנ"ל.

בעמוד הריק שבראש הקונטרס הראשון ("חלוקי דרבנן בשמעתין דרכוב ומנהיג"), רישום מיום א' י' סיון תקכ"ו, בחתימת "איצק מגריסהאבר" על שליחת הקונטרס לידידו משה הלברשטט: "...אגב דאיתרחיש ניטע... לקיים מוצא שפתי לשלוח לו החילוק ממהר"י זצ"ל"; רישום נוסף באותו עמוד: "ברלין - הרי זה בכי יותן ומוכשר לקבל... הבח' ידד נפשי... כ"ה משה הלברשטט שי' בבית הק' ר' אברהם צבי". יתכן שהוא גם הכותב של הקונטרס הנשלח. כפי הנראה מדובר ברבי יצחק איצק גריסהאבר (תק"א-תקפ"ג), אב"ד פאקש, מתלמידי ה"נודע ביהודה" ומגדולי דורו (ואם כן, הרי שלפנינו ידיעה חדשה על תולדותיו, שהיה גם תלמידו של רבי יהונתן אייבשיץ).

בראשי המאמרים נזכר בדרך כלל רבי יהונתן (שנפטר בתק"ד) בברכת החיים, ובכמה מן הקונטרסים האחרונים הוא כבר נזכר בברכת המתים. בקונטרס האחרון מופיעה "דרשה לשבת הגדול מאדמ"ו הגאון הגדול רבן של כל בני הגולה מהור"ר יהונתן זצ"ל אב"ד דק"ק מיץ ואגפיה"ה].

רבי יהונתן אייבשיץ כותב בהקדמה לספרו "כרתי ופלתי", על כי מיטע לכתוב את חידושו בעצמו, ועל מחברות התלמידים שרשמו את תורתו: "...ותחת אשר חשבתי להעלות על הספר כל חידושי מה שהמתקני סוד עם תלמידי השלמים ועם חבירי הגאונים המופלגים, נתקו מורשי לבבי וניתן לכתב מגרעת מרוב טרדות, וכמה ניירות נכתבו והתעייפתי עיני ואיננו, כי יד הכל ממשמשין בהם, ואני לרוב טרדתי לא יכולתי לעשות משמרת לבל ישלטו בו זרים... והעיקר, כי כאשר למדתי ברבים דברי הש"ע ומה שחידשה נפשי, לא אצלתי מתלמידי להגיד להם את כל ונוכחת חדשים לבקרים, והמה העתיקו הדברים להם למשמרת, ומאלה נפצו הארץ ללשונם בארצם ונתחלקו לנוסחות רבות, כי כל אחד כתב כפי ענינו והבנתו והשגתו...".

Handwritten text in Hebrew script, likely a manuscript page. The text is arranged in several columns, with some lines written in a smaller, more decorative hand. There are some faint markings and a small circular stamp or hole on the left side of the page.

90c

Handwritten text in Hebrew script, likely a manuscript page. The text is arranged in several columns, with some lines written in a smaller, more decorative hand. There are some faint markings and a small circular stamp or hole on the left side of the page.

90b

Open manuscript showing two pages of handwritten text in Hebrew script. The text is arranged in several columns on each page, with some lines written in a smaller, more decorative hand. The pages are aged and show signs of wear, including some staining and a small circular stamp or hole on the left page.

90d

90e

90f

90. Manuscript – Novellae of Rabbi Yehonatan Eibeshitz, Handwritten by His Disciples – Unpublished Novellae

Manuscript, novellae of R. Yehonatan Eibeshitz on the Talmud (topics in Nashim and Nezikin), handwritten by his disciples. [France and Germany, ca. 1750-1770].

Manuscript comprising booklets from several writers who studied under R. Yehonatan Eibeshitz in Metz, Altona and Hamburg. Most of the contents were written during the lifetime of their teacher based on his oral teachings. For the most part, these booklets contain pilpul discussions (Chiluka DeRabanan) on various Talmudic passages, and one sermon for Shabbat HaGadol. The manuscript belonged to R. Moshe Halberstadt, a disciple of R. Yehonatan Eibeshitz, and a large share of the booklets are in his handwriting. His signatures appear in several places, at the ends of discussions: "I heard and wrote, Moshe of Halberstadt". The beginnings of the discussions usually contain a title with the topic and an attribution to R. Yehonatan Eibeshitz, and sometimes also note a place and date. For example: "Chiluka DeRabanan in the topic of Kidushin... I heard from my teacher and master R. Yehonatan, Sunday, 9th Shevat 1760, here in Hamburg"; "...by my teacher and master R. Yehonatan, Rabbi of Metz"; "...the famous R. Yehonatan, Rabbi of Metz and has been accepted as Rabbi of the triple community Altona, Hamburg, Wandsbek"; "Chiluka DeRabanan in the topic of Ketubot... by my teacher and master R. Yehonatan... I heard... Cheshvan 1760... here in Hamburg". At the top of several leaves appears the title: "Explanations from R. Yehonatan on Tractate Bava Metzia". Some pages in this booklet additionally contain the inscription: "Here, Altona, 1757". At the top of one page appears an inscription with the date 1754, signed by the same Moshe Halberstadt.

On the blank page at the beginning of the first booklet ("Chilukei DeRabanan in the topic of riding and steering") is an inscription from Sunday, 10th Sivan 1766, signed by "Itzek of Grieshaber", on the delivery of the booklet to his friend Moshe Halberstadt. An additional inscription on the same page: "To Berlin... my friend... R. Moshe Halberstadt in the house of R. Avraham Tzvi". He may also be the writer of the delivered booklet. Apparently, this is R. Yitzchak Itzek Grieshaber (1741-1823), Rabbi of Paks, a disciple of the Noda BiYehudah and a prominent rabbi of his generation (the present lot would then provide a novel biographical detail, that he was a disciple of R. Yehonatan Eibeshitz too).

At the beginnings of the discussions R. Yehonatan (d. 1764) is generally referred to with blessings for the living, and in some of the later booklets, including the

sermon for Shabbat HaGadol, he is already mentioned with blessings for the deceased.

R. Yehonatan writes in the introduction to his Kreti UPhleti that he wrote few of his novellae himself, mentioning the notebooks of disciples who put his teachings in writing: "Although I intended to publish all of my novellae that I delivered in conferences with my wholesome disciples and exceptional peers, my plan was foiled and I was able to write only a small amount because I was very busy. Many papers I had written disappeared at the blink of an eye, since they were in common use, and I was too busy to guard them from being handed over to outsiders...". He goes on to state that he gave public lectures on the Shulchan Aruch from his novellae, and his disciples copied the topics covered for themselves. These transcriptions were the source of the various versions that developed, since each student wrote according to his own comprehension.

As R. Yehonatan writes there, this often brought about mistakes; however, these notebooks served as the basis for his works. In preparing Kreti UPhleti and Urim VeTumim, R. Yehonatan Eibeshitz carefully edited two drafts of his novellae. After an initial first draft, he would examine his leading disciples' notebooks containing his novellae and edit his and his disciples' writings into a final revision (other books of his, including Yaarot Devash and other homiletical works and commentaries on the Torah, are mostly from students' notes).

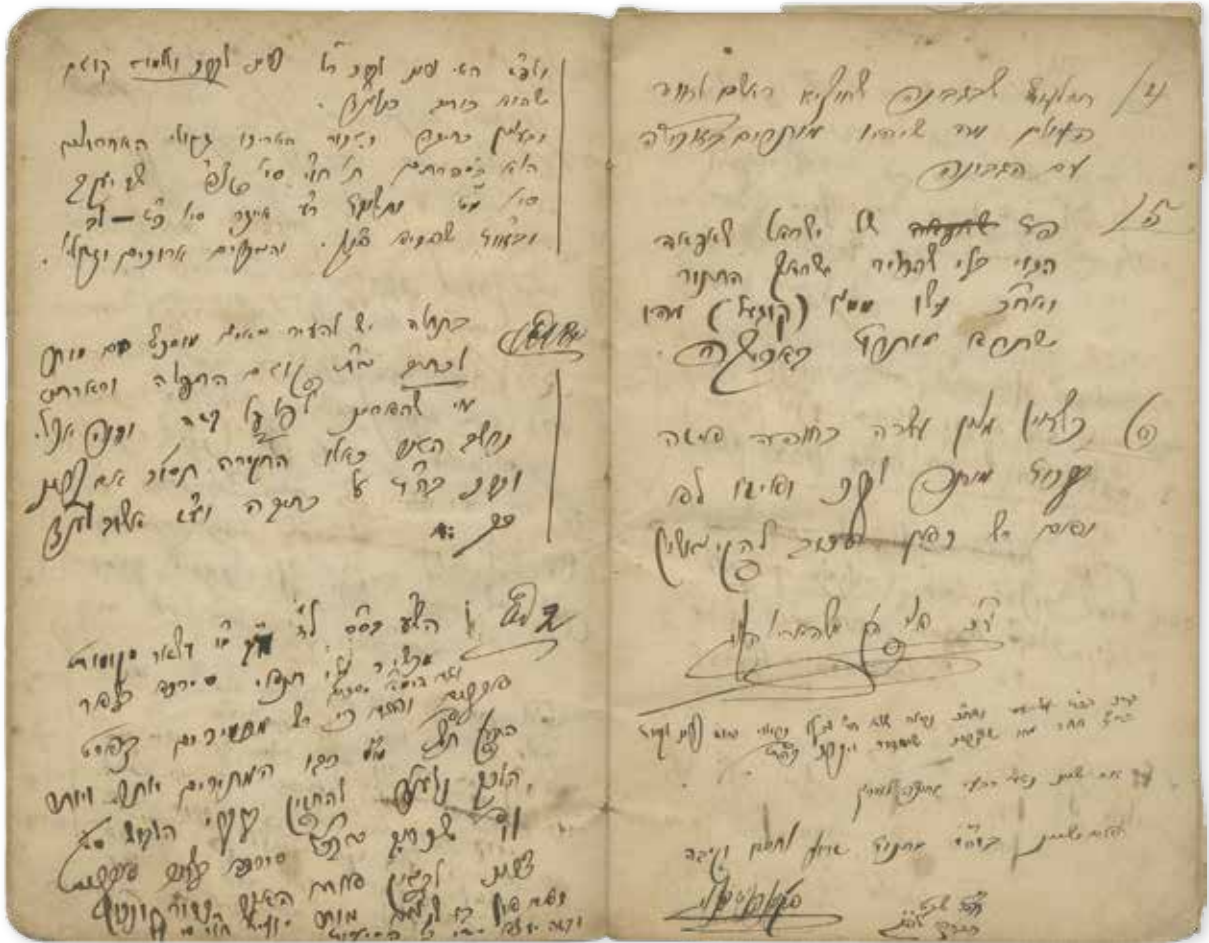
We have no information on the disciple Moshe Halberstadt. In R. Yehonatan Eibeshitz's novellae on the Rambam's Laws of Yom Tov (Berlin, 1799), his name appears as one of the pre-subscribers. In the publisher's preface preceding the pre-subscriber list, he writes that the novellae "were kept in manuscript... in the collection of holy writings from his important and upright disciples, as is known to the subscribers on the verso of the leaf...".

[66] leaves. Approx. 20 cm. Good-fair condition. Stains and wear. Tears to several leaves, affecting text. Detached leaves and booklets. Without binding.

One discussion in the present manuscript has been published as Kuntres Harchakat Nezikin (in the present item: "On the passage on mustard"), in Ohel Torah II – Bava Batra, Or Elchanan yeshiva, Iyar 1992, pp. 9-25, where the present manuscript is said to have formerly belonged to R. Itzele Blazer, Rabbi of St. Petersburg. To the best of our knowledge, the rest of the manuscript has not been published.

Opening price: \$2,000

Estimate: \$4,000-6,000

91a

91. חמשה פנקסים בכתב-ידו של רבי משה אריה במברגר אב"ד באד קיסינגן - חידושי תורה מאביו הרב מוירצבורג ועוד

חמשה פנקסים בכתב-ידו של רבי משה אריה במברגר אב"ד באד קיסינגן, עם חתימותיו. (גרמניה, תרי"ד-תרכ"ה). חמשה פנקסים משנות צעירותו של רבי משה אריה במברגר, עם חתימותיו (בעברית וגרמנית) בראשי הפנקסים ובסופם, וכן במספר מקומות בתוכם:

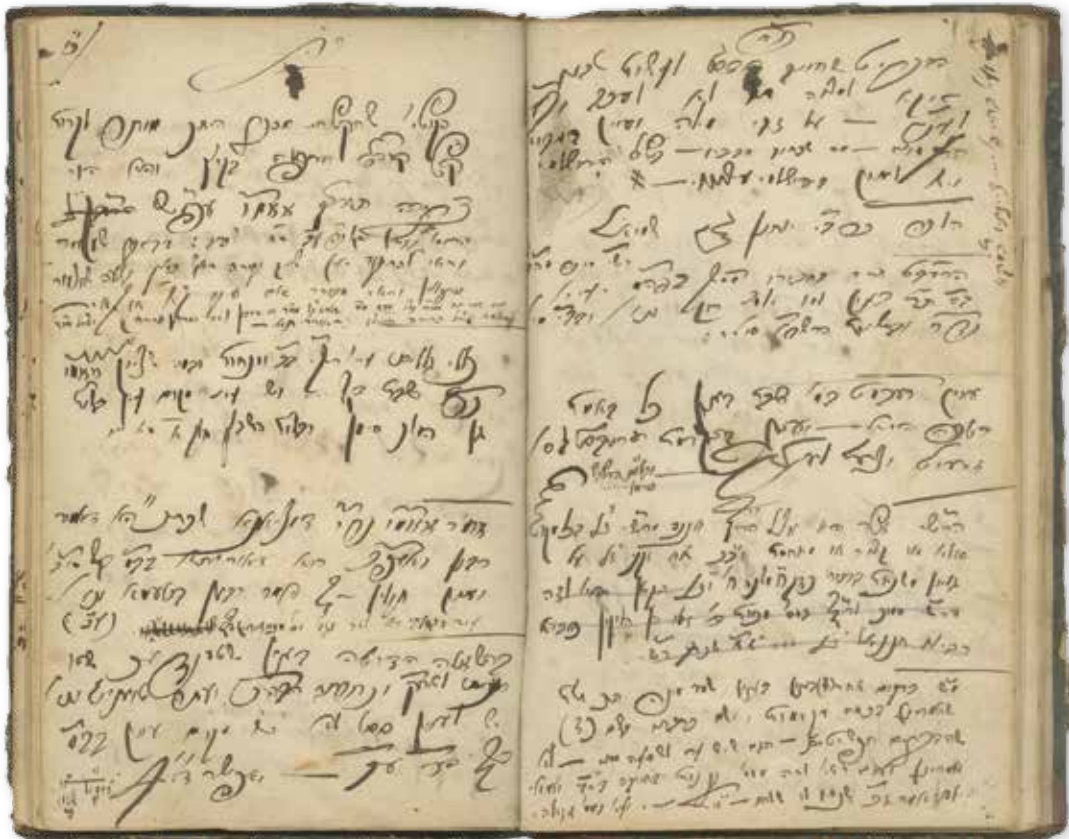
1. פנקס בן למעלה מ-140 עמ' כתובים, עם חידושי תורה וליקוטים בעניינים שונים (מסודרים בערכים).
2. פנקס בן למעלה מ-80 עמ' כתובים, חידושים על הש"ס, בדברי אגדה, ועוד. במקומות רבים מזכיר את אביו ("אאמ"ו נר"ו") ומביא מחידושי, וכן מזכיר ומביא מדברי אחיו הרבנים ורבנים נוספים. כולל חידושים מאביו שלא נדפסו (בראש הפנקס: "מה שאמרתי בסיומא דמשניות חמשה עשר בשבט תדי"ר..."). בין הדפים נכרך מכתב מקורי מאחד מאחיו.
3. פנקס בן כ-40 עמ' כתובים, חידושים וליקוטים בעניינים שונים, כולל דברים מאביו ("מאאמ"ו נר"ו"); במקום אחד מזכיר את סבו: "ואא"ז מהר"ז ווארמזער זצ"ל כתב..."; במקום אחר מתעד פסק של אביו: "מעשה שהי' בחתן... ביום ב' ט"ו באב תרכ"ה...".
4. פנקס בן כ-50 עמ' כתובים, חידושים וליקוטים, וכן "מפתח" - כפי הנראה לחידושי בפנקסים אחרים. בין היתר מביא מספר דברים בשם אביו ("מאאמ"ו נר"ו"). בפנקס מופיעים במספר מקומות תאריכים מהחודשים חשוון-כסליו תרכ"ב.
5. פנקס בן כ-20 עמ' כתובים, קיצורי תשובות מספרי שו"ת (בהם שו"ת חות יאיר, נודע ביהודה, קרית חנה, ועוד). בראש הפנקס: "התחלתי קונטרס הזה... ורבי"ת [תרי"ח] לפ"ק", ולאחר מכן תיעוד פסק של אביו: "פעם אחת הייתה שאלה אצל אאמ"ו...".

למיטב ידיעתנו הדברים לא נדפסו.

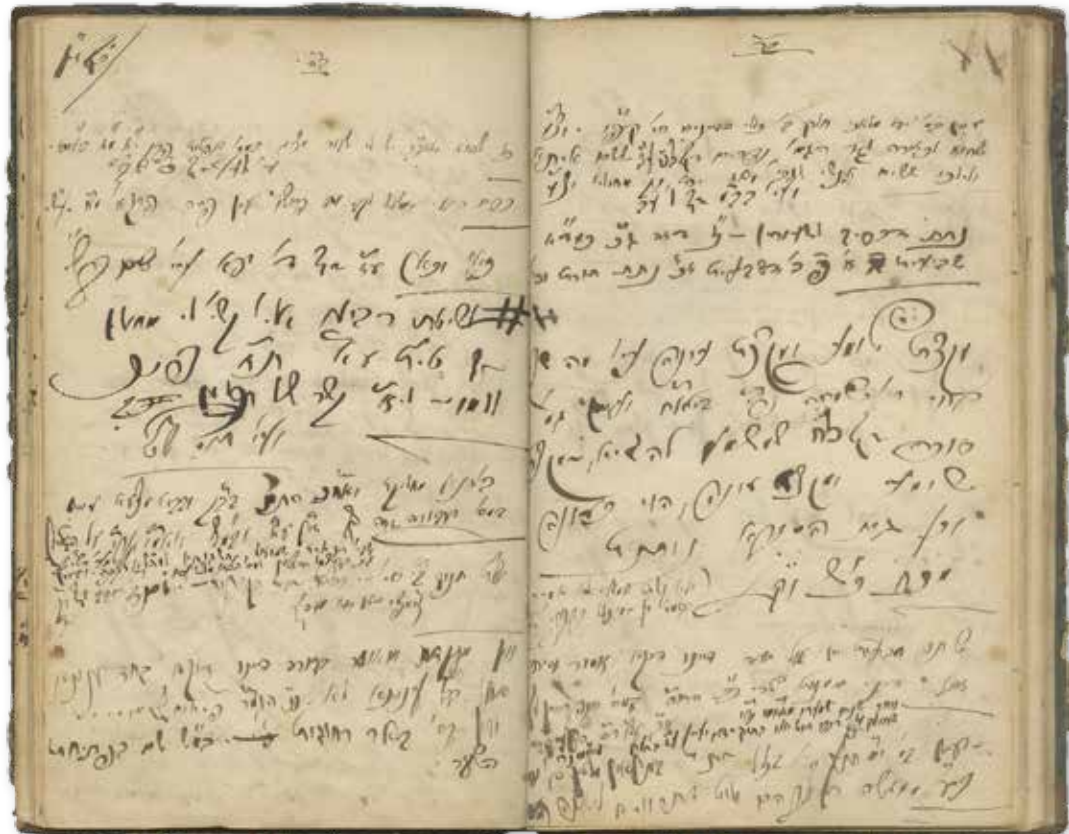
רבי משה אריה (ליב) הלוי במברגר (תקצ"ח-תר"ס 1838-1899), בנו של רבי יצחק דוב (זעליגמן בער) הלוי במברגר ה"וירצבורגר רב", וחתנו של רבי יעקב יוקב עטלינגר בעל "ערוך לנר". אב"ד באד קיסינגן משנת תרכ"ה. מתורתו כמעט ולא נדפס דבר. 5 פנקסים, כ-330 עמודים כתובים. 16 ס"מ בקירוב. מצב כללי טוב, כתמים ובלאי.

פתיחה: \$1,500

הערכה: \$2,000-3,000

91b

91c

91. Five Notebooks Handwritten by Rabbi Moshe Aryeh Bamberger, Rabbi of Bad Kissingen – Torah Novellae from his Father the Rabbi of Würzburg, And More

Five notebooks handwritten by R. Moshe Aryeh Bamberger, Rabbi of Bad Kissingen, with his signatures. [Germany, 1854-1865].

Five notebooks by R. Moshe Aryeh Bamberger in his early years, with his signatures (in Hebrew and German) at the beginnings and ends of the notebooks, and in several places inside them:

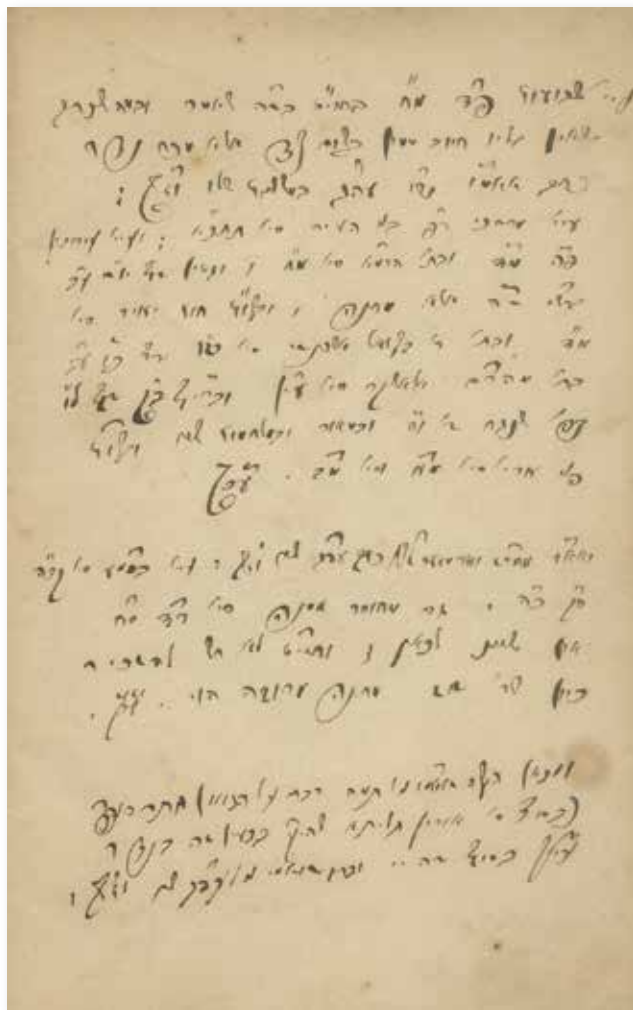
1. A notebook containing over 140 written pages, with Torah novellae and selections on various matters (arranged in entries).
2. A notebook containing over 80 written pages, novellae on the Talmud, Aggadah and more. In many places he cites his father and quotes his novellae, and likewise cites and quotes from his brothers and other rabbis. Contains unpublished novellae from his father (at the beginning of the notebook: "What I said at the siyum of Mishnayot, 15 Shevat 1854..."). Between the leaves is bound an original letter from one of his brothers.
3. A notebook containing about 40 written pages, novellae and selections on various matters, including citations from his father (in one place he mentions his grandfather: "and my grandfather and master R. S[ekel] Wormser wrote..."; in another place he documents a halachic decision issued by his father on Monday, 15 Av, 1865).
4. A notebook containing about 50 written pages, novellae and selections, as well as an "index" – apparently of his novellae in other notebooks. Among other things, he quotes several teachings from his father. The notebook contains dates from the months Cheshvan-Kislev 1861 in several places.
5. A notebook containing about 20 written pages, summaries of responsa from responsa collections (including Chavot Yair, Noda BiYehudah, Kiryat Chanah and more). At the beginning of the notebook the starting date is given in a chronogram for 1858, followed by a documentation of a halachic ruling of his father.

To the best of our knowledge, these have never been published.

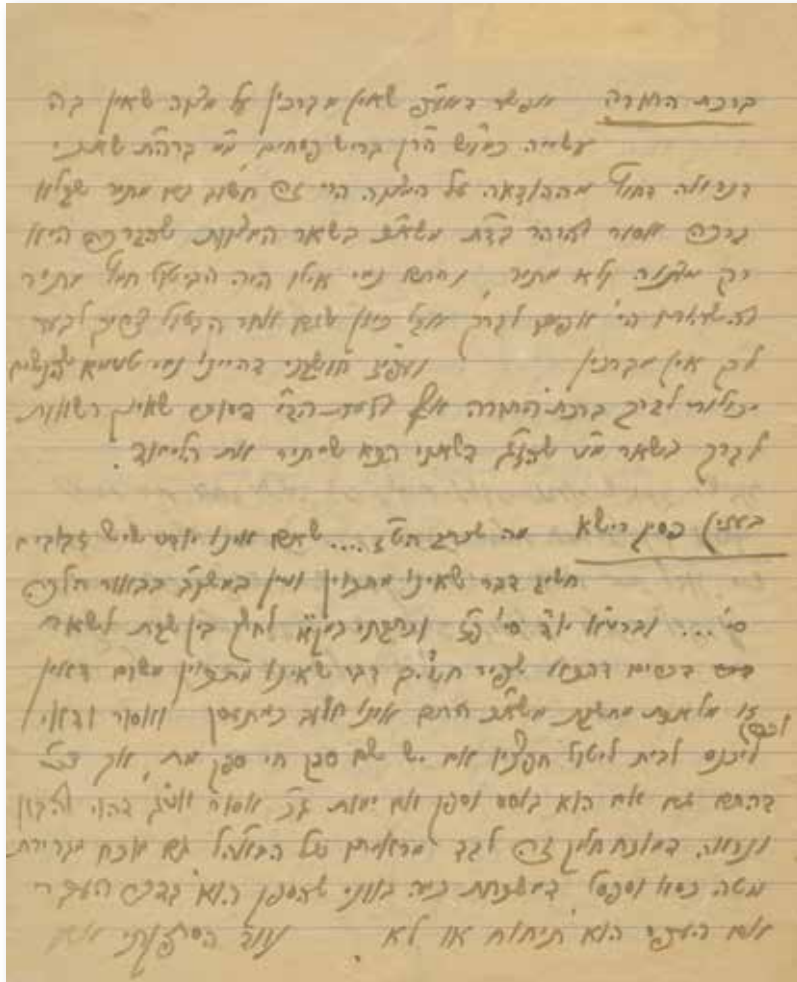
R. Moshe Aryeh (Loeb) HaLevi Bamberger (1838-1899), son of R. Yitzchak Dov (Seligman Baer) HaLevi Bamberger, the Würzburger Rav, and son-in-law of R. Yaakov Yokev Ettlinger, the Aruch LaNer. Rabbi of Bad Kissingen from 1865. Virtually none of his teachings have been published.

5 notebooks, about 330 written pages. Approx. 16 cm. Overall good condition, stains and wear.

Opening price: \$1,500
 Estimate: \$2,000-3,000

91d

92a

92. כתב-יד רבי שלמה זלמן אויערבך - עניינים שונים בהלכות שבת

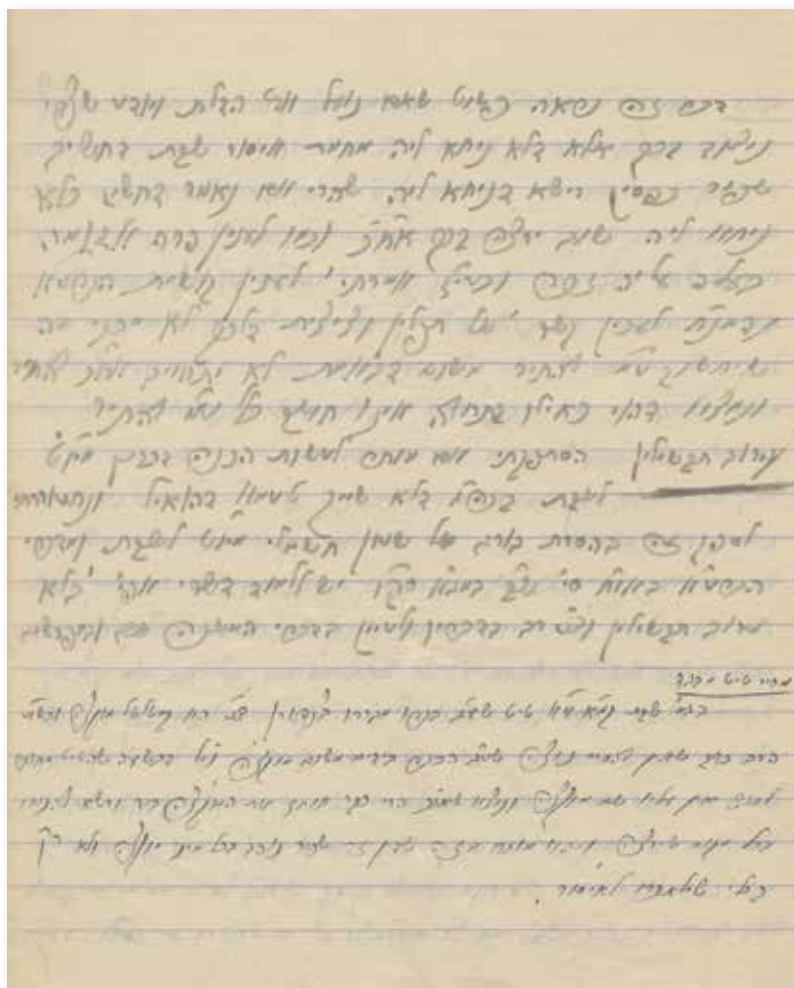
מחברת בכתב-ידו של הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך [אויערבאך] - בירורי הלכה בעניינים שונים (בעיקר בהלכות שבת), שנכתבו בתקופות שונות. [ירושלים, תש"י-תש"ל בקירוב].

כתיבה אוטוגרפית, עם מחיקות רבות, הוספות והגהות. מחברת זו נכתבה לאורך שנים, ובה הערות וחיידושים בעניינים שונים בהלכה, עם כותרות קצרות לנושאים הנדונים בה: "ברכת התורה"; "פסיק רישא"; "צידה" ו"מצמצם בשבת"; "טעה במלאכתו"; "עירוב תבשילין"; "סתירה"; "מסיר טיט מבגד"; "בורר"; דיני "מוקצה"; "גרף של רעי" כלי שמלאכתו לאיסור" ו"נגיעה במוקצה"; ועוד.

הגאון המפורסם רבי שלמה זלמן אויערבך (תר"ע-תשנ"ה) ראש ישיבת קול תורה ומגדולי הפוסקים. נולד בירושלים לאביו רבי חיים יהודה ליב אויערבך - ראש ישיבת המקובלים שער השמים. היה תלמידו המובהק של רבי איסר זלמן מלצר, אשר החשיבו מאד והביא מדבריו בספרו "אבן האזל". בצעירותו היה רבי שלמה זלמן מבני ביתו של הגאון רבי זליג ראובן בענגיס שכיהן כאב"ד העדה החרדית בירושלים, שלמרות היותו מזקני גאוני ליטא, החשיב ביותר את הצורך הצעיר. בביתו של הרב בענגיס הכיר הגרש"ז את רעו הגר"ש אלישיב, ורבנים מזקני ירושלים כדוגמת רבי גרשון לפידות והרב מטעפליק. ברבות הימים הפך רבי שלמה זלמן לאחד מגדולי הפוסקים ולסמכות ראשונה במעלה במספר תחומים הלכתיים, כגון בנושאי רפואה והלכה. בנועם הליכותיו ועדינותו היה נערץ על כל חוגי היהדות האורתודוקסית, והדבר התבטא בין היתר בהלויות, בה השתתפו לפי ההערכות כשלוש מאות אלף איש.

מחברת הכוללת כ-22 עמ' כתובים. 20 ס"מ בקירוב. מצב טוב. כתמים ובלאי. רישומים בכתב-יד עורך. מעטפת בריסטול מקורית, מעט קרועה.

פתיחה: \$1,000
הערכה: \$2,000-3,000

92d

92. Manuscript of Rabbi Shlomo Zalman Auerbach – Various Topics in Laws of Shabbat

Notebook handwritten by R. Shlomo Zalman Auerbach – halachic discussions of various topics (primarily in the laws of Shabbat), written in various periods. [Jerusalem, ca. 1950-1970s].

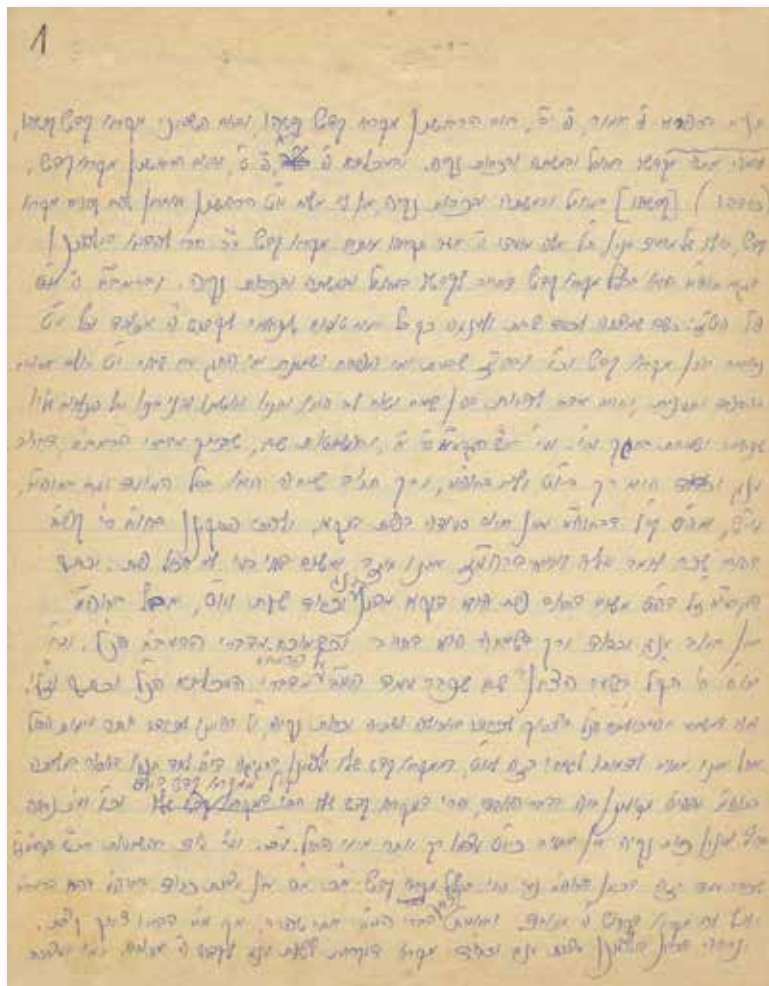
Autograph writing, with many deletions, additions and glosses. This notebook was written over the course of many years, with notes and novellae on various halachic matters, with short titles for the topics discussed in it: the blessing over Torah study; Pesik Reisha; hunting and trapping on Shabbat; error in labor; Eruv Tavshilin; demolishing; removing dirt from clothing; selecting; Muktzeh; chamber pots; utensils for forbidden use; touching Muktzeh; and more.

R. Shlomo Zalman Auerbach (1910-1995), dean of the Kol Torah yeshiva and leading posek. Born in Jerusalem to R. Chaim Yehudah Leib Auerbach, dean of the Shaar HaShamayim kabbalistic yeshiva. He was a close disciple of R. Isser Zalman Meltzer, who held him in high esteem and quotes him in his book *Even HaAzel*. In his youth, R. Shlomo Zalman was a household member of R. Zelig Reuven Bengis, head of the Edah HaCharedit, who despite being an elder Lithuanian Torah scholar held the young Torah scholar in high regard. In the home of R. Bengis, R. Shlomo Zalman made acquaintance with his colleague R. Yosef Shalom Elyashiv and elder Jerusalem Torah scholars such as R. Gershon Lapidot and the Rabbi of Teplik. In time, R. Shlomo Zalman became one of the leading poskim and the foremost authority in several halachic fields, such as medicine and halachah. His pleasant ways and refinement earned him the veneration of all sects of Orthodox Judaism, as was expressed at his funeral which was attended by some 300,000 people.

Notebook, containing about 22 written pages. Approx. 20 cm. Good condition. Stains and wear. Inscriptions in handwriting of an editor. Original Bristol board wrapper, somewhat torn.

Opening price: \$1,000

Estimate: \$2,000-3,000

93a

93. כתב-יד רבי שמואל רוזובסקי ראש ישיבת פוניבז' - חידושים בעניינים שונים

מחברת בכתב-ידו של הגאון רבי שמואל רוזובסקי - חידושים ב"עניינים שונים". (בני ברק, שנות התש"ל בקירוב). כתיבה אוטוגרפית, עם הוספות רבות בין השורות ובשולי הדפים. על מעטפת המחברת נכתב בכתב-ידו: "עניינים שונים", ואכן החידושים אינם עוסקים בסוגיות הנלמדות בישיבות, עליהן נהג הגר"ש רוזובסקי למסור את שיעוריו, אלא בנושאים אחרים שונים: דיני כבוד ועונג ביום-טוב ובחול המועד; דיני בין השמשות וצאת הכוכבים; בדיקת חמץ וביטול חמץ; הרהור כדיבור; ועוד. מצדה השני של המחברת (במהופך), כמה עמודים עם חידושים קצרים בענייני אגדה ודרוש (על המעטפת מצידה השני של המחברת, רישום בכתב-ידו: "ראשי פרקים בעניינים שונים באגדה").

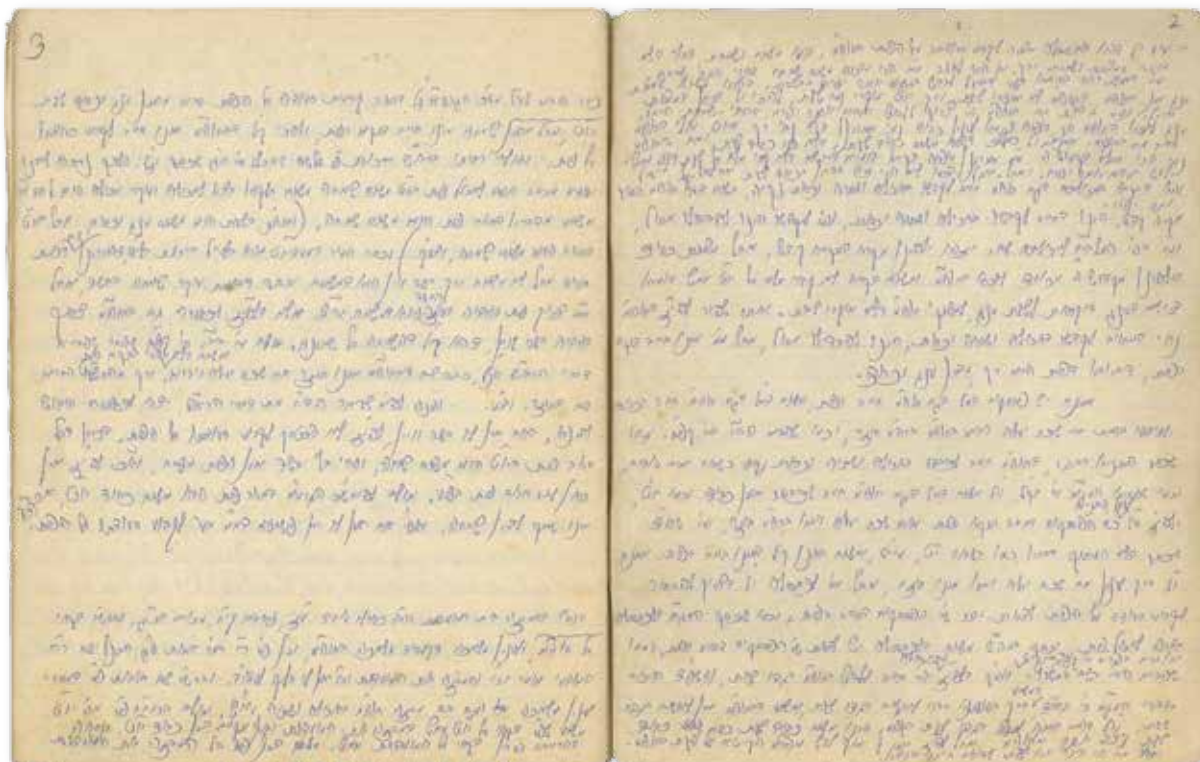
הגאון רבי שמואל רוזובסקי (תרע"ג-תשל"ט), תלמיד הגאון רבי שמעון שקופ בישיבת "שער התורה" בגרודנא (עיר מולדתו), ולאחר מכן מתלמידי ישיבת מיר בפולניה וישיבת לומז'ה בפתח תקוה. בעודו בחור נתמנה לר"מ בישיבת לומז'ה ובהמשך עבר עם תלמידיו לישיבת פוניבז' שהוקמה בבני ברק בכסלו תש"ד (1943).

רבי שמואל היה הר"מ הראשון בישיבה, ושיעוריו היו האבן השואבת לישיבת פוניבז', בה הנחיל את תורת הישיבות בליטא לבני הדור החדש בארץ ישראל. השפעתו על כל עולם התורה בדורנו גדולה מאד, ועד היום השיעורים ברוב הישיבות הגבוהות בנויים על יסודותיו ומהלכיו של ר' שמואל, כפי שקיבל מרבותיו בישיבת גרודנא ובישיבות ליטא. עוד בחייו התפרסמו רשימות השיעורים של ר' שמואל על פי כתיב התלמידים, שצולמו והודפסו במהדורות סטנסיל שונות.

אחרי פטירתו נערכו מחדש חידושי ושיעוריו על ידי צאצאיו וגדולי תלמידיו, ויצאו לאור בסדרות הספרים "חידושי רבי שמואל" ו"שיעורי רבי שמואל", ובקובץ הזיכרון "זכרון שמואל". בעריכת הספרים הללו השתמשו בעיקר ברשימות התלמידים ששמעו את השיעורים, ורק מעט בכתב-ידו של ר' שמואל עצמו. ר' שמואל לא הירבה בכתיבת שיעוריו, עקב הזמן הרב שהיה משקיע בהכנת הדברים (לאמירתם כראוי בצורה ערוכה וברורה), ועל כן רוב תורתו נמסרה לדורות ע"י תלמידיו, מפייה ומפי-כתבם.

מחברת 72 דף (במקור) הכוללת כ-43 עמ' כתובים, ועמ' ריקים רבים. 20 ס"מ בקירוב. מצב טוב. כתמים. מעטפת בריסטול מקורית, קרועה ומנותקת.

פתיחה: \$1,000
הערכה: \$2,000-3,000

93b

93. Manuscript of R. Shmuel Rozovsky, Dean of Ponevezh Yeshiva – Novellae on Various Matters

Notebook handwritten by R. Shmuel Rozovsky – novellae on "various matters". [Bnei Brak, ca. 1970s].

Autograph writing. With many additions between lines and in margins on leaves. On the notebook wrapper appears in his handwriting "various matters", and indeed the novellae do not deal with topics studied in yeshivas, on which R. Shmuel Rozovsky generally delivered his lectures, but on various other topics: laws of honoring and delighting on festivals and Chol HaMoed; laws of dusk and nightfall; checking for chametz and annulling chametz; whether thought is considered like speech; and more. From the second side of the notebook (flipped) are some leaves with short aggadic novellae (his handwritten inscription on the wrapper on the other side of the notebook: "outlines of various aggadic matters").

R. Shmuel Rozovsky (1913-1979) was a disciple of R. Shimon Shkop in the Shaar HaTorah yeshiva in Grodno (his hometown), and subsequently studied in the Mir yeshiva in Poland and in the Lomza yeshiva in Petach Tikva. He served as lecturer in the Lomza yeshiva even before he got married.

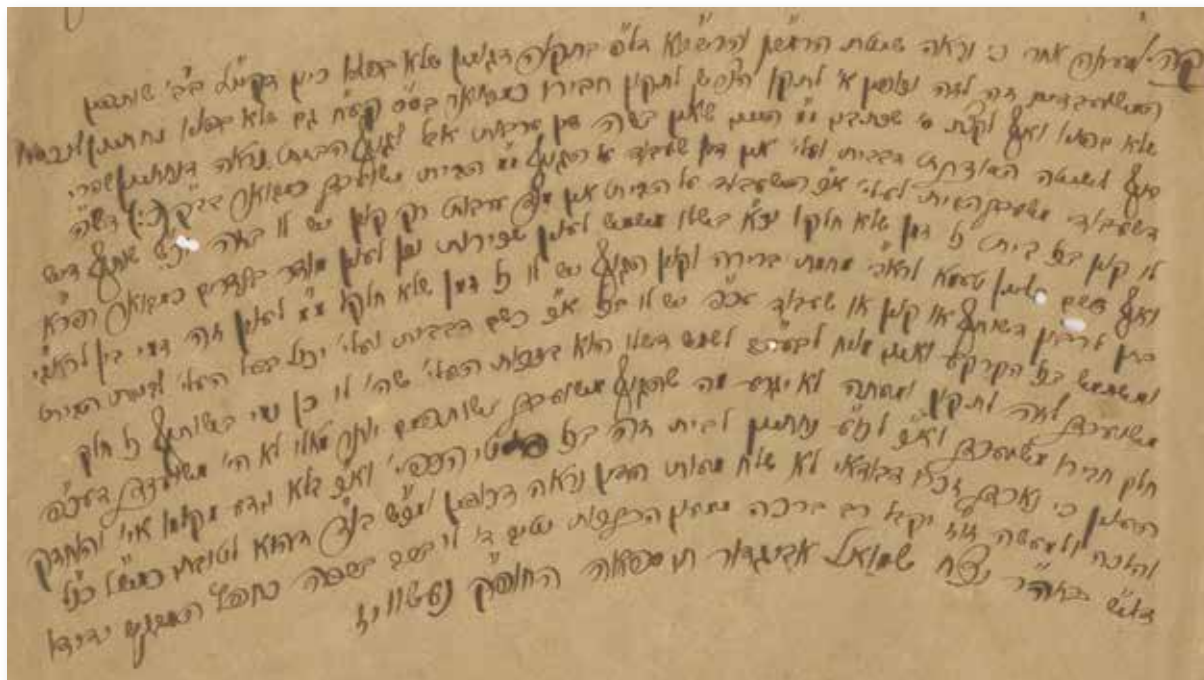
In Kislev 1943 he moved over with his disciples to the newly founded Ponevezh yeshiva in Bnei Brak and was the first lecturer in the Ponevezh yeshiva. His lectures were the main attraction of the Ponevezh yeshiva, where he transmitted the teachings of the Lithuanian yeshivot to the new generation in Eretz Israel. His impact on the Torah world in our times was highly significant, and to this day the lectures in most yeshivot are based on the principles and approaches of R. Shmuel, which he absorbed from his teachers in the Grodno yeshiva and Lithuanian yeshivot. Already in his lifetime, his lectures were published based on his students' notes, which were photocopied and printed in various mimeograph editions.

After his passing, his novellae and lectures were newly edited by his descendants and leading disciples, and published in Chidushei Rabbi Shmuel, Shiurei Rabbi Shmuel and Zichron Shmuel. When compiling these books, they mainly used the notes which his students took during the lectures, referring only minimally to R. Shmuel's own manuscripts, since he wrote very little of his own notes, devoting most of his time to preparing for the oral delivery. Thus, most of his teachings were transmitted through his disciples and their records.

72-leaf notebook, containing some 43 written pages and many blank pages. Approx. 20 cm. Good condition. Stains. Original Bristol wrapper, torn and detached.

Opening price: \$1,000

Estimate: \$2,000-3,000

94a

94. קונטרס בכתב-יד - תשובה הלכתית מרבי שמואל אביגדור תוספאה - נעשוויז, תרי"ד בקירוב

הורודנא) על מקום גיטו רבי בנימין דיסקין (אבי המהרי"ל דיסקין) שכינה בה ברבנות ועבר לעיר אחרת. באותה תקופה החל לחבר את חיבורו הגדול "תנא תוספאה" על התוספתא (לימים שינה את שם משפחתו "תוספאה" על שם חיבורו זה). בשנת תקצ"ט עבר לכהן ברבנות סוויסלאץ, ולאחר תקופה עבר לכהן ברבנות אוסטוב (פולין). בשנת תרי"ג עבר לכהן ברבנות נעשוויז, ובשנת תרט"ז עבר לקארלין על מקום רבה הגדול בעל "קרן אורה". ברבנות זו כיהן עד סוף ימיו, ושמו נודע עד היום על שם רבנותו בעיר קרלין.

מקבל המכתב, הגאון הצדיק רבי יעקב משה דירעקטור אב"ד מוש (תקס"ט-תרל"ט) מגאוני ליטא, איש-קדוש ו"בעל מופת" מפורסם. מתלמידי רבי איצ'לה מוולוז'ין. כיהן ברבנות שטאלוביץ (עיירה סמוכה לנובהרדוק). עמד במשא ומתן בהלכה עם גדולי רבני דורו, בהם ה"נחלת דוד", רבי אייזיל חריף אב"ד סלונים, רבי שמואל אביגדור תוספאה ורבי יצחק אלחנן ספקטור. בשנת תרי"ז עבר לכהן ברבנות מוש. בנו הוא הגאון רבי ישראל יהונתן ירושלימסקי אב"ד אורלא ואייהומן (תר"כ-תרע"ז), חותנו של הגאון רבי יחזקאל אברמסקי גאב"ד לונדון, בעל ה"חזון יחזקאל".

התשובה שלפנינו נכתבה ונשלחה בין השנים תרי"ג-תרט"ז בקירוב, שכן רבי שמואל אביגדור כיהן כאב"ד נעשוויז משנת תרי"ג עד פסח תרט"ז.

ח דף (הכוללים 15 עמ' כתובים בצפיפות, בכתובה נאה ומסודרת). 22 ס"מ. מצב טוב-בינוני. כתמים. בלאי וקרעים חסרים קטנים. בפניות הדפים. דפים מנוטקים. סימני עש עם מעט פגיעות בטקסט.

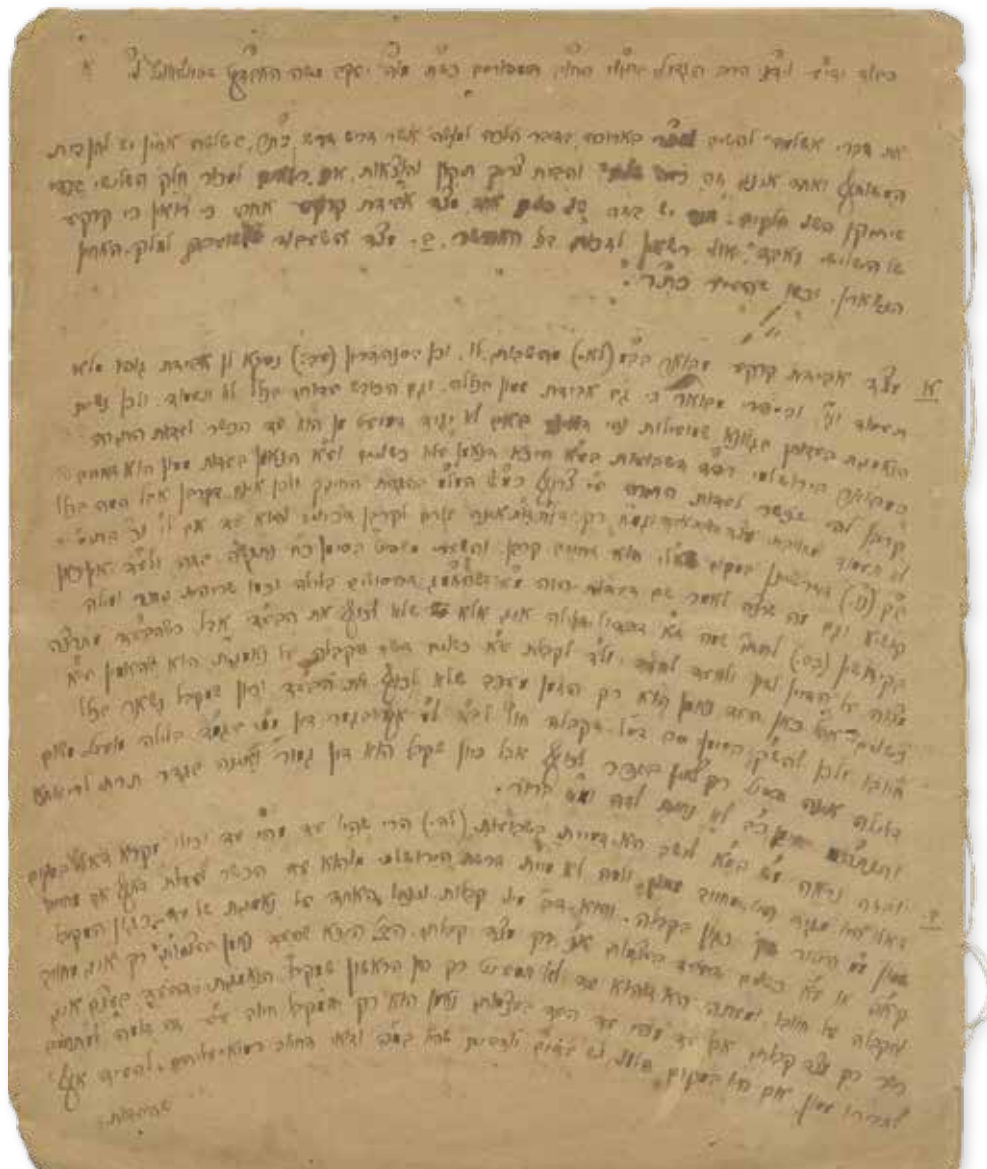
פתיחה: \$1,000
הערכה: \$3,000-4,000

קונטרס בכתב-יד (15 עמודים), תשובה הלכתית מאת הגאון רבי שמואל אביגדור תוספאה אב"ד נעשוויז וקרלין, אל הגאון רבי יעקב משה "האב"ד דק" שטאלוויץ". נעשוויז, [תרי"ד 1854 בקירוב].

תשובה הלכתית ארוכה, בדין חלוקת עזבון ע"י בית-דין, שלא בפני כל הירשים. מדובר היה ב"שלושה אחין יש להם בית המשותף, ואחד איננו [מכיון שגוייס לצבא ומקומו לא ידוע], והבית צריך תיקון והוצאות, אם רשאים למכור חלק השלישי כדי שיתוקן השני חלקים...". תשובה נוספת בענין זה נשלחה אל השואל הנ"ל, מאת רבי יצחק אלחנן ספקטור שכינה אז כאב"ד נוברהרדוק (ראו פריט הבא). התשובה שלפנינו נשלחה אף היא בשעתו אל רבי יעקב משה והגיעה מארכיון בני-משפחתו (מסגנון הכתיבה הנאה והאחיד, נראה כי רבי שמואל אביגדור שלח אל השואל את הקונטרס בהעתקת סופרו, ואף החתימה בסופו היא כנראה בכתב-ידו של המעתיק).

למיטב ידיעתנו, התשובה שלפנינו לא נדפסה, והיא כנראה התשובה היחידה ששרדה מחלק השו"ת שלו על חלק חושן משפט, שהוכן להדפסה אך אבד בשריפה. על כך אנו למדים מהקדמת נכד המחבר בראש ספרו "שארית הפליטה" (ווארשא, תרמ"ח), המספר כי כתיב-יד רבים של רבי שמואל אביגדור, "אכלתן אש הדיוט, והיה יותר מחמש מאות באגון...". בהמשך ההקדמה הוא מפרט את תוכן החיבורים שנשרפו, בהם חלקו השני של שו"ת "שאלת שמואל": "...בעוה"ר לא זכינו לזה, כי עלה על המוקד... וגם השני חלקים שו"ת [נת על ח"מ ואה"ע], גם המה היו לברות למתלעות הלהב הגדול...".

הגאון רבי שמואל אביגדור תוספאה אב"ד קרלין (תקס"ו-תרכ"ו), מגדולי גאוני ליטא. כבר בנעורו נודע כגאון מופלג, ובגיל יח"ן (!) נתמנה לרב קהילת אחו"נ בהורודנא (פירב אחורי הנהר בעיר

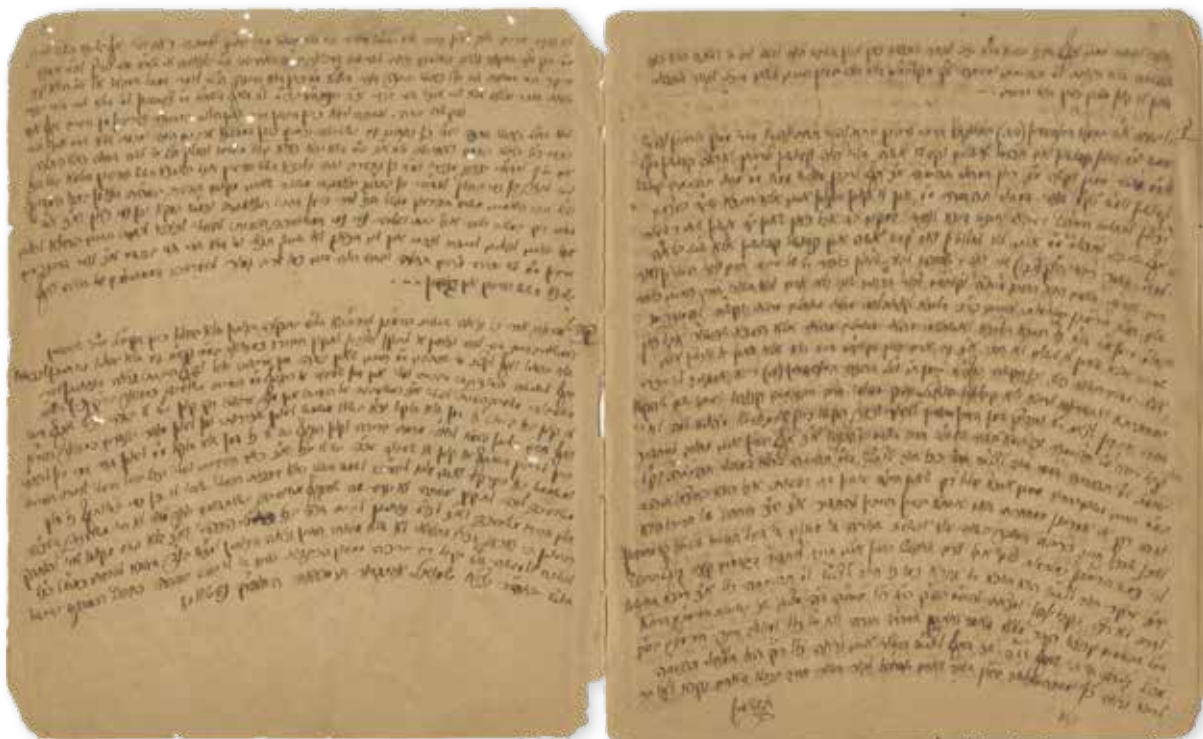
94b

as a holy man and wonderworker. A disciple of R. Itzele of Volozhin, he served as Rabbi of Stalovichy (a town near Novardok). He engaged in halachic discussions with leading rabbis of his generation, including the Nachalat David; R. Eizel Charif, Rabbi of Slonim; and R. Yitzchak Elchanan Spektor. In 1857 he relocated to serve as Rabbi of Mush (Novaya Mysh). He was the father of R. Yisrael Yehonatan Yerushalimsky (1860-1917), Rabbi of Orlya and Ihumen (Chervyen), father-in-law of R. Yechezkel Abramsky, Head of the London Beit Din, author of Chazon Yechezkel.

The present responsum was written and sent ca. 1853-1856, since R. Shmuel Avigdor served as Rabbi of Nyasvizh from 1853 until Pesach 1856.

8 leaves (containing 15 closely written pages, in neat writing). 22 cm. Good-fair condition. Stains. Wear and small open tears to corners of leaves. Detached leaves. Worming, slightly affecting text.

Opening price: \$1,000
Estimate: \$3,000-4,000

94c

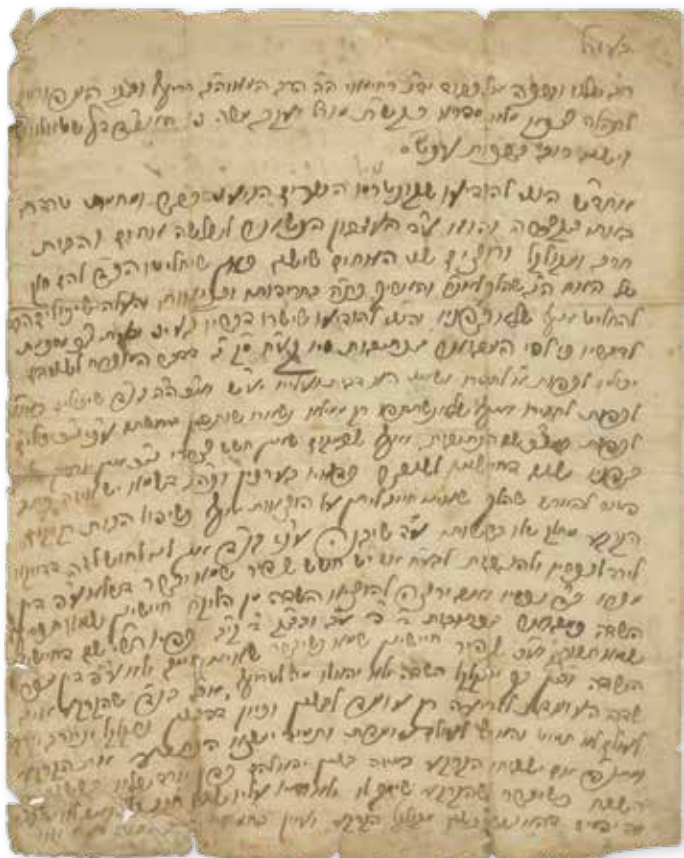
94. Manuscript Booklet – Halachic Responsum by Rabbi Shmuel Avigdor Tosfaah – Nyasvizh, Ca. 1854

Manuscript booklet (15 pages), halachic responsum by R. Shmuel Avigdor Tosfaah, Rabbi of Nyasvizh and Karlin, sent to R. Yaakov Moshe, "the Rabbi of Stalovichy". Nyasvizh, [ca. 1854].

Lengthy halachic responsum on the division of an estate by a Beit Din without all heirs present. The case involved an estate with three heirs, one of whom was not present due to being conscripted to the army in an unknown location. The house was in need of expensive repairs, and the question was whether the two brothers were permitted to sell the third brother's share in order to repair theirs. Another responsum on the issue was sent to the same querent by R. Yitzchak Elchanan Spektor who was serving at the time as Rabbi of Novardok (see next lot). The present responsum was also sent to R. Yaakov Moshe and comes from his family's archive (the neat, even writing appears to indicate that R. Shmuel Avigdor sent the responsum to the querent in a copy made by his scribe, and the signature at the end is also presumably in the copyist's handwriting).

The present responsum has apparently never been printed, and it appears to be the only responsum to survive from R. Shmuel Avigdor's responsa on Choshen Mishpat, which was prepared for printing but was lost in a fire. This event is recorded in the introduction of the author's grandson to his She'erit HaPletah (Warsaw, 1888), who recounts that an immense amount of R. Shmuel Avigdor's manuscripts "were consumed by a profane fire". He goes on to detail the contents of the burned works, including Part II of Responsa She'elat Shlomo: "...the two parts of the Responsa on Choshen Mishpat and Even HaEzer were also food for the jaws of the great flame...".

R. Shmuel Avigdor Tosfaah (1806-1866), Rabbi of Karlin, prominent Lithuanian Torah scholar. Recognized for his brilliance from his youth, at age 18 he was appointed Rabbi of Achorei Nahar (Vorstadt, a suburb across the river of Grodno), succeeding his brother-in-law R. Binyamin Diskin (father of Maharil Diskin) when the latter relocated to another city. At that time, he began to author his magnum opus Tana Tosfaah on the Tosefta (he later changed his surname to Tosfaah after this work). In 1839 he relocated to serve as Rabbi of Svislach and subsequently of Augustów (Poland). In 1853 he again moved in order to serve as Rabbi of Nyasvizh, and in 1856 he moved to Karlin to serve as Rabbi, succeeding the Keren Orah. He held this position for the rest of his life, and today he is known as Rabbi of Karlin. The recipient of the letter, **R. Yaakov Moshe Direktor** (1809-1879), Rabbi of Mush, a Lithuanian Torah scholar, famous

95a

95. מכתב תשובה הלכתית מרבי יצחק אלחנן ספקטור - נוברהדוק, תרי"ד בקירוב

מכתב ארוך (2 עמודים) בכתב ידו ובחתימתו של הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור אב"ד נוברהדוק, אל הגאון רבי יעקב משה "האב"ד דק' שטאלוויץ". נוברהדוק, [תרי"ד 1854 בקירוב].

תשובה הלכתית בדיון חלוקת עזבון על ידי בית-דין, שלא בפני כל הירשים. מדובר היה בעזבון שיש לו שלשה יורשים, שאחד מהם אינו נוכח כיוון "שהלך לאנ"ח" [=לאנשי חיל; כלומר, גוייס לצבא ומקומו לא ידוע], "הבית חרב ומקולקל, ורוצים שני האחים שישנם כאן שיחליטו הב"ד...". לקראת סיום המכתב, משבח רבי יצחק אלחנן את דעתו של השואל: "ויפה כתב מעכתי"ה בכל פלפולו ע"פ סברות נכונות וישרות...".

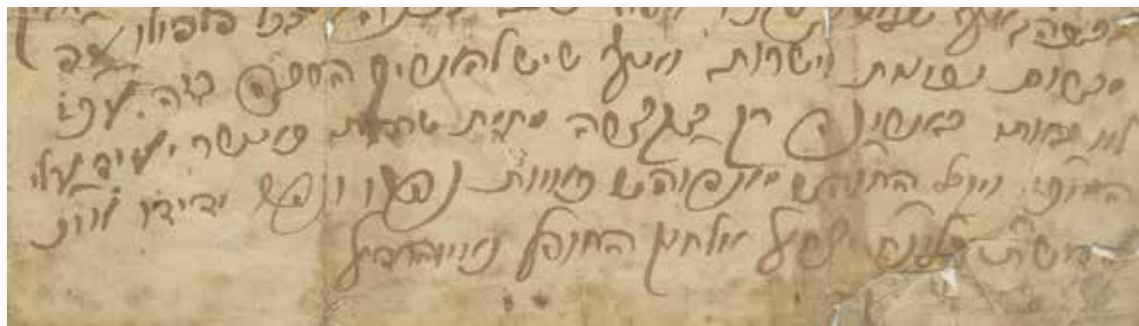
התשובה שלפנינו כנראה לא נדפסה (אולם צילום חלקי שלה, מופיע אצל: א' סורסקי, "מלך ביפיו", א, עמ' 37).

הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור אב"ד קובנא (תקע"ז-תרנ"ו), גדול רבני דורו, נודע בגאונותו בהתמדתו ובצדקותו הרבה. נחשב בדורו כסמכות התורנית העליונה והנהיג את יהדות ליטא ורוסיה במשך שנים בתבונה ובנועם. כיהן ברבנות מגיל צעיר, משנת תקצ"ז בערך, בערים זאבעלין, בארעזא, נעשוויז ונוברהדוק. בשנת תרכ"ד נתמנה לרבנות העיר קובנא, ונודע שמו בכל קצוות תבל כאחד מגדולי הפוסקים. תשובותיו וחיידושי נדפסו בסדרת ספריו: "באר יצחק", "נחל יצחק" ו"עין יצחק".

מקבל המכתב, **הגאון הצדיק רבי יעקב משה דירעקטור אב"ד מוש** (תקס"ט-תרל"ט), מגאוני ליטא, איש קדוש ו"בעל מופת" מפורסם. מתלמידי רבי איצ'לה מולוז'ין. כיהן ברבנות שטאלוביץ (עיירה סמוכה לנוברהדוק). עמד במשא ומתן בהלכה עם גדולי רבני דורו, בהם ה"נחלת דוד", רבי אייזיל חריף אב"ד סלונים ורבי יצחק אלחנן ספקטור שכיהן כאב"ד נוברהדוק בין השנים תרי"ב-תרכ"ד (תשובה של רבי יצחק אלחנן אליו נדפסו בספרו שו"ת "באר יצחק", קניגסברג, תרי"ח). בשנת תרי"ז עבר לכהן ברבנות מוש (בעצת רבי יצחק אלחנן ורבי אייזיל חריף). בנו הוא הגאון רבי ישראל יהונתן ירושלימסקי אב"ד אורלא ואייהומן (תר"כ-תרע"ז), חותנו של הגאון רבי יחזקאל אברמסקי גאב"ד לונדון, בעל ה"חזון יחזקאל".

התשובה שלפנינו נשלחה בין השנים תרי"ג-תרט"ז בקירוב. רבי יצחק אלחנן כיהן ברבנות נוברהדוק בין השנים תרי"ב-תרכ"ד, ואילו מקבל המכתב כיהן כאב"ד שטאלוביץ עד שנת תרי"ז, לפני שעבר לכהן כאב"ד העיר מוש. בנוסף, קיימת תשובה אחרת אל רבי יעקב משה בענין זה, מאת רבי שמואל אביגדור תוספאה אב"ד נעשוויז (ראו פריט קודם), ורבי שמואל אביגדור כיהן כאב"ד נעשוויז משנת תרי"ג עד פסח תרט"ז. [1] דף. 22.5 ס"מ. מצב בינוני. כתמים כהים. קרעים וסימני קיפול, עם פגיעות קלות בטקסט.

פתיחה: \$2,000
הערכה: \$3,000-4,000

95b

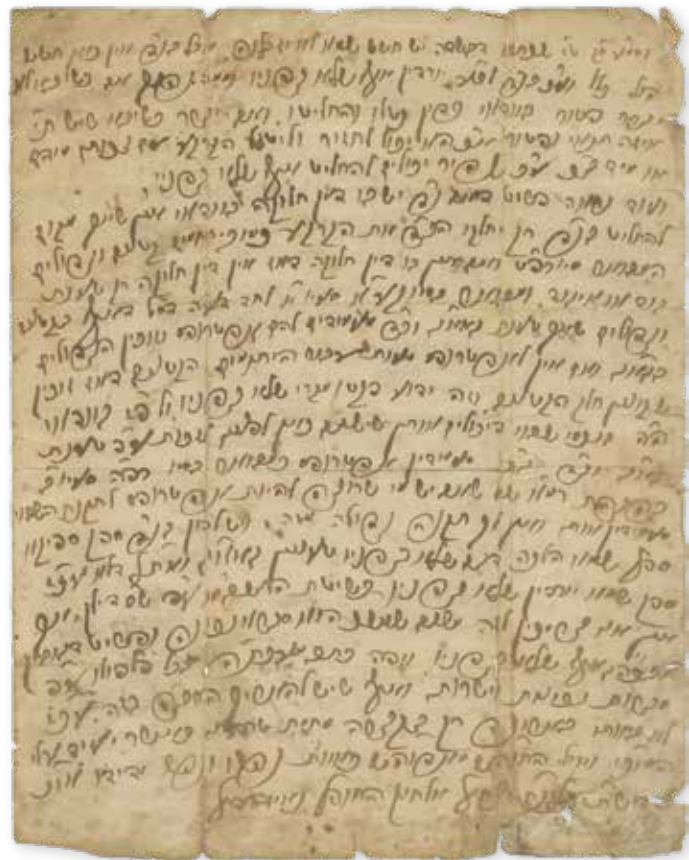
95. Halachic Responsum Letter from Rabbi Yitzchak Elchanan Spektor – Novardok, Ca. 1854

Lengthy letter (2 pages), handwritten and signed by R. Yitzchak Elchanan Spektor, Rabbi of Novardok, to R. Yaakov Moshe, Rabbi of Stalovichy. Novardok, [ca. 1854].

Halachic responsum on the division of an estate by Beit Din without all heirs present. The case involved an estate with three heirs, one of whom was not present due to being conscripted to the army in an unknown location. The house was dilapidated, and the two brothers who were present turned to the Beit Din. Towards the end of the letter, R. Yitzchak Elchanan commends the querent for his opinion: "You wrote well in all your pilpul, based on well-founded and straightforward reasoning..."

The present responsum has apparently never been printed (although a partial facsimile of it appears in: A. Sorasky, *Melech BeYofyo*, I, p. 37).

R. Yitzchak Elchanan Spektor (1817-1896), Rabbi of Kovno, prominent rabbi in his generation, known for his brilliance, diligence and righteousness. Considered the highest halachic authority of his times, he led Lithuanian and Russian Jewry for years with wisdom and consideration. He served

95c

as Rabbi from a young age, ca. 1837, in Izabelin, Byaroza, Nyasvizh and Novardok (Novogrudok). In 1864 he was appointed Rabbi of Kovno, and he became known worldwide as one of the leading poskim. His responsa and novellae are published in the series *Be'er Yitzchak*, *Nachal Yitzchak* and *Ein Yitzchak*.

The recipient of the letter, **R. Yaakov Moshe Direktor** (1809-1879), Rabbi of Mush, a Lithuanian Torah scholar, famous as a holy man and wonderworker. A disciple of R. Itzele of Volozhin, he served as Rabbi of Stalovichy (a town near Novardok). He engaged in halachic discussions with leading rabbis of his generation, including the *Nachalat David*; R. Eizel Charif, Rabbi of Slonim; and R. Yitzchak Elchanan Spektor, who served as Rabbi of Novardok from 1852-1864 (a responsum of R. Yitzchak Elchanan addressed to him is printed in *Responsa Be'er Yitzchak*, Königsberg, 1858). In 1857 he relocated to serve as Rabbi of Mush (Novaya Mysh), at the advice of R. Yitzchak Elchanan and R. Eizel Charif. He was the father of R. Yisrael Yehonatan Yerushalimsky (1860-1917), Rabbi of Orlya and Ihumen (Chervyen), father-in-law of R. Yechezkel Abramsky, Head of the London Beit Din, author of *Chazon Yechezkel*.

The present responsum was sent ca. 1853-1856. R. Yitzchak Elchanan served as Rabbi of Novardok between 1852-1864, while the recipient of the letter served as Rabbi of Stalovichy until 1857, before relocating to serve as Rabbi of Mush. Additionally, there is another responsum to R. Yaakov Moshe on the same issue, from R. Shmuel Avigdor Tosfaah (see previous lot), who served as Rabbi of Nyasvizh from 1853-1856.

[1] leaf. 22.5 cm. Fair condition. Dark stains. Tears and folding marks, slightly affecting text.

Opening price: \$2,000

Estimate: \$3,000-4,000

96. מכתב הגאון רבי אליהו חיים מייזל אב"ד לודז' – עם תשובה קצרה בדברי תורה

מכתב בכתב-ידו וחתמתו של הגאון רבי אליהו חיים מייזל אב"ד לודז'. לודז', סיון תרנ"ד [1894]. נכתב על גבי נייר מכתבים רשמי, עם סמל מעוט, בו נכתב: "אליהו חיים באאמו"ר ר' משה ז"ל - מייזל - אב"ד דק"ק לאדז". נשלח אל נכד-אחיו רבי ישראל יהונתן ירושלימסקי, שכינה אז כאב"ד אורלא. רא"ח מייזל מתנצל על מיעוט המכתבים ממנו, כי קשה עליו הכתיבה עקב "חלישות כחי לעת זקנותי", ומוסיף "וב"ה כי שלו' לי ולבני המופלג ולחתי הרב הגאון שי' [חיה] ולכל אשר לנו...". לאחר החתימה הוסיף תשובה קצרה בדברי תורה, על שאלתו של הרב ירושלימסקי: "ע"ד הר"ן סוף סוכה, הכוונה פשוטה לדעת...". מכתב זה נדפס וצולם אצל סורסקי, "מלך ביפיו" (א, עמ' 46).

הגאון הנודע רבי אליהו חיים מייזל אב"ד לודז' (תקפ"א-תרע"ב), מילדותו נודע בגאונותו וכבר בגיל שמונה נכנס ללמוד בישיבת וואלוז'ין אצל רבי יצחק מוואלוז'ין. בגיל 19 נתמנה לרבה של הורודוק עיר מולדתו, ובשנת תרי"ג נתמנה לרבה של דרעטשין. לאחר מכן כיהן ברבנות פרוזינא ולומזה, ומשנת תרל"ג כיהן כארבעים שנה ברבנות העיר לודז'. נודע כאחד מגדולי דורו בליטא ובפולין, נודע במעשי חסד מופלגים, בפדיון שבויים ובהצלת משפחות עניות מחרפת רעב. קברו שבלודז' נודע כמקום תפלה ובקשה לישועת הכלל והפרט, והיה מכוסה תמיד ב"פתקאות". מקבל המכתב, הגאון רבי ישראל יהונתן ירושלימסקי אב"ד אורלא ואייהומן (תר"כ-תרע"ז), בנו של הצדיק הקדוש רבי יעקב משה דירעקטור אב"ד מוש (תקס"ט-תרל"ט; גאון מתלמידי וולוז'ין ו"בעל מופת" מפורסם). אמו הרבנית שרה פערל' הייתה בתו של הגאון רבי משה מייזל (זיברטינסקי) - אחיו של הגאון רבי אליהו חיים מייזל אב"ד לודז'. בשנת תרל"ב שלחו אביו לארץ ישראל (יחד עם שמש מיוחד), כדי שיחוג את הבר מצוה שלו בירושלים להתבשרם מקדושתה ולהתברך מפי חכמי ירושלים (על שם כך החליף מאז את שם משפחתו, והיה חותם מאז: "יש"י ירושלימסקי", או "יש"י איש-ירושלים"). למד בישיבת וולוז'ין, ולימים נשא את בתו של הגאון הריב"ז רבי יעקב דוד וילובסקי אב"ד סלוצק. בשנת תרנ"ב התקבל לאב"ד אורלא (הסמוכה לגרודנה), ובשנת תרס"ב נתמנה לאב"ד אייהומן (פלך מינסק). לאחר פטירתו בדמי ימיו, אמר עליו רבו הגר"ח סולובייציק אב"ד בריסק, כי "אינני מכיר בדור הזה עוד שני רבנים משיעור-קומתו בכל רחבי רוסיה ופולין" (סורסקי, מלך ביפיו, עמ' 49). חתנו הוא הגאון המפורסם רבי יחזקאל אברמסקי גאב"ד לונדון, בעל ה"חזון יחזקאל".

[1] דף, נייר מכתבים רשמי. 28 ס"מ. מצב טוב. כתמים. קמטים וסימני קיפול.

מתיחה: \$1,000
הערכה: \$2,000-3,000

96. Letter from Rabbi Eliyahu Chaim Meisel, Rabbi of Łódź – With Short Torah Responsum

Letter handwritten and signed by R. Eliyahu Chaim Meisel, Rabbi of Łódź. Łódź, Sivan 1894.

Written on official stationery, with a decorated emblem containing the words: "Eliyahu Chaim son of R. Moshe – Meisel – Rabbi of Łódź". Sent to his grandnephew R. Yisrael Yehonatan Yerushalimsky, who then served as Rabbi of Orlya. R. Eliyahu Chaim Meisel apologizes for his infrequent correspondence, since writing is difficult for him due to "my exhaustion at my old age". He adds that "Thank G-d, I, my exceptional son and my great son-in-law and all that is ours are doing well...". After the signature, he adds a short Torah responsum regarding the explanation of a passage by the Ran. This letter has been printed with a facsimile in Sorasky, Melech BeYofyo (I, p. 46).

R. Eliyahu Chaim Meisel (1821-1912), Rabbi of Łódź, was celebrated from his youth for his brilliance, and at the young age of 8 he joined the Volozhin yeshiva to study under R. Yitzchak of Volozhin. At the age of 19, he was appointed Rabbi of Horodok (Gródek), his native city, and in 1851, of Dereczyn. He later served as Rabbi of Pruzhany and of Łomża, and from 1873, as Rabbi of Łódź, a position he held for 40 years. He was renowned as one of the most prominent Torah leaders of his times in Lithuania and Poland and was famous for his exceptional acts of kindness in redeeming captives and saving needy families from starvation. His gravesite in Łódź was popular as a prayer-site for requesting salvation for the Jewish people and for individuals and was perpetually covered with kvittels.

The recipient of the letter, **R. Yisrael Yehonatan Yerushalimsky (1860-1917)**, Rabbi of Orlya and Ihumen, son of R. Yaakov Moshe Direktor (1809-1879), Rabbi of Mush (Novaya Mysh; a student of the Volozhin yeshiva and a famous wonderworker). His mother Rebbetzin Sarah Perle was the daughter of R. Moshe Meisel (Zibertinsky), brother of R. Eliyahu Chaim Meisel, Rabbi of Łódź. In 1872, his father sent him off to celebrate his bar mitzvah in Jerusalem, to absorb its holiness and receive blessings from Jerusalem rabbis (whereupon he changed his surname to Yerushalimsky or Ish-Yerushalayim). He studied in the Volozhin yeshiva, and later married the daughter of R. Yaakov David Wilovsky (Ridvaz), Rabbi of Slutsk. In 1892 he was appointed Rabbi of Orlya (near Grodno), and in 1902 he was appointed Rabbi of Ihumen (Chervyen, Minsk region). After his untimely passing, his teacher R. Chaim Soloveitchik, Rabbi of Brisk, declared, "I do not know two other rabbis of his stature in this generation in all of Russia and Poland" (Sorasky, Melech BeYofyo, p. 49). He was the father-in-law of R. Yechezkel Abramsky, Head of the London Beit Din, author of Chazon Yechezkel.

[1] leaf, official stationery. 28 cm. Good condition. Stains. Creases and folding marks.

Opening price: \$1,000
Estimate: \$2,000-3,000

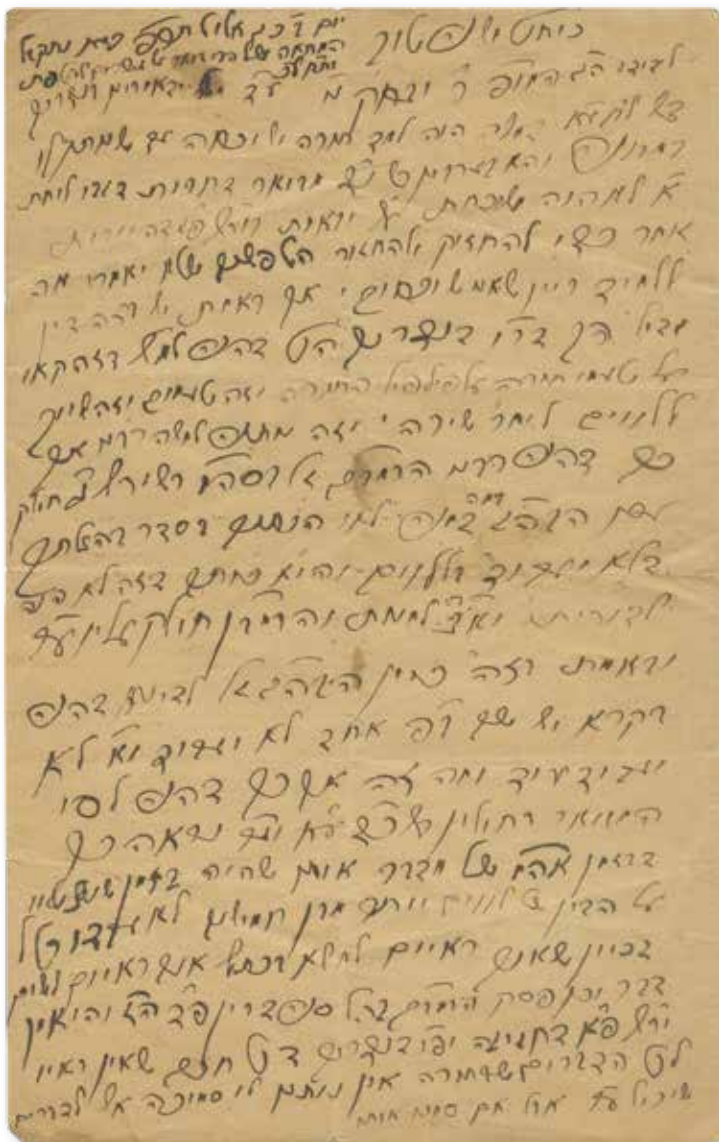
הוא נשאר אצלנו בעיר חכם, ונראה כי הוא יחזיק בה
אולי

הוא נשאר אצלנו בעיר חכם

הוא נשאר אצלנו בעיר חכם, ונראה כי הוא יחזיק בה
אולי

הוא נשאר אצלנו בעיר חכם

הוא נשאר אצלנו בעיר חכם, ונראה כי הוא יחזיק בה
אולי

97a

97. מכתב ארוך ומעניין מהגאון הרוגוצ'ובר רבי יוסף רוזין - ברכת שנה טובה ודברי תורה

מכתב ארוך (2 עמודים) בכתב ידו וחתמתו של הגאון מרוגוטשוב רבי "יוסף ראזין רב מדווינסק". אלול תר"פ [1920].

נשלח לרבי יצחק גינזבורג, ששלח לו תמיכה כספית. הוא פותח בדברי תודה וברכת "כוח"ט [כתיבה וחתמה טובה] ושנה טוב[ה]", וממשיך בדברי תורה, כדרכו לפלפל בגאונות מעניין לעניין בנושאים שונים: משה רבינו, קבלת התורה ועבודת הלויים, ועוד נושאים.

המכתב שלפנינו נדפס עם הערות וביאורים, בשו"ת צפנת פענח החדשות (מודיעין עלית תשע"ב, חלק ב', מדור מכתבים ואגרות, אגרת ג, עמ' תלט-תמא).

הגאון המפורסם רבי יוסף רוזין אב"ד דוניסק בעל "צפנת פענח" (תר"ח-תרצ"ו) - הידוע בכינויו "הרוגוצ'ובר" (על שם עיר הולדתו רוגוטשוב), נמנה על חסידי חב"ד-קאפוסט. בילדותו לקחו אביו לברכה אצל האדמו"ר בעל "צמח צדק" שברכו בלמדנות יתירה והורה לו ללמוד מסכת נזיר (יש אומרים שזו הסיבה שהרוגוצ'ובר לא גזז את שערותיו). בצעירותו למד אצל הגאון רבי יוסף דב בער סולובייצ'יק בעל "בית הלוי" יחד עם בנו רבי חיים מברסק.

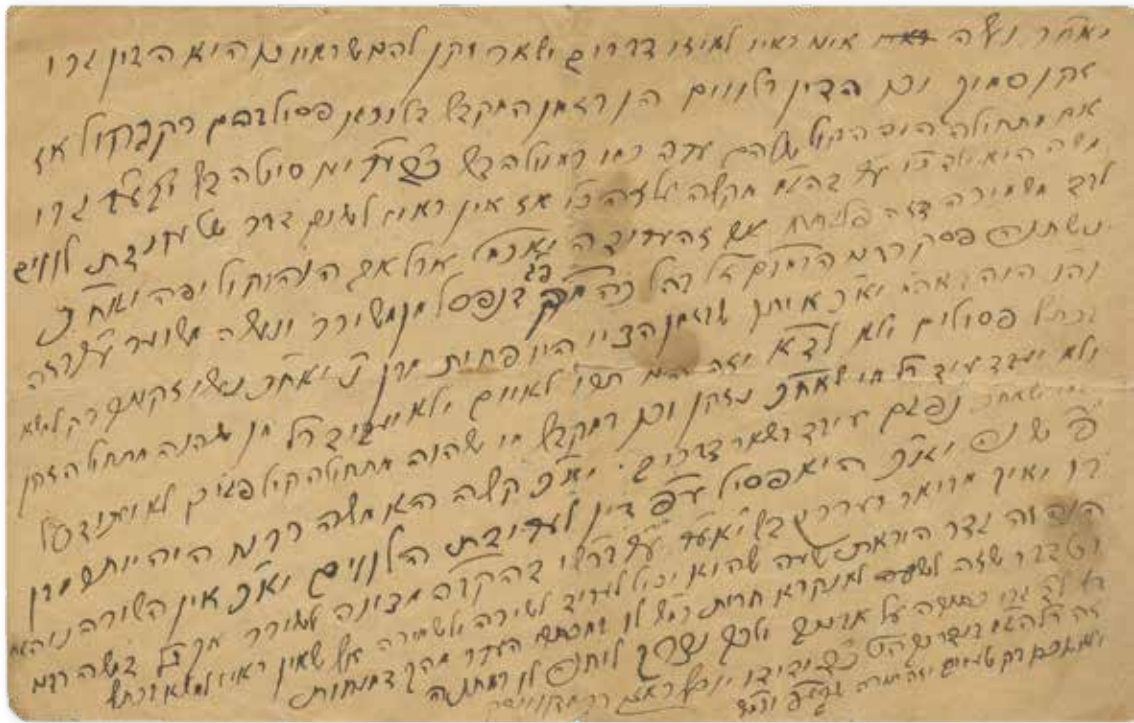
במשך כארבעים שנה, החל משנת תרמ"ט, כיהן כרב עדת חסידי חב"ד בעיר דווינסק שבלטביה, לצד אב"ד העיר הגאון בעל "אור שמח". דמות פלאית ויוצאת דופן בחריפותה ובגאונותה המופלגת, בידיעת התורה כולה לכל חלקיה ופרטיה, בחידוש הגדרות וסברות עמוקות ודרכי לימוד מקוריות.

גאונותו האגדית של הרוגוצ'ובר זכתה להערכה גם בקרב הציבור הכללי בדורו, וידוע מאמר ביאליק אודותיו: "מן המוח שלו אפשר לחצוב שני איינשטיינים". עסק רבות בביאור תורת הרמב"ם, והשיב תשובות רבות בהלכה. תשובותיו וחיידושו פורסמו בסדרת ספריו "צפנת פענח". ספריו הנדפסים הם חלק מועט ממעיין תורתו הבלתי-נדלה שהיה מתגבר והולך בלי הפסקה. מחמת עמקות דבריו ובשל כתיבתו המקוצרת והמרומזת, הוקמו בדורות האחרונים מספר פרויקטים במטרה לפענח ולפרש את דבריו, ולהוציא את חיבוריו במהדורות מבוארות.

[1] דף. 21 ס"מ. כתוב בצפיפות משני צדיו. מצב טוב. קרע חסר קל בשוליים.

פתיחה: \$1,500

הערכה: \$2,500-3,000

97b

97. Interesting, Lengthy Letter from the Rogatchover, Rabbi Yosef Rosen – Shanah Tovah Blessing and Torah Thoughts

Lengthy letter (2 pages) handwritten and signed by the Rogatchover Gaon, R. "Yosef Rosen, Rabbi of Dvinsk". Elul 1920.

Sent to R. Yitzchak Ginsburg, who had sent him financial assistance. He begins with thanks and a blessing for a "Ketivah VaChatimah Tovah and a Shanah Tovah", continuing with Torah thoughts, an ingenious pilpul characteristically weaving together different topics: Moses, receiving the Torah and the service of the Levites, as well as other topics.

The present letter was printed with notes and explanations in Responsa Tzafnat Paneach HaChadashot (Modiin Illit, 2012, Part II, letters section, letter 10, pp. 439-441).

R. Yosef Rosen (1858-1936), Rabbi of Dvinsk, author of Tzafnat Paneach, known as the Rogatchover (after his birth town Rogatchov-Rahachow), a Chabad-Kopust follower. His father took him as a child to the Tzemach Tzedek, who blessed him with exceptional scholarliness and instructed him to study Tractate Nazir (some say this was the reason the Rogatchover did not cut his hair). In his youth, he studied under R. Yosef Dov Ber Soloveitchik, the Beit HaLevi, alongside the latter's son R. Chaim of Brisk.

From 1889, he served as Rabbi of the Chabad Chassidic community in Dvinsk (Daugavpils, Latvia), alongside the city's Rabbi, the Or Sameach, a position he held for 40 years. A remarkable figure, he was renowned for his tremendous sharpness and genius, his comprehensive knowledge of all areas of the Torah, down to its finest details, and for producing profound definitions, hypotheses and original methods of Torah study. Tales of his genius and diligence abound.

His legendary brilliance was also highly regarded by the secular world in his days and Bialik reputedly said that "two Einsteins could be carved out from the mind of the Rogatchover". The Rogatchover dealt extensively in explaining the teachings of the Rambam and wrote numerous halachic responsa. His responsa and novellae were published in the Tzafnat Paneach series. His printed books are a small part of the incessant flow of the inexhaustible fountain of his Torah. Due to the profundity of his teachings and his concise, cryptic style of writing, several projects have risen in recent generations to decipher and explain his teachings, resulting in the publication of annotated editions of his works.

[1] leaf. 21 cm. Closely written on both sides. Good condition. Slight marginal open tear.

Opening price: \$1,500

Estimate: \$2,500-3,000

98. מכתב ברכה ותודה מהגאון רבי ברוך בער ליבוביץ – קמניץ, תשרי תרצ"ג – "שהקב"ה יאריך ימיכם ושנותיכם במלוא נחת, ויברך את עסקיכם בכל הברכות וההצלחות..."

מכתב מהגאון רבי ברוך דוב (בער) ליבוביץ ראש ישיבת כנסת בית יצחק בקמניץ. [קמניץ], כ"ה תשרי תרצ"ג [1932]. מכתב ביידיש שנשלח אל נדיבי הישיבה, בני משפחת פייגין מפילדלפיה, ארה"ב. רבי ברוך בער מרעיף עליהם במכתבו צרור ברכות ותודות על תמיכתם הנדיבה בישיבה. הוא גם כותב להם כי ביום א' דסוכות ציינו בישיבה את יום ה'אירצייט' של דבורה בת ר' משה נ"ע, על פי תקנות הישיבה.

רוב המכתב מודפס במכונת כתיבה, ובסיומו שש שורות עם ברכות חמות ולבביות, בעצם כתב-יד-קדשו וחתמתו של ראש הישיבה רבי ברוך בער ליבוביץ: "...איך קום אייך צוא בענטשין מיט אייער פרויא הגבירה הצדקנית שתחי' לאיווש"ט [לאורך ימים ושנים טובות] אמן, אז דער אויבערשטער זאל אייך מאריך ימים ושנים זיין מיט אפולע נחת און ער זאל אייך בענטש אייערן עסקים און אללע ברכות והצלחות... זוכה זיין צוא זעהען אין גיכין ישועה פון אידען און קלאנג פון משיח אמן [=הנני לברך אתכם עם רעייתך הגבירה הצדקנית שתחיה לאורך ימים ושנים טובות, שהקב"ה יאריך ימיכם ושנותיכם במלוא נחת, ויברך את עסקיכם בכל הברכות וההצלחות... ותזכו לראות במהרה בישועת ישראל ולשמע פעמי משיח], דברי המברכו והמוקירו והמכבדו ברוך דוב לייבאוויץ ר"מ בישיבה הק' בית יצחק".

הגאון הקדוש רבי ברוך דוב (בער) ליבוביץ (תרכ"ד-ת"ש), בעל "ברכת שמואל", מגדולי מרביצי התורה בדורו. מתלמידי הגר"ח מבריסק בישיבת וולוז'ין. חתן הגאון רבי אברהם יצחק צימרמן אב"ד הלוסק. לאחר שעבר חותנו לכהן כרב בקרמנצוג, מילא את מקומו ברבנות הלוסק והקים בה ישיבה. לאחר י"ג שנה הזמן לכהן כראש ישיבת "כנסת בית יצחק" בסלבודקה. בתקופת מלחמת העולם הראשונה נדד עם ישיבתו למינסק, לקרמנצוג ולווילנה, עד שלבסוף הקים אותה בקמניץ. בעל "ברכת שמואל" על סוגיות הש"ס. תורתו שבעל-פה ושבתב היא מאבני היסוד של הלימוד הישיבתי המעמיק.

[2] דף, נייר מכתבים רשמי. 29 ס"מ. מצב טוב. כתמים וסימני קיפול.

פתיחה: \$1,000
הערכה: \$1,500-2,500

98. Letter of Blessings and Thanks from Rabbi Baruch Ber Leibowitz – Kamenets, Tishrei 1932 – "May God Grant You Long Life Full of Satisfaction, And Bless Your Business with All Blessings and Success..."

Letter from R. Baruch Ber Leibowitz, dean of the Kneset Beit Yitzchak yeshiva in Kamenets. [Kamenets], 25 Tishrei, 1932.

Letter in Yiddish addressed to the Feigin family of Philadelphia, United States. R. Baruch Ber showers them with blessings, thanking them for their generous support of the yeshiva, and mentions that on the first day of Sukkot, the yeshiva commemorated the yahrzeit of Devorah daughter of R. Moshe, as per the yeshiva regulations.

The letter, which is typewritten for the most part, concludes with six lines of warm, heartfelt blessings, handwritten and signed by the yeshiva dean, R. Baruch Ber Leibowitz: "...I wish to bless you along with your wife, the righteous woman; may she live for many good, long years. May God grant you long life full of satisfaction and bless your business with all blessings and success.... and may you merit to soon see the salvation of Israel and hear the footsteps of Mashiach. Blessing and honoring him, Baruch Dov Leibovitz, dean of the Beit Yitzchak yeshiva".

R. Baruch Dov (Ber) Leibowitz (1864-1939), author of *Birkat Shmuel*, leading Torah disseminator in his times. He was a disciple of R. Chaim of Brisk in the Volozhin yeshiva, and the son-in-law of R. Avraham Yitzchak Zimmerman, Rabbi of Hlusk. After his father-in-law went to serve as rabbi of Kremenchuk, he succeeded him in Hlusk and established a yeshiva. After a 13-year tenure, he was asked to head the Kneset Beit Yitzchak yeshiva in Slabodka. During World War I, he wandered with the yeshiva to Minsk, Kremenchuk and Vilna, finally settling in Kamenets. He authored *Birkat Shmuel* on Talmudic topics. His teachings and writings are classics of in-depth yeshiva Torah study.

[2] leaves, official stationery. 29 cm. Good condition. Stains and folds.

Opening price: \$1,000
Estimate: \$1,500-2,500

GRAND RABBINICAL COLLEGE
„Kneset Bet Isaac“
 Kamenitz-Litovsk Poland
 (Establ. 1657 in Stobadka)
ברוך דוב לייבאוויץ
 ר"ם ומנהל
 Chief Rabbi B. B. LEIBOVITZ
 DEAN

מרן ר' יצחק אלחנן זצ"ל

הישיבה הגדולה
„כנסת בית יצחק“
 בקאמעניץ דליטא
 נדפסה בס'אבאדקא בשנת תרנ"ז
 ע"ש הגאון האמיתי פאר ישראל רשכבה"ג
 ב"ה יום יחדש תרצ".....

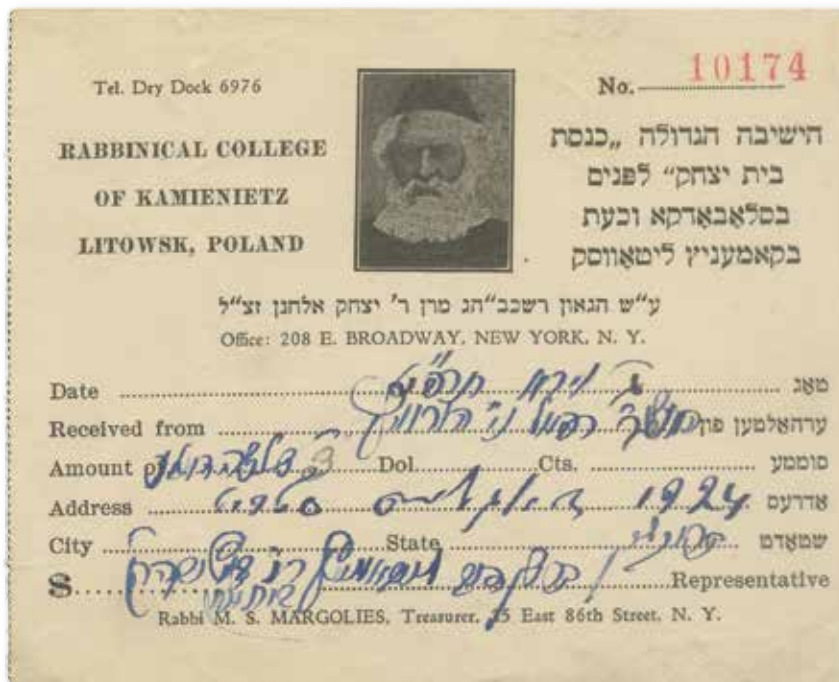
/2/

מיר האבען העקטיגען חודש/ א' דסזוכנח/ געהיסען אין אונזער הייליגע ישיבה
 דעם יאחרצייט פון דבורה בת ר' משה נ.ע. און געמאכט אן אזכרה אין דער
 בעשטימטער ש צייט לזים די תקנה פון אונזער הייליגע ישיבה.
 זייט געזונד און געבענשט מיט דער ברכה פון ברוך אשר יקים וגו', ווי
 עס זיינשט איך איר בעסטער פרינד, העלבער בעס שטענדיג פאר איך דעם

Handwritten text in Hebrew script, likely a letter or certificate, mentioning names and dates. The text is dense and cursive, covering the lower half of the page.

Adress: Rabbi B. B. Leibowitz, Kamenitz-Lit., pow. Brzesko n. B., Poland

99

99. Receipt from Rabbi Baruch Ber Leibowitz's Trip to the United States – Brooklyn, Cheshvan 1928

Printed receipt for the Kamenets yeshiva in Poland, filled in by hand and signed by the yeshiva dean R. Baruch Dov (Ber) Leibowitz. Brooklyn, [Cheshvan] 1928.

Receipt written for the donor R. Refael Horowitz of Brooklyn for his contribution of three dollars. Written by R. Baruch Ber on his well-known journey to the United States in 1928-1929.

In the late 1920s, the financial state of Polish yeshivas badly deteriorated, and the yeshiva dean R. Baruch Ber was compelled to leave his students in the Kamenets yeshiva and travel overseas for a long fundraising expedition in the United States, along with his son-in-law R. Reuven Grozovsky. During that period, he stayed in the house of R. Yaakov Yosef Herman in the United States (see: All for the Boss, pp. 59-67, Feldheim Publishers, 1984).

R. Baruch Dov (Ber) Leibowitz (1864-1939), author of Birkat Shmuel, leading Torah disseminator in his times. He was a disciple of R. Chaim of Brisk in the Volozhin yeshiva, and the son-in-law of R. Avraham Yitzchak Zimmerman, Rabbi of Hlusk. After his father-in-law went to serve as rabbi of Kremenchuk, he succeeded him in Hlusk and established a yeshiva. After a 13-year tenure, he was asked to head the Knesset Beit Yitzchak yeshiva in Slabodka. During World War I, he wandered with the yeshiva to Minsk, Kremenchuk and Vilna, finally settling in Kamenets. He authored Birkat Shmuel on Talmudic topics. His teachings and writings are classics of in-depth yeshiva Torah study.

[1] leaf. 13.5x11 cm. Good condition. Stains.

Opening price: \$1,000
 Estimate: \$2,000-5,000

99. קבלה ממסעו של הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ לארה"ב - ברוקלין, חשוון תרפ"ט

קבלה מודפסת עבור ישיבת קמניץ בפולין, עם מילוי בכתב-ידו וחתימתו של ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דוב (בער) ליבוביץ. ברוקלין, [חשוון] תרפ"ט [1928].

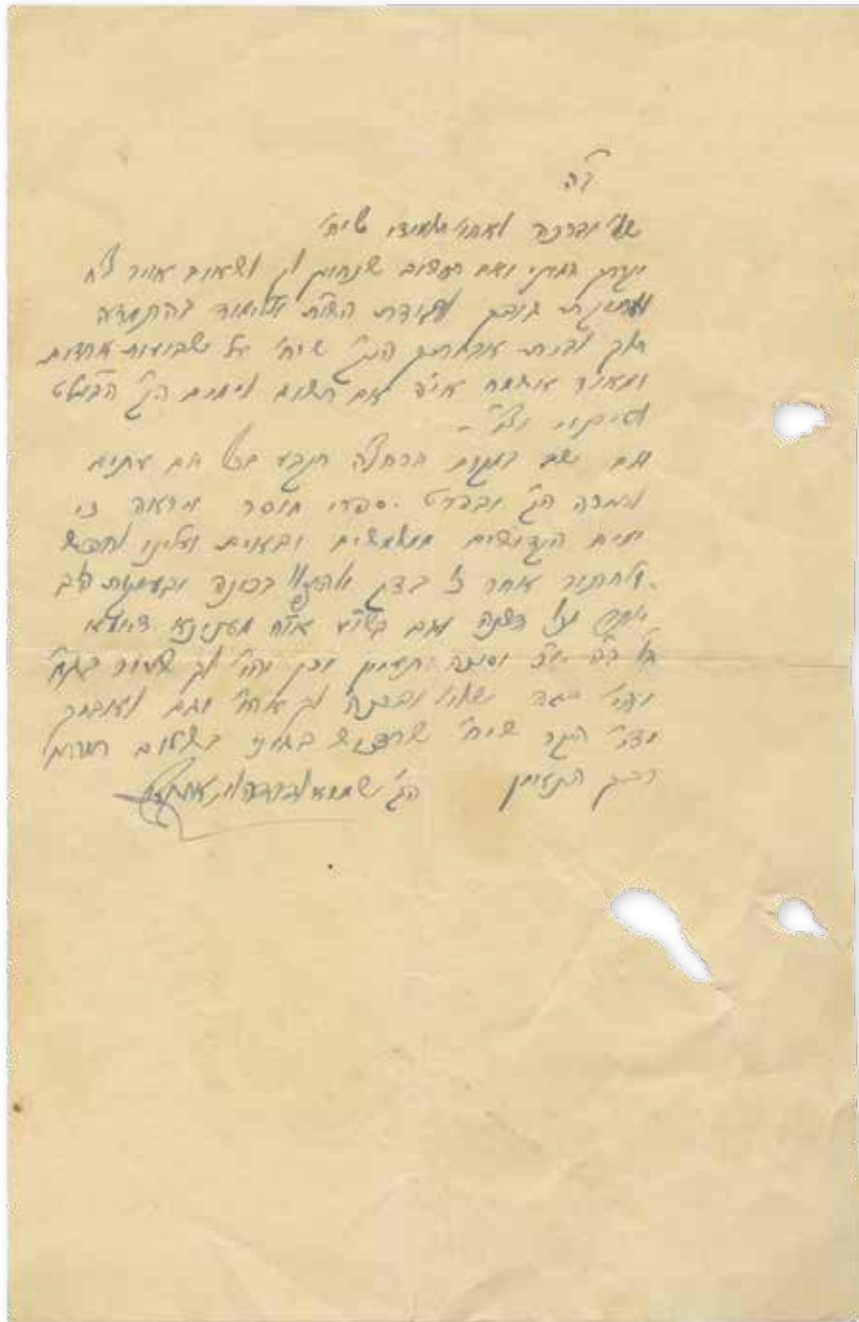
קבלה שנכתבה לנדיב ר' רפאל הורוויץ מברוקלין על תרומתו בסך שלשה דולר. נכתבה ע"י רבי ברוך בער בעת מסעו המפורסם לארה"ב בשנים 1928-1929.

בסוף שנות התר"פ הורע מאד מצבן הכלכלי של הישיבות בפולניה, וראש הישיבה רבי ברוך בער נאלץ לעזוב את תלמידיו בישיבת קמניץ, ולנסוע מעבר לים למסע התרמה ארוך בארצות הברית, יחד עם חתנו רבי ראובן גרוזובסקי. באותה תקופה הוא התארח בביתו של הצדיק ר' יעקב יוסף הרמן בארה"ב (ראו אודות כך: הכל לאדון הכל, ירושלים תשס"ג, עמ' 56-62).

הגאון הקדוש רבי ברוך דוב (בער) ליבוביץ (תרכ"ד-ת"ש), בעל "ברכת שמואל", מגדולי מרביצי התורה בדורו. מתלמידי הגר"ח מבריסק בישיבת וולוז'ין. חתן הגאון רבי אברהם יצחק צימרמן אב"ד הלויסק. לאחר שעבר חותנו לכהן כרב בקרמנצוג, מילא את מקומו ברבנות הלויסק והקים בה ישיבה. לאחר י"ג שנה הזמן לכהן כראש ישיבת "כנסת בית יצחק" בסלבודקה. בתקופת מלחמת העולם הראשונה נדד עם ישיבתו למינסק, לקרמנצוג ולוילונה, עד שלבסוף הקים אותה בקמניץ. בעל "ברכת שמואל" על סוגיות הש"ס. תורתו שבעל-פה ושבתב היא מאבני היסוד של הלימוד הישיבתי המעמיק.

[1] דף. 11x13.5 ס"מ. מצב טוב. כתמים.

פתיחה: \$1,000
 הערכה: \$2,000-5,000

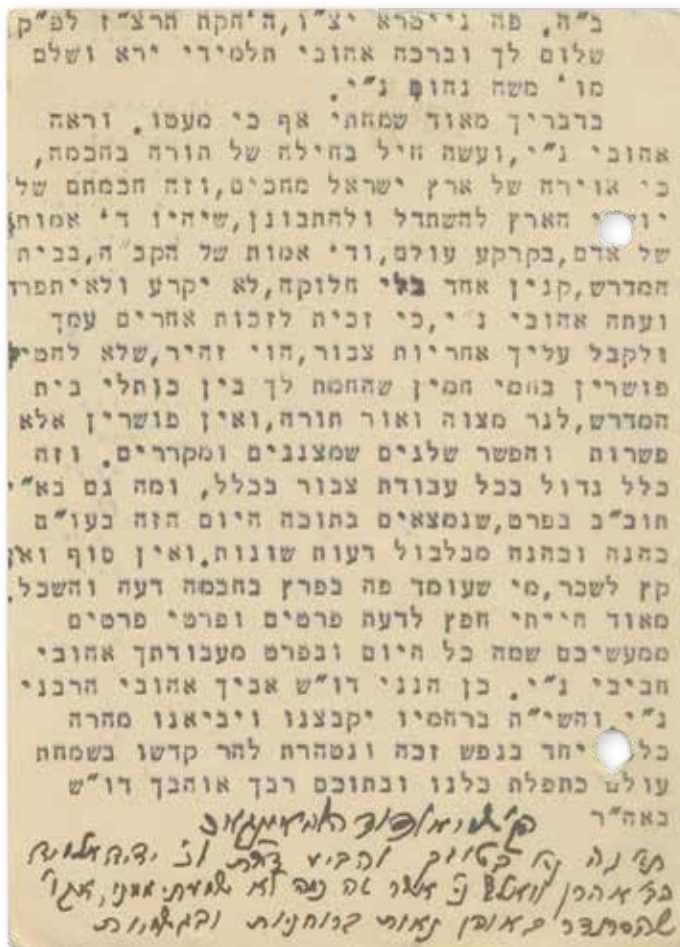
100a

100. שני מכתבים מהגאון רבי שמואל דוד הלוי אונגאר - טירנוי, תר"צ / נייטרא, תרצ"ז

שני מכתבי הדרכה ללימוד התורה וחיזוק ביראת שמים, מהגאון רבי שמואל דוד הלוי אונגאר אב"ד טירנוי ונייטרא: • מכתב בכתב ידו וחתימתו, עם דברי ברכה והדרכה. [טירנוי, תר"צ בקירוב].

נשלח אל אחד מתלמידי הישיבה בטירנוי, שהיה אמור לנסוע עם משפחתו לנופש-קיץ ולהבראה בחודש אלול, וכולל דברי חיזוק והדרכה: "שלו"ם] וברכה לאהו"בין] תלמידי שיח'ניה]. יקרתך הגיעני, ואם תחשוב שנחוץ לך לשאוב אויר צח להחזקת גופך לעבודת השי"ת וללימוד בהתמדה, תלך לבית אבותיך היק'רים] שיחי'ו] על שבועות אחדים, ומאוד אשמח אי"ה אם תשוב לימים הק'דושים] הבעל"ט לטירנוי... וגם שם במקום הרחצה תקבע בכל יום עתים לתורה הק'דושה] ובפרט ספרי מוסר ויראה, כי ימים הקדושים ממשמשים ובאים, ועלינו לחפש ולחתור אחר כל בדק ולהתפלל בכוונה ובעמקות הלב יותר מכל השנה, וגם בשו"ע או"ח מענינא דיומא הל'נכות] ר"ה יו"כ וסוכה תעיין, וכן יהי'ה] לך שעור בגמ', והי'ה] בזה שלו"ם] וברכה לך אהו"בין] וגם לאביך ידי'דין] היקר שיח'ניה]... רבך הנאמן הק' שמואל דוד הלוי אונגאר".

[1] דף. 21.5 ט"מ. מצב טוב-בינוני. קמטים וסימני קיפול. קרע חסר ונקבי תיוק (ללא פגיעה בטקסט).

100b

• מכתב על גבי גלויה, מודפס במכונת כתיבה, עם חתימה בכתב ידו "הק' שמואל דוד הלוי אונגאר", ותוספת 3 שורות בכתב-יד לאחר החתימה. נייטרא, תרצ"ז [1937].

נשלח לאחד מתלמידיו בישיבת נייטרא, שעלה לארץ ישראל והתיישב ב"קבוץ חפץ חיים", וכולל דברי חיזוק והדרכה: "...ועשה חיל בחילה של תורה בחכמה, כי אוירה של ארץ ישראל מחכים, וזה חכמתם של יו[שב]י הארץ להשתדל ולהתבונן שיהיו ד' אמות של אדם בקרקע עולם, וד' אמות של הקב"ה בבית המדרש, קנין אחד בלי חלוקה לא יקרע ולא יתפרד". הוא כותב לתלמידו על עבודתו בעסקנות ציבורית: "ועתה אהובי נ"י, כי זכית לזכות אחרים עמך ולקבל עליך אחריות צבור, הוי זהיר שלא להטיל פושרין בחמי חמין שהחמת לך בין כותלי בית המדרש לנר מצוה ואור תורה, ואין פושרין אלא פשרות... וזה כלל גדול בכל עבודת צבור בכלל, ומה גם בא"י תוב"ב בפרט, שנמצאים בתוכה היום הזה בעו"ה כהנה וכהנה מבלבול דעות שונות... ואין קץ לשכר מי שעומד פה כפרץ בחכמה דעה והשכל מאוד הייתי חפץ לדעת פרטים ופרטי פרטים ממעשיכם שמה כל היום ובפרט מעבודתך אהובי חביבי נ"י. כן הנני דו"ש אביך אהובי הרבני נ"י והשי"ה ברחמינו יקבלנו ויביאנו מהרה כל יחד בנפש זכה ונטהרת להר קדשו בשמחה עולם כחפלה כלנו ובחוכם רבך אוהבך דו"ש באה"ר

ק' לוי אונגאר
ת"ת ג' תרצ"ז
ב"ר אהרן אונגאר
לשכתו בארץ ישראל

בצדה השני של הגלויה, מכתב-שלומים קצר בכתב-יד וחתומת בן הרב מנייטרא "הק' חיים ידידיה הלוי". [1] גלויות דואר. 14.5 ס"מ. מצב טוב. נקבי תיוק, עם פגיעה קלה בטקסט המודפס.

הגאון רבי שמואל דוד הלוי אונגאר (תרמ"ו-תש"ה), מגדולי דורו מרבני סלובקיה. רב בטיירנו ובנייטרא ורבה הראשי של מדינת סלובקיה. גאון וצדיק, הרביץ תורה לאלפי תלמידים במשך 40 שנה, והיה מסור לתלמידיו כאהבת אב לבניו, להחכים ולהורותם דרך התורה והיראה. בשנת תרע"ח נתמנה לרבה של טירנו והקים בה ישיבה חשובה. הקהילה הקטנה בטיירנו לא יכלה להחזיק את התלמידים הרבים שנהרו לישיבתו, על כן עבר בשנת תרצ"א לכהן ברבנות העיר הגדולה נייטרא, שקהילתה קיבלה על עצמה להחזיק כלכלית את הישיבה. ישיבתו בנייטרא היתה הישיבה האחרונה שפעלה בשנות השואה באירופה הכבושה. לאחר שהתפרקה הישיבה ברח ליערות ולהרים, שם נספה בשנת תש"ה, הי"ד. בשנות השואה פעל במסירות נפש להצלת יהודים והברחתם מעמק הבכא, ביחד עם חתנו הגאון רבי מיכאל דוב וייסמנדל - מראשי הישיבה בנייטרא, מפעילי ההצלה בשואה ומייסד ישיבת נייטרא בארה"ב.

בתו הרבנית חיה נחמה, נישאה אחרי השואה לאדמו"ר מקלויזנבורג רבי יקותיאל יהודה הברשטאם, והיא אם-המלוכה של אדמו"רי ורבי צאנז-קלויזנבורג בדורנו. בנו רבי חיים ידידיה הלוי אונגאר (תלמיד המהרי"ץ דושינסקי), נספה במחנה אושוויץ, הי"ד. בנו רבי שלום משה הלוי אונגאר ניצל מהשואה וייסד יחד עם גיסו הרב וייסמנדל את ישיבת נייטרא בארה"ב.

פתיחה: \$2,000
הערכה: \$3,000-6,000

100. Two Letters from Rabbi Shmuel David HaLevi Ungar – Trnava, 1930 / Nitra, 1937

Two letters of guidance for studying Torah and strengthening in fear of G-d, by R. Shmuel David HaLevi Ungar, Rabbi of Trnava and Nitra:

- Letter handwritten and signed by R. Ungar, with blessings and guidance. [Trnava, ca. 1930].

Sent to one of the Trnava yeshiva students who was to travel with his family on vacation in Elul, writing to him with encouragement and guidance:

"Greetings and blessing to my beloved student. I received your message; and if you believe it is necessary to breathe fresh air in order to strengthen your body to serve G-d and study diligently, go to your dear parents' home for a few weeks. And I would be delighted if you would return to Trnava for the upcoming holy days... And even in the spas, study Torah regularly, especially books of ethics and fear of G-d, since the holy days are coming soon, and we must search and delve after every defect and pray with more concentration and intensity than all the rest of the year. Also study the timely issues in Shulchan Aruch Orach Chaim: the laws of Rosh Hashanah, Yom Kippur and Sukkot. Also study Gemara regularly. Peace and blessing to you, my beloved, and also to my dear friend your father... Your faithful teacher, Shmuel David HaLevi Ungar".

[1] leaf. 21.5 cm. Good-fair condition. Creases and folding marks. Open tear and filing holes (not affecting text).

- Letter on postcard, typewritten with handwritten signature "Shmuel David HaLevi Ungar", with three additional handwritten lines after the signature. Nitra, 1937.

Sent to one of his students in the Nitra yeshiva who immigrated to Eretz Israel and settled in the Chafetz Chaim kibbutz, writing to him with encouragement and guidance:

"...Do valiant deeds with the strength of the Torah with wisdom, for the air of Eretz Israel makes one wise. And this is the wisdom of those living in the Land: trying to comprehend how a person's domain on the ground and G-d's domain in the study hall are one and the same, indivisible and inseparable". He writes to his student regarding his involvement in public affairs: "And now, my beloved, that you have merited to bring merit to others along with you and accept communal responsibility, be careful not to cool off the extreme heat that you heated up in the Beit Midrash with the candle of the mitzvot and the light of the Torah – and 'cooling off' [poshrin] means nothing but compromise [pesharot]... And this is an important principle in all communal work, and especially in Eretz Israel, where there are now, due to our many sins, so many confused opinions... And there is no end to the reward of one standing at the breach with wisdom, knowledge and intelligence. I would greatly desire to know even the most minute details of what you are doing there all day, and especially of your service, my beloved...".

On the verso of the postcard is a short letter of greetings, handwritten and signed by the son of the Rabbi of Nitra, "Chaim Yedidiah HaLevi".

[1] postcard. 14.5 cm. Good condition. Filing holes, slightly affecting printed text.

R. Shmuel David HaLevi Ungar (1886-1945), Rabbi of Trnava and Nitra and Chief Rabbi of Slovakia. Righteous Torah scholar who taught thousands of disciples for 40 years, and had fatherly dedication in teaching his students Torah and fear of G-d. In 1918 he was appointed Rabbi of Trnava, establishing an important yeshiva. When the small Trnava community could no longer support the many students flocking to his yeshiva, he relocated in 1931 to serve as Rabbi of Nitra, whose community accepted the responsibility to provide for the yeshiva. During the Holocaust, the Nitra yeshiva was the last one in occupied Europe to close its doors. After the yeshiva was abandoned, he escaped to the forests and mountains where he perished in 1945. During the Holocaust he acted with dedication to rescue and smuggle Jews out of the camps, along with his son-in-law R. Michael Dov Weissmandl, a dean of the Nitra yeshiva and founder of the Nitra yeshiva in the United States.

His daughter Rebbetzin Chayah Nechamah married Rebbe Yekutiel Yehudah Halberstam of Klausenburg after the Holocaust, and she is the forebear of the current Sanz-Klausenburg rebbes and rabbis. His son R. Chaim Yedidiah HaLevi Ungar (disciple of R. Yosef Tzvi Dushinsky) perished in Auschwitz. His son R. Shalom Moshe HaLevi Ungar survived the Holocaust and established the Nitra yeshiva in the United States along with his brother-in-law R. Weissmandl.

Opening price: \$2,000

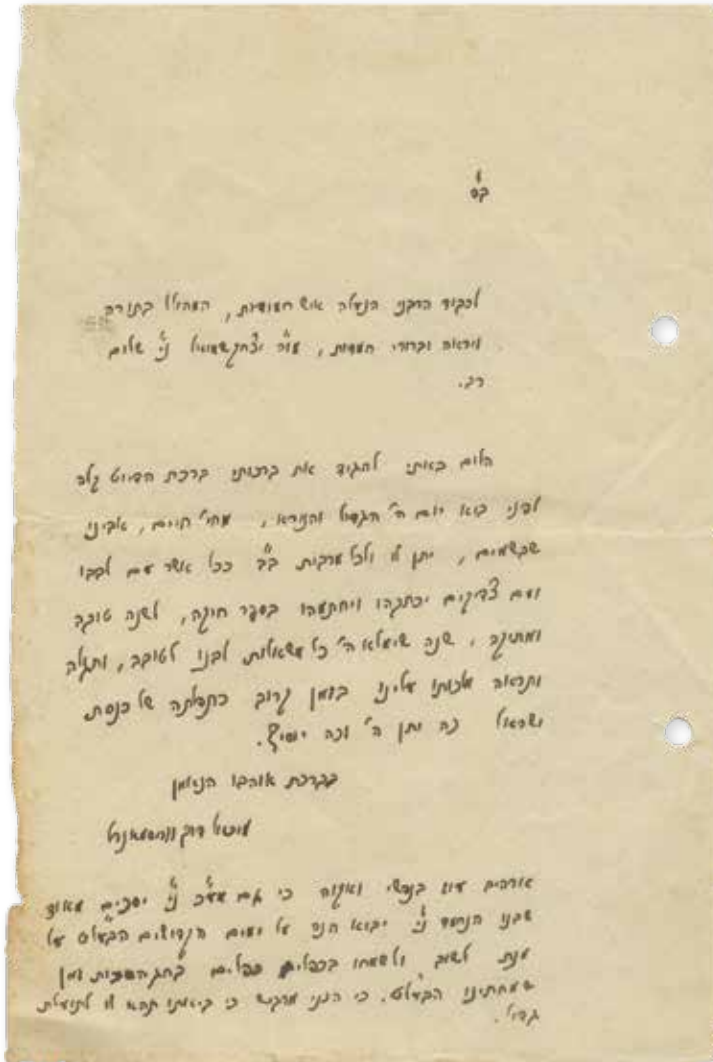
Estimate: \$3,000-6,000

101. שמונה-עשר מכתבים מרבי מיכאל דוב וייסמנדל - טירנוני ונייטרא, וינה ומקומות שונים - תר"צ-תרצ"ד

צורר מכתבים שכתב הגאון רבי מיכאל דוב וייסמנדל אל אחד מתלמידי ישיבתו ואל הוריו. טירנוני, נייטרא, וינה ומקומות שונים, תר"צ-תרצ"ד בקירוב.

18 מכתבים שכתב רבי מיכאל דוב בבחרותו לאחד מתלמידיו (חבר צעיר מבני הישיבה), למשכו בעבותות של אהבה ומסירות, להמשיך בלימוד התורה בישיבת טירנוני ובישיבת נייטרא (כפי הנראה מהמכתבים, בשל סיבות שונות נמנע הדבר מן התלמיד). המכתבים כתובים בשפה מליצית, נעימה ולבבית. בכמה מהם הוא מבקש מההורים כי יתנו רשות לבנם להגיע לימי החג לשהות במחיצת רבותיו, ובמכתבים אחרים הוא משכנעם שכדאי שבנם ימשיך ללמוד בישיבה. במכתב מתשרי תרצ"ב הוא כותב להם: "משל למה הדבר דומה בעיני, לאילן רך שנמצא שתול בארץ טובה במקום גשמי ברכה ורוח מצויה, ובא בן דעת אחד בסברא לעקרו ממקומו על מנת לנוטעו במקום טוב יותר לו לפי דעתו. האיש הזה אינו אלא מן המתמיהים, הרי כמה ספקות בדבר: ספק ארץ טובה, ספק גשמי ברכה, ספק רוח מצויה, ואת"ל אין אלו בספק, שמא בשעת חלוף הגזע יחבל בשרשים הרכים שצריכים חזק ויניקה, ונמצא הפסדו מכלה את שכרו... ואף אנו נאמר לו: כאן נמצא וכאן היה ואל תבקש יותר טוב מן הטוב...".

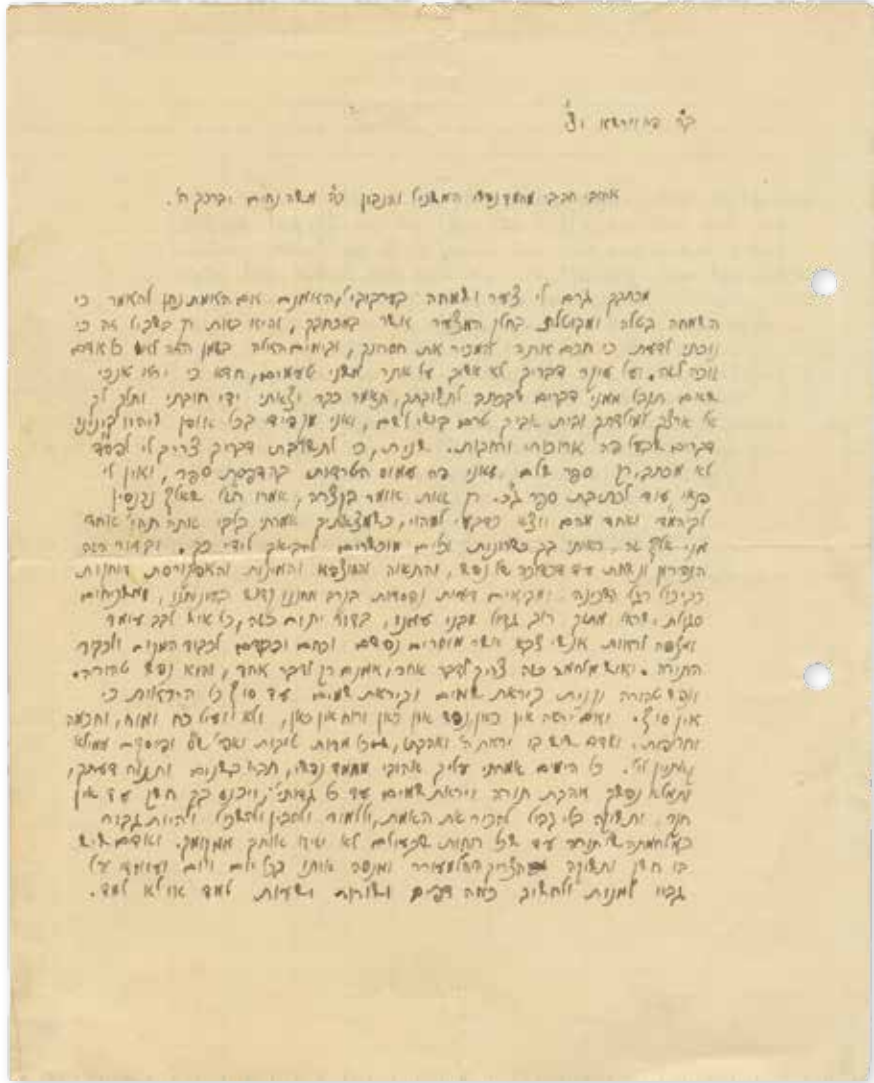
באחד המכתבים הוא כותב לתלמידו: "קיבלתי דבריך הנעימים ושמחתי בהם מאד... כי נוכחתי לדעת כי איש אמונים אתה, רק חזק ואמץ אל תירא ואל תחת, ויהי ה' אלוקים עמך ובכל אשר תפנה תצליח. ועל הכל גדלה שמחתי על השמועה כי הסכימו עמך אבותיך הי"ו ויתנו לך רשות לבוא הנה על ימים הראשונים של חג הפסח הבעל"ט, ומובטחי כי לך ימים אחדים אלו לתועלת גדול, ימי שמחה של אמת אשר לא תשכחם עד עולם...".

101a

במכתב אחר הוא כותב לו דברי תוכחה ואהבה: "אמרו חז"ל שאלף נכנסים לביהמ"ד וחד מהם יוצא כדבעי למהוי. כשמצאתיך אמרתי בלבי אתה תהי' [ה] אחד מני אלף זה, ראיתי בך כשרונות וכלים מוכשרים להביאך לידי כך, ובדור הזה הנפרץ והנשחת... והתאוה והחוצפא והמינות והאפיקורס[ות] דוחקות כביכול רגלי השכינה... ומשכיחים סגולת ישראל מתוך רוב גדול מבני עמנו. בדור יתום כזה, כל איש לבב עומד ומצפה לראות אנשי צבא אשר מוסרים נפשם וכחם וכבודם לכבוד המקום ולכבוד התורה, ואיש מלחמה כזה צריך לדבר אחד, אמנם רק לדבר אחד, והוא 'נפש טהורה'. נפש טהורה נקנית ביראת שמים וביראת שמים עד סוף כל היראות כי אין סוף. ואם יראה אין כאן, נפש אין כאן ורוח אין כאן, ולא יועיל כח ומוח וחכמה וחריפות... כל הימים אמרתי עליך אהובי מחמד נפשי, תבוא בשנים ותנוח דעתך, ותמלא נפשך אהבת תורה ויראת שמים עד כל גדותי [ה], ויכנס בך חשק עד אין חקר, ותשוקה עד בלי גבול להכיר את האמת, וללמוד ולהבין ולהשכיל ולהיות גבור במלחמתה של תורה עד שכל רוחות שבעולם לא יזיזו אותך ממקומך...".

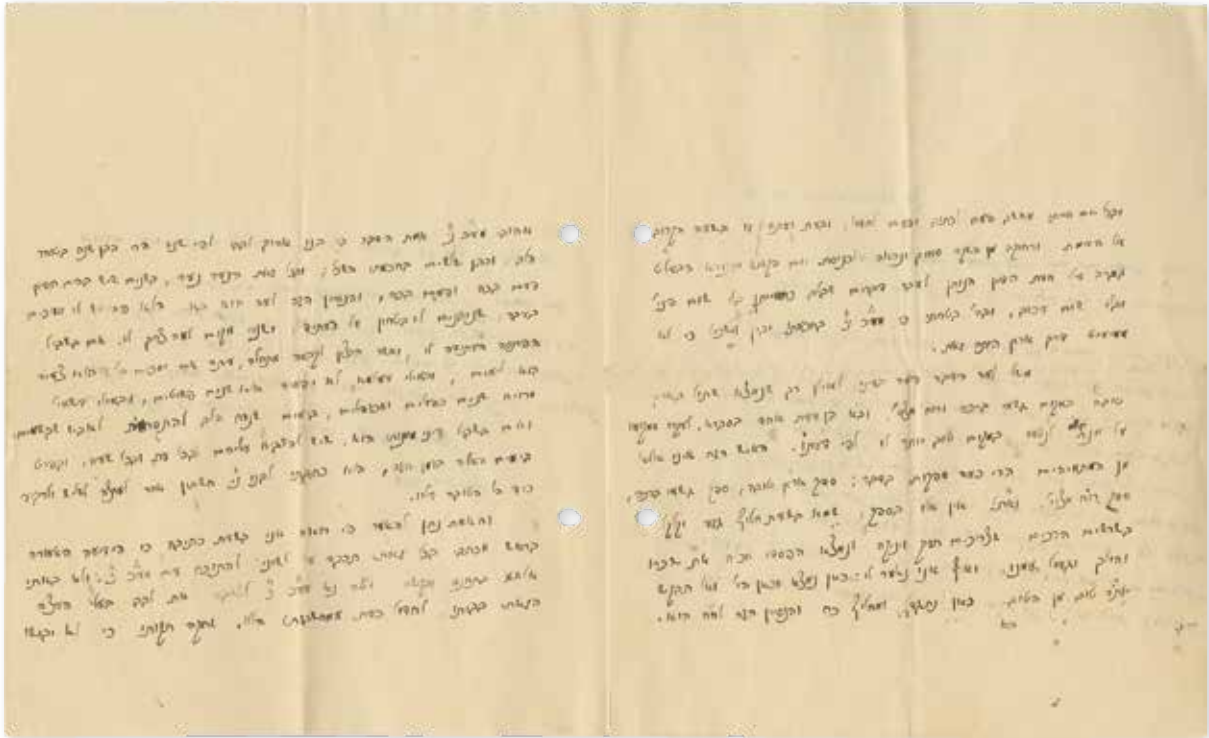
רבי מיכאל דוב וייסמנדל (תרס"ד-תשי"ח), גאון מופלא, מפעילי ההצלה הידועים בימי השואה, מראשי הישיבה בנייטרא ומייסד ישיבת נייטרא בארה"ב. נודע מנערותו לעילוי גאוני ובקי מופלג, והיה יגע תורה בהתמדה וריכז מופלאים. כשהגיע רבו הגדול רבי שמואל דוד אונגר בשנת תרע"ח לכהן ברבנות טירנוני, נקשר אליו הנער מיכאל דוב (מבני העיר) והיה לתלמידו המובהק, וכשעבר רבו בשנת תרצ"א לכהן ברבנות נייטרא, עבר עמו תלמידו הבחור ר' מיכאל דוב לעזור לרבו בהקמת הישיבה הגדולה בנייטרא. עוד בימי בחרותו הפך ר' מיכאל דוב להיות לאחת הדמויות המשפיעות בישיבת רבו (וכפי שניכרים הדברים במכתבים שלפנינו שכתבו לאחד מבני הישיבה הצעירים, הצעיר ממנו ביותר מעשר שנים). בשנת תרצ"ז נישא למרת ברכה רחל בתו של מורו ורבו הגאון רבי שמואל דוד אונגר אב"ד נייטרא וראש הישיבה.

101b

עוד בבחרותו שאף רבי מיכאל דוב להתקרב ולהכיר את גדולי התורה ברחבי העולם היהודי, ולשם כך קנה לעצמו כרטיס נסיעה חופשי בכל רכבות אירופה, ונסע מעיר לעיר להכיר את גדולי התורה בכל רחבי אירופה ולהסתופף בצילם. עסק גם בהדפסת וההדרת ספרים, ואף נסע לספריית הבודליאנה באוקספורד כדי להעתיק כתבי-יד עתיקים. בימי השואה פעל בדרכים שונות ונועזות להצלת יהודים מידי הנאצים. בין היתר, הגה עם "קבוצת העבודה" המחתרתית בסלובקיה את "תוכנית אירופה" להצלת היהודים. את פעוליו בימי השואה תיאר בספרו "מן המצר". בדרך נס הצליח להימלט מהרכבת שהייתה בדרכה לאושוויץ, ובעזרת רכבת קסטנר הגיע לשווייץ. בשנת תש"ו הגיע לארה"ב, שם ייסד מחדש את ישיבת נייטרא. בספר "תורת חמד" (ניו יורק, תשי"ח) שיצא לאור לאחר פטירתו הוצגו דוגמאות מתגליתו הידועה בדבר קיומם של מזמים מיוחדים העולים מתוך דילוגי אודיות בתורה (לתולדותיו בהרחבה: אברהם חיים אליהו וייסמנדל, איש חמודות, ניו יורק תשס"ח). 18 מכתבים - חלקם ארוכים מאוד, שישיה מהם על גלויות דואר (אחת מן הגלויות פגומה ונקרעו ממנה סיום הדברים והחתימה). גודל ומצב משתנה. מצב כללי טוב. נקבי תיוק.

פתיחה: \$6,000
הערכה: \$10,000-18,000

101c

And if there is no fear, there is no soul and there is no spirit, and no power, mind, wisdom or sharpness will be of any use... I have always thought, my dear beloved, that you would grow in age and have peace of mind, and you would fill your soul to the brim with love of Torah and fear of heaven, and you would have endless desire and unbounded longing to recognize the truth, to learn, understand and comprehend and be a hero in the Torah's war to the point that no wind in the world could move you from your place...".

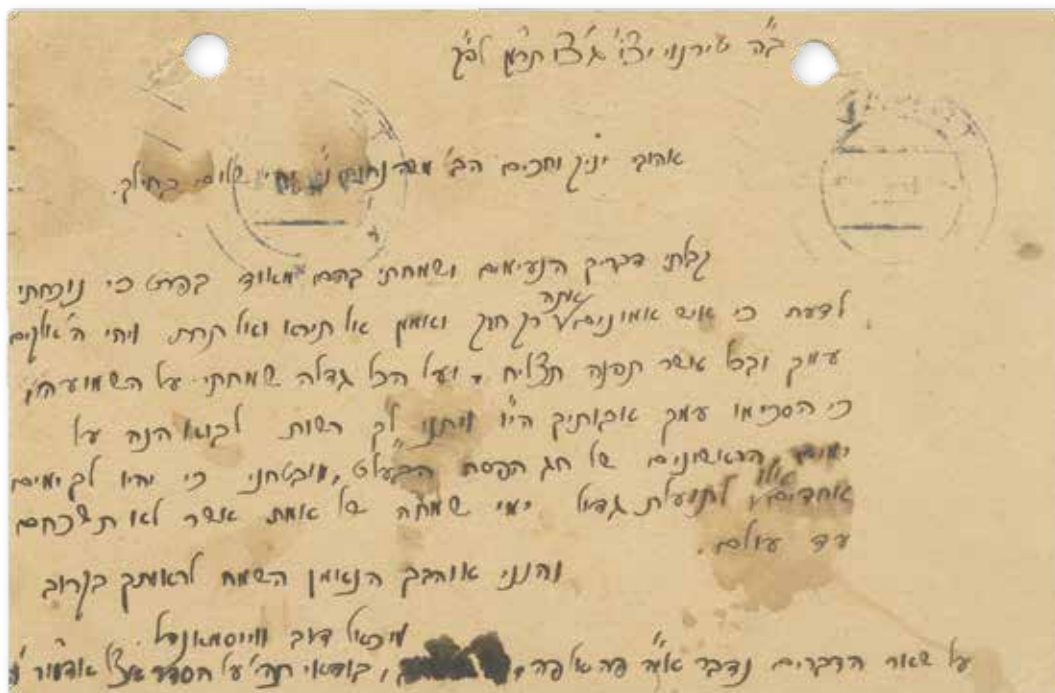
R. Michael Dov Weissmandl (1904-1958), tremendous Torah scholar, prominent rescue activist during the Holocaust, dean of the Nitra yeshiva and its founder in the United States. Known from his youth as a brilliant genius and very erudite, he would study Torah with incredible diligence and concentration. When his great teacher R. Shmuel David Ungar came to serve as Rabbi of Trnava in 1918, the young Michael Dov (who lived in the city) became attached to him as his close disciple. When his teacher relocated to serve as Rabbi of Nitra in 1931, his young disciple R. Michael Dov relocated along with him to assist his teacher in establishing the great yeshiva in Nitra. As a young man R. Michael Dov became one of the most influential individuals in his teacher's yeshiva (as can be discerned from the present letters, written to one of the young yeshiva students who was over 10 years younger than him). In 1937 he married Brachah

Rachel, daughter of his teacher R. Shmuel David Ungar, Rabbi of Nitra and dean of the yeshiva.

While still young, R. Michael Dov aspired to meet the leading Torah scholars all over the world. To that end he purchased a travel pass for all European trains and traveled from city to city to meet and stay with Torah leaders all over Europe. He also printed and edited books, going so far as to travel to the Oxford Bodleian Library in order to copy ancient manuscripts. During the Holocaust he devised various daring methods to save Jews from the Nazis, including the "Europa Plan" he conceived together with the underground Working Group in Slovakia. He described his actions during the Holocaust in his book *Min HaMetzar*. Miraculously, he managed to escape from a train on its way to Auschwitz and reached Switzerland through the Kastner train. In 1946 he reached the United States, where he reestablished the Nitra yeshiva. His *Torat Chemed*, published posthumously in 1958, presents examples of his famous discovery of Torah codes (for his biography see at length: Avraham Chaim Eliyahu Weissmandl, *Ish Chamudot*, New York, 2008).

18 letters, some very lengthy, six of them on postcards (one postcard damaged, with ending and signature torn off). Size and condition vary. Overall good condition. Filing holes.

Opening price: \$6,000
Estimate: \$10,000-18,000

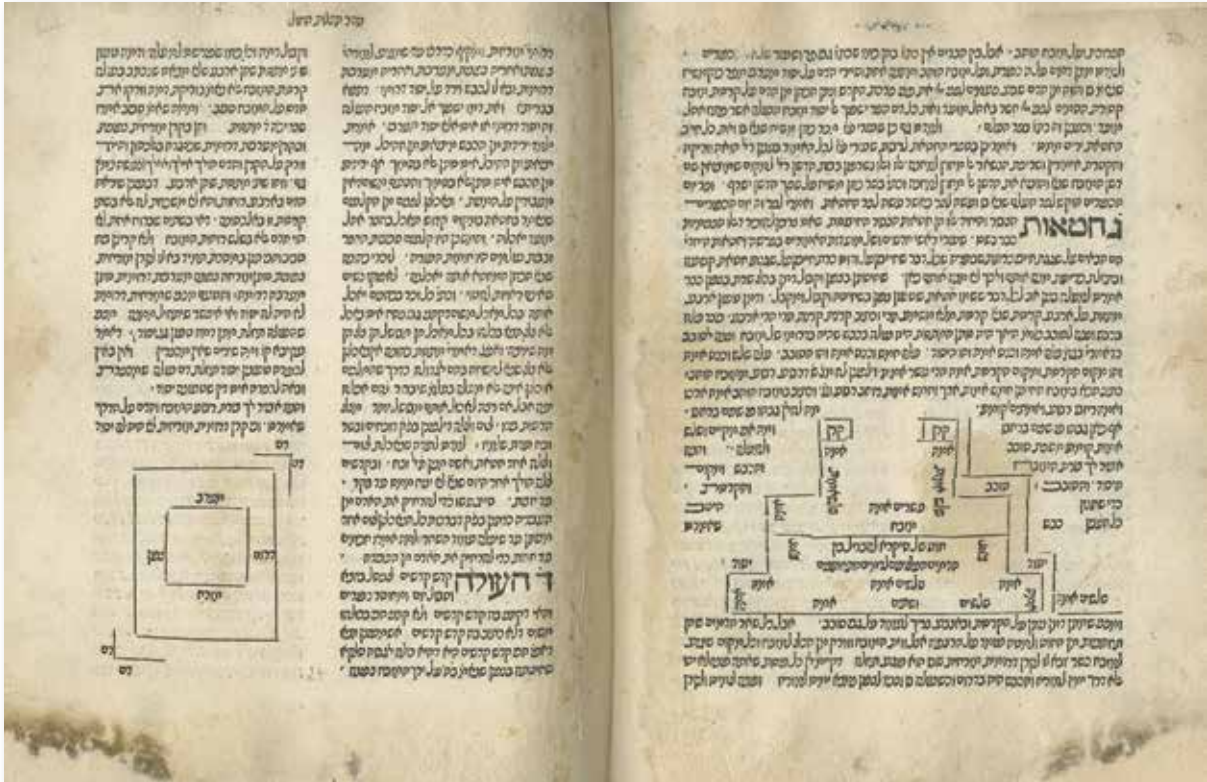
101d

101. Eighteen Letters from Rabbi Michael Dov Weissmandl – Trnava, Nitra, Vienna and Elsewhere – 1930-1934

Collection of letters written by R. Michael Dov Weissmandl to a student of his yeshiva and his parents. Trnava, Nitra, Vienna and various places, ca. 1930-1934. Eighteen letters written by the young R. Michael Dov Weissmandl to one of his disciples (a young member of the yeshiva), to persuade and encourage him to continue studying Torah in the Trnava and Nitra yeshivas (it appears from the letters that the student was unable to do so for various reasons). The letters are written in a poetic, pleasant and heartfelt tone. In some of them he asks the parents to grant their son permission to visit his teachers for the festival, and in other letters he persuades them that their son should continue to study in the yeshiva. In a letter from Tishrei 1931, he writes to them: "To what can the matter be compared, in my view? To a sapling planted in good soil with good rainfall and a gentle breeze. Then one person came along reasoning to uproot it in order to plant it in a place that was better for it in his opinion. This person is nothing if not astonishing, since there are several uncertainties involved: the good soil is uncertain, the good rainfall is uncertain, the gentle breeze is uncertain; and even if these are not uncertain, perhaps uprooting the trunk would damage the feeble roots that need to be strengthened and absorb nutrients, such that its loss negates its gain... So too we say to him: Here was his place and here he was, do not seek better than good...".

In one letter he writes to his disciple: "I received your pleasant words and I delighted because of them... because I confirmed that you are a faithful man. Only be strong and persevere, do not fear and be broken, and may G-d be with you, and may you succeed wherever you turn. And I was most delighted to hear that your parents agreed to permit you to come here for the first days of the upcoming festival of Pesach, and I am confident that these few days will benefit you greatly, days of true happiness that you will never forget...".

In another letter he sends an affectionate rebuke: "The Sages say that a thousand enter the study hall and one of them leaves as he should. When I found you, I thought to myself that you would be this one out of a thousand. I saw you had skills and tools capable of making you such. But in this unbridled and corrupt generation... Lust, insolence, schism and heresy strain, as it were, the Divine Presence... and cause the special Jewish quality to be forgotten from the vast majority of our people. In this leaderless generation, every person with a good heart expects at a moment's notice to see soldiers dedicate their lives, strength and honor to G-d and the Torah. And such a soldier needs one thing, indeed only one thing, namely a 'pure soul'. And a pure soul is attained through fear of heaven and the very utmost fear of heaven, for there is no end.

102a

102. אבודרהם - ליסבון, ר"נ - אינקובולה - מהדורה ראשונה - הספר השני שנדפס בליסבון

ספר אבודרהם, פירוש הברכות והתפילות, ביאורים על התפלה והלכותיה, מאת רבי דוד אבודרהם. [אשבוה (ליסבון), דפוס אליעזר טולידאנו, ר"נ 1489]. מהדורה ראשונה. אינקובולה.

הדפסה בשתי עמודות, בגופן "כתב רש"י" (ספרדי). מילות הפתיחה והכותרות נדפסו באותיות מרובעות גדולות. בדף [23] ו-[24] נדפסו תרשימים של המזבח בבית המקדש.

על שולי דף [44/א], מופיעה הוספה בכתב-יד, בכתובה ספרדית ביוונית (הרישום דהוי ואף נפגע בחיתוך השוליים וחסר), עם פירוש על "ברכת המינים" ("ולמשומדים"), שאינו מופיע בפנים הספר. גם בכתבי-היד של ספר אבודרהם הושמט הפירוש על ברכת המינים, והוא שרד רק בכתב-יד יחיד (כתב-יד טורינו II 29) וממנו פורסם בקובץ "צפונות" ע"י הרב דוד יצחקי (ראו: צפונות, רבעון תורני שנה א' [תשמט], גיליון ד, עמ' יז-כ). נוסח ההוספה שלפנינו זהה למה שפורסם שם.

הגהות ותיקונים בכתובה ספרדית בדף [96]. מחיקות צנזורה (חלקן על ידי גירוד מילים) ותיקונים בכתב-יד במספר דפים. מהדורה ראשונה של ספר "אבודרהם", מספרי היסוד של פירושי התפילות וטעמיהן. שמו המקורי של הספר הוא "פירוש הברכות והתפלות", אך הספר נודע לרבים בשם ספר "האבודרהם", על שם מחברו, רבי דוד אבודרהם, מחכמי ספרד הנוודעים במאה ה-14, ומגדולי הראשונים. בספרו, ליקט המחבר פירושים לתפילות והלכות הקשורות להן, מן התלמוד הבבלי והירושלמי, מכתבי הגאונים, ומכתביהם של חכמים קדמונים נרבים, בהם רבי אלעזר מגרמייא בעל "הרוקח", הרא"ש מלניול, הר"י מיגאש, ועוד. בין היתר קובצו בספר נוסחי תפילות ומנהגים שונים ונדירים מהידות ספרד, שכמעט ולא נשתמרו במקורות אחרים. החיבור מחולק לשלושה שערים כלליים. השער הראשון עוסק בביאור מצות קריאת שמע, השער השני עוסק בביאור התפילות, והשער השלישי עוסק בביאור ברכות המצוות. הספר כולל גם הסבר מפורט של "סדר העבור" ומבנה הלוח העברי (חלק זה חסר בעותק שלפנינו).

לפשר שמו של המחבר, "אבו-דרהם", נתנו מספר הסברים. יש שטענו כי השם "אבי-דירהם" ("דירהם" - שמו של מטבח בארצות האסלם בימי

102b

הביניים), מעיד כי המחבר היה בן למשפחת סוחרים או גובי מס. הסבר נוסף גורס כי המחבר נקרא "אבי-דירהם" - "אבי המטבע" - מפני שבזכות חיבורו נעשה לראש פרשוני "מטבע" (נוסח) התפילות וסדרן.

ספר אבודרהם הפך לאחד מספרי היסוד החשובים ביותר בתחום נוסח התפילה ומנהגיה, והוא מובא ללא הרף בספרי הפוסקים. הגאון בעל "נודע ביהודה" כותב על כך בהסכמתו לספר אבודרהם, מהדורת פראג תקמ"ד: "כבר נודע בשער בת רבים גודל מעלת החיבור ספר אבודרהם, ורוב מנהגי התפילות והברכות קדושות והבדלות על ספרו בנוים, ובטור אורח החיים מביאו הבית יוסף והאחרונים לרוב מאוד, והוא ספר יקר הערך ויש בו צורך, כי האחרונים העתיקו ממנו דברים בקיצור..."

עותק חסר: [148] דף. במקור: [170] דף. חסרים 22 דפים. הרכב הקונטרסים שלפנינו (אינם מסומנים): א5 (חסרים חמשת הדפים הראשונים, כולל המסגרת המאירת בדף הראשון), ב-8, יא6, יבל (חסר הדף השלישי), יג8, יד (חסר הדף השביעי), טו6 (חסרים הדף השלישי והרביעי), טז8, יז3 (חסרים דפים רביעי, חמישי, ושישי ושמיני), יח (חסר הדף הראשון), יט-כ8, כא3 (חסרים שבעת הדפים האחרונים). כל הדפים החסרים הושלמו בצילום. 25.5 ס"מ. מצב ביווני-טוב. כתמים, בהם כתמים בהים במספר מקומות. קרעים, בהם קרעים חסרים רבים (בדפים הראשונים ובדפים נוספים גדולים לאורך השוליים), עם פגיעות בטקסט ובכתורות הדפים, משוקמים במילוי נייר (הספר כולו עבר שיקום באופן מקצועי, שוליהם של הדפים שוקמו במילוי נייר). סימני עש מעטים, עם פגיעה קלה בטקסט, משוקמים במילוי נייר. כריכת עור חדשה.

הספר השני שנדפס בליסבון, מספר חודשים לאחר הדפסת פירושו רמב"ן על התורה, בבית דפוסו של אליעזר טולדיאנו. ראו: 1. A.K. Offenberger, Hebrew Incunabula in Public Collections, Nieuwkoop: De Graaf, 1990, no. 1.

פתיחה: \$5,000
הערכה: \$10,000-12,000

102c

places. Tears, including many open tears (large tears along the margins to first leaves and other leaves), affecting text and headers of leaves, restored with paper filling (the entire book has been professionally restored, margins of leaves were restored with paper filling). Worming in a few places, slightly affecting text, restored with paper filling. New leather binding.

The second book printed in Lisbon, a few months after the printing of the commentary of the Ramban on the Torah, in the press of Eliezer Toledano.

See: A.K. Offenberg, Hebrew Incunabula in Public Collections, Nieuwkoop: De Graaf, 1990, no. 1.

Opening price: \$5,000

Estimate: \$10,000-12,000

102. Abudarham – Lisbon, 1489 – Incunabulum – First Edition – Second Book Printed in Lisbon

Abudarham, commentary on blessings and prayers, and explanations and laws of prayer, by R. David Abudarham (Avudraham). [Ushbuna (Lisbon): Eliezer Toledano, 1489]. First edition. Incunabulum.

Printed in two columns, in "Rashi script" (Sephardic). The initial panels and titles are printed in large, square script. Diagrams of the Temple altar are printed on leaves [23] and [24].

On the margins of p. [44a] appears a handwritten addition, in Sephardic semi-cursive script (the inscription is faded and affected by trimming with loss), with a commentary on the blessing against the heretics ("VelaMeshumadim"), which does not appear in the main text of the book. This commentary on the blessing against heretics is also omitted in the manuscripts of Abudarham, and it survives only in a single manuscript (MS Turin A II 29), based on which it was published in the anthology Tzefunot by R. David Yitzchaki (see: Tzefunot, I [5789], 4, pp. 17-20). The text of the present addition is identical to what is published there.

Glosses and corrections in Sephardic script on leaf [96]. Censorship expurgations (some by scraping the words) and handwritten corrections to several leaves.

First edition of Abudarham, a foundational work of commentary on the prayers and their meanings. The original name of the book is "Commentary on the Blessings and Prayers", but the book is best known as Abudarham (Avudraham), after its author R. David Abudarham, a famous Spanish rabbi in the 14th century and one of the great rishonim. In his book, the author selected commentaries on prayers and related laws from the Babylonian and Jerusalem Talmuds, the writings of the Geonim and from writings of many early Torah scholars, including R. Elazar of Worms (the Rokeach), R. Asher of Lunel; the Ri Migash and others. The book contains, among other matters, the texts of prayers and various rare customs of Spanish Jewry, which are almost unknown from other sources. The work is divided into three general sections ("gates") – the first explaining the Shema, the second explaining the prayers, and the third explaining the blessings over commandments. The book also contains a detailed explanation of calendrical issues and the structure of the Jewish calendar (this part is missing in the present copy).

The author's name, Abudarham, has been explained in several ways. Some claim that the name "father of the dirham" (a medieval Islamic currency) indicates that the author came from a family of merchants or tax collectors. Another explanation has it that the "father of the dirham" is so called due to being the foremost liturgical commentator (as the Hebrew word "matbea" denotes both "coinage" and "prayer formula").

Abudarham has become one of the most important foundational texts on the rite and custom of prayers, and it is cited constantly by the poskim. The Noda BiYehudah writes in his approbation to the 1788 Prague edition of Abudarham: "The great virtue of the book of Abudarham is well-known; most of the customs in prayers, blessings, Kedushot and Havdalot are based on his book, and the Beit Yosef and acharonim in Orach Chaim cite him very often; it is a valuable and necessary book, since the acharonim cite his statements in brief...".

Incomplete copy: [148] leaves. Originally: [170] leaves. Missing 22 leaves. Collation (gatherings not marked): i5 (missing first five leaves, including illustrated frame on first leaf), ii-x8, xi6, xii7 (missing third leaf), xiii8, xiv7 (missing seventh leaf), xv6 (missing third and fourth leaf), xvi8, xvii3 (missing fourth, fifth, sixth, seventh and eighth leaf), xviii7 (missing first leaf), xix-xx8, xxi3 (missing last seven leaves). All the missing leaves are supplied in photocopy. 25.5 cm. Fair-good condition. Stains, including dark stains in several

103a

103. רבינו בחיי על התורה - נאפולי, רנ"ב - אינקובולה - מהדורה ראשונה - מסגרות מאירות בחיתוכי עץ נאים - הגהות בכתב יד

מובאות רבות מספר רבינו בחיי מצויות בספר "צאניה וראינה", דבר המעיד על השימוש העממי שנעשה בספר. עוד לפני סופה של המאה השש עשרה נדפס החיבור בכשר מהדורות, ועם השנים נדפסו עשרות רבות של מהדורות נוספות. הגהות רבות (חלקן ארוכות, רובן קצוצות) ממספר כותבים (בכתיבה ספרדית, מרובעת, בינונית ורוטהה). [270] דף. במקור: [288] דף. חסרים 18 דפים (כולל הדף האחרון - דף חלק במקור). הרכב הקונטרסים: 61 (חסר קונטרס א ושני הדפים הראשונים של קונטרס ב), ג-8, 10, יא-כח, כט (חסרים הדף השני והדף השביעי), ל-8 (חסר קונטרס לו בן 6 דף, בו הדף האחרון חלק). כל הדפים החסרים הושלמו בצילום. 26.5 ס"מ. מצב בינוני. כתמים רבים, בהם כתמי רטיבות כהים ועקבות רטיבות בלאי. קרעים, בהם קרעים חסרים רבים, עם פגיעות בטקסט, משוקמים בהדקות ובמילוי נייר (עם השלמות של הטקסט בצילום ובכתב-יד במספר מקומות). רוב דפי הספר עברו שיקום מקצועי. שוליים קצוצים בדפים עם מסגרות התחרט, עם חסרון וכגיעה בתחרטים. סימני עש עם פגיעות בטקסט, משוקמים במילוי נייר. רשומים. כריכת עור חדשה. במקביל למהדורה זו הובאה לדפוס באותה שנה (רנ"ב) מהדורה נוספת של החיבור, בספרד או פורטוגל. חלקים ממנה שרדו, אך לא ברור אם נשלמה בימי הגזירות של הגירוש מספרד.

פתיחה: \$10,000
הערכה: \$15,000-20,000

ספר רבינו בחיי - ביאור על התורה מאת רבינו בחיי בן אשר אבן חלואה. [נאפולי, דפוס עזריאל בן יוסף (גונצנהזר) אשכנזי, רנ"ב 1492]. אינקובולה. מהדורה ראשונה שנדפסה בתקופת ערש הדפוס העברי. מהדורת-אם לכל עשרות מהדורות הדפוס של חיבור זה, שבאו אחריה. בעמוד הראשון של ספר שמות ובעמוד הראשון של ספר ויקרא, מסגרות מאירות בתחרט עץ, עם איורים של צמחיה עבותה, טווסים, מלאכים, סוסים וצבאים, ועוד. תיבות פתיחה מעוטרות במקומות נוספים. המחבר, **רבינו בחיי בן אשר אבן חלואה** (ה'ט"ו-ה'ק' 1255-1340), מחכמי גירונה ומפרשני המקרא החשובים. תלמידו של הרשב"א. בפירושו קיבץ רבינו בחיי מקורות, פירושים ומדרשים, בארבעה רבדי פרשנות: רובד הפשט - המבוסס על פרשני המקרא בדרך הפשט; רובד המדרש - המבוסס על מדרשי האגדה; רובד הפרשנות השכלית - המבוסס על הפילוסופיה; ורובד רביעי המכונה "דרך הקבלה", או "דרך האור", המבוסס על ספרי הקבלה והמקובלים, ובין היתר נמצאות בו מקבילות לספר הזוהר, שטרם פורסם בתקופתו והיה כנראה למראה עיניו של רבינו בחיי. חידושו של רבינו בחיי היה באיגוד רבדי הפרשנות השונים וסידורם תחת כל פסוק, ובהרחבה של הרובד הקבלי, תוך העמקה וביאור דברי הסוד המופיעים בצמצום בפירוש הרמב"ן. על פי עדויות שונות, כבר בתקופה שקדמת היה פירושו של רבינו בחיי חיבור נפוץ ומקובל בקרב העם. בעל התוספות יום טוב כתב כי "רבים וכן שלמים היו רגילים מדי שבת בשנות לקאי וללמוד ספר ר' בחיי", וכן כתב רבי אברהם זכות בספר פירוש חזקוני: "זה הספר יצא שמו בכל העולם".

103b

103c

103. Rabbenu Bachya on the Torah – Naples, 1492 – Incunabulum – First Edition – Frames Illustrated with Fine Woodcuts – Handwritten Glosses

Rabbenu Bachya – commentary on the Torah by Rabbenu Bachya son of Asher ibn Halawa. [Naples: Azriel son of Joseph (Gunzenhauser) Ashkenazi, 1492]. Incunabulum. First edition, printed in the early years of Hebrew printing. Prototype for all the dozens of subsequent printed editions of this work.

Text of first page of the Book of Shemot and first page of the Book of Vayikra set in elaborate woodcut frames of dense foliage with peacocks, putti, horses, gazelles, and more. Decorated initial panels in additional places.

The author, **Rabbenu Bachya son of Asher ibn Halawa** (1255-1340), was a Torah scholar of Gerona and prominent biblical commentator. Disciple of the Rashba. Rabbenu Bachya's commentary employs four methods of exegesis: pshat – based on biblical commentators who follow the pshat approach; drash – based on midrashim; logical analysis – based on philosophy; and a method he terms "the path of kabbalah" or "path of light", based on kabbalistic works and scholars, including passages parallel to teachings of the Zohar, which had not been published at the time, but which was apparently used by Rabbenu Bachya. Rabbenu Bachya's commentary is innovative in its combination of these four methods, and in the expansion of the kabbalah approach – expounding upon and clarifying kabbalistic concepts mentioned concisely in Ramban's commentary. Rabbenu Bachya's commentary quickly gained widespread acceptance, as the following testimonies indicate. The Tosafot Yom Tov writes that many would study it every Shabbat, and

R. Avraham Zacuto attested in Sefer Yuchasin that the book was renowned worldwide. Rabbenu Bachya is quoted extensively in Tzenah Urenah, demonstrating that the book was popular among the general public. Already by the end of the 16th century, the book had been printed in some ten editions, and over the years many more editions were issued.

Many glosses (some lengthy, most trimmed) by several writers (Sephardic script – square, semi-cursive and cursive).

[270] leaves. Originally: [288] leaves. Lacking 18 leaves (including final blank leaf). Collation: ii6 (lacking gathering i and first two leaves of gathering ii), iii-ix8, x10, xi-xxviii8, xxix6 (lacking leaves 2 and 7), xxx-xxxv8 (lacking gathering xxxvi of 6 leaves, including final blank leaf). All lacking leaves supplied in photocopy. 26.5 cm. Fair condition. Many stains, including dark dampstains and traces of past dampness. Wear. Tears, including many open tears, affecting text, repaired with paper and paper filling (with photocopy and handwritten text replacement in several places). Most leaves professionally restored. Margins of leaves with woodcut frames trimmed, with damage and loss to frames. Worming affecting text, repaired with paper filling. Inscriptions. New leather binding. An additional edition of this work was published concurrently (in 1492) in Spain or Portugal. Parts of it are extant, yet it is unclear if it was ever completed during the turbulent times of the Spanish expulsion.

Opening price: \$10,000
Estimate: \$15,000-20,000

104a

104. השגות הרמב"ן על ספר המצות לרמב"ם - קושטא, ר"ע - מהדורה ראשונה - חיבורו ההלכתי הראשון של הרמב"ן שבא בדפוס

השלמתה בראש חדש תמוז שנת כי ברוך הוא [ר"ע] בקושטנטנינה רבתי...".

חותמות (מטושטשות) בדף האחרון: "ה"ק יעקב צבי כ"ץ"; "יעקב צבי כ"ץ אב"ד דק"ק ה. סאבאסלו" - רבי יעקב צבי כ"ץ אב"ד ה'יודא-סאבאסלו, בעל "לקט הקמח החדש". כיהן ברבנות ה'סאבאסלו על מקום אביו. רבנות שעברה ארבעה דורות במשפחתם, אביו רבי שמואל כ"ץ אב"ד ה'-סאבאסלו (נפטר תרע"ט), חתן רבי יעקב צבי ווייס-ווייסמאן (נפטר תרמ"ט או תר"ן), שהיה בנו של רבי אברהם ווייסמאן אב"ד ה'-סאבאסלו (וחתנו של האדמו"ר הקדוש רבי שמואל פרנקל אב"ד דאראג, בעל "אמרי שפר").

בדפי הספר תיקון והגהה קצרה, משני כותבים. עותק שלם. [70] דף. 18 ס"מ בקירוב. מצב טוב-בינוני, דפים אחרונים במצב בינוני. כתמים, בהם כתמי רטיבות (כתמים רבים בדפים האחרונים). בלאי וקמטים. קרעים, בהם קרעים חסרים קטנים בשולי הדפים. סימני עש בדפים האחרונים, עם פגיעה קלה בטקסט. הדבקות נייר בשולי מספר דפים. חיתוך דפים עם פגיעה בטקסט באחד מהדפים. כריכת עור חדשה. נתון בקופסת עור תואמת.

פתיחה: \$25,000
הערכה: \$40,000-60,000

ספר השגות הרמב"ן על ספר המצות לרמב"ם. קושטא, דפוס דוד ושמואל נ' נחמיאש, ר"ע [1510]. מהדורה ראשונה. נדפס ללא שער. בראש הדף הראשון: "השגות של הרמב"ן ז"ל, שהשיג על רבינו משה בר מימון ז"ל במנין המצות". מהדורה ראשונה של השגות הרמב"ן הנודעות על מנין המצות של הרמב"ם, וחיבורו ההלכתי הראשון של הרמב"ן שראה אור בדפוס. חיבור השגות זה של הרמב"ן מבוסס במבנהו על ספר המצות לרמב"ם, שנדפס אף הוא לראשונה בקושטא, בערך באותן השנים. בחלקו הראשון של החיבור, משיג הרמב"ן על ארבעה-עשר השורשים שקבע הרמב"ם כבסיס למניין המצוות המופיע בספרו, ובחלקו השני של החיבור מעיר הרמב"ן על מצוות שונות שנמנו על ידי הרמב"ם, או על כאלה שהשמיטן. לאורך החיבור מגן הרמב"ן על מניין המצוות של בעל "הלכות גדולות", עליו חלק הרמב"ם פעמים רבות.

חיבור זה של הרמב"ן נזכר בחיבוריהם של מספר ראשונים בשם "ספר המצות של הרמב"ן ז"ל", אך לאחר שהופיע בדפוס נשתכח שם זה כמעט לגמרי.

קולופון בדף האחרון: "ותשלם המלאכה... על יד המחוקקים... ר' דוד ור' שמואל בנו' נחמיאש... ועל ידם החזיקו אנשים... לזכות את הרבים ובממונם נכנסו בעובי קורת המצוה הגדולה הזאת... והיתה

104b

104. Hasagot HaRamban on Sefer HaMitzvot by the Rambam – Constantinople, 1510 – First Edition – First Printed Halachic Work of the Ramban

Hasagot HaRamban on Sefer HaMitzvot by the Ramban. Constantinople: David and Shmuel ibn Nachmias, 1510. First edition.

Printed without title page. At the top of the first leaf: "Hasagot of the Ramban against the Ramban's count of mitzvot".

First edition of the Ramban's famous Hasagot critiquing the Rambam's enumeration of commandments, and the first halachic work of the Ramban to be printed.

The Ramban's Hasagot are structured based on the Rambam's Sefer HaMitzvot, another work first printed in Constantinople in the same time period.

In the first part of the work, Ramban critiques the fourteen principles propounded by the Rambam as the basis for his count of mitzvot. In the second part of the work, Ramban comments on various commandments counted or omitted by the Rambam. Throughout the work, Ramban defends the count of mitzvot propounded by Halachot Gedolot (Bahag), which Ramban often disputes.

Several early authorities refer to this work as "Sefer HaMitzvot by the Ramban", but this name was almost entirely supplanted after its printing.

Colophon on last leaf: "The labor was completed... by the typesetters... R. David and his son R. Shmuel ibn Nachmias... And people assisted them... to benefit the

public, and they dedicated their money to perform this great mitzvah... And it was completed on Rosh Chodesh Tammuz [1510] in Constantinople...".

Stamps (blurred) on last leaf: "Yaakov Tzvi Katz", "Yaakov Tzvi Katz, Rabbi of Hajdúszoboszló" – R. Yaakov Katz, Rabbi of Hajdúszoboszló, author of Leket HaKemach HeChadash. Succeeded his father as Rabbi of Hajdúszoboszló, a position his family held for four generations: his father R. Shmuel Katz, Rabbi of Hajdúszoboszló (d. 1919), son-in-law of R. Yaakov Tzvi Weiss-Weissman (d. 1889 or 1890), son of R. Avraham Weissman, Rabbi of Hajdúszoboszló (and son-in-law of Rebbe Shmuel Frankel, Rabbi of Hajdúdorog, author of Imrei Shefer).

Correction and short gloss on leaves of book, by two writers.

Complete copy. [70] leaves. Approx. 18 cm. Good-fair condition, last leaves in fair condition. Stains, including dampstains (many stains to last leaves). Wear and creases. Tears, including small marginal open tears. Worming to last leaves, slightly affecting text. Margins of several leaves repaired with paper. Close trimming, affecting text on one leaf. New leather binding. Placed in matching leather slipcase.

Opening price: \$25,000
Estimate: \$40,000-60,000

105b

105a

105. פרקי רבי אליעזר – קושטא, רע"ד – מהדורה ראשונה – עותק מאוסף הברון דה-רוטשילד בכריכה מפוארת

מעניין לציין כי בראש "קונטרס ההקדמות והמבוא לספר פרקי רבי אליעזר... עם... ביאור הרד"ל...", שנדפס בוורשא תרמ"ג, צירף המו"ל, רבי שמואל לוריא, "באור מאמר בפרקי רבי אליעזר" מאת "השר החסיד, מאורם וכבודם של ישראל... מוהר"ר אשר אנשיל האדון באראן פאן ראטהשילד".

מחיקות צנזורה מעטות.

בדף האחרון חתימת הצנזור Giovanni Domenico Carretto, משנת 1617.

[44] דף. 19.5 ס"מ. חיתוך דפים מזהב. מצב טוב. כתמים קלים. קרעים חסרים קטנים בשולי דף השער ומספר דפים נוספים, משוקמים במילוי נייר. סימני עש קלים. כריכת עור מפוארת. נתון בנרתיק תואם.

ידועים שינויים טיפוגרפיים בעמוד שמעבר לשער. ראו: יצחק ריבקינד, "דקדוקי-ספרים", קריית ספר, ד, תרפ"ז-תרפ"ח, עמ' 276, מס' 24 (העותק שלפנינו שונה מהעותק המופיע בקטלוג הספרייה הלאומית).

מהדורה נדירה במיוחד.

פתיחה: \$50,000
 הערכה: \$80,000-120,000

ספר פרקי רבי אליעזר. קושטא, דפוס יהודה ששון, רע"ד [1514]. מהדורה ראשונה. עותק מפואר מאוסף הברון דה-רוטשילד.

מהדורה ראשונה ונדירה של ספר פרקי רבי אליעזר, חיבור מדרשי בן נד פרקים, המתאר בהרחבה את סיפורי המקרא, ומיוחס לתנא רבי אליעזר בן הורקנוס. הגאון רבי דוד לוריא מחבר "ביאור הרד"ל" על חיבור זה כותב עליו: "מפיו אנו חיינ בזכרון מעשים רבים שלא נתבארו בתורה שבכתב, והיו מקובלים בתורה שבעל פה...".

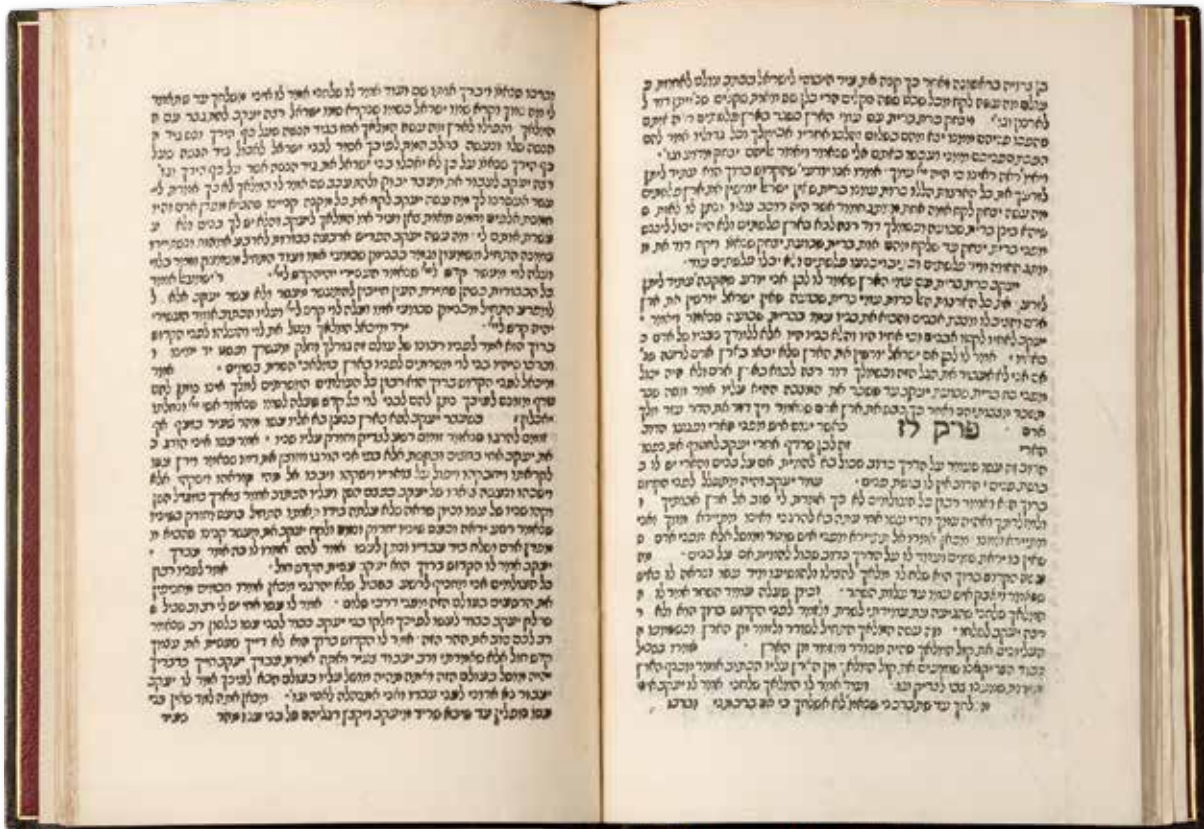
דף שער עם מסגרת מעוטרת בחיתוך עץ נאה.

קולופון בדף האחרון: "ותשלם כל המלאכה... על יד יהודה בן כבוד ר' יוסף ששון נ"ע, והיה השלמתו יום שלישי י"ג ימים לחדש אייר... שנת ה' בר"ן יח"ד [=רע"ד] ליצירה במדינת קושטנטניה רבתי...".

בדף השער ומתחת לקולופון, דגל המדפיס של יהודה ששון - אריה לבן זקוף על גבי רקע שחור, בתוך מסגרת מרובעת (ראו: יערי, דגלי המדפיסים העבריים, ירושלים תש"ד, עמ' 7 ועמ' 126, מס' 8).

כריכת עור מפוארת, חתומה: René Aussourd (רנה אוסור, 1884-1966), כורך צרפתי נודע.

מקורו של העותק שלפנינו באוסף משפחת רוטשילד. מצורף אישור בכתב-יד מאת האנטיקוואר הפריזאי Christian Galantaris, המעיד על מקור העותק באוסף הנ"ל.

105c

Interestingly, the preface to the edition of Pirkei Rabbi Eliezer printed with the commentary of R. David Luria (Warsaw, 1884) contains a "commentary on a passage in Pirkei Rabbi Eliezer" by Baron Amschel Mayer von Rothschild, appended by the publisher – R. Shmuel Luria.

Some censorship expurgations.

On last leaf, signature of censor Giovanni Domenico Carretto, from 1617.

[44] leaves. 19.5 cm. Gilt edges. Good condition. Minor stains. Small marginal open tears to title page and several other leaves, repaired with paper filling. Light worming. Elaborate leather binding. Placed in matching slipcase.

Typographical variants on the verso of the title page are known to exist. See: Yitzchak Rivkind, Dikdukei Sefarim, "Kiryat Sefer", IV, 1927-1928, p. 276, no. 24 (the present copy differs from the copy appearing in the NLI catalog).

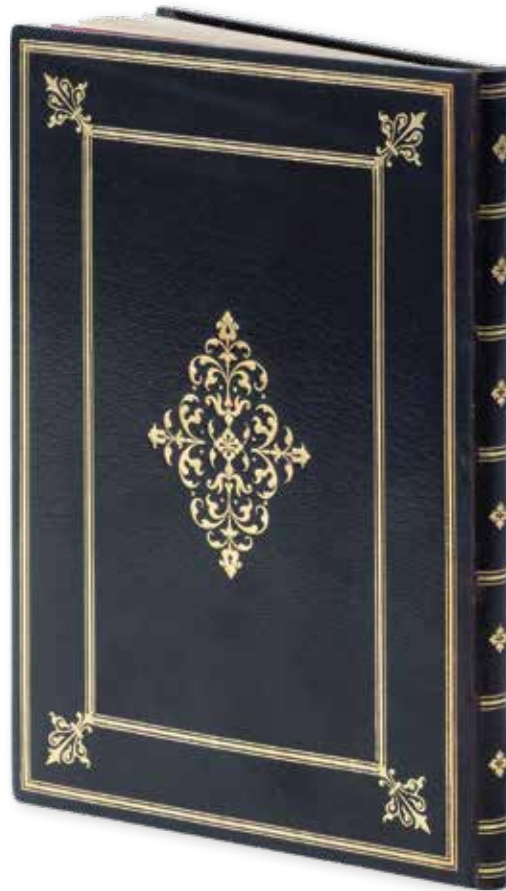
Exceptionally rare edition.

Opening price: \$50,000

Estimate: \$80,000-120,000

105d

105e

105. Pirkei Rabbi Eliezer – Constantinople, 1514 – First Edition – Copy of the Rothschild Collection, in Elaborate Binding

Pirkei Rabbi Eliezer. Constantinople: Yehudah Sason, 1514. First edition. Elaborate copy from the collection of the Baron de Rothschild.

Rare, first edition of Pirkei Rabbi Eliezer, a midrashic work containing 54 chapters with detailed elaborations of Biblical stories, attributed to the tanna R. Eliezer son of Hyrcanus. R. David Luria, author of a commentary on the work, writes that this book forms the basis for many stories that are not mentioned explicitly in the Written Torah, but were an accepted part of the Oral Torah.

Title page decorated with fine woodcut frame.

Colophon on last leaf: "The work was completed... by Yehudah son of R. Yosef Sason on Tuesday, 13th Iyar... [1514], in Constantinople".

On title page and below colophon appears the printer's device of Yehudah Sason – an erect white lion against a black background, in a square frame (see: Yaari, Digei HaMadpism Halvriyim, Jerusalem, 1944, pp. 7, 126, no. 8).

Elaborate leather binding signed: "René Aussourd" (1884-1966), a famous French bookbinder.

The present copy originated from the collection of the Rothschild family. Enclosed is a handwritten letter of authenticity from the Parisian antiquarian Christian Galantaris, attesting that this copy's provenance is from the above-mentioned collection.

106a

106. פירוש רש"י על התורה וחמש מגילות – ונציה, רפ"ב – דפוס דניאל בומברג – מהדורה נדירה במיוחד – רישומים עתיקים בכתב-יד בהם התחייבות בשבועה להימנע ממשחקים והימורים

פירוש רש"י על התורה ועל חמש מגילות. ונציה, דפוס דניאל בומברג, רפ"ב [1522].

מהדורה נדירה של פירוש רש"י על התורה וחמש מגילות. קולופון בדף האחרון: "נדפס על ידי האחים בני ברוך אדיל קינד מפדואה בשם דניאל בומברג ובביתו".

חתימה בשער: "מאיר בר אברהם ז"ל בהגנויא" (Hagenau, אלזס), מחוקק בהעברת קו, ותחתיה חתימה נוספת: "הק' שלום זעליגמן שמש" (מנכבדי קהילת פרנקפורט). רישומים נוספים בשער. רישום בעלות דף ב: "קניתי לכבוד קוני הק' נתנאל פ"ו (=פוסוויילר Bouxwiller, אלזס) יום ד' ח"י אלול קהל"ת [=תקל"ה]".

בעמוד הריק שמעבר לדף האחרון רישומים מעניינים בענייני הימנעות ממשחקים ומימורים, בכתובה אשכנזית עתיקה. ברישום הראשון, הכותב, "יקותיאל ב"ר מנחם ז"ל", מקבל על עצמו בשבועה להימנע ממשחק לוח (אולי משחק שחמט) במשך כשש שנים: "...ואני הקטון הלכתי בגולה, וגם אין בידי המכשילה, כי לא אהיה חובש, בבית המדרש, רק היה לי לחוק, אים ברעט שפיל [=במשחק לוח] לשחוק, וזאת אשיב אל לבי, לשבע בחיי דמרי, שלא לשחוק עוד אים ברעט עד שנת של"א...". לאחר חתימת שמו ("כה מעתיר ושואל יקותיאל ב"ר מנחם ז"ל") הוא מוסיף ומקבל על עצמו להימנע מכל סוג של משחק: "הוספתי עליה מלבי כל מיני שחוק עד יום ושנה הנ"ל", ולבסוף מסיים: "נעשה יום ו' פרשת לך לך שכ"ה לפ"ק".

מתחת לרישום זה העתקת קטע המתחיל "בג' מקומות הופיע רוח הקודש בבית דינו של שם...", ומתחתיו רישום נוסף, אף הוא בעניין ההימורים:

"על דשנינו משחק בקוביה מכתו טריה... ועל זה אני נתן בליבי דלא לשחוק בשנה [?] ועל זה נתן לי אחי ג' פשיטי' שטרסבורגיר ואם אשחוק אני קודם זמני שהוא שנה אתן לו טליר זה קבלתי עלי... יום ג' י' כסליו של"א לפ"ק".

במשך דורות היו משחקי קלפים ומשחקי הימורים נפוצים באשכנז, וכך גם האנשים שהיו נודרים בכדי להימנע מכך. גם תקנות הקהילות עסקו בכך לעתים. "כי יצר קוביא גדול מאוד לרגילים בו, וכן היה אומר רבינו טוביה, דכל נדר של קוביא עתה יש להתיר, כי השוגים בו אינם יכולים להתאפק ולמשול ברוחם" (הגהת סמ"ג, ל"ת, סוף סימן רמב). וראו עוד: מנהגים דק"ק וורמיישא, לרבי יחזקאל שמש, מהדורת מכון ירושלים, ח"א, עמ' רלח-רלט, הערות 10-13.

קמ דף. 25 ס"מ בקירוב. מרבית הדפים במצב טוב-בינוני, דפים ראשונים ואחרונים במצב בינוני. כתמים, בהם כתמי רטיבות. קרע חסר בדף השער (ללא פגיעה בטקסט), וקרעים חסרים בדף השני ובמספר מקומות נוספים, עם פגיעות בטקסט וסימני גירוד של הטקסט, משוקמים בחלקם בהדבקות נייר. סימני עש, עם פגיעות קלות בטקסט. כריכה ישנה, עם בלאי ופגמים.

מהדורה נדירה במיוחד. במפעל הביבליוגרפיה נרשם טופס חסר דף שער.

מקור: מכירת סות'ביס (Delmonico Collection), ניו יורק, דצמבר 2008, מס' 174.

פתיחה: \$50,000

הערכה: \$100,000-150,000

אשר לא תהיה כדור אש... ואלו המצוות אשר צויתני... ואלו המצוות אשר צויתני... ואלו המצוות אשר צויתני...

חלת אם בחקותי

אשר לא תהיה כדור אש... ואלו המצוות אשר צויתני... ואלו המצוות אשר צויתני... ואלו המצוות אשר צויתני...

אשר לא תהיה כדור אש... ואלו המצוות אשר צויתני... ואלו המצוות אשר צויתני... ואלו המצוות אשר צויתני...

106b

ש י ר

אשר לא תהיה כדור אש... ואלו המצוות אשר צויתני... ואלו המצוות אשר צויתני... ואלו המצוות אשר צויתני...

אשר לא תהיה כדור אש... ואלו המצוות אשר צויתני... ואלו המצוות אשר צויתני... ואלו המצוות אשר צויתני...

106c

106. Rashi Commentary on the Torah and Five Megillot – Venice, 1522 – Printed by Daniel Bomberg – Exceptionally Rare Edition – Early Handwritten Inscriptions, Including Sworn Commitment to Refrain from Gambling

Commentary of Rashi on the Torah and Five Megillot. Venice: Daniel Bomberg, 1522.

Rare edition of Rashi's commentary on the Torah and Five Megillot.

Colophon on last leaf: "Printed by the brothers, sons of Baruch Adelkind of Padua, on behalf of Daniel Bomberg and in his press".

Signature on title page: "Meir son of Avraham in Haguenau" (Alsace), deleted by crossing out, with an additional signature below it: "Shalom Seligman Shamash" (a prominent member of the Frankfurt community). Additional inscriptions on title page.

Ownership inscription on leaf 2: "Purchased for the honor of my Creator, Netanel Pussweiler [Bouxwiller, Alsace], Wednesday, 18th Elul [1775]".

On the blank page on the verso of the final leaf, interesting inscriptions on abstaining from games and gambling, in early Ashkenazic script.

In the first inscriptions, the writer, "Yekutiel son of R. Menachem", makes a sworn commitment to refrain from board games (perhaps chess) for about six years. Writing in rhymed prose, he states that he had not been frequenting the study halls, instead playing board games, and he swears not to play board games until the year 5331 (1570/1571). After his signature ("this is the prayer and request of Yekutiel son of R. Menachem"), he further commits to refrain from all kinds of games: **"And I add onto it of my own accord all kinds of games, until the above day and year"**, concluding with the date: **"Friday of Parashat Lech Lecha 1564"**.

Below this inscription is a copying of a passage on the manifestation of Divine Inspiration in courts. Below

it is an additional inscription, also on gambling: "... **Therefore I determine not to gamble for a year[?], for which my brother gave me 3 Strasbourg pennies; and if I gamble before my time, i.e. a year, I will give him a Thaler. And I accept this upon myself... Tuesday, 10th Kislev 1570**".

Card games and gambling were common in Ashkenazic lands for centuries, as was vowing to abstain from them. Community ordinances also sometimes dealt with this issue. "For the desire to gamble is especially great for those who have the habit. And R. Tuviah likewise stated that nowadays every vow not to gamble may be annulled, because those who are addicted to it are unable to restrain themselves" (Hagahat Smag, negative commandment 242). See further: R. Yuspa Schammes, Minhagim DiKehilat Vermeisa, Machon Yerushalayim edition, pp. 238-239, footnotes 10 and 13.

140 leaves. Approx. 25 cm. Most leaves in good-fair condition, first and last leaves in fair condition. Stains, including dampstains. Open tear to title page (not affecting text), and open tears to second leaf and several other places, affecting text and with abrasions to text, partially repaired with paper. Worming, slightly affecting text. Old binding, worn and damaged.

Exceptionally rare edition. The Bibliography of the Hebrew Book records a copy missing the title page.

Provenance: Sotheby's (Delmonico Collection), New York, December 2008, no. 174.

Opening price: \$50,000

Estimate: \$100,000-150,000

107b

107a

107. מסעות של רבי בנימין (מטודלה) - קושטא, ש"ג - מהדורה ראשונה - מספרי המסעות היהודיים החשובים ביותר

ספר מסעות של רבי בנימין ז"ל. קושטא, דפוס אליעזר בן גרשם שונצינו, ש"ג [1543]. מהדורה ראשונה. מהדורה ראשונה ונדירה של אחד מספרי המסעות היהודיים הידועים ביותר, הכולל תיאור עשיר וחשוב של חיי היהודים במקומות שונים במאה ה-12 - "תקופת הראשונים".

מעבר לשער פותח הספר בהקדמה קצרה, שנכתבה על רבי בנימין וספרו: "זה הספר מחובר מדברים שספר איש אחד מארץ נאברה ששמו רבי בנימין ב"ר יונה מטודילה, וילך הלך ויבא בארצות רבות ורחוקות... ובכל מקום שבא בו כתב כל הדברים שראה או שמע מפי אנשי אמת... וכשבא הביא דבריו אלה עמו לארץ קאשתליא בשנת תתקל"ג...".

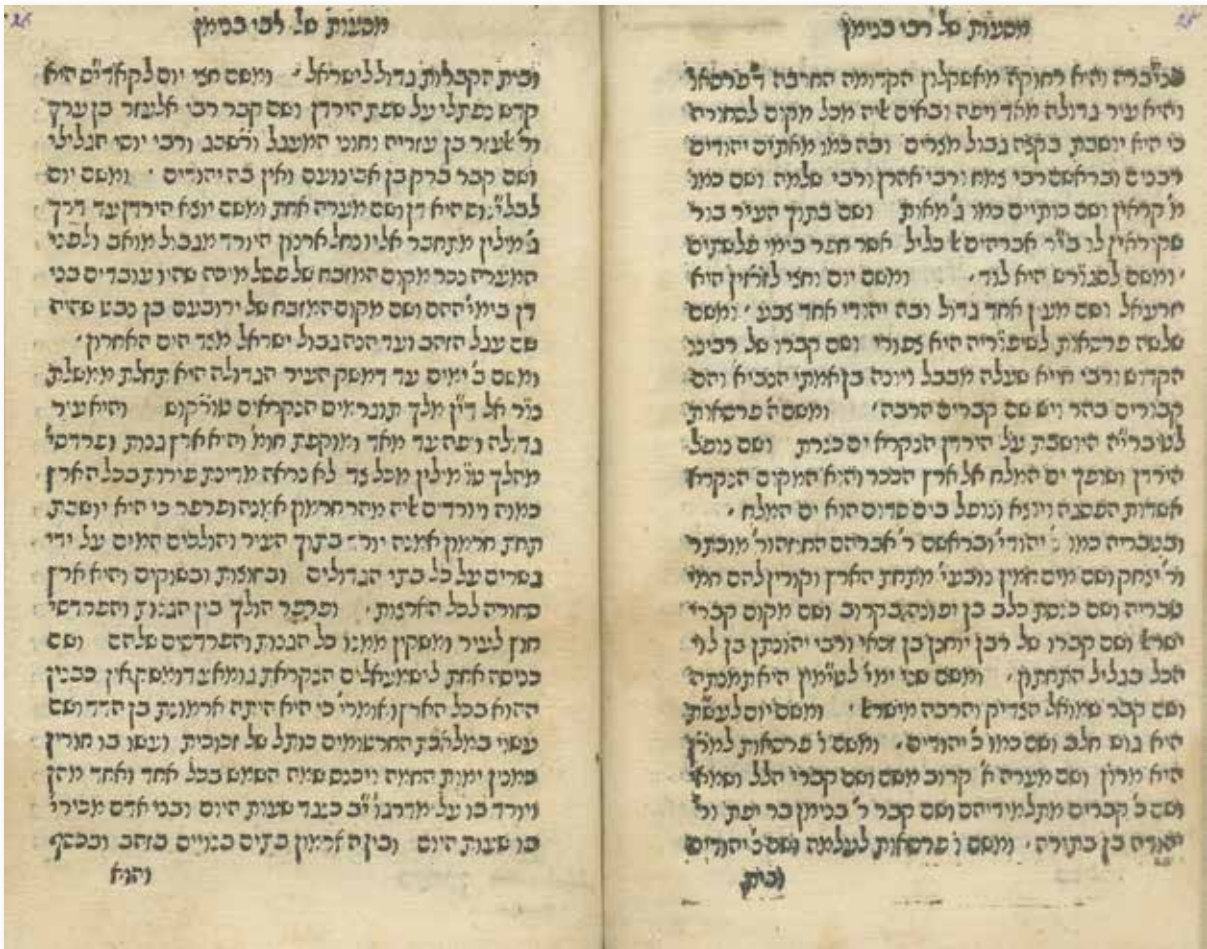
רבי בנימין מטודלה, נוסע ומגלה ארצות יהודי, בן המאה ה-12. רבי בנימין יצא בשנת 1165 בערך, למסע ארוך בארצות אירופה, המזרח התיכון וצפון אפריקה. את מסעו החל מסרגוסה, ובהמשך עבר לדרום צרפת, משם הפליג ממרסיי לגנואה, הגיע לרומא ולדרום איטליה, הפליג בים דרך קורפו והגיע ליוון, לטורקיה ולקושטא, נסע דרך סוריה לארץ ישראל, הגיע גם לבבל ולתימן, וחזר לבסוף לספרד בשנת 1173. ברשמי מסעו מתאר רבי בנימין את הארצות בהן ביקר, תוך התייחסות מיוחדת לקהילות היהודיות, למניין היהודים בכל מקום, לאורחות חייהם ולמנהגיהם. פעמים רבות מזכרים בתיאוריו חכמים יהודים חשובים בהם פגש בארצות שונות.

ספר מסעותיו של רבי בנימין נדפס לאורך השנים בעשרות מהדורות, ואף תורגם ונדפס בשפות שונות. לראשונה תורגם הספר ללטינית (אנטוורפן 1575) בידי המלומד הספרדי בניטו אריאס מונטאנו, ומהדורתו היוותה בסיס לתרגום לשפות נוספות, שנדפסו בשנים שלאחר מכן. [32] דף. 13.5 ס"מ. מצב כללי טוב. כתמים, בהם כתמי רטיבות קלים. מחיקות צנזורה בדיו, שגרמו לכתמים רבים. מספר רישומים בכתב יד. כריכה עתיקה, עשויה משרידי כתב יד.

עותקים שלמים הינם נדירים מאד. נרשם במפעל הביבליוגרפיה על פי עותק מהספרייה הבריטית.

פתיחה: \$80,000

הערכה: \$100,000-150,000

107c

Constantinople, traveled through Syria to Eretz Israel and also reached Mesopotamia and Yemen, finally returning to Spain in 1173. In his travelogue, R. Binyamin describes the lands he visited, with particular attention to the Jewish communities, their number in each location, their ways of life and their customs. His descriptions often mention important Jewish sages he met in various lands.

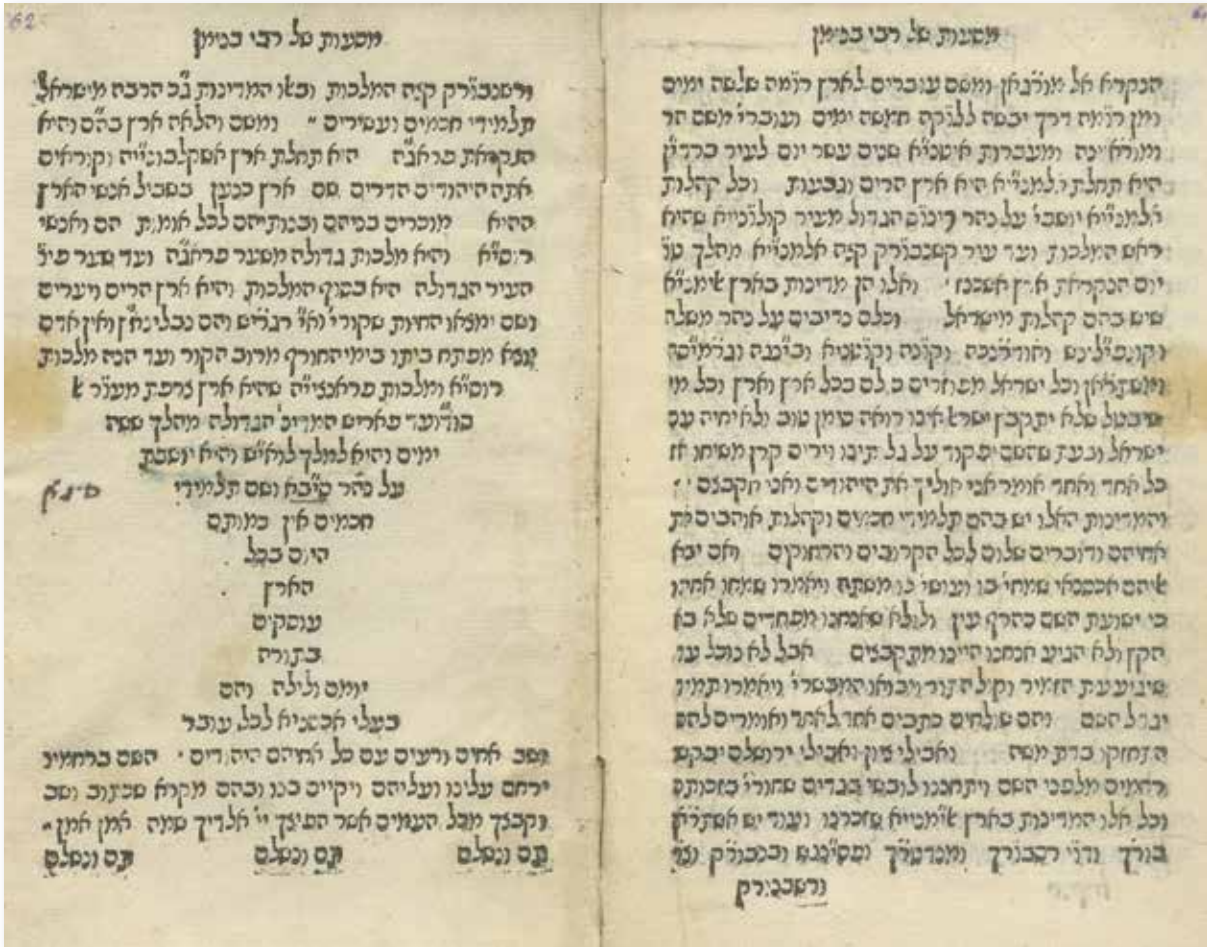
R. Binyamin's itinerary has been printed in dozens of editions over the years and has also been printed in translation in various languages. The book was first translated into Latin by the Spanish scholar Benito Arias Montano (Antwerp, 1575), whose edition formed the basis for translations into other languages printed thereafter.

[32] leaves. 13.5 cm. Overall good condition. Stains, including slight dampstains. Censorship expurgations in ink, resulting in many stains. Several handwritten inscriptions. Early binding, composed of remnants of manuscripts.

Complete copies are very rare. Recorded in the Bibliography of the Hebrew Book based on a copy in the British Library.

Opening price: \$80,000

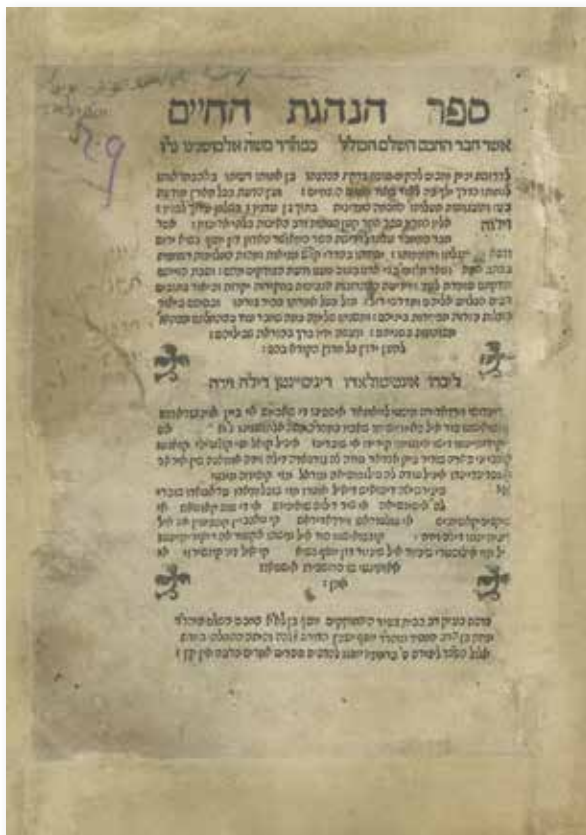
Estimate: \$100,000-150,000

107d

107. Itinerary of Rabbi Binyamin of Tudela – Constantinople, 1543 – First Edition – Highly Important Jewish Travelogue

Masaot, the itinerary of R. Binyamin. Constantinople: Eliezer son of Gershom Soncino, 1543. First edition. Rare first edition of one of the most famous Jewish travelogues, including a rich and important description of Jewish life in various locations in the 12th century, the period of the Rishonim. On the verso of the title page, the book begins with a short foreword on R. Binyamin and his book: "This book was composed based on what was recounted by a man from Navarra named R. Binyamin son of Yonah of Tudela. He traveled and entered many distant lands... and in every place he visited, he wrote down everything he saw or heard from trustworthy people... And when he returned, he brought these words of his with him to Castile in the year 1173". **R. Binyamin of Tudela**, a 12th century Jewish traveler and explorer. R. Binyamin departed ca. 1165 on a lengthy voyage in Europe, the Middle East and North Africa. He began his voyage in Saragossa, and he later traveled to southern France, departed Marseilles for Genoa, reached Rome and southern Italy, sailed through Corfu to Greece, Turkey and

108a

108. הנהגת החיים - הספר הראשון שנדפס בלאדינו - שאלוניקי, שכ"ד

ספר הנהגת החיים - ליברו אינטיטולאדו ריגיימנטו דילה וידה, חיבור מוסרי בשפת הלאדינו, "אשר חבר החכם השלם הכולל כמהר"ר משה אלמושונינו נר"ו", עם חברו על פשר החלומות "אשר חבר המחבר עצמו לדרישת השר המאושר האדון דון יוסף נשיא...". [שאלוניקי, דפוס יוסף בן יצחק יעב"ץ, אלול שכ"ד 1564]. מהדורה יחידה. לאדינו.

ככל הנראה, לפנינו החיבור המקורי הראשון שנדפס בשפת הלאדינו - שפתם של יהודי ספרד, שנפוצה לאחר הגירוש בקהילות יוצאי ספרד בארצות המזרח. ספר מוסר ואגדה, עצות וחכמת חיים. הספר נכתב כולו בשפת הלאדינו, עם הקדמה ומפתחות מפורטים בעברית. החיבור מחולק לשלושה חלקים, כפי שכותב המחבר בהקדמתו. החלק הראשון: "ההנהגה הנאותה... באכילה ובשתיה, בשינה... בשיבה ובקימה, בהליכה ובישיבה, בדבור ובשתיקה...". החלק השני על עשר המדות המוסריות (של אריסטו): "הגבורה וההסתפקות והנדיבות ומעלת השוע... גדולת הלב ומעלת אהבת הכבוד והסבלנות, ומעלת המשמח בדבור, ומעלת השמח בהתחברות ומעלת האמת". החלק השלישי דן על "הצדק ומעלת האהבה... החכמה והשכל, והתבונה והמלאכה".

חלק מנוסח השער, ההקדמה והמפתחות נדפסו בעברית. ראשי הפרקים והעניינים נדפסו בצדי העמודים בעברית. בסוף הספר נדפס "ביאור המלות הזרות" - מילון לאדינו-עברית.

מהדורה נוספת של הספר, בספרדית, נדפסה באמשטרדם שנים רבות מאוחר יותר, בשנת תפ"ט (1729).

רבי משה אלמושוני (רע"ו בקירוב-ש"מ). רב גאון ומופלא, מחכמי שאלוניקי במאה ה-16. פוסק, דרשן ופילוסוף, למד גם מדע ורפואה ושלט במספר שפות. בעל "תורת משה", "תפילה למשה" ו"די משה". כן חיבר פירוש על פירוש של אבן עזרא ועל רש"י, כתב חידושים, שיטות בש"ס, ועוד. כפי שכתב בהקדמתו, את הספר שלפנינו כתב לבקשת בן אחותו, שהפציר בו לכתוב את דבריו "בלשון לועזי", על אף שהדבר היה קשה בעיניו מחמת אהבתו את לשון הקודש. כפי הנראה, זוהי גם הפעם הראשונה שנתחבר מילון עברי לשפת הלאדינו, כפי שעשה המחבר בסוף ספרו "למען ירוץ הקורא בו".

ישומים בכתב-יד בדף השער ובדפים נוספים (בדף האחרון: "שלמה בכמהר"ר ישעיה...").

עותק שלם, כולל הדפים האחרונים עם "ביאור המלות", שלעתיים חסרים. קסד, [4] דף. דפים קמא-קמד נכרכו שלא במקומם, לאחר דף קנו. 20 ס"מ בקירוב. מצב משתנה בין הדפים, מרבית הדפים במצב טוב-בינוני, דפים ראשונים ואחרונים במצב בינוני. כתמים, בהם כתמי רטיבות. סימני עש עם פגיעות בטקסט, משוקמים במילוי נייר. קרעים חסרים גדולים בשולי דף השער, בשוליים הפנימיים של הדף השני, ובשולי ארבעת הדפים האחרונים, עם פגיעות קלות בטקסט משני צדי דף השער ובחלק מהדפים האחרונים, משוקמים במילוי נייר (יתכן ודפים אלו הושלמו מעותק אחר). כריכה חדשה, עם סימני עש ופגמים קלים.

פתיחה: \$4,000
הערכה: \$6,000-8,000

108. Hanhagat HaChaim – First Book Printed in Ladino – Thessaloniki, 1564

Hanhagat HaChaim – Livro intitulado regimiento de la vida. An ethical work in Ladino, "authored by the perfect Torah scholar R. Moshe Almosnino", with a composition on the interpretation of dreams "written by the author himself upon the request of the fortunate lord Don Yosef Nasi...". [Thessaloniki]: Yosef son of Yitzchak Yaavetz, Elul 1564. Only edition. Ladino.

Evidently, this is the first original work printed in Ladino, the language spoken by Spanish Jews, prevalent throughout the Spanish emigrant communities in oriental countries. Ethics, Aggadah and counsel. The book is written entirely in Ladino with an introduction and detailed index in Hebrew. Divided into three parts, as the author writes in his introduction. The first part: "The proper conduct... for eating and drinking, sleeping... going to sleep and waking up, walking and sitting, speaking and keeping quiet...". The second part is about the ten virtues of Aristotle: "Courage, temperance, generosity, magnificence... great-heartedness, pride, patience, wit, friendliness and truthfulness". The third part discusses "justice, friendship... wisdom, intellect, understanding and craft".

Part of the title page, the introduction and contents are printed in Hebrew. The titles of chapters and subjects are printed in Hebrew on the margins. At the end of the book, a Ladino-Hebrew glossary is printed.

Another edition of the book, in Spanish, was printed in Amsterdam many years later, in 1729.

R. Moshe Almosnino (ca. 1516-1580), an extraordinary Torah scholar, was a rabbi in Thessaloniki in the 16th century. A halachic authority, orator and philosopher, he was well-versed in science, medicine and several languages, and he authored *Torat Moshe*, *Tefillah LeMoshe* and *Yedei Moshe*. He also wrote a supercommentary on the commentaries of Ibn Ezra and Rashi, as well as novellae, Talmud commentaries and more. As mentioned in his introduction, Rabbi Moshe Almosnino wrote this book at the request of his nephew who begged him to write his teachings in the vernacular, although this was difficult for him due to his great love of Hebrew. Apparently, the glossary at the end of the book was the first Hebrew-Ladino dictionary to have been composed.

Handwritten inscriptions to title page and other leaves (on the last leaf: "Shlomo son of R. Yeshayah...").

Complete copy, including the last leaves with the glossary, which are sometimes missing. 164, [4] leaves. Leaves 141-144 are bound out of sequence, after leaf 156. Approx. 20 cm. Varying condition of leaves; most leaves in good-fair condition; first and last leaves in fair condition. Stains, including dampstains. Worming, affecting text, repaired with paper filling. Large open tears to margins of title page, inner margin of second leaf, and margins of last four leaves, slightly affecting text on both sides of the title page and some of the last leaves, repaired with paper filling (these leaves may have been supplied from another copy). New binding, with worming and light damage.

Opening price: \$4,000

Estimate: \$6,000-8,000

109

109. דרוש המהר"ל מפראג לשבת הגדול - פראג, שמ"ט - מהדורה ראשונה ונדירה

דרוש נאה ומשובח של ר' יהודה בן בצלאל זלה"ה [המהר"ל מפראג], בפרשת צו בשבת הגדול שנת שמ"ט לפ"ק. פראג, דפוס מרדכי בר גרשם הכהן על ידי בצלאל בר מרדכי כץ, [שמ"ט 1589]. מהדורה ראשונה, נדפסה בחיי המהר"ל.

מסגרת שער נאה, מעוטרת בחיתוך עץ. קולופון בעמוד האחרון: "תם ושלם בעזרת אל עולם שנת אגל ואשמ"ח [=שמ"ט] לפ"ק". מספר תיקוני טעויות דפוס בכתב-יד.

הגותו המקורית של המהר"ל נודעה לדורות בחיבוריו המפורסמים. את רוב חיבוריו ההגותיים הדפיס כבר בימי חייו ובכך נשתמרו לדורות (חיבורים אחרים שלו בענייני הלכה, חידושים על הש"ס, ועוד אבדו ברובם). במשך תקופה ארוכה של כמאתיים שנה לא נדפסו הספרים שוב, ורק לאחר שהגותו זכתה לעדנה אצל צדיקי החסידות, ובמיוחד בעקבות המגיד מקוז'ניץ ובעידודו, נדפסו חיבורי המהר"ל בשנית בסוף המאה ה-18.

[30] דף. 19 ס"מ בקירוב. מצב טוב. כתמים, בהם כתמי רטיבות קלים בשולי הדפים. סימני עש במספר דפים, עם פגיעות קלות בטקסט, משוקמים ברובם במילוי נייר. כריכת עור חדשה.

מהדורה נדירה. דרוש זה נדפס פעם נוספת באזור רוסיה-פולין, סביב שנת תק"פ.

על תוכן הדרוש והרקע לו, ראה: אברהם גוטסדינר [עובדיה], הארי שבחמי פראג, ירושלים תשס"ב (מהדורה חדשה), עמ' נט-סב.

פתיחה: \$4,000

הערכה: \$6,000-8,000

109. Sermon of Maharal of Prague for Shabbat HaGadol – Prague, 1589 – Rare First Edition

Sermon of R. Yehudah ben Betzalel [the Maharal of Prague] on Shabbat HaGadol, 1589. Prague: Mordechai son of Gershom HaKohen with Betzalel son of Mordechai Katz, [1589]. First edition, printed in the Maharal's lifetime.

Fine title frame, decorated with a woodcut. Colophon on last page: "Completed with the help of the eternal G-d, [1589]".

Several handwritten corrections of printing errors.

The original thought of the Maharal is known to posterity from his celebrated works. He printed most of his philosophical works during his lifetime, thereby preserving them for future generations (his other writings, including halachic works and novellae on the Talmud, have for the most part been lost). For a long period of about two hundred years the books were not reprinted, and it was only after a revival of interest by Chassidic leaders, especially with the encouragement of the Maggid of Kozhnitz, that the works of the Maharal were first reprinted at the end of the 18th century.

[30] leaves. Approx. 19 cm. Good condition. Stains, including light dampstains to margins of leaves. Worming to several leaves, slightly affecting text, mostly repaired with paper filling. New leather binding.

Rare edition. This sermon was reprinted in the Russia-Poland region, around 1820.

On the content and background of the sermon, see: Avraham Gottesdiner (Ovadia), HaAri ShebeChachmei Prag, Jerusalem, 2002 (new edition), pp. 59-62.

Opening price: \$4,000

Estimate: \$6,000-8,000

110b

110a

110. ספר מנהגים – נוציה, שנ"ג – המהדורה המאוירת הראשונה, עם איורי המנהגים המפורסמים, שהופיעו לאחר מכן בספרים רבים – נדיר במיוחד

ספר מנהגים, מאת רבי שמעון הלוי גינצבורג. נוציה, דפוס זואן דגארה, שנ"ג [1593]. יידיש בשילוב עברית. מהדורה שנייה של הספר, והמהדורה המאוירת הראשונה – בה נדפסו עשרות איורים בחיתוכי עץ נאים, המלווים את הטקסט. עותק נאה. במרכז דף השער מופיע איור של דמות בעלת כנפיים האוחזת מגן ובתוכו כד. בצדדים מופיע הכיתוב: "שמעון לוי גונצבורג", שמו של מחבר הספר. ספר מנהגים בידיש נדפס לראשונה בוונציה בשנת ש"ו (1589). המהדורה הראשונה נדפסה ללא איורים, ובשנת שנ"ג, נדפסה המהדורה שלפנינו, בה נוספו 32 איורים בחיתוכי עץ נאים לאורך הספר. איורים אלו מקוריים למהדורה זו, והוכנו במיוחד עבורה (26 איורים שונים – ששה מהם מופיעים פעמיים).

האיורים שלפנינו התקבלו והפכו לחלק אינטגרלי מצורתו של ספר המנהגים במהדורות הבאות. הם הפכו למפורסמים ומוכרים, ונעשה בהם שימוש רב לאורך המאות ה-17 וה-18 גם בספרים אחרים, כמו הגדות של פסח, סדר ברכת המזון, וספרים שונים נוספים שנדפסו בידיש. האיורים הייחודיים שופכים אור על אורחות חייהם ומנהגיהם של יהודי התקופה, ומשמשים מקור חשוב לחוקרי התקופה; בין המנהגים המתוארים באיורים: אישה מדליקה נרות ב"שבת לאמפ", קידוש הלבנה, בדיקת חמץ, אפיית המצות לפסח, תספורת בל"ג בעומר, מעמד הר סיני וקבלת התורה, אמירת הקינות בתשעה באב, תקיעת השופר בחודש אלול ובראש השנה, דרשת הרב בשבת הגדול ובשבת תשובה, מנהג הכפרות בערב יום כיפור, חלוקת דברי מתיקה לילדים בשמחת תורה, הדלקת נרות חנוכה, חופה, ברית מילה, לוייה, ועוד.

חוקרים התלבטו אם האיורים הוכנו על ידי אמן יהודי או גוי. יש לציין כי באיור של הדלקת נרות חנוכה מופיעה חנוכייה בת שבעה קנים (כמו זו ששימשה בבית המקדש), ולא שמונה או תשעה קנים, הנצרכים להדלקת הנרות בחנוכה. טעות שלכאורה לא הייתה נעשית בידי אמן יהודי (ראו: Wolfthal, עמ' 96-95; הפנייה מלאה להלן).

בנוסף לאיורים המקוריים הנ"ל, מופיעים בספר גם 12 איורים קטנים של עבודות השדה והמזלות לפי חודשי השנה. איורים אלו הופיעו כבר בהגדה של פסח שראתה אור במנטובה בשנת שכ"ח.

רובו של הספר נדפס בידיש, בגופן אשכנזי, שלימים נקרא "אותיות צו"ר" [צאינה וראינה] על שם השימוש הרב שנעשה בו בהדפסות חזרות ונשנות של ספר זה.

הספר נדפס עבור יהודים דוברי יידיש באירופה (בדף השער: "אין אשכנז... אך ועלש לנד, פולן, פיהם, מערהרן" [=באשכנז... גם איטליה, פולין, בוהמיה, מורביה]), בעיקר להמון העם שלא הבין היטב את לשון הקודש, ושימש כמדריך עממי למנהגי מעגל השנה ומעגל החיים, בבית הכנסת ובבית. הספר נחל הצלחה מרובה והיה מאוד פופולרי: הוא נדפס בכ-50 מהדורות במשך כ-200 שנה (אף המהדורה שלפנינו יצאה לאור שלוש שנים בלבד לאחר המהדורה הראשונה).

בנוסף לאיורים שהתחדשו במהדורה שלפנינו, הוסיף בה המחבר גם תוכן חדש שלא הופיע במהדורה הראשונה. בדף השער נדפס: "מנהגים – ויל הויפער דען דיא ערשטן זיין גיוועזן" [=מנהגים – יפים בהרבה מהראשונים].

110d

110c

בסוף דף פ נדפסו דברי סיום מאת המחבר: "...דז ביט דער שרייבר שמעון לוי גונצבורג" [=כך מבקש הכותב שמעון לוי גונצבורג].
ה, ח-פ, [10] דף. חסרים דפים ו-2 (בדפים אלו לא נדפסו איורים). 19 ס"מ בקירוב. מצב טוב-בינוני. כתמים. קרעים חסרים בשוליים הפנימיים של דף השער ובדפים נוספים, עם פגיעות קלות בטקסט ובאחד האיורים, משוקמים במילוי נייר ובהדבקה. נקבי עש בדפים האחרונים. חיתוך דפים עם פגיעות בחלקם התחתון של חלק מדפי הלוח. סימונים ורישומים בגוף הטקסט במספר מקומות (בשולי מספר דפים רישומים עם מראי מקומות בלטינית לפסוקים המופיעים בספר). חתימה קצוצה בשולי דף ח/2: "בריינה בת שמו---". כריכת עור חדשה.
[8] דף בסוף הספר, עם "לוח אויף זיבנציג יארן" (לוח לשבעים שנה) - לוח ראשי חודשים ומועדים, מולדות ותקופות, לשנים שנ"ד-תכ"ד (1593-1664).
בעותק שלפנינו מופיעים בסוף הספר [2] דפים נוספים, ובהם שיר כלכלה ("איין כלה ליד"), מאת רבי יעקב אולמא. מספור הקונטרסים בדפים אלו (כג) מתאים למספור של ספר המנהגים (המסתיים בקונטרס כב). כפי הנראה הופץ השיר גם בנפרד (בספריית הבודליאנה מופיע השיר כיחידה נפרדת, ובספריית הסמינר בניו יורק השיר כרוך בסוף ספר המנהגים).
לפנינו מהדורה נדירה במיוחד, ממנה ידועים עותקים בודדים בעולם. העותקים הידועים לנו: שני עותקים באוסף רבי דוד אופנהיים בספריית הבודליאנה באוקספורד, אחד מהם שלם; עותק אחד בספריית הסמינר בניו יורק (JTS) - בו חסרים 8 דפים הראשונים (הוצג בתערוכה, ראו: 44 no. 63, 2001, p. 63, של Precious Possessions: Treasures from the Library of the Jewish Theological Seminary, New York, 2001); עותק אחד בספרייה המלכותית של דנמרק בקופנהגן - בו חסרים 20 דפים לאורך הספר; עותק אחד באוסף משפחת גרוס בתל אביב - בו חסרים 22 דפים לאורך הספר (כולל 9 דפים הראשונים).
לא קיים באוסף הספרייה הלאומית.

ספרות:

1. ח' שמרוק, דפוסי יידיש באיטליה, איטליה, ג, א-ב, תשמ"ב, עמ' קנג-קנו, מס' 19, 20.
2. ח' שמרוק, האיורים מן המנהגים ביידיש, ויניציאה שנ"ג, בהדפסות חזרות בדפוסי פראג במאה ה-17; בתוך: Studies in Bibliography and Booklore, טו, 1984, עמ' 31-52.
3. Chava Turniansky, Erika Timm, Claudia Rosenzweig (eds.), Yiddish in Italia, Milan: Associazione italiana Amici dell'Università di Gerusalemme, 2003, p. 83, no. 41.
4. Diane Wolfthal, Picturing Yiddish: Gender, Identity, and Memory in the Illustrated Yiddish Books of Renaissance Italy, Leiden-Boston: Brill, 2004, pp. 85-154.
5. יצחק וידלוב, דגלי מדפיסים, ירושלים, תשס"ב, 2001. עמ' 36-40.

פתיחה: \$80,000

הערכה: \$120,000-160,000

מצה מעל מאלין

הוא חלה עלי ארץ... חובטין קראת קמח... ואלו הם תרבי בתלמוד

מצה מעל מאלין

הוא מאלין חלה... חובטין קראת קמח... ואלו הם תרבי בתלמוד

הוא מאלין חלה... חובטין קראת קמח... ואלו הם תרבי בתלמוד

וויא מן זול כשרין

הוא מאלין חלה... חובטין קראת קמח... ואלו הם תרבי בתלמוד

וויא מן זול כשרין

הוא מאלין חלה... חובטין קראת קמח... ואלו הם תרבי בתלמוד

הוא מאלין חלה... חובטין קראת קמח... ואלו הם תרבי בתלמוד

צווישן סוכות אול חנוכה

הוא מאלין חלה... חובטין קראת קמח... ואלו הם תרבי בתלמוד

ברוך

הוא מאלין חלה... חובטין קראת קמח... ואלו הם תרבי בתלמוד

שבת בראשית

הוא מאלין חלה... חובטין קראת קמח... ואלו הם תרבי בתלמוד

מרחשון

הוא מאלין חלה... חובטין קראת קמח... ואלו הם תרבי בתלמוד

חנוכה

הוא מאלין חלה... חובטין קראת קמח... ואלו הם תרבי בתלמוד

החובת

הוא מאלין חלה... חובטין קראת קמח... ואלו הם תרבי בתלמוד

הוא מאלין חלה... חובטין קראת קמח... ואלו הם תרבי בתלמוד

110f

110k

The present edition is especially rare, with few known extant copies. The copies known to us are: two copies in the Oppenheim collection in the Oxford Bodleian Library, one complete; one copy in the Jewish Theological Seminary (JTS) Library in New York – missing the first 8 leaves (shown on exhibition; see: Precious Possessions: Treasures from the Library of the Jewish Theological Seminary, New York, 2001, p. 63, no. 44); one copy in the Royal Danish Library in Copenhagen – missing 20 leaves throughout the book; one copy in the Gross Family Collection in Tel Aviv – missing 22 leaves throughout the book (including first 9 leaves).

Not in NLI.

Literature:

1. Ch. Shmeruk, "Yiddish Presses in Italy", Italia III, 1-2 (1982), pp. 153-156, nos. 19, 20 (Hebrew).
2. Ch. Shmeruk, "The Illustrations of the Yiddish

Minhagim, Venice 1593, Reprinted in 17th-Century Prague Books", Studies in Bibliography and Booklore XV (1984), pp. 31-52 (Hebrew).

3. Chava Turniansky, Erika Timm, Claudia Rosenzweig (eds.), Yiddish in Italia. Milan: Associazione italiana Amici dell'Università di Gerusalemme, 2003, p. 83, no. 41.
4. Diane Wolfthal, Picturing Yiddish: Gender, Identity, and Memory in the Illustrated Yiddish Books of Renaissance Italy. Leiden-Boston: Brill, 2004, pp. 85-154.
5. Isaac Yudlov, Hebrew Printers' Marks, Jerusalem, 2001, pp. 36-40.

Opening price: \$80,000

Estimate: \$120,000-160,000

110. Sefer Minhagim – Venice, 1593 – First Illustrated Edition, with the Famous, Frequently Reproduced Illustrations of Customs – Exceptionally Rare

Sefer Minhagim, by R. Shimon HaLevi Günzburg. Venice: Zuan (Giovanni) di Gara, 1593. Yiddish with integrated Hebrew. Second edition of the book, and first illustrated edition – containing dozens of fine woodcut illustrations alongside the text. Fine copy.

In the center of the title page appears an illustration of a winged figure holding a shield bearing an image of a jug, flanked by the caption: "Shimon Levi Gunzberg", the author's name.

The Yiddish Minhagim were first printed in Venice, 1589. The first edition was printed without illustrations; in 1593, the present edition was printed along with 32 fine woodcut illustrations throughout the book. These illustrations are original to this edition and were prepared specifically for it (26 different illustrations – six of them appear twice).

The illustrations became an integral part of Sefer Minhagim in the subsequent editions. They became familiar and well-known and were reused many times over the 17th and 18th century in other books too, such as Passover Haggadot, Birkat HaMazon and various other Yiddish books.

These unique illustrations shed light on the customs and ways of life of the Jews of the time, and serve as an important source for scholars; the customs depicted include: a woman lighting a hanging Sabbath lamp (Judenstern), Kiddush Levanah, checking for chametz, baking matzot for Passover, a haircut on Lag BaOmer, receiving the Torah at Mt. Sinai, recital of Kinot on Tishah B'Av, blowing the shofar in Elul and on Rosh Hashanah, a rabbi's sermon on Shabbat HaGadol and Shabbat Teshuvah, kaparot on the eve of Yom Kippur, dispensing candy to children on Simchat Torah, lighting Chanukah candles, a wedding, a circumcision, a funeral and many more.

Scholars debate whether the illustrations were made by a Jewish or non-Jewish artist. Notably, the illustration of the lighting of Chanukah candles depicts a seven-branched menorah (like the Temple menorah) rather than the eight- or nine-branched menorah used for Chanukah candles, an error that would apparently not be committed by a Jewish artist (see: Wolfthal, pp. 95-96; full citation below).

In addition to the abovementioned original illustrations, the book also contains 12 small illustrations of

agricultural work and zodiacs according to the months of the year. These illustrations had already appeared in the Passover Haggadah published in Mantua, 1568.

Most of the book is printed in Yiddish, in the Ashkenazic typeface later known as "Tsene Rene letters", for its repeated use in printings of that book.

The book was printed for the Yiddish-speaking Jews in Europe (the title page mentions Germany, Italy, Poland, Bohemia and Moravia), mainly for the populace who weren't well-versed in Hebrew, and served as a popular guide to the customs applying during the year and over the course of life, in the synagogue and at home. The book was a resounding success: it was printed in some 50 editions over a period of about 200 years (the present edition was also published a mere three years after the first edition).

In addition to the new illustrations printed in the present edition, the author also added new contents that had not appeared in the first edition. The title page reads: "Minhagim – much more beautiful than the first ones were".

The end of leaf 80 contains concluding words from the author, who signs off: "So requests the writer, Shimon Levi Gunzburg".

5, 8-80, [10] leaves. Missing leaves 6-7 (no illustrations were printed on these leaves). Approx. 19 cm. Good-fair condition. Stains. Open tears to inner margins of title page and other leaves, slightly affecting text and one illustration, repaired with paper. Worming to last leaves. Close trimming, affecting bottom of some of the calendar leaves. Markings and notations within text in several places (marginal inscriptions to several leaves with Latin references to verses quoted in the book). Trimmed signature on margin of p. 8b: "Breina daughter of Shmu---". New leather binding.

[8] leaves at the end of the book, with a 70-year calendar – calendar of Rosh Chodesh and festivals, moladot and tekufot, for the years 1593-1664.

The present copy contains [2] additional leaves at the end of the book, with a poem for a bride by R. Yaakov Ulm. The gathering numbering on these leaves (23) matches the numbering of Sefer HaMinhagim (which ends with gathering 22). Apparently, the poem was also disseminated separately (the Bodleian Library holds the poem as an independent unit, while in the JTS Library in New York the poem is bound at the end of the book).

111b

111a

111. סדור תפלה מכל השנה כמנהג האשכנזים - ונציה, שמ"ז - מהדורה נדירה במיוחד - עותק נאה

סדור תפלה מכל השנה, כמנהג האשכנזים, "עם כמה תוספות ויפויים אשר לא היו בראשונים". ונציה, דפוס זואן דיגארה, שמ"ז [1587].
 סידור לימות השנה כמנהג אשכנז המערבי. עם הוראות בידיש.
 כולל בין היתר: סדר פרשיות לשני וחמישי, יוצרות, סליחות לשני וחמישי ושני ולתעניות, תפילות עמידה למועדים, הגדה של פסח (עם הוראות בידיש, בחרוזים, בראש ההגדה) ומסכת אבות, תפילות עמידה לימים נוראים, הושענות ופיוטים לשמחת תורה, "מעריבים", וידוי לשכיב מרע, צדוק הדיון, תפילת הדרך, "מעמדות" (שיר היחוד) ושיר הכבוד, סדר קריאת הפרשיות ולוח הסדור.
 קולופון בדף האחרון: "ותשלם כל המלאכה... היום יום ו' י"ג סיון... שנת שמ"ז לב"ק". אחר הקולופון מופיע שיר (הפותח: יופי סידור בכל סדור"), עם האקרוסטיכון "יצחק שלם" (כנראה מגיה הסידור).
 רישום מעבר לדף השער: "זאת התפלה (בלי כסף היתה) של אשתי מרת ברונלה אשר נשאתי אותה עשרה אלול שמ"ד לב"ק 1584".
 מחיקת צנזורה באחד מהדפים.
 שנט דף. 16.5 ס"מ. חיתוך דפים מזהב ומעוטר. מצב טוב. כתמים, בהם כתמי רטיבות. קרעים חסרים בשולי מספר דפים, משוקמים במילוי נייר (אחד מהדפים הושלם מעותק אחר). סימני עש עם פגיעות בטקסט בחלק מהדפים, משוקמים במילוי נייר באופן מקצועי (עם השלמות של אותיות בכתב-יד). כריכת עור חדשה, נאה.
 מהדורה נדירה במיוחד. ידוע לנו על עותק שלם נוסף מאוסף ולמדונה לשעבר (כיום בספרייה הלאומית).

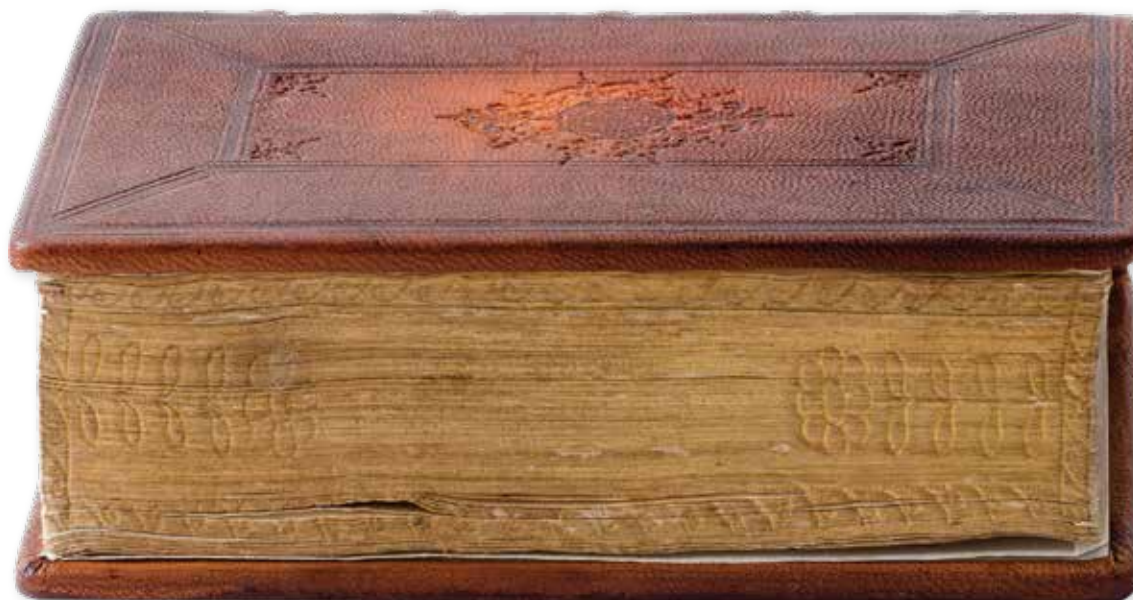
פתיחה: \$12,000
 הערכה: \$18,000-25,000

111c

111d

111e

111. Year-Round Ashkenazi Rite Siddur – Venice, 1587 – Exceptionally Rare Edition – Fine Copy

Year-round siddur according to the Ashkenazi rite, with new additions. Venice: Zuan [Giovanni] di Gara, 1587.

Year-round siddur according to the Western Ashkenazi rite. With instructions in Yiddish.

Contents include: Torah readings for Monday and Thursday, Yotzrot, Selichot for Monday and Thursday (Behab) and fast days, Amidah prayer for festivals, Passover Haggadah (with rhymed instructions in Yiddish at beginning of the Haggadah) and Tractate Avot, Amidah prayers for high holidays, Hoshanot and piyyutim for Simchat Torah, "Maarivim", confession for the deathbed, Tziduk HaDin, Tefilat HaDerech, Maamadot (Shir HaYichud) and Shir HaKavod, list of Torah readings and index.

Colophon on last leaf: "The work was completed... today, Friday, 13th Sivan... 1587". After the colophon appears a poem bearing the acrostic "Yitzchak Salem" (apparently the proofreader of the Siddur).

Inscription on verso of title page: "This siddur (without money) belongs to my wife Mrs. Brunella, whom I married 10th Elul 1584".

Censorship expurgation on one leaf.

359 leaves. 16.5 cm. Gauffered gilt edges. Good condition. Stains, including dampstains. Marginal open tears to several leaves, repaired with paper filling (one leaf supplied from another copy). Worming, affecting text of some leaves, professionally restored with paper filling (with handwritten replacements of letters). Fine new leather binding.

Exceptionally rare edition. We know of another complete copy formerly in the Valmadonna Trust Library (now in the National Library of Israel).

Opening price: \$12,000

Estimate: \$18,000-25,000

112a

112. מחזור כמנהג אשכנזים חלק שני - ונציה, ש"ס - מאות הגהות (בהיקף של חיבור שלם) בכתיבת רבי אברהם סגרי, אב"ד קאסאלי - פירושים, השגות, תיקוני נוסח והנהגות תפילה

מחזור כמנהג ק"ק אשכנזים [באיטליה], עם פירוש הדרת קודש, חלק שני, סליחות ותפילות לימים נוראים ומועדי חודש תשרי. ונציה, דפוס זאן בראגדין על ידי זאן דגארה, [ש"ס 1600]. בכרך מאות רבות של הגהות בכתיבה איטלקית, עם פירושים מקוריים, השגות על פירוש הדרת קודש ומשא ומתן בדברי, הגהות ותיקוני נוסח, הוראות והנהגות תפילה, בהיקף של חיבור שלם, על המחזור לימים נוראים ולמועדי חודש תשרי.

הכותב זוהה על ידינו כרבי אברהם סגרי אב"ד קאסאלי, מגדולי חכמי איטליה במאה ה-18. במספר מקומות נזכרים רבותיו, רבי גבריאל פונטרימולי ורבי יהודה בריאל (לדוגמה, דף ג/2; "מוהרר גפ"ן אמ' לי..."; דף פט/1: "נאמ' לי משם מ"ר הר"ר גפ"ן..."; דף רכ/2: "ומ"ר גפ"ן תרץ דמה שאמרו..."; דף קנג/1: "א"ר גפ"ן כי מה ששינה כאן..."; דף עט/1: "ומהר"ב נר"ו פי"א... [=רבי יהודה בריאל]; דף קל/2: "מוהר"ב אמר שצ"ל..."). בחלק מהמקומות מתקן רבי אברהם בגוף התפילות או הפיוטים, לעתים על פי נוסח מוגה שהיה בידו ולעתים על פי סברתו. כך לדוגמה מחק והוסיף מילים בתפילה לשליח ציבור "הגני העני ממעש" (בדף נה/1; בראשה כתב: "ואני הצעיר תקנתני עמ[ו]דיה כאשר תראה ולע"ד נכון הוא כזה"). במספר מקומות משתמש בביטוי "אי אישר חילי", בכותבו שלדעתו יש לשנות או לתקן במקום זה.

במקומות רבים משיג או חולק על דברי המפרש. כמו כן, כותב פירושים רבים משלו על התפילות והפיוטים. במספר מקומות מביא מדברי האר"י וענייני קבלה אחרים.

במקומות רבים מפנה לחידושים שכתב במקום אחר (לדוגמה, דף עב/2: "ועיין בחידושי על המשניות..."; שם: "ומה שכתבתי במאמרי עין ישראל בפירושי"; דף קצא/1: "וכמו שכתבתי בחידושי יעו"ש"). במספר מקומות מפנה דברים שכתב "בשו"ת אשר לי", בנושאים שונים (בדף נב/1 דן באריכות בעניין אמירת "זכרו לחיים", ומפנה מספר פעמים ל"שו"ת שלי". מספר טיטות בכתב-ידו של התשובה המדוברת, עם תוכן מקביל לזה שנמצא לפנינו, נמצאות בכת"י ספריית המדינה במוסקבה, Ms. Guenzburg 528).

רבי אברהם סגרי, מגדולי חכמי איטליה בראשית המאה ה-18, פוסק ומקובל. אב"ד ומ"ץ בקאסאלי [חתום לעתים גם בראשי התיבות: אס"י = אברהם סגרי]. תלמידם של רבי גבריאל פונטרימולי ורבי יהודה בריאל. נשא ונתן בקבלה עם גדולי המקובלים באיטליה בדורו; רמ"ש גירונדי כותב עליו: "כמוהו"ר אברהם סגרי היה מקובל וחסיד נושא ונותן בחכמת האמת עם תלמידי הגאון הרמ"ו... כמוהו"ר גור אריה פינצי ממנוטובה וכמוהו"ר בנימין הכהן מריגיו והמקובל מוהר"ר יוסף אירגאס מליוורנו... (תולדות גדולי ישראל, עמ' 4).

רבי אברהם היה מעורב בפולמוס על רמח"ל, כאשר נתבקש בשנת ת"צ לתהות על קנקנו; והיה מן המחרימים והלוחמים בשבתאי חוניה חיון. מהר"ם חאגיז, שפנה אל רבי שמשון מורפורגו בעניין רמח"ל, מכנה את רבי אברהם סגרי: "הרב הגדול המושלם במעלות האב"ד נ"י עמוד הימיני דמטמרן ליה גלין [=שהנסתרות גלויות לו]...".

רבי אברהם היה ידידו, ויש אומרים אף רבו, של רבי יצחק למפרונטי. השניים למדו יחד אצל רבי יהודה בריאל במנוטובה. נמנה על המסכימים בשנת תק"י על ספרו "פחד יצחק". בספר זה הובאו גם מתשובותיו בהלכה. תשובות נוספות משלו נדפסו בספרי חכמי דורו. חיבורים רבים ממנו נותרו בכתב-יד. במחזור האשכנזי "שער בת רבים" (חלק ב, ונציה, תע"ב-תע"ה) נדפסה בקשה "לזמן המגפה" מאת רבי אברהם סגרי. רישום משפחתי מעבר לדף השער על פטירת "אבא מורי יוסף ברוך פואה", ועל פטירת "אמי מורתי בילא מהכהנים", ועל פטירת "הקצין גיסי יאושע פואה" בשנת תקצ"ז, בחתימת "אברהם פואה". בראש השער חתימות (באותיות לטיניות): "S.D.F."

שטו דף. 31 ס"מ בקירוב. מצב טוב-בינוני. כתמים, בהם כתמי רטיבות. קרעים ובלאי במספר דפים, חלקם עם פגיעה בטקסט, חלקם משוקמים בהדבקת נייר. חלק מההגהות קצוצות מעט. כריכה ישנה, עם שדרת עור.

פתיחה: \$1,000
הערכה: \$3,000-6,000

112c

112b

R. Avraham Segre, a leading Italian rabbi in the early 18th century, kabbalist, rabbi and posek in Casale Ferrato (sometimes signs his name as "Asi", the initials of his name). A disciple of R. Gavriel Pontremoli and R. Yehudah Briel, he had exchanges with the leading Italian kabbalists of his generation; R. Mordechai Shmuel Ghironi writes: "R. Avraham Segre was a kabbalist and pious man who held kabbalistic discussions with R. Gur Aryeh Finzi of Mantua, a disciple of R. Moshe Zacuto; R. Binyamin HaKohen of Reggio; and the kabbalist R. Yosef Ergas of Livorno..." (Toldot Gedolei Yisrael, p. 4).

R. Avraham was involved in the Ramchal controversy, when he was asked to examine him in 1730, and he was a fierce opponent of the Sabbatean Nechemiah Hayyun. R. Moshe (Maharam) Chagiz, addressing R. Shimshon Morpurgo in relation to the Ramchal affair, calls R. Avraham Segre "the great rabbi, perfectly virtuous... to whom secrets are revealed".

R. Avraham was a friend, and by some accounts also the teacher, of R. Yitzchak Lampronti. The two studied together under R. Yehudah Briel in Mantua. He is among those who in 1750 gave approbation to R. Lampronti's Pachad Yitzchak, a book which also cites his halachic responsa. Some of his other responsa were printed in contemporary rabbis' books. Many of his works remain in manuscript. The Ashkenazi-rite machzor Shaar Bat Rabim (Part II, Venice, 1712-1715) contains a supplication for plague authored by R. Avraham Segre.

Familial inscription on verso of title page on the passing of "my father and teacher Yosef Baruch Foa", "my mother and teacher Beila MehaKohanim", and "my brother-in-law the official Yehoshua Foa" in 1737, signed by "Avraham Foa". At the top of the title page, signatures (in Latin characters) of "S.D.F."

315 leaves. Approx. 31 cm. Good-fair condition. Stains, including dampstains. Tears and wear to several leaves, some affecting text, some repaired with paper. Some glosses slightly trimmed. Old binding, with leather spine.

Opening price: \$1,000
Estimate: \$3,000-6,000

112e

112d

112. Ashkenazi-Rite Machzor, Part II – Venice, 1600 – Hundreds of Glosses (Book-Length) Handwritten by Rabbi Avraham Segre, Rabbi of Casale Monferrato – Commentaries, Critiques, Emendations and Prayer Practices

Machzor according to the [Italian] Ashkenazi rite, with the Hadrat Kodesh commentary, Part II, Selichot and prayers for the High Holidays and Tishrei festivals. Venice: Zuan (Giovanni) di Gara for Zuan (Giovanni) Bragadin, [1600].

The volume contains many hundreds of glosses in Italian script, with original commentaries, critiques and discussions on the Hadrat Kodesh commentary, emendations to the prayer and commentary texts, instructions and practices for prayer, amounting to an entire work on the machzor for the High Holidays and Tishrei festivals.

We have identified the author as R. Avraham Segre, Rabbi of Casale Monferrato, a leading Italian rabbi in the 18th century. His teachers, R. Gavriel Pontremoli and R. Yehudah Briel, are mentioned in several places (for example: R. Pontremoli on pp. 13b, 89a, 153a, 220b, and R. Briel on pp. 79a, 130b).

In some places, R. Avraham Segre emends the text of the prayers or piyyutim, sometimes based on an accurate text he possessed and other times by conjecture. For example, he added and deleted words in the prayer for the leader, Hineni HeAni MiMaas (on p. 55a, writing: "I corrected it as you can see, and in my humble opinion it is correct this way"). In several places he uses the term "if I will have the strength", when writing that in his opinion a change or correction should be made.

In many places he critiques or argues with the commentator. Likewise, he adds many of his own commentaries on the prayers and piyyutim. In several places he cites the Arizal and other kabbalistic ideas.

In many places he refers to his novellae which he had written elsewhere (for example, p. 72b: "See my novellae on the Mishnah..."; *ibid*: "and what I wrote on Ein Yisrael in my commentary"; p. 191a: "as I wrote in my novellae, see there"). In several places he refers to what he wrote "in my responsa", on various topics (on p. 52a he discusses the recitation of Zochrenu LeChaim at length, referring several times to "my responsa"; several handwritten drafts of that responsum, with contents parallel to the present commentary, are extant in the Russian State Library in Moscow, Ms. Guenzburg 528).

113a

113. סדר תפלות למועדים טובים – ונציה, שס"ג – עותק יחיד בעולם

סדר תפלות למועדים טובים, ערבית ושחרית מוסף ומנחה. ונציה, דפוס פיירו בראגדין בבית זואן דגארה, שס"ג [1603]. סידור למועדים כמנהג הספרדים. עם הגדה של פסח, בה נדפסו חלקים מהטקסט בלאדינו.

ההושענות והאזהרות לשבועות נדפסו עם הפירוש שליקט רבי שניאור פאלקון מפירושו של רבי שמעון דוראן.

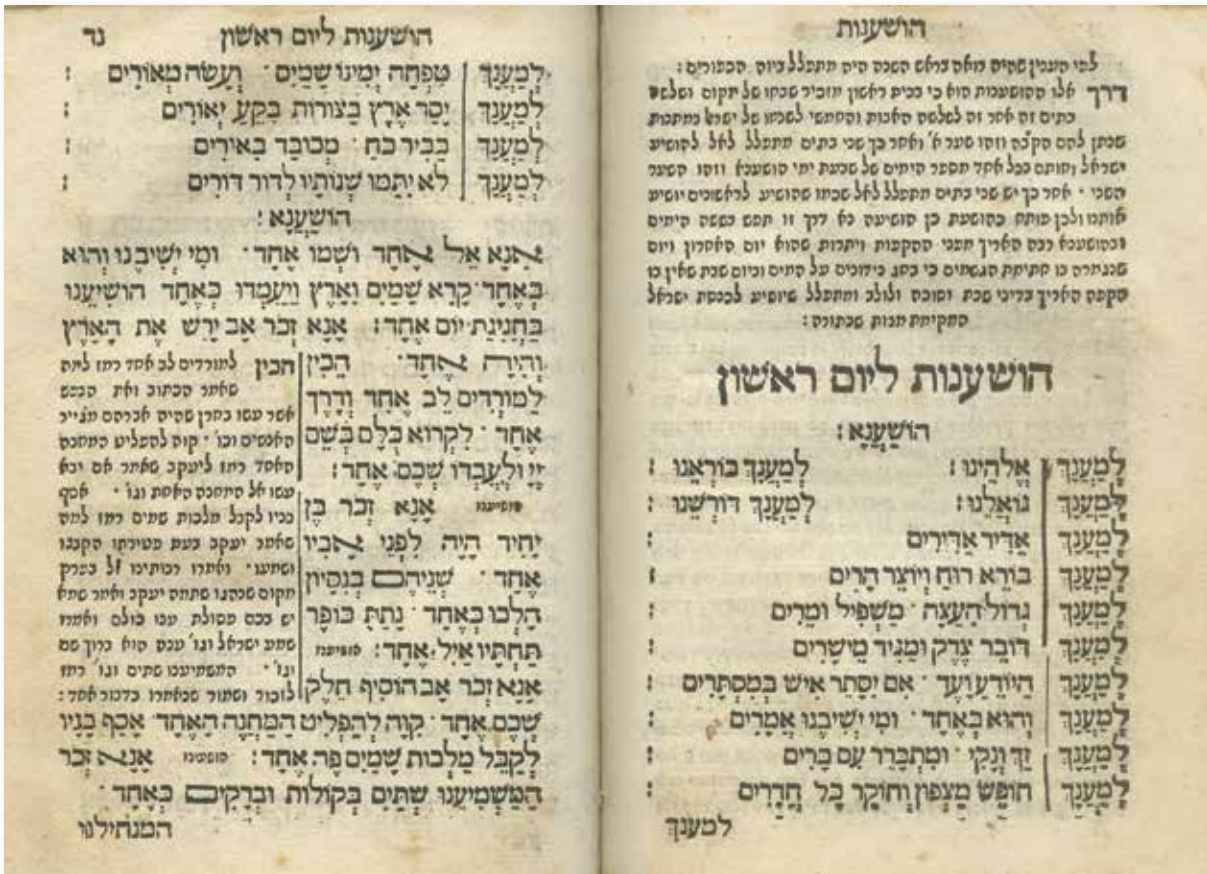
בהקפות להושענא רבה (דף קכד/1) נדפסה הערתו של המקובל רבי מנחם עזריה (הרמ"ע) מפאנו, בדבר חילוף הקפת יוסף בהקפת פינחס. רסד דף. 14.5 ס"מ. מצב טוב-בינוני. כתמים, בהם כתמי רטיבות. קרעים במספר דפים, בהם קרעים חסרים קטנים בדף השער, עם פגיעות במסגרת המאורית ובטקסט במספר דפים, משוקמים בחלקם בהדבקות נייר. סימני עש, עם פגיעות בטקסט. חיתוך דפים עם פגיעה בחלקה העליון של מסגרת השער. כריכה חדשה.

מהדורה זו נרשמה במפעל הביבליוגרפיה על פי העותק שלפנינו, ואינה מופיעה בספרם של הברמן ויודלוב אודות המדפיס זואן די גארה. כפי הנראה לפנינו עותק שלם יחיד בעולם.

מאוסף ד"ר ישראל מהלמן לשעבר.

פתיחה: \$10,000

הערכה: \$15,000-25,000

113b

113. Siddur for Festivals – Venice, 1603 – Only Extant Copy

Festival siddur. Venice: Zuan (Giovanni) di Gara for Piero (Pietro) Bragadin, 1603.

Siddur for festivals, according to the Sephardi rite. Includes the Passover Haggadah, with parts of the text printed in Ladino.

Hoshanot and Azharot for Shavuot printed with a commentary selected by R. Shneur Falcon from the commentary of R. Shimon Duran (Rashbatz).

A comment by R. Menachem Azariah (Rama) of Fano is printed in the Hakafot for Hoshana Rabba (p. 124a), regarding the interchange of the Hakafah of Yosef with that of Pinchas.

264 leaves. 14.5 cm. Good-fair condition. Stains, including dampstains. Tears to several leaves, including small open tears to title page, affecting illustrated frame and text of several leaves, partially repaired with paper. Worming, affecting text. Close trimming, affecting top of title frame. New binding.

This edition is recorded in the Bibliography of the Hebrew Book based on the present copy and does not appear in Haberman and Yudlov's book on Giovanni di Gara. The present item is apparently the only extant complete copy.

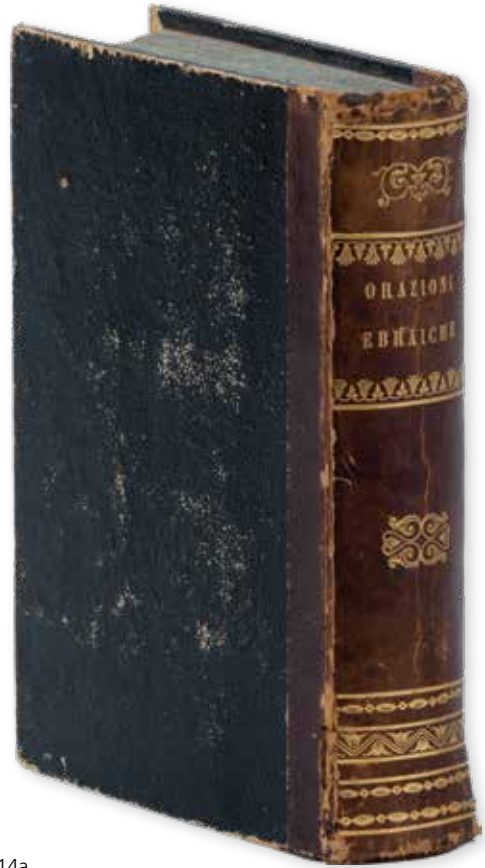
Formerly of the collection of Dr. Israel Mehlman.

Opening price: \$10,000

Estimate: \$15,000-25,000

114b

114a

114. סדר תפילות לכל השנה כמנהג בני רומה – ונציה, שע"ו – עותק יחיד בעולם

סדר תפילות כל השנה, כמנהג קק בני רומה יצ"ו. ונציה, דפוס פייטרו ולוריצו בראגאדין בבית ייואני קאיון, שע"ו [1616]. סידור תפילה כמנהג בני רומה, הכולל תפילות לימות החול ולשבתות, לראשי חודשים ולמועדים, יוצרות, הגדה של פסח, תפילות עמידה לראש השנה וליום הכיפורים, הושענות ויוצרות לשמיני עצרת ולשמחת תורה.

בהגדה של פסח נדפסו, לצד הטקסט, שני איורים בתחריטי עץ. שיב דף. 16 ס"מ בקירוב. מרבית הדפים במצב טוב. כתמים, בהם כתמי רטיבות בדף השער ובמספר דפים נוספים. סימני עש עם פגיעות במסגרת השער ובטקסט, משוקמים בחלקם בהדבקות נייר. קרע חסר קטן בתחתית דף השער, עם פגיעה קלה בטקסט. תו ספר. כריכה ישנה, עם שדרת עור מעוטרת בעיטורים מזהבים. פגמים בכריכה.

עותק יחיד בעולם. נרשם במפעל הביבליוגרפיה על פי העותק שלפנינו (ברשומה 000306672 במפעל הביבליוגרפיה, נרשם בטעות חלק שני של מחזור לסידור שלפנינו, אך למעשה מדובר בבלבול עם מהדורה אחרת של מחזור, בעלת שני חלקים, שנדפסה באותו בית דפוס באותה השנה. הסידור שלפנינו נדפס בפני עצמו).

פתיחה: \$12,000

הערכה: \$20,000-25,000

תורה של פסח קלא
 בית הכחירה לכפרה על כל עונותינו:
 רבין נמליאל תורה אומר כל שלא אמר
 שלשה דברים אלו בפסח לא יצא
 ידי חובתו ואלו הן פסח מצה וזכור פסח שהיו
 אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש קיים על
 שום טרף על שום שפסח המקום על פתי
 אבותינו במצרים שנאמר ואמרתם זבח פסח
 הוא ליה אשר פסח על פתי בני ישראל במצרים
 בנגפו את מצרים ואת פתינו הציל ויקר העם
 וישתחוו:

דיינו ולא נתן לנו את השבת
 דינו אלו נתן לנו את השבת
 דינו ולא קרבנו לפני ה' סיני
 דינו אלו קרבנו לפני ה' סיני
 דינו ולא נתן לנו את התורה
 דינו אלו נתן לנו את התורה
 דינו ולא הכניסנו לארץ ישראל
 דינו אלו רכניסנו לארץ ישראל
 דינו ולא בנה לנו את בית המקדש
 דינו אלו בנה לנו את בית המקדש
 דינו ולא בנה לנו את בית הכחירה
 דינו אלו בנה לנו את בית הכחירה

על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכפלת
 למקום עלינו הוציאנו ממצרים עשה
 בהם שפטים עשה דין באלהיהם הרג את
 בכוריהם נתן לנו את נטותם קרע לנו את הים
 העבירנו בתוכו בחרבה שקע צרנו בתוכו
 ספק צרכנו במדבר ארבעים שנה האכילנו
 את הפן נתן לנו את התורה הכניסנו לארץ
 ישראל בנה לנו את בית המקדש בנה לנו את
 בית

דיינו ולא נתן לנו את השבת
 דינו אלו נתן לנו את השבת
 דינו ולא קרבנו לפני ה' סיני
 דינו אלו קרבנו לפני ה' סיני
 דינו ולא נתן לנו את התורה
 דינו אלו נתן לנו את התורה
 דינו ולא הכניסנו לארץ ישראל
 דינו אלו רכניסנו לארץ ישראל
 דינו ולא בנה לנו את בית המקדש
 דינו אלו בנה לנו את בית המקדש
 דינו ולא בנה לנו את בית הכחירה
 דינו אלו בנה לנו את בית הכחירה

114c

להשעה באב דר
 ירושלם עירך ועל ציון משכן
 כבודך ועל העיר האכלה
 החרבת והשוממה הנרדמה
 ביד זרים הרמוסה בכף עריצים
 ויבלעוה לגיונות וירשוה עזבה
 אל יסור ישראל עמך נתתה
 ולרע יעקב ירושה הורשתה
 נערה יי אהינו מעפרה והקיצה
 מארץ דויה נטה עליה כנחר
 שלום וכנחל שוטף כבוד גוים
 כי באש הצתה ובאש אתה
 עתיד לבנורה כאמור ואני
 אהיה לה נאם יי חומרת אש
 כו ד 26 4 סביב

ויצא שבת איכה
 פרוצים ערסור ערו ובלבם אמרו לא יראה
 יה: צרים אכלו הקמנו ומערו הגעילנו
 ולא השאירו מתוה: קרבו ביום אדני
 והציענו ביום חלדו עהם ועריה: דאה יי
 ראה יי מה רבו יעני חכור מה היה:
 שובב לא לקך עם עני וטף שכי רכצם:
 תרצה ותכסוף ורום לאסוף לעה ארעם:
 נרחים ושובו ובציון ועובו תדור פרעם:
 גאולים או יזכרו ובגוים יאמרו
 ובארצות קבעם:

תפלת השעה באב
 כמלת מרכותא סענה באב תפלתן תפלת מרכותא וסענה
 עשית כשאר ימות סעול וקודם תפלת בוכה ירושלם אומר

רחם יי אלהינו עלינו ועל
 ישראל עמך ועל
 ירושלם

114d

114e

114. Year-Round Roman Rite Siddur – Venice, 1616 – Only Extant Copy

Year-round siddur, according to the Roman rite. Venice: Giovanni Cajon for Pietro and Lorenzo Bragadin, 1616.

Siddur according to the Roman rite, including prayers for weekdays and Shabbat, Rosh Chodesh and festivals, Yotzrot, Passover Haggadah, Amidah prayers for Rosh Hashanah and Yom Kippur, Hoshanot and Yotzrot for Shemini Atzeret and Simchat Torah.

In the Passover Haggadah, two woodcut illustrations are printed next to the text.

312 leaves. Approx. 16 cm. Most leaves in good condition. Stains, including dampstains to title page and several other leaves. Worming, affecting title frame and text, partially repaired with paper. Small open tear at bottom of title page, slightly affecting text. Ex-libris label. Old binding, with gilt-decorated leather spine. Damage to binding.

Only extant copy. Recorded in the Bibliography of the Hebrew Book based on the present copy (listing 000306672 of the Bibliography of the Hebrew Book erroneously records a machzor as a second part of the present siddur; this is in fact a conflation with another two-part edition of a machzor with the same printer and year; the present siddur was printed independently).

Opening price: \$12,000

Estimate: \$20,000-25,000

115b

115a

115. שערי אורה - רבי יוסף אברהם ג'יקטיליה - אאוגסבורג, רע"ו, 1516 - "אילן הספירות" הראשון בדפוס - עותק צבוע ומעוטרי ביד

את השתלשלות העולמות על פי תורת הקבלה. ראשוני האילנות הופיעו ככתבי-יד על גבי מגילות, ולאורך השנים נעשו לצורת אמנות מיוחדת במינה, לעיתים מורכבת ביותר, המשלבת טקסט, צורה ואיור (האילנות שיצרו המקובלים שמשו גם ככלי ריטואלי, באמצעותו היו מציירים במחשבתם את מבנה העולמות במהלך עבודתם הרוחנית). הספר שלפנינו, המציג את האילן הראשון שהופיע בדפוס, חובר בידי רבי יוסף בן אברהם ג'יקטיליה (-1248 במהדורה זו. חיתוך העץ המפורסם שבדף השער מיוחס כיום ל-Leonhard Beck (1480-1542).

[110] דף. 18.5 ס"מ. מצב טוב. כתמים. רישום בכתב-יד בשולי השער (ישן). קרעים קלים בשולי השער, משוקמים. פגמים קלים. כריכת עור נאה (חדשה).

לקריאה נוספת אודות אילנות ספירות, ראו: J.H. Chajes, The Kabbalistic Tree, Pennsylvania University Press, 2022.

תערוכה: "The Book of Books: Biblical Canon, Dissemination and its People", Bible Lands Museum, Jerusalem, 2013.

מקור: אוסף משפחת גרוס, תל-אביב, NHB.137.

פתיחה: \$10,000

הערכה: \$15,000-20,000

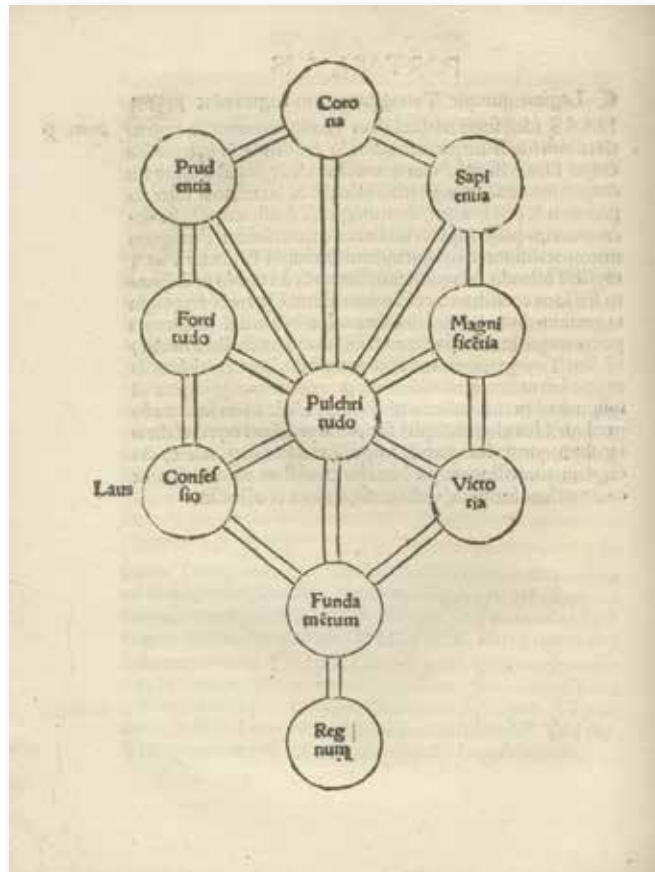
ספר Portae lucis ("שערי אורה"), מאת רבי יוסף בן אברהם ג'יקטיליה (מתורגם ללטינית בידי Paolo Riccio). אאוגסבורג, דפוס Miller, [רע"ו] 1516. לטינית ומעט עברית.

מהדורה ראשונה של חיבור היסוד הקבלי "שערי אורה" (נכתב במאה ה-13), אשר הופיעה בתרגום לטיני כחמישים שנים לפני המהדורה העברית.

בפתח הספר חיתוך עץ צבוע ביד - שער אבן מפואר, ובו יושב מלומד יהודי ומתבונן בעשרה מדליונים מרחפים באוויר, המחברים זה לזה - "אילן הספירות" הראשון בדפוס (שמות הספירות רשומים בעברית בתוך כל מדליון). בגוף הספר מופיע "אילן ספירות" נוסף, מודפס לבדו על רקע חלק, ובו שמות הספירות מתורגמים ללטינית. תיבות פתיחה מאוירות; דגל מדפיס בעמוד האחרון.

עותק מיוחד ביופיו, בו איור השער, תיבות הפתיחה וחלק מסימני הדפוס נצבעו ביד. כפי הנראה, היה העותק ברשותו של מלומד בעל היכרות עם הלשון העברית, אשר תיקן את צורת האותיות העבריות בדף השער, והוסיף בתוך המדליונים את תרגומם של שמות הספירות ליוונית. בשיניים מהעמודים, הוסיף בעל העותק סימני "Manicule" (לטינית: "יד קטנה") - ציורי ידיים קטנות המצביעות על פסקה או שורה מהטקסט, שהיו נהוגים לצורך הדגשה בקרב מלומדי התקופה.

"אילנות ספירות" - חיבורים גרפיים ייחודיים ליהדות, המציגים

115c

"**Ilanot HaSefirot**" ("Trees of the Sefirot"): Highly complex graphic compositions – unique to both Jewish thought and Jewish art – that integrate text, form, and illustration, typically in masterful fashion. They aim to visually present and explain "Hishtalshelut HaOlamot" – the development of the various "worlds" – in accordance with kabbalistic philosophy. The various Ilanot authored by different kabbalists, were not intended solely for rote study; they were also meant as a ritual tool enabling the kabbalist to mentally picture the structure of the "worlds" in the course of prayer and spiritual service. Later, they began to be used as amulets; as such they were attributed supernatural powers as a "Segulah", affording protection and promising success.

The present volume features the very first "Ilan Sefirot" to appear in print. It was authored by Rabbi Joseph ben Abraham Gikatilla (ca. 1248-1325), considered one of the greatest of Sephardi kabbalists. The renowned woodcut on the title page is today attributed to Leonhard Beck (1480-1542).

[110] leaves. 18.5 cm. Good condition. Stains. Handwritten notation in margin of title page (old). Slight tears to edges of title page, restored. Minor blemishes. Elegant leather binding (new).

For additional information regarding "Ilanot Sefirot", see: J.H. Chajes, "The Kabbalistic Tree", Pennsylvania University Press, 2022.

Exhibition: "The Book of Books: Biblical Canon, Dissemination and its People", Bible Lands Museum, Jerusalem, 2013.

Provenance: The Gross Family Collection, Tel Aviv, item no. NHB.137.

Opening price: \$10,000

Estimate: \$15,000-20,000

115d

115. "Portae Lucis" – Rabbi Joseph ben Abraham Gikatilla – Augsburg, 1516 – First "Ilan Sefirot" to Appear in Print – Copy Painted and Decorated by Hand

"Portae Lucis" by Rabbi Joseph ben Abraham Gikatilla (translated into Latin by Paolo Riccio [Paul Riccius]). Augsburg: Miller, 1516. Latin and some Hebrew.

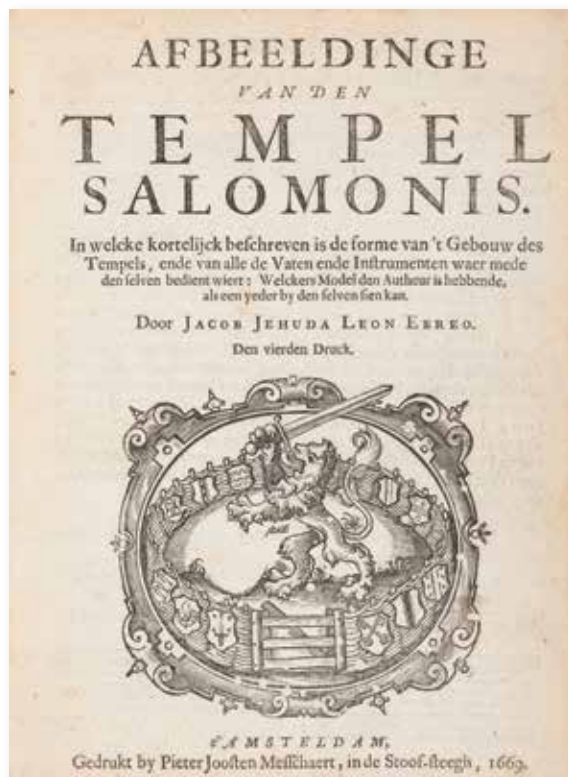
First edition of the foundational kabbalistic work titled in Hebrew "[Sefer] Sha'arei Orach" (written during the 13th century), which, though originally written in Hebrew, appeared in its Latin translation some fifty years prior to the publication of the first Hebrew-language edition.

The book opens with a hand-painted woodcut depicting a scholarly Jew, seated in front of an ornate stone gate, contemplating a diagram, floating in the air, consisting of ten interconnecting medallions. This diagram represents the first "Ilan HaSefirot" – the so-called "Tree of the Sefirot" – to appear in print, with each medallion being labeled with the name of its corresponding "Sefira". An additional illustration of the "Tree of the Sefirot" appears inside the book, standing on its own against a blank background, the medallions labeled with Latin translations of the "Sefirot" instead of the original Hebrew. The book also features beautifully painted initials at the beginnings of chapters; the printer's Mark appears in the final page of the book.

An exquisitely splendid copy of the book, in which the title page, initials, and various print characters are painted by hand. This copy was apparently in the possession of a learned individual well-acquainted with the Hebrew language, who saw fit to correct the form of the Hebrew characters on the title page and add Greek translations to the names of the "Sefirot" in their corresponding medallions in the diagram. On two of the pages, the owner of the copy added "manicule" symbols (lit. "small hand", used for emphasis at the time by contemporary scholars) to point to particular paragraphs or lines of text.

116b

116a

116. רבי יעקב יהודה לאון (טמפלו) - מהדורה נדירה של שניים מחיבוריו: מקדש שלמה ומבנה המשכן - תחריטים גדולים, צבעים ביד, מוזהבים - אמשטרדם, תכ"ט, 1669

שני חיבורים מאת רבי יעקב יהודה לאון (כרוכים יחד): Afbeeldinge van den Tempel Salomonis / Afbeeldinge van den Tabernakel. אמשטרדם, Pieter Joosten Messchaert, [תכ"ט] 1669. הולנדית.

שני חיבורים מאת רבי יעקב יהודה לאון - חיבורו אודות בית המקדש (נדפס כטקסט משלים לדגם בית המקדש שבנה לאון), וחיבורו אודות "המשכן" - מבנה המשכן שהצטווה משה רבנו להקים לבני ישראל במדבר - המציגים שחזור של שני המבנים, את הכלים ששמשו בהם ואת המנהגים שנהגו בהם.

לפנינו מהדורה נדירה ביותר, שראתה אור בימי חייו של רבי לאון ושרדה בעותקים מעטים - מתוכם רק עותקים ספורים הכוללים את התחריטים. בעותקים שלפנינו שלושת לוחות התחריט שנדפסו עם החיבורים - שלושתם צבעים ביד בצבעים עזים ומוזהבים - המציגים את מראה מקדש שלמה (איור אשר סיפק השראה לרבים מייצוגי בית המקדש שנוצרו לאחריו), המשכן וכליו, ומפת היערכות שבטי ישראל סביב למשכן. בפתח הספר העוסק במקדש שלמה מופיעה הטבעה של סמל בית המלוכה ההולנדי אורנז'-נסאו, הנחשבת לדוגמה יוצאת דופן של סמלי מלוכה בספרים יהודיים (הטבעת סמלי מלוכה נעשתה בהרשאה בלבד, והעידה שהמלך פרש את חסותו על החיבור והמחבר).

רבי יעקב יהודה לאון טמפלו (שס"ג 1603 - אחרי תל"ה 1675), מחכמי יהדות אמשטרדם במאה ה-17. נולד בפורטוגל למשפחה ממגורשי ספרד, למד באמשטרדם אצל רבה של קהילת "נוה שלום", הרב יצחק עוזיאל. בספריו הציג שחזור של חשובי המבנים וכלי הקודש במקרא - משכן בני ישראל במדבר, מקדש שלמה, ארון הברית, ועוד, שתואר בידיו לראשונה על פי הידע המדעי של התקופה. עבודתו החלוצית קנתה לו שם בכל רחבי אירופה ואף בקרב שליטיה - המלך צ'ארלס השני, ווילם השני נסיך אורנז', אוגוסט דוכס בראונשוויג (שהורה לתרגם עבורו את החיבורים לגרמנית), ואחרים. עם הצלחת החיבורים, בנה רבי יהודה ליאון דגם מוקטן של בית המקדש, עם כלים בקנה מידה תואם, שזיכה אותו בכינוי "טמפלו" (=מקדש).

נדיר, עותקים ספורים ב-OCLC.

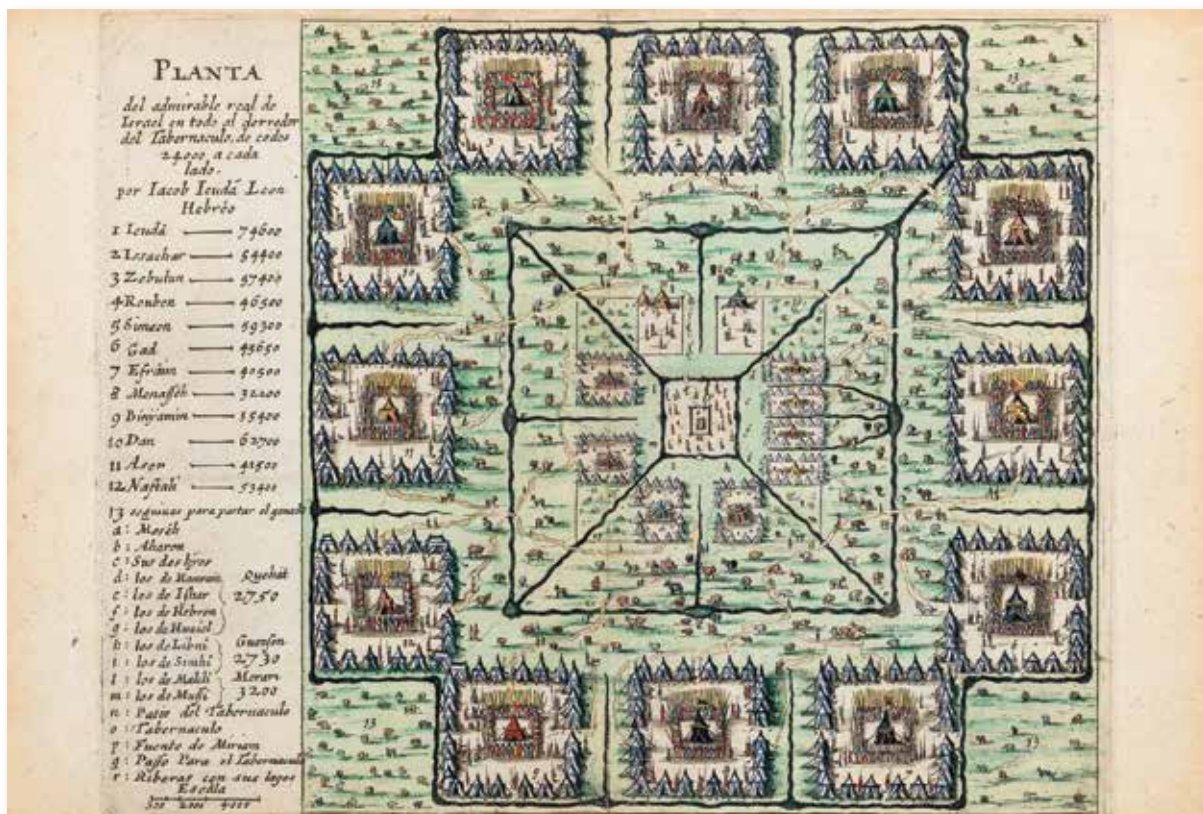
שני חיבורים כרוכים יחד: [2] דף, 44 עמ' (עמודים 31-26 נכרכו שלא כסדרם) + [1] לוח תחריט מתקפל (מבנה בית המקדש); [4] דף, 24 עמ' + [2] לוחות תחריטים כפולים. 18 ס"מ. מצב טוב. כתמים ופגמים קלים. נקבי תילוע קלים בכריכה הפנימית האחורית ובדפי הבטנה האחוריים. כריכה ישנה עם דף בטנה קדמי חדש. חותמת דיו ורישום בכתב-יד בצדה הפנימי. בלאי ושפשופים. כיתוב על השדרה.

תערוכה: Only on Paper, Six Centuries of Judaica from the Gross Family Collection, Chicago, Columbia College, 2005. מקור: אוסף משפחת גרוס, תל אביב, NHB.125.

פתיחה: \$10,000
הערכה: \$15,000-20,000

116c

116d

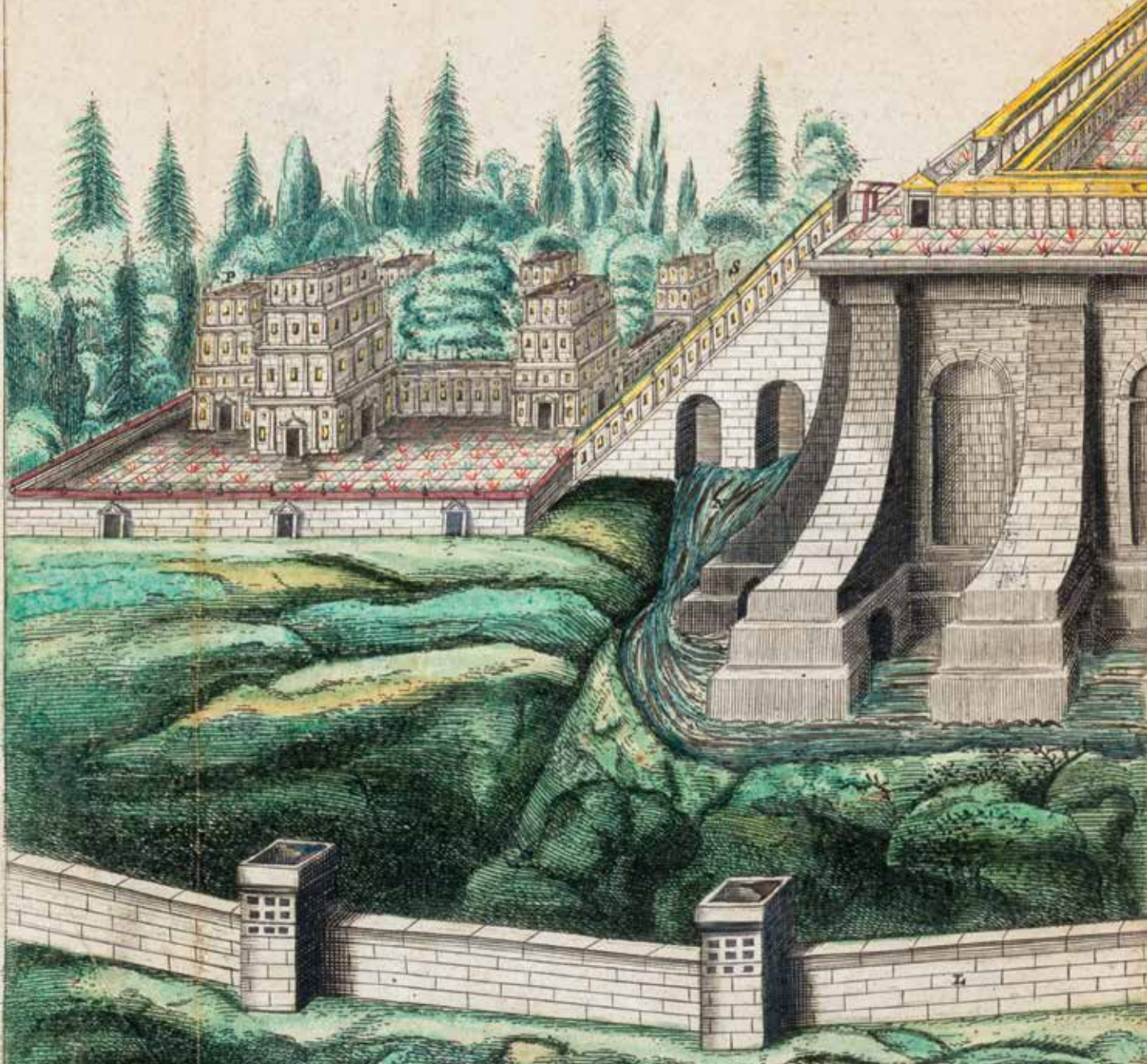
M P E L

S A L O M O N I S .

*N. Stroom van een ghedurighe font. Q. Raat-huijs . T. Het fort Antonia .
 O. Coningh Salomons palijs . R. Ceders Bomen . V. Opganch van het fort tot den
 P. Palijs vande Coninginne . S. Opganch vautplaijs tot den tempel . tempel .*

Afbeeldinge van den Grooten ende Heerlijken T E

A. De gehyligen Tempel . D. Voorhoef der Heydenen . G. Muren van 300 ellen hoogh . K. Diepe Daal
 B. Voorhoef der Priesteren . E. Buijten gallerijen . H. Posten om de muren te stutten . L. Stats Muur
 C. Voorhoef der Iseraliten . F. Brugh tot den olyfberg . I. De 'Beke qidron . M. Thorns van

116. Rabbi Jacob Judah Leon (Templo) – Rare Edition of Two of his Works: Solomon's Temple and the Structure of the Tabernacle – Large, Hand-Painted Gilt Engravings – Amsterdam, 1669

Two compositions by Rabbi Jacob Judah Leon "Templo", bound together: "Afbeelding van den Tempel Salomonis" and "Afbeelding van den Tabernakel", Amsterdam: Pieter Joosten Messchaert, 1669. Dutch.

Two works by Rabbi Jacob Judah Leon: His composition dealing with Solomon's Temple (intended as an explanatory text to accompany the model he had constructed of the Temple); and a second composition on the subject of the biblical Tabernacle which Moses was commanded by the Almighty to assemble in the desert to provide for the ritual needs of the Children of Israel. Both works provide reconstructive models and describe and discuss the ritual vessels associated with the two structures, and the customary manner in which the vessels were used.

The present edition is exceptionally rare. It was published while R. Leon was still alive; only a handful of copies have survived, and only a minority of these few copies include the engravings. The present copies contain all three engraved plates – hand painted in bold colors and gilt – featuring reconstructions of Solomon's Temple (an illustration which inspired many later representations of the same structure); the Tabernacle and its vessels; and a map showing the positional arrangement of the members of the Tribes of Israel around the Tabernacle.

The composition dealing with Solomon's Temple opens with the stamped impression of the Orange-Nassau coat of arms of the Dutch royal family, regarded in Jewish books as an outstanding example of royal coats of arms. Importantly, use of the impressed royal coat of arms was heavily restricted and demanded full authorization of the royal house; it demonstrated that the monarch had given his/her imprimatur and sanction to the work in question.

Rabbi Jacob Judah Leon Templo (1603 – sometime after 1675) was one of the great Jewish scholars of 17th-century Amsterdam. Born in Portugal to a

family of Jews expelled from Spain, he studied in Amsterdam under Yitzhak Uziel, rabbi of the Neve Shalom congregation. Leon gained fame on account of his descriptions and reconstructions of the most significant structures and sacred vessels discussed in the Bible – including the Tabernacle in the desert, Solomon's Temple, the Ark of the Covenant, and more – compiled for the first time ever, on the basis of the academic knowledge available at the time. His pioneering work earned him a great deal of respect. His reputation extended all across Europe, and gained him recognition among rulers and monarchs, including King Charles II of England; William II, Prince of Orange; Rudolph Augustus, Duke of Brunswick-Wolfenbüttel (who commissioned a translation of his works into German for his own benefit); and others. Building on the success of these books, Leon created a visual reconstruction of Solomon's Temple, complete with the Temple vessels drawn to scale. So renowned was this model in its day that it earned him the nickname "Templo" in contemporary European academic circles.

Rare, few copies in OCLC.

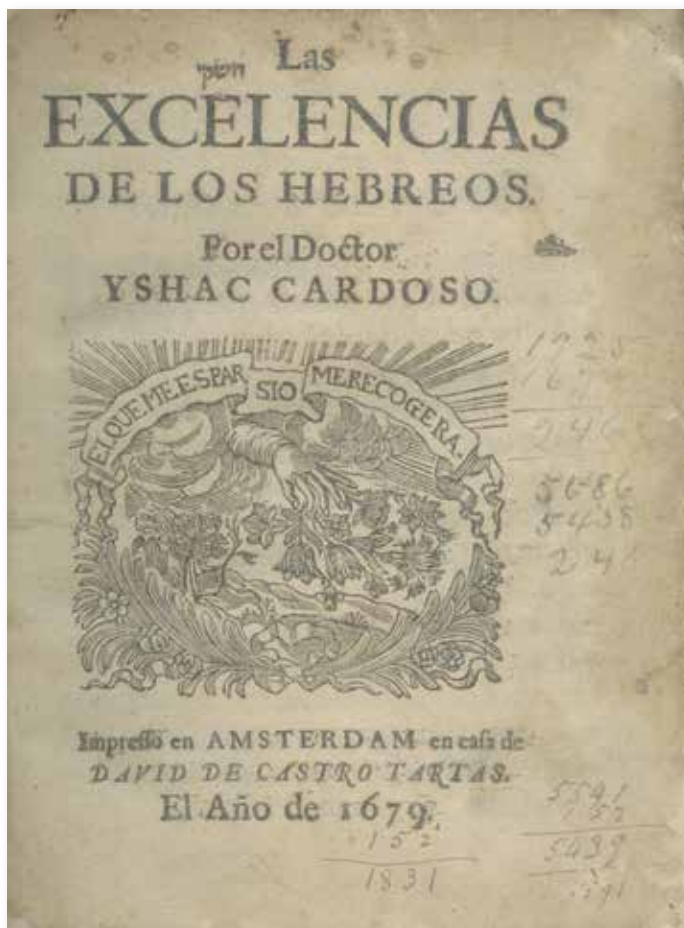
Two works bound together: [2] leaves, 44 pages (pages 26-31 bound out of sequence) + [1] folding engraved plate (structure of the Temple); [4] leaves, 24 pages + [2] double engraved plates. 18 cm. Good condition. Minor stains and blemishes. Minor worming to back pastedown and other endpapers. Old binding with new front flyleaf. Inked stamp and handwritten notation on front pastedown. Wear and abrasion. Inscription on spine.

Exhibition: Only on Paper: Six Centuries of Judaica from the Gross Family Collection, Chicago, Columbia College, 2005.

Provenance: The Gross Family Collection, Tel Aviv, item no. NHB.125.

Opening price: \$10,000

Estimate: \$15,000-20,000

117a

117. "מעלות העברים" מאת יצחק קרדוזו, צאצא לאנוסים מפורטוגל - אמשטרדם, תל"ט, 1679 - מהדורה ראשונה

Las Excelencias de los Hebreos (העברים), מאת יצחק (פרננדו) קרדוזו (Yshac Cardoso). אמשטרדם, דפוס David de Castro Tartas, [תל"ט] 1679. ספרדית. מהדורה ראשונה. חיבור אפולוגטי בנושא הדת היהודית, מאת הרופא והפילוסוף יצחק קרדוזו, בן למשפחת אנוסים מפורטוגל.

החיבור מחולק לשני חלקים (לכל חלק דף שער נפרד): חלקו הראשון עוסק במעלותיו ובמאפייניו הייחודיים של העם היהודי, ודן, בין היתר, בהיותו העם הנבחר. חלקו השני מוקדש להפרכת עלילות והשמצות נגד היהודים, וכולל פרק העוסק בעלילת הדם הנפוצה ביותר - השימוש בדמם של ילדים נוצרים לצורכי פולחן יהודי. תוך דיון נרחב בדת היהודית, דן המחבר גם בניסיונו האישי ובבחירתו לחיות את חייו כיהודי. בכל אחד מדפי השער משולב חיתוך עץ קטן: בדף השער הראשון נראית יד בוקעת מן השמיים ואוספת פרחים נבולים, ומעליה הכיתוב "el que me esparsio me recogera" (הוא אשר פזרני - יאספני). בדף השער השני נראית שושנה גדולה פורחת, ומעליה הכתובת "Ellos Maldiziran y yo Bendizire" (הם יקללו ואני אברך). בתחילת החיבור מופיעים דפי הקדשה ליעקב דה פינטו, יהודי הולנדי ממוצא פורטוגזי, בן לאחת המשפחות העשירות והמשפיעות ביותר באמשטרדם של אותה תקופה. יצחק (פרננדו) קרדוזו (1603/4-1683) נולד בפורטוגל למשפחת אנוסים. אחיו, אברהם מיכאל (מיגל) קרדוזו, היה מהוגי הדעות המרכזיים של התנועה השבתאית. קרדוזו למד רפואה ופילוסופיה בסלמנקה שבספרד, ולאחר תקופה בה עבד כרופא בעיר ואיאדוליד (Valladolid) השתקע במדריד והיה לרופא בחצרו של המלך פיליפה הרביעי. במשך שנים רבות חי כאנוס ונהג כלפי חוץ כנוצרי, אולם כשבחר לעזוב את ספרד ולעבור לאיטליה (כפי הנראה מתוך חשש מהאינקוויזיציה) אימץ בגלוי את יהדותו. עם הגעתו לאיטליה השתלב קרדוזו בקהילה היהודית הספרדית של ונציה. בשנת 1653 התמקם בוורונה, והיה לרופא הקהילה היהודית של העיר עד לפטירתו בשנת 1683. [5] דף, עמ' 431 (עמ' 264-257 נכרכו שלא כסדרם). 20.5 ס"מ בקירוב. מצב כללי טוב. כתמים. קרע בעמ' 299-300. קרעים וקמטים קלים בשולי חלק מהדפים. נקבי תלוע, עם פגיעה קלה בטקסט בדפים אחדים. דפי הספר הראשונים והדף האחרון פגומים, משוקמים בשיקום מקצועי. רישומים בדף השער ובדפים נוספים. כריכה חדשה.

פתיחה: \$1,800
הערכה: \$3,000-5,000

117. "Las Excelencias de los Hebreos" by Isaac Cardoso, a Descendant of Marranos from Portugal – Amsterdam, 1679 – First Edition

"Las Excelencias de los Hebreos" ["Virtues of the Hebrews"], by Isaac ("Yshac") (Fernando) Cardoso. Amsterdam: David de Castro Tartas, 1679. Spanish. First Edition.

An apologetic work on the subject of the Jewish religion, by the physician and philosopher Isaac (Fernando) Cardoso, a descendant of a family of Marranos or conversos from Portugal.

Composition in two parts (each with separate title page). The first part is dedicated to the virtues and unique characteristics of the Jewish nation, and, among other things, deals with the issue of the Jews being a Chosen People. The second part is devoted to a refutation of various forms of libel and slander commonly leveled against the Jews at the time; it includes a chapter dedicated specifically to disproving the most widespread and infamous of blood libels, namely, the accusation that Jews make use of the blood of Christian children in their religious rituals. In the course of an extensive discussion of the Jewish faith, the author also relates his personal experience, and his own personal choice to live his life as a Jew.

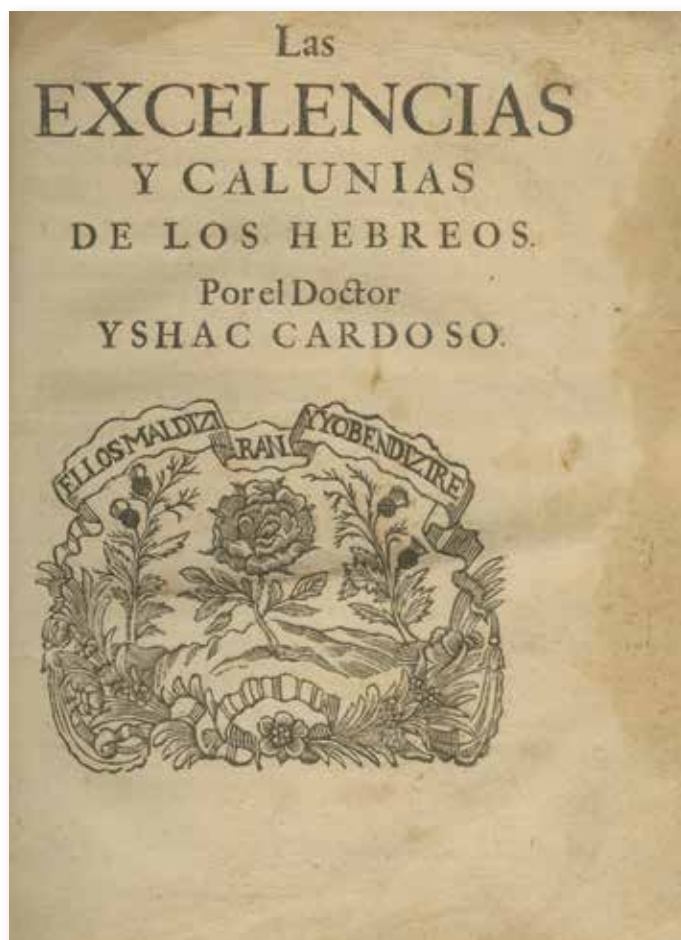
A small woodcut is inserted into each of the two title pages. In the first title page a hand is shown emerging from the sky to collect wilted flowers. Above the hand is the caption "el que me esparsio me recogerá" ["He who hath scattered me will collect me"]. The second title page bears a depiction of a large, flowering rose, and above it the inscription "Ellos Maldiziran y yo Bendizire" ["They will curse, and I shall bless"]. The text of the work begins with pages of book dedications to Jacob de Pinto, a Dutch Jew of Portuguese origin, a scion of one of the wealthiest and most influential Jewish families in Amsterdam at the time.

Isaac (Fernando) Cardoso (1603/4-1683), born in Portugal to a family of Marranos. His brother, Abraham Miguel Cardozo, was one of the central figures in the Sabbatean movement, one of its leading philosophers, and regarded by the movement's followers as a prophet. Isaac Cardoso studied medicine and philosophy in Salamanca, Spain, and after working for some time as a doctor in the Spanish city of Valladolid, he settled in Madrid, becoming court physician to Phillip IV. Having spent much of his life in Spain as a Marrano, behaving outwardly as a Christian, he eventually chose to leave and move to Italy (apparently, out of fear of the Inquisition), and openly embrace the Judaism he never truly abandoned. Once in Italy, he blended into Venice's community of Jews of Spanish origin. Cardoso finally settled in Verona in 1683 and functioned as the physician of the city's Jewish community until his death in 1683.

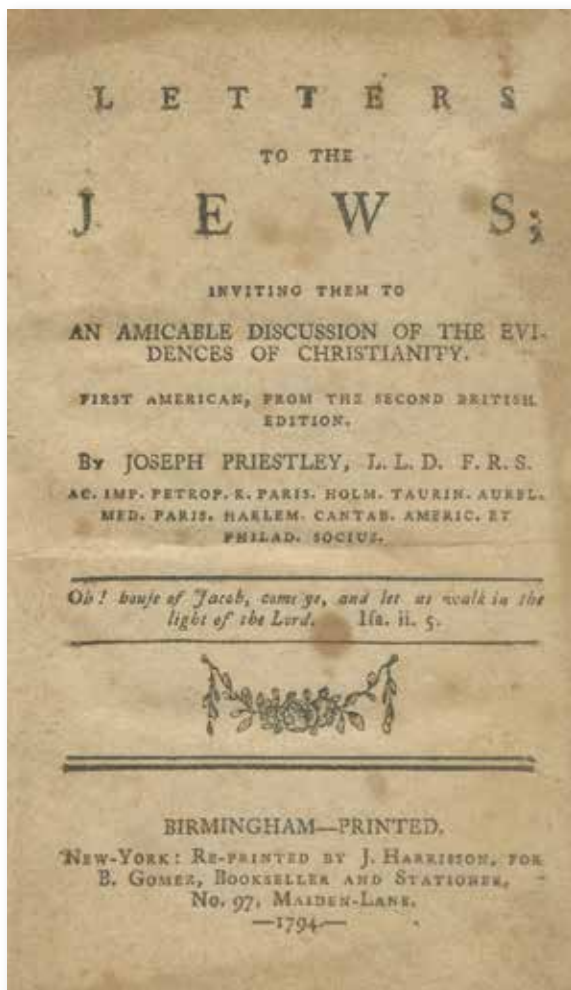
[5] leaves, 431 pages (pages 257-264 bound out of sequence). Approx. 20.5 cm. Overall good condition. Stains. Tear to page 299-300. Minor tears and creases to edges of some leaves. Worming, causing slight damage to text on several leaves. First leaves and final leaf blemished, professionally restored. Notations on title page and on other leaves. New binding.

Opening price: \$1,800

Estimate: \$3,000-5,000

117b

118a

118. "Letters to the Jews" - ספר להגנת היהדות - ניו-יורק, תקנ"ד, 1794 - מראשוני הספרים היהודיים שנדפסו על אדמת אמריקה

Letters to the Jews, Inviting them to an Amicable Discussion of the Evidence of Christianity... by Joseph Priestley, in: כרוך (במקור) עם: Priestley Answer to Those he Addressed to the Jews... by David Levi. ניו-יורק, J. Harrison for B. Gomez, [תקנ"ד] 1794. אנגלית. מהדורה אמריקנית ראשונה.

שני חיבורים כרוכים יחד (שער נפרד לכל חיבור):

• "מכתבים ליהודים, המזמינים לדיון ידידותי בנושא עדויות הנצרות", מאת ג'וזף פריסטלי (Joseph Priestley, 1733-1804) - כומר, פילוסוף ומדען אנגלי.

• "מכתבים לד"ר פריסטלי, בתשובה למכתבים שהפנה ליהודים", מאת המלומד היהודי דוד לוי (1740-1799). חיבור אשר נכתב להגנת הדת היהודית, בתגובה לשניים מן המכתבים של פריסטלי.

שני החיבורים ראו אור יחד, לראשונה בארה"ב, בשנת 1794 בהוצאת סוחר הספרים היהודי בנימין גומז. הספר הינו מן הספרים היהודיים המוקדמים ביותר שנדפסו בארצות הברית; בזמן פרסומו היה לספר יחיד במינו בכך שעסק ישירות בהגנת הדת היהודית וכן נכתב והוצא לאור בידי יהודים.

131 עמ'. 16 ס"מ. מצב טוב. כתמים. כריכת עור ישנה, מנותקת חלקית ומשוקמת שיקום בלתי מקצועי באמצעות חוט תפירה. דפי בטנה חדשים.

סינגרמן 0082, 0080.

פתיחה: \$1,200

הערכה: \$3,000-4,000

118. "Letters to the Jews" – Book in Defence of Judaism – New York, 1794 – Among the Earliest Jewish Books to be Published in the United States

"Letters to the Jews, Inviting them to an Amicable Discussion of the Evidence of Christianity...", by Joseph Priestley. Bound together with "Letters to Dr. Priestley, in Answer to Those he Addressed to the Jews...", by David Levi. New York: J. Harrison for B. Gomez, 1794. English. First American edition.

Two works originally bound together (each with its own separate title page):

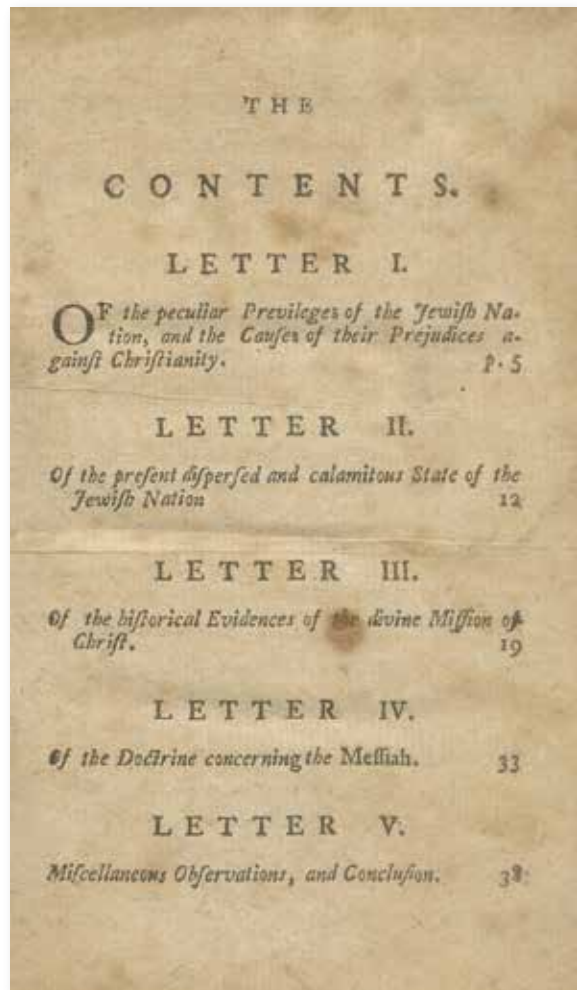
- "Letters to the Jews, Inviting them to an Amicable Discussion of the Evidence of Christianity", by Joseph Priestley (1733-1804), a renowned English Calvinist theologian, scientist, and natural philosopher.
- "Letters to Dr. Priestley, in Answer to Those he Addressed to the Jews", by the Jewish scholar David Levi (1740-1799). Composition written in defense of the Jewish religion, in response to two of Priestley's letters. The two works were published together in 1794, originally in the United States, by Jewish bookseller Benjamin Gomez. The book is one of the earliest Jewish works to be published in the United States of America. **At the time of publication, the book stood out as entirely unique insofar as it dealt directly with the challenge of defending the Jewish faith and was both written and published by Jews.**

131 pages. 16 cm. Good condition. Stains. Old leather binding, partly detached, unprofessionally restored with needle-and-thread. New endpapers.

Singerman 0080, 0082.

Opening price: \$1,200

Estimate: \$3,000-4,000

118b

119b

119a

119. בייטרו דלה ואלה - ספר זיכרון לאשתו סיתי מעאני, 1627 / ספר על השאה הפרסי, 1628 - תחריט-דיוקנה של סיתי מעאני על-פי Jan Lucasz. van Hasselt

שני חיבורים המתעדים את מסעו של בייטרו דלה ואלה לארצות המזרח (כרוכים יחד). איטליה, 1627-1628. איטלקית ושפות נוספות. **בייטרו דלה ואלה** (Pietro Della Valle, 1586-1652), בן למשפחת אצולה איטלקית, מלחין וסופר; בין השנים 1614-1626 ערך מסע בארץ ישראל, מצרים, פרס ומקומות נוספים, בלוויית הצייר ההולנדי Jan Lucasz. van Hasselt (נפטר 1653) - שתיעד במחולו את התרבויות והדמויות השונות שראה במסע.

בשנת 1616 פגש דלה ואלה בסיתי מעאני, בת למשפחה נוצרית מהכנסייה האשורית בבגדד, התאהב בה וביקש את ידה. לבקשתו, יצר van Hasselt דיוקן של מעאני, שנשלח אל בני משפחתו של דה ואלה באיטליה.

סמוך לשנת 1617 הגיעו דה ואלה ומלווייו לפרס והתקבלו אצל עבאס שאה הראשון ("השאה הגדול"; 1571-1629?) - מגדולי השליטים בתולדות פרס ומהדמויות המשפיעות בהיסטוריה של המזרח הקרוב. השאה התרשם עמוקות מצוירו של van Hasselt, והציע לעשותו לציירו הפרטי עבור משכורת של 1000 מטבעות זהב. van Hasselt נעתר להצעה, ובשנים הבאות יצר עבודות בהזמנתו האישית של השאה (בתקופה זו צייר כנראה את בעלי החיים של השאה, את הקישוטים בארמונו שבעיר Behshahr וציורים נוספים).

מבין ציוריו של van Hasselt לא שרד גם אחד; העדות האחת והיחידה לעבודתיו נשתמרה בדמות תחריט-דיוקן - דיוקנה של סיתי מעאני - שהועתק מהציור המקורי לאחר מותה ונדפס בספר הזיכרון.

לפנינו ספר הזיכרון לסיתי מעאני וספרו של דלה ואלה אודות השאה הפרסי, כרוכים יחד:

1. *Funerale della signora Sitti Maani Gioerida della Valle*, מאת Girolamo Rocchi. רומא, דפוס Erede di Bartolomeo Zannetti, 1627.

ספר זכרון לאשתו של דלה ואלה סיתי מעאני, ובו שלושה לוחות תחריט: דיוקן סיתי מעאני, במת-המת שעליה הונחה, והעתק של חותמה. בשער הספר נדפס סמל האצולה של משפחת דלה ואלה, שלתוכו שובץ בכתב ארמי-סורי ה"מוטו" האישי של מעאני.

2. *Delle condizioni di Abbas Re di Persia*, מאת בייטרו דלה ואלה. ונציה, דפוס Francesco Baba (שם המדפיס בעמוד האחרון), 1628. איטלקית.

חיבור אודות עבאס שאה הראשון. מול דף השער מודבק דיוקן מצויר-ביד של השאה (עפרון).

[4] דף, 125, [2] עמ'; 149, [1] עמ' 21.5 ס"מ בקירוב. מצב טוב. כתמים וקמטים (בעיקר בדפים הראשונים). נקבי תילוע קלים. מספר רישומי דיו. כריכת קלף עם פיסות מהשרדות המקוריות מודבקות על גבי השרדה. פגומה מעט.

פתיחה: \$1,000

הערכה: \$4,000-6,000

119d

119c

The item presented here is a combination of the memorial book dedicated to Sitti Maani and Pietro Della Valle's book about the Persian Shah, bound together:

1. "Funerale della signora Sitti Maani Gioerida della Valle", by Girolamo Rocchi. Rome: Erede di Bartolomeo Zannetti, 1627. Italian.

A memorial book dedicated to Della Valle's wife, Sitti Maani, with three engraved plates: a portrait of Sitti Maani; the funeral bier upon which her body was laid; and a copy of her official seal. The title page of the book bears the coat-of-arms of the Della Valle family, with Maani's personal "motto", in Syrian-Aramaic script, inserted into it.

2. "Delle condizioni di Abbas Re di Persia", by Pietro Della Valle. Venice: Francesco Baba (the name of the printer appears on the final page), 1628. Italian.

Biographical work on the subject of Shah Abbas I of Persia. Glued to the leaf opposite the title page is a hand-drawn portrait of the Shah (pencil).

[4] leaves, 125, [2] pages; 149, [1] pages, approx. 21.5 cm. Good condition. Stains and creases (mostly to first leaves). Minor worming. Several notations in ink. Parchment binding with strips of original spine glued onto existing spine. Slightly blemished.

Opening price: \$1,000

Estimate: \$4,000-6,000

119e

119. Pietro Della Valle – Memorial Book Dedicated to his Wife, Sitti Maani, 1627 / Book about the Persian Shah, 1628 – Engraved Portrait of Sitti Maani after Jan Lucasz. van Hasselt

Two works, bound together, documenting the journey of Pietro Della Valle to the Orient. Italy, 1627-28. Italian and additional languages.

Pietro Della Valle (1586-1652), member of an aristocratic Italian family; composer and author. In the years 1614-26, he journeyed to the Holy Land, Egypt, Persia, and other places in the Orient, accompanied by the Dutch painter Jan Lucasz. van Hasselt (d. 1653), who used his paintbrush to capture the many different cultures and types of individuals he encountered in the course of the voyage.

In 1616, Della Valle met Sitti Maani, a woman from a Christian family belonging to Baghdad's Assyrian Church. Having fallen in love with her, he asked for her hand in marriage. Upon his request, van Hasselt created a portrait of Maani, which was then sent to Della Valle's family in Italy.

Around the year 1617, Della Valle and the people accompanying him arrived in Persia, where they were greeted by Shah Abbas I ("the Great"; 1571?-1629), regarded as one of the greatest leaders in Persian history, and one of the most influential figures in the annals of the Near East. The Shah was immensely impressed by van Hasselt's work, and offered him the position of Official Court Painter, along with a salary of 1,000 gold coins. Van Hasselt accepted the offer and devoted his subsequent years to creating works specially commissioned by the Shah. During this period, he apparently produced paintings of the Shah's household animals, depictions of scenes and decorations in the Shah's palace in the city of Behshahr, and additional works.

Not a single original painting by van Hasselt is known to have survived. The only preserved evidence of his work comes from an engraved portrait of Sitti Maani which, following Maani's death, was copied from van Hasselt's original painting, and later printed in the memorial book dedicated to her.

120a

120. לורד ביירון - "מנגינות עבריות" - לונדון, תקפ"ג, 1823 - עותק עם "פנורמה נעלמת" של ירושלים, מצוירת בצבעי מים על דופן הספר (Fore-Edge Painting)

The works of Lord Byron [כתבי לורד ביירון], כך ובו המחזור "מנגינות עבריות" ושירים נוספים (נדפס כחלק חמישי מתוך מהדורה בת חמישה כרכים). לונדון, John Murray, [תקפ"ג] 1823. אנגלית.

כרך עם יצירתם המשותפת של הלורד בירון והמלחין היהודי אייזיק נייתן "Hebrew Melodies" - שירים למנגינות יהודיות עתיקות, שמקורן, כביכול, בבית המקדש בירושלים.

בדופן הספר איור ייחודי של מראה ירושלים: האיור מצויר בקצות שולי הדפים, ואינו נראה כאשר הספר סגור לגמרי; עם כיפוף הדפים לצורת "מניפה", מתגלית פנורמה צבעונית של ירושלים, מצוירת לפרטי פרטים, הנעלמת בחזרה כאשר הדפים נמצאים שוב "במנוחה".

"איורים נעלמים" מהסוג שלפנינו, המכונים fore-edge painting, היו נהוגים כאורנמנטים יוקרתיים לספרים לאורך המאות ה-17-19. האיורים צוירו על גבי דופן הספר הסגור ("עובי הספר"), באמצעות כלים מיוחדים ובידי ציירים מומחים שמרבייתם לא חתמו את שמם. על פי רוב, לא נראה האיור כאשר היה הספר סגור לגמרי, והתגלה רק עם כיפוף הדפים (המצאת הטכניקה מיוחסת לעיתים לצייר החצר של צ'ארלס השני, מלך אנגליה, שהתבקש להוסיף סימן היכר נסתר לספרים שהושאלו מספריית המלך). מרביתם הגדולה של ציורים אלה הציגו קישוטים וסמלי משפחה, ורק לעיתים נדירות תמונות נוף פנורמיות. מבין תמונות אלה, נדירות במיוחד התמונות המתארות את נושא הספר, כדוגמת זו שלפנינו.

מחזור השירים "מנגינות עבריות" נדפס כעבודתם המשותפת של המלחין היהודי אייזיק נייתן (Isaac Nathan) והמשורר האנגלי ג'ורג' גורדון ביירון ("לורד ביירון"), וכלל שלושים שירים שחיבר ביירון עבור מנגינות יהודיות עתיקות (חלקן, לטענתו של נייתן, נוגנו עוד לפני גלות ישראל בבית המקדש). רבים משירי המחזור הוקדשו לדמויות מן המקרא והמסורת היהודית - שאול, בת יפתח, איוב, קהלת - ובחלקם הופיעו אזכורים לשיבת היהודים לארץ ישראל. הפנורמה שבעותק שלפנינו נוצרה, כנראה, בעקבות הצייר והארכיטקט האנגלי Thomas Allom, שביקר במזרח הקרוב ובארץ ישראל בשנת 1834.

VIII, 284 עמ'. 16.5 ס"מ בקירוב. מצב טוב. כתמים. חיתוך דפים מזהב. כריכת עור נאה, בלוייה מעט. דפי הבטנה והכריכה האחורית מנותקים מגוף הספר. סימני שיקום בקו החיבור שבין לוחות הכריכה לשרדה ולדפי הבטנה. נתון בקופסה מחופת בד בצבע תואם לכריכה.

מקור: אוסף משפחת גרוס, תל-אביב, NHB.324.

פתיחה: \$2,500

הערכה: \$4,000-6,000

120b

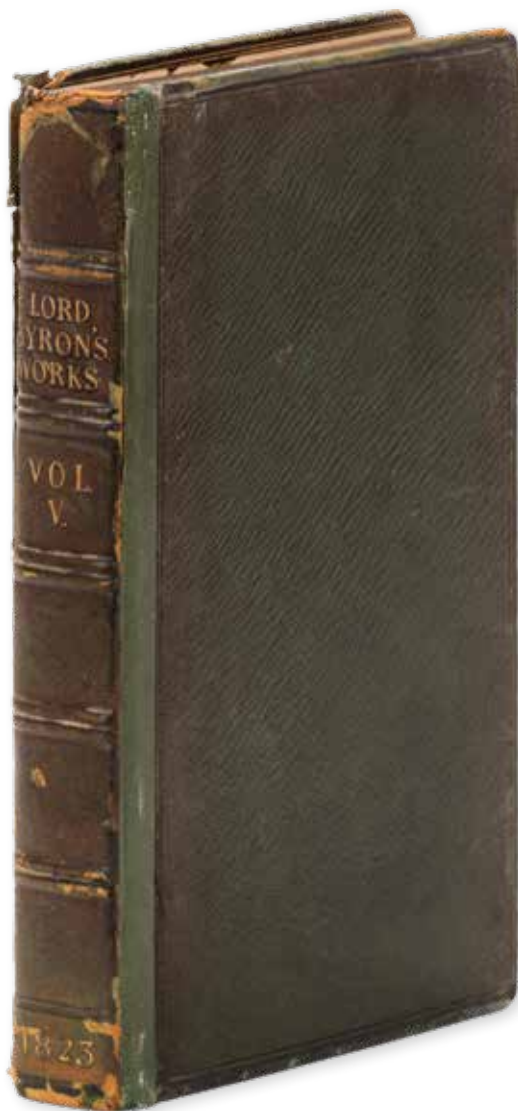
120. Lord Byron – Hebrew Melodies, London, 1823 – Copy with a Fore-Edge Painted Panorama of Jerusalem

The Works of Lord Byron, volume containing the anthology Hebrew Melodies and additional poems (published as the fifth and final volume of a five-volume edition). London: John Murray, 1823. English.

A volume containing the anthology Hebrew Melodies, the collaborative effort of Lord (George Gordon) Byron and the English-Jewish composer Isaac Nathan, consisting of songs and poems set to ancient Jewish melodies, some of them supposedly derived from the music that graced the Temple in Jerusalem.

On the edges of the book block is a unique painting featuring a view of Jerusalem. This type of painting is unseen when the book is fully closed, but when the leaves are extended or fanned, a colorful, panoramic view of Jerusalem – painted in watercolor to produce a minutely-detailed landscape – suddenly appears, and then disappears once again when the pages are returned to a resting state.

Such works of art are termed "fore-edge paintings"; they were regarded as an exclusive form of book ornamentation in the 17th through 19th centuries. The illustrations were created – typically by expert, anonymous painters who did not put their signatures to the works – on the closed book block using specialized artistic tools. In most cases, the painting would not be visible if the book were completely closed, and, as in the present case, would appear only once the leaves were extended or fanned. The introduction of this technique is often attributed to the court painter of Charles II of England, who was asked to produce a distinctive but hidden mark that would serve to identify books borrowed from the Royal Library. The vast majority of these decorative illustrations featured family ornaments and coats of arms; only rarely would they take the form of landscapes and panoramas. Even rarer were paintings of this genre that actually depicted a scene relevant to the subject of the book.

120c

The anthology of songs and poems titled "Hebrew Melodies" was presented as a collaborative effort by the English-Jewish composer Isaac Nathan and the renowned English poet and lyricist (and member of the peerage) George Gordon ("Lord") Byron. It included the lyrics Byron wrote for thirty ancient Jewish melodies – some of which, Nathan maintained, were sung and played in the Great Temple in Jerusalem prior to its destruction in 70 CE. Many of the songs in the anthology were dedicated to personalities from the Bible and traditional Jewish sources – including King Saul, Jephthah's daughter, Job, and Koheleth – and some of the songs bear mention of Jewish aspirations to return to the Land of Israel. The panorama in the illustration that appears on the page edges of the present copy is most likely after a work by the English painter and architect Thomas Allom, who paid a visit to the Near East and Holy Land in 1834.

VIII, 284 pages, approx. 16.5 cm. Good condition. Stains. Gilt edges. Elegant leather binding, with some wear. Endpapers and back board detached from book block. Repairs to length of lines of attachment between boards, spine and endpapers. Housed in box lined with fabric matching color of binding.

Provenance: The Gross Family Collection, Tel Aviv, item no. NHB.324.

Opening price: \$2,500

Estimate: \$4,000-6,000

121a

121. Ephraim Moses Lilien (1874-1925) – "Jerusalem from the Mount of Olives" – Signed Etching

"Jerusalem from the Mount of Olives", etching by Ephraim Moses Lilien. [1911].

Signed in pencil, in the plate.

Large-scale etching featuring a view of Jerusalem as seen from the Mount of Olives. In the foreground are dark, shady olive trees. Discernible in between them is the tip of the roof of the monument known as the "Tomb of Absalom" over the Wadi Joz segment of the Kidron Valley. Off to the side are Arab figures, seated in tents. Visible at center are the gravestones adjacent to the Old City walls. In the upper portion the Old City of Jerusalem is seen, with the Dome of the Rock at its center, glimmering in the sunshine. Surrounding the Dome of the Rock are churches, mosques, and the city's other various buildings. Appearing in the bottom left corner is the Hebrew caption "Jerusalem", and above this is a monogram bearing the initials "EML" (Ephraim Moses Lilien).

Framed in an elegant, weighty wooden frame.

Etching: Approx. 50x64 cm (plate). Frame: 82x97.5 cm.

Good condition. Small stain to edge, not affecting print.

Opening price: \$1,000

Estimate: \$4,000-6,000

121. אפרים משה ליליין (1874-1925) – "מראה ירושלים מהר הזיתים" – תצריב חתום

מראה ירושלים מהר הזיתים, תצריב מאת אפרים משה ליליין. [1911].

חתום בעפרון ובלוח.

תצריב גדול ממדים המציג את מראה ירושלים מהר הזיתים. בחזית התצריב עצי זית כהים, ביניהם מציץ צריח המצבה המכונה "יד אבשלום" בנחל קדרון. בצד, דמויות ערבים ישובים באוהלים, ובמרכז, קברים סמוכים לחומות העיר. בחלקו העליון של התצריב נראית ירושלים מוארת בקרני שמש, כיפת הסלע במרכז, וסביבה כנסיות, מסגדים ובתי העיר. בפניה השמאלית התחתונה מופיע הכיתוב "ירושלים", ומעליו משלבת האותיות EML (Ephraim Mose Lilien).

נתון במסגרת עץ כבדה ונאה.

תצריב: 50x64 ס"מ בקירוב (לוח); מסגרת: 82x97.5 ס"מ. מצב טוב. כתם קטן בשוליים, ללא פגיעה בהדפס.

פתיחה: \$1,000

הערכה: \$4,000-6,000

121b

121c

121d

122a

ביקשו לזהות את הספרים היהודיים, ובעיקר את התלמוד, בתור "שורש כל רע", וקראו להפקיעם ולהחריםם לאלתר. בעקבותיהם, פרסם קיסר האימפריה הרומית הקדושה, מקסימיליאן הראשון, צו הקורא להחרמת ספרי היהודים, ובפרקורן עצמו עמד בראש מבצע החרמה בעיר פונקפורט. ההחרמה עוררה את מחאתם של מספר מלומדים גרמנים, שניסו להגן על ספרי היהודים בטענה שצפונות בהם אמיתות נוצריות, בהם יוהאנס רויכלין, עמו התפלמס. בעקבות מחאת המלומדים, הופסקה לבסוף החרמת הספרים.

[10] דף. 19.5 ס"מ. מצב טוב-בינוני. כתמים. קרעים וקרעים חסרים קלים. נקבי תילוע משוקמים שיקום מקצועי עם השלמות נייר (נזק קל להדפסה). כריכה חדשה.

122. "ספרון הווידי היהודי" - יוהאנס פפרקורן, נירנברג, 1508 - האירורים הראשונים של מנהגים יהודיים בדפוס

Libellus de Judaica confessione sive sabbato afflictionis מאת יוהאנס פפרקורן. נירנברג, Joann Weyssenburger, [1508]. לטינית.

קונטרס אנטישמי מאויר מאת היהודי המומר יוהנס פפרקורן, השואף לקעקע את היהדות, להגחיך את היהודים, ולהביא להמרת דתם או לגירושם. בקונטרס תיאור של מנהגי היהודים בראש השנה וביום הכיפורים, ובפרט התפילה "אבינו מלכנו", הנאמרת בעשרת ימי תשובה ובתעניות, החושפת, כביכול, את שנאת היהודים כלפי הנוצרים: "...אֲבִינוּ מְלַכְנוּ כְּלָה כָּל צָר וּמִשְׁטֵיִן מְעֻלִינוּ / אֲבִינוּ מְלַכְנוּ סָתָם פִּיּוֹת מִשְׁטֵיִנוּ וּמְקַטְרְגֵנוּ...".

בספר ארבעה חיתוכי עץ שונים (אחד מהם מופיע פעמיים, בדף השער ובגוף הקונטרס), הנחשבים לאירורים הראשונים אי פעם של מנהגי היהודים בספר מודפס ("איקונוגרפיה יהודית", עמ' XIII; ראו מטה). לחיתוכי עץ מאוחרים יותר המתארים את מנהגי היהודים, ראו פריט 110 במכירה זו (ספר מנהגים מאויר).

האירורים מציגים את בית הכנסת בראש השנה עם תקיעת שופר; מנהג תשליך; ערב יום הכיפורים עם מנהג תרנגול כפרות, טבילה ואכילה; בית הכנסת ביום הכיפורים עם מלקות וברכת כהנים. בתחתית האירורים של בית הכנסת מופיעה עזרת הנשים. עיניהם של היהודים באירורים מכוסות, על-פי מוטיב ה"אקלזיה וסינגוה" - ייצוגה של היהדות כאישה קשורת עיניים לצד הנצרות, שענייה פקוחות, מוטיב נפוץ באמנות הנוצרית של ימי הביניים. בהשראת חיתוכי עץ אלה נוצרו האירורים לספרו הידוע של אנטוניוס מרגריטה "Der gantz Jüdisch Glaub" (אאוגסבורג, 1530).

החיבור נכתב במקור בגרמנית (ונקרא בשם "Ich heiß ain büchlein der iudenpeicht" ופורסם בשנת 1508 בשלוש מהדורות - מהדורה גרמנית ושתי מהדורות לטיניות (אחת בקלן והשנייה בנירנברג). בכל אחת מן המהדורות - המהדורה הגרמנית ושתי המהדורות הלטיניות - הופיעו חיתוכי עץ זהים מבחינת תוכנם אך שונים מעט בצורתם; המהדורה שלפנינו הנה הנדירה מבין השלוש.

יוהאנס פפרקורן (Johannes Pfefferkorn, 1521-1469 בקירוב), יהודי מומר, קצב או מלווה בריבית במקצועו. ייתכן שנכלא באשמת גניבה, ועם שחרורו נטל לצרות יחד עם בני משפחתו בעיר קלן. פעל תחת המסדר הדומיניקני בעיר, שימש יועצו של התאולוג הפלמי Jacob van Hoogstraaten ברדיפותיו את היהודים, והיה תומך קולני בשריפת כל הספרים היהודיים למעט התנ"ך. בין השנים 1510-1507 פרסם פפרקורן מספר עלונים חריפים, שיצאו במתקפה חסרת תקדים נגד הספרים היהודיים. העלונים

Antisemitism and Holocaust

122c

Eva בעריכת, *Imagining the Self, Imagining the Other*. Frojmovic. ליידן, בוסטון וקלן, Brill, 2002, עמ' 189-211.
 Revealing the Secrets of the Jews: Johannes Pfefferkorn • and Christian Writings about Jewish Life and Literature Jonathan Adams בעריכת, *Early Modern Europe* ו- Cordelia Heß, ברלין ובוסטון, De Gruyter, 2017 (בסוף הכרך נדפסה רשימה ביבליוגרפית מפורטת).
 Diarmaid MacCulloch, *The Reformation: A History* • ניו יורק, Penguin, 2004.
 מקור: אוסף משפחת גרוס, תל אביב, NHB.330.
 הפריט מתואר גם במרכז לאמנות יהודית (CJA), מס' 40671.
 בתיחה: \$10,000
 הערכה: \$15,000-20,000

122b

תערוכות:
 Europas Juden im Mittelalter, Speyer, Historischen • Museum der Pfalz, , 2004-2005
 Only on Paper: Six Centuries of Judaica from the Gross • Family Collection. Chicago, Columbia College, 2005
 The Book of Books: Biblical Canon, Dissemination and • its People, Jerusalem, Bible Lands Museum, 2013
 Questions of Faith: Chatrooms at the Dawn of Modern • Era, Ulm, Museum of the Bible, 2016, p. 106 (illustrated)
לקריאה נוספת:
 A Jewish Iconography • (איקונוגרפיה יהודית), מאת אלפרד רובנס. לונדון, Nonpareil, 1981, עמ' XIII.
 Imaging the Self: Representations of Jewish Ritual in • Yiddish Books of Customs, מאת Diane Wolfthal. בתוך:

122. "Libellus de Judaica confessione" – Johannes Pfefferkorn – Nuremberg, 1508 – Earliest Illustrations of Jewish Customs to Appear in Print

"Libellus de Judaica confessione sive sabbato afflictionis" ["Booklet of the Jewish Confession..."], by Johannes Pfefferkorn. Nuremberg: Joann Weyssenburger, [1508]. Latin.

Antisemitic work by Johannes Pfefferkorn, a convert from Judaism, calling on the Christian world to undermine Judaism and threaten the Jews with expulsion if they refuse to convert. The booklet contains descriptions of Jewish customs pertaining to Rosh HaShanah and Yom Kippur, in particular the prayer "Avinu Malkeinu" ("Our Father, Our King", recited on the Ten Days of Penitence and fast days), which purportedly lays bare the Jewish hatred toward Christians: "Our Father, our King, wipe out every oppressor and adversary from against us / Our Father, our King, close the mouths of our adversaries and accusers...".

The book features four different woodcuts (one appearing twice, both on the title page and in the body of the text), considered to be the earliest illustrations of Jewish customs ever to be included in a printed book ("A Jewish Iconography" p. XIII; see below). For other, later woodcuts depicting Jewish customs, see lot no. 110 in the present auction (illustrated Sefer Minhagim).

The illustrations depict the synagogue on Rosh HaShanah with the blowing of the shofar; the "Tashlikh" service; Erev Yom Kippur with the custom of the penitential rooster ("tarnegol kaparot"), ritual bathing and eating; the synagogue on Yom Kippur with lashes meted out to penitents and the Priestly Blessing. In the synagogue illustrations, the women's section appears at the bottom. In all the illustrations, the eyes of the Jewish figures are covered, in keeping with the motif of "Ecclesia et Synagoga" (lit. "Church and Synagogue") wherein Judaism is portrayed as a blindfolded woman, in juxtaposition with open-eyed Christianity – a prevalent motif in Christian art of the Middle Ages. These illustrations are seen as inspiration for the woodcuts appearing in Antonius Margaritha's well known antisemitic composition "Der gantz jüdisch Glaub" (Augsburg, 1530)

Pfefferkorn's work was originally written in German (bearing the name "Ich heyß ain büchlein der iudenpeicht") and was published in 1508 in three editions: one in German and two in Latin (of which, one was published in Cologne, and the other in Nuremberg). Woodcuts appeared in all editions, in both German and Latin. **These woodcuts were identical in content, but differed slightly in form, and in several details; the present edition is the rarest of the three.**

Johannes Pfefferkorn (ca. 1469-1521), a convert from Judaism to Christianity, a butcher or moneylender by profession. He was apparently arrested on charges of theft, and following his release, he and his family members were baptized in Cologne. Was active under the auspices of the monastic Dominican order, served as an adviser to the Flemish theologian Jacob van

Hoogstraeten in his efforts to persecute Jews, and was a vocal advocate of the burning of all Jewish books other than the Bible. In the years 1507-1510, he published a number of stridently-worded booklets – the thrust of an unprecedented campaign against Jewish literature. These booklets sought to portray Jewish books – in particular, the Talmud – as the "source of all evil"; with this came Pfefferkorn's unequivocal demand that they be immediately confiscated and banned.

Following the publication of his booklets, Holy Roman Emperor Maximilian I issued an order calling for the confiscation of Jewish books, and Pfefferkorn personally led a book-banning campaign in Frankfurt. The banning aroused opposition among a number of German scholars who argued in defense of the books in question, declaring them to contain a hidden treasury of sources underpinning Christian thought and dogma. Among these scholars was Johannes Reuchlin, who became Pfefferkorn's personal adversary. Thanks to their protests, the book-banning was finally halted.

[10] leaves. 19.5 cm. Good-fair condition. Stains. Slight tears, incl. open tears. Worming holes mended with paper (causing minor damage to print). New binding.

Exhibitions:

- Europas Juden im Mittelalter, Speyer, Historischen Museum der Pfalz, 2004-2005.
- Only on Paper: Six Centuries of Judaica from the Gross Family Collection, Chicago, Columbia College, 2005.
- The Book of Books: Biblical Canon, Dissemination and its People, Jerusalem, Bible Lands Museum, 2013.
- Questions of Faith: Chatrooms at the Dawn of the Modern Era, Ulm, Museum of the Bible, 2016, p. 106 (illustrated).

Reference:

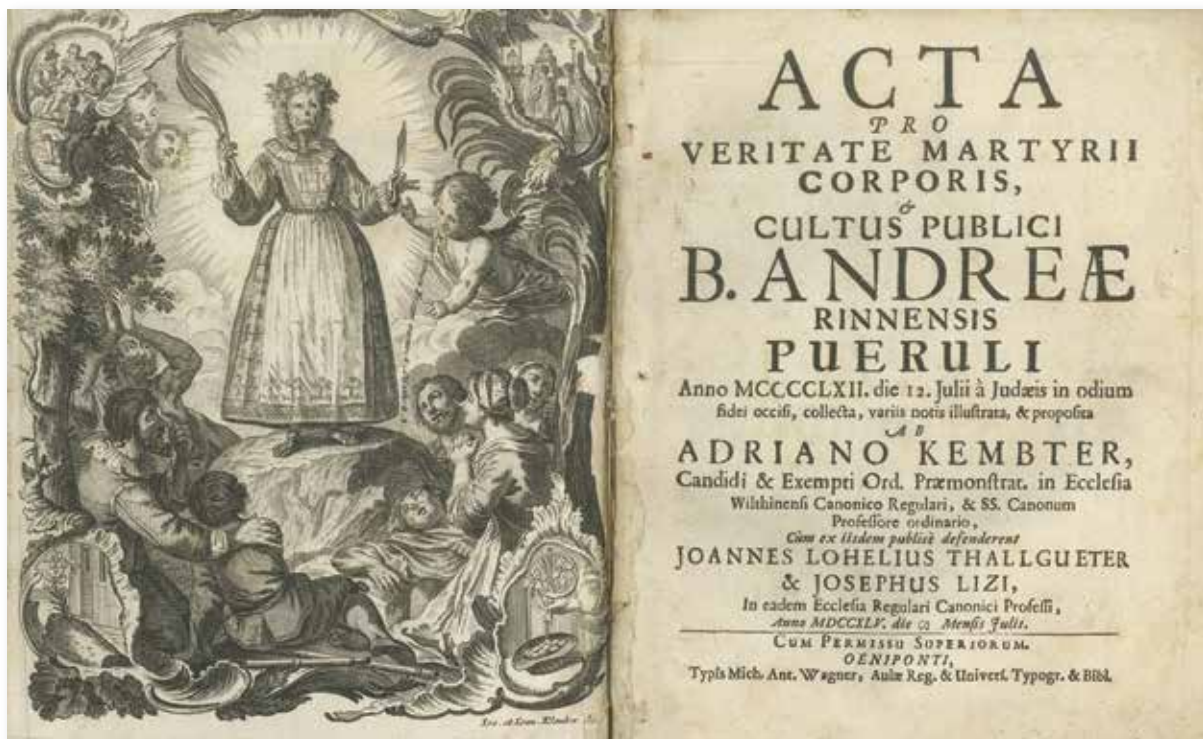
- Alfred Rubens, "A Jewish Iconography", London: Nonpareil, 1981, p. XIII.
- Diane Wolfthal, "Imaging the Self: Representations of Jewish Ritual in Yiddish Books of Customs", in: Eva Frojmovic, ed., "Imagining the Self, Imagining the Other". Leiden, Boston, and Cologne: Brill, 2002, pp. 189-211.
- Jonathan Adams and Cordelia Heß, eds., "Revealing the Secrets of the Jews: Johannes Pfefferkorn and Christian Writings about Jewish Life and Literature in Early Modern Europe". Berlin and Boston: De Gruyter, 2017 (a detailed bibliography appears at the end of the volume).
- Diarmaid MacCulloch, The Reformation: A History. New York: Penguin, 2004.

Provenance: The Gross Family Collection, Tel Aviv, item no. NHB.330.

This item is documented in the Center for Jewish Art (CJA), item no. 40671.

Opening price: \$10,000

Estimate: \$15,000-20,000

123a

123. "עלילת הדם של רין" - אינסברוק, 1745 - תחרית המתאר את רצח הילד אנדרל אוקסנר

שהתפתחה לאחר רצח הילד סימון מטרנטו, במקום בו נמצאה גופתו הונח סלע גדול, המייצג את הסלע שעליו נרצח, ונבנתה כנסייה שנקראה בשם Judenstein: "אבן היהודים".

הכנסייה והאבן הפכו למוקד עלייה לרגל, ובשנת 1752 העניק האפיפיור בנדיקטוס הארבעה עשר לאנדרל את התואר "מבורך" (Beato - השלב השלישי מתוך ארבעה בתהליך ההפיכה לקדוש). בשנת 1816 נדפס סיפור העלילה בכרך הראשון של "Deutsche Sagen" ("אגדות גרמניות") מאת האחים גרים - שם פורסם תחת השם "Der Judenstein" (אגדה מס' 352 במהדורה הראשונה). איור המתאר את דקירתו של אנדרל בידי היהודים הופיע על קירות כנסיית "אבן היהודים" עד לאחר מלחמת העולם השנייה, אז פעל "צייד הנאצים" שמעון ויזנטל להסרתו; רק בשנות השמונים של המאה ה-20 פעל הבישוף של אינסברוק להפסקת הפולחן שהתפתח סביב לעלילת הדם.

[8] דף, 312 עמ', [2] דף + [1] לוח תחרית. 20 ס"מ. מצב טוב. כתמים ופגמים קלים. כריכת קרטון עם שדרה ופינות מעור. פגמים קלים בכריכה.

לקריאה נוספת, ראו: R. Po-Chia Hsia, The Myth of Ritual • Murder: Jews and Magic in Reformation Germany. הייבן ולונדון, Yale University Press, 1988, עמ' 218-222. Helmut Walser Smith, The Butcher's Tale: Murder and Anti-Semitism in a German Town. ניו יורק ולונדון, Norton, 2003. פרק 3, II.

פתיחה: \$3,000
הערכה: \$5,000-8,000

**ACTA
PRO
VERITATE MARTYRII
CORPORIS,
&
CULTUS PUBLICI
B. ANDREÆ
RINNENSIS
PUERULI**

Anno MCCCCLXII. die 12. Julii à Judæis in odium fidei occisi, collecta, variis notis illustrata, & proposita

ADRIANO KEMBTTER,
Candidi & Exempti Ord. Præmonstrat. in Ecclesia
Wiltihinensi Canonico Regulari, & SS. Canonum
Professore ordinario,

Cum ex illorum publicè defendereat
JOANNES LOHELIUS THALLGUETER
& JOSEPHUS LIZI,

In eadem Ecclesia Regulari Canonici Professi,

Anno MDCCLXV. die 25. Mensis Julii.

CUM PERMISSU SUPERIORUM.

OENIPONTI,

Typis Mich. Ant. Wagner, Aulæ Reg. & Univers. Typogr. & Bibl.

Acta pro veritate martyrii corporis & cultus publici B. Andreæ Rinnensis pueruli anno MCCCCLXII Mich. Ant. Wagner, אינסברוק, [Adriano Kempter]. Aulæ Reg. & Univers. typogr. & bibl., 1745, לטינית וגרמנית. חיבור רחב היקף מאת התאולוג הנוצרי אדריאן קמפטר (Kempter), המספר על פרשת רצח הילד הנוצרי אנדריאס "אנדרל" אוקסנר (Andreas "Anderl" Oxner) - עלילת דם שנטפלה על היהודים והאשימה אותם ברצח פולחני - ועל הפולחן שהתפתח סביבה.

מול דף השער תחרית עשיר בפרטים, שנוצר בידי האחים Johann Joseph Klauber (חתום בלוח). במרכז התחרית דמותו של הילד אנדריאס, ניצב על הסלע שבו נרצח ומציג בידו את כלי הרצח. סביב הדמות קהל אֶבְלִים ומלאכים, ובארבע הפינות תמונות מינאטוריות הנקראות עם כיוון השעון - מעשה הרצח, ההלוויה, התשלום שקיבל דודו של אנדריאס מהיהודים (ראו להלן), וקברו של אנדריאס, ממנו עולים וצומחים פרחים.

"עלילת הדם של רין" - עלילת דם שנופצה בחבל טירול במאה ה-15, בעקבות מצאיאת גופת הילד אנדריאס אוקסנר בסמוך לכפר רין (Rinn).

על פי העלילה, שנודעה בגרסאות שונות, נולד הילד אנדריאס אוקסנר לזוג איכרים ומכר בידי דודו לסוחרים יהודים נודדים; היהודים רצחו את אנדריאס באכזריות רבה ובעינויים קשים על גבי סלע ביער, ואת דמו אצרו בכליהם לשימוש בסעודת מצווה. לאחר קבורת הגופה צמחו מתוך השטרות והמטבעות אשר קיבל דודו של הילד ממכירתו פרחים, אשר עלו גם מקברו - והם הפרחים הצומחים מן המטבעות ומתוך הקבר בתחרית שבפתח הספר. לאורך השנים התפתחה באזור הכפר כת אוטישמית (בדומה לזו

123. The Rinn Blood Libel – Innsbruck, 1745 – Engraving Depicting the Alleged Murder of the Young Boy Anderl Oxner

"Acta pro veritate martyrii corporis & cultus publici B. Andreæ Rinnensis pueruli anno MCCCCLXII...", by Adrian Kempter [Kembter]. Innsbruck: Mich. Ant. Wagner, Aulæ Reg. & Univers. typogr. & bibl., 1745. Latin and German.

A lengthy, detailed composition by the Christian theologian Adrian Kempter, relating the fabricated story of the brutal killing of the Christian child Andreas "Anderl" Oxner – an infamous blood libel concocted against the Jewish community, accusing them of ritual murder – and the cult that developed around it.

The frontispiece features a richly detailed engraving created by the brothers Johann and Joseph Klauber (signed in the plate). The young boy Anderl appears in the bottom center, propped up against a large stone, while a figure resembling the Grim Reaper stands on top of the rock, holding the murder weapons in its hands. The child is surrounded by a crowd of mourners and angels. In the four corners of the engraving are four miniature illustrations depicting a sequence of events that runs clockwise: the act of the murder; the funeral; the coins, sprouting flowers, representing the payment received by Andreas's uncle from the Jews (see below); and finally Andreas's grave, also with flowers sprouting and rising from it.

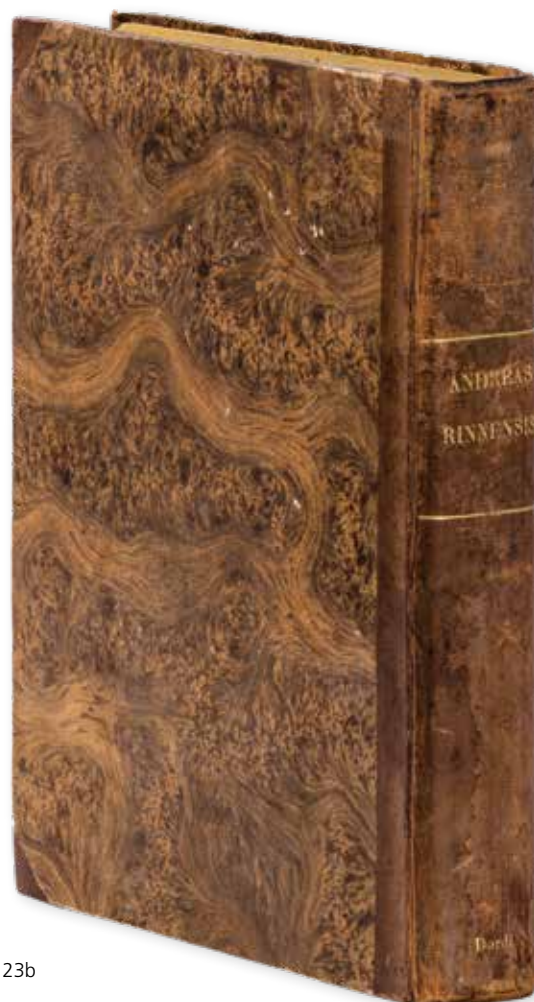
The "Rinn Blood Libel" was a fabricated story disseminated in the Austrian state of Tyrol in the 15th century to explain the discovery of the body of the child Andreas Oxner near the municipality of Rinn.

According to the blood libel – told in a number of different versions – Andreas Oxner was born to a peasant couple and sold by his uncle to a wandering band of Jewish merchants. The Jews then brutally and sadistically tortured him to death on top of a rock in the woods, and then collected his blood in their pitchers for use in a ritual feast. After the burial of the boy's body, the bills and coins paid to his uncle sprouted flowers, as did the gravestone itself. These flowers can be seen in the bottom two illustrations in the frontispiece.

Over the years, an antisemitic cult developed in the vicinity of the municipality of Rinn (reminiscent of the cult that developed in relation to the murder in northern Italy of the child Simon of Trent). A large stone was laid at the site where Andreas's body had originally been discovered. It was meant to represent the stone upon which the boy was murdered. A church named "Judenstein" – "The Jews' Stone" – was built on the site, around the stone.

The church and stone eventually became pilgrimage sites, and in 1752, Pope Benedict XIV granted the deceased child Andreas Oxner the title "Beato" ("Blessed" – the third of four stages in the process of beatification or sanctification).

In 1816, the Brothers Grimm published the first volume

123b

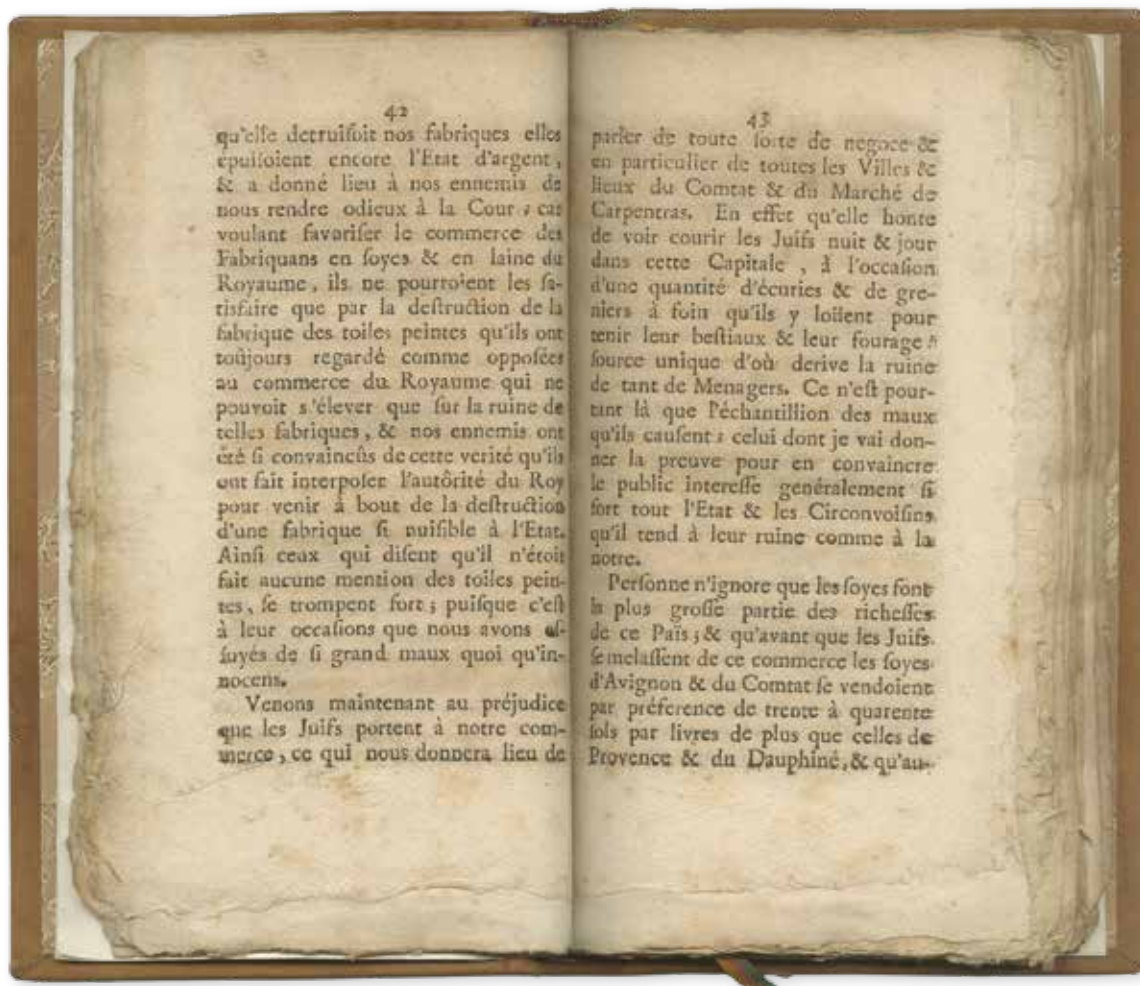
in their series titled "Deutsche Sagen" ("German Legends"). Included in this volume is the story of the Rinn Blood Libel; it appears as Legend no. 352 in the first edition and bears the title "Der Judenstein". A work of art showing Andreas being stabbed by the Jews adorned the walls of the Judenstein Church until after the Second World War, when "Nazi Hunter" Simon Wiesenthal managed to convince the authorities to have it removed. Only in the 1980s did the Bishop of Innsbruck take action to abolish the cult surrounding the Rinn Blood Libel.

[8] leaves, 312 pages, [2] leaves + [1] engraving. 20 cm. Good condition. Stains and minor blemishes. Half-leather cardboard binding. Minor blemishes to binding.

Reference: • R. Po-Chia Hsia, *The Myth of Ritual Murder: Jews and Magic in Reformation Germany*. New Haven and London: Yale University Press, 1988, pp.218-222; • Helmut Walser Smith, *The Butcher's Tale: Murder and Anti-Semitism in a German Town*. New York and London: W.W. Norton, 2003, Chapter 3, II.

Opening price: \$3,000

Estimate: \$5,000-8,000

124a

124. חיבור אנטישמי – קריאה לגירוש "יהודי האפיפיור" מאביניון, 1736 – קהילת היהודים היחידה שלא גורשה מצרפת במאות ה-16-14

גירוש יהודי צפון צרפת (1394), גירוש ספרד (1492) וגירוש היהודים מפרובנס (1501) – הפכה המובלעת לאזור היחיד בשטחי צרפת בה הייתה נוכחות יהודית כלשהי, למשך מאות שנים. "יהודי האפיפיור" התקיימו במנותק מיתר העולם היהודי, ושימרו מנהגים, נוסחי תפילה ולשון ייחודיים להם. לאורך השנים רכזו היהודים בארבע גטאות – בערים אביניון, קאוויין, קרפנטרה ולישוא – שנודעו בשם "ארבע קהילות", או "קהילות קל"א". לאחר המהפכה הצרפתית והרפורמות הנפוליאוניות, עם הענקת חופש התנועה ושוויון הזכויות ליהודי צרפת, הלכו קהילות קל"א ונעלמו, עד שנכחדו כליל בימי השואה.

128 עמ' 18 ס"מ. מצב טוב-בינוני. כתמים, בהם כתמי רטיבות קלים. קרעים ונקבים בשולי הדפים, פגיעה קלה במספרי העמודים. כריכת עור חדשה.

לקריאה נוספת, ראו: זושא שייקובסקי, "יהודים בארבע הקהילות של הפרובינציה האפיפיורית בדרום צרפת: ביבליוגרפיה של ספרים, חוברות ומסמכים מודפסים מהמאה ה-17 עד תחילת המאה ה-19", "קרית ספר", ל"ב, תשי"ז, 1957, עמ' 206, רשומה 5-6.

פתיחה: \$1,000
הערכה: \$2,000-3,000

Écrit par le quel on montre évidemment que dans peu de temps le Commerce sera entièrement détruit dans Avignon, & dans le Comtat, si on n'a recours à des remedes prompts & efficaces [חיבור שבו אנו מראים בבירור שבתוך זמן קצר ייהרס לחלוטין המסחר באביניון ובקומטט, אם לא ננקוט צעדים מהירים ויעילים]. ללא שם המדפיס ומקום ההוצאה. 1736. צרפתית. נדיר.

חיבור אנטישמי המציג את השפעתם השלילית, כביכול, של היהודים על כלכלת העיר אביניון ורזונות ונסן (le Comtat) Venaissin, מובלעת באזור פרובנס שנמצאה בשליטת האפיפיור). החיבור פורסם בשנת 1736, לאחר גירוש יהודי צרפת במאות ה-16-14, במאמץ לשכנע את האפיפיור קלמנס השנים-עשר לגרש את היהודים שתחת חסותו משטחי הכס הקדוש בפרובנס (אחרונת הקהילות שלא גורשה מצרפת).

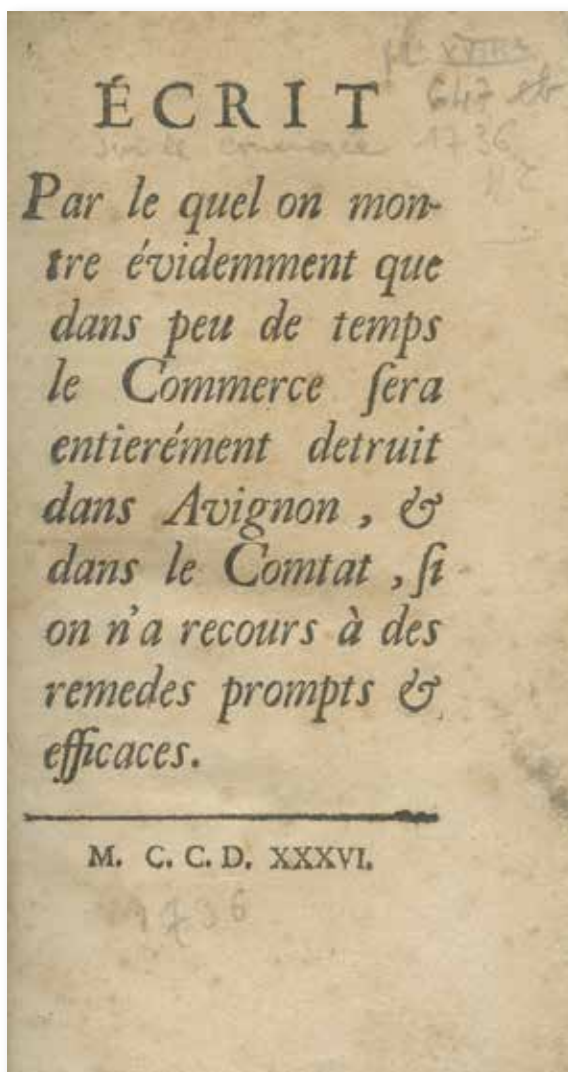
"יהודי האפיפיור" (צרפתית: "Juifs du Pape") היה כיוון של קהילות יהודית קטנות באזור פרובנס, שנמצאו תחת חסותו ושליטתו של האפיפיור במשך מאות שנים. הקהילות התקיימו במובלעת של "הכס הקדוש" באזור רזונות ונסן (המקביל למחוז ווקלז של ימינו, בדרום-מזרח צרפת), והיו מוגנות מפני צווים שפרסמו מלכי ושלטי צרפת – בהם גם צווי גירוש וגזירות. לאחר

124. Antisemitic Composition – Call to Expel "The Pope's Jews" from Avignon, 1736 – Only Jewish Community Not Expelled from France in the 14th through 16th Centuries

Écrit par le quel on montre évidemment que dans peu de temps le Commerce sera entièrement détruit dans Avignon, & dans le Comtat, si on n'a recours à des remèdes prompts & efficaces ["Writing wherein we clearly demonstrate how trade in Avignon and Comtat will be swiftly (and) utterly ruined, if we do not resort to hasty and effective measures"]. Unnamed printer and place of publication. 1736. French. **Rare.**

Antisemitic composition purporting to demonstrate the negative influence of the local Jews on the economy of the city of Avignon and the Comtat Venaissin (an enclave in the Provence region, subject at the time to the direct rule of the Pope). The work was published in 1736, many years after the expulsion of Jews from France in the 14th through 16th centuries. It was, in effect, an attempt to convince Pope Clement XII to expel the Jews under his protection from the territories of the Papal State in the region of Provence; this was the only Jewish community not to be expelled from France in the previous centuries.

"**The Pope's Jews**" (French: "Juifs du Pape") was the term used in reference to small Jewish communities in Provence which remained under the tutelage and direct rule of the Pope over a period of hundreds of years. Members of these communities were spared from expulsion and other legal persecutions by virtue of their residence in the Papal State, in an enclave belonging to the Holy See in the district of the Comtat Venaissin (in what is today Vaucluse, in the Provence-Alpes-Côte d'Azur region of France) and were thus immune to the various decrees issued by the kings and rulers of France. Following the expulsions of Jews from Northern France (1394), Spain (1492), Portugal (1497), and Provence (1501), the enclave remained, for centuries, the only district in all of France and most of Western Europe to be home to a Jewish presence of any kind. The "Pope's Jews" lived in relative isolation from the rest of the Jewish world; as such, they maintained customs, a "nusach" (version) of prayer, and a spoken language that were peculiar and distinctive only to them. Throughout the period in question, the Jews of the enclave were concentrated in four ghettos, in the city of Avignon, the communes of Cavailon and Carpentras, and the town of L'Isle-sur-la-Sorgue. Together, they were known as "the Four Communities" or the "CLA Communities". In the wake of the French Revolution and the reforms of

124b

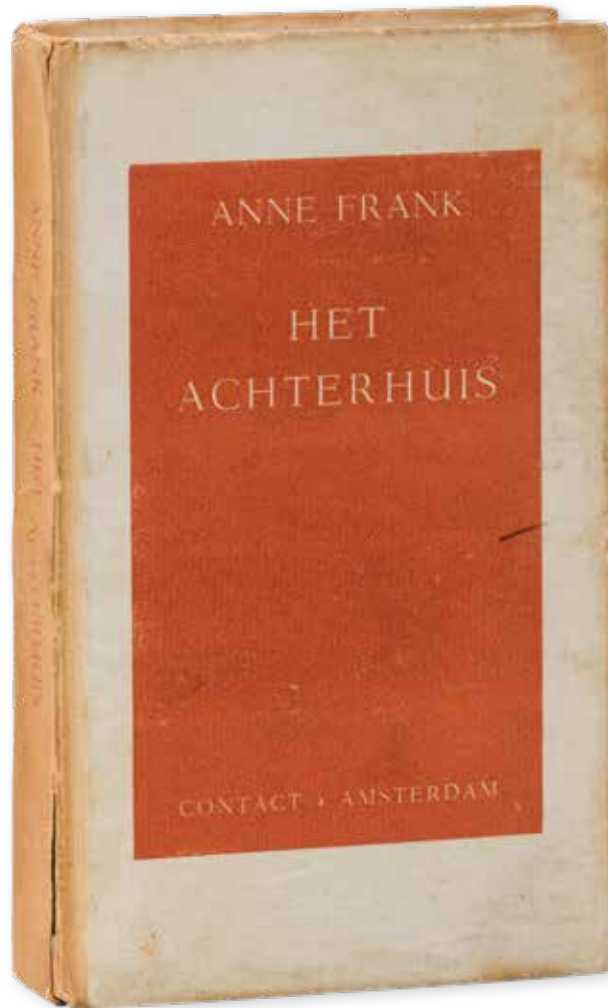
the Napoleonic Code – and with the granting of equal rights and freedom of movement to Jews in France – the Jewish population in the Four Communities gradually and steadily declined, until it disappeared entirely in the course of the Holocaust.

128 pages. 18 cm. Good-fair condition. Stains, incl. minor dampstains. Tears and pinholes to edges of leaves, causing minor damage to page numbers. New leather binding.

For a bibliography of the literature relating to the Jews of the Four Communities, see Hebrew description.

Opening price: \$1,000

Estimate: \$2,000-3,000

125a

125. יומנה של אנה פרנק - אמשטרדם, יוני 1947 - מהדורה ראשונה

Het Achterhuis, Dagboekbrieven van 12 Juni 1942 - 1 Augustus 1944 [הבית האחורי, רישומי יומן, 12 ביוני 1942 - 1 באוגוסט 1944], מאת אנה פרנק. אמשטרדם, הוצאת Contact, 1947. מהדורה ראשונה, הדפסה ראשונה. הולנדית. עותק מן המהדורה הראשונה של יומנה של אנה פרנק - הדפסה ראשונה שראתה אור בחודש יוני 1947. עריכה ראשונית של מהדורה זו נעשתה בידי אביה של אנה, אוטו פרנק, אשר לאחר תום המלחמה הביא לדפוס את כתב-היד שהותירה בתו עת גורשה יחד עם בני משפחתה למחנות הריכוז וההשמדה. המהדורה נדפסה בלוויית דיוקן מצולם של אנה פרנק, תוכנית הבית בו הסתתרה המשפחה, תמונות פנים הבית, ופקסימיליות של דפים מן היומן בכתב ידה של אנה. בפתח המהדורה נוספה הקדמה פרי עטה של ההיסטוריונית ההולנדית אנני רומיין-ורסכור (Annie Romein-Verschoor, 1885-1975), שסייעה להוציא את הספר לאור. IX, 253, [1] עמ' + [3] לוחות עם תמונות (שניים מהם מודפסים משני הצדדים). 18.5 ס"מ בקירוב. מצב טוב. כתמים. פגמים קלים (בהם קרע חסר זעיר בעמ' 54-53, עם פגיעה מזערית בטקסט). כתמים, ופגמים קלים בכריכה. קרעים קלים בשולי השדרה.

פתיחה: \$1,000

הערכה: \$2,000-3,000

פרסום היומן של אנה פרנק

יומנה של אנה פרנק נחשב לעדות האישייה המפורסמת ביותר מתקופת השואה. אנה החלה לכתוב את היומן ביום הולדתה ה-13, על גבי ספרון בעל כריכה אדומה-לבנה עם מנעול קטן שקבלה במתנה. כאשר הגיעה אנה אל סוף הספרון, כבר נמצאו בני המשפחה במסתור, ואנה כתבה את שארית היומן על גבי שתי מחברות בית ספר פשוטות. הספרון ושתי המחברות, המכונים לעיתים "טקסט א'", מכילים רישומי יומן מהשנים 1942-1944, אך ללא שנת 1943 (כפי הנראה, אבד חלק מהטקסט המקורי במהלך המעצר בידי הגרמנים). בשנת 1944, החלה אנה בכתיבת גרסה שנייה – רומן המבוסס על היומן שכתבה, אותו התכוונה לפרסם תחת הכותר "הרומן של הבית האחורי" (גרסה זו מכונה לעיתים "טקסט ב"). את הרומן החלה אנה לכתוב לאחר ששמעה ברדיו נאום שנשא שר החינוך ההולנדי הגולה בלונדון, חריט בולקסטיין, בו הצהיר כי לאחר המלחמה בכוונתו לאסוף כתבי-יד, יומנים ומכתבים שנכתבו בתקופת המלחמה, כדי לספר את סיפור סבלותיהם של אזרחים תחת הכיבוש הנאצי לדורות הבאים. הגרסה הזו, השנייה, מכסה גם את תקופת הזמן החסרה בגרסה הראשונה.

לאחר מעצרו של בני משפחת פרנק, נמצאו כתבי-היד של אנה בידי אחת הנשים שסייעו למשפחה בתקופת המסתור – חסידת אומות העולם מיפ חיס (Miep Gies), שהחביאה אותם בביתה עד סוף המלחמה. משנקבע דבר מותה של אנה מעבר לכל ספק, העבירה חיס את היומנים לרשותו של אוטו פרנק, אביה של אנה, והלה החליט לאחר לבטים כבדים שאנה היתה רוצה שיראו אור. אוטו התקין גרסה שלישית של הטקסט, המשלבת בין שתי הגרסאות שכתבה אנה, והיא גרסת היומן שהתפרסמה לבסוף.

יומנה של אנה פרנק נדפס בחודש יוני 1947 בידי הוצאת הספרים Contact, במהדורה קטנה בת כ-3000 עותקים. המהדורה נמכרה במלואה בתוך חודשים ספורים, ועוד באותה שנה הופיעה הדפסה נוספת. לאורך השנים הפך הספר לעדות האישייה המפורסמת ביותר מתקופת השואה, ליומן הפרטי הנמכר בכל הזמנים ולאחד הספרים הנקראים ביותר בעולם. בשנת 2009 הוכנס היומן המקורי – השמור בבית אנה פרנק באמסטרדם – לתוכנית "זיכרון עולם" של אונסק"ו, שמטרתה לשמר את האוספים הכתובים שתרמו להתפתחות האנושית במהלך ההיסטוריה.

Publication of "The Diary of a Young Girl"

Anne Frank's diary is considered to be the most famous personal account of an individual's experiences at the time of the Holocaust. Anne began writing her diary on her 13th birthday, in an initially blank diary she received as a birthday gift – an autograph book with a checkered red-and-white binding with a small lock. By the time Anne's entries had reached the end of the autograph book, the family had gone into hiding, and the remainder of the diary was recorded in two regular school notebooks. The original autograph book and the two additional notebooks – sometimes referred to as "A-version" – contain diary notes from the years 1942-1944, but not 1943; apparently, a piece of the original text was lost when the family was arrested by the Germans.

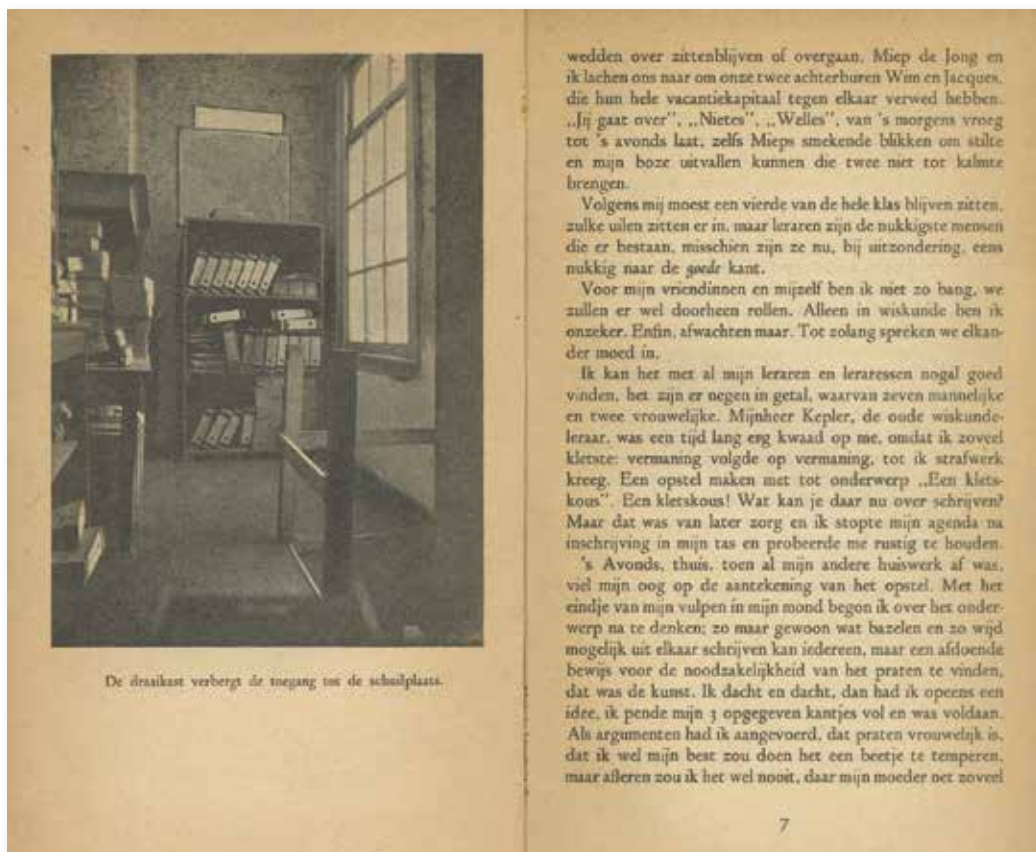
In 1944, Anne started to write a second version – essentially a novel based on the diary already written – which she intended to publish under the title "The 'Secret Annex'"; this version is often termed "B-version". Anne was apparently inspired to write this novel after she had heard a speech on the radio given by the Dutch minister of education, Gerrit Bolkestein (a member of the Dutch government-in-exile at the time in London), in which he announced his intention, once the war was over, to collect manuscripts, diaries, and letters written during the war, to enable the story of the suffering of citizens under Nazi occupation to be told to the world, for the benefit of future generations. This second version, "B-version", contains the chapter covering the period missing from the first version, "A-version".

Following the arrest of the Frank family, Anne's handwritten notes were discovered by Miep Gies, one of the women who had assisted the family during their time in hiding, recognized by the Yad Vashem World Holocaust Remembrance Center as a "Righteous Among the Nations". Gies had kept the notes hidden in her house until the end of the war. When Anne's death at the hands of the Nazis was confirmed beyond doubt, Gies handed the diaries to Anne's father Otto. The latter decided – after struggling with the issue and after considerable hesitation – that Anne herself would have wished to see the diaries published. He then edited and compiled Anne's writings to produce a third version which combines "A-version" and "B-version", and this was the version of the diary submitted for publication.

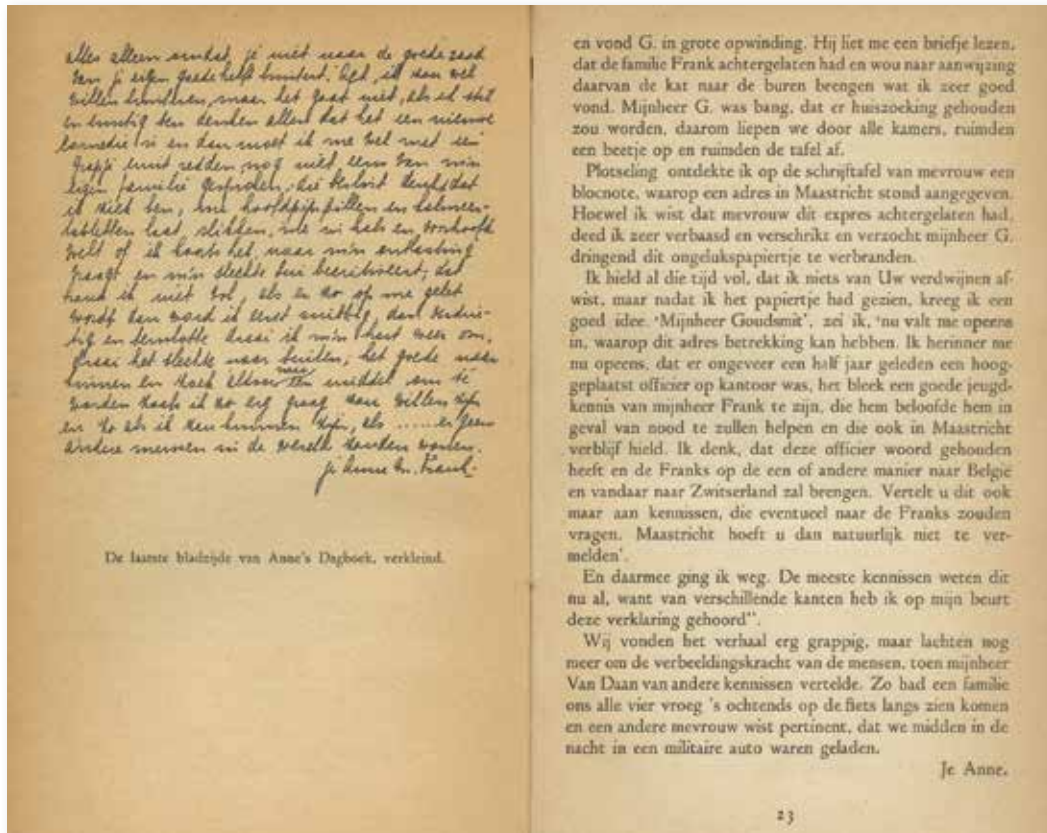
"The Diary of Anne Frank" was published in June 1947 by Contact Publishing, in a very small-scale edition numbering only some 3,000 copies. This edition was completely sold out within a few months, and a second printing was already issued that same year. Over the years, the book quickly became the most famous personal account of anyone's experiences from the days of the Holocaust, as well as the Number One bestselling personal diary of all times, not to mention one of the most widely read books anywhere in the world. In 2009, the original notebooks of the diary – kept in the Anne Frank House in Amsterdam – were submitted by the Netherlands to be included in the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)'s Memory of the World Register.

125b

125c

De laatste bladzijde van Anne's Dagboek, verkleind.

125d

125. "The Diary of Anne Frank" – Amsterdam, June 1947 – First Edition

"Het Achterhuis, Dagboekbrieven van 12 Juni 1942 – 1 Augustus 1944" ["The Annex: Diary Notes from 12 June 1942 – 1 August 1944"], by Anne Frank. Amsterdam: Contact, 1947. First edition, first printing. Dutch.

Copy of the first edition of "The Diary of Anne Frank", the first printing to be published, June 1947. The earliest editing of Anne Frank's diary was done by her father, Otto Frank, who, following the war, brought the manuscript of his daughter's diary, which she had left behind the day she was deported to the death camps along with her family members. This edition includes a photographic portrait of Anne Frank, a floor plan of the house where the family hid, a picture of the house's interiors, and photocopies of some of the handwritten pages of Anne's diary. The edition begins with an introduction by the Dutch historian Annie Romein-Verschoor (1885-1975), who assisted in bringing the book to publication.

IX, 253, [1] pages + [3] plates (two of which are printed on both sides) with pictures. Approx. 18.5 cm. Good condition. Stains. Minor blemishes (a minor open tear to pages 53-54, causing very slight damage to text). Stains and minor blemishes to binding. Slight tears to edges of spine.

Opening price: \$1,000

Estimate: \$2,000-3,000

126a

126. גרשם שלום - טיוטה למאמר בכתב-ידו, 1942-1945 - הקדמה שאבדה לספר "שבתי צבי והתנועה השבתאית"

"התנועה השבתאית, שרשיה, נפתוליה וספיחיה", טיוטה בכתב-ידו של גרשם שלום. [1942-1945]. טיוטה ארוכה; כתב-היד להקדמה שחיבר גרשם שלום לספרו "שבתי צבי והתנועה השבתאית בימי חייו", הנחשב לספרו החשוב ביותר. אחד עשר עמודים בכתב-יד, עם תיקונים, עריכות ומחיקות רבות (בהם עמוד שלם שנמחק בקו דק). בשולי הדף הראשון הערה: "נכתב בין 1942-1945 ונאבד ממני כמה שנים, ועל כן לא היה בידי להשתמש בו כהקדמה לספרי".

בין היתר, מציגה ההקדמה סקירה נרחבת של תולדות התנועה השבתאית, ייחודה, נסיבות הופעתה ודעיכתה, מזוויית המכונה בהקדמה עצמה "חוק הדיאלקטיקה ההיסטורית". בסגנון צלול ובעמקות יתרה, כותב שלום:

"אין לך טעות גדולה מזו שהאמת פשוטה [...] אמת הנאבקות על אמתותה, אמת שיש בה כדי להעיר ולעורר את הישן במעמקינו ואף להאיר את מחשכינו, במלה אחת: אמת של חיים ואמת הנועדת לצאת לבין החיים - לא לימים רבים תשמור על פשטותה הנאצלת. החיניות שבה עתידה לפוצץ את פשטותה, ומה שהיה עוד אתמול ושלשום בחינת כדור חלק ואטום, בידוע שיתגלה היום כפקעת של בעיות וסתירות הנוקבות עד התהום. צד הסתר שבאמת הוא גילוי סתירותיה מבפנים ו"לסוד" היסודי והגדול הזה אנו קוראים בלשון חכמי העיון בשם "דיאלקטיקה של האמת" (עמ' 1) (ה"אמת הפשוטה" אותה יוצא שלום לחקור היא "חזון הגאולה והשחרור שחזו נביאי ישראל", כפי שהשתקף בדרכה של התנועה השבתאית מתחילתה במאה ה-17 ועד לגויעתה הסופית במאה ה-19).

הספר "שבתי צבי והתנועה השבתאית בימי חייו" ראה אור בשנת 1957, בשני כרכים, ונחשב לתרומתו הגדולה ביותר של גרשם שלום לחקר היהדות. ההקדמה שלפנינו אבדה לשלום בעת הדפסת הספר ולא ראתה אור במשך שנים ארוכות; שלום מצא את ההקדמה והדפיסה רק כעבור שלושים שנים, בשינויים מסוימים, במהדורת 1987.

[10] דף (11 עמודים כתובים, 9 מהם ממוספרים). מצב טוב. פגמים קלים.

פתיחה: \$1,000

הערכה: \$2,000-3,000

126. Gershom Scholem – Autograph Draft of an Article, 1942-1945 – A Lost Introduction to his Book "Sabbatai Zevi and the Sabbatean Movement During His Lifetime"

The Sabbatean Movement, Its Roots, Its Twists and Turns, and Its Ramifications (Hebrew), Gershom Scholem's handwritten Hebrew draft. [1942-1945].

Lengthy draft: manuscript of the introduction Gershom Scholem (1897-1982) composed for his future book "Sabbatai Zevi and the Sabbatean Movement During His Lifetime", First Edition, 1957 (Hebrew); later edition posthumously translated by R. J. Zwi Werblowsky into English as "Sabbatai Sevi: The Mystical Messiah, 1626-1676", Princeton, New Jersey, 2016. Widely regarded as Scholem's most important work. Present manuscript: eleven handwritten pages, with numerous corrections, edits, and deletions (incl. one full page crossed out with a thin line). Comment (Hebrew) in margin of first page: "Written between 1942 and 1945 and [then] lost by me for several years, and I was therefore unable to use it as an introduction to my book".

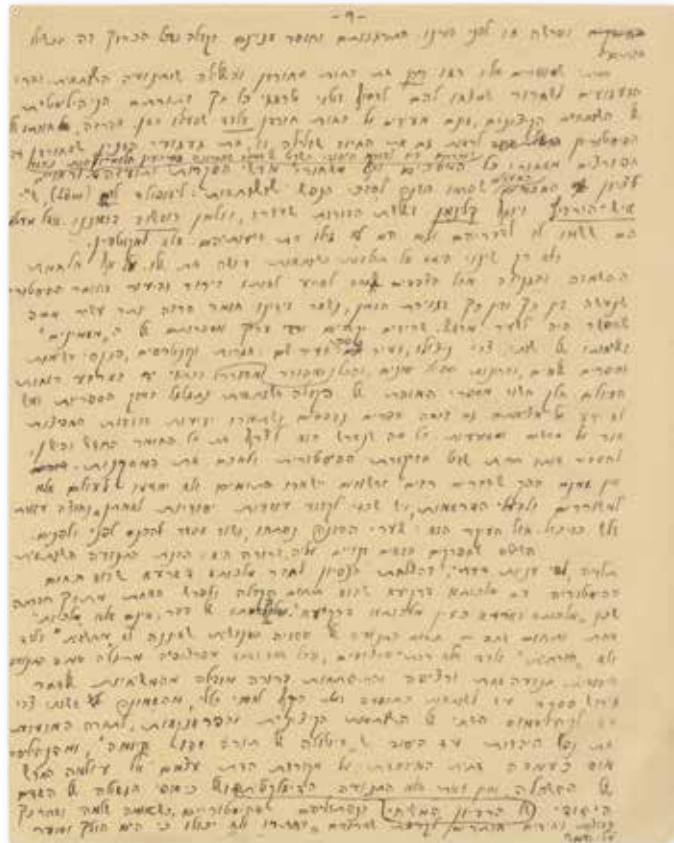
Among other things, the introduction comprehensively traces the history of the Sabbatean movement and discusses its uniqueness, the circumstances behind its birth, and its decline – all from an angle Scholem himself refers to in this particular introduction as the "Law of Dialectics Regarding History". Here, from his deeply profound and lucid perspective, Gershom Scholem makes the following observations (in Hebrew):

"There is no greater falsehood than the idea that truth is simple [...] a truth that struggles over its own truthfulness, a truth that is capable of awakening and arousing what sleeps in our depths, and even to light up our dark places, in a word, a truth of life, and a truth destined to emerge from among the living – [such a truth] will not manage to preserve its lofty simplicity for long. Its inherent vitality is doomed to shatter its simplicity, and what had appeared [...] as a plain, opaque ball, will most certainly reveal itself today to be a, entanglement of dilemmas and contradictions that permeate to the depths. The hidden side of the truth is a manifestation of its own innate contradictions and in the language of the philosophers, we refer to this great, basic 'secret' as 'the Dialectics of Truth'" (p. 1). (The "Simple Truth" Scholem seeks to investigate is none other than "the vision of redemption and liberation envisioned by the Prophets of Israel" as it came to be reflected in the path taken by the Sabbatean movement from its beginnings in the 17th century until its eventual and final demise in the 19th century.)

The first edition of the book "**Shabetai Tzvi VeHa-Tenu'ah Ha-Shabta'it BiYemei Chayav**" was published (in its original Hebrew) in two volumes, in 1957, and continued to be widely regarded as Gershom Scholem's greatest contribution to the field of Jewish studies. The present introduction was a work he had misplaced. It had yet to be found at the time of the publication of the first edition of the book. It remained unpublished for many years; in fact, he only rediscovered it some thirty years later. It was finally published only posthumously – with a number of modifications – as the introduction to the 1987 edition of the book.

[10] leaves (11 handwritten pages, 9 of them numbered). Good condition. Minor blemishes.

Opening price: \$1,000
Estimate: \$2,000-3,000

126d

127. זיגמונד פרויד – מכתב בכתב-ידו ובחתימתו – וינה, 1937 – אילן-יוחסין של אמו אמליה לבית נתנזון – "אני מוצא שם מספר רב של אנשים מכובדים"

מכתב בכתב-ידו ובחתימתו של זיגמונד פרויד, אל קרוב משפחתו ד"ר רודולף קאליר-נירנשטיין (Kallir-Nirenstein). וינה, 10 בינואר 1937. גרמנית.

המכתב כתוב על גבי נייר מכתבים רשמי, עם כתובתו של פרויד ברחוב Berggasse מס' 19 בווינה, שם התגורר במשך 47 שנים (1891-1938); מצורת מעטפת-מכתבים רשמית של פרויד, שבחזיתה נרשמו שמו וכתובתו של הנמען - ד"ר רודולף קאליר-נירנשטיין מפראג, קרוב-משפחה רחוק של פרויד (אחיו של ההיסטוריון וסוחר האמנות הנודע אוטו קאליר-נירנשטיין).

במכתבו, מודה פרויד לד"ר קאליר-נירנשטיין על ששלח לו אילן-יוחסין של משפחת אמו - אמליה (מלכה) פרויד לבית נתנזון, ומוסיף מספר הערות, דיוקים ותיקונים: "...רב תודות על שליחת אילן-היוחסין ועל הערותיך. אני מוצא בו מספר רב של אנשים מכובדים שידעתי עליהם מעט מאוד. אני זוכר את אמי מדברת מדי פעם על הוראס לנדאו (Horace Landau). אני מזהה את סבי באדם המכונה באילן היוחסין יוקל, בנו של הרץ נ. [נתנזון]. זכור לי ששמו [העברי] היה יעקב. נראה אמנם שהרשומות אודותיו אינן מהימנות או שלמות - ילדיו נקראים כדלהלן: יודק (Judek) נפטר צעיר; אהרן; הרץ מאודסה; והודל, שהכוונה ודאי לאמי. ברם, שמה של אמי היה מלכה (אמליה); יודק הוא יוליוס, אלא שהוא היה הצעיר ביותר; אהרן הוא כנראה אדולף; הרץ הוא הרמן שנפטר באודסה. אחד מדודיך, נתן, אינו מוזכר [באילן]. בברכה - בן-משפחתך פרויד".

[למכתב שלפניו קדם מכתב נוסף אל ד"ר רודולף קאליר-נירנשטיין, מיום ה-21 בדצמבר 1936, ובו פרויד מוסיף פרטים אודות קשרי המשפחה שבין משפחת פרויד ובין משפחת קאליר. פרויד כותב: "...אני שותף להתעניינותך בחקר הגנאלוגיה ואשמח להעמיד לפניך את המידע שבידי. אמי, אמליה נתנזון מברודי, אשר נפטרה בשנת 1930 בגיל 95, סיפרה לי שוב ושוב על הקרבה המשפחתית שלנו אל חבר הפרלמנט דאז, קאליר..."] (ראו: Rudolf F. Kallir, Autographensammler-lebensläänglich, ציריך-פרייבורג 1977, עמ' 13).

זיגמונד פרויד (1856-1939), אבי הפסיכואנליזה, מגדולי האינטלקטואלים ומן הדמויות המשפיעות ביותר במאה העשרים. פרסם שורה של מחקרים פורצי דרך על חיי הנפש: "טוטם וטאבו", "פשר החלומות", "משה האיש והדת המונותאיסטית", וחיבורים רבים נוספים, שחוללו מהפכה בתפישת הנפש במערב. פרויד נפטר בחודש ספטמבר 1939, לאחר מאבק ממושך במחלת הסרטן.

[1] דף, נייר מכתבים רשמי, 28.5 ס"מ. מעטפת מכתבים: 12.5x15.5 ס"מ. מצב טוב. סימני קיפול. כתמים קלים. קרעים קלים בשוליים.

פתיחה: \$8,500

הערכה: \$15,000-25,000

127. Sigmund Freud – Signed Autograph Letter – Vienna, 1937 – Family Tree of his Mother Amalia née Nathansohn – "I find there a great number of respectable individuals..."

Letter, handwritten and signed by Sigmund Freud, addressed to his relative, Dr. Rudolf Kallir-Nirenstein. Vienna, January 10, 1937. German.

This letter is written on official stationery, indicating Sigmund Freud's address in Vienna, Berggasse No. 19, where he resided for 47 years, from 1891 to 1938. Also enclosed is an envelope from Freud's official stationery, and the name and address of the addressee – Freud's distant relative, Dr. Rudolf Kallir-Nirenstein of Prague – appear handwritten on this envelope. (Rudolf was the brother of the renowned historian and art dealer Otto Kallir-Nirenstein).

In the letter, Freud thanks Kallir-Nirenstein for sending him the family tree of his (Freud's) mother, Amalia Malka née Nathansohn, and adds a number of comments and corrections of his own, including some clarifications for the sake of precision: "...Greatest thanks for sending the family tree and for your comments. I find there a great number of respectable individuals about whom I knew very little. I recall my mother speaking at times of Horace Landau. I can identify my grandfather as a person referred to in the family tree as Jockel, son of Herz N. [Nathansohn]. I remember that his [Hebrew] name was Jakob. It seems to me however that the records pertaining to him are neither [fully] reliable nor complete; his children are named as follows: Judek, departed at a young age; Aaron; Herz from Odessa; and Hadel, which is most certainly a reference to my mother. Nevertheless, my mother's name was Malke (Amalia). Judek is Julius, but he was [actually] the youngest; Aaron is most likely Adolf; Herz is Hermann who passed away in Odessa. One of my uncles, Nathan, is not mentioned [in the family tree]. With familial regards, Freud".

[The present letter was preceded by an earlier one, also addressed to Dr. Rudolf Kallir-Nirenstein and dated December 21, 1936, wherein Freud adds details regarding family ties between the Freud and Kallir families. Freud writes that "...I share your interest in the study of genealogy, and I would be happy to submit to you the information at my disposal. My mother, Amalia Nathansohn of Brody, who passed away in 1930 at 95 years of age, had told me time and again of our blood ties to the member of parliament at the time, Kallir..."] (see: Rudolf F. Kallir, "Autographensammler-lebensläänglich", Zurich-Freiburg, 1977, p. 13).

Sigmund Freud (1856-1939), founding father of the field of psychoanalysis, one of the greatest and most influential intellectual figures of the 20th century. Freud published a series of groundbreaking works relating to psychology, including "Totem and Taboo", "The Interpretation of Dreams", "Moses and Monotheism", and numerous other works whose impact on Western thought was nothing short of revolutionary. Sigmund Freud passed away following a prolonged battle with cancer in September 1939.

[1] leaf, official stationery paper, 28.5 cm. Stationery envelope: 12.5x15.5 cm. Good condition. Fold lines. Minor stains. Minor tears to edges.

Opening price: \$8,500

Estimate: \$15,000-25,000

128a

128. בנימין זאב הרצל – מדינת היהודים – מהדורה ראשונה, עם העטיפה המקורית

Der Judenstaat, Versuch einer modernen Lösung der Judenfrage [מדינת היהודים, ניסיון לפתרון מודרני של שאלת היהודים], מאת בנימין זאב (תיאודור) הרצל. הוצאת M. Breitenstein, וינה-לייפציג, 1896. גרמנית. מהדורה ראשונה. מהדורה ראשונה של ספרו המהפכני של הרצל, הפורש לראשונה את חזונו להקמת מדינת יהודית. עותק בעטיפת הנייר המקורית. 86 עמ'. 24 ס"מ בקירוב. מצב טוב. דפים לא חתוכים. קמטים. מעט כתמים. קרעים קלים בשולי מספר דפים. העטיפה עם מספר קרעים חסרים בשוליים ובשדרה – משוקמים שיקום מקצועי, ללא פגיעה בהדפסה. נתון בקופסה מחופת בד אדום, 27x18.5x3 ס"מ בקירוב. עם שתי פתקאות מודפסות במכונת כתיבה (רישום קטלוגי).

פתיחה: \$4,000

הערכה: \$6,000-10,000

128. Theodor Herzl – "Der Judenstaat" – First Edition, with Original Cover

"Der Judenstaat, Versuch einer modernen Lösung der Judenfrage" ["The Jewish State: Proposal of a Modern Solution for the Jewish Question"], by Theodor Herzl. Vienna-Leipzig: M. Breitenstein, 1896. German. First Edition.

First edition of Theodor Herzl's historical landmark, the first work to clearly articulate his Zionist vision of a Jewish state. Copy with the original paper cover.

86 pages, approx. 24 cm. Good condition. Unopened leaves. Creases. Few stains. Minor tears to edges of several leaves. Cover with several open tears to edges and to spine, professionally restored, with no damage to print. Housed in box lined with red fabric, approx. 27x3x18.5 cm. With two typewritten notes (catalogue listing).

Opening price: \$4,000

Estimate: \$6,000-10,000

פרסום "מדינת היהודים"

ראשיתו של "מדינת היהודים" – ספרה המכונן של התנועה הציונית, בנאום שחיבר בנימין זאב הרצל לקראת פגישה עם בני משפחת רוטשילד בשנת 1895 ("נאום אל הרוטשילדים"). הנאום, 22 עמודים בסך הכל, נשא את קווי מתארה הראשונים של תוכניתו המהפכנית של הרצל, ולאחר כמה גלגולים וגרסאות החליט הרצל להפכו לספר שלם.

הספר נכתב לפי עדותו של הרצל באבחה אחת, בחודשיים של כתיבה בלתי פוסקת, "בהליכה, בעמידה, בשכיבה, ברחוב, בעת האכילה, בלילה כשהדברים עקרו אותי מהשינה". עם גמר העבודה, הציג כתב היד לראשונה את חזונו הגדול – תוכנית מפורטת להקמת מדינה יהודית, שלב אחר שלב, מארגונו הראשוני של יהודי העולם ועד לקביעת החוקה והדגל. על תחושותיו בשעת הכתיבה סיפר הרצל: "אין אני זוכר, שכתבתי דבר-מה בחיי במצב של התרוממות-הרוח, שנמצאתי בו בימי כתיבתי את ספרי. היינה אומר, כי בשעה שהיה כותב שירים ידועים היה שומע משק כנפי-נשר ממעל לראשו. מעין משק-כנפים כזה האמנתי לשמוע גם אני".

בתחילה לא הסכימה אף הוצאת ספרים להדפיס את הספר. הרצל נדחה בידי המו"לים הקבועים שלו – דונקר והומבלוט (Duncker & Humblot), וכמוהם בידי המו"ל הברלינאי זיגפריד קרונבאך (Siegfried Cronbach), שטען שהאנטישמיות כלה והולכת מן העולם. לבסוף פנה הרצל אל מקס ברייטנשטיין, בעל חנות ספרים קטנה בווינה, והלה הסכים להדפיס את ספרו אף על פי שלא האמין ברעיונותיו ולא נטה אחר הציונות כלל.

בחודש פברואר 1896 ראה "מדינת היהודים" אור במהדורה קטנה בגרמנית, שנשאה גם כותרת משנה: "נסיון לפתרון מודרני של בעיית היהודים". על מנת להבליט את רצינות כוונתו של החיבור, הוסיף הרצל לשמו גם את תוארו האקדמי – ד"ר למשפטים.

מיד עם פרסומו חולל הספר סערה רבת. מרבית אנשי הציבור, יהודים ולא יהודים, ראו בו דבר הבל, ואחד מעורכי העיתונים היהודיים אף הציע לתרום את מרכבתו כדי להסיע את הרצל לבית המשוגעים. בין מתנגדי הספר נמנו גם המשורר הלאומי חיים נחמן ביאליק וחלוץ העיתונות העברית נחום סוקולוב – לימים מתרגמו הראשון של "אלטנוילנד". "שום אדם בווינה", טען הסופר שטפן צווייג, "לא הושם ללעג כהרצל".

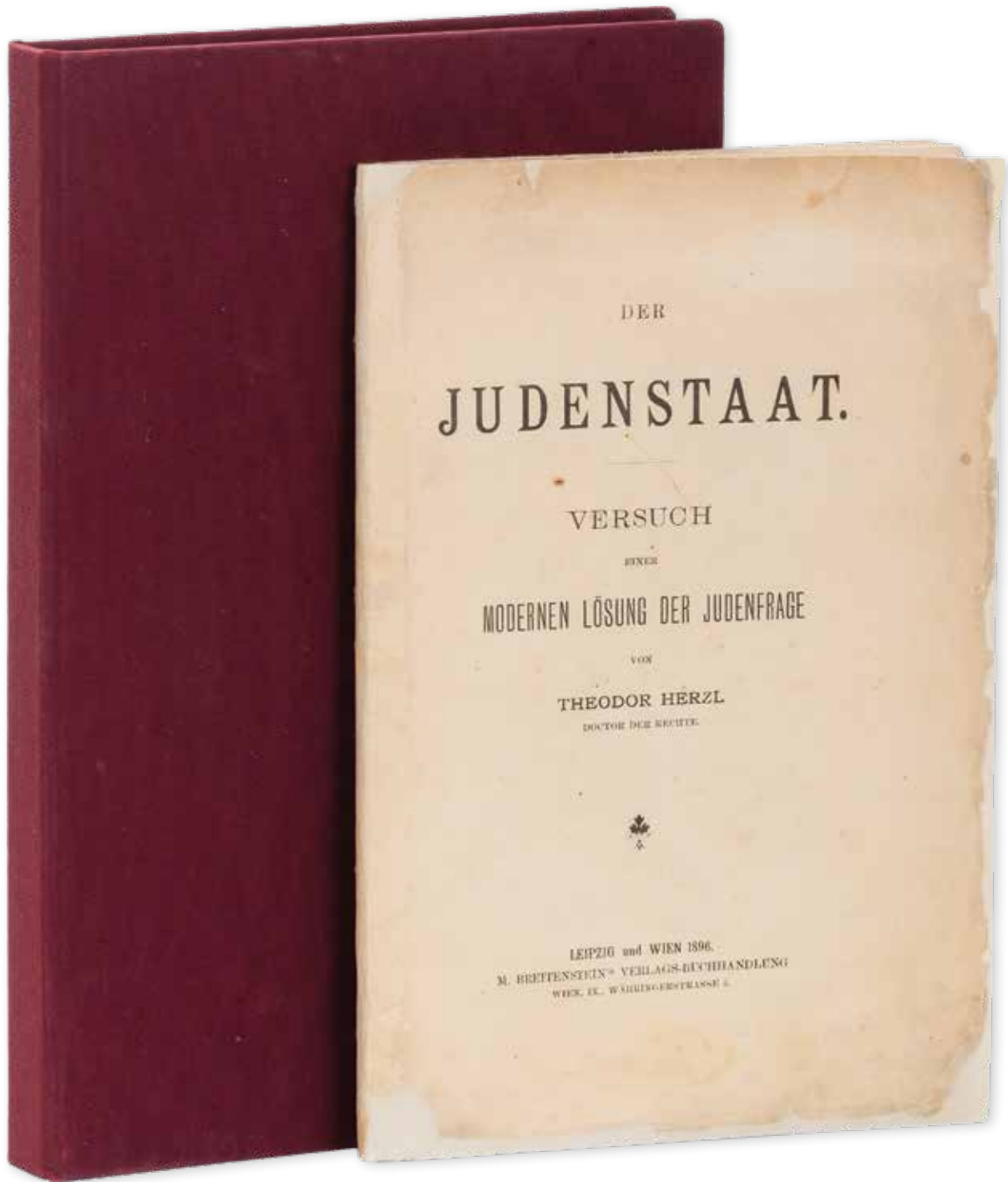
בהתאם לסיכום מוקדם, הדפיס מקס ברייטנשטיין שלוש מהדורות נוספות באותה השנה (שנבדלו מהמהדורה הראשונה רק בשינויים זעירים בעטיפות ובשער), ולאחר מכן לא שב להדפיס את "מדינת היהודים".

למרות תגובותיהם הארסיות של מרבית אנשי הציבור ובעלי הדעה, הצית הספר את דמיונם של המוני קוראים ברחבי אירופה והעולם, ומהדורות נוספות – ביידיש, רוסית, אנגלית ועוד, הופיעו סמוך לאחר צאתה של המהדורה הגרמנית.

אחת המהדורות הראשונות לראות אור הייתה המהדורה העברית בתרגומו של מיכאל (מיכל) ברקוביץ, מזכירו של הרצל, שנדפסה באותה השנה שבה נדפסה המהדורה הגרמנית בהוצאת "תושיה" (בהקדמה למהדורה זו הדגיש ברקוביץ שני 'תיקונים' שמסר לו הרצל בעל פה: "על שני דברים הנני להעיד כה, הנוגעים ביחוד לתרגום העברי... בפרק 'שפת הארץ'... אחרי הוודע לו, כי יש לספרו קוראים עברים... היתה אתו רוח אחרת ויִנְכָח כי יכול תוכל השפה העברית לחדש נעוריה... בדבר מקום הישוב... חזר מדעתו... וישם פניו רק אל אדמת אבותינו"). לאורך השנים הבאות, עם תנופת המפעל הציוני וכינוסם של הקונגרסים הציוניים הראשונים, התפשט הספר והופיע בלשונות נוספות ואף מעבר לים – בארה"ב, שם החלה להתבסס הציונות כתנועה רבת השפעה. בסך הכל ראו בימי חייו של הרצל 17 מהדורות של "מדינת היהודים", מרביתן בהוצאות קטנות של אלפים בודדים ופעמים רבות בצורת חוברות דקות ושבריריות. לאחר מותו של הרצל נדפסו עשרות מהדורות נוספות (בין היתר בלאדינו, אספרנטו, סרב-קרואטית, ועוד), והספר נעשה לאחד החיבורים הידועים בתולדות ההיסטוריה היהודית.

ראו:

1. עניין היהודים, ספרי יומן (1895–1904) מאת בנימין זאב הרצל (הוצאת מוסד ביאליק, ירושלים, 1997–2001, כרך א, עמ' 70).
2. הרצל חייו ופעולותיו, מאת שמואל ליב ציטרון (הוצאת ש. שרברק, וילנה, 1921, עמ' 52).

128b

Publication of "Der Judenstaat"

The story behind "Der Judenstaat" – commonly translated as "The Jewish State" and widely regarded as the book that served as the founding statement of the Zionist Movement – can be said to have begun with the so-called "Speech to the Rothschilds", composed by Theodor Herzl in time for his meeting with members of the Rothschild family in 1895. This speech, 22 pages in length, laid out the preliminary outline for what would eventually become Herzl's grand landmark plan. This outline would gradually undergo a number of incarnations and versions before it sufficiently matured into a full-fledged plan, whereupon Herzl decided to turn it into a complete book.

According to Herzl's own account, the book was written all at once, in two months of non-stop writing, "while walking, standing, lying, on the street, while eating, at night when the subject would keep me awake..." Once completed, the manuscript would, for the first time, present Herzl's grand vision in all its glory – a detailed plan for the establishment of a Jewish state, stage by stage, beginning with the gathering and organizing of the Jews of the world, up until the enactment of a legal constitution and the adoption of a national flag. Regarding his thoughts and feelings at the time of the writing, Herzl had this to say: "I do not recall having written anything in my life with such an uplifted spirit as I experienced in the days of writing this book. Heine says that when he was composing his best-known works, he would hear the wingbeat of eagles above his head. Something of that same wingbeat is what I believe I was hearing as well".

Initially, no publisher was willing to print the book. Herzl found himself rejected by all his regular publishers, such as Duncker & Humblot, and the Berlin-based Siegfried Cronbach, who insisted that antisemitism was a waning force throughout the world. In the end, Herzl turned to Max Bernstein, a small-scale Viennese bookseller who agreed to print the book even though he did not share Herzl's beliefs, nor was he at all sympathetic to the Zionist cause.

In February 1896, a small edition of "Der Judenstaat" was finally published in German with the subtitle "Proposal of a Modern Solution for the Jewish Question". In order to ensure that the work be treated with the seriousness he felt it deserved, Herzl added his academic degree – "LL.D." (Doctor of Laws) – to the authorship of the book.

Immediately upon publication, the book stirred up a maelstrom. A majority of public figures – Jewish and non-Jewish alike – viewed it as nonsensical and absurd; one particular Jewish newspaper editor even offered the use of his personal carriage to transport Herzl to an insane asylum. Among the book's initial opponents were such unlikely personalities as Hayim Nahman Bialik – soon to be renowned as the "Jewish National Poet" – and Nahum Sokolow, the pioneer of Hebrew journalism who would one day become the author of the first Hebrew translation of Herzl's "Altneuland". In the words of author Stefan Zweig, "never in [the history of] Vienna had anyone been subjected to such ridicule as Herzl".

As agreed in advance, Max Bernstein published three additional editions (distinguished from the original edition only in minute details on the respective covers and title pages) that same year. He published no subsequent editions of "Der Judenstaat".

Notwithstanding the scathing reactions of public figures and noted academics to "Der Judenstaat", the book succeeded in igniting the imaginations of a great many readers in Europe and around the world, and new editions – in Yiddish, Russian, English, and other languages – appeared not long after the publication of the original German editions.

One of the earliest editions to see the light of day was the Hebrew translation by Herzl's personal secretary, Michael Berkowitz. It was published by "Toshiah" Publishers in 1896, the same year as the first German edition. In its introduction, Berkowitz brought attention to two "corrections" that Herzl insisted upon in oral communications with him; Berkowitz wrote the following (in Hebrew): "I hereby testify to two issues that relate in particular to the Hebrew translation... In the chapter [entitled] "Language of the Land", after he was made aware that a Hebrew-speaking readership exists for this book, a changed spirit took hold of him, as he was assured that the Hebrew language could surely be rejuvenated... As to the place of settlement... he [likewise] changed his mind... and addressed his attention exclusively to the Land of our Forefathers".

In subsequent years, with the burgeoning of the Zionist Movement and the convening of the early Zionist Congresses, the book came to be translated into yet more languages, and began to appear overseas, particularly in the United States, where Zionism quickly developed into a movement that carried weight and influence. In sum total, during Herzl's brief remaining lifetime, no fewer than 17 editions of "Der Judenstaat" were published – most in small editions numbering only a few thousand copies, and often in the form of thin, nondurable booklets. Dozens more editions were published following Theodor Herzl's passing, including translations into such languages as Ladino, Esperanto, Serbo-Croatian, and many others. It was to become one of the best-known Jewish works of all time.

Reference:

1. Theodor Herzl, "Theodor Herzls Tagebücher, 1895–1904", Vols. 1 and 2, 1922. In Hebrew: "Inyan HaYehudim, Sifrei Yoman (1895-1904)", Jerusalem: Mossad Bialik, 1997-2001, Vol. 1, p. 70.
2. Samuel Leib Zitron, "Herzl, Hayav U-Fe'ulotav", Vilnius: Sh. Sreberk, 1921, p. 52 (Hebrew).

129b

129a

129. תליון עם דיוקן הרצל – "יום השקל" תרע"ט 1919

תליון עם דיוקן בנימין זאב הרצל. [בולגריה? מזרח אירופה?], תרע"ט 1919. פליז יצוק.

פנים: דיוקן הרצל פונה לשמאל והכיתוב "ד"ר תיאודור הרצל". גב: הכתובת "זכרון לחגיגת יום-השקל" ש'נת] התרע"ט". חתום: H.C. (אותיות קיריליות?).

"יום השקל" היה שמו של חג ציוני מוקדם שהונהג במספר קהילות יהודיות, ובראשן קהילות בולגריה – סופיה, וידין, רוסקה, ואחרות. מוצאו של החג במטבע הסמלי שהנפיקה התנועה הציונית – "השקל הציוני" – שנמכר בצורת שטר מאויר והקנה לבעליו זכות הצבעה לקונגרס הציוני (על גבי שטר השקל של שנת תרע"ט, 1919, שנת יצירת התליון, הופיע איור של מטבע דמיוני עם דיוקנו של הרצל, פונה לשמאל, המזכיר מאוד את התליון [ראו: "קדם", מכירה 9 פריט 307]).

בקרב קהילות בולגריה הפך "יום השקל" לחג של ממש, ומשנת 1901 ואילך צוין בכל ל"ג בעומר במצעדים חגיגיים, סרטים כחולים ולבנים ותפילות משותפות בבית הכנסת. החג צוין גם במספר קהילות יהודיות נוספות, מרביתן במזרח אירופה, אם כי בהיקף קטן יותר. קוטר: 28 מ"מ בקירוב. קולב לתלייה. הזהבה.

פתיחה: \$1,000

הערכה: \$2,000-3,000

129. Pendant with Portrait of Theodor Herzl – "Day of the Shekel", 1919

Pendant bearing portrait of Theodor Herzl. [Bulgaria? Eastern Europe?], 5679 / 1919.

Brass, cast.

Obverse: Profile of Theodor Herzl, facing leftward, with the inscription: "Dr. Theodor Herzl" (Hebrew). Reverse: the Hebrew inscription: "In Commemoration of the celebration of 'the Day of the Shekel' Year 1919". Marked "HC" (Cyrillic letters?).

"Yom HaShekel" (lit. "Day of the Shekel") was an early Zionist holiday, celebrated by a number of Jewish communities, particularly in Bulgaria, in the cities of Sofia, Vidin, Ruse, and other places. The inspiration for the holiday came from a symbolic coin issued by the Zionist Movement, known as "HaShekel HaZioni" ("the Zionist Shekel"), which was sold in the form of an illustrated banknote. It entitled its bearer with the right to vote in the Zionist Congress. On the Zionist Shekel bill dated 1919 – the year the present pendant was created – was an illustration of an imaginary coin bearing a portrait of Theodor Herzl, facing leftward. This imaginary coin was very similar to the pendant presented here (see Kedem, auction no. 9, lot 307).

In Bulgarian Jewish communities, "Yom HaShekel" developed into a genuine holiday, and from 1901 onward, it was marked every Lag Ba'Omer with festive marches, blue-and-white ribbons, and special communal prayers in the synagogue. The holiday was also marked by other Jewish communities, mostly in Eastern Europe, and mostly on a smaller scale.

Diameter: approx. 28 mm. Suspension ring. Gilt.

Opening price: \$1,000

Estimate: \$2,000-3,000

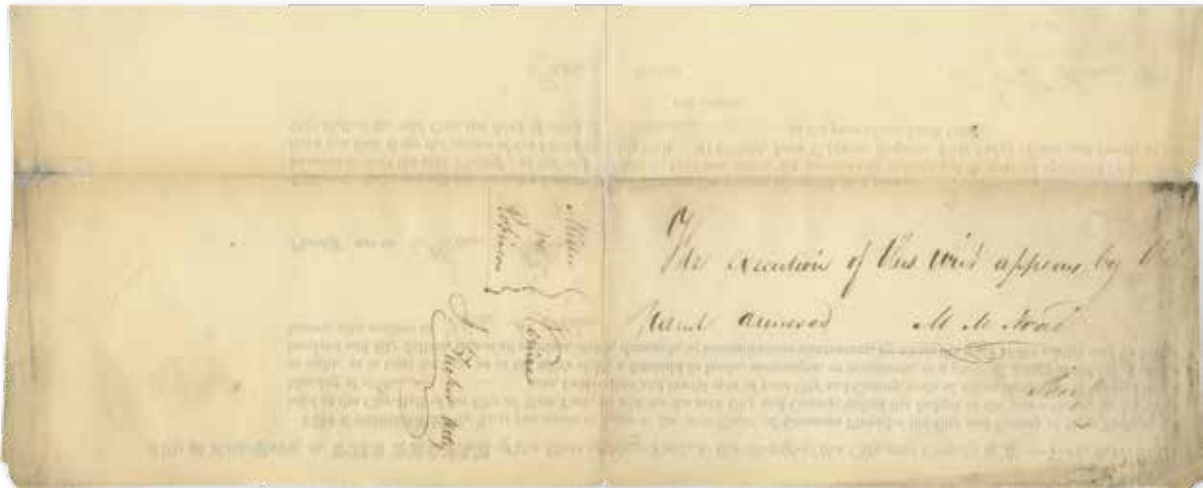

130a

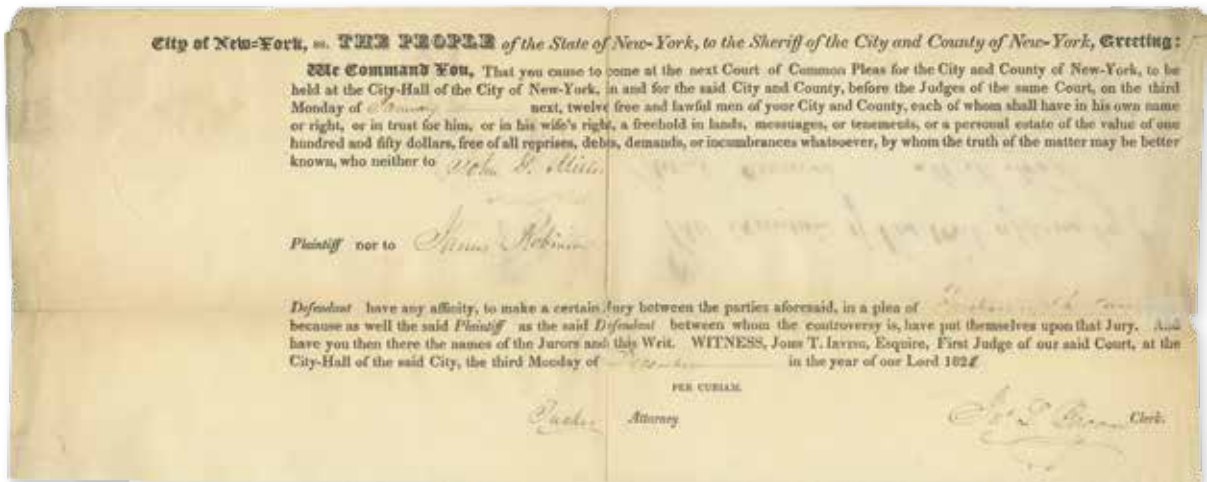
130. צו בחתימת מרדכי מנואל נח – "חזזה מדינה" יהודי-אמריקני, שפעל לייסוד מדינה יהודית כמאה שנים לפני הרצל – חתום כשריף במדינת ניו-יורק, 1821

צו בחתימת-ידו של מרדכי מנואל נח. ניו-יורק, 1821. אנגלית.
צו, מודפס וממולא בכתב-יד, המורה לכנס תריסר מושבעים למשפט בבית העירייה של ניו-יורק; בגבו רישום בכתב-ידו של מרדכי מנואל נח (החותם בתור שריף במדינת ניו-יורק): "The execution of this writ appear by the hand annexed, M. M. Noah, Sheriff".
נתון במסגרת, לצד דיוקן מצויר-ביד של מרדכי מנואל נח (ציור מאוחר).
13x32 ס"מ בקירוב. מצב טוב. כתמים. סימני קיפול. קרעים לאורך סימני הקיפול (מחוזקים ברצועות נייר דבק בגב). ממוסגר במסגרת עם פספרטו: 30x48 ס"מ (החתימה פונה כלפי חוץ וצדו הקדמי של הצו אינו נראה).

פתיחה: \$2,000
הערכה: \$3,000-5,000

130b

130c

130. Writ Signed by Mordecai Manuel Noah – American "Visionary of the Jewish State", who Campaigned for the Establishment of a Jewish State some One Hundred Years before Herzl – Signed as "Sheriff" in the State of New York, 1821

Writ, hand-signed by Mordecai Manuel Noah. New York, 1821. English.
 The present writ is printed and filled out in handwriting, instructing that a dozen jurors be gathered for a judicial hearing in New York City Hall. On the back is a notation handwritten by Mordecai Manuel Noah, with the title of "Sheriff" in the State of New York inscribed next to the signature: "The execution of this writ appear by the hand annexed, M. M. Noah, Sheriff".

Elegantly framed, positioned underneath a (later) hand-painted portrait of Mordecai Manuel Noah.
 Approx. 32x13 cm. Good condition. Stains. Fold lines. Tears to length of fold lines (reinforced with adhesive tape on verso). Framed and matted, 30x48 cm. Signature faces outward; front side of writ not outwardly visible.

Opening price: \$2,000
 Estimate: \$3,000-5,000

The Jews.

FROM THE ALBANY GAZETTE.

Mr. Noah, editor of the New York National Advocate, has addressed a memorial to the legislature of New York, praying that the state would authorise the sale of Grand Island in the Niagara river to him, for the purpose of building a city thereon, and inviting a community of Jewish emigrants to that place. The memorial cannot fail to excite interest, because it embraces an object which appears very feasible; and if Mr. Noah does not deceive himself, as to the disposition of the Jews to emigrate to this country, his project may be considered as a very splendid one. Indeed we have often wondered why the Jews do not emigrate more frequently to the United States; why they should suffer from the intolerance of other governments, when an asylum, so desirable, can be found in this country. It must arise from their total unacquaintance with our laws and institutions, and this memorial will no doubt lead to some enquiry. There is no small discernment evinced in this location. Grand Island is bounded on the north by lake Ontario; on the south by lake Erie; on the west by Upper Canada; and on the east by the state of New York, and lies near the centre in Niagara river—the current, however, is somewhat rapid. It may contain 20,000 acres. From the vicinity of those great bodies of water, the air in winter derives a degree of warmth; and the same cause also tempers and refreshes the heat of summer. Melons, peaches, nectarines, and other delicate fruits, grow in the neighborhood—and its position is excellent for a city. We know not whether the state would sell that island. It is of no use, and is the asylum of gypsies and wanderers, who are destroying the timber. If, however, they should deem it expedient to sell it, there will be no objection to sell it to Mr. Noah for the object which he contemplates; because, in the possession of any other individual, and for other purposes, the state cannot realise those benefits which a settlement of Jews will produce. The property of foreign Jews, principally consists of money and merchandise, which can be easily removed to any country, and if a few of their great bankers would emigrate to this state, and circulate a few millions, they would secure a good profit, and give a spur to internal commerce. Besides, after all said or wrote on this subject, this is the most preferable country for the Jews.—Here they can have their Jerusalem, with-

131a

131. מרדכי מנואל נח - לקט עיתונים עם ידיעות על ייסודה של "אררט" - ארה"ב, 1820-1831 - ניסיון לייסד מדינת יהודית על אדמת אמריקה

שבעה גיליונות עיתון, ובהם ידיעות על פועלו של מרדכי מנואל נח לייסד ארץ מקלט ליהודים בארה"ב. בולטימור ופילדלפיה, 1820-1831. אנגלית.

1. גיליון העיתון National Gazette - Literary Register, פילדלפיה, 7 ביוני 1825, ובו ידיעה על כך שמרדכי מנואל נח רכש קרקעות ב"גראנד איילנד" (אי בנהר הניאגרה, קילומטרים בודדים דרומית-מזרחית למפלי הניאגרה) מידי מדינת ניו יורק, במטרה להקים שם מקום מקלט ליהודים הנמלטים מדיכוי באירופה.

2-7. שישה גיליונות של השבועון Niles' Weekly Register מהעיר בולטימור - השבועון האמריקני הגדול והמשפיע בתקופתו, המהווה כיום מקור היסטורי חשוב לתולדות התקופה:

• גיליון ה-29 בינואר 1820, ובו דיווח על בנייתו של מרדכי מנואל נח לרשויות מדינת ניו-יורק, בבקשה לרכוש את האי "גראנד איילנד" שבנהר הניאגרה למטרת ייסוד קהילה יהודית באי.

• גיליון ה-10 בספטמבר 1825, ובו הודעה על הכוונה לערוך טקס הנחת אבן פינה לעיר שתיקרא "אררט" (Ararat) באי "גראנד איילנד" שבנהר הניאגרה, העתיד להתקיים באמצע חודש ספטמבר 1825.

• גיליון ה-24 בספטמבר 1825, ובו דיווח על טקס הנחת אבן הפינה לעיר "אררט", שנערך, לפי הכתוב, ב-14 בספטמבר (הדיווח לועג להצהרותיו של מרדכי נח במהלך הטקס, אך אינו מפרט את תוכנו).

• גיליון ה-1 באוקטובר 1825, ובו ידיעה ארוכה (כמחצית עמוד) המוקדשת לתוכניתו של מרדכי מנואל נח להקים את "אררט", עם דיווח מפורט על הנאום שנשא מרדכי נח בטקס הנחת אבן הפינה לעיר.

• גיליון ה-21 בינואר 1826, ובו מאמר ביקורתי נגד מרדכי מנואל נח, ולצדו תגובתו המפורטת של נח עצמו.

• גיליון ה-26 בנובמבר 1831, ובו מאמר העוסק בדמותו של מרדכי מנואל נח (בתוך מדור העוסק בקטעי ארכיון ש"נתגלו מחדש"); נימתו של המאמר מעט לעגנית, אך מובא בו ציטוט עיקרי הדברים מהנאום אותו נשא נח במעמד הנחת אבן הפינה ל"אררט" שהתקיים שנים אחדות קודם לכן, בתשרי תקפ"ו, ספטמבר 1825.

שבעה גיליונות עיתון. גודל ומצב משתנים. מצב כללי טוב.

פתיחה: \$500

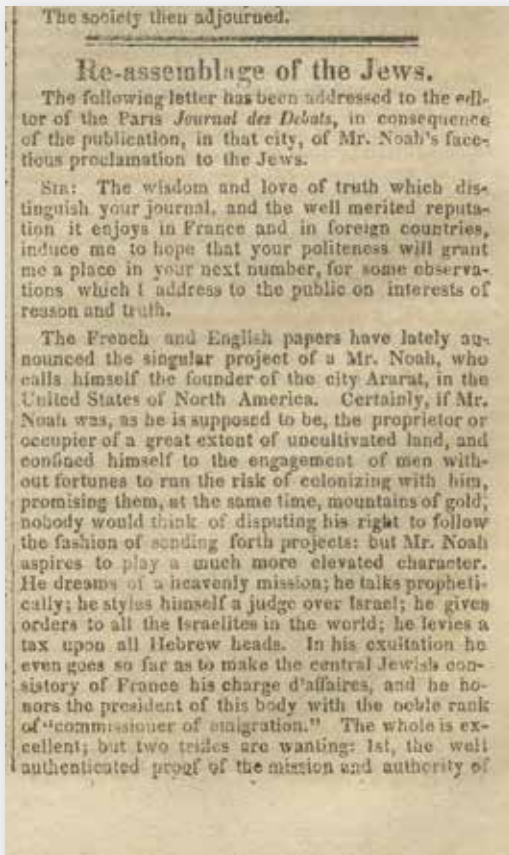
הערכה: \$2,000-3,000

An Hebrew city, to be called Ararat is to be laid off on Grand Island, N. Y. on the 15th or 18th instant, with masonic and military ceremonies. It will be located to face the mouth of the great canal.

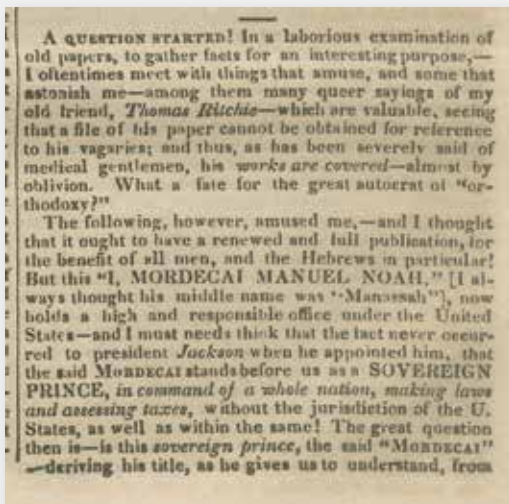
131b

ARARAT. The ceremony of laying the corner stone, of what is to be a city of the Jews, on Grand Island, N. Y. took place on the 14th instant, and Mr. Noah, editor of the New-York National Advocate, 'governor and judge of Israel,' has issued a proclamation, which, for the ridiculous, may be compared with that of a certain general to the "men of New-York," during the late war. We have not time to notice it further at present.

131c

131d

131e

מדרכי מנואל נח (Mordecai Manuel Noah, 1785-1851) - "חוזה מדינה" יהודי-אמריקני, שפעל לייסוד מדינה יהודית כמאה שנים לפני הרצל והתנועה הציונית. היה מחשובי היהודים שפעלו בארה"ב בראשית המאה ה-19, קונסול אמריקני, שופט ושריף במדינת ניו-יורק ועורך של כמה מהעיתונים הגדולים בתקופתו. התפרסם בניסיונו להקים ארץ מקלט ליהודים - "אררט" - באי "גרנד איילנד" הסמוך לבאפלו שבמדינת ניו-יורק. פועלו הנרחב כלל חלופת מכתבים אישית עם הנשיאים ג'ון אדמס, תומאס ג'פרסון וג'יימס מדיסון - אבותיה המייסדים של ארה"ב - שהביעו בפניו את תמיכתם ביהודים.

נח נולד בעיר פילדלפיה לאב ממוצא גרמני ולאם ממוצא ספרדי-פורטוגזי; אביו השתתף במלחמת העצמאות של ארצות הברית, ויש המספרים כי ג'ורג' וושינגטון נכח בחתונת הוורים.

בגיל 22 עבר לעיר צ'ארלסטון ללימודי עריכת דין והצטרף למפלגה הדמוקרטית-רפובליקנית, שהייתה הגדולה והחשובה בתקופתו. בשנת 1813 הגיש מועמדות למשרת קונסול אמריקני, ומונה בידי ג'יימס מונרו (לימים נשיא החמישי של ארה"ב) לקונסול בריגה ובתוניס. שליחותו הביאה למפגשו הראשון עם היהודים שמחוץ לארה"ב, ונח נוכח לראשונה בסבלם, מצוקותיהם והאפליה ממנה סבלו - שהשפיעו עליו עמוקות.

בתוניס הצליח להביא לשחרורם של אזרחים אמריקנים שנלחחו לעבדות, אך שילם עבורם סכום גבוה מזה שאישרה ממשלת ארה"ב (נח טען שהיה מחויב לשלם את הסכום כיהודי, על יסוד מצוות "פדיון שבויים"). בעקבות זאת - שיגר אליו מונרו מכתב פיטורים חריף, שתלה במרומז את דבר הפיטורים ביהדותו.

הנימה האנטישמית, לכאורה, של מכתב הפיטורים, ורשמיו מקהילות יהודיות שפגש במהלך שליחותו הביאו לשינוי חד בהשקפותיו של נח, ועם שובו לארה"ב הגה בדמיונו תוכנית חדשה לפתרון מצוקת היהודים, בדמות טריטוריה עצמאית שתשמש להם מקלט מרודפיהם. הוא החל במשא ומתן לרכישת האי "גרנד איילנד", רכש בכספו שליש משטח האי (את יתרת האי תכנן לרכוש בכספי תרומה), ובחודש ספטמבר 1825 ערך טקס מפואר בהשתתפות מאות מזומנים והכריז על ייסודה של ארץ המקלט ליהודים "אררט" (שמו של מקום המבטחים אליו הגיעה תיבת נח המקראי לאחר המבול).

ההכרזה על ייסוד "מדינה ליהודים" נחשבה למעשה חסר שחר, ונח זכה ללעג וביקורות חריפות מצד מרבית בני תקופתו; העיתון הגדול בארה"ב באותן השנים - Nile's Weekly Register, פרסם מספר כתבות וסקירות אודות "אררט", ודיווח בהרחבה על הצהרותיו של נח ליהודי העולם, שנחשבו לאקסצנטריות ונלעגות: הכרזה על "אררט" כמקום מקלט ליהודים באשר הם, מינוי עצמו למושל ושופט על ישראל, קריאה ליהודי העולם להתגייס ולקחת חלק בפרויקט תחת הנהגתו, שורת חוקים והנחיות לאומה היהודית כולה, הוראה לרבנים ולמנהיגי קהילות ישראל בעולם להכיר ב"אררט", הוראה לערוך מפקד לכל היהודים, הפצרה ביהודים המשרתים בצבאות האימפריית להפגין נאמנות לצבאם, הוראה על מתן מתנות ל"אחיו הקדושים בירושלים", ביטול הפוליגימיה לצמיתות ואיסור על נישואין בהם אחד מן הצדדים אינו יודע קרוא וכתוב, הוראה על אמירת תפילות, ציווי על מתן זכויות

שוות ל"יהודים השחורים" בהודו ובאפריקה, קביעה כי הילידים האמריקנים הם צאצאיהם של השבטים האבודים, ועוד כהנה וכהנה. חרף הכרזותיו הנועזות של נח, תוכניתו לא זכתה להיענות מצד יהודי העולם, ורבים מהם כינו אותו שרלטן או מטורף (בדומה לתגובות הראשונות לספרו של הרצל "מדינת היהודים", בשנת 1896). נח נאלץ לזנוח את רעיון "אררט", ובמקומו, החל לקדם רעיון חדש של הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל, בו דבק עד מותו, בשנת 1851.

על פי ההיסטוריון דב ויינריב, נחשב נח ל"מבשר הראשון" של הציונות (ראו: "יסודות הציונות ותולדותיה", מאת דב ויינריב; בתוך: תרביץ, כרך ח' חוברת א', הוצאת המכון למדעי היהדות ע"ש מנדל, תשרי תרצ"ז [1936], עמ' 112-69).

131. Mordecai Manuel Noah – Collection of Newspaper Issues with Articles on the Establishment of "Ararat" – USA, 1820-1831 – An Attempt to Establish a Jewish State in America

Seven issues of a journal and newspaper containing articles regarding the efforts of Mordecai Manuel Noah to establish a territorial colony to serve as a refuge for Jews in the United States. Baltimore and Philadelphia, 1820-1831. English.

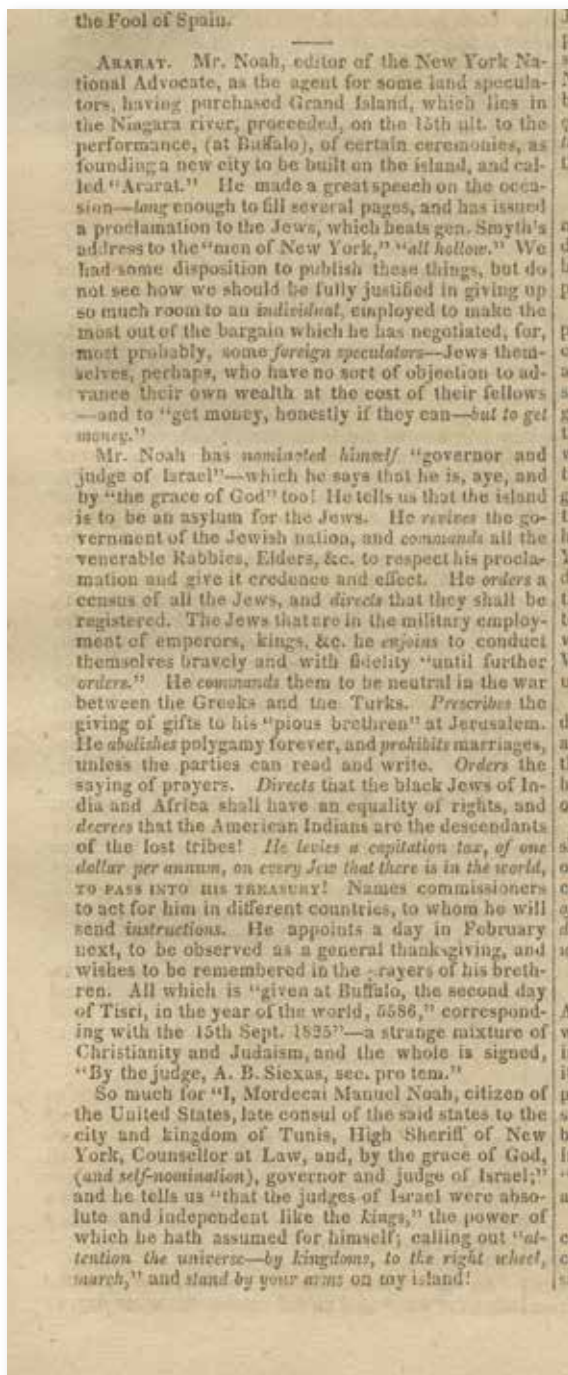
1. Issue of the "National Gazette – Literary Register", Philadelphia, June 7, 1825, containing a news item stating that Mordecai Manuel Noah has purchased land on Grand Island (in the middle of the Niagara River, a few kilometers southeast of the Niagara Falls) from the State of New York, for the purpose of establishing there a place of refuge for Jews seeking to escape persecution in Europe.

2-7. Six issues of Baltimore's weekly journal "Niles' Weekly Register" – America's largest and most influential weekly at the time, whose copies serve today as an invaluable source of historical information regarding the political and social currents of that period:

- Issue of January 29, 1820, with a report concerning Mordecai Manuel Noah's official request of the New York state authorities to purchase Grand Island for the purpose of establishing a Jewish community there.
- Issue of September 10, 1825, with the announcement of a plan to hold a ceremony in which a cornerstone will be laid for a city to be named "Ararat" on Grand Island, scheduled to take place in mid-September, 1825.
- Issue of September 24, 1825, with a report on the cornerstone-laying ceremony for the future city of Ararat, which took place, according to the article, on September 14. The article scoffs at the various declarations made at the ceremony by Mordecai Manuel Noah, but does not reveal details of their contents.
- Issue of October 1, 1825, with a lengthy news item (covering roughly half a page) devoted to Mordecai Manuel Noah's plan to establish the city of Ararat, including a detailed report on the speech delivered by Noah at the cornerstone-laying ceremony for the future city.
- Issue of January 21, 1826, with an article critical of Mordecai Manuel Noah, alongside a detailed response issued by Noah himself.
- Issue of November 26, 1831, containing an article giving a biographical sketch of Mordecai Manuel Noah (in a section dealing with "rediscovered" archival material); the tone of the article is somewhat dismissive, but it quotes the essential points of Noah's speech at the cornerstone-laying ceremony for the future city of Ararat that had taken place a few years previously in the month of Tishrei, September, 1825.

Seven journal and newspaper issues. Size and condition vary. Overall good condition.

Opening price: \$500
 Estimate: \$2,000-3,000

131f

NILES' WEEKLY REGISTER.

NEW SERIES, No. 22—Vol. V.] BALTIMORE, JANU 29, 1850. [No. 22—Vol. XVII. WHOLE No. 438

THE PAST—THE PRESENT—FOR THE FUTURE.

PRINTED AND PUBLISHED BY H. NILES, AT \$5 PER ANNUM, PAYABLE IN ADVANCE.

We have the pleasure to present our readers with a SUPPLEMENT of eight pages to the present number, by which we have been enabled to dispose of a large quantity of interesting matter.

The states. It is not to be expected that we can first convey to the people of a state the messages and speeches, &c. of their own governors. But so far as these things belong to what may be called a history of the proceedings of a state, they become matters for record and reference. Hence we have always been careful to preserve them, and an opening now presenting itself, we have given place to two such articles on hand in the order in which the states are commonly classed, and shall dispose of the rest as fast as we can.

Congress. We hear very loud encomiums on the speech delivered by Mr. Pinkney, in the senate of the United States, on Friday and Monday last. No doubt, he has said all that can be said against the imposition of restrictions on Missouri, and with a powerful and magnificent oratory rarely equalled, and hardly to be excelled. Every part of the senate chamber, not immediately occupied by the members, was filled with auditors—ladies, and members of the house of representatives and citizens. We stand prepared to give some of the chief speeches on this subject an insertion,—as soon as they reach us.

Prompt payment of duties. It is noticed in the proceedings of the house of representatives, of the 19th inst. that Mr. Baldwin, from the committee on manufactures, reported a bill for regulating the payment of duties on merchandise imported and for other purposes. The first section of the bill is as follows:

That, from and after the day of next, the duties laid on all goods, wares, and merchandise, imported into the United States, except dyeing drugs, and materials for composing dyes, gum arabic, gum senegal, and all articles used solely for medicinal purposes, cassia, cinnamon, cloves, chocolate, cocoa, coffee, indigo, mace, molasses nutmegs, pepper, pimento, salt, ochre, sugar, tea,

shall be paid before a permit shall be granted for landing the same, excepting such goods, wares and merchandise, as may in the manner hereinafter mentioned, be entered for exportation, or deposited in store houses.

The rest of the bill, which is a long one, makes provision for drawback on exportation, the storage of goods, &c.

Auctions.—The bill reported by the committee on manufactures, for laying duties on sales at auctions, is very long, and apparently drawn up with great care. It seems to us that, if passed, it will effectually prevent those forced sales so heavily complained of by, and so detrimental to, all regular traders, as well as manufacturers. The tax is rated at ten per cent. on sales at auction of the following articles, except sold on execution, distress, or in consequence of a bankruptcy, &c.—viz: on woolen, cotton, and linen manufactures of all descriptions, or of which wool, flax or cotton, or either, is the material of chief value, glass, of all kinds, iron, steel, hemp, cordage, tarred or untarred, twine, silks, nankeens, ready-made clothing, all articles manu-

factured from iron, steel, copper, brass, pewter, lead or tin, or of which these metals, or either of them, is the material of chief value, china ware, earthen ware, stone ware, musical instruments, hats, caps and bonnets of all kinds, umbrellas and parasols, dressed or tanned skins, cabinet wares, leather and all manufactures of wood or leather, or of which leather is the article of chief value, paper, of every description, and all articles of the above description in part manufactured, printed books, cork, gold-leaf, &c.

A blank is left for the insertion of other articles. On goods of American manufacture, the duty is to be one per cent. On all goods not enumerated, at the rate of two per cent.

United States bank vs. the state of Ohio. We noticed in our last, the discharge of Harper and Orr for the reason that they had been illegally arrested. On Thursday last, says the Chillicothe Supporter of the 13th inst. "Mr. Greer moved the circuit court for a rule on the defendant and John L. Harper, to shew cause on yesterday, why they should not be attached, for contempt of court, in disobeying the injunction granted in this case at the Sept. term last. Yesterday, J. C. Wright, esq. read the affidavits of Osborn and Harper in answer to the rule, and proceeded in a brief view of the transaction, to vindicate the conduct of these officers in their proceedings. After he had closed, at the suggestion of the plaintiff's counsel, and by consent on the other side, the further argument was postponed until this day."

Foreign news. We are still without information from Europe of later dates than those given in the REGISTER of the 1st inst.

GENERAL PUTNAM.—The last volume of the 'Port Folio' is enriched with a fine engraving of this veteran, from an original picture by Trumbull. We were truly gratified with the opportunity afforded to examine the features of this remarkable man, and admitting the likeness to be a correct one, few ever had a more honest front than he. It happily accords with the idea that we entertained of his character.

REPUBLICAN MANNERS.—A gentleman, who lately visited the Athenaeum at Boston, told us, that he saw a book there, on the title page of which was written these words, by the hand of Mr. Jefferson—

"From Thomas Jefferson to his friend John Adams."

Now, to my way of thinking, all the flowers of rhetoric might be culled, and yet be wanting of the "sublime and beautiful" that irresistibly attaches itself to this little sentence—"Thomas Jefferson to his friend John Adams." It affords a practical result of our glorious system of government, more "precious than rubies." It is a diamond of the finest water, which the republican should hug to his bosom as a rich legacy to his children and his children's children "to the thousandth generation"—an evidence in favor of the simplicity of the truth never to be parted with, while the mighty Mississippi rolls her floods to the ocean! It is worthy of the best days of Greek or Roman history; and there is, doubtless, a sincerity in it that Greece or Rome hardly knew to exist between men so illustrious. The time has passed away in which either of those venerable men can be regarded as at the head of a

Vol. XVII.—25.

Mordecai Manuel Noah (1785-1851), American "Visionary of the Jewish State", who campaigned for the establishment of a Jewish state some one hundred years before Theodor Herzl and the founding of the Zionist Movement. Noah was one of the leading Jewish figures and activists of the early 19th century; he served as a US consul and New York State judge and sheriff, and as editor of some of the major journals of his time. Renowned for his attempt to establish a state by the name of "Ararat" on Grand Island, near Buffalo, New York, as a refuge for Jews. His extensive efforts in this regard included correspondence with some of the founding fathers of the United States of America, including Presidents John Adams, Thomas Jefferson, and James Madison, who expressed to him their support for the Jewish people.

Noah was born in Philadelphia, to a father of German extraction and a mother of Spanish-Portuguese origin and participated in the American Revolutionary War. George Washington is said to have been present at his parents' wedding. Noah Moved to Charleston, South Carolina, to study law, and joined the Democratic-Republican Party (originally America's first opposition party, which in Noah's time developed into the largest and most dominant political party in the US – the eventual forerunner to the Democratic Party). In 1811, Noah submitted his candidacy for the position of US Consul, and was subsequently appointed by Secretary of State James Monroe (later to become the Fifth President of the United States) to serve first as Consul in Riga (then part of Imperial Russia; this appointment was declined by Noah) and finally, in 1813, to the Kingdom of Tunis. His diplomatic function in Tunis brought him into contact for the first time with non-American Jews; as a result, he personally witnessed the oppression, persecution, and discrimination suffered by his fellow Jews, and was profoundly influenced by what he saw and learned.

In Tunis, Noah succeeded in securing the freedom of American citizens sold into slavery, but the ransom he paid for this was higher than the amount authorized by the US government. In his own defense, he argued that he was obligated to do so as a Jew, to fulfill the "mitzvah" of "pidyon shvuyim" ("release of captives"). But in response, Monroe sent him a sharply worded letter of dismissal, which he justified with what appeared to be clearly anti-Jewish arguments.

The evidently antisemitic tone of the letter of dismissal – in addition to the dramatic scenes he experienced in his encounters with Jewish communities in the course of his diplomatic duties – led to a drastic change in Noah's worldview. Upon his return to the US, he began to devise new ideas for relieving the suffering of Jews around the world, and these ideas eventually led him to envision the concept of an autonomous Jewish territory, where Jews could find refuge from persecutions. Consequently, he began to negotiate the purchase of Grand Island. He invested his own resources in purchasing one third of the land on the island and planned to solicit donations to acquire the remainder of lands there. In September 1825, he conducted a rather pompous cornerstone-laying ceremony, attended by hundreds of invited guests, and used the occasion to proclaim the founding of "Ararat" – named after the safe-haven mountaintop upon which the biblical Noah's Ark was said to have landed – as a place of refuge for Jews.

The proclamation of the establishment of a "State for the Jews" was widely dismissed as a recklessly futile act, and Noah was harshly mocked and ridiculed by most of his contemporaries. The "Niles' Weekly Register" published a number of articles regarding the founding of Ararat and reported at length on the various pronouncements made by Noah and his appeal to the Jews of the world, which the publishers clearly viewed as eccentric and laughable. These pronouncements included Noah's declaration of Ararat as a place of refuge for Jews wherever they may be; appointing himself as the "governor and judge" of the Children of Israel; his call to the Jews of the world to enlist and take part in the campaign under his leadership; his publication of a list of laws and instructions aimed at the entire Jewish people; his plea to rabbis and Jewish community leaders around the world to recognize Ararat; an order to conduct a worldwide census of all Jews everywhere; an impassioned appeal to Jews serving in imperial armies everywhere to outwardly demonstrate their loyalty to their respective armies; an announcement regarding the donation of gifts to "his holy brethren" in Jerusalem; a call to permanently abolish polygamy and prohibit the marriage of any couple in which one of the two partners is illiterate; a call for the reciting of particular prayers; an order to grant equal privileges to the "Black Jews" of India and Africa; a declaration that Native Americans are descendants of the Ten Lost Tribes of Israel; and so on and so forth.

Notwithstanding all of Noah's bold pronouncements, his plans for Ararat were largely ignored by the Jews of the world, and many of his fellow Jews scoffed at him, calling him a charlatan, or simply insane. (To be fair, the publication of Theodor Herzl's book "Der Judenstaat" in 1896 was initially greeted similarly.) Noah had no choice but to abandon the idea of Ararat and instead began advancing a new idea, namely the establishment of a Jewish state in the Holy Land. He persistently adhered to the latter idea till the day he died, in 1851.

According to the historian Bernard Dov Weinryb, Mordecai Manuel Noah can be regarded as the "earliest proclaimer" of modern Zionism (see: Bernard Dov Weinryb, "Yesodot HaZionut VeToldotehah" ("Foundations and Development of Zionism"), in: "Tarbitz", Vol. 8, Booklet A, The Mandel Institute of Jewish Studies, Jerusalem, Tishrei 1936, Hebrew, pp. 69-112.

132a

132. "ספר ברקאי" מאת נפתלי הרץ אימבר - הדפסה ראשונה של ה"תקווה" - ירושלים, 1886

"ספר ברקאי כולל שירים על ישראל, ועל ישוב ארץ-ישראל, ועל המושבות, אשר שר המשורר המליץ הונדע על אדמת ארץ ישראל, נפתלי הרץ אימבר". ירושלים, דפוס מ. מיוחס, תרמ"ו [1886]. עברית ומעט גרמנית.

ספר שיריו הראשון של נפתלי הרץ אימבר (1856-1909), הכולל לראשונה בדפוס את שירו "תקוותנו", שהיה ל"התקווה", המנון התנועה הציונית ומדינת ישראל.

את הגרסה הראשונה של "תקוותנו" כתב אימבר, על-פי עדותו, בשנת תרל"ח (1877/1878), בזמן שהותו בעיר יאשי שבבוסניה. על פי גרסה אחרת, המובאת ב"אנציקלופדיה לחלוצי הישוב ובניו" (עמ' 1586), חובר השיר בשנת תרמ"ו (1886), לאחר ששתה אימבר עד דלא ידע בחגיגות הפורים במושבה גדרה, כאשר קם מעלפנו והכריז "חיברתי זה עתה את שני הבתים הראשונים לשיר הלאומי שלנו, להבעת התקווה שלנו". בהמשך, במהלך סיוריו במושבות ארץ ישראל, שינה אימבר את השיר והוסיף לו בתים, עד שפרסמו בגרסתו הסופית בקובץ השירים "ספר ברקאי". כשנה לאחר פרסום הקובץ הולחן השיר בידי שמואל כהן (1870-1940), מחלוצי ראשון לציון. הלחן של כהן מבוסס על שיר עגלונים רומני בעל שורשים סלאביים (במנגינה כמעט זהה השתמש המלחין הצ'כי בדז'יק סמטנה בפואמה הסימפונית "ולטאבה").

השיר המולחן אומץ על-ידי מתיישבי המושבות, משם הגיע לאירופה, ובמהרה החל לשמש גם בקונגרסים הציוניים (הושר בסיומם). במהלך השנים חלו שינויים אחדים במילות השיר, בהם שינוי שמו ל"התקווה". השינויים העיקריים נערכו ב-1905 כאשר השורה "לשוב לארץ אבותינו לעיר בה דוד חנה" הוחלפה בשורה "להיות עם חופשי בארצנו ארץ ציון וירושלים", וצמד המילים "התקווה הנושנה" הוחלפו ב-"התקווה [בת] שנות אלפים". מבלי שנקבע כך בחוק או תקנה רשמיים, התקבלו שני בתיו הראשונים של השיר כמעט ללא עוררין כהמנון הלאומי של העם היהודי. בשנת 1933 הוכר "התקווה" כהמנון התנועה הציונית, ועם קום מדינת ישראל שימש באופן בלתי-רשמי כהמנון המדינה. רק בשנת 2004 עוגן "התקווה" רשמית בחוק כהמנון מדינת ישראל.

נפתלי הרץ אימבר נולד בז'לוטשוב, באימפריה האוסטרית (כיום באוקראינה), קיבל חינוך יהודי מסורתי עד לנעוריו, אז נקשר בזרם ההשכלה, ובהמשך - בציונות. נדד ברחבי מזרח ודרום אירופה, ושלח ידו בעבודות שונות. בשנת 1882 פגש בסופר, העיתונאי, וחבר הפרלמנט הבריטי, הנוצרי הציוני סר לורנס אוליפנט (1829-1888), לו הקדיש אימבר את "ספר ברקאי". אוליפנט לקח את המשורר תחת חסותו והביאו עמו אל ארץ ישראל. בארץ ישראל שימש אימבר כמזכירו האישי של אוליפנט, ובמידה רבה נתמך על-ידו ועל ידי אשתו. יחסיו של אימבר עם אנשי היישוב היו אמביוולנטיים: הוא התפעל עמוקות מהחלוצים עצמם, נדד בין המושבות והפיץ את כתביו שהתקבלו יפה, ובד בבד התנגח עם פקידי הברון. ב"פולמוס השמיטה" (1887-1889) צידד אימבר בעמדתם של אנשי הממסד הרבני, ותקף בשיריו את נציגי ותומכי הישוב החדש - הברון רוטשילד, אליעזר בן יהודה ואליהו שייך; באותה תקופה, כאשר נמתחה עליו ביקורת חריפה על שהסכים לקבל כספים וטיפול רפואי ממיטבו אוליפנט וממייסודיו שונים, תקף אימבר בחריפות את שחיתותם ואזלת ידם של אנשי הברון. יחד עם זאת, עמדתו לא הייתה עקבית, ולעיתים אף נטה לתמוך בפקידי הברון, ובעיקר כשאלה סיפקו לו תנאי קיום נוחים.

כאשר עזב אוליפנט את הארץ אחרי מות אשתו איבד אימבר את פטרונו, וזמן מה לאחר מכן שב לחיי הנדודים: הוא ביקר בהודו וחי תקופה מסוימת בלונדון, ולבסוף השתקע בארצות הברית. ב-1909 נפטר בניו-יורק, וב-1953 הועלו עצמותיו ארצה ונטמנו בהר המנוחות בירושלים. VI, [2], [1], עמ' 16. ס"מ. מצב טוב. דף השער מנותק, עם כתמים, חותמת דיו וקרעים קלים בשוליים. כתמים. קרעים קלים בשולי כמה מהדפים. חותמות דיו ורישומים. כריכת עור חדשה. ש' הלוי, מס' 545.

פתיחה: \$1,000
הערכה: \$5,000-8,000

132b

stance on these matters was far from consistent; at times he actually showered praise on the Baron's personnel, particularly when they catered to his material desires.

Following the passing of Alice Oliphant, Sir Laurence left Palestine, and Imber was deprived of his patron. Shortly thereafter, he returned to his wandering lifestyle, visiting India and spending time in London before finally settling in the United States. He died in New York in 1909 and was buried there, but was reinterred in Israel, in Jerusalem's Har HaMenuhot Cemetery, in 1953.

VI, [2], 127, [1] pages., 16 cm. Good condition. Title page detached, with stains and slight tears to edges, and inked stamp in margin. Stains. Minor tears to edges of several leaves. Inked stamps and notations. New leather binding.

Sh. Halevy, no. 545.

Opening price: \$1,000

Estimate: \$5,000-8,000

132. "Sefer Barkai" by Naftali Herz Imber – First Printing of "Hatikvah" – Jerusalem, 1886

"Sefer Barkai, by Naftali Herz Imber. Jerusalem: M. Meyuhas, [1886]. Hebrew and some German.

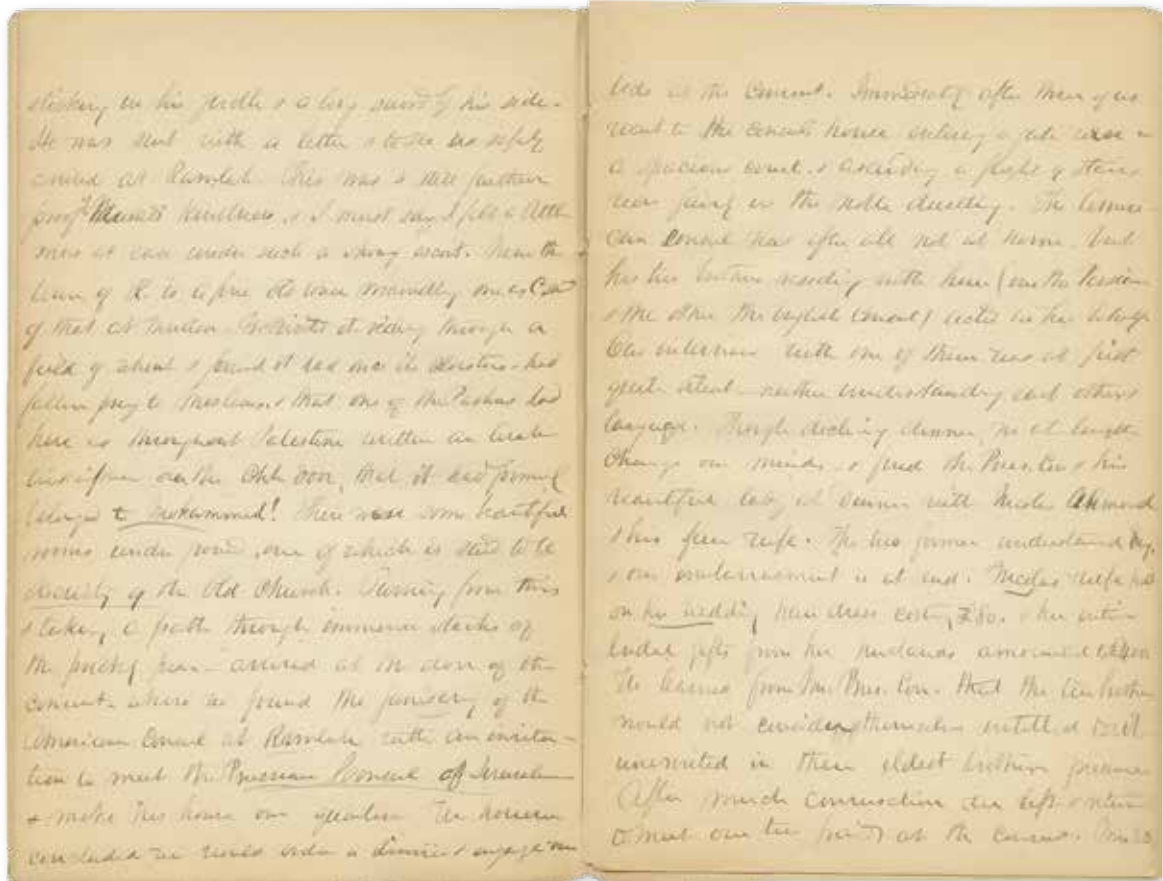
First book of poems by Naftali Herz Imber (1856-1909), notably including, for the first time in print, his poem "Tikvatenu" ("Our Hope"), which would in time develop into "Hatikvah", anthem of the Zionist Movement, and ultimately the anthem of the State of Israel.

According to his own account, Naftali Herz Imber wrote the first draft of the poem, then known as "Tikvatenu" in 1877-1878 while he was living in Iași, Romania. But a different source, cited by the "Encyclopedia of the Pioneers and Founders of the Yishuv" (p. 1586), states that the original words were written in 1886, while Imber was thoroughly intoxicated, having drunk profusely in the course of the Purim festivities at the moshava of Gedera. According to this source, Imber arose from his stupor to declare that he had "just now composed the first two verses to our national song, which shall give expression to our hope".

Subsequently, while touring the various moshavot of Palestine, Imber altered the words and added verses. Eventually, the work was published in its final draft (for the time being) in Imber's collection of poems titled "Sefer Barkai" ("Book of the Shining Morning Star"). Roughly a year after the publication of the collection, Shmuel Cohen (1870-1940), one of the young "chalutzim" of Rishon LeZion, took an existing melody and set it to the words of the poem. Cohen's work was an adaptation of a traditional melody with Slavic roots, associated with Romanian coachmen. The Czech composer Bedřich Smetana (1824-1884) made use of an almost identical tune as the central theme to his famous symphonic poem "Vltava" (also known as "The Moldau").

The song was enthusiastically adopted by the settlers of the moshavot. From there it traveled to Europe and was quickly embraced by the Zionist Congresses, to be sung at the conclusion of each session. Years later, the song was renamed "Hatikvah", and the Hebrew lyrics gradually underwent a number of changes. The main changes were introduced in 1905, when the line "to return to the land of our fathers, to the city where David had encamped" was exchanged for "to be a free people in our country, the Land of Zion and Jerusalem" and the words "the Age-Old Hope" were turned into "the Hope ["Hatikvah"] of Two Thousand Years". Though not officially ratified at the time by law or decree, the first two verses of the song became almost universally accepted, with few if any dissenting voices, as the national anthem of the Jewish people. In 1933, "Hatikvah" gained recognition as the anthem of the Zionist Movement. With the establishment of the State of Israel in 1948, it was unofficially adopted as the national anthem. This recognition was not officially grounded in law until 2004.

Naftali Herz Imber was born in Złoczów (today Zolochiv), Galicia (then a region of the Austrian Empire, today part of Ukraine). He was given a traditional Jewish education up to his teenage years, but while still a youth he embraced the "Haskalah" movement, and shortly thereafter, Zionism. After wandering through Eastern and Southern Europe, taking on assorted occupations, in 1882 he chanced upon the Christian Zionist author, journalist, and British Member of Parliament, Sir Laurence Oliphant (1829-1888), to whom he dedicated his book of poetry, "Sefer Barkai". Oliphant happily took the young poet under his wing and brought him along when he took up residence in the Holy Land, where Imber served as his personal secretary. Once here, Imber was mostly supported by Oliphant and his wife, Alice. Imber's relationship with the land's Jewish settlers was complex; on one hand, he was filled with profound admiration for the "chalutzim" (pioneers), spent a great deal of time getting to know the various moshavot, and found many enthusiastic readers for his poetry among the people there; on the other hand, he never ceased to quarrel with the officials appointed by the preeminent patron of the "Yishuv" (the settlement enterprise in the Holy Land), the Baron Edmond de Rothschild (1845-1934). In the "Polemic of the 'Shmitah'" (Hebrew, 1887-89) – a halakhic discourse in search of an appropriate approach to the biblical commandment requiring farmers to leave their fields fallow every seventh year – Imber sided with the Rabbinical establishment, and through his poetry, took issue with the representatives, supporters, and patrons of the New Yishuv, specifically the Baron Rothschild, Eliezer Ben-Yehuda, and Eliyahu Scheid; apparently, his excoriation of the Baron's clerks for their corruption and ineptitude was at least to some extent in response to the harsh criticism personally leveled against him at the time for accepting money and medical care from his benefactor, Laurence Oliphant, and from various Christian missionaries. Nevertheless, Imber's

133a

133. יומן מסע בכתב-יד - תייר אמריקני בארץ ישראל העות'מאנית, 1855

יומן ארוך בכתב-יד, המתאר מסע בן מספר שבועות בארץ ישראל העות'מאנית. 7 במרץ עד 10 באפריל, [1855]. אנגלית. יומן בכתב-ידו של תייר אמריקני בעל מעמד וקשרים, ששמו לא נזכר. ביומן תיעוד חשוב של ראשית התקופה הקולוניאלית בארץ ישראל - מפגשים עם קונסולים ונציגי המצמנות, מפגשים עם נוסעים ואישים ששהו בארץ באותה תקופה, מראות הערים והאתרים הקדושים (שחלקם היו אסורים לכניסת נוצרים), תיאור התושבים המקומיים ואורחות חייהם, ועוד.

היומן נפתח בתיאור הגעת האונייה לארץ ישראל - "ניצבו לראשונה רגלי על אדמת יהודה... מסיפון האונייה 'גרמניה' נגלתה העיר העתיקה, נפרשת במלוא יופייה..."; ברישום נוסף מאותו היום, מתוארת דמותו של סגן הקונסול האמריקני יעקב סרפיון מוראד, השולח את שומר ראשו האישי להתלוות אל הנוסעים בדרך לירושלים.

בהמשך היומן תיעוד חשוב ומפורט של הדרך מיפו לירושלים באותן השנים: תחנות העצירה השונות, תשלום דמי מעבר, האתרים "יד אבשלום", "בריכות שלמה", "הר העצה הרעה", מנזר ש"נפל טרף למוסלמים", נוודים בדואים, ואף תיאורים של הטבע והחקלאות בארץ. חלקו החשוב ביותר של היומן - תיאור של העיר ירושלים עצמה - נפרש על פני מספר ימים, ומציג כמה מהאישים והדמויות שפעלו בעיר בתקופה זו (חלקם מתועדים רק בקושי מחוץ ליומן זה): "האדון משולם" (ג'ון משולם, יהודי אנגלי מומר, ממייסדי החווה החקלאית "ארטאס" על יד בית לחם), "הגב' קופר" (קרוליין קופר, מייסדת "בית הספר לבנות של המיסיון האנגליקני"), "האדון גרהם" (כנראה, הצלם ג'יימס גרהם), "מר קרסון" מפילדלפיה (הוא מיכאל בעוז ישראל בן אברהם, ששימש תקופה קצרה קונסול ארה"ב בירושלים בטרם התגייס) ואחרים. כמו כן, כולל חלק זה של היומן תיאור מעניין של היהודים המומרים בסדנאות העבודה של "המיסיון האנגלי", מלאכותיהם ומראם.

לצד אלה, כולל היומן תיאור מקומות ואתרים שהיו אסורים לכניסת נוצרים, או בלתי נגישים למטיילים, ובהם ביקור בקבר דוד בהדרכתו של ילד בדואי ("הובלתי לתוך המסגד, ובקצה הרחוק ביותר הנוחיתני אל חלון קטן, שממנו נאמר לי להתבונן אל תוך הקבר"), סיור במערות עדולם הסמוכות לחברון (שנערך באמצעות נר וחוט מגולגל בחושך גמור), ועוד.

ביום 20 במרץ מזכיר הכותב הכנות לביקור דוכס בראבנט בירושלים (לימים לאופולד השני, מלך בלגיה). מאזכור זה ומפרטים נוספים הנזכרים ביומן, עולה ששנת ביקורו של הכותב בארץ ישראל היא 1855.

חלקים מהיומן מוקדשים לקטעי המסע מחוץ לארץ ישראל, במצרים ובאירופה. 52 דף כתובים. 185 ס"מ. דפי היומן במצב טוב. פגמים וקרעים קלים בשוליים. מעט כתמים. דפים וקונטרסים מנוטקים ומנוטקים חלקית. הכריכה הקדמית מנוטקת. שדרה עם חלקים מנוטקים וחסרים.

פתיחה: \$2,000
הערכה: \$4,000-6,000

133. Handwritten Palestine Travelogue – Visit of an American Tourist to the Holy Land under Ottoman Rule, 1855

Lengthy, detailed, handwritten account of a journey over several weeks, from March 7 to April 10 [1855], to the Holy Land under Ottoman rule. English.

Handwritten travel diary of a prominent, well-connected American tourist whose name is unmentioned. The diary provides intriguing documentation of the early colonial period in the Holy Land, including meetings with consuls and with representatives of world powers, and meetings with travelers and other personalities who happened to be in the Holy Land at the time. It also includes descriptions of holy cities and sites (some of which were off-limits to Christians), and of local inhabitants and their lifestyles, and more.

The diary begins with the author relating his arrival by ship at the shores of the Holy Land: The "memorable morning when my feet first trod the soil of Judea! ... on the deck of the *Germania* this ancient city appeared beautifully resting upon the bold point commanding a fine view of the roadstead & of the Mediterranean". In an additional observation from that first day, the author gives his impressions of a meeting he had with American Vice Consul **Jacob Serapion Murad**, who dispatched his personal bodyguard to accompany the traveler on his way to Jerusalem.

Further on in the diary, the author gives a detailed account of his experiences on the road from Jaffa to

Jerusalem, and thus provides a revealing picture of just what sort of journey this would have been in those days, including descriptions of the various way stations, encounters with local Bedouin nomads, and road tolls forcibly collected by various parties. He describes various sites, such as Absalom's Pillar, Solomon's Pools, the Hill of Evil Counsel (as it was identified at the time), and "the monastery that fell prey to the Muslims". He also paints a contemporary picture of the local forms of agriculture and of the nature – in particular, the flora – and the natural landscape of the land. But perhaps the most fascinating and important part of the diary – the description of Jerusalem – consists of observations made in the course of several days, and introduces some of the prominent figures and personalities active in the city at the time (some of them barely ever mentioned in other documents), individuals such as "**Mr. Meshullam**" (John Meshullam, an English Jewish convert to Christianity, one of the founders of the farming community of Artas, near Bethlehem); "**Mrs. Cooper**" (Caroline Cooper, who established the Anglican Mission's girls' school); "**Mr. Graham**" (presumably the photographer James Graham); "a **Mr. Cresson**, once a Quaker in Philadelphia, and now turned Jew" (Warder Cresson, later Michael Boaz Yisrael ben Abraham, who briefly served as the first US Consul to Jerusalem, prior to converting to Judaism); and others. This part of the diary also contains an interesting description of the **Jewish converts to Christianity in the workshops of the Anglican Mission**, including their occupations and appearance. Some entries describe visits to **places and sites that Christians were forbidden from entering**, or sites inaccessible to all visitors, for instance, a **visit to the Tomb of David** guided by a Bedouin child: "I was led into the mosque and at the furthest end I was pointed to a little window which was said to look into the tomb"; a tour of the **Adullam Caves near Hebron**, using a candle and string to mark the way in a place otherwise blanketed by complete darkness; and more.

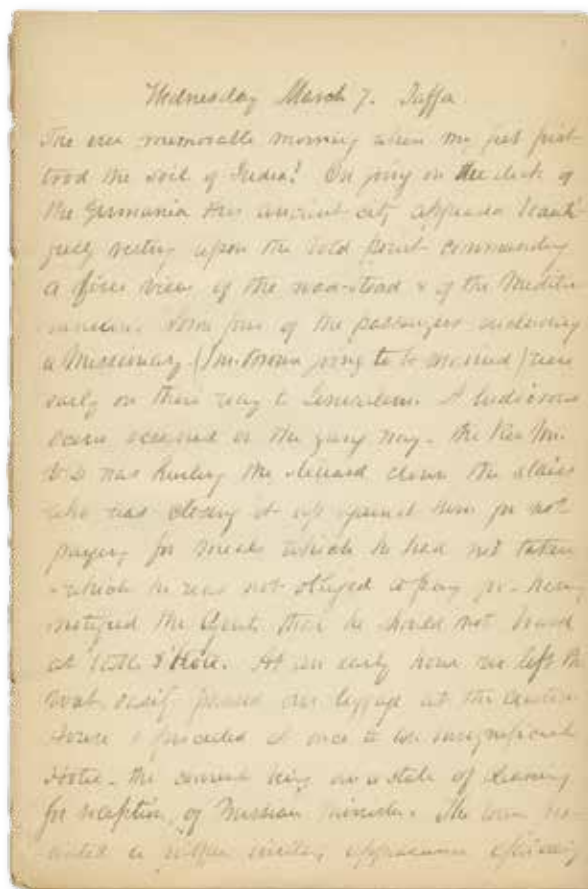
On March 20, the author mentions preparations for the visit of the Duke of Brabant to Jerusalem. Taken together with other details from the diary, this reference indicates that the author's visit to the Holy Land took place in 1855.

Parts of the diary describe the author's journey beyond the boundaries of the Holy Land, to Egypt and Europe.

52 handwritten leaves. 18.5 cm. Diary leaves in good condition. Minor blemishes and tears to edges. Few stains. Leaves and gatherings detached in whole or in part. Front board detached. Parts of spine detached or missing.

Opening price: \$2,000

Estimate: \$4,000-6,000

133b

134a

134. אוסף גדול – גלויות ביקור הקיסר וילהלם השני בארץ ישראל, 1898 – חותמות דואר נדירות ומיוחדות: דואר ספינת הקיסר, דואר מחנה האוהלים הקיסרי, וחותמות דואר מיום הגעת הקיסר לערי הארץ

כ-130 גלויות שנדפסו לכבוד ביקור קיסר גרמניה, וילהלם השני, בארץ ישראל. מו"לים שונים, מרביתן נדפסו בגרמניה, 1898. מסע הקיסר וילהלם השני לארץ ישראל ולערי האימפריה העות'מאנית נערך בחודשים אוקטובר-נובמבר 1898, ונחשב למאורע הרה משמעות ביחסים שבין שתי המעצמות. בשל חשיבותו הגדולה, הונצח הביקור בדרכים מגוונות – ספרים, משחקים, מזכרות – אך ראשונה לכולן הייתה גלית הדואר, שייצורה עמד אז בשיא פריחתו בגרמניה. כ-350 מו"לים הדפיסו גלויות מיוחדות לכבוד הביקור, מרביתן לאורך שנת 1898 (חלקן מעט לפני המסע וחלקן מעט אחריו), ולעיתים הציעו שירות מיוחד לרוכשים: הגלויה תשלח ליעד במזרח התיכון, תמתין לבוא הקיסר, ומשם, ביום ההגעה, תוחתם ותשלח בחזרה אל הקונה. באוסף שלפנינו למעלה ממאה ושלושים גלויות, מרביתן חתומות בחותמות דואר, המסודרות בשלושה אלבומים על פי סוגי החותמות והנושאים המודפסים:

- האלבום הראשון מכיל כ-30 גלויות בעלות חותמות נדירות או בהדפסות מצומצמות, בהן: **שתי גלויות ומעטפה עם חותמות דואר נדירות מהספינה הקיסרית** ("Kais. Deutsche Marine-Schiffsspost"); **גלויות עם חותמות המחנה הקיסרי** ("Imperial Jerusalem Camp" באותיות לטיניות וערביות); **ארבע גלויות בפורמט ענק בהוצאת Knacksted & Näther** (המבורג); גלויה שהונפקה לכבוד ביקור הקיסר בתחנה שאליה לא הגיע לבסוף – העיר לוקסור שבמצרים (הוצאת Emil Frankel, מצרים); ועוד.
- האלבום השני מכיל כ-50 גלויות, הנושאות חותמות דואר מיום הגעת הקיסר לערים השונות: **גלויות שהוחתמו בסניף הדואר**

הגרמני ביפ, סניף הדואר העות'מני בירושלים, הקונסוליה האוסטרית בירושלים, גלויות נוספות עם חותמת המחנה הקיסרי, ועוד. לצדן מופיעות באלבום גלויות המציגות את בתי המלון שבהם התאחסן הקיסר במהלך מסעו.

- האלבום השלישי מכיל כ-50 גלויות ממקומות שונים בהם חלף הקיסר במסעו: ונציה, אתונה, קונסטנטינופול, ארץ ישראל ומקומות נוספים. בין המו"לים השונים שהדפיסו את הגלויות שבאוסף: Hermann Vogel (ברלין), Alfred Silbermann (ברלין), Knacksted & Näther (המבורג), Verlag des Syrischen Waisenhaus (ירושלים), Ersten Internationalen Ansichtskarten-Gesellschaft (ברלין-וינה), ואחרים.

134b

חלק מהגלויות מופיעות במספר עותקים, לרוב בווריאציות שונות.

- פורטרט של הקיסר (1906) – עונד את המדליה שהונפקה לכבוד חנוכת כנסיית הגואל; אקסליבריס: Kaiser Wilhelm Bibliothek Posen (1898); תמונה של זר פרחים מברונזה שהוכן עבור הקיסר להנחה על קברו של צאלח א-דין בדמשק, מוצמדת לקרטון; 4 גלויות ששימשו השראה לגלויות ביקור הקיסר.

כ-130 גלויות, 14x9 ס"מ בקירוב (ארבע מהגלויות בפורמט גדול: 22x15 ס"מ). מצב משתנה. מצב כללי טוב.

ראו: ראלף פרי וודד פרלמן, גלויות להנצחת מסעו של הזוג הקיסרי הגרמני למזרח בשנת 1898. שטוטגרט, 2019.

פתיחה: \$12,000
הערכה: \$15,000-20,000

134d

134c

134f

134e

134h

134g

134j

134i

134. Large Collection – Postcards Documenting Kaiser Wilhelm II's Visit to the Holy Land, 1898 – Rare and Special Postmarks: From the Royal Yacht, from the Imperial Tent Camp, and Dating from the Day of Arrival of the Kaiser in Various Cities

Some 130 postcards printed on the occasion of the official visit of the German Emperor, Kaiser Wilhelm II, to the Holy Land. Various printers; most postcards printed in Germany, 1898.

Kaiser Wilhelm II of Germany made his journey to the Holy Land and the major cities of the Ottoman Empire in the months of October and November 1898. The visit to the Ottoman Empire was regarded as a highly significant historical milestone in relations between the two empires.

Because of the tremendous importance attached to the voyage, it was commemorated in many and varied ways – through books, games, and a host of souvenirs – but by far the foremost medium was the postcard. Germany was, at the time, the world's leading producer of postcards. An astounding number of publishers – some 350 of them, from Germany and other countries – began publishing postcards commemorating the journey on a historically unprecedented scale. The vast majority of postcards were printed and circulated throughout the year 1898 – some shortly before the Kaiser embarked on his journey, most during the journey itself, and some shortly after his return to his homeland. In honor of the visit, some publishers made a special offer to purchasers: individual postcards would be sent to one of the Kaiser's destinations in the Middle East, would await the Kaiser's arrival at that destination, and would then be postmarked on the day of his arrival and be subsequently mailed to the purchaser.

The present collection comprises over 130 postcards – most of them postmarked – and is arranged in three albums according to the various types of postcards and according to the printed subject matter, as follows:

- The first album contains some 30 postcards either bearing rare postmarks or representing limited editions. Included: **Two postcards and an envelope with rare postmarks from the royal yacht ("Kais. Deutsche Marine-Schiffspost"); postcards with postmarks from the Imperial Tent Camp in Jerusalem ("Camp Imperial Jerusalem" in Latin and Arabic letters); four large-format postcards published by Knackstedt & Näther (Hamburg);** a postcard issued in honor of a planned visit to a destination the Kaiser never actually reached – the city of Luxor, Egypt (published by Emil Frankel, Egypt); and more.
- The second album contains some 50 postcards that bear postmarks dating from the day of arrival of the Kaiser in various cities; **these are postcards postmarked at the German post office branch in Jaffa; the Ottoman post office branch in Jerusalem; and the Austrian Consulate in Jerusalem; as well as postcards postmarked at the Imperial Tent Camp in Jerusalem,** and more. In addition, in the same album there are postcards featuring pictures of the various hotels in which the Kaiser stayed in the course of his journey.
- The third album contains some 50 postcards from various places the Kaiser passed through during his journey, including Venice, Athens, Constantinople, the Holy Land, and additional places.

Included among the various publishing companies responsible for printing postcards in this collection are Hermann Vogel (Berlin), Alfred Silberman (Berlin), Knackstedt & Näther (Hamburg), Verlag des Syrischen Waisenhaus (Jerusalem), Ersten Internationalen Ansichtskarten-Gesellschaft (Berlin-Vienna), and others.

Some of the postcards appear in duplicate copies, usually with variations.

Enclosed: • Portrait of the Kaiser (1906), wearing a medal struck to commemorate the inaugural ceremony (1898) of the Church of the Redeemer in Jerusalem; • Ex Libris (bookplate): "Kaiser Wilhelm Bibliothek Posen" (1898); • picture, mounted on cardboard, of a bronze bouquet of flowers, created for the Kaiser to lay on the tomb of Saladin in Damascus; 4 postcards that apparently served as inspiration for postcards issued in honor of the Kaiser's journey to the Middle East.

Some 130 postcards, approx. 9x14 cm (four of the postcards are in large format, 15x22 cm). Varying condition. Overall good condition.

Reference: Ralph Perry and David Pearlman, "Postcards commemorating the Journey of the Imperial Couple to the Orient in 1898", Verein für Württembergischen Kirchengeschichte, Stuttgart, 2019.

Opening price: \$12,000
Estimate: \$15,000-20,000

134k

134l

ביקור הקיסר וילהלם השני בירושלים

בחדשים אוקטובר-נובמבר 1898 ערכו קיסר גרמניה וילהלם השני ורעייתו, הקיסרית אוגוסטה ויקטוריה, מסע בערי האימפריה העות'מאנית, שיעדו המרכזי ירושלים. המסע נערך על רקע התפוררותה הצפויה של האימפריה העות'מאנית, ומאבק הירושה על "נכסיה" שניטש בין מעצמות אירופה. המסע ארך יותר מחודש, ובין מטרותיו ניצבו חיזוק קשריה של הקיסרות הגרמנית עם האימפריה העות'מאנית, ועידוד ההתיישבות הנוצרית בארץ ישראל. על המקומות בהם ביקרו הקיסר ופמלייתו נמנות אתונה, קונסטנטינופול, חיפה, יפו, רמלה, ירושלים וקהיר.

ההיערכות לביקורו של הקיסר בארץ ישראל החלה כבר בקיץ 1898, וכללה פעולות ניקיון נרחבות, שיפור ושיפוץ של תשתיות, מתחת קו טלגרף חדש, ועוד. לקראת הגעתו של הקיסר לירושלים הורחבו מספר דרכים בעיר, ואף נפרץ פתח בסמוך לשער יפו, על מנת לאפשר מעבר למרכבתו של הקיסר. נוסף על כך, רחובות העיר, ובפרט האזור סביב רחוב הנביאים שבו עתיד היה להיבנות מחנה האוהלים של הקיסר ופמלייתו, ה-"Camp Imperial", קושטו בדגלי גרמניה והאימפריה העות'מאנית ובשערי כבוד ניידיים. במהלך ביקורו בירושלים, שחלק חשוב בו היה טקס חנוכת כנסיית הגואל ברובע הנוצרי, ביקר הקיסר גם במושבה הגרמנית, בהר הזיתים, בבניין העירייה, ובמקומות נוספים, ואף נפגש בחסות עם בנימין זאב הרצל. את סיוריו ערך בליווי פמליה קטנה, על גבי סוס או מרכבה, כשבעקבותיו נעו בירושלים תהלוכות אישים פחותי דרג, מלווים בגדודי פרשים וקאוואסים (שומרי ראש טקטיים באימפריה העות'מאנית). מסע הקיסר תואר בזמנו במאות ספרים ומאמרים, והונצח במשחקי קלפים, במשחקי שולחן ובכרטיסי אספנות, עם נופי ארץ ישראל. גולת הכותרת של הנצחת הביקור הייתה גלויות הדואר שיצאו לכבודו: כ-350 מו"לים בגרמניה ובארצות אחרות הדפיסו גלויות לרגל המסע, בקנה מידה חסר תקדים בהיסטוריה, ובאיכות מצוינת. המו"לים הגדולים, דוגמת פוגל, זילברמן וקנאקשטדט-נטר, הגדילו לעשות והציעו שירות מיוחד לאספני בולים וגלויות: תמורת סכום קבוע נשלחו למנויים גלויות מהערים בהן ביקר הקיסר, שהוחתמו ונשלחו ביום בו שהה הקיסר במקום.

Kaiser Wilhelm II's Visit to Jerusalem

In the months of October-November 1898, Kaiser Wilhelm II of Germany, and his wife, the Empress Augusta Victoria, toured some of the major cities of the Ottoman Empire, with Jerusalem being the most important of the destinations. The journey took place at a time when the impending and anticipated disintegration of the Ottoman Empire was hovering in the background, and a struggle between the European powers over the "spoils" – the assets of the so-called "Sick Man of Europe" – appeared likely to ensue in the near future. The journey went on for more than a month. Chief among its goals were the strengthening of ties between the German and Ottoman empires and the encouragement of Christian settlement in the Holy Land. Among the places visited by the Kaiser and his entourage were, in addition to Jerusalem, Athens, Constantinople, Haifa, Jaffa, Ramle, and Cairo.

Preparations for the Kaiser's visit to Jerusalem had already begun in the summer of 1898. These included a massive municipal clean-up, the improvement and overhaul of infrastructure, the laying of a new telegraph line, and other operations. In time for the Kaiser's arrival in Jerusalem, a number of municipal roads were widened. The authorities went as far as breaching a gap in Jerusalem's Old City Wall, adjacent to Jaffa Gate, to enable the smooth passage of the Kaiser's opulent carriage. In addition, the city streets – most notably HaNevi'im Street, where a special tent camp for the Kaiser and his entourage, the so-called "Camp Imperial", was to be temporarily constructed – were adorned with the flags of Germany and the Ottoman Empire, and with makeshift, portable ceremonial gates.

One of the main highlights of the Kaiser's visit to Jerusalem was the inaugural ceremony of the Lutheran Church of the Redeemer, adjacent to the Holy Sepulchre in the Christian Quarter of the Old City. The Kaiser also visited the German Colony, the Mt. of Olives, City Hall, and other sites. From a Jewish standpoint, undoubtedly the most historically important event on the Kaiser's itinerary was his hastily arranged meeting with Theodor Herzl.

Throughout their visit, Wilhelm and the Empress were accompanied by a small entourage. The Kaiser rode either on horseback or in the imperial carriage. Following in the footsteps of his immediate entourage in Jerusalem was a parade of lower-ranked officials, accompanied by cavalry regiments and "kawass" officials – ceremonial Ottoman-Empire bodyguards.

The Kaiser's mission was documented in its time in hundreds of books and articles, and commemorated on playing cards, board games, and souvenir cards – collector's items – featuring Holy Land landscapes. But beyond a doubt, the quintessential commemorative souvenirs of the visit were the numerous different postcards, many of excellent quality, printed specially for the occasion. An astounding number of publishers – some 350 of them, from Germany and other countries – began publishing postcards commemorating the journey on a historically unprecedented scale. Major publishers such as Vogel, Silbermann, and Knackstedt-Näther went as far as presenting stamp and postcard collectors with a special offer; in exchange for a fixed fee, subscribers would be rewarded with postcards featuring "the Kaiser's blessing" from all the various cities he visited, postmarked and mailed on the very day the Kaiser actually made his presence in the city in question.

135a

135. ביקור הקיסר וילהלם השני בירושלים - לקט פריטים ייחודיים - מפת מחנה האוהלים הקיסרי, תוכנייה וחוברת מזמורים למשתתפי טקס חנוכת כנסיית הגואל, כרטיס רשמי של האחראי על סכ"ם הכסף של הקיסר (Silberdiener), ועוד

ומשוכפל), ובו שמונים ושבעה עיגולים קטנים וממוספרים - אוהלי חברי המשלחת עם שמותיהם, תפקידם, וכן שרטוט אוהל הקיסר והקיסרית, סלוני האירוח, המטבחים, בית הדואר הנייד, ומבנים נוספים שהוקמו במחנה. אחד העיגולים שבמפה מסומן בעפרון ולצדו הכיתוב "Mein Zelt" - האוהל שלי (כפי הנראה, נדפסה המפה עבור חברי המשלחת על מנת להתמצא במחנה).

47x47 ס"מ בקירוב.

5. גלויה בפורמט ענק (15x22 ס"מ) עם הדפס תצלום הקיסר בטקס קבלת אדמת הדורמציון שבה ציון (על חלקה זו הוקמה הכנסייה בשנת 1910). הוצאת Knacksted & Näther (המבורג). נשלחה בדואר.

6. גלויה נדירה עם איור צבעוני של מחנה האוהלים הקיסרי בירושלים. הוצאת H. A. J. Schultz. אינה מופיעה בקטלוג גלויות הקיסר של ראלף פרי ודוד פרלמן (ראו: "גלויות להנצחת מסעו של הזוג הקיסרי הגרמני למזרח בשנת 1898", הוצאת Verein für Württembergischen Kirchengeschichte, שטוטגרט, 2019, עמ' 66-67 המוקדשים למדפיס גלויות זה).

14x9 ס"מ בקירוב.

6 פריטים. מצב טוב. פגמים קלים ומספר נקבים במפת המחנה.

פתיחה: \$3,000

הערכה: \$5,000-8,000

לקט פריטי נייר ייחודיים מביקור הקיסר וילהלם השני בירושלים. ארץ ישראל וגרמניה, 1898. גרמנית.

1. כרטיס כניסה רשמי לטקס חנוכת כנסיית הגואל ביום 31 באוקטובר 1898 - עבור האחראי על סכ"ם הכסף של הקיסר ("H. Silberdiener Krause"). מודפס וממולא בכתב-יד, עם תרשים קטן של הכנסייה והדלתות והראות לבוש למוזמנים בצד האחורי. 14.5x29 ס"מ.

2. תוכנייה רשמית לטקס חנוכת הכנסייה (Programm für die festliche Einweihung der evangelischen Erlöser-Kirche in Jerusalem am Montag, 31. Oktober 1898). ברלין, דפוס Sonntagsblattes, [1898]; עם הנוחיות מפורטות למוזמנים עבור כל שלב ושלב בטקס, למן הכניסה לכנסייה ועד לעזיבת הקיסר והקיסרית. [4] עמ' 31 ס"מ.

3. חוברת מזמורים לטקס חנוכת כנסיית הגואל (Kirchliche Festordnung zur Einweihung der evangelischen Erlöser-Kirche in Jerusalem am 31. Oktober 1898). ברלין, דפוס Sonntagsblattes, [1898].

[4] עמ' 31 ס"מ.

4. "מפת מחנה האוהלים הקיסרי בירושלים" (Plan Des Kaiserlichen Zeltlagers zu Jerusalem); שרטוט (מצויר ביד

135b

135d

135c

135. Kaiser Wilhelm II's Visit to Jerusalem – A Collection of Unique Ephemera – Map of the Imperial Tent Camp, Program and Book of Hymns for Participants in the Dedication Ceremony of the Church of the Redeemer, Ticket of the Kaiser's "Silberdiener", and More

Collection of especially significant ephemera from Kaiser Wilhelm II's visit to Jerusalem. The Holy Land and Germany, 1898. German.

1. Official entrance ticket to the dedication ceremony of the Church of the Redeemer, October 31, 1898, issued to "H. Silberdiener Krause" – the person responsible for the Kaiser's silverware. Printed, and filled out in handwriting. On the back, dress code instructions and a small diagram of the church, indicating doorways.

29x14.5 cm.

2. Official program for the dedication ceremony of the Church of the Redeemer ("Programm für die festliche Einweihung der evangelischen Erlöser-Kirche in Jerusalem am Montag, 31. Oktober 1898"). Berlin: Sonntagsblattes, [1898]; with detailed instructions for participants regarding each of the various stages in the ceremony, from the time of entrance into the church until the departure of the Kaiser and Kaiserin from the premises.

[4] pages, 31 cm.

3. Book of hymns for participants in the dedication ceremony of the Church of the Redeemer ("Kirchliche Festordnung zur Einweihung der evangelischen Erlöser-Kirche in Jerusalem am 31. Oktober 1898"). Berlin: Sonntagsblattes, [1898].

[4] pages, 31 cm.

4. "Map of the Imperial Tent Camp in Jerusalem" ("Plan Des Kaiserlichen Zeltlagers zu Jerusalem"); hand-drawn copied sketch with eighty-seven small, numbered circles, indicating the locations of the tents of the members of the delegation, with their names and positions, in addition to showing the tent of the Kaiser and Kaiserin, hosting parlors, kitchens, the mobile postal station, and additional structures erected on the site. **One of the circles is marked in pencil and labeled with the German words "Mein Zelt" ("My Tent").** Clearly, copies of the map were distributed in order to help members of the delegation find their way around the camp.

Approx. 47x47 cm.

5. Giant-format postcard (22x15 cm) with photographic print showing the Kaiser attending a ceremony wherein the German Empire is granted title to the plot of land on Mt. Zion where the Dormition Abbey would eventually be built, in 1910. Printed by Knacksted & Näther, Hamburg. Delivered by mail.

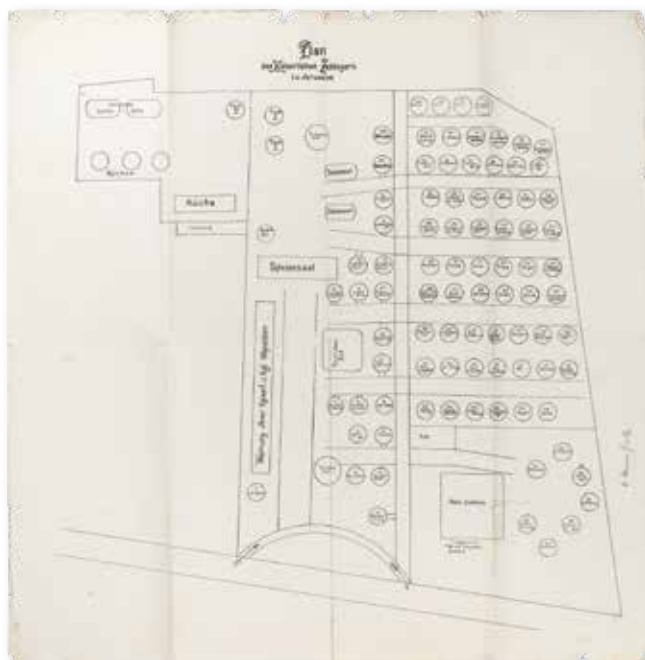
6. Rare postcard with colored illustration showing the Imperial Tent Camp in Jerusalem. Printed by H.A.J. Schultz. This postcard does not appear in the catalogue of postcards of the Kaiser's journey to the Orient assembled by Perry and Pearlman (see: Ralph Perry and David Pearlman, "Postcards commemorating the 1898 journey of the German imperial couple to the Orient", Verein für württembergische Kirchengeschichte, Stuttgart, 2019; pages. 66-67 are devoted to postcards created by the postcard printer "H.A.J. Schultz".

Approx. 9x14 cm.

6 items. Good condition. Minor blemishes and several pinholes to map of imperial tent camp.

Opening price: \$3,000

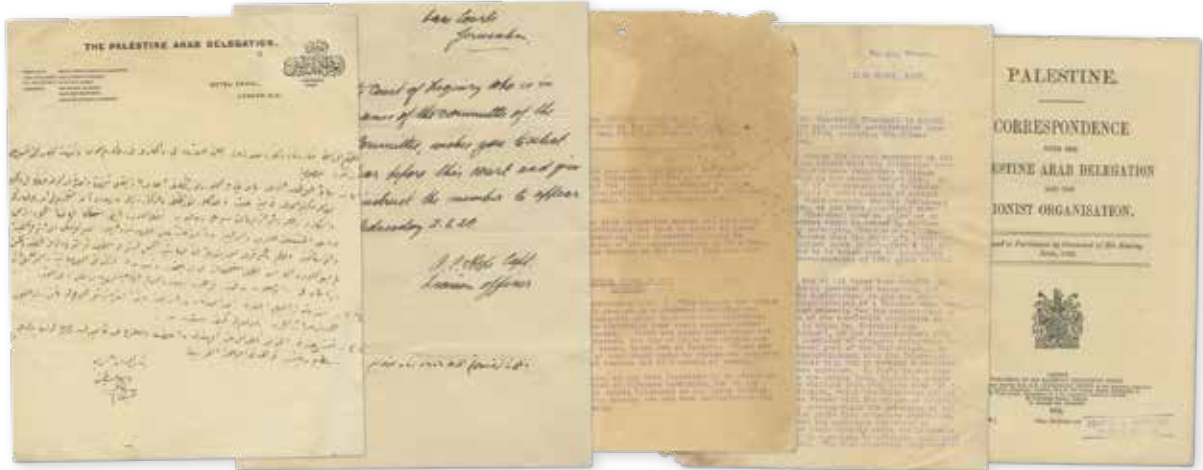
Estimate: \$5,000-8,000

135e

135f

136

136. המשלחת הערבית-פלשתינית ללונדון - אוסף מסמכים, 1921-1922 - ניסיון להביא לביטול "הצהרת בלפור"

בלפור, יולי 1922 (שני עותקים, אחד ממוען לנשיא מועצת חבר הלאומים והשני לוינסטון צ'רצ'יל); העתק מכתב מחאה על קבלת כתב המנדט (שני עותקים, אחד ממוען לנשיא מועצת חבר הלאומים והשני לשר החוץ הבריטי).

• העתק מכתב מודפס בשם וינסטון צ'רצ'יל, בתגובה למכתב מטעם המשלחת, אפריל 1922. שני עותקים.

Remarks on the Interim Report of the High Commissioner • on the Civil Administration of Palestine from July 1st to June 30th 1921. מסמך ארוך (שכפול של הדפסה במקונת כתיבה) ובו הערותיה של המשלחת על דו"ח הביניים של הניציב העליון על המנהל האזרחי בארץ ישראל בחודשים שבין ה-1 ביולי 1920 וה-30 יוני 1921.

• חוברת בדפוס: Palestine – Correspondence with the Palestine Arab Delegation and the Zionist Organization. לונדון, His Majesty's Stationary Office, 1922. אנגלית.

• מסמכים נוספים, חלקם עם חתימות יד וחותמת רשמית של המשלחת, בהם מכתבים אל איברהים שמאס, מסמך מודפס העוסק במדיניות הבריטית בארץ ישראל ובמשמעותה של הצהרת בלפור במסגרת המנדט, ועוד.

מצורפים: • Great Britain and the Arab World, מאת Albert Habib Hourani. לונדון, הוצאת John Murray, [1945]. חוברת ובה סקירה אודות העולם הערבי ומדיניות השלטון הבריטי בארצות ערב. • The Arab Higher Committee, Its Origins, Personnel and Purposes. ניו יורק, הוצאת The Nation Associates, 1947. מסמך שהוגש לאו"ם, העוסק בעיקר בקשרים של המופתי חאג' אמין אל חוסייני עם השלטון הנאצי.

עשרות מסמכים (כ-75 דפים וחוברת בדפוס). גודל ומצב משתנים. מצב כללי טוב עד בינוני. כתמים, בהם כתמי רטיבות. קרעים.

פתיחה: \$4,000
הערכה: \$8,000-12,000

אוסף מסמכים המתעדים את פעילותה של המשלחת הערבית-פלשתינית ללונדון בשנים 1921-1922, מעיבונו של נשיא המשלחת, איברהים שמאס (אלשמאס). לונדון (קצתם ממקומות נוספים), 1921-1922 בקירוב. ערבית ואנגלית.

בשנת 1919, לאחר הכיבוש הבריטי של ארץ ישראל, חברו יחד מספר קבוצות של מוסלמים ונוצרים תושבי הארץ, וכונו את הקונגרס הערבי-פלשתיני (The Palestine Arab Congress). עיקר פעילות הקונגרס התמקדה בהתנגדות לתנועה הציונית, ובניסיון למנוע את מימוש הצהרת בלפור והכנסתה אל כתב המנדט הבריטי. באוסף שלפנינו מסמכים המתעדים את פעילות משלחת הקונגרס ללונדון ערב פרסום כתב המנדט. בהם:

• העתקי חוזרים (שכפול של כתב-יד), על נייר מכתבים רשמי של המשלחת. חלקם חתומים בידי ראש המשלחת, מוסא כאט'ם אלחוסני. אחד החוזרים כתוב בחלקו בכתב-יד (כפי הנראה בידי אלחוסני) ואינו חתום. לונדון, אפריל-יולי 1922. ערבית.

החוזרים מתעדים פגישות עם פוליטיקאים בריטים, ובהם הניציב העליון הרברט סמואל, ונציגו של וינסטון צ'רצ'יל, שר המושבות, לענייני פלשתינה; מתארים את מאמצי המשלחת לביטול הצהרת בלפור, תיקון כתב המנדט הבריטי על ארץ ישראל ותיקון הסכם סוור, ועוד. באחד החוזרים מתוארת פגישה בהשתתפות חיים ויצמן, ובאותו חוזר מובא גם ציטוט של צ'רצ'יל לגבי היותה של "הצהרת בלפור ירושה מהמלחמה".

אחד החוזרים אינו שלם; חלק מהחוזרים מופיעים בכמה עותקים. • העתקי מכתבים מודפסים מאת ראש המשלחת. אינם חתומים. מאי-יולי 1922. אנגלית.

בניהם: העתק מכתב בנושא המצב בסוריה, מאי 1922 (שני עותקים, אחד ממוען אל שגריר ארה"ב בבריטניה והשני אל ראש ממשלת בריטניה); העתק מכתב אל וינסטון צ'רצ'יל בנושא החכרת אדמות בחיפה ליק"א, יוני 1922; העתק מכתב בדבר סירובם של תושבי ארץ ישראל המיוצגים בידי המשלחת לקבל את הצהרת

136. The Palestinian Arab Delegation to London – Collection of Documents, 1921-1922 – Attempts to Abrogate the Balfour Declaration

A collection of documents relating to the actions of the Palestinian Arab delegation in London in the years 1921-1922, from the estate of the head of the delegation, Ibrahim Shammās (al-Shammās). Most documents are from London, some from additional locations, ca. 1921-1922. Arabic and English.

In 1919, in the aftermath of the British conquest of Palestine, a number of Muslim and Christian inhabitants of the country coordinated their efforts and established the Palestine Arab Congress. At its core, the campaign focused on opposition to the Zionist Movement alongside an attempt to prevent the realization of the Balfour Declaration and preclude it from being included in the League of Nations's mission document for the British Mandate for Palestine. The present collection of documents relates to the actions of the Congress in London prior to the publication of the text of the British Command Paper governing the Mandate for Palestine. This collection includes:

- Copies of circulars (duplication of manuscripts) on official stationery of the delegation. Some bear the signature of the head of the delegation, Musa Kazim al-Husayni. One circular is partly handwritten (most probably by al-Husayni himself) and is unsigned. London, April-July 1922. Arabic.

The circulars include protocols of meetings with British politicians, including High Commissioner Herbert Samuel, and the representative for Palestinian matters of the Secretary of State for the Colonies, Winston Churchill; they bear details of the delegation's efforts to abrogate the Balfour Declaration and amend both the British Mandate for Palestine's mission document and the Treaty of Sèvres, and more. One of the circulars contains an account of a meeting attended by Chaim Weizmann. The same document also includes quotes from Churchill, asserting that the "Balfour Declaration is an indivisible part of [the] Palestine Mandate" and "an inheritance from the War".

One of the circulars is not intact. Some of the circulars appear in duplicate copies.

- Copies of printed letters from the head of the delegation. Unsigned. May-July 1922. English. Including: Copy of a letter on the subject of the situation in Syria, May 1922 (two copies, one addressed to the US Ambassador to the Court of St. James [official title of an ambassador to the UK], and the other to the Prime

Minister of Great Britain); copy of a letter to Winston Churchill regarding the leasing of lands in Haifa to the Jewish Colonization Association, June 1922; copy of a letter proclaiming the rejection – by the inhabitants of Palestine represented by the delegation – of the Balfour Declaration, July, 1922 (two copies, one addressed to the President of the Council of the League of Nations, and the other to Winston Churchill); and letter protesting acceptance of the mission document for the British Mandate (two copies, one addressed to the President of the Council of the League of Nations, and the other to the British Foreign Secretary).

- Copy of a printed letter in the name of Winston Churchill, in response to a letter from the delegation, April 1922. Two copies.

- "Remarks on the Interim Report of the High Commissioner on the Civil Administration of Palestine from July 1st to June 30th 1921". Lengthy document (duplication of typewritten text), containing comments of the delegation regarding the Interim Report of the High Commissioner on the Civil Administration of Palestine in the one-year period from July 1, 1920, to June 30, 1921.

- Printed Booklet: "Palestine – Correspondence with the Palestine Arab Delegation and the Zionist Organization, His Majesty's Stationary Office", London, 1922. English.

- Additional documents, some hand signed, and others bearing the official inked stamp of the delegation, including letters to Ibrahim al-Shammās, and a printed document dealing with British policy in Palestine and the significance of the Balfour Declaration within the framework of the British Mandate, and more.

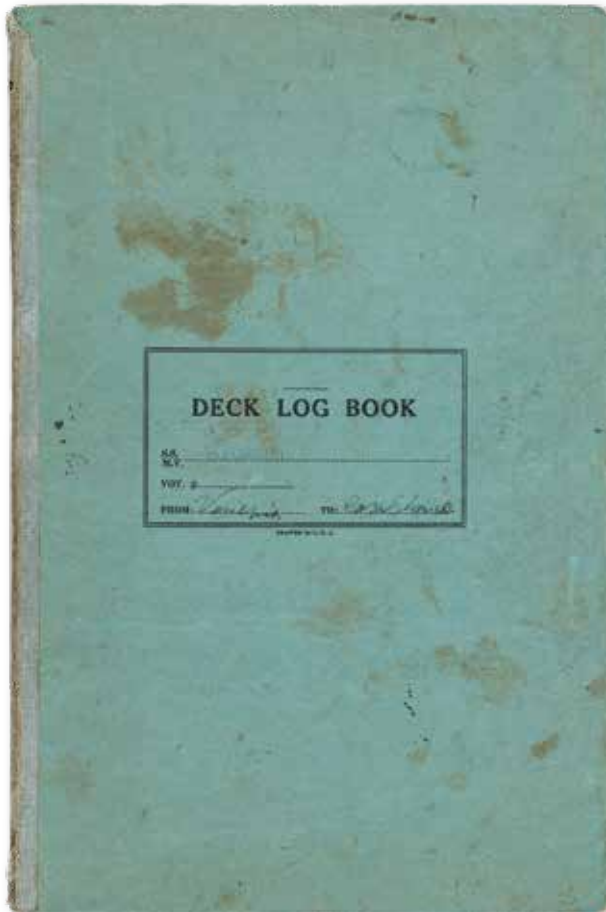
Enclosed: • Albert Habib Hourani, "Great Britain and the Arab World", John Murray, London, [1945]. A booklet containing a review of the situation in the Arab world, and the policy of the British authorities in Arab lands.

- "The Arab Higher Committee, Its Origins, Personnel and Purposes", New York: The Nation Associates, 1947: Document submitted to the United Nations dealing with the ties between the Grand Mufti of Jerusalem Haj Amin al-Husseini and the German Nazi regime.

Dozens of documents (some 75 leaves. and a printed booklet). Size and condition vary. Overall good to fair condition. Stains, incl. dampstains. Tears.

Opening price: \$4,000

Estimate: \$8,000-12,000

137a

137. יומן אונייה רשמי - אוניית המעפילים "עצמאות", 1947-1948 - ממולא בכתב-ידו של רב החובל יצחק (אייק) אהרונוביץ', מפקד ה"אקסודוס"

יומן אוניית המעפילים "עצמאות". 1947-1948. אנגלית ואיטלקית.

יומן אונייה (Deck Log Book) - מסמך רשמי הממולא בידי רב החובל מדי יום - הנחשב לתיעוד הרשמי של ההפלגה (היומן מנוהל על פי תקנות "ארגון הימאות הבין-לאומי" והנו בעל חשיבות משפטית והיסטורית; משעה שנרשם - חל איסור לשנותו והוא נשמר לצמיתות).

לפינו יומנה של האונייה "עצמאות", הגדולה שבאוניות המעפילים, שנשאה על סיפונה כ-7,500 עולים. היומן כתוב בכתב-ידו של רב החובל יצחק אייק אהרונוביץ' (לפנים מפקד ה"אקסודוס"), והוא מתפרס על פני תקופה ארוכה במיוחד, מחודש ספטמבר 1947 עד מאי 1948, המקיפה את ימי ההפלגה, חודשי המעצר בקפריסין, ולבסוף ההפלגה ארצה תחת דגל מדינת ישראל.

בכל דף רישום מפורט של מיקום האונייה, נתוני ההפלגה והתקריות המיוחדות שאירעו באותו יום: המשא ומתן עם הרשויות האנגליות בלב ים; הורדת הנוסעים אל מחנות המעצר בקפריסין; מינוי המשמר הצבאי והשבבת האונייה; הסרת צו המעצר מעל האונייה ביום הכרזת העצמאות; החלפת "נמל הבית" של האונייה מפנמה לחיפה; החלפת דגל האונייה לדגל מדינת ישראל; ועוד.

שולי הדפים מוחתמים בחותמת קונסולית פנמה בניו-יורק - דגל המדינה הפיקטיבי תחתיו הפליגה האונייה, ותחילתו של היומן ממולא בכתב-יד שונה, באיטלקית (כנראה, כתב-ידו של איש צוות שהשיט את האונייה בתחילת המסע, מארה"ב לאירופה).

"עצמאות" ו"קיבוץ גלויות" היו כלי השיט הגדולים ביותר שהשתתפו במבצעי ההעפלה לארץ ישראל. האוניות נרכשו בידי "המוסד לעלייה ב" בשנת 1947 בארה"ב (שמותיהן המקוריים היו "פאן קרסנט" ו"פאן יורק"), ובזכות גודלן החריג ומערכות האורור שלהן יכלו לשאת כ-7,500 מעפילים כל אחת. במשותף, נשאו השתיים כחמישית מכלל המעפילים לארץ ישראל.

בשנת 1947 הפליגו שתי האוניות לנמל ונציה תחת הדגל של פנמה, ומשם נדדו אל קונסטנצה (רומניה) ושופצו בחשאי כדי להפוך מאוניות סחר לאוניות מעפילים. במשך מספר חודשים סירבה הנהגת היישוב לאשר את הפלגתן (בעיקר בשל החשש לפגיעה בסיכויי ישראל לקראת הצבעת האו"ם בכ"ט בנובמבר), ולבסוף, בחודש דצמבר 1947, יצאו השתיים "על דעת עצמן" לכיוון ארץ ישראל. כשהיו בלב ים, בחר להן דוד בן גוריון את שמותיהן העבריים, "עצמאות" ו"קיבוץ גלויות".

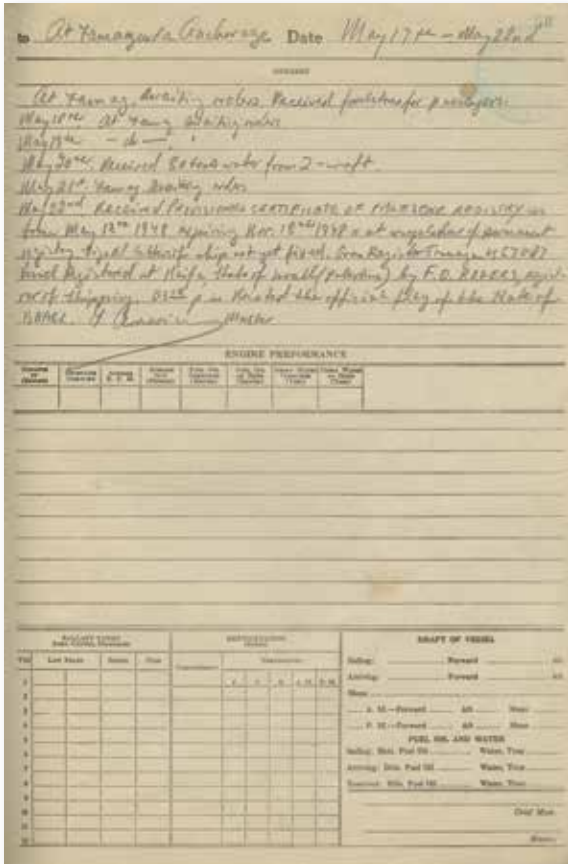
מסען של האוניות נתגלה בידי הבריטים בשלב מוקדם, ומשחתות נשלחו כדי למנוע את הגעתן ארצה. מחשש לחיי הנוסעים, נצטוו מפקדי האוניות לציית לפקודות האנגלים, והן שטו ללא התנגדות אל מחנות המעצר בקפריסין והושבתו מפעילות. בהתאם לסיכומים, נותרו מפקדי האוניות על הסיפון במשך כל חודשי המעצר, מלווים בצוות קטן, ושמרו על תחזוקתן וכשירותן להפליג (מפקדה של "עצמאות" יצחק אהרונוביץ' הקפיד למלא את יומן האונייה גם בתקופה זו).

עם הכרזת המדינה, ביום ה' באייר תש"ח, נערך טקס חגיגי על סיפון של "עצמאות" ו"קיבוץ גלויות", ומעט אחר כך - הוסר מהן הדגל של פנמה והונף דגל ישראל - והן יצאו לנמל חיפה. בחודשים שלאחר קום המדינה הובילו "עצמאות" ו"קיבוץ גלויות" רבבות של עולים מקפריסין, איטליה, מרסיי וצפון אפריקה.

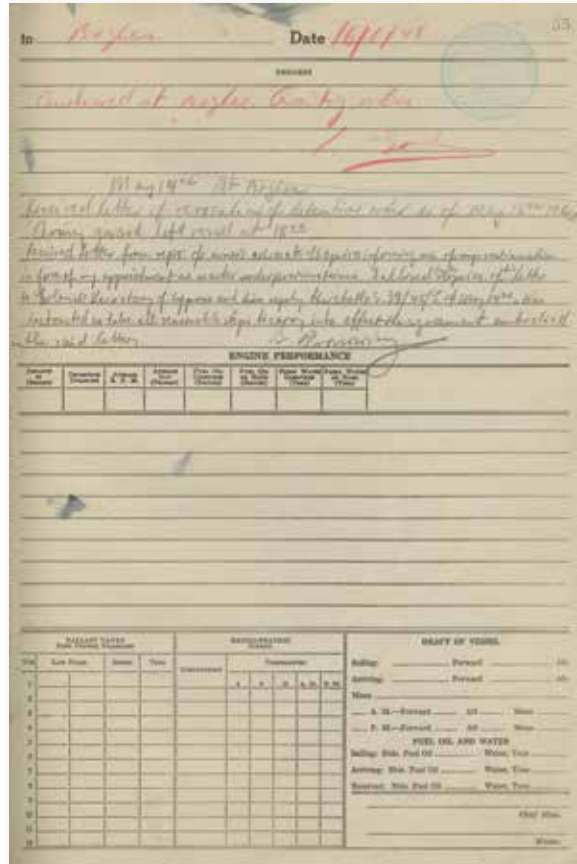
מצורף: פתק בכתב-יד ובו מעין מקרא לעמודי היומן שבהם נרשמו אירועים בעלי חשיבות (כנראה, בכתב-ידו של רב החובל יצחק אהרונוביץ'). [62] דף, 34.5 ס"מ בקירוב. מצב טוב. מעט כתמים. קמטים, כתמים וקרעים בשוליים של העטיפה. לאורך השדרה מודבקת רצועת בד, עם קרעים ופגמים. חותמות דיו על כל אחד מהעמודים.

פתיחה: \$2,000

הערכה: \$5,000-10,000

137c

137b

them. Out of fear for the safety of the passengers, the commanders of the ships were instructed to obey the orders of the British authorities, and the crew therefore yielded and allowed the ships to be diverted to Cyprus, with no resistance. Once there, the ships were decommissioned. According to the terms of surrender, the ship's commanders – accompanied by a handful of crew members – remained on board the vessels for the months-long duration of the detention. Throughout that time, they looked after the ships' maintenance and ensured their seaworthiness, and Captain Yitzhak Ahronovitch of the "Atzma'ut" continued updating his ship's log book on a daily basis.

On the day the independence of the State of Israel was declared – May 14, 1948 – festive ceremonies were held on board both the "Atzma'ut" and "Kibutz Galuyot". Soon afterward, the Panamanian flags were taken down, flags of Israel were hoisted, and the two ships

set sail for the Port of Haifa. In the months after the establishment of the State of Israel, the "Atzma'ut" and "Kibutz Galuyot" transported tens of thousands of new immigrants – now fully legal – from Cyprus, Italy, Marseilles, and North Africa to their new home in the newborn state.

Enclosed: Handwritten note listing the entries relating to significant events appearing in the deck log book. This "legend" was presumably handwritten by Captain Yitzhak Ahronovitch himself.

[62] leaves, approx. 34.5 cm. Good condition. Few stains. Creases, stains, and tears to edges of cover. Strip of cloth, with tears and blemishes, glued to length of spine. Inked stamps on each and every leaf.

Opening price: \$2,000
 Estimate: \$5,000-10,000

137. Ship's Deck Log Book – Illegal Immigrant Ship "Atzma'ut", 1947-1948 – Filled Out in Handwriting by the Ship's Captain, Yitzhak "Ike" Ahronovitch, Previously Captain of the "Exodus"

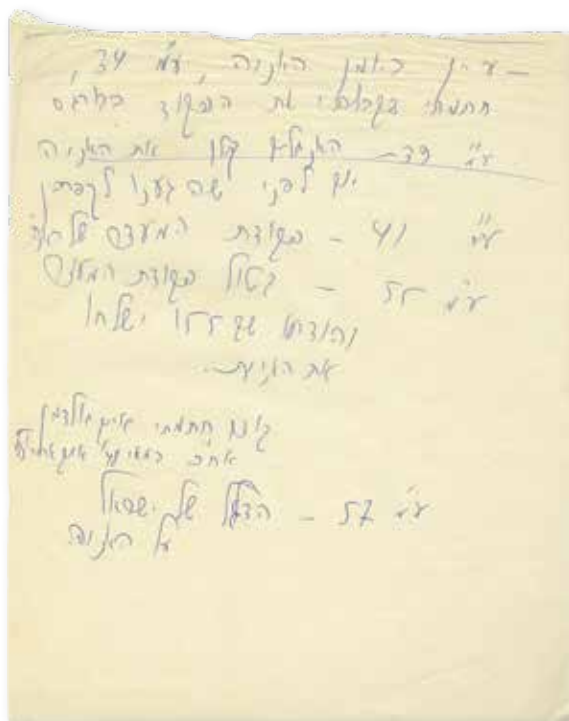
Deck log book of the illegal immigrant ship "Atzma'ut". 1947-1948. English and Italian.

Ship's deck log book – an official document filled out daily by the ship's captain – regarded as the official documentation of the voyage. Such log books are managed by the International Maritime Organization (IMO) and are considered to bear both legal and historical significance. Once registered, changes or modifications of any kind are prohibited, and the recordings remain permanently preserved.

The present document is the deck log book of the ship "Atzma'ut", largest of the illegal immigrant vessels, which, at the time, had some 7,500 immigrants on board. The log book is filled out in handwriting by the ship's captain, Yitzhak "Ike" Ahronovitch, previously captain of the "Exodus". The log covers a particularly long period, from September 1947 through May 1948; this span of time includes the seagoing voyages, months of detention in Cyprus, and finally the journey to Palestine under the flag of the State of Israel.

Each page contains a detailed entry indicating the ship's location, data regarding the voyage, and details of any noteworthy incidents that occurred that day, **including negotiations with the British authorities on the high seas; the landing of passengers on the shores of Cyprus, where they were to be held in detention centers; the appointment of a military guard force and the decommissioning of the ship; revocation of the seizure order against the ship on the day of the State of Israel's Declaration of Independence; the redesignation of the ship's home port from Panama to Haifa; exchanging the ship's flag for the flag of the State of Israel;** and more. The margins of the leaves bear the inked stamps of the Consulate of Panama in New York, because the ship's flag of convenience (FOC) was Panamanian. The deck log book's first entries are in a different handwriting, and in Italian; these entries were probably made by a crew member who skippered the vessel at the start of its voyage, from the United States to Europe.

The "Atzma'ut" and "Kibutz Galuyot" were the largest seagoing vessels to take part in the "Ha'apalah" (illegal immigration) campaign that smuggled tens of thousands of Jews into Mandatory Palestine. The ships were purchased in the United States in 1947 by the so-called "Mossad LeAliyah Bet" (the original names of

137d

the ships were the SS "Pan Crescent" and the SS "Pan York"). Thanks to their unusually large size and thanks to their ventilation systems, they could carry roughly 7,500 immigrants each. Between them, the two vessels transported about 20 percent of the illegal immigrants that eventually arrived on the shores of Palestine.

In 1947, the two ships set sail for the Port of Venice under the Panamanian flag. From there, they sailed to the port of Constanța, Romania, where they were refitted and converted from freight ships into ships suited for carrying immigrant passengers. For several months, the leadership of the Jewish "Yishuv" in Palestine refused to authorize their embarkation, mostly out of fear that the arrival of illegal ships would undermine the case for a Jewish state in the upcoming vote at the United Nations, scheduled for November 29 of that year. In the end, in December 1947 the two vessels set out for Palestine of their own volition and with no formal authorization. David Ben-Gurion chose Hebrew names for the two ships – "Atzma'ut" and "Kibutz Galuyot" – while they were still at sea. The British found out about the intended arrival of the ships shortly after their departure, and they dispatched destroyers to intercept

Evacuation of Palestine

Information
 On 20 May all the troops and command units and leaving Jerusalem
 On 21st all the units under command of 1st Lt are evacuating the
 foot. Central & Southern sectors of Palestine & moving to Egypt
 2. 1st Lt to 4 moving via. HEDEON, DEERSHEER, ASCLUT.
 Main Base H-4, 13 1st Lt to 2 moving S from SARAFAND to RAFFA
 via RAMLE, MASHIYA (159119) JULIS (117121) & Y. Rd. 10061002.

Selection 2 Am. R.I.F. will move to RAFFA on 21st.

Method Operation will be in two stages
 1. Evacuation of Jaffa & outlying Platons facilities - 2 Day
 - 5. Move of Bn to RAFFA on 21st.

STAFF
Evacuation of JAFFA
 On 21st, A Coy will take over Road Patrols by 08.30 at following
 Map Refs from 2 King Reg. 15251074 and 15005573 each to be of
 Platons strength. C Coy will remain direct with HTO & ON in Admin
 details for Base Platons.

4500 C.P. Party of 40 M. Coy RA will report FISH FORCE commands - ABEXABIR.
 4500 HTO will detail 1st 2 Troops to Report to C Coy in JAFFA 12.30
 to D Coy - ABU NAGIA, for lift to SARAFAND on 2 Day.

On B. Base
 04.15. 4 Companies (Capt Command) will move out of SARAFAND with
 70 4 R Tanks to take up position at MIZRA, ISRAEL, YAZUK
 and BEIT DAZAN, to cover withdrawal of JAFFA force
 Command to act as local protection to tanks & command with them
 until return to camp.

04.30 Plat 100-00-1154 withdrawal to FISH FORCE HQ with H.T.O. of
 11.00 12.00 Reg.

04.00-05.00 1 A Coy full out of JAFFA.

0500 Bty of 41st Pz Bde in ground ready to support FISH FORCE.

0730 10th Coy withdrawal from MASHIYA area, columns in
 this stage advance. Capt. JAFFA 0545 Hrs & returns to
 Bn HQ SARAFAND.

0830 FISH FORCE at ABU NAGIA, columns & returns to H.T.O.
 after B Coy passes through sets up Platons at YAZUK on
 way out.

0900 1st R.I.F. & 4 Companies 3 R.I.F. returns to SARAFAND under advice
 of 1st Lt. DAZAN for completed evacuation.

1000 1st R.I.F. report to H.T.O. & will be able command for move.

138a

138. אוסף פקודות ומסמכי-צבא - סיום המנדט הבריטי, מרץ-מאי 1948 - פקודת פינוי ארץ ישראל, הודעות טלגרף על קרבות מלחמת העצמאות, חומרים שהועברו ללגיון הערבי, ועוד

כ-45 פקודות ומסמכים של יחידת "הרגימנט האירי המלכותי", שפעלה בשלהי תקופת המנדט במחנה הצבאי "Ras El Ein" (ראש העין). מרץ-מאי 1948 (כמה פריטים מוקדמים יותר). אנגלית.

אוסף המתעד את פינוי הכוחות הבריטיים מארץ ישראל, אשר החל בראשית שנת 1948 ונחתם ביום 14 במאי - יום סיום המנדט והקמת המדינה - עם עזיבת הנציב העליון אלן קנינגהם והורדת הדגל הבריטי מנמל חיפה. באוסף, מגוון מסמכים ופקודות של יחידת "הרגימנט האירי המלכותי" (Royal Irish Fusiliers), חלקם בדפוס וחלקם בכתב יד, שפעלה במחנה הצבאי בראש העין בתקופה זו (חלק מן המסמכים חתומים בחתימות ידם של קציני המחנה):

Evacuation of Palestine - פקודת פינוי ארץ ישראל, כתובה בכתב-יד, ובה לוח זמנים מפורט ליום הפינוי, שעה אחר שעה: תחנות המעבר, מהירות הנסיעה, הקמת מחסומי דרך, מילות קוד לשלבי הפינוי, ועוד.

Draft Conducting - חוזר מודפס, ובו הוראות להתנהגות החיילים בזמן היציאה מהארץ: נשיאת נשק אישי בכל עת, איסור לעזוב את הקרונות, איסור להירדם על יד החלונות, הוראה למנות קצין אחראי לכל קרון מקרונות הרכבת, והוראות נוספות (עותק זה נמסר לאחד מקציני המחנה, עם שמו בכתב-יד בשוליים).

כ-20 הודעות טלגרף שנשלחו ממחנה ראש העין ואליו סמוך לפינוי: דיווח על גניבת רובים על פסי הרכבת של צומת לוד (אפריל 1948); הודעה על ניסיונות של "כנופיית שטרן" (לח"י) לפשוט על מצבורי נשק (מאי 1948); הודעה על העברת מפת המוקשים שהטמין הצבא האנגלי לידיה של הלגיון הערבי (מאי 1948, מצורף התרשים); הודעה על השתלטות חמושים יהודים על בית ספר ביפו (מאי 1948); ועוד.

- אוסף פקודות-יום, כתובות בכתב-יד, המפרטות את משימות החיילים בימים שלפני הפינוי - בהן פקודה מפורטת לקראת יום הלוויית מנהיג הכוחות הפלשתינים עבד אל קאדר אל חוסייני, 9 באפריל 1948, שנהרג יום קודם לכן בקרבות הקסטל.
- חמישה חוזרים וחוברות עבור חיילים ועובדי-ציבור המסיימים את תפקידם (עם סיום המנדט), ובהם טבלאות לחישוב מענקים, פירוט זכויות המשוחררים, טפסי בקשה להמשיך לשרת בארץ אחרת, ועוד.
- פריטים נוספים.

כ-45 מסמכים. גודל ומצב משתנים.

מצורף: "Faugh-a-Ballagh" בטאון הרגימנט האירי המלכותי, גיליון יולי 1948 (עם מידע מפורט על הפעילות של הגדוד בארץ ישראל; מלווה תמונות רבות).

פתיחה: \$1,000
 הערכה: \$3,000-5,000

Out 3

ARMY FORM C314 (Small) (Page of 100) **MESSAGE FORM** Reg. No. 1.

IN

OUT ABOVE THIS LINE FOR SIGNALS USE ONLY

FROM *O.C. 1st Bn. 10th Div. Det.* Date-Time of Origin *092200Z*

TO *2nd R. IRISH FUS.*

INFO *Bn. I.O. - "A" Coy. Central Tower, GURKHA CAMP, P.O.*

THIS LINE FOR SIGNALS USE ONLY Message Instructions Group Count

Security Classification (see NOTE below) *RESTRICTED* Originator's Number *G/3.*

Degree(s) of Priority and/or Originator's Instructions

Originator's Signature (with rank) *[Signature]*

Date-Time of Origin

	Time	Circuit	Operator
IN			
OUT			

NOTE: This Message will not be accepted unless a Security Classification (or "Unclassified") has been inserted in the appropriate space.

(FORM) W. 3680/128 1952 Page 11/16 U.S.G. 114 1024

Confirm the same about was caused tonight when "Prowlers" of the detachment fired a white V light. For information the "Prowlers" and day Rly Patrol have not V light signals, but they can communicate with M. H. G. In the event of trouble they will fire V.L. RED, WHITE, GREEN, 4 seconds GREEN at 30 Sec interval if necessary. V light for illumination purposes will be RED or WHITE only. If the M. H. G. is in difficulties and require assistance they can

138c

Out 108

ARMY FORM C314 (Small) (Page of 100) **MESSAGE FORM** Reg. No. 1.

IN

OUT ABOVE THIS LINE FOR SIGNALS USE ONLY

FROM *O.C. 1st Bn. 10th Div. Det.* Date-Time of Origin *141930Z*

TO *Colonel Lt 'A' Coy.*

INFO

THIS LINE FOR SIGNALS USE ONLY Message Instructions Group Count

Security Classification (see NOTE below) *Unclassified* Originator's Number *G/8*

Degree(s) of Priority and/or Originator's Instructions

Originator's Signature (with rank) *[Signature]*

Date-Time of Origin

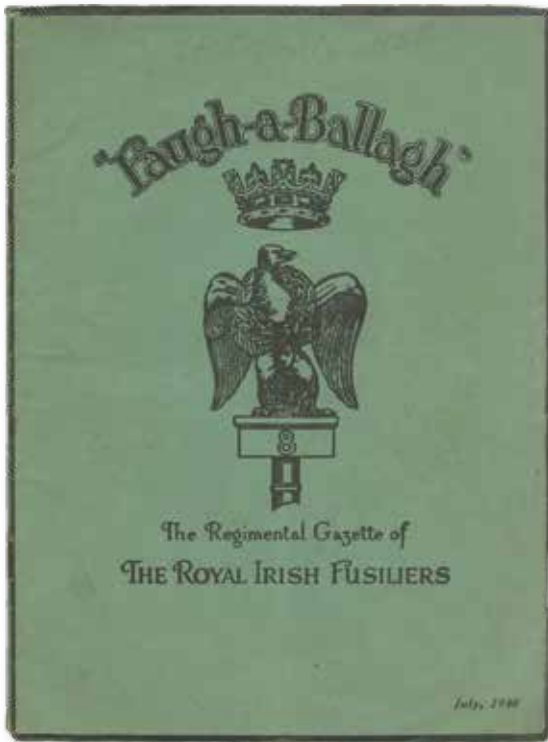
	Time	Circuit	Operator
IN			
OUT			

NOTE: This Message will not be accepted unless a Security Classification (or "Unclassified") has been inserted in the appropriate space.

(FORM) W. 3680/128 1952 Page 11/16 U.S.G. 114 1024

Subject a Very light. If possible please bring with you Red and green white V. light.

138b

138e

Out 117

ARMY FORM C314 (Small) (Page of 100) **MESSAGE FORM** Reg. No. 1.

IN

OUT ABOVE THIS LINE FOR SIGNALS USE ONLY

FROM *O.C. 1st Bn. 10th Div. Det.* Date-Time of Origin

TO *1st Bn. 10th Div. Det.*

INFO *1st Bn. 10th Div. Det.*

THIS LINE FOR SIGNALS USE ONLY Message Instructions Group Count

Security Classification (see NOTE below) *Unclassified* Originator's Number *G/10.*

Degree(s) of Priority and/or Originator's Instructions

Originator's Signature (with rank) *[Signature]*

Date-Time of Origin

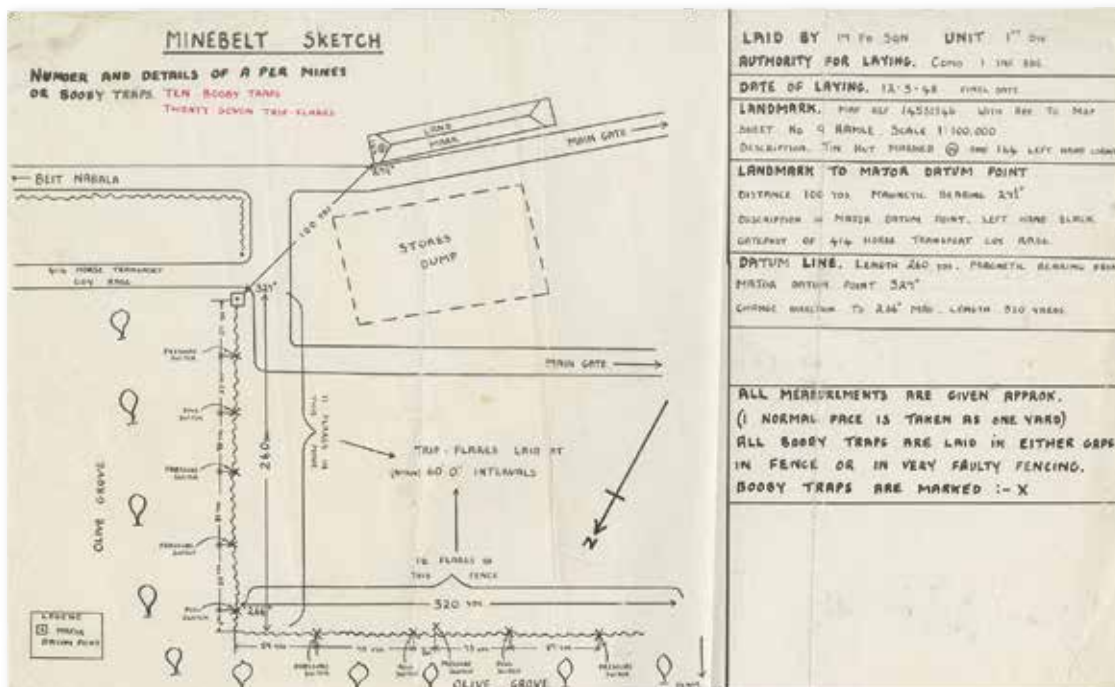
	Time	Circuit	Operator
IN			
OUT			

NOTE: This Message will not be accepted unless a Security Classification (or "Unclassified") has been inserted in the appropriate space.

(FORM) W. 3680/128 1952 Page 11/16 U.S.G. 114 1024

REF. your enquiry about Arab. Colonel on Tel. Kalamashy camp on night 21st April. Have returned Arab. G.O. Has a view. He had no information in offer. His presence that his troops will depart with Central. The line departed before they commenced work in force. He suggested that they were Arab. and Irishmen, and perhaps Hassan Salama of Lydda might be able to help.

138d

138f

138. Collection of Orders and Military Documents – End of the British Mandate for Palestine, March-May 1948 – Order for the Evacuation of Palestine, Telegraph Messages on Battles of the 1948 War, Intelligence Shared with the Arab Legion, and More

Some 45 orders and documents of the Royal Irish Fusiliers, a British unit stationed in "Ras El Ein" (Rosh HaAyin) military camp during the later period of the British Mandate for Palestine. March-May, 1948 (several earlier documents). English.

The present collection documents the evacuation of British forces from Palestine, which commenced in early 1948 and culminated on May 14, 1948. On this day, as Israeli independence was declared, the British Mandate was formally concluded, the British flag was lowered at the port of Haifa, and the High Commissioner for Palestine, Alan Cunningham, departed from the country. Included are:

- **A Handwritten order for the evacuation of Palestine**, including a detailed schedule for the day of the evacuation, hour by hour: order of sectors and places to be evacuated, driving speed between sections, locations of roadblocks, code words for the stages of evacuation, and more.
- **Draft Conducting Orders** – printed communication containing orders for troops' conduct during the evacuation: An officer or senior soldier will be put in charge of every train compartment carrying troops, troops are instructed to carry their arms at all times, to avoid leaving their train compartments, to avoid sleeping near open train windows, and more (the present copy was handed to an officer of the unit's camp, whose handwritten name appears in the margins).
- **Some 20 telegraph messages sent to and from Ras**

El Ein camp a short while before the evacuation: a report on the theft of rifles near the Lydda (Lod) railway junction (April 1948); report on attempts by the "Stern Gang" (Lehi) to raid weapon depots (May 1945); report on a British minefield map, transferred to the Arab Legion (May 1948, map included); report on a school in Jaffa, seized by a group of Jewish militants (May 1948); and more.

- Assortment of hand-written command orders, detailing various assignments and mission to be carried out by British soldiers before the evacuation – including an order issued on April 9, detailing the preparations for the funeral of Abd al-Qadir al-Husayni, leader of the Palestinian Army of the Holy War, who was killed in the Battle of al-Qastal the day before.
- Five booklets and circulars issued for soldiers and civil servants who completed their duties upon the end of the British Mandate for Palestine, including tables for calculating various grants, details on the rights of discharged men, application forms to continue serving in another country, etc.
- And other additional documents.

Some 45 documents and booklets. Size and condition vary. Enclosed: "Faugh-a-Ballagh", The Regimental Gazette of The Royal Irish Fusiliers, July 1948 (containing detailed information on the activities of the regiment in Palestine, with many illustrations).

Opening price: \$1,000
Estimate: \$3,000-5,000

139b

139a

139. "הכרזת העצמאות" - כרטיס כניסה, הזמנה רשמית ו-"עותק כחול" של ההכרזה - אחד ממאה עותקים שחולקו לנוכחים בטקס, ומהם הקריא דוד בן-גוריון את ההכרזה

שלושה פריטי נייר מקוריים מטקס הכרזת העצמאות. ד'-ה' באייר תש"ח / 14-13 במאי 1948. שלושה פריטי נייר שנמסרו לעיתונאי משה (רון) דנציגר קרון (1904-1985) - המזכ"ל הראשון של אגודת העיתונאים וממשתתפי טקס הכרזת העצמאות:

1. "מושב הכרזת העצמאות" - כרטיס כניסה רשמי, מודפס וממולא בכתב-יד. בצדו הפנימי משודכת פתקית עם מקום הישיבה: "שורה III, כיסא 6, אמצע".

[4] עמ' (כרטיס מקופל לשניים), 14 ס"מ בקירוב. פגמים קלים. פיסות קטנות חסרות בשתי הפינות התחתונות.
2. "מושב הכרזת העצמאות" - הזמנה רשמית. נשלחה יום אחד לפני ההכרזה, 13 במאי 1948, עם הנחיות קצרות: "א. נ, הננו מתכבדים לשלוח לך בזה הזמנה למושב הכרזת העצמאות שיתקיים ביום ו', ה' באייר תש"ח... בשעה 4 אחה"צ באולם המוזיאון... אנו מבקשים לשמור בסוד את תוכן ההזמנה ואת מועד כינוס המועצה... תלבושת: בגדי חג כהים".

מצורפת המעטפה המקורית שבה נמסרה ההזמנה.

[4] עמ' (דף מקופל לשניים, מודפס בחזית בלבד). 21.5 ס"מ. קו קיפול. פגמים קלים.
3. "הכרזת מועצת העם, ה' אייר תש"ח, 14 במאי 1948" ("עותק כחול" של הכרזת העצמאות) - חוברת משוכפלת סטנסיל עם נוסח ההכרזה, שנדפסה בבוקר ה' באייר תש"ח וחולקה למשתתפים בטקס.

3 דף + [1] עטיפה על נייר כחול. 26.5 ס"מ בקירוב. מצב טוב. כתמים. נקבי תיוק בשוליים. קרעים וקרעים חסרים בשוליים התחתונים, משוקמים שיקום מקצועי. הדפים והעטיפה אינם כרוכים.

פתיחה: \$2,000

הערכה: \$7,000-12,000

139. "Declaration of Independence" – Entrance Ticket, Official Invitation, and a "Blue Copy" of the Declaration – One of a Hundred Copies Distributed to Ceremony Attendees, One of them Publicly Read by David Ben-Gurion

Three original pieces of ephemera from the ceremony marking the State of Israel's Declaration of Independence. 4th-5th Iyar / May 13-14, 1948.

The present ephemera items were issued to the journalist Moshe (Ron) Danzigerkron (1904-1985), the first Secretary-General of the Tel Aviv Journalists Association, and one of the participants at the ceremonial gathering for the State of Israel's Declaration of Independence:

1. "Gathering for the Declaration of Independence", official entrance ticket, printed, and filled out in handwriting. Stapled onto the inside is a note designating the seat number (Hebrew): "Row III, Seat 6, Middle".

[4] pages (ticket folded in half), approx. 14 cm. Minor blemishes. Small strips missing in two bottom corners.

2. "Gathering for the Declaration of Independence", official invitation. Sent one day prior to the declaration, May 13, 1948, with brief instructions (Hebrew): "Dear Sir, we hereby have the honor of sending you an invitation to the Gathering for the Declaration of Independence which will take place on Friday, 5th Iyar 1948, at 4:00 PM in the museum hall... We request you keep secret the content of this invitation and the time of assembly of the council ... Dress: Dark suit".

Enclosed, the original envelope in which the invitation was submitted.

[4] pages (sheet folded in half, printed on front only). 21.5 cm. Fold line. Minor blemishes.

3. "Declaration of the People's Council, 5th Iyar / May 14, 1948" ("Blue Copy" of the Declaration of Independence): Mimeographed booklet containing the final approved version of the declaration, printed on the morning of May 14, 1948, and distributed to individuals invited to participate in the ceremony.

3 leaves + [1] cover, on blue paper. Approx. 26.5 cm. Good condition. Stains. Punch holes in margin. Tears, incl. open tears, to bottom margin, professionally mended. Sheets and cover not bound.

Opening price: \$2,000

Estimate: \$7,000-12,000

139c

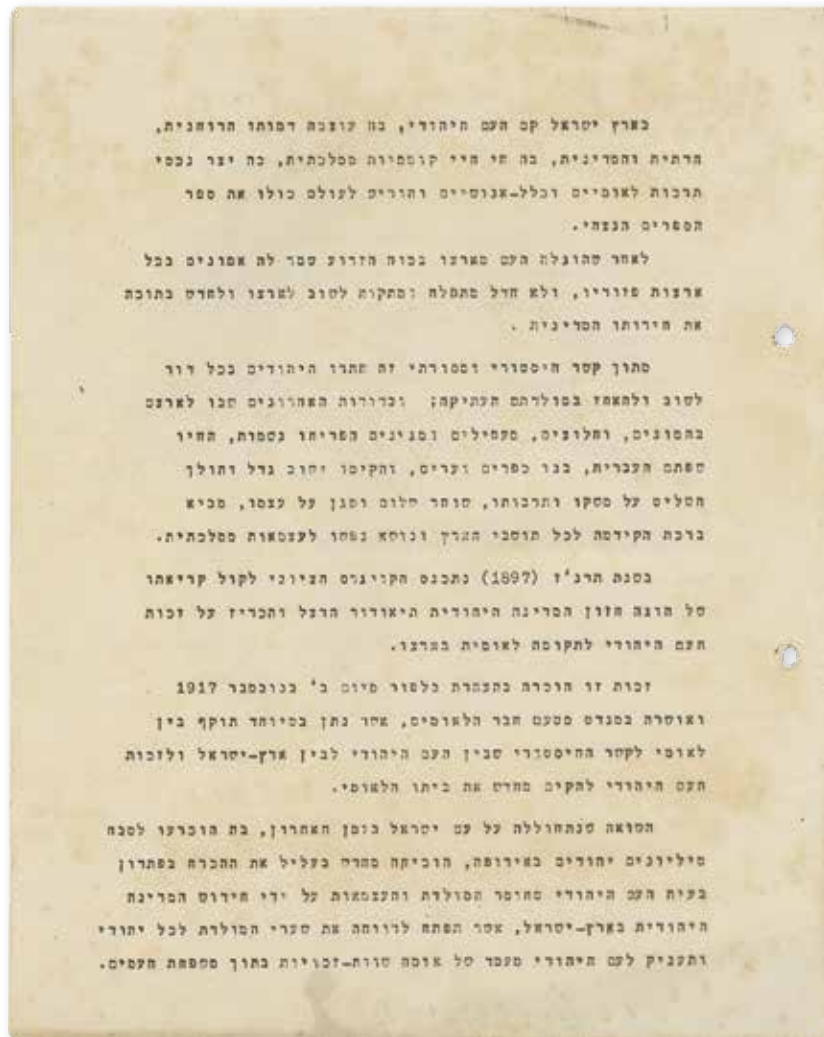
139d

"העותקים הכחולים" של הכרזת העצמאות

הנוסח הסופי של הכרזת העצמאות, המוכר לרבים בדמות מגילת הקלף החתומה, נקבע ונשלם סמוך לחצות של יום 13 במאי 1948. הזמן הקצר שבין השלמת הנוסח ובין מועד ההכרזה עצמה – שעות בודדות – לא הספיק כדי להכין את מגילת הקלף, ובעת ההכרזה הניחו המשתתפים את חתימתם על מגילת ריקה (הכיתוב הושלם רק מאוחר יותר, מעל לחתימות). למשתתפי הטקס חולקו חוברות מודפסות שהוכנו באותו הבוקר, בנות שלושה עמודים עטופים בנייר כחול, המכונים לעיתים "העותקים הכחולים" של מגילת העצמאות – הופעתה הראשונה של ההכרזה בדפוס (למעט הדפסת המקור, שהוקלדה במכונת כתיבה רגילה לילה אחד לפני כן).

החוברות שוכפלו בסטנסיל בידי מזכירתו האישית של זאב שרף, דורית רוזן, על דפי שכפול שרכשה בחנות כלי הכתיבה "לאוטמן" בתל-אביב. כ-100 עותקים של החוברות הוכנו בבוקר הקמת המדינה (ויש הסוברים, עשרות בלבד) – הדפסותיה הראשונות של ההכרזה – שמאחת מהן, הקריא דוד בן גוריון את הכרזת העצמאות.

ראו: יורם שחר, "כבוד, חירות ועמל-ישרים, סיפור חיבורה של הכרזת העצמאות", מכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב המכון למשפט והיסטוריה ע"ש קרן דיודי ברג, אוניברסיטת תל-אביב, 2021, עמ' 175-170.

139e

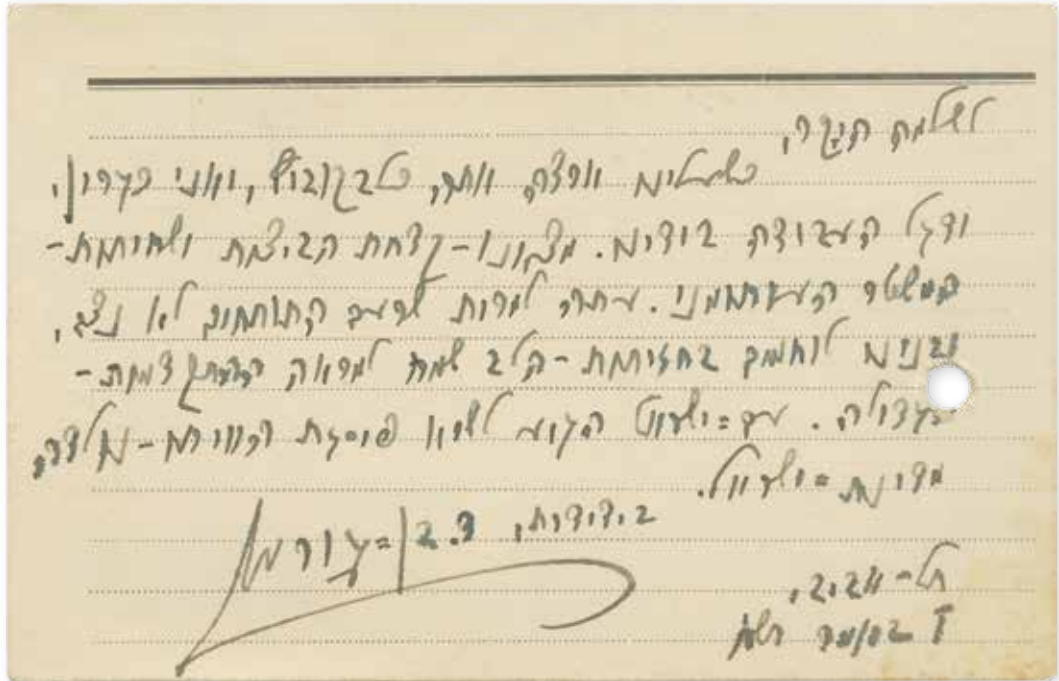
The "Blue Copies" of the Israeli Declaration of Independence

The final version of the Declaration of Independence – which most people naturally associate with the famous signed parchment scroll – was approved and completed close to midnight, May 13-14, 1948. The few hours remaining between the final approval and the declaration itself did not afford sufficient time for preparing the official parchment scroll, and thus, at the appointed time, the parties to the declaration put their signatures to a blank scroll, and the formal text was only added later, above the signatures.

Participants in the ceremony were handed printed booklets, prepared that same morning. Each booklet consisted of a three-page document enclosed within a blue paper cover. These booklets were often termed "the Blue Copies" of the Declaration of Independence; they represented the very first printed versions of the declaration, with the exception, of course, of the truly original copy, which was typewritten using a regular typewriter on a regular sheet of paper the night before the declaration ceremony.

The booklets were mimeographed by Dorit Rosen, the personal secretary of Ze'ev Sherf, secretary of the People's Council, on mimeograph sheets she purchased at the Lautman stationery shop in Tel Aviv. Some 100 copies of these booklets were put together on the morning of the declaration (actually fewer according to some witnesses, who insist only a few dozen copies were made). They were the earliest printed versions of the declaration. At the official ceremony of the State of Israel's Declaration of Independence, David Ben-Gurion publicly read out the declaration from one of these "Blue Copies".

For reference, see Hebrew.

140a

140. "נולדה מדינת ישראל" - גלויה בכתב-ידו ובחתימתו של דוד בן גוריון - נכתבה יום לאחר שהכריז בן-גוריון על הקמת מדינת ישראל - ו' באייר תש"ח

גלויה עם מכתב בכתב-ידו וחתימתו של דוד בן-גוריון. תל-אביב, ו' באייר תש"ח (15 במאי, 1948).
גלויה אישית, כתובה בכתב-ידו של דוד בן גוריון, לידיד נעוריו שלמה לביא; נכתבה לילה אחד לאחר הקמת המדינה:
"כשעלינו ארצה, אתה כלבקוביץ ואני כגרין ודגל העבודה בידינו, מצאנו קדחת הביצות ושחיתות במשטר העותומני. עתה, למרות שרעם התותחים לא נדם ובנינו לוחמים בחזיתות - הלב שמח למראה ההתקדמות הגדולה".
חתומה במעין 'הכרזה אישית' על הקמת המדינה: "עם-ישראל הגיע לשיא פסגת הוויתור - נולדה מדינת ישראל, ד. בן-גוריון".
שלמה לביא (לבקוביץ, 1882-1963), אבי רעיון הקיבוץ, חברו הקרוב של דוד בן גוריון; כונה בפי בן גוריון "האיש המופלא ביותר בעליה השניה". לביא נולד בעיר פלונסק, עיר הולדתו של בן גוריון, והיה חבר באגודת הנוער הציונית "עזרא" (שנוסדה בידי בן גוריון ושלמה צמח). בשנת 1905 עלה ארצה, עבד כפועל בחוות סג'רה, בבית החרושת לשמן של חברת "עתיד" ובחוות כנרת, והיה ממקימי ארגון "השומר". כחבר קבוצת כנרת הגה את רעיון "הקבוצה הגדולה" (היא הקיבוץ), ובשנת 1921 היה ממקימי הקיבוץ עין חרוד. לאחר הקמת מדינת ישראל כיהן כחבר הכנסת הראשונה והשנייה.
14 x 9 ס"מ. חותמת דואר ובול "דואר עברי". מצב טוב. כתמים, בעיקר בפינה הימנית התחתונה. נקב תיוק בשוליים הימניים (עם פגיעה קלה בטקסט).

פתיחה: \$5,000

הערכה: \$15,000-25,000

140b

140. "The State of Israel is Born" – Autograph Postcard, Signed by David Ben-Gurion – Written a Day after Ben-Gurion's Declaration of Israel's Independence – May 15, 1948

Postcard bearing a message handwritten and personally signed by David Ben-Gurion. Tel Aviv, 6th Iyar [May 15], 1948. The postcard is addressed to Ben-Gurion's lifelong friend, Shlomo Lavi; written the day following the establishment of the state of Israel:

"When we first arrived here in Palestine, you as Levkovich and I as Grün, holding the banner of labor in our hands, we discovered malaria, swamps, and an Ottoman regime rife with corruption. But now, though the roar of artillery has yet to be silenced, and our sons fight on the front, our heart is joyful at the sight of such great progress" (Hebrew).

The postcard is signed off with something of a personal declaration regarding the establishment of the new state: **"The Jewish people have attained the epitome, the very essence of their existence; the State of Israel is born, D. Ben-Gurion".**

Shlomo Lavi (Levkovich; 1882-1963), among the foremost visionaries behind the original concept of the kibbutz, close, lifelong friend of David Ben-Gurion, described by Ben-Gurion as "the most extraordinary individual of the Second Aliyah". Like Ben-Gurion, Lavi was born in the Polish town of Plonsk, and was a member of "Ezra", the Zionist youth group founded by Ben-Gurion and Shlomo Zemach. Lavi immigrated to Palestine in 1905, worked as a laborer in the Sejera agricultural colony, at the Atid Company's vegetable oil factory, and at the Kinneret Farm, and was one of the founding fathers of the HaShomer Jewish civil defense organization. As a member of Kvutzat Kinneret (Kinneret Group), he conceived the idea of "HaKvutzah HaGedolah" (the "Large Group") – a concept that would soon develop into what became known as the "kibbutz". In 1921, he became one of the founders of Kibbutz Ein Harod. Following the establishment of the State of Israel, he served as a member of the First and Second Knesset.

9x14 cm. Postmark and "Doar Ivri" postage stamp. Good condition. Stains, mostly to bottom right corner. Punch hole in left margin, causing slight damage to text.

Opening price: \$5,000

Estimate: \$15,000-25,000

141

141. Proclamation by the Provisional Government of Israel – May 14, 1948

"Proclamation to All Inhabitants of the State of Israel", poster-form proclamation sheet issued by the Provisional Government of Israel. Tel Aviv: "HaPo'el HaTza'ir" Cooperative Print, 5th Iyar / May 14, 1948. Hebrew.

The first proclamation issued by the newly constituted Provisional Government of Israel. Printed in the national colors of the State of Israel, blue on white, and bearing an official message from the new government to its citizens (Hebrew): "In a period of supreme challenge, in days in which we are under malicious attack by our enemies, the Provisional Government has taken the rule in Israel into its own hands. Our State is the finest expression of a vision [which has persisted] for generations. We are commanded to defend the realization of this vision with all our strength".

Approx. 60x92 cm. Good condition. Fold lines. Minor blemishes to edges. Tiny pinholes in corners. Inked stamp and several notations on verso. Mounted with strips of adhesive tape on verso. Framed.

Opening price: \$1,000
 Estimate: \$4,000-6,000

141. כרזה מטעם הממשלה הזמנית – ה' באייר תש"ח

"הכרזה אל כל תושבי מדינת ישראל", כרזה מטעם הממשלה הזמנית. תל-אביב, דפוס קואופרטיבי "הפועל הצעיר", ה' באייר תש"ח 14.5.1948.

הכרזה הראשונה מטעם הממשלה הזמנית. מודפסת בצבעי הלאום של מדינת ישראל, כחול על גבי לבן, ונושאת הודעה מהממשלה החדשה לאזרחיה: "בתקופת מבחן עליון, בימי התקפת-זדון של אויבים, נוטלת הממשלה הזמנית את השלטון בישראל לידיה. מדינתנו מגלמת בתוכה את מיטב החזון של דורות. על הגשמת חזון זה אנו מצווים להגן בכל הכוח".

92 X 60 ס"מ בקירוב. מצב טוב. סימני קיפול. פגמים קלים בשוליים. נקבים זעירים בכינות. חותמות דיו ומספר רישומים בגב. מוצמדת לפספרטו באמצעות רצועות של נייר דבק בגב. נתונה במסגרת.

פתיחה: \$1,000
 הערכה: \$4,000-6,000

142a

142. אוסף מקיף של עיתוני "יום המדינה" - 16-14 במאי 1948

29 גיליונות עיתון שנדפסו ביום הכרזת המדינה ובשני הימים שאחריו. תל-אביב, ירושלים ומקומות נוספים, 16-14 במאי 1948 (עיתון אחד מיום 13 במאי). עברית ושפות נוספות.

אוסף יוצא דופן בהיקפו של עיתונים שנדפסו ביום השישי שבו הוכרזה מדינת ישראל, במוצאי השבת וביום ראשון שלמחרת - ובהם פרסום דבר הקמת המדינה, ופרסום האירועים שקרו בעקבותיה: פלישת צבאות ערב, קרבות מלחמת העצמאות, ביטול חוקי הספר הלבן, הכרת אומות העולם במדינה שזה עתה קמה, ועוד. באוסף כלולים גיליונות ממרבית היומנים העבריים שראו אור בארץ ישראל באותה תקופה, הוצאות מיוחדות לרגל הכרזת העצמאות, גיליונות עיתונים מירושלים הנוצרה ועיתונים שנדפסו עבור שארית הפליטה באירופה:

אחד עשר עיתונים מיום הכרזת העצמאות - יום שישי, ה' באייר תש"ח, 14 במאי 1948:

- "יום המדינה - עתון משותף של עתוני הארץ", גיליון בודד בהוצאה חד פעמית. כותרתו: "העם מכריז על מדינת ישראל".
- "הצפָה" (תל-אביב). כותרתו: "הלילה תקום המדינה העברית".
- "על המשמר" (תל-אביב). כותרתו: "היום הכרזת המדינה והקמת הממשלה".
- "דבר" (תל-אביב). כותרתו: "היום תוכרז מדינת ישראל בישיבה חגיגית של מועצת העם".
- "מבָּקָר - עתון הערב" (תל-אביב). כותרתו: "תם המנדט הבריטי - תוקם מדינה עברית".
- "הבָּקָר" (תל-אביב). כותרתו: "מדינת-ישראל תקום היום".
- "ידיעות אחרונות" (תל-אביב). כותרתו: "ב-4 אחה"צ תוקם מדינת ישראל".
- "היום" (ירושלים). "ההכרזה על הקמת המדינה לא תידחה - אין אדם מתאבד למען ידידות".
- "ידיעות ירושלים - יוצא לאור ע"י עתונאים בשביל קוראי דבר, הארץ, הבקר, המשקיף, הצפה" (ירושלים). כותרתו: "המדינה היהודית תוכרז היום בצהרים".
- "המגן" (עיתון בהוצאת "ההגנה", ירושלים). כותרתו: "מערכתנו הצבאית" / "מהחלטה - להגשמה".
- "לקוטי דברים לפועלי ירושלים" (עיתון בהוצאת מועצת פועלי ירושלים, ירושלים). כותרתו: "בני-חורין הננו".
- **חמישה עיתונים ממוצאי השבת שלאחר הכרזת העצמאות - ו' באייר (15 במאי 1948):**
- "מבָּקָר - עתון הערב" (תל-אביב). כותרתו: "קמה מדינת ישראל".
- "ידיעות מעריב - מוסף מצוייר ל-15 במאי" (תל-אביב). כותרתו: "פני המנדט מתחילתו ועד סיומו".
- "עתון העתונאים - הוצאה למוצאי-שבת של התאגדות העתונאים בחיפה" (חיפה). כותרתו: "היום הראשון של מדינת ישראל - מדינת ישראל הוכרזה ע"י ארה"ב".
- "באפריינג" - עתון בהוצאת פועלי-ציון צ.ס. בפולין (לודז'). כותרתו: "דער חלום פון דורות". יידיש.
- Wyzwolenie - עיתון בהוצאת הוועד המרכזי של פועלי-ציון צ.ס. בפולין (לודז'). כותרתו: "Niepodleglej Palestynie". פולנית.
- **שנים-עשר עיתונים מיום ראשון שלאחר הכרזת העצמאות - ז' באייר (16 במאי 1948):**
- "הארץ" (תל-אביב). כותרתו: "מתגשם חזון הדורות: קמה מדינת ישראל".
- "הבָּקָר" (תל-אביב). כותרתו: "מדינת ישראל קמה לתחיה".
- "הצפָה" (תל-אביב). כותרתו: "מדינת ישראל קמה - תחיה!".
- "על המשמר" (תל-אביב). כותרתו: "ה' באייר תש"ח - יום העצמאות - מדינת ישראל מתגוננת בעוז בפני תוקפיה".

- "ידיעות ירושלים" [ירושלים]. כותרתו: "מדינת-ישראל קמה לתחיה".
- "דבר" (תל-אביב). כותרתו: "הוקמה מדינת ישראל".
- "דבר - עיתון הקמת המדינה: גיליון מזכרת" (תל-אביב). כותרתו: "הוקמה מדינת ישראל".
- "המשקיף" (תל-אביב). כותרתו: "הוקמה מדינת ישראל".
- "יום יום" - עיתון ערב מבית "הארץ" (תל-אביב). כותרתו: "לאטרון ודיר איוב בידי כוחותינו".
- "ידיעות חדשות - הוצאה מיוחדת ליום הכרזת העצמאות" (תל-אביב). כותרתו: "תחי מדינת ישראל! חוקי הספר הלבן בוטלו! החלה העלייה החופשית!". עברית וגרמנית.
- "ידיעות היום - Yedioth Hayom" (תל-אביב). כותרתו: "Errichtung des Judenstaates". גרמנית.
- "New York Post" (ניו-יורק). כותרתו: "Tel Aviv Bombed". אנגלית.
- **גיליון מהיום שקדם להכרזת העצמאות - ד' באייר תש"ח (13 במאי 1948; תל-אביב):**
- "אשמרת" (תל-אביב). כותרתו: "יוכרז על הקמת המדינה ב-15 למאי 1948!".
- **מצורפים ארבעה עיתונים נוספים:** • "עתון רשמי" של מדינת ישראל, גיליון מס' 1, "הכרזה על הקמת מדינת ישראל", ה' אייר תש"ח, 14.5.1948. • "עתון רשמי" של מדינת ישראל, גיליון מס' 1 - עותק מודפס במכונת כתיבה ומשוכפל בסנטסיל (ה' אייר תש"ח?).
- "הבָּקָר - הוצאה לילדים", גיליון 20 במאי 1948. כותרתו: "המדינה היהודית קמה". • "קול ילדי עליית הנער" בהוצאת ילדי עליית הנוער בצרפת. גיליון מחודש אייר תש"ח. כותרתו: "תחי מדינת ישראל!".

פתיחה: \$3,000
הערכה: \$5,000-8,000

142b

Five newspaper issues and special publications from Saturday night, May 15, 1948, following the day of Israel's Declaration of Independence: • "Mivrak"; • "Yedioth Maariv"; • "Iton Haitonayim"; • "Befrayung" (Yiddish); • "Wyzwolenie" (Polish); • "Witamy Pierwszy Zydowski w Niepodleglej Palestynie" (Polish).

Twelve newspaper issues and special publications from Sunday, May 16, 1948, following the day of Israel's Declaration of Independence: • "Haaretz"; • "HaBoker"; • "Hatzofeh"; • "Al HaMishmar"; • "Yedioth Yerushalayim"; • "Davar"; • "Davar", special issue; • "HaMashkif"; • "Yom Yom"; • "Yedioth Hadashot"; • "Yedioth Hayom" (German); • "New York Post" (English).

Newspaper issue from May 13, 1948, the day preceding the reading of Israel's Declaration of Independence: "Ashmoreth".

Enclosed: four additional Hebrew publications: • "Iton Rishmi", issue no. 1 (May 14, 1948); • "Iton Rishmi", issue no. 1 (typewritten and stenciled copy) [May 14, 1948?]; • "HaBoker – Children's Magazine" (May 20, 1948); • "Kol Yaldei Alyiat HaNoar" (May-June 1948).

Size and condition vary. Overall good condition.

Opening price: \$3,000

Estimate: \$5,000-8,000

142c

142. Extensive Collection of Israel's State Day Newspaper Issues, May 14-16, 1948

29 issues of newspapers and special publications circulated on the day of the State of Israel's Declaration of Independence and two days thereafter. Tel Aviv, Jerusalem, and other places, May 14-16, 1948 (one newspaper issue dated May 13). Hebrew and other languages.

Extraordinarily large collection of issues of newspapers and special publications printed on the day Israel's Declaration of Independence was delivered (Friday, May 14, 1948), and on the subsequent Saturday night and Sunday (May 15-16). The headlines are dedicated to the Declaration of Independence, and other newsworthy events, namely those that came in the immediate aftermath of the Declaration: the invasion of Arab armies, the battles of the War of Independence (who's most challenging and troubling phase had broken out then and there), the annulment of the restrictions of the White Paper, recognition granted to the newly established State of Israel by nations of the world, and more. The collection includes issues of the vast majority of the country's Hebrew daily newspapers of those days, in addition to one-off publications issued specially in honor of the Declaration; issues of newspapers from embattled Jerusalem (then completely under siege); and newspapers printed for the benefit of Jewish survivors of the Holocaust still stranded in Europe.

Included in the collection:

Eleven Hebrew newspaper issues and special publications dated to the day of Israel's Declaration of Independence, 5th Iyar, May 14, 1948:

- "Yom HaMedinah", a joint newspaper of all the country's newspapers; • "Hazofeh"; • "Al HaMishmar"; • "Davar"; • "Mivrak"; • "HaBoker"; • "Yedioth Ahronoth"; • "HaYom"; • "Yedioth Yerushalym"; • "HaMagen"; • "Likutei Devarim LePoalei Yerushalayim".

143. השטרות והמעות של מדינת ישראל – 1948-1985 – כל הסדרות מקום המדינה ועד הנפקת "השקל החדש"

אוסף הכולל 49 שטרות ומעות שהונפקו בידי בנק אנגלו-פלשתינה, בנק לאומי לישראל, בנק ישראל, וממשלת ישראל. 1948-1985. באוסף תשע סדרות: סדרת מעות הנייר (1948-1952); סדרת אנגלו-פלשתינה (1948); סדרת בנק לאומי לישראל (1952); סדרות א-ד של בנק ישראל (1955-1975); סדרת השקל (1980); וסדרת השקל החדש (1985). הסדרות כולן שלמות למעט שטר אחד - שטר 50 הלירות מסדרת בנק אנגלו-פלשתינה.

האוסף שלפנינו הוצג במחזיאון "הרצליליבלום" לבנקאות ונוסטלגיה תל אביבית במשך כ-13 שנה, עד לסגירתו בשנת 2019 (מצורף אישור). להלן רשימה מפורטת של השטרות ומצבם:

• **מעות נייר, 1948-1952:** 50 מיל "שטיח" (Pick #6), 100 מיל "שטיח" (Pick #7), 50 פרוטה (Pick #10c), 100 פרוטה (Pick #12c), 250 פרוטה (Pick #13c). מצב: VF-EF+.

• **סדרת בנק אנגלו-פלשתינה, 1948:** 500 מיל (Pick #14), 1 לירה (Pick #15), 5 לירות (Pick #16), ו-10 לירות (Pick #17). מצב: VF-VF+.

• **סדרת בנק לאומי לישראל, 1952:** 500 פרוטה (Pick #19), 1 לירה ישראלית (Pick #20), 5 לירות ישראליות (Pick #21), 10 לירות ישראליות (Pick #22). מצב: VF-EF+.

• **בנק ישראל - סדרה א' (סדרת הנופים), 1955:** 500 פרוטה (Pick #24), 1 לירה ישראלית (Pick #25), 5 לירות ישראליות (Pick #26), 10 לירות ישראליות (Pick #27), 50 לירות ישראליות (Pick #28a). מצב: AU-VF+.

• **בנק ישראל - סדרה ב' (סדרת הדמויות), 1958:** 1/2 לירה ישראלית (Pick #29), 1 לירה ישראלית (Pick #30c), 5 לירות ישראליות (Pick #31), 10 לירות ישראליות (Pick #32d), 50 לירות ישראליות (Pick #33d). מצב: AU-UNC.

• **בנק ישראל - סדרה ג' (סדרת האישים), 1968:** 5 לירות ישראליות (Pick #34b), 10 לירות ישראליות (Pick #35c), 50 לירות ישראליות (Pick #36b), 100 לירות ישראליות (Pick #37c). מצב: UNC.

• **בנק ישראל - סדרה ד' (סדרת שערי ירושלים), 1975-1973:** 5 לירות ישראליות (Pick #38), 10 לירות ישראליות (Pick #39), 50 לירות ישראליות (Pick #40), 100 לירות ישראליות (Pick #41), 500 לירות ישראליות (Pick #42). מצב: UNC.

• **בנק ישראל - סדרת השקל, 1980:** 1 שקל (Pick #43), 5 שקלים (Pick #44), 10 שקלים (Pick #45), 50 שקלים (Pick #46), 100 שקלים (Pick #47), 500 שקלים (Pick #48), 1000 שקלים (Pick #49), 5000 שקלים (Pick #50), 10000 שקלים (Pick #51). מצב: UNC.

• **בנק ישראל - סדרת השקל החדש (סדרה א'), 1985:** 1 שקל חדש (Pick #51a), 5 שקלים חדשים (Pick #52a), 10 שקלים חדשים (Pick #53c), 20 שקלים חדשים (Pick #54c), 50 שקלים חדשים (Pick #55c), 100 שקלים חדשים (Pick #56c), 200 שקלים חדשים (Pick #57a). מצב: AU-UNC.

מצורפים: • 2 אסימוני קרטון בערך 5 פרוטה, "טוב לנסיעה בשירותי חברות דן". תל-אביב, [שנות ה-50]. • אישור מודפס מטעם בנק דיסקונט המעיד על כך שאוסף השטרות והמעות הוצג במחזיאון הרצליליבלום (מתוארך בכתב יד ל-4.1.2023).

פתיחה: \$4,000
הערכה: \$5,000-6,000

143a

143b

143c

143. State of Israel Banknotes – 1948-1985 – All the Series from the Establishment of the State until the Issue of the New Israeli Shekel

Collection including 49 banknotes issued by the Anglo-Palestine Bank, Bank Leumi le-Israel, Bank of Israel, and the Government of Israel. 1948-1985.

This collection comprises six series: the fractional note issues (1948-1952); the Anglo-Palestine Bank series (1948); the Bank Leumi le-Israel series (1952); series I-IV of the Bank of Israel (1955-1975); the ("old") Shekel series (1980); and the New Israeli Shekel series (1985). All the series are entirely complete, with one exception: the 50-Pound bill from the Anglo-Palestine Bank series is missing.

The present collection was on display at "HerzLilenblum" – a museum of banking and Tel Aviv nostalgia, for 13 years, until the museum's closure in 2019 (certification attached).

A list of the currency notes and their respective condition:

- **The fractional note issues, 1948-1952:** 50-Mil "carpet" bill (Pick #6), 100-Mil "carpet" bill (Pick #7), 50-Pruta bill (Pick #10c), 100-Pruta bill (Pick #12c), 250-Pruta bill (Pick #13c). Condition: VF-EF+.
 - **Anglo-Palestine Bank series, 1948:** 500-Mil bill (Pick #14), one-Pound bill (Pick #15), 5-Pound bill (Pick #16), 10-Pound bill (Pick #17). Condition: VF-VF+.
 - **Bank Leumi le-Israel series, 1952:** 500-Pruta bill (Pick #19), one-Israeli-Pound bill (Pick #20), 5-Israeli-Pound bill (Pick #21), 10-Israeli-Pound bill (Pick #22), 50-Israeli-Pound bill (Pick #23). Condition: VF-EF+.
 - **Bank of Israel – First series of the Pound (the landscapes series), 1955:** 500-Pruta bill (Pick #24), one-Israeli-Pound bill (Pick #25), 5-Israeli-Pound bill (Pick #26), 10-Israeli-Pound bill (Pick #27), 50-Israeli-Pound bill (Pick #28a). Condition: VF+-AU.
 - **Bank of Israel – second series of the pound (the portraits series), 1958:** ½-Israeli-Pound bill (Pick #29), one-Israeli-Pound bill (Pick #30c), 5-Israeli-Pound bill (Pick #31), 10-Israeli-Pound bill (Pick #32d), 50-Israeli-Pound bill (Pick #33d). Condition: AU-UNC.
 - **Bank of Israel – third series of the pound (the prominent personalities in Jewish history series), 1968:** 5-Israeli-Pound bill (Pick #34b), 10-Israeli-Pound bill (Pick #35c), 50-Israeli-Pound bill (Pick #36b), 100-Israeli-Pound bill (Pick #37c). Condition: UNC.
 - **Bank of Israel – fourth series of the pound (the Gates of Jerusalem series), 1973-1975:** 5-Israeli-Pound bill (Pick #38), 10-Israeli-Pound bill (Pick #39), 50-Israeli-Pound bill (Pick #40), 100-Israeli-Pound bill (Pick #41), 500-Israeli-Pound bill (Pick #42). Condition: UNC.
 - **Bank of Israel – Shekel Series, 1980:** one-shekel bill (Pick #43), 5-shekel bill (Pick #44), 10-shekel bill (Pick #45), 50-shekel bill (Pick #46), 100-shekel bill (Pick #47), 500-shekel bill (Pick #48), 1000-shekel bill (Pick #49), 5000-shekel bill (Pick #50), 10000-shekel bill (Pick #51). Condition: UNC.
 - **Bank of Israel – New Israeli Shekel Series (Series A), 1985:** one-New-Israeli-shekel bill (Pick #51A), 5-New-Israeli-shekel bill (Pick #52a), 10-New-Israeli-shekel bill (Pick #53c), 20-New-Israeli-shekel bill (Pick #54c), 50-New-Israeli-shekel bill (Pick #55c), 100-New-Israeli-shekel bill (Pick #56c), 200-New-Israeli-shekel bill (Pick #57a). Condition: AU-UNC.
- Enclosed: • Two cardboard tokens of 5-Pruta value, "Good for one ride through the services of the Dan (Bus) Company", Tel Aviv, [1950s]. • Printed certification issued by the Israel Discount Bank, Ltd., attesting to the fact that this particular collection of banknotes was on display at the HerzLilenblum Museum. Dated in handwriting, January 4, 2023.

Opening price: \$4,000

Estimate: \$5,000-6,000

143e

תנאי מכירה

1. "קדם - בית מכירות פומביות" (להלן "קדם") פועלת כשלושה טעם מוכרי הפריטים המוצעים למכירה פומבית.
2. "קדם" תפיק קטלוג לכל מכירה (להלן: "הקטלוג") ובו יפורטו, בין היתר, הפריטים המוצעים למכירה, מספריהם ומחירי הפתיחה שלהם. למען הסר ספק, הנתונים המופיעים בקטלוג נועדו לשמש לצרכי מידע בלבד ולקונה ואין בהם כל אחריות לגבי תאור, יחוס, בעלים קודמים, תקופה, מקור או כל נתון אחר. הזכות על התמונות המופיעות בקטלוג שמורות ל"קדם".
3. המחירים אשר מופיעים ברשימת הפריטים, הינם מחירי מינימום ואינם מהווים הערכה.
4. "קדם" תמנה אדם לתפקיד מנהל מכירה, שיהיה אחראי מטעמה, בין היתר, לעריכת המכירה הפומבית וניהולה.
5. מנהל המכירה שומר לעצמו את הזכות למנוע השתתפות במכירה מאנשים שאינו מעוניין בהשתתפותם. למנהל המכירה הסמכות הבלעדית לקבוע מי זכה במכירה, לבטל מכירה של פריט כלשהו (גם אחרי מכירתו), או להעמידו מחדש למכירה וזאת עפ"י שיקול דעתו הבלעדי. כן רשאי מנהל המכירה להוסיף או להוציא פריט מהמכירה, או לשנות נתונים לגבי פריט המוצע למכירה שנתקבלו לאחר הדפסת הקטלוג.
6. השתתפות במכירה מותנית בקבלת שלטית ממוספרת. הקונה בכוח יצטייד לפני המכירה, בשלטיט ממוספרת כאמור, אשר תשמש לצורך הצגה במכירה.
7. המכירה תתנהל בדולרים של ארה"ב.
8. מחיר פטיש" לעניין המכירה הפומבית משמע הסכום הנקוב כחצעת קונה בכוח שהצעתו נתקבלה עפ"י תנאים אלה. מיד לאחר הקשת הפטיש" והכרזת מספרו הסידורי של הקונה בכוח ע"י מנהל המכירה, יתישב הצעת הקונה בכוח כנתקבלה והפריט שהוצג למכירה ייפוך לקניין של אותו קונה מציע הצעה (להלן: "הקונה הזוכה"), בכפוף לביצוע מלוא התחייבויותיו ותשלום עפ"י הסכם זה. הקונה בכוח שהצעתו נתקבלה ישלם ל"קדם", בתוספת למחיר הפטיש, עמלה (בתוספת מע"מ) בשיעור 25% עבור \$250,000 הארשוני שבכל פריט, 20% עבור הסכום שבין \$250,000 ל-\$1,000,000, ובכפוף פריט 12% עבור הסכום שמעבר ל-\$1,000,000, שבכל פריט. התשלום המלא יעשה מיד בסיום המכירה.
9. הסימן בכרטיס מצין שזהו פריט שיוצא על ידי קדם מחוץ לישראל, ולכן הוא כפוף לחוקי המס הישראליים ויחייב בתשלום מע"מ על מלוא מחיר הפטיש ועמלת הקונה. עם זאת, אזרח זר שיקנה את הפריט יבוקש לייצא מחוץ לישראל באמצעות חברת השילוח הנובדת עם קדם והיה פטור ממס זה.
10. התשלום עבור הרכישות יעשה בהעברה בנקאית. יתקבלו גם תשלומים במזומן עד לסכום של 11,000 ש"ח (בכפוף לחוק). בהתאמה לא סחירה ובכרטיס אשראי עד לסכום של \$25,000.
11. באחריות הקונה לדאוג להוצאת הפריטים שרכש, ישירות ממשרד "קדם", או באמצעות שליח או חברת משלוחים מטעמו. במקרה שהרכוש יבוקש, "קדם" תוכל, ללא אחריות מצדה, לארוז ולשלוח את הפריטים בתשלום מלא על חשבון הקונה. לתעריפי אריזה ומשלוח יש

Terms of Sale

1. "Kedem" Public Auction House ("Kedem") acts as agent for sellers of items to be offered for sale to the public ("the Sellers").
2. "Kedem" will produce a catalogue for every sale ("The Catalogue"), which will include a list of items available at the sale, their serial numbers and opening prices. For the avoidance of doubt, information provided in the Catalogue, including opening prices, descriptions of items and any other information concerning the items, are solely for the purpose of information for potential buyers and are in no way to be construed as stand and/or obligation on behalf of "Kedem" and/or its employees and/or representatives. Kedem reserves all rights to the pictures that appear in the catalog.
3. "Kedem" will appoint a person as manager of the sale ("the Auctioneer") who will be responsible on its behalf for the execution and management of the auction.
4. The Auctioneer reserves the right to prevent participation in the auction of any person. The auctioneer reserves the right to determine the winner of each lot, to cancel the sale of any item (even after it's sold) or to re-enter it for sale, at his own discretion and at any stage whatsoever. The auctioneer also has the right to withdraw or add items to the sale and to add or withdraw from the Catalogue any information about an item to be offered in the auction on the basis of information received by "Kedem" after publication of the Catalogue.
5. In order to participate in the auction, a potential purchaser must obtain a numbered paddle before the auction which will enable him to bid at the auction.
6. The auction will be conducted using US Dollars as currency.
7. On the fall of the hammer and the acknowledgment of the numbered paddle of the offeror by the Auctioneer, the offeror's offer will be binding and will be considered to be accepted and title to the item will pass to the offeror whose offer was accepted ("the Purchaser"), subject to the fulfillment by the Purchaser of all payment obligations to "Kedem" as set out hereunder.
8. The amount mentioned in an offer at a sale by a Purchaser which is accepted (the Hammer Price) shall be paid to "Kedem" by the Purchaser, together with a commission ("the Commission") and Israeli VAT on commission only. The commission per lot will be 25% of the hammer price up to and including \$250,000, 20% of the portion of the hammer price above \$250,000 up to an including \$1,000,000, and 12% of the portion of the hammer price above \$1,000,000. Payment to "Kedem" shall be effected immediately upon the conclusion of the auction but, at any event, not later than seven days after the date of the auction.
9. The sign by the opening price indicates an item that arrived from outside Israel and is subjected to the Israeli tax laws, meaning a 17% value added tax on the purchase price and the buyer's commission. This tax will not be collected from foreign residents paying in foreign currency and exporting the item(s) via a shipper recognized by Kedem.
10. The payment for items can be remitted by bank transfer. Kedem also accepts cash payments which do not exceed NIS 11,000 (subject to Israeli law) and checks and credit card payments which do not exceed \$25,000. Kedem accepts only non-negotiable checks.
11. It is the responsibility of the buyer to collect the purchased items directly from the offices of "Kedem", or have them collected by a delivery service or courier on his behalf. In certain cases in which a buyer so requests, "Kedem" can, at its sole discretion and without taking or accepting any responsibility for damages or loss, pack and ship the items to the buyer, provided the

מזרה

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו
במצותיו וצונו להדליק נר חנוכה

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שקשה נסונו לאבדנו מימי חיים ביום הזה
ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שרחמנו ומיטו ודעונו ליום הזה

נר
חנוכה

לְקוּרֵי וְזֵה מַעֲשֵׂה הַמְּנֵרֶה [לְפָנֵינוּ עַל הַמְּנֵרֶה הַמְּרֻחָה]

562 3

בַּמֶּלֶךְ

פֶּה עֲדִיק **יְרוּשָׁלַם** תּוֹכְבֵּא

סוֹבֵל לְבִים הַיְשׁוּם עִי"ר שְׂמֹחַ בְּיָל
סוֹבֵל חֶבֶד לֵשׁ יְרוּשָׁלַם

בְּדַמֵּי הַבְּדוּל הַשְּׂמֹחַ אֶשֶׁר הַקֶּסֶם
בְּצִיּוֹן עִי"ר הַמְּלִיכִים לְאֹדוֹ וְנִחַב
הַעֲתִי הַלְבַנּוֹן

